

Über dieses Buch

Dies ist ein digitales Exemplar eines Buches, das seit Generationen in den Regalen der Bibliotheken aufbewahrt wurde, bevor es von Google im Rahmen eines Projekts, mit dem die Bücher dieser Welt online verfügbar gemacht werden sollen, sorgfältig gescannt wurde.

Das Buch hat das Urheberrecht überdauert und kann nun öffentlich zugänglich gemacht werden. Ein öffentlich zugängliches Buch ist ein Buch, das niemals Urheberrechten unterlag oder bei dem die Schutzfrist des Urheberrechts abgelaufen ist. Ob ein Buch öffentlich zugänglich ist, kann von Land zu Land unterschiedlich sein. Öffentlich zugängliche Bücher sind unser Tor zur Vergangenheit und stellen ein geschichtliches, kulturelles und wissenschaftliches Vermögen dar, das häufig nur schwierig zu entdecken ist.

Gebrauchsspuren, Anmerkungen und andere Randbemerkungen, die im Originalband enthalten sind, finden sich auch in dieser Datei – eine Erinnerung an die lange Reise, die das Buch vom Verleger zu einer Bibliothek und weiter zu Ihnen hinter sich gebracht hat.

Nutzungsrichtlinien

Google ist stolz, mit Bibliotheken in partnerschaftlicher Zusammenarbeit öffentlich zugängliches Material zu digitalisieren und einer breiten Masse zugänglich zu machen. Öffentlich zugängliche Bücher gehören der Öffentlichkeit, und wir sind nur ihre Hüter. Nichtsdestotrotz ist diese Arbeit kostspielig. Um diese Ressource weiterhin zur Verfügung stellen zu können, haben wir Schritte unternommen, um den Missbrauch durch kommerzielle Parteien zu verhindern. Dazu gehören technische Einschränkungen für automatisierte Abfragen.

Wir bitten Sie um Einhaltung folgender Richtlinien:

- + *Nutzung der Dateien zu nichtkommerziellen Zwecken* Wir haben Google Buchsuche für Endanwender konzipiert und möchten, dass Sie diese Dateien nur für persönliche, nichtkommerzielle Zwecke verwenden.
- + *Keine automatisierten Abfragen* Senden Sie keine automatisierten Abfragen irgendwelcher Art an das Google-System. Wenn Sie Recherchen über maschinelle Übersetzung, optische Zeichenerkennung oder andere Bereiche durchführen, in denen der Zugang zu Text in großen Mengen nützlich ist, wenden Sie sich bitte an uns. Wir fördern die Nutzung des öffentlich zugänglichen Materials für diese Zwecke und können Ihnen unter Umständen helfen.
- + *Beibehaltung von Google-Markenelementen* Das "Wasserzeichen" von Google, das Sie in jeder Datei finden, ist wichtig zur Information über dieses Projekt und hilft den Anwendern weiteres Material über Google Buchsuche zu finden. Bitte entfernen Sie das Wasserzeichen nicht.
- + *Bewegen Sie sich innerhalb der Legalität* Unabhängig von Ihrem Verwendungszweck müssen Sie sich Ihrer Verantwortung bewusst sein, sicherzustellen, dass Ihre Nutzung legal ist. Gehen Sie nicht davon aus, dass ein Buch, das nach unserem Dafürhalten für Nutzer in den USA öffentlich zugänglich ist, auch für Nutzer in anderen Ländern öffentlich zugänglich ist. Ob ein Buch noch dem Urheberrecht unterliegt, ist von Land zu Land verschieden. Wir können keine Beratung leisten, ob eine bestimmte Nutzung eines bestimmten Buches gesetzlich zulässig ist. Gehen Sie nicht davon aus, dass das Erscheinen eines Buchs in Google Buchsuche bedeutet, dass es in jeder Form und überall auf der Welt verwendet werden kann. Eine Urheberrechtsverletzung kann schwerwiegende Folgen haben.

Über Google Buchsuche

Das Ziel von Google besteht darin, die weltweiten Informationen zu organisieren und allgemein nutzbar und zugänglich zu machen. Google Buchsuche hilft Lesern dabei, die Bücher dieser Welt zu entdecken, und unterstützt Autoren und Verleger dabei, neue Zielgruppen zu erreichen. Den gesamten Buchtext können Sie im Internet unter <http://books.google.com> durchsuchen.

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

Hi 9585

UN

GENT

Digitized by Google

N O V A
A C T A
E R U D I T O R U M,

A N N O
M D C C L I X

publicata.

Cum Regis Pol. atque Electoris Saxoniae Privilegio.

L I P S I A E

Prostant apud IO. FRID. GLEDITSCHII et
LANCKISII heredes.

Venduntur etiam Romae apud PAGLIARINOS: Venetiis apud IO. BAPT.
ALBRIZZIUM: Bononiae apud LAELIUM della VOLPE: Parisiis apud
BRIASSONUM: Ultraieſti apud IO. BROEDELETUM: Lugduni Bata-
vorum apud SAM. et IOH. LUCHTMANSIOS: et Amſtelodami in
SCHREUDERI et MORTIERII iunior. officina.

M D C C L I X.

LECTORI BONARUM LITTERARUM STUDIOSO

S.

In ea provincia administranda, quam a maioribus, antiqua fide et candore spectatis, quasi per manus traditam accepimus, ita nos quidem versatos esse adhuc existimamus, ut memores sinceræ illorum modestiæ, neque in laudandis Scriptoribus, quorum census hic agitur, neque in reprehendendis, videamur stateram transiisse. Nam cum illud nil admirari, quod præcipuum vitæ sapienter et suaviter peragenda adminiculum perhibetur, diligentissime sequamur et ipsi: fieri vix potest, ut amplioribus, quam pro re, verbis, bonâ librorum quaedam extollamus. Sed iidem, quæ animadversione, aut castigatione digna, in eruditorum hominum scriptis reperimus, libero quidem et gravi stylo notamus; neque tamen infesto, et qui ab humanitate discedat. Ne leviora quidem Scriptorum peccata intacta relinquimus; eorum adeo, quorum alioquin doctrinæ impensius favemus. Quam severitatem noster ille poeta ad iudicandos versus adferri iubet, alienam a voce illa: cur ego amicum Offendam in nugis? quando hæc nugæ seria in mala ducunt: eandem nos in omnium Scriptorum choro lustrando observamus; sed tamen nonnulla, quemadmodum par est, comitate mixtam. Iam ab hoc tramite, dixerit forte aliquis, nos in exacti anni commentariis nonnihil deflexisse. Arguerit is forsitan, acerbius aliquanto dictam de operibus doctorum quibusdam sententiam; quam hoc minus ferendam putet, quod lapsus illorum, si qui occurrant, videantur maioribus

ioribus meritis condonandi. At nos ne hic quidem pristinos mores eximus; iracundiae autem et fellis perparum, quod effudisse possumus videri, id recte, et loco suo fecisse nos existimamus. Incidimus enim in libros nonnullos, duplici stultitia insignes, aut, si mavis, obscuratos. Alterum genus haeret hominibus iis, qui, ubi vel Auctores veteres edendos denuo illustrandosque sumunt, vel narrationes rerum, in gente aut provincia aliqua gestarum, instituunt, non hoc unice agunt, ut eleganter, vere, atque utiliter argumentum libri persequantur; sed multo magis, ac primum fere, ut luculenta et ponderosa volumina, (quorum in fronte nomen suum, immo vultus etiam, conspiciatur,) multo sudore procudant. Hoc igitur consilio undique corradunt, comportantque inepti, partim pueris nota, partim ea, quae vix tenuissima cognitione attingant rem propositam, denique campos exspatiandi illic aperiunt, ubi eos in fauces quasdam et angustias redactos malis. Alterum genus est superciliosorum hominum, qui praeter gentis aut sectae suae Scriptores, immo praeter se et paucos suorum, sapere vix quemquam putant. Illi monitoribus, quamvis lenissime secum agentibus, asperi, in studiorum socios inhumani, atque adeo feroces, aliorum delicta mordicus insectantur, sua vident nulla, auctoritatem arbitrii et dirimendarum controversiarum sibi solis arrogare, detrahunt longe se acutioribus: ut alias illorum virtutes taceamus. Utraque haec Scriptorum classis, cui non bilem moveat? Quis non indignetur nobiscum, cum ad eos legendos accedit? quis non succenseat, cum istos videt Sophistas αλάζονας impingere in locis talibus, in quibus forte non impегis- sent, quos illi nullo loco habent. Et tamen secum natas et mortuas litteras, si non iactant, putant certe. Ad defendendam quidem rationem, quam in percensendis illis tenuimus, haec eorum imago suffecerit. Te, Lector humanissime, vehementer rogamus, ut, studiorum nostrorum constantiam intuendo, nihil a Tua in nos benevolentia remittas.

Vale.

NOVA ACTA ERUDITORUM,

publicata Lipsiæ

Calendâs Ianuarii Anno MDCCLIX.

LE PITTURE ANTICHE D' ERCOLANO E CON-
torni con qualche spiegazione, rel.

i. e.

*PICTURAE ANTIQUAE EX HERCULANO ET
vicinis locis erutae atque in aes incisae cum anim-
adversionibus. TOMUS PRIMUS.*

Neapoli 1757. e typogr. regia charta max. pagg. 87.
tabb. 50.

Tandem aliquando licet restinguere sitim, quam fama
de Herculano, & repertis ibi, vicinisque locis, reli-
quius antiquitatis, accenderat omnibus, qui bonarum
literarum atque artium scientia præditi essent, & elegantiae
studio quodam tenerentur. Nam qui ante hoc tempus ad
nos venerunt de iis rebus libelli, adeo non satisfacere cupi-
ditati nostræ, adeo abesse visi sunt a rei ipsius vel veritate vel
magnitudine, ut eorum in his nostris Actis mentionem facere
vix dignati simus. Nunc autem opus hoc, cuius titulum
proposuimus, auspiciis Regiis institutum atque perfectum, Re-
gia munificentia ad nos pervenit, quod cum omnes, quibus
id oculis usurpare contigit, tum nos inprimis, ita cepit magni-
ficentia, varietate, delectu, aliisque bonis suis, ut eius noti-
tia quamprimum beandos atque exhilarandos lectores nostros
duxerimus. Ac cum primum oculis esset oblatum, nihil
prius nobis venit in mentem, quam ut gratias ageremus for-
tunæ,

tunæ, quæ sub CAROLO Rege potissimum hos tertis tamdiu abditos thesauros in lucem protrahi voluisset, hoc est, eo, qui regio animo in ea re uteretur, nec modo pulchrum putaret, eas res reperisse atque possidere, sed multo pulchrius, eas communicare cum omnibus, qui propter scientiam literarum & antiquitatis amorem venire in societatem repletorum honorum cuperent, & in eo nullis parcere sumptibus, ut quam maximè magnificentum & regium opus videri posset: deinde vero agnovimus iudicium virorum, quorum de consilio & sententia initium publicandæ novæ gazæ factum est a picturis, genere antiquitatis pulcherrimo, & in reliquiis antiquitatis Græcæ & Rom. rarissimo, quod eam ob causam a studiosis maxime expecti solet. Etenim nullius generis tam paucæ ac tenues sunt reliquæ: quæ etiam sua sponte minuuntur, ut mox videbimus. In ipsa Urbe Roma, & Italia, perpaucæ sunt picturæ veteres reliquæ, cum multæ inde a XVI. seculo erutz sint e terræ visceribus, h. e. e latentibus ibi sepulcrorum porticumque vel parietibus, vel tectis, quarum magna pars, senecis incisa lamnis, servatur in libris, ex iisque restituta est vera & veteri simillima pictoria. Nam ipsæ prope omnes paulatim periere. Septuaginta amplius anni sunt, cum sepulcrum *Nasonum*, prope Pontem Mulvium (Pontemole) reperi tum est, in eoque picturæ in tectorio. Earum exemplum transferri in linteum per pictores curavit *Maximus*, Cardinalis, & lineari pictura expressas edidit *P. S. Bartolus* Rom. 1680. f. ipsæ autem picturæ inductæ illæ quidem sunt succo allii, quo maxime conservari putantur picturæ in tectorio: sed tamen evanere. Nempe hoc genus picturæ in locis subterraneis, cum ab iis arcetur omnis aëris vivi allapsus, retinent colorum splendorem, &, ut ita dicam, viriditatem integram atque incolorem: ubi in sèrem liberum protractæ sunt, eius vi & actione brevis tempore plane delentur. v. *Reflexions critiques sur la poësie & la peinture* P. I. sect. 38. p. 198. sqq. Atque etiam hac de causa bene consultum est ab Viris præclaris, quibus cura edendorum monumentorum Herculansenium permessa est, quod initium eorum

eorum edendorum a picturis fecere: in quibus ipsis quedam iam aliquid vegeti coloris perdidere. Sed de opere ipso videamus.

In capite, bene factum, quod exhibetur imago CAROLI Regis, facta radio *Philippi Morghenii*, excellentis artificis, a cuius manu sunt etiam pulcherrimæ quæque operis tabulæ, ut a festinantibus ad fruendum opus pulcherrimum primum spectaretur os Principis, cuius munificentia id fruendum dedit. Sequitur accuratissima tabula geographica, exhibens partem sinus Neapolitani, quem *Craterem* vocant, in qua est Vesuvius cum circumiacentibus regionibus: post ipsæ picturæ: quarum sunt duo genera: alterum maiorum & insigniorum, quarum cuique adiectæ sunt narrationes de argumentis picturæ cum notis, de quibus post: alterum minorum, quod ornamentum causa vel præpositum est narrationibus in capite, vel subiectum, vel etiam adiectum ipsis maiorum tabulis. Maiorum hæc distributio est, atque hic ordo. Primum visuntur quatuor e genere monochromatum, pictæ in marmore: deinde novem historica, argumenti mythologici: tres, ut ita dicam, voluptariæ & obscenæ: duodecim, in quibus sunt species variæ saltationum & saltatricum: novem, geniorum varios lusus exhibentes: sex architectonica: reliquæ argumenti miscellanei. Claudunt opus observationes, sive admonitiones, ad opus universum pertinentes. Earum tria genera sunt. Primum pertinet ad picturas minores, per totum opus sparsas, ut ante diximus: alterum ad prætium picturarum: tertium ad consilium operis universi. Ita, quod in omni opere queritur in principio, reiectum est ad finem. Nos autem per *ὑπερὸν πρότερον* primum de consilio operis, deinde de picturarum ingenio, denique de notis dicemus.

Cam magnus numerus esset picturarum in Museo regio, quæ uno volumine edi non possent, aptissimum fore visum est, si primo volumine omnis generis exempla ederentur: in quo prudentiam editorum nemo non agnoscat. Atque ita etiam omnium picturæ generum, quæ a veteribus, *Plinio* imprimis & *Vitruvio*, commemorantur, exempla proposita sunt.

Pag. 178.

Pag. 273. De picturarum pretio nihil dicere in animo erat ab initio, sed iudicium intelligentibus liberum relinquere. Sed cum extitissent, qui contemptius de picturis repertis iudicarent, idque iudicium suum libellis in publicum editis vulgarent, mutata est sententia, placuitque aliquid in eam partem dicere. Nemo dubitavit ante, veteres pinxisse in testorio udo coloribus aqua dilutis (*al fresco*). Dubium erat, an in parietibus etiam pinxerint coloribus glutine quodam mixtis (*à tempera*). Sed præterquam, quod id e locis *Vitruvii* (*VII, 10.*) aliorumque intelligi potest, picturæ Musei regii nullam dubitationem relinquunt, quarum si non omnes, pleræque certe, sunt ex eo

276. genere. Picturæ ipsæ præter paucas, quarum ruditas & durtas incurrit in oculos, ostendunt manum doctam & magistram, & τὸ ἐνὸντασιωτὸν artificis: & si quæ non ab omni parte sunt perfectæ, tamen in partibus apparet ars & ingenium auctorum, si quis afferat oculum eruditum, & notandis artificii pictorijs exercitatum: nam in permultis etiam indolus oculus perspicere pulchritudinem atque artem potest.

277. Sunt etiam in his picturis, quæ momentum facere possint in controversia de picturæ genere eo, quod imitatur speciem, quam affert oculis prospectus rerum longinquarum (*la prospettiva*), diminuendis proportione quadam magnitudinibus rerum atque intervallis. Nam fuere qui dubitarent, illud artificium an cognitum & usurpatum fuerit veteribus, nec ne, Viri doctissimi autem, qui huic operi præfuerunt, iure mirantur, quomodo de ea re dubitari potuerit, cum clara exant apud veteres testimonia, quibus eius artis scientia vindicari antiquitati possit. Quo pertinent duo præcipua loca, *Vitruvii* alter, 1, 2. *Scenographia est frontis & laterum abscondentium adumbratio, ad circiniquæ centrum omnium laterum responsus*: alter magis perspicuus *VII. præf. de eadem ἀνομομοσία*. Sed testimonijs talibus clarius loquitur res ipsa, hoc est, picturæ plurimæ in hoc opere, species tales exhibentes, in quibus sunt vestigia illius rationis: ex quibus apparet, rationem artis ignotam non fuisse, perfectionem artificii pictoribus iis defuisse, a quorum manu ex picturæ venere.

Et

Et hæc de ratione & genere picturarum dicta sunt. De picturis ipsis earumque argumentis restat, & virorum doctissimorum explicat: omnibus notisque, ut dicamus.

Primæ quatuor picturæ sunt e genere *monochromatum*, ut supra diximus. In eo genere veteres cinnabari utebantur, auctore *Plinio XXXIII, 7.* quamquam id post non servatum, eodem auctore: eiusque coloris species est in his quatuor. Sed præcipua dos earum est, quod sunt omnes in marmore, atque adeo primæ ex hoc genere, quæ in lucem venerunt. Itaque etiam dubitatum ante est, an veteres pinxerint aut pingere potuerint in marmore. Nam *lapidem pingere* ap. *Plin. XXXV, 1.* aliud est, hoc est, marmoris speciem imitando exprimere, quod vulgo *marmorare* vocant. De altero ordine, in quo sunt historica, s. mythologica argumenta, (*μυθολογικά* veteres vocant) nihil est, quod univèrse dicamus; nec magis de tertio genere, quod obscenum vocabimus, *libidines* appellat *Plinius*. Quartum genus, quod saltationes s. saltatrices habet, præter pulcritudinem figurarum, animadversione dignum est propterea, quod lucem adfundit loco de arte saltandi apud veteres, & aliis præterea antiquitatis partibus. Sunt autem picturæ duodecim paris magnitudinis & artificii, eiusdemque haud dubie manus, in eodem repertæ sive oeco, sive triclinio, sive cubiculo. Sed in iis sunt quatuor, quæ exhibent species centauricas, duas masculini, totidemque muliebris sexus. In quo quæri potest, quid hæc figuræ in coetu saltatricum? Viri docti putant (p. 139.) aut fortuitum pictorum lusum esse in his picturis, aut latere consilium. Nobis quidem suspicio est ex ipso loco & sodalitiõ nata, ipsas quoque ad saltationem pertinere, & quidem genus illud, quod *pyrrhiche* dictum est, in quo etiam abditæ bestiarum specie homines saltarent. *Sueton. Ner. 12.* Videant doctiores. Sequuntur picturæ geniorum, modo regia insignia, modo varias, etiam sordidas artes, piscaturam, venationem, sutoriam &c. tractantium. De eo genere non consentire vixi docti (p. 157. not. 3.), cum alii putarent, exprimi his picturis educationem infantum, alii genios earum rerum,

ad quas se applicant studiosi. Hæc opinio maxime placuisse videtur viro docto, qui notas scripsit, ut patet ex eius philosophia de genis (p. 202. not. 17.). Nobis quidem, salvo viri doctissimi iudicio, videtur his tabulis exprimi varietas studiorum humanorum, quorum causam ad genium homines referebant. Nihil usitatus fuit omni tempore pictoribus, quam sub variis speciebus, symbolis atque figuris, exprimere vitæ humanæ, studiorumque humanorum rationem ac varietatem, auctoribus philosophis, Platone, Cebete, & aliis, qui tales figuras ipsi excogitavere.

Genus porrò picturarum, quod species quasdam fictas architectonicas exhibet, quibus parietes ornare pictores solebant, ut hodie tapetas, quibus parietes inducuntur, id igitur est si nihil admodum artis habet, quod magnopere delectare oculos intelligentium, aut prodesse arti possit, tamen non omnino contemnendum visum est atque omittendum. Dedit enim locum pluribus observationibus, quæ utiles esse possent. In quibus prima est hæc, quod bene illustrent loca quædam veterum, imprimis *Vitruvii*, vix satis antè intellecta, aut illustrata. Primum committitur *Plinius XXXV, 4.* cum *Vitruvio VII, 5.* quibus locis agunt de expolitionibus, (ita *Vitruvius* appellat,) parietum per picturas, quæ ædificia, villas, porticus, topiaria opera, scenarum frontes &c. exprimerent. Nam *Plinius* inventionem harum expolitionum tribuit cuidam *Ludio*, qui sub *Augusto* fuit; *Vitruvius* autem antiquis. Nec tamen dissident vera discordia. Nam *Vitruvius* loquitur de picturis talibus, quæ a veris exemplis ductæ essent, quod genus, suo tempore, queritur improbari, inductis picturis, species commentitias exhibentibus; atque eius rei forte auctor *Ludius* fuit. Ita conciliantur *Vitruvius* & *Plinius* a viris doctissimis. Optime nostro iudicio. Atque, ut nobis videtur, nec in eo veremur, ne erremus, hæc ratio cum aliis inventis voluptariis, veluti Pantomimica, originem duxit ex Asia, in qua talis pictura non modo in parietibus, sed etiam in textili, i. e. in vestibus stragulis, antiquissimi usus fuit. Peristromata Medica, Babylonica, Phrygia, Alexandrina, laudan-

dantur apud veteres, quæ commentitiis animalibus picta erant (v. *Vossium ad Catull. p. 196.*) quæ etiam apud Romanos in magno pretio, eorumque mentio est ap. *Plautum, Lucretium*, qui *Babylonica magnifico splendore* habet: in quo loco, si quis ridere cupiat, videat interpretationem *Doussæ ad Catull. epigr. 30.* Ab hac radii & acus pictura nata est similis pictura parietum, in ædificiis, plantis, floribus, & similibus rebus. Sed hoc obiter dictum sit. Sed *Vitruvius*, eodem loco, ridet pictores ineptos, qui in ædificiis & porticibus pingendis non servarent architectonicas leges, atque ita monstra potius, quam imagines veras, pingerent. *Pro columnis enim*, ait, *statuuntur calami, pro fastigiis harpaginetus striati, cum crispis foliis & volutis: item candelabra aedicularum sustinentia figuras: quem locum planissime illustrant picturæ Herculanenses hic propositæ. v. impr. p. 211. not. 8.* Quod de *candelabris* dicitur, ante non intellectum, perspicuum faciunt candelabra reperta in Herculano ænea, parvo pede & catino, longissimo & tenuissimo scapo. v. *ibid. not. 10.* Atque etiam *harpaginetulorum striatorum*, loco fastigii, speciem in porticu tab. XXXIX. esse putat vir doctus, p. 212. not. 12.

Restat genus minorum picturarum, de quo aliquid universe dicendum videtur. Earum maxima pars habet imagines villarum structurarum ad mare, atque adeo in mari ipso: quo genere tum plenum erat litus Italiæ, præsertim in regionibus amoenioribus, Campano, Neapolitano, & Baiano, ut ex *Horatio* constat, cuius loca *Carm. II. 18. III. 1.* egregie his picturis illustrantur: nec mirum est, in picturis id genus maxime expressum esse, quod tantopere homines tum adamaverant. Et sunt in illis ipsis picturis partes variæ, quæ illustrandis pluribus locis scriptorum, inprimis agrariorum, prodesse possunt. Et hæc quidem de picturis universe dicta sunt. Restat, ut de notis aliquid dicamus.

Ex universe sunt, ut modeste profitentur auctores doctissimi, scriptæ in usum, non tam doctorum, quam omnium, qui inspicere has picturas, & cognoscere atque intelligere velint. Explicatur primo argumentum, deinde traduntur, quæ
rebus

res intelligendis profuit ex antiquitate Romana. In quibus sane multa sunt vulgaria, & doctis notissima: sed ad eos hæc non pertinent, verum ad tirones & indoctos. In quibus tamen veremur, ne interdum modus excedatur, ut in iis, quæ ad tab. 37. de venatione &c. dicta sunt. Sed infunt tamen etiam multa doctæ animadversa, quoties picturæ occasionem dabant. Ex his quædam decerpere, in eorum gratiam, quibus inspicere & excutere opus non detur, non alienum videtur.

In tabula prima exhibentur plures figuræ muliebres, aditis nominibus græcis, in his *Phoebe* & *Ileaera* (*Ἰλέαιρα*), amores *Cæstoris* atque *Pollucis*. In qua scriptura nisi vitium est, pro *Ἰλέαιρα*, ut græci scriptores summo consensu habent, existimandum, utroque modo id nomen scriptum fuisse. Sed id nomen, admonet vir doctus, corruptum esse in omnibus scriptis & editis *Propertii* (I. 2.) & *Hygini* (III.) libris. De *Propertii* quidem libris lapsus est vir doctus. Ac de scriptis quidem non mirum sit: nam omnes ex uno exemplo vetere fluxerunt. Sed tamen *Ilaira*, vel *Hilaira* in non uno libro scripto esse testatur *Broukhufus*, qui & *Hilaira* post *Bevoldum* edidit. Sed in eadem tabula exprimitur species talorum & lufus, qui Græcis, auctore *Poll.* IX, 126. *Pentalitha* dicitur.

Oculum vel leviter curiosam adverterit species *Polyphemi*, (tab. X.) habentis præter duos oculos, quo loco sunt in aliis hominibus, tertium in media fronte: quod est contrarium traditioni poetarum omnium, quæ unoculum *Polyphemum* facit. Sed ne quis pronior sit ad irridendum errorem pictoris, vir doctissimus docet, opinionem de uno *Cyclopi* oculo non omnium fuisse. Profertur locus *Servi* ad *Virg. Æn.* III. 36. *Multi Polyphemum dicunt unum habuisse oculum, alii duos, alii tres: qui est de ea re unus in omni antiquitate.* Pictor igitur secutus est eorum opinionem, quamquam non admodum multorum, qui tres oculos *Cyclopi* tribuerent. In quo bene admonet vir doctus, hoc quoque exemplo intelligi posse, quam imbelles sit argumentum inficiale,

h., quod Dialecticis vocant: quod illam tamen non universim intelligere existimamus. Est enim illud argumentum interdum generalissimum, si bene circumscriptum sit, si loco adhibeatur, & bene tractetur: sed ita, ut sepiissime fallat, nec nisi cum magna cautione adhibeatur. Illud quidem inde plane intelligitur, in operibus historicis veterum non esse statim reprehendendos artifices, si quid habeant abhorrens a vulgata, poetarum imprimis, traditione: cuiusmodi est in hoc opere illud quoque, quod in Minotauri specie (tab. V.) nihil turpium, præter caput, est.

Tab. XIII. exhibet picturam pulcherrimam femine, in cuius vultu eminet ægritudo, desperationi simillima, & complicatis manibus, qui est luctantium cum desperatione gestus, tenentis gladium vagina tectum. Eius vaginæ species egregie illustrat loca Græcorum in eo, quod finis vaginæ *fungi* speciem habet, cui tamen similes sunt apud *Montefalconium*. Nam hic est, quem Græci, *Herodotus III. 64. Pausanias II. 16. Mæaras* vocant, faciuntque exemtilam, ut quo temere delapso *Cambyses*, dum succinctus gladio festinat conscendere equum, vulneratus traditur. add. Schol. *Nicandr. Alex. 103.* A quibus dissentiunt & *Hesychius* & *Suidas in h. v.* qui de capulo gladii interpretantur, etiam *Etymologus*: quæ interpretatio sane cum *Herodoti* loco non consentit, ut bene monet *Auctor*, mirumque est non vidisse *Kusterum*. Quia tamen consentiunt *Hesychius*, *Etymologus*, & *Suidas*, videtur post invuluisse, ut etiam capulus sic diceretur: nam *Etymologus* etiam ipsum gladium sic vocatum, sua ætate, tradit.

In tab. XVII. saltatrix altera habet vestem luteam prætextam purpura (v. not. 6.), altera herbidas, quæ in deliciis erant mollioribus: unde reprehenduntur Athenienses ab *Apollonio* ap. *Philostr. IV. 21.* quod uterentur *crocotis*, *purpureis*, & *crocotibus*. Vir doctus luteam illam, ait, proprie dictam *crocotam* vel *crocotulam*, a colore croceo. Sed ea opinio e picturâ nullum firmamentum accipit: locus autem *Philostrati* ei repugnare, & confirmare videtur opinionem *Salmasii*, late defensam in *Comment. ad Scriptores. Hist. Aug. qui crocotam*

non ἀπὸ τῆς κρέμας, sed ἀπὸ τῆς κρέμας trama vel sublimina, dici disputat, propter densiorem tramam, unde vestis mollior. Nam pro diversis rebus poni videntur κρεμῶν ἅ & κρονοβαφῆς, interpositis etiam ἀλεργίσι.

Tab. XX. saltatrix manū sinistra tenet tympanum, manū dextra pulsatura: id est ex genere eo, quod *levius* erat, sic vocat *Catullus*: usitatum bacchis &c. altera tantam parte te-ctam pelle, altera apertum, de quo pluribus agitur ad tab. XXI. & discrimen (p. 112.) tympanorum & cymbalorum illustratur. Non ergo bene viri quidam docti, etiam *Vossius* ad *Catullum* p. 161. qui tympana magnitudine tantum discrepasse, non structura, putant.

Tab. XXVI. & XXVIII. est species *Centauridum*, cuius supra facta mentio, in quibus pingendis se exercuisse veterem artem pictoriam etiam *Philostrati* locus arguit *Imagg. II. 3.* Fuisse autem auctorem huius generis picturæ, docet vir doctus, *Zeuxin*. Quo minus mirum est, hanc picturam usurpatam esse in Magna Græcia, ubi *Zeuxin* multa pinxisset, nominatim apud Crotoniatis, auctor est *Cicero*, de *Invent. II. init.* e cuius exemplis potuerunt ab aliis tales figuræ imitando duci. Sed altera *Centauris* (tab. XXVIII.) habet in collo laxum & velut fluctuantem circulum, h. e. qui ipsa figura illa fluctuante indicet non esse e materia vel dura, vel continente. Vir doctus *phaleris* facit: nobis *torquis* videtur: qui in equitibus fere iungitur *phaleris*, ut ap. *Iuvenal. Sat. XVI. extr. Sil. XV. 255. 56.* & de *phaleris* nondum satis liquidum est. Locus *Ciceronis* *Verr. IV. 12.* arguit, in *phaleris* elaborationem artis maxime spectatam esse, *Plinii* autem, *H. N. XXXVII. 12.* peniles in pectore fuisse, quæ huic figuræ non conveniunt.

Sunt plura huius generis in notis, quæ lectu iucunda fore confidimus doctis, ut p. 267. not. 9. de *braccis*: not. 10. de *turribus villaticis*. cf. not. 30. de *sumariis* &c. Sed quæ dicta sunt, speciminis loco sufficere cognoscendo ingenio notarum possunt.

Ad

Ad extremum vota facimus, ut cetera monumenta, pari modo, regia munificentia edantur, & ad illustrandas antiquitates, literas, atque artes bonas conferantur.

ALOYSII ANTONII VERNEII, EQUITIS TORQUATI, Archidiaconi Ebovensis, de Re Logica, ad usum Lysitanorum Adolescentium, Libri Sex. Editio altera auctior & emendatior.

Rome 1757. ex typographia Genesii Salomonii. I. Alph. 2. plagg. octonis.

Ad libram egregium, laudatum a nobis iam tam, cum primum in lucem prodiret, (in Actis nostris Anni MDCCLIV. pag. 349. sqq.) nunc sollicita acutissimi Auctoris manu retractatum, non sine quodam voluptatis sensu, quem illa bonorum librorum hac ætate raritas mirifice acit, redimus. Præstat etiam, hunc & similes huic libros iterum iterumque commendare, quam versari in enarrandis iis, qui, ubi novitatis gratiam exuerint, mox e manibus ipsaque memoria hominum excidunt. Ac verendum est sane, ne multis nostrorum, qui Philosophi audiri volunt & audiunt, ea calamitas obeunda sit. Tantas enim pars magna philosophantium hodie Scriptorum scitis suis tenebras offundit; adeo salubris & tricus nove repertis gaudet, ut qui vix de Aristoteli-Scholasticorum manibus elapsi sumus, & recte philosophandi exemplum præivimus aliis, iam ipsi nobis labyrinthos struere, & pasci spinis videamur. Quæ quidem hoc loco præfanda duximus vel ideo, ut Philosophiæ liberæ, uti illis, aperte, verbo eiusmodi, quæ & mentem illustret, & profit in commune, studium, quoad eius fieri potest, in oris nostris animemus. Hic ipse doctissimi Verneii liber, multum meritoque Germanici nominis gloriam, in perpensienda Philosophiæ partem, extollit. Quo magis eam rite conservari, & legeri etiam, si licet, optabile est. Sed ad institutum veniamus.

Consueti operis Verneiani, partes, formam, & quasi

spiritum, genus denique scribendi; loco, quem diximus, perlocuti sumus. Neque nos illius pristinae sententiae tedium adhuc cepit. Dignissima vero Philosopho existimamus: remotum Auctoris ab omni partium studio animum; sagacitatem in intelligendo & iudicando; ingentem in laudandis illis, quos ad veritatem cognoscendam duces habuit, modestiam; exempla declarandorum præceptorum causa eleganter & commode proposita; sermonis naturalem pulchritudinem; alia his non leviora. Generoso certe impetu Vir diligentissimus pleraque omnia hominum nostrorum, qui Philosophiam feliciter tradiderunt, scripta sibi pervolvenda sumit. Unus tamen est quem nescire videtur, isque minime omnium ignorandus, *Ermestus* noster, Vir Cl. cuius Initia Doctrinae Solidioris vix eum credimus neglecturum in reliqua scriptorum mentione fuisse, si oculis usurpasset. Verum, ut æquissimus sit Ven. Auctor Protestantium Philosophis; tamen dissidia rei Christianæ, quamvis Philosophus, dimittenda non omnino putavit. Itaque monet adolescentes, pag. 31. plures eorum, quos confirmaverit nonnihil adiumenti Logicæ disciplinæ adtulisse, *Haereticos esse*, nec nisi, si per leges licuerit, idque caute, legendos. Nec tamen, inquit, ægre nos eorum lætione caremus. Nam quidquid iidem boni cogitarunt, id viri nonnulli Catholici scriptis suis admiscuerunt. Prudenter hæc Verneius, consulturus coetus sui rationibus. Sed quis sibi persuaserit, eorum animos, qui his placitis Vernæii, (& cuius artem Logicam ab eadem iudicandi libertate commendat, Antonii Genuensis, in Acad. Neapolitana Prof. Philosophiæ,) imbuuntur, nullo desiderio adeundi fontes ipsos laboraturos. Quidquid autem sit, dubitari non potest, summæ utilitatis hos tales instituendæ iuventutis labores, ad corrigendas de rebus divinis humanisque opiniones vanas & fatiles, in Eccl. Rom. futuros. Certe in Gallis nulla re magis debilitata est superstitio, & religionis aliquanto rectior conformatio preparata, quam emendatione philosophiæ, & liberioribus ingeniorum exercitationibus. Iuvabit hos fructus sapiens Vernæii nostri industria, qua sæpius præcepta logica ad usum

aliam Theologiae transfert, & ad mores hominum religionē abutentium emolliendos; ut, cum de sensu mystico Script. S. disputat, p. 257. cet. Ita non solum peramoenus est liber omnis, sed multis vere atque opportune monitis utilissimus; quoniam si solis scripturam credis adolescentibus, falleris.

In hac autem secunda editione quid præstiterit Vir doctiss. ipse fere verbis dicemus. Principio errata, vel librarii, vel typographi incuria commissa, quæ sensum penitus mutabant, sustulit. Deinde tum verbum, tum explanationem aliquam, ex contextu ipso desumptam, paucis in locis addidit, quo apertius mentem suam exponeret. Tum notationem unam & item alteram ad oram libri adiunxit, quæ tironibus in iudicando parum exercitatis indicarent loca, in quibus ea fufius tractarentur. Præterea quædam aliquanto brevius explicanda reputavit, quod in aliis libris suis paullo copiosius de iis disputasset. Ad hæc unum pro alio exemplum, quod significantius esset & utilius, pluribus locis posuit. Librum item secundum, qui est de natura & necessitate Logicæ, claritatis gratia divisit, & Caput ultimum primæ Partis Libri Quarti, in quo de nonnullis propositionibus, quæ in usu sunt apud Philosophos, v. c. definitione, divisione, tradit, adiungendum existimavit. Ad extremum de sermonis venustate & perspicuitate ita sollicitus fuit, ut utrumque decus, vel necessariam potius virtutem, sit assecutus.

Tulit præmium operæ suæ Vener. Auctor in ipsa, cuius causa eandem susceperat, patria. Nam & Episcoporum, & scholis præceptorum complures, novam lucem Lusitaniæ adfulgentem avidè amplexi, ea iuvenum ingenia illustrari acriter voluerunt. Quo factò necesse est præclaram adolescentem Lusitanos capeffere utilitatem, instructos videlicet his recte libereque sentiendi præfidiis, quæ huic & aliis nonnullis Verneis debent. Accedit sapientissimi Regis Iosephi I. providentiâ, litteris perquam salutaris: cui & inscripsit librum Cl. Auctoris, epistola elegantis verarumque laudum plenissima. Optet iam Hispania, optet Germania, qua Pontificem Rom. colit, optent aliæ eiusdem ritus provinciæ, suos sibi Verneios,

hoc est, Philosophos ingenuos, humanos, qui religionem
& rempublicam probe exornent, dignos hac seculi felicitate
viro.

**SOLUTIO DIRECTA PROBLEMATIS DE INVE-
niendo centro oscillationis. Per IOS. STEPLING, S.
I. Cæs. Reg. Direc. Philo. & Artium in Pragensi
Studiosum Universitate.**

C   D

A ————— B sit linea AB rigida, gravitatis & inertiae expertis, mobilis circa A , sintque in ea in C, D puncta inertia ut M, N : ac vires activæ iis punctis applicatæ ut P, p ; distantie autem ab A sint a, b ; & celeritates, quas vires activæ producere possunt v, u ; erit acceleratio angularis vi

$$P \text{ producta} = \frac{dv}{adt} = \frac{aP}{a^2M + b^2N}. \text{ Acceleratio au-}$$

$$\text{tem vi } p \text{ producta} = \frac{du}{bdt} = \frac{bp}{a^2M + b^2N}, \text{ \& tota acce-}$$

$$\text{leratio} = \frac{dv}{adt} + \frac{du}{bdt} = \frac{aP + bp}{a^2M + b^2N}.$$

Sumamus, x esse longitudinem virgæ, cuius extremitati concipiantur applicata M , & N , item P , & p ; sit autem acceleratio eius angularis $\frac{dc}{xdt}$; erit $\frac{dc}{xdt} = \frac{P+p}{x(M+N)}$. Po-

namus iam accelerationem hanc æqualem accelerationi virgæ

$$AB; \text{ \& erit } \frac{P+p}{x(M+N)} = \frac{aP+bp}{a^2M+b^2N}; \text{ igitur etiam}$$

$$\frac{a^2M+b^2N}{aP+bp} = \frac{x(M+N)}{P+p}; \text{ si iam } P \text{ ipsi } M, p \text{ ipsi } N \text{ pro-}$$

portionalis ponatur, uti est in casu penduli compositi; erit:

$$\frac{a^2M+b^2N}{aM+bp} = x, \text{ seu distantie centri oscillationis a puncto}$$

suspen-

suspensionis, seu ad *A*. Patet autem, solutionem latius pate-
re, quam requirat problema de inveniende centro oscillatio-
nis, & eam tum demum ad hoc restringi, cum vires active
inertiis sunt proportionales.

INTRODUCTION A L' HISTOIRE DE
Dannemarc, &c.

i. e.

*INTRODUCTIO IN HISTORIAM DANIAE, CUM
supplementis, in quibus Edda, per Dn. MALLEUM,
Professorem Regium elegantiorum litterarum
Gallicarum.*

Hafniae 1755. 56. Alphab. 2. plagg. 103. in 4.

Dedicatio, qua hoc Opus Regi Daniae inscribitur, non
est saporis vulgaris, sed nova, eaque ingeniosissima ra-
tione, laudes describit Sapientissimi Principis. In In-
troductione ipsa agmen ducunt Odinus, & dein Cimbri. Pri-
mi has oras tenuisse dicuntur Gigantes, genus hominum im-
mane, hoc tamen inclutum, quod promissa sanctissime serva-
ret, unde mansisse Proverbium, *Trollorum fides*, aiunt. Agitur
hic scite de diversis Historiae Danicae hypothesebus, & præci-
pui Septentrionis Historicis, Rudbeckio, Torfæo, Saxone
Grammatico, & reliquis.

Libro II. exponitur religio vetus Septentrionis, quod ar-
gumentum lingua Gallica numquam tam late expositum est.
Principia eius simplicissima erant. Deus omnium regnator,
cui cetera omnia subiecta atque parentia. Vocabant eum au-
ctorem omnium, quæ existunt, æternum, Seniores, Ens
vivum & terribile, scrutatorem occultorum, immutabilem.
Tribuebatur huic Deo potentia immensa, scientia sine fine,
iustitia incorruptibilis. Deo Scandinavii opponebant princi-
pium malum, quod Lockium appellabant. Erat is vis ca-
lumniator deorum, magnus artifex fraudis & falsorum, op-
probrium deorum & hominum. Graphice describitur
Chaos

Chaos in Mythologia Islandica, dicta Vohn-Spa. In principio neque mare erat, neque litus, neque Zephyri flabant refrigerantes. Neque sub terra conspiciebatur, neque caelum superne. Abyssus omnia erant, sine herba, sine feminibus. Domo carebat sol: stellis certus deerat locus: Lunae incognita erat vis sua ac potestas. Diei novissime, & animae immortalitatis quoque notitiam habuerunt. Ad cultum divinum externum pertinebant Tempora, Arae, Idola, dies festi, Oblationes, Sacrificia, Sacerdotes, Oracula, Aruspices, Magia. Inveniebantur tamen inter eos & Increduli & Athei.

Libro III. describuntur Politia & leges veterum Danorum. Reges eligebantur, ita tamen, ut familiae regiae ratio haberetur praecipua. Frotho, tertius Rex Danorum, idemque adhuc paganus, celebratur inter legislatores. Recensentur leges ab eo latae, exque tam ad belli, quam pacis tempus, pertinentes. Inter omnes nulla magis barbara, quam haec: „Si peregrinus Danum occiderit, pro hoc Dano duo occidantur peregrini.“ Frequentabantur etiam probationes vulgares, seu Ordalia, & nominatim probatio per Duellum, per ferrum candens, vel vomeres ignitos, per aquam calidam & frigidam. Postremae rationem nuspian magis perspicuam inveneris, quam quae hic proditur p. 116. 117. petita ex superstitione pagana. Tribuebat haec suum cuique fluvio Genium. Iam innocens habitus est, qui submergebatur, quoniam cum Genio, dum ad se traheret, protegere velle videretur. Contra, qui supernabant, reuici a Genio videbantur, quod iram eius crimine meruissent. In fine libri exponuntur rationes reipublicae Islandicae. Regebatur ea a Statibus Generalibus, quorum Praesides 38. recenset Arngrimus. Fuerunt inter eos insignes aliquot Poetae & Historici. Eiusmodi Praeses Statuum Generalium Islandiae quoque fuit Snorro Sturleson, qui Chronicon Regum Norvegiae reliquit, accuratum in temporibus suo vicinis. Occisus fuit in seditione populari 1241.

Libro IV. dicitur de fortitudine, de bellis & re maritima veterum Danorum. Ius eorum omne positum erat in viribus. Potentiori proinde ius in omnia vicini impotentioris

tri-

tribuebant, quoniam hic tuendis suis impar esset. Vagina gentium dicitur Septentrio: sed numerus militum ab Historicis sepe exaggeratur, ut maius videatur robur suorum, visis ut pudor sit minor, vel solo etiam amore mirabilium. Acies eorum in modum cunei formabatur; ceterum sine ordine praelia committebant, pugnante quovis, ut esset ferocior. Arma gladius, bipennis, arcus, & iacula. Ad tutelam corporis clypeus adhibebatur, confectus ex ligno, cortice, aut corio; galea ex ferro plerumque constata. Sed expeditiones maritimæ veterum Danorum imprimis claræ sunt. Tectus Oceanus classibus eorum Sæculo VIII. IX. X. & XI. Capta Anglia, Parisii bis oblessi, ingens Gallix portio conversa in Ducatum Normandiæ. Sed Pelagi quoque non minus latrones, quam piratæ fuerunt. In Normannis hanc ferociam dein sedavit mansuetudo religionis Christianæ, quam antea Angli & Franco-Galli frequenter ingeminarent illud: a furore Normannorum libera nos Domine! Americæ Septentrionalis, & in ea Canadæ, detectio facta initio Sæculi XI. Islandis late vindicata sub finem libri huius. Egit de ea plenius *Torfaeus*, in *Historia Vinlandiæ Antiquæ*, seu partis Americæ septentrionalis, ex Antiquitatibus Islandicis eruta. Prodiit hoc Opus 1705. Perierat memoria Colonialium eoductarum, per temporis longitudinem, & posterorum negligentiam.

Liber V. idemque ultimus complectitur mores, ritus, & artes veterum Danorum. Usitata apud eos Polygamia, etiam decimo adhuc Sæculo. Baptismus infantium fieri solitus, etiam ante quam Christianismo nomen darent. Cadavera defunctorum primum igne cremata, dein terræ mandata. Agricultura præcipua cura. Opificia & ministeria servis, mulieribus, & senibus relicta. Insigne dein navigationis studium, non tam commerciorum, quam prædationum maritimarum causa. Monetæ, in tribus Septentrionis Regnis cusa, ante Sæculum nonum nulla memoria. Astronomia culta navigationis causa, astris nomina a diis eorum tributa. Sic Orion cunicula, sive colus Frigge dicitur est. In re littera-

ria notæ virgulæ eorum Runicæ, quibus utebantur in *Calendarii*. Rune distinguebantur in amaras, sive nocivas; salutare, victoriosas, & medicinales. Superfunt Inscriptiones his litteris factis inscriptæ. Lingua, quæ Dani veteres utebantur, Celtica erat, quæ per totam Europam regnavit, usque ad fines Hispaniæ, exceptis Sarmatis. Antiquissima eius vestigia superfunt in Poematibus Scaldorum, sive Poetarum Septentrionalium, inter quos præmi fuerunt Islandi. Sunt inter ea, quæ Sapphicis Græcorum appropinquant. Sua iam his Poetis clavis erat poetica, suum poeticum ærarium, suus Gradus ad Parnassum. Inter expressiones poeticas nulla nobilior, quam ea, quæ aurum lacrimas Fregæ dixerunt. Analliste præterea Islandi vincunt Chronographos ceterarum Europæ gentium, certitudine & accuratione, omnes, quotquot post extinctum Imperium Romanum scripserunt.

Sequuntur Supplementa, separatim edita. In Præfatione agitur de Edda. Edda aviam significat, & proinde hoc libro continentur traditiones veteres religionis Celticæ. Dux eius Collectiones notæ sunt. Prior in ordinem redacta est a Sæmundo Sigfuffon, nato 1057. Posteriorem congregit Snorro Sturleson, iam supra laudatus, CXX. annis post, in formam Dialogi. Huius posterioris Eddæ pars prima hic curate in linguam Francogallicam conversa, proponitur cum annotationibus. Ex secunda parte præcipua tantum seliguntur. Ex Edda prima Sæmundi superfunt: 1. Voluspa, sive Oracula Prophetiæ; 2. Hava-maal, sive Discursus sublimis, aut Odini doctrina moralis; 3. Caput Runicum, sive Magia Celtica. Ex hæc prima Edda excerpta suppeditantur, post finem secundæ. Crude de Edda iudicat *Huetius*, de Origine fabularum Romanensium p. 116. Scripta fuit Edda utraq; in veteri lingua Islandica, sed iam dudum translata est in linguam Danicam & Sæcicam. Primam eius Editionem Resenius dedit Hafniæ 1665. in 4to. Continet hæc Editio textum Eddæ, versionem latinam, factam a docto Ecclesiaste Islandico, Stephano Olai, & versionem Danicam Stephani. Textus a Resenio parum illustratur. Præfixa est præfatio eius: sed maxima

nima illas pars expletur excursionibus in Platonem, de optimis Aristotelis editionibus, de novem Sybillis, & de Hieroglyphis Aegyptiorum. Ex Edda ipsa, haec specimini inferviant. Ex fabula prima. Gangler sic coepit colloquium suum. Quis est antiquissimus, aut primus deorum? Har respondit. Appellamus eum Alfader, id est, Patrem omnium. Pergit Ganglerus: Quis est deus iste? quae est eius potestas, & quid fecit, ut celebraretur gloria ipsius? Respondet Har: vivit in perpetuum, gubernat regnum suum, & res parvas perinde ac magnas. Iahnfar addit: creavit caelum & terram & aerem. Prosequitur Tredie: plus fecit, quam caelum & terram; creavit enim homines, eisque dedit animam immortalem, & qui nunquam intonibit, etiam postquam corpus evanuerit in pulverem & cineres. Omnes autem asti homines habitabant cum eo in loco dicto Gimle, mali autem ibunt in locum dictum Hela. — Alterum exemplum ex Fabula XXXIII. depromimus. Gangler interrogat: quid supererit, postquam mundus combustus erit, & perierint dii, heros & homines? Tredie respondet: erunt post cuncta haec prodigia complures habitationes amoenae, & complures ingratae; — in illis habitabant homines boni & iusti — — in his perarii, assassini, & adulteri — — . Nascetur ex mari alia terra, pulchra & amoenae, tecta pratis & graminibus, ubi herbae sponte nascuntur, & sine seminibus. — Ex cultissimis annotationibus ad hanc Eddam haec delibamus. *Essai de Origine German.* pag. 41. Odinum non ex Asia, sed ex Wandalia, sive Pomerania, in Sueciam venisse, censet: sed repugnant traditiones omnis aevi. Teut, patrem designat in lingua Celtica, & superest significatus hic in lingua Britonum. Rothveon (in *Diction Celt.* p. 782.) Semides illa, quae in *Fabulis Romanensibus* Fées appellatur, ex Theologia Celtica originem habent. Hydromeli & carnis aprugnis Normanni nostri imprimis delectabantur. Unde in *Loqe Salica* caput II, constans 20. articulis, de his solum agit, qui porcos abegerint. Eadem de causa Aestii, insignis superstitiois, formas aequum gestabant. Ex *Perfectione Philologiae*

spanasse videtur de China Odini. Mandi eruptionem tantis etiam Stoici prædixerant. Ex mente eorum Lucanus:

*Hos populos si nunc non offerit ignis,
Uret cum terris, uret cum gurgite ponti.
Communis mundo superest rogas. —*

Secundæ partis Eddæ Epitome tantum datur. Est ea mere historica, seu potius fabulosa. Proxima est Scaldæ, seu Dictionarium Poeticum Snæronis Starckson. Gaudet in eo Odinus Epithetis 126. Versus accedant ad hodiernos nostros, & ad Acrosticha, quorum frequens usus apud Hebræos. Excipit hæc Breviarium Eddæ Sæmundi, sive Eddæ veteris. Inter Odini præcepta moralia hæc optima visa sunt: Felix ille, qui laudem & benevolentiam sibi hominum conciliat; quicquid enim ab aliorum natu pendet, periculosum est & incertum. — Homo ignavus credit se semper vita fruiturum, sed si ei lancea parcat, non parcat ei senectus. — Præstat vivere bene, quam diu; excitat aliquis ignem, & moritur antequam extinctus sit. — Præstat habere filium tarde, quam nunquam; raro monumenta sepulcralia in sepulcris mortuorum ab aliis manibus, quam filiorum, eriguntur. — Sentiam ne irriteris, neque avum tuum senem; sepe ex rugis senilibus proficiuntur verba plena sapientiæ. — Magiæ nomine Odino veniebat ars scribendi litteris Runicis. Quando video hominem mortuum, inquit Odinus pag. 146. & suspensum ex altitudine arboris, scribo litteras Runicas tam mirabiles, ut statim descendat, & mecum colloquatur. In fine libri comparat versio Oda, quam Regnerus Lodbrog, Rex Danicæ, seculo IX. incunte, inter tormenta, quæ mortem eius antecesserant, composuisse dicitur. Perit ex moribus serpentum, quibus carcerem repleri iusserat Ella, Rex Angliæ, a quo captus erat. Dictavit hanc Odam fanaticus gloriæ, excitatus fanaticæ superstitionis. Forsitan usam aut datus Steophas Regnerus ipse composuit. Reliquas adiecit e Scaldis aliquis, in funeralibus eius. Sequuntur Excerpta ex Oda, quæ inscribitur Elogium Haquini; & versio Poematis, cuius titulus, Historiæ Caroli & Grymani, Regum Sueciæ, & quod ante 22. annos pri-

optimum esse Dr. Höner, Suecæ. Hæc hæcenus. Optimum autem, ut Opus egregium, cuius primus Tomus iam est in manibus nostris, sine remora perficiatur.

USUS OPII SALUBRIS ET NOXTUS IN MORBORUM medela, solidis & certis principiis superstructus, a D. BALTHASARE LUDOVICO TRALLES, Med. Vrat. atque Acad. Caes. Nat. Cur. Socio. SECTIO PRIMA.

Vratislaviæ 1757. sumptibus Caroli Godefredi Mayeri, Alph. 2. in 4to.

Quamquam tot scripta de opii natura & viribus prodant, ut magis copia, quam inopia eorum, laborare videamur: eorum tamen, qui librum hunc peritelicum attento animo perlegerint, nonno facile quinquam, celeberrimum TRALLESIVM scriptione sua labores iam actos denno præter rem suscepisse iudicabit. Instrumenta enim, quibus artis opera perficienda sunt, nisi bene perspecta cognitaque fuerint, a nomine medentium dextre regi adhiberique posse satis constat. Hæcenus autem opium, quod remediatorum omnium maxime necessarium esse, medicus, artem reapse exercens, dabitare nequit, multis difficultatibus obnoxium fuisse ex eo potest intelligi, quod pharmacum hoc ab aliis summa laude dignum, ab aliis plane noxiam habitum est. Tot igitur tantisque dubitationibus scrupulisque propositis perunctus Celeberrimus Auctor, singulari studio in id incubuit, ut medicamenti huius virtutes cognosceret, erutasque cum orbe literato communicaret. Id quod etiam, nostro quidem iudicio, tam præclare exsecutus est, ut exemplo esse possit illi, qui de aliis generosis pharmacis, de mercurio, ferro, cortice peruviano, tractatus in animam induxerint. Prior autem hæc Sectio, quam posterior propediem sequetur, medicamenti huius theoriam continens, octo capitibus distincta est. *Cap. I.* Historia generalis usus Opii, & factorum eius in praxi medica enarratur. Notum est omnibus discrimen illud inter opium & meconium. Idcirco prius esse veram papaveris lacry-

nam lacteam, alterum vero nil nisi faciem ex papaveris cap-
 sibus expressum, & igne inspissatum, plerique de antea me-
 dica scriptores contendunt. Nonnulli tanta opium, quo
 nos utimur, ex vero opio & meconio mixtum esse perhibent;
 pauci cum Cl. ALSTONO ipsam papaveris lacrymam ad nos
 venire credunt. Opio illi, ex orientalibus plagis ad nos allato,
 recte substitui posse lacrymam papaveris Europæi, & aliorum,
 & propriis experimentis cognovit Cl. Auctor. Monet autem
 lectores, ut duo illa extrema vitent, in quæ delapsi sunt NE-
 QVETVS & STANLIVS; quorum ille plus iusto laudet, hic
 cum affectis suis tantum non damnat opii usum. Et Stahli-
 norum quidem ideam vitare difficile non est, cum ii ipsi pi-
 leles illas de cynoglafa, quarum virtus opio soli debetur,
 haud infrequenter commendent adhibentque. Papaver
 ipsam, h. e. eius semen, antiquissimis temporibus cognitum
 fuisse, omnique vi soporifera carere, A. docet; quo autem
 tempore eius lacryma, huiusque vis soporem inducens, in artem
 recepta sit, ipsi parum constat. In scriptis enim HIPPOCRATIS,
 præter illum locum *Lib. II. de morb. mulier. §. 79.* vit
 alius quisquam extat, qui de usu opii ipse testetur; cum in-
 terim ille ipse locus allegatus non parum difficultatis habere
 doctissimis interpretibus videatur. Maiori igitur veri specie
 laudem hanc tribuendam Empiricis esse putat, quod opii fre-
 quentiorum usum in praxin medicam introduxerint. Post
 Empiricorum tempora, usus opii rursus frequens fuit, GA-
 BENO etiam valde suspectus. Neque AETIVM, TRALLI-
 ANVM, PAVLVM AEGINETAM, aliosque ex Græcia, opium val-
 de commendasse, scripta eorum satis probant. Quæ cum
 vera sint, mirari subit, quid cause fuerit, cur compositiones
 æquæ, notissimæ illæ, tam frequentate olim fuerint? Procul
 dubio vim nocentem opii, additis variis phararmacis, concoctam
 sublatamve crediderunt. GALENI sectatores postea usum
 opii, tanquam medicamento in quarto gradu frigidi, refer-
 miderunt; donec PARACELSVS, laudando suo miracula præ-
 stare visus, doctissimos quosdam viros excitaret, & opio fa-
 ventis forent. In eo tempore opium varia fortasse usum
 est,

est, ita ut ab aliis laudaretur, ab aliis culparetur. *Cap. II.* continetur succincta recensio phenomenorum omnium, quae opium affusum in corpore humano insequebatur. Sunt autem sequentia: a) Opium exhibitum, pulsam cordis & arteriarum, adeoque omnem circuitum humorum, intendit, & accelerat. Hoc phenomenon semper advertet, & sententiarum afferentes Auctores errare fatebitur, observator satis solers. Causa, ut illi contrarium defendere fulsineant, in eo sita est, quod arteriarum istas non finita post affusum opium, sed finita propemodum eius operatione, explorant; aut etiam ea phenomena annotant, quae auctam ultra modum dosin sequi solent. Vis quoque cardiaca, opio ab optimis Auctoribus tributa, veritatem sententiae nostri Auctoris satis firmat. b) Opium calorem corporis naturalem auget. Refelluntur hoc loco ab A. illi, qui, contraria sententiae addicti, vim refrigerandi opio tribuunt. Et quamquam phenomeni huius veritatem satis superque probat experientia; clari tamen viri rectiora sentientes adducuntur, & praeterea ex analogia vini, alcoholis vini, salium volatilium, atque opii, & ex experimentis cum animalibus brutis institutis, tandem ex experimentis in hominibus, ex sapere calido & acri, ex siti, aliisque, opii virtus calefaciens uberius confirmatur. c) Opium sanguinem, celerius a se motum, per vasa, & calidiores redditum, rarefacit, attenuat, eiusque volumen auget. Maior haec sanguinis expansio optime colligitur ex vasorum omnium maiori amplitudine & turgescencia, quare sedulo observator, post datum homini opium, non potest non usurpare oculis. Nec fieri potest, quin effecta illa priora litt. a. b. sequatur hoc tertium. d) Opium respirationem citatorem & difficiliorem reddit. Circa hoc phenomenon nobis emisit dubitatio, neque nos, ab opio iusta dosi dato, respirationis difficultatem certam observare adhuc potuimus. Opium quidem, minori etiam copia sumtum, respirationem facere paulo citatorem debet per litt. a. b. c. sed hoc celeritatis augmentum in perennis tam magnam est, ut in sensus incurrat. Rarioris vero observationes de quibusdam hominibus, aut de

de opio nimia quantitate ingesto, regulam non efficiunt. q) Opium, sanguinem celerius provolutum, calidiorumque & rariorem redditum, copiosius determinat ad caput. Hoc & alii observatores annotarunt, & Cel. Auctor in se ipso experitus est. Idem etiam docuit dissectio canum, opio eneclorura. f) Opium pacat animam, eamque exhilarat, atque alicrem & audacem reddit. Quae quidem observatio non solum ab omnibus in Asia & Africa peregrinantibus confirmatur, sed quotidie etiam in nostris regionibus occurrit. g) Opium temulentiam, torporem, & ebrietatem inducit. Neque de hoc phaenomeno dubitari potest. h) Opium naturale acumen sensus obtundit & minuit, eoque praeter naturam aucto, natos dolores sedat. Neque de hac opii virtute, est, cur multas afferamus probandi rationes, cum nemo moderatum de ea ambigere queat. i) Opium vires, studii animalia famulantes, debilitat. Hanc virium imminutionem certissime in omnibus animalibus, quibus opii copia paulo largior data fuit: pauld enim post omnibus membris, quia toto corpore, contremiscunt; homines autem, qui opium assumserunt, sequenti die de insigni membrorum torpore conqueri solent. k) Opium somnum invitat, interdum in alium soporem extendunt, qui si ingravescat, accedente vera apoplexia vel convulsionibus, necat. Hoc nimis notum est. l) Opium dormientibus insomnia, ab usu autem eius in somnum non prolapsis, sed vigilantibus, conciliat phantasmata atque deliria etiam. Nunquam largiore, vel chronico usu, insaniam, stuporem, memoriae defectum, dementiae & fatuitatem adfert. m) Opium stimulos venereos excitat. n) Opium excretionem cutaneam, diaphoresin, valide, & ut plurimum cum pruritu movet, sed alias serofas compellit. o) Opium functioni ventriculi inimicum est: & p) alvi libertatem inhibet. Atque haec omnia testimoniis Auctorum probatissimorum, & propriis observationibus illustrat doctissimus TRALLER. *Cap. III. analysis opii physico-chemica traditur: Opium autem igni expositum, quocumque demum modo, spargit vapores olentes. Aqua ab opio per alembicum transcendens, manifestum opii odo.*

odorem maribus offert. Spiritus vini ab opio destillatione abstractus, & saporem & odorem secum ducit. Opium, aqua calida infusione, digestionem, vel leni coctione solutum, in superficie exhibet spumofam, pinguem, viscidam materiam, haud ita multam, odoris valde graveolentis; ipsa autem hæc aqua, evaporando inspissata, largitur extractum opii gummosum. Istud tamen non penitus gummosum est, ex quo quispe spiritus vini rectificatus partes duas tertias solvit. Illud vero crassum residuum, quod aqua solvere non poterat, ne tingit quidem aquam secunda vice superinfusam, vini vero spiritum affusum tingit. Qui quidem spiritus ita saturate tinctus, si aquæ instilletur, lactescit aqua, ac principium resinofum subsedit; quod dein collectum & siccatum, igne admoesto flammam concipit, & deflagrat. Notandum est, nullo menstruo ita solvi opium posse, ut non remaneat terra plane insolubilis. Uti aquoso extracto inest multum resinofum, ita extracto ope spiritus vini rectificatissimi parato non parum inest gummosi; aqua enim ei affusa magnam eius partem solvit. Ex magmate quoque, a solutione spirituosa residuo, partem quandam in se recipit aqua affusa; quæ si deinde igne distillatur, remanet verum & purum gummi. Præter illas partes, opio esse salinas quasdam, acidæ indolis, peritissimis chemiæ artificibus credendum esse A. putat. Actio vero partium earum in hominem sic habet. Vapores, quos opium ratione quæcunque tractatum spargit, caput valde tentant, hominemque somnolentum reddunt. Aqua ab opio destillata, spiritus ab opio abstractus, substantia illa spumosa aquæ innata, ipsum opium crudum, vel extractum opii aquosum, aut spirituofum etiam, vim soporiferam exerunt. At opium igne tostum aut in vase maxime aperto sat diu cum aqua coctum; item extractum spirituofum, aqua sat diu coctum, nec non gummi illud paucum cum aqua extractum, ex magmate post solutionem opii in spiritu vini factam residuo, nullarum virium est. Inde colligitur, principium opii vaporosum & volatile, esse veram causam omnium effectuum, quos præstat opium. Nunc Cap. IV. instituit A. indagacionem actionis primariæ

marie opii in corpus humanum, ex principio agente cognitis, per progressam analyfin; atque cum FITCARNIO, aliisque cum fœcibus claris viris, ex rarefactione sanguinis, ab opio effecta, deduci posse credit phenomena usum opii consequentia, sic tamen, ut simul certa quaedam opii actio in nervos assumatur, inexplicabilis illa quidem, haud tamen fictitia, sed compluribus rationibus asserta & comprobata. Postquam & rarefactionem sanguinis, & mutationem nervorum, ad actionem opii primariam in corpus humanum pertinere demonstravit, *Cap. V.* phenomenorum, post usum opii emergentiam, ætiologiam exponit, deductam ex actione opii primariæ cognita illa, in sanguinem & nervos. Quod quidem ita peragit, ut experientias quindecim illas *Cap. II. litt. a. p.* ordine pertractet, viamque & rationem doceat, quæ effectus illi ex ista primaria actione opii consequantur. Quæ quidem disputatio cum in utramque partem habita sit, neque adeo compendium admittat, lectores nostros ad ipsum librum ablegaturus, & ad *Cap. VI.* properamus, quo corporis humani diversus ad opium habitus exponitur. Reperiuntur haud pauci homines, qui ob idiosyncrasiam opium, vel minimam dosi sumunt, quin correctum etiam, profus ferre nequeunt, quæ præterea symptomata gravissima oriuntur. Causa videtur esse fabrica vasorum cerebrinorum illa, qua fit, ut vasa nimis facile cessent, sive implezioni nimis facile favent. Præter hæc vero etiam textura cerebri ipsius pulpofi, huiusque teneritas atque mollietas maior, facit, ut cerebrum pressioni vasorum incumbentium facilius cedat, comprimaturo adeo, actionemque nervorum interturbet. A qua quidem cerebri teneritate procul dubio pendet totius systematis nervosi mobilitas; & inde patto est, quod opium, ventriculo vis dum ingestum, homines afficere nonnullis, usqueque nocere solet. Hinc celeberrimi medici experti asseverant, eos, qui corpore valido quadratoque gaudent, pharmacum hoc melius ferre, atque securius eo uti; vehementer autem id offere illis, qui oppido graciles sint, carnesque molles ac flaccidas habeant: quæ etiam recte monent, si membra partes-

que motivas languor & enervatio cum stupore occupet, opii remediis omnino superfedendum esse, eaque debilitatis ab haemorrhagia, inedia, morbisque diuturnis, non convenire. Unde simul liquido patet, opium in corpore humano aliud quid agere, quam ut rarefaciat humores; homines enim illi remedia re ipsa rarefacientia, aromatica & volatilia, vinumque ipsum, saepius magno cum levamine sumunt. Tandem & cutis fabricam, raritatem & densitatem maiorem minoremve, aeris ambientis constitutionem, perspirationi magis minusve faventem, ipsiusque adeo coeli & climatis differentiam, ad causas pertinere A. putat, propter quas alii opium facilius, alii difficiliter ferant. Nempe ñ, qui liberiore transpiratione cutanea gaudent, facile opium ferre observantur. Hinc orientales populi doses opii largiores, diuque continuatas, sine notabili noxa devorant. Quod seorsus accidit gentibus plagas septentrionales habitantibus. *Cap. VII. de correctionibus opii inutibilibus & imaginariis agitur.* Ab antiquissimis inde temporibus opii vis nocitura, medentibus reformidata, excitavit medicorum solertiam, qua, si possent, viam certam quandam reperirent, aut nocivum ex opio & papavere separandi, aut id additis variis pharmacis corrigendi. Hinc tot compositiones opiatæ olim excogitatae, magnamque consecute famam, tot molitiones chemicorum medicorum, opium lenire conantium. Longa serie recenset Cel. Auctor opiones Medicorum, pro necessitate correctionis militantium; neque tamen illos omittit, qui nihil ad felicioram curationem conferre istas correctiones contendunt. Quo quidem loco de preparationibus & correctionibus variis mercurii, martis, & corticis Peruviani, utilis quaedam affert, & medicamenta ea simplicia omnibus laboriosissime preparatis praestare arbitratur. Hoc ostenso, transitum facit ad ipsas correctiones opii. Notum omnibus est, veteres, opii frigus metuentes, addidisse aromata calidissima, & pharmaca acerrima quævis. Alii castoreo, alii croco, nonnulli recentiorum salibus volatilibus, peculiarem virtutem corrigendi opium tribuerunt. Hac tamen omnia vacua sunt, si opium magis calidum quam frigidum

dum pharvacon dicendum est. Quare omnes illas, tum veterum tum recentiorum, compositiones opiatas nihil putat; sed purum putum opium, tempestive & iusta dosi datum, neque bona effecta præstare credit. Uti vero compositionibus parum favet, ita nec cæteris præparatiombus multum tribuit. Fossione & effumatione super lamina-ferrea, subiectis carbonibus, opium non corrigi, sed vim eius destrui, neque correctionem sive spirituosam, sive aquosam, crudo opio præstare, tum exquisitis rationibus, tum experimentis docet. Idem iudicium fert de correctione per fermentationem, per acida, per alcalina; ac prorsus in ea sententia est, omnia illa correctionum molimina opium vel depravare, vel vi naturali sua exuere, & medico practico sufficere, ad curationes elegantissimas, & felicissimas morborum opistis levandorum, vel crudum opium in forma solida, vel, si forma fluida desideretur, solutionem vinosam illam SYDENHAMII. Tandem *Cap. VIII.* de dosibus opii sermonem habet, ac primo quidem largas doses populorum orientalium enarrat, & fide scriptorum refert, haud paucos in Asia & Africa natos, ibique degentes, opium ad drachnam unam, ad drachmas duas, tres; imo plures, sine notabili noxa devorare, & per plures quidem annos quotidie. Cuius quidem rei admiratio celeberrimos in Europa degentes medicos ita perculsit, ut, populos orientales non efficaciori illo opio, quo nos utimur, sed longe mitiori quodam, delectari, opinarentur. Quod tamen prorsus falsum esse Cl. Auctor ostendit, & solam consuetudinem facere, ut populi illi tantam opii copiam impune assumere queant. Neque desunt exempla apud nos, quæ, quid consuetudo possit efficere, satis superque doceant. Fumus tabaci, spiritus vini, vinum ipsum, quantas pariunt turbas non adfecto? Quæ tamen ab adfectis incredibili nonnunquam copia hauriuntur. Quare & Europæorum nonnulli magnas opii doses quandoque ferunt, & per consuetudinem ferre discunt; quorum non minimum indicem A. exhibuit. Sed damnat hanc temeritatem, & fatetur, se nunquam in praxi opium ultra granum exhibuisse, neque unquam agris suavorem fuisse, ut

con-

consuetudini doses opiatorum in dies augendi indulgerent; quinquam consuetudinis vim magnam esse non nesciret, eorumque Europæorum etiam exempla non pauca exstarent, qui opium largissima manu, sine manifesto quidem damno, quin interdum quoque cum magno levamine, assumerent. Ut enim illa satis vera sint, ita nec deesse tristes casus, ubi homines propter paulo largius exhibitum opium æterno somno oppressi sint, aut, damnose consuetudini opium quotidie vorandi indulgentes, omne robur cum animi tum corporis fregerint perdidissentque. Tandem notat, & merito admiratur, animalia bruta, canes, feles, catos, cuniculos, multo plus opii tolerare, superflite vita, quam unquam ferre homines queant; proflus enim impune animalia ferre grana quatuor vel quinque, quæ summa dosis sit, & ultra summam iam extensa, pro hominibus. Adducit expertos medicos, quidque de iusta opii dosi senserint, refert. Optimum videtur, ut granum unum, vel duo, in aliquot præbia dividi cursus, quæ partitis vicibus per temporis intervalla longiora aut breviora exhibeantur, donec aut somnus obrepit, aut dolores minuuntur, aut spasmi conquiescant. In fine demum libri monet lectores, apud Europæos, & inter eos apud homines non adfectos, doses a quarta grani parte ad granum unum, unam cum dimidio, vel ad summum duo sufficere, maxime si repetantur, ad producenda effecta illa, de quibus Cap. II. dictum sit. Sectionem alteram libri ænim avide expectamus.

IN VARIOLARUM INOCULATIONEM DISSERTATIO EPISTOLARIS AD NOBILEM & SAPIENTEM VIRUM D. SYLVESTRUM ANTONIUM PONTICELLI, &c.

scripta, a FRANCISCO COMITE RONCALLI,

Parolino.

Brixie 1759. pl. 1 $\frac{1}{2}$. in 4.

Insitio variolarum, nostræ ætate magis, quam præterlapsis temporibus, Medicos Europæos faventes quidem nacta,

haud paucis tamen, iisdemque non levibus dubitationibus, implicita & impedita, Celeberrimo huius dissertationis Auctori tam parum laudanda visa fuit, ut is subinde etiam acriter eam perfringeret. Rem profecto tam arduam, spatio tam parvo, pro dignitate pertractari potuisse, plurimi lectorum nostrorum dubitabant. Putat quidem Cel. Auctor, variolosum fermentum in omni homine latere, & esse agens illud aptum ad promovendam humorum omnium effervescentiam, in puncto & casu illo, quo humorum despumatio, natura operante, effici debet, ut purum ab impuro separetur. Hinc quaestio emascitur, num variolosum lactamen arte possit promoveri, & suscipi sine umbra periculi, & cum minori corporis isclatione & labore. Ad eam quaestionem ut responderet Vir doctissimus, de inoculationis eventa sex capitulis agendum esse censuit. Nos libere, etsi breviter, de iis indicabimus, quando placuit Auctori illustrissimo, nostrum de hac descriptione iudicium humanissimis litteris requirere. Primo igitur experimenta inoculationis & contagii Brixiae ad actum perducta retulit. Et casus quidem primus iam anno 1739, saevientibus in urbe Brixia variolis confluentibus, observatus est. Inter multos alios perierunt fraterculi sex, septimo, tres annos nato, superstiti. Hunc servare cupiens patruus, de insitione variolarum cogitavit. Purgato corpore, extracto sanguine, observata dieta, insitio perfecta est; quatuor in locis, brachiis scilicet & coxis, sumta sanie a variolis benigna, ad maturationem iam redactis, pueruli, qui per solum myrthenon lecto decumbere coactus fuerat. Per quinque dies nihil novi atque insoliti; sexta nocte vigilavit, febris surrexit, dolorque capitis, omnia in peius ruere, ita ut cum celeri pulsu, tendinum subsultibus, convulsionibus, & orthopnoea ac stertore, puer morti proximus videretur. Summo mane septimae diei pulsus fuit exilis, facies ad instar cadaveris, oculi strabismo affecti. Die nona puer somno sepultus iacuit; ac imminuta febrī, & quiescente tendinum subsultu, cibum non respuit. In vultu apparere maculae futurarum papularum indicia. Die decima deliravit, tandem tamen variolae

evidentes emersere, & undique in multis Josis consueto more ad maturationem pervenere, parum dissimiles illis, a quibus sanies petita erat. Quatuor inflixa vulnera evasere ulcerosa, & per mensem integrum pus fuderunt. Suborta denique diarrhoea, puer secundam valetudinem recuperavit. Casus alter eventum variolarum contagio ortarum respicit. ANTONIUS RINALDINVS, medicus doctus, filiolum quatuor annorum, ad lectum filioi, variolis benignis & utique boni moris frequenter adstare iussit, ut variolosum morbum contraheret. Puerulus morbum superavit, at filiola variolis contagio acceptis diem obiit, quanquam nihil eorum, quæ a primis inde morbi initiis, perque totum morbi decursum agenda erant, neglectum esset. Sed quid inde? nihil profecto, quod infectionem reiiciendam esse suadeat. Nam fratriculi sex periere variolis contagio contractis, septimus, qui infectione eas acceperat, incolumis evasit. Nonne hoc commendabilis sit insitio? Filiola autem illa, quæ variolis contagione acceptis perit, fortasse servata esset, si per infectionem consueto more peractam excitata essent ulcuscula, pus fundentia. Capitulo II. sententiæ exponuntur recens exortæ, clarissimorum virorum, qui omnes inoculationem improbant. Capitulo III. fundamenta & rationes, quibus innititur & probatur sententia Clarissimi Viri, comprehenduntur. Sunt autem fere hæc. Eo, quo inoculatio peragitur tempore, temperamentum pueri fortasse non esse dispositum ad despumationem; hinc si exacta suppuratione forsitan non satis expurgatus sit sanguis, futuram esse, ut cutis a cicatricibus vitata eruptionem variolarum denovo oriundarum impediat; dari homines, quibus cutis ita densa sit, ut tota vita nulla exanthemata efflorescere possint; porro vim puris iniecti esse magnam, hinc de vita timendum esse; aut vim eam esse tenuem, impotentem, ideoque exiguum luctamen, ergo sanguinem forsitan non satis expurgatum facere metam residua, cum non desint homines, qui bis, ter, quater, quinque, imo septies passi sint morbum variolosum; tandem non per omnia adhibendam esse fidem Auctoribus, qui de utilitate infectionis scripserint. Cap. IV.

reli-

religio incutitur animo eorum, qui infectionem fudant. Cap. V. iusto vehementius declamat Cel. Auctor contra patronos inoculationis; nec tamen quidquam probare nobis videtur. Cap. VI. remediorum curationi morbi variolosi idoneorum formulæ nonnullæ, eademque hæud novæ, traduntur. Denique in postscripto rursus adducuntur testimonia virorum quorundam eruditione excellentium, narraturque, Regem Prussiarum re prius excussa, variolarum inoculationem palam damnasse, atque in exilium misisse non solum, sed poena gravissima multasse insitores, ipsosque insitos, aut pro ipsis, si pueri sint, eorum custodes, agnatos, tutores; de quo tamen nobis plane nihil innotuit. Si igitur liceat, libere, ut solemus, dicere sententiam, fatebimur, ill. Roncallium, neglectis recentissimis pro variolarum inoculatione scriptoribus, Anglis imprimis, multa in contrarium dixisse, ingeniose magis, quam vere; alia, quæ non pertinent ad rem; iterum alia, (ut p. 8. Punctum Theologis proponendum,) quæ a Viro talis doctrinæ scripta nollemus; denique plurima, quæ præiudicium auctoritatis sapiunt, quod præstringit aciem iudicii: v. in primis pag. 5. & 11. Neque in Lusitania, hoc nostro tempore, ita quisquam, sine reprehensione æquissima argumentabitur: *Vir pietate & doctrina singulari, Iesuita, dixit, igitur verum est.* Istiusmodi autem argumentorum, in dissertatione Roncalliana plena sunt omnia.

SEBASTIANI CORRADI QUÆSTURA, PARTES DUAE, quarum altera de Ciceronis vita & libris, item de ceteris Ciceronibus agit: altera Ciceronis libros per multis locis emendat, nunquam antea extra Italiam edita.

Lipsiæ 1754. ap. Ioh. Wendlerum, 1. Alph. 3. pl. in 8.

Si litterarum græcarum & latinarum, cum discendarum, tum docendarum, accurata & prompta disciplina, eadem bene & intelligendi & cogitandi disciplina est; si his litteris, id quod magnus *Lutherus* sapius dixit, via ad christianæ religionis

gionis integritatem restituendam sic munita est, ut earum neglectu nihil aliud, quam ut foedissimæ barbariei & superstitioni fores quasi aperiamus, efficiatur; si denique hæ litteræ ingenium acuunt, per omnes vitæ humanæ partes venustatem & elegantiam quandam explicant, & liberalissimam nobis voluptatem adferunt: quantam admirationem debent sui iniicere, qui in his litteris quasi domicilium ingenii atque doctrinæ constituunt? quantis laudibus, quali amore digni videri, qui veterum libros bene interpretantur, hominum animos ad pulchritudinis sensum acuunt, omnemque ad honestatem conformant, utilissimos reipublicæ cives præstant, vitamque nostram suaviter exhilarant? *Ernestium* igitur nostrum, quis tam parum venustus, tam nullo pulchrarum rerum sensu præditus est, quin omnibus laudibus dignum censet, quæ virtutis præstantiæ, amoenitati ingenii, maximæ diligentiae, summoque de bonis litteris, atque adeo de toto humano genere optime promerendi studio debentur? Iam quantum, (etsi enim & *Ernestianis* virtutibus eiusmodi theatrum datum est, ut nemini illæ ignotæ esse possint, & vir doctissimus non tam ut laudes audiat, quam ut laudabilia faciat, bene de litteris mereri cupit, dicamus tamen, quod sentimus, libere:) quantum igitur laborem, quantam operam, ad illustrandos Ciceronis libros contulit! Nam ut de eo nihil dicamus; quam felici imitatione Ciceronianam dictionem expresserit, non ut verbum Ciceroni inauditum suggeret, *improvisum aspris veluti qui* —, *sed ut illa elegantia, quæ citius sentiri quam doceri potest, orationem quasi coloraret; nonne his omnes Ciceronis libros describi curavit, atque ita curavit describi, ut neque elegantia illis deesset, neque sumtus esset emturis nimius? eruditissimisque indicibus hanc editionem ornavit? Ciceronem nonne diligentissime semper interpretatus est? Eiusdem diligentia, ut *Corradi* libelli de Cicerone in manus hominum pervenirent, effecit.*

De elegantia atque doctrina *Corradi* nihil attinet multa dicere. Neque enim obscura, neque dubia est. Illud dicimus, (quod *Burmianum* dixisse aiunt, cum ex eo, quid de

Gestiro, illo, qui nunc, etsi ætate valde provectus, iuvenili tamen alacritate & studio litteras tractat, sentiret, quærent): *Corradum* diligenter veterum libros legisse.

Atque nos quidem valde miramur, quomodo acciderit, ut hic liber tamdiu in tenebris iaceret. Titulo homines, credimus, decepti sunt. Hic enim sine dubio nimium indulgit suo ingenio *Corradus*. Cæterum, varia nobis legentibus emendanda & addenda visa sunt. Age, commemoremus quædam *Corradus*, ubi de morte Ciceronis exponit, (p. 236.) *patrem patriæ*, inquit, *Ciceronem Cn. Popilius Laenas*, qui patrem prius interfecerat, & ab ipso Cicerone defensus fuerat, interfecit. Non ignoramus, hanc opinionem de parricidio Popilii tam vetustam, tam omnibus insitam esse, ut nemini de eodubitare in mentem veniat. Verum aliter nobis videtur. Cuius sententiæ rationem esse reddendam videmus. Non melius oratores illius temporis, in quo eloquentiam suam, quam in morte Ciceronis deploranda, ostentare possent, reperiebant. Invehebantur in Antonium, invehebantur in Popilium, omni ex genere orationem aucupabantur, omnesque undique carpebant flosculos. Quo vero crimine Popilii nomini ac famæ maiorem turpitudinis notam inurere potuerunt, quam si sum & tam impium fuisse dicerent, ut patrem trucidaret, & tam ingratum, ut neque illi, cuius defensione absolutus fuisset, parceret? Amplissimus, hercle, campus, in quo orator excurrere posset. Seneca, qui reliquias harum orationum collegit, facile, quantum ex his historiæ caliginis offunderetur, prævidit. Lectorem igitur de omni re monendum esse duxit. Is locus est in controv. L. III. XVII. Plutarchum autem, qui Popilium parricidii accusat, valde probabile est ex his fontibus non limpidis hortos suos irrigavisse. Forte ut Cicero pater patriæ, sic Popilius, qui ipsum interfecerat, parricida appellatus fuit. Forte Plutarchus non recte hæc intellexit, id quod ei sæpius usu venit. Atque hinc error ille natus est.

Valde Livius, cuius fragmentum de morte Ciceronis Seneca in *Suas. I. VII.* affert, a Plutarcho, in commemorandis

ulti-

ultimis Ciceronis fati, differt. Hic Ciceronem post varia itinera *καπρίας* pervenisse, ibique in lectica fuisse interfectum: ille, *Cicero*, inquit, *primo in Tusulanum fugerat, inde transversis itineribus in Formianum, ut ab Caieta navim conscensurus proficiscatur, inde regressus ad superiorem villam, & quæ sequuntur.* Cui vero fidem habeamus? quomodo *καπρίας* interpretemur? per Capuam? per Caietam? an per librarium oscitantiam errorem huc irrephisse dicamus? N. L. Velle *Corradus* hæc interpretatus esset. Sed hæc hæctenus. Cæterum, quicumque Ciceronis libros in deliciis habent, (quis autem illos in deliciis non habeat? tantum ne? immo vero eorum lectione, tamquam suavissimis epulis, expleri satiarique possit?) illis igitur *Ernestii* diligentia iucunda & grata sit oportet. Nos quidem vehementer optamus, ut etiam reliquos, quos inchoavit vir doctissimus, prospere conficiat labores. Quod cum de aliis, tum de Iosepho, eo ardentius optamus, quo magis mirum videri potest, quid sit, quod Bofius, Morinus, Bernardus, Olearius, Boivinus, i. e. viri, qui in exponendo edendoque Iosepho multum defudaverunt, omnes, quasi soli *Ernestio* perfectio huius operis reservata fuisset, morte impediti sint.

BASILII MAGNI ORATIO, DE HUMANA CHRISTI generatione, græcè & latine, ex recensione IULIANI GARNIER, in Sectiones primum descripta, nova versione, argumento, & notulis macta, per IOH.

BENED. CARPZOV.

Helmsstädi 1757. excudeb. vid. Schnorrii, pl. 24. quaternis.

Magnum fuit *Basilii* ingenium, magnum divinarum rerum studium, animus vero reverentia Dei & oraculorum divinorum plenus, atque vita ad omnem honestatem virtutemque conformata. Quare eum & ob eloquentiæ flumen, vitamque honestissime sanctissimeque actam, *Magni* nomine ornatum esse Maffæus arbitratur, & Erasmus *Demosthenem Christianum* appellat. Non male igitur *Carpzovius*,

E 2

vir

vir doctus, & iis artibus, quæ verum Theologum perficiunt, melius eruditus, quam nostrorum temporum ignavia vel cogitatione vel imitatione assequi potest, ille igitur in hac Basilii oratione edenda bene operam suam laboremque collocavit.

Nam etsi non sumus ii, qui negemus, doctores illos Christianæ religionis, quos *patres* appellant, tantum non omnes, hebraicarum græcarumque litterarum cognitione leviter imbutos; plerosque (nunc quoque accidit, ut homines ex compendiolis suis philosophicis libros divinos obscurent, illustrent volebam dicere, semper hic erro,) subtilitate philosophiæ in interpretando male usos, grammatici sensus prope oblitos, & non sine periculo divinæ veritatis allegorica interpretatione delectatos, eosdem sibi verba dari facile passos esse; & sapissime se præbuisse credulos, (cuius in hac quoque oratione est insigne exemplum, in Sect. III. 1. ubi Magos *μαυτέαις καὶ Ἰπαιοδίαις καὶ Φυσμαῖς τισὶν ἀντιπαθείαις προσέχοντας* fuisse *Basilii* dicit;) coniecturis denique & ingenio suo nimium indulsisse, (sic *Basilii* eodem loco, Balaami, ait, de stella ex Iudæis oriunda oraculum ad Chaldæos & Persas pervenisse, quo in memoriam revocato, (*κατὰ μνήμην τῆς παλαιῆς προφητείας*) ex nova stella regem Iudæorum natum esse Magos intellexisse): neque tamen negari potest, in historia ecclesiastica cognoscenda, in libris de religione popularibus scribendis, in orationibus ad populum habendis, multum nos eorum lectione adiuvari. Poterit ex iis eloquentiæ studiosus discere, quomodo verbis & sententiis sacri codicis tanquam suis apte uti, iisque orationi maiorem cum elegantiam, tum auctoritatem, conciliare (cuius plura sunt in hac oratione exempla, ut p. 8. p. 47. &, quod *Carpovius* hoc nomine laudat, p. 16. *ἐπειδὴ δὲ ἐφάνη ἡ χάρις τῆ Θεῆ ἢ σωτήρος, καὶ ἀνέτειλεν ὁ ἥλιος τῆς δικαιοσύνης, κατεπόθη ὁ δάκτυλος εἰς τὴν οὐκίαν τῆς αἰληθινῆς ζωῆς τῶν ἐπιδημίων ἐν ἐντομῶν.); quomodo de magnis religionis Christianæ rebus magnifice loqui, audientium animos commovere, & secum in admirationem abripere possit: (ut & in Sect. II. p. 11. ubi se ipsum *Basilii* superare videtur, *θεὸς ἐπὶ γῆς, θεὸς ἐν ἀνθρώποις.**

πας.

πικ. ε̄ διὰ πύρος καὶ σαλπαργος, καὶ ἄλλοις παρηγοίοντα,
 ἢ γιόφω καὶ ζέφω καὶ θυάλλης ἐνδεμιαστέσης τὰς ψυχὰς
 κ. τ. λ. & in peroratione orationis).

Est vero de *Basilii* libris non una eademque doctorum virorum sententia. Plurimos *καθ' ἑαυτὸν* suspitione laborare, quis est qui nesciat? De orationibus, de *ἀσκητικῶν*, de libris de baptismo, & de vera virginitate, de commentario in *Ελισίαν*, de quinque in *Eunomium* libris, de numero homiliarum in *Hexaëmeron* vehementer disputant viri docti. Quid? quod *Garnierius*, alias de *Basilio* bene meritis, hanc quoque orationem, *εἰς τὴν ἀγίαν τὴν Χριστὸν γέννησιν*, a *Basilio* scriptam esse negat. Ait, ut fumus homines, *Carpzovius*, & contra *Garnierium* in notis, p. 12. 23. 39. 40. disputat.

Illud certe negari non potest, maxime, quas nunc in manibus habemus, orationes *Basilii*, ab his differre, quas olim ipse scripserat; & hæc *Combesisii*, quæ *Carpzovius* p. 28. laudat: *quia hæc homilia, crebro Ecclesiarum usu trita maxime, plurimisque libris ecclesiasticis descripta erat, pro eo ac sibi quæque describens in usum suæ ecclesiæ indulxit, ut vocem aliquam mutaret, seu aliquid interpolaret, (sic nos in loco supra laudato verbum ζέφω ab interpolatore ortum esse putamus:) pro captu plebis, cui studebat, ita obrepfit:* hæc, aimus, de pluribus dici posse.

Textum, ut aiunt, Græcum, quem cum codice *Basilienfi* *Frobenii* contulit, ad editionem a *Benedictinis* monachis eleganter adornatam, nitidissime describendam curavit *Carpzovius*. Tum interpretationem latinam novam, argumentum & notas, breves illas quidem, sed non contemnendas, addidit. In quibus & difficiliora exponit, atque de verbis rarioribus doctè disputat: ut de differentia *θεολογίαν* inter & *θινονομίαν* p. 17. de verbo *θεοτόκος* p. 30. *μετεωρισμός* p. 21. *θεοφόρος* p. 20. aliis; & de lectionibus iudicium fert. Hic præter morem & consuetudinem *hinceorum* nostræ ætatis hominum, qui, quicquid infelix illa & garrula in cerebro residens *Pythia* delicatulis auribus insurravit, id omne a veteribus auctoribus dictum esse somniant, maximam modestiam, summamque religionem, & animadvertimus & laudamus

maximopere. Nam non sumus ii, inquit vir elegantissimus, d'Orville, in comm. ad Charit. p. 321. qui veteres auctores in ordinem redigamus, Et nostro more, non suo lubitu, loqui cogamus. Critico non spectandum, quid vel quomodo debuissent veteres scribere, sed quid vera scripserint.

Invitavit denique hac oratione, ut mos est, *Carpzovius*, cives Academiae Helmstadiensis ad γενέθλια Christi celebranda. Salubre vero consilium, & *Carpzovio* dignum! quod utinam plures imitentur, monstrosos suos & ridiculos foetus, ex *Pitisco*, & aliis magno cum sudore conscriptos, foras protrudere desinant, atque his vestigiis insistant! fertilis hic ager est, amplissimus hic campus. Neque hanc viam insistentibus umquam aut circa Lexica erit trepidandum, aut materia, talia scribendi deerit, quæ ad pietatis quendam sensum legentibus inspirandum, ad veri honestique studium excitandum & confirmandum, ad errores refellendos, ad explicandam & defendendam christianam doctrinam, perutilia sint, atque adeo omnibus modis expetenda.

FL. MALLII THEODORI DE METRIS LIBER,
ex antiquissimis membranis Bibliothecae Augustae de-
scriptus, animadversionibusque brevibus emendatus,
emittitur a IACOBO FRIDERICO HEUSIN-
GERO, Correctore.

Guelpherbyti, operis Bindseilianis, pl. 5. quaternis.

Cum & plurimi, contenta illa via, quæ regia est, & per varios copiosæ doctrinæ anfractus ad veram eruditionis gloriam ducit, aliam breviorē, & ignaviæ gratiorem, ineunt, & non melius sibi placent, quam si Grammaticorum studia, quæ verbis, syllabis, singulis litteris, observatiunculis, & sexcentis minutis contineri aiunt, (quasi aut ulla sit ars, quæ non complures parvas res complectatur, a quibus maiora omne robur accipiant; aut quid in re, quam minime perspectam & cognitam habent, minutum sit, iudicare possint homines,) in contemptum adducant; hæc verò opinio late
 sparsa

sparsa & disseminata est: non dubitamus fore, qui *Heusingeri*, V. Cl. in hoc libello edendo diligentia non tantam & laudem & gratiam habeant, quantam meretur. Nos quidem hunc *Malli* libellum tinea blattisque creptum, atque erudita rei publicae redditum esse, vehementer latamur. Nam ut omnibus, qui de morbis iudicare, illisque mederi cupiant, cogmentatio, structura, & motus corporis humani, singulorumque membrorum fabrica curiose inspicienda & discenda est: sic, qui vel de carminibus aliorum iudicium ferre, vel ipse versus scribere velit, tritas habeat aures, multumque exercitatas generibus poetarum notandis, necesse est. Pervenerunt ad nos, benignioris fati indulgentia, multa veterum poetarum carmina. Vellem pervenisset quoque illam veterum in structura versuum, & apta verborum compositione, elegantiam cognoscendi facultas. Quare, quaecunque nobis in his tenebris lucem aliquam accendant, nosque, tanquam hospites in Latio errantes, quasi domum deducant, diligenter conquirenda, exponenda, & cum aliis communicanda esse existimamus. Etsi vero maximam huius doctrinae partem ex recentiorum libris disci posse non negamus: tutius tamen & melius veteres consulimus, qui cum accuratius, tum elegantius, totam rem explicare & potuerunt, & voluerunt, quam plerumque fit.

Iam hic *Malli* libellus sic est descriptus, ut primum de syllaba, deinde de pedibus, tum de metris VIII. (dactylico, iambico, trochaico, anapaesto, choriambico, antispastico, ionico maiore, ionico minore,) denique de casuris versuum, exponat. Est vero codex libelli, manu exaratus, & qui Seculi octavi scripturam praefert, in bibliotheca Serenissimorum Ducum Brunsvicensium inventus. Librarium tamen valde imperitum & indoctum hunc librum scripsisse, cuivis ipsum inspicienti facile apparebit. In eo emendando, & verecunde, & docte, *Heusingerus* V. Cl. versatus est. Exhibet textum sincerum, se ne unica quidem littera scientem a praescripto aberrasse testatur, liberum suum cuique iudicium relinquit, & in notis suas coniecturas proponit. Istarum tamen

nam,

nam, & Burmanni præceptis obtemperent, alii. Etenim quales pleraque (ut Lipsius ait, in ep. XV. Cent. L.) eorum coniecturae? quam non callidae solum, sed calidae, imo quam audaces? corrumpendis istae sive perdendis potius libris litterisque sunt, si dimanat haec labes. Et dimanabit.

Age vero, afferamus quaedam, de quibus vel a viro docto dissentiamus, vel quæ nobis medicina adhuc egere videantur. Sunt igitur hæc.

In præf. p. 8. *qui si solum syllabarum naturam ac modum temporum sibi confectandum putassent, obsoleta permulta atque absurda perissent.*] nos, si verbum perissent locum suum teneat, nullum, certe vix probabilem, sensum elicimus. Quare libenter in fecissent mutaremus. Omnia tunc erunt faciliora.

cod. loc. *aurium voluntatem ab his metris — divellendam non existimarunt.*] Exigua mutatione verbi voluntatem in voluptatem facta, melius respondebunt hæc iis, quæ antea de delectatione & suavitate dicta sunt.

c. I. p. II. *id enim ratio sermonis latini & pronuntiandi forma expetit.*] legendum esse censemus norma. Verbum forma obversatum est librarii animo ex præcedentibus, ubi similis est sententia, — secundum legem atque usum pronuntiandi informant.

c. 2. p. 13. *Nam cum ars musica, quæ est in omni vocis sono MODULATIONIS, (hoc enim verbum, Mallio familiare, pro moderationis ponendum est,) ac suavitatis inventrix, metricæ quoque rationis princeps ac magistra sit, eadem vero ita nervos testudinis adiunxerit, ut eorum alii acutum, gravem alii sonum redderent, EADEMQUE, (sic enim pro eadem scribendum,) vacuum distinctionem tibiæ foraminibus APFAVERIT, &c.* Sic necesse est, ut pro aptaverint scribamus.

c. 6. p. 27. — *procul omnia repellere, quæ ab auditorum dilectione discrepent, quamvis ea pedum ratione recipiant.*] Legit Heusingerus rationem. Mallemus ratio recipiat. Sic dicit aliquoties Mallius; ut paullo infra, prout uniuscuiusque metri ratio declarat, &c.

Sequen-

Sequentem periodum sic constitucimus. — *Id tamen an- rium sensu efflagitatur. Quemadmodum intronitti in metrum dactylicum — anapaestus non potest, ita metrum anapaesticum — dactylo inhospitale. Erit accommodatissimus vero in hoc metro locus primus et ceteri atque omnes &c. Quam emen- dationem, vix cuiquam displicere posse, arbitramur: non fiducia nostri, sed textus.*

c. 8. p. 28. legimus nos quidem sic: *Nam ut nunc quem ab exordio proposimus, ordinem persequamur, metrum cho- riambicum &c. Certe hæc lectio propius ad veri similitudi- nem accedere videtur, quam quæ ab Heusingero V. Cl. pro- posita est.*

c. II. p. 34. *illud perspicuus, si in perspicuus mutetur, rō ut vērō per quomodo explicetur, fortasse in textu retineri potest.*

Sed hæc hætenus. Optamus vehementer, ut etiam reli- qui libri MALLII, viri, et dignitatis honorumque amplitudi- ne, & ingenii, doctrinæ, atque eloquentiæ laude clarissimi, ex tenebris, ubi delitescunt, in lucem protrahantur: quod si Heusingeri V. Cl. studio atque diligentia fiat, & Mallio ho- norificum, & bonis litteris perutile futurum, credimus.

CAROLI CHRISTIANI KRAUSE, PHIL. ET MED.
Doctoris in Acad. Lipsiensi, Dissertatio de quaestione ab Academia Imperiali Scientiarum Petropolitana pro- praemio in annum MDCCLVI. proposita: Quoniam sit causa proxima mutans corpus foetus, non matris gravi- dae, huius mente a causa quadam violentiore commota, & quidem cur id fiat in ea parte corpusculi foetus, ad quam in suo corpore mater manum applicuit? Ubi illo- rum quoque cogitata ad certamen admittere visum est, qui contrariae sententiae addicti, argumenta probabi- liora in medium sint prolaturi: in eadem Academia Scientiarum Petropolitana die XI. Sept. MDCCLVI.

praemio affecta; una cum alia Dissertatione, negativam quaestionis partem adferente.

Petropoli, typis Academiae Scientiarum, pag. II. in 4.

Opinio de naevis maternis, quae per tot secula hominum animis infedit, nostra aetate magis, quam olim, a doctis quibusdam addubitata, Academiae Scientiarum Imperiali Petropolitanae satis digna visa est, quae pro praemio in annum MDCCLVI. proponeretur. Ex plurimis de quaestione proposita ad eam missis dissertationibus una haec selecta est, quae praemio statuto centum aureorum condecoraretur. Quoniam autem in illa pars quaestionis affirmativa, originem mutationum in foetu ab imaginatione materna repetens, stabilitur, non ingrati operam se praestituram arbitrata est Illustris Academia, dum unam quoque ex iis, quae negativam defenderunt, sibi quidem optimam visam, simul typis curaret excubiri. Eius Auctor est D. IOAN. GEORG. ROEDERER Med. & Anat. Prof. in Acad. Georgia Augusta. In dissertatione igitur praemio affecta, origo naevorum maternorum, non omnium quidem, sed quorundam saltem, ab imaginatione matris repetitur. Istud fieri ratione idonea non poterat, nisi eorum, qui huic sententiae refragantur, dubitationes obiectionesque diluerentur. Quare ad momenta quatuor respexit, eademque perspicue pertractavit Auctor. Nimirum: 1) Dari exempla foetuum ita mutatorum, ut non sola plebs & materculae ipsae, sed acutissimi quoque & doctissimi atque in praxi medica exercitatissimi viri, aliquam effectus partem ad matrem vehementius animo commotam referant; 2) hoc ipsum fieri iure meritoque; 3) nec contraria omnia sentientium dubitationibus scrupulisque iniectis rem effici saltem. His propositis A. deinceps 4) de causa proxima effectus illius disseruit. Et quidem ut, quae no. 1. posuimus, plana fierent, ad consensionem gravissimorum doctissimorumque virorum ea in re provocavit, & exstantiora exempla quaedam excitavit, ad quae stupeat vel maxime incredulus. Deinde & obiectiones adversariorum diluit, sic, ut ubique

osten-

ostenderet, eadem via ac ratione, qua nervorum maternorum origo imaginationi maternae tribueretur, homines in vita communi, medicos vero in facienda arte sua, argumentari solere. Quae omnia postquam diligenter & modeste disputavit, transitum facit ad rei propositae explicationem. Humanam naturam, eiusque vires primitivas, homini ipsi ignotas esse, eumque nil nisi mera naturae humanae effecta nosse, ante omnia ostendit; in quo quidem postulato fundata est explicationis summa, ita ut ex effectibus haud dubiis possibilis via ac ratio, quomodo nervorum origo ab imaginatione materna dependeat, intelligatur. Quaestio proposita ipsa a Cl. KRAVSIQ paulo generalior reddita, & sic expressa est: *Quae sit causa proxima, quae mutet corpus foetus, non matris gravidae, huius mente a causa quacunque violentiore commota; & quidem cur id fiat in ea parte corporeculi foetus, de qua, in suo corpore, mater aliquam concepit ideam in suo animo, quam tunc temporis de alia corporis sui parte non concepit.* Et hanc quidem quaestionis mutationem recte factam esse ex eo patet, quod applicatio maternae manus ad aliquam corporis partem supponit *velle* applicare manum ad partem eam, & hoc *velle* supponit cogitationem de ea parte. Cum autem imaginatio matris pro causa mutationum in corpore foetus allegari nequeat, nisi constet, eam esse coniunctionem animae humanae cum corpore, qua fiat, ut anima in corpus agat, & vicissim: coniunctio illa argumentis ab experientia repetitis asseritur. Anima vero in corpus eiusque partes agere non potest, nisi ipsi innatae & insitae sint ideae de corpore eiusque partibus. Quarum quidem idearum praesentia in animo, variis argumentis exemplisque comprobatur. Deinceps imaginationis vis & potentia mutandi totum corpus ostenditur. Ea autem mutatio corporis cum soli nervorum mutationi debeat, nervi vero, datis quibusdam causis morboris, sensibilibiores fiant, idemque gravidis foeminis accidat: imaginationis quoque effectus, positis illis conditionibus, crescere de-

bere patet. Ipsam autem illam nervorum mutationem ab imaginatione profectam, si satis vehemens fuerit imaginandi actio, propagari per totam corpus, porro evincitur. His præmissis, & per argumenta probabilia assertis, iam contendit Auctor, foetum cum matrice satis arte coherere, & cum eadem unum continuum constituere, nervosque matris utero inneros mediato quodam nexu cum nervis foetus, adminiculis placenta & funiculo umbilicali, copulari; sic ut duo illa systemata nervosa, matris scilicet & foetus, sint unum quoddam; nervos autem cum matris tum foetus inde a cerebri medulla venire; idem ergo, quod in medulla cerebri materni fiat, fieri etiam in medulla cerebri foetus; porro, eidem statui medullæ cerebri respondere ideas easdem, eundemque mentis statum, ergo foetus animam similes ideas a matre communicatas habere; animam foetus ab ideis excitatis plane determinari ad agendam sic & non aliter, indeque intelligi possibilem aliquem modum, quo foetus anima per ideas a matre acceptas quasi instructa, corpus propriam mutare queat. Et si quis de eo nexu inter matrem & prolem dubitare velit, non protinus tamen causa cadere nervorum patronos, cum alia via superfit, qua matris ideas cum foetus anima communicari possint: placentam enim, ergo & foetum, perpetuo novos a matrice accipere humores, igitur & tum, cum matrem animo commoveatur, accipere. Iam vero exemplis hydrophobis affectuum constare, in eo morbo ideas canis rabidi communicari cum mente hydrophobi, hominisque mentem similem fieri canis menti, & cogi ad suscipiendas actiones eas, quas edit animal rabidum: eadem igitur via ac ratione fieri posse, ut matris vehementi animi affectu percitæ, aut valida imaginatione agitæ, humores cum foetu communicati, eundem quoque animi statum in foetu producant, qualis sit in matris mente dicto modo mutata. Tandem causas, cur corporis pars illa, non in matre, sed in foetu mutetur, subesse

esse ait has: 1) tenacitatem corpusculi foetus, actionum celeritatem in foetu: 2) actiones matris gravidæ omnes magis versus uterum tendentes, quam versus alias eius partes. In fine dissertationis Cl. Auctor ingenue fatetur, se cum aliis veram viam ac rationem, quomodo hæc omnia fiant, nescire; neque alium quam possibilem aliquem modum ostendere voluisse. Hanc autem dissertationem nunc sequitur altera, quæ Cl. ROEDERERI nomen in fronte gerit. Auctor Clarissimus in ea viam ingressus est duplicem, qua nervorum maternorum originem ab imaginatione matris repeti non posse lectoribus persuaderet. Neque enim ullum commercium immediatum inter matrem & foetum esse, neque experientiam opinioni de nervis ab imaginatione matris repetendis favere, sustinet. Itaque primo matricem cum placenta per fibras, vasa, nervosque, arte coniungi negat, & utramque contiguitate tantum gaudere, sibi que mutuo adiacere, hinc ideas matris cum foetu ope nervorum non posse communicari, credit. Et si quis humores matris cum foetu communicatos pro causa mutationum in foetu factarum habere velit, ponendum esse ait, matris sanguinem a quovis animi affectu specifica ratione mutari, eamque mutationem simul in placentam & foetum transire. Inde quidem intelligi, quo modo matris morbi hereditatis iure in prolem transferri queant, minime vero quo modo pars foetus certa quædam mutetur; omnes enim humores illos morbosos per universum foetus corpus distribui. Sin nervos ex matrice in placentam propagatos assumere quis velit, mutationes tamen eas, quas vocant nevos, nimis magnas esse, quam ut nervorum potentia, licet alias satis efficaci, tribui possint. Præter ea queri que posse, qui fiat, quod eadem causa, a quibus nervorum patroni horum ortum repetant, neque in matre, neque in infantibus recens natis, tam teneris, nevos tales progignere nequeant? Et si nevos ipsos cum rebus illis, quæ animi affectum imagina-

tionemque in matre commovisse dicuntur, contuleris; sapissime vix aliquam similitudinem inter nævum & eiusmodi rem intercedere. Haud paucos reperiri nævos, sine ulla suspitione prægressæ animi materni commotionis violentioris. Alio tempore fieri, ut gravidæ vehementius animo commoveantur, neque tamen foetui inde quicquam mali accidat. Ex his Cl. Auctor colligit, causam, quæ sit eiusmodi, ut neque effectum ipsi assignatum semper det, neque ad eum producendum semper requiratur, esse perperam assumptam causam. Ob dicta igitur, nævorum ortum aliis causis tribui oportere putat, scilicet, vel causis ipso conceptionis tempore agentibus, vel variis embryonis iam formati vicissitudinibus, ab externa quadam vi utero illata, a morbis foetus externis, a vi foetui per partum difficilem illata, &c. Quæ quidem omnia exemplis illustrantur.

NOVA LITTERARIA

Editus est anno superiore, prope Nyköpingam, præcipuam Sueciæ urbem, typis Petri Montanæ, liber utilissimus, non ille quidem omnino novus, sed tamen novis quamplurimis instructus copiis, &, nisi fallimur, minus adhuc quam esse debebat frequens in eruditorum hominum manibus. Præfert autem hunc indicem: *An English and Swedish Dictionary: wherein the Generality of Words and various Significations are rendered into Swedish and Latin, forms of Speech, Proverbs and Terms of Art in Husbandry and Gardening especially, observed, above 2400. English Words traced from their true Original Gothic, and the mistakes of Junius, Menagius, and other Etymologians remarked. Thereunto is added a large Collection of terms of Trade and Navigation, and an Herbal,*

hal, or Index of Plants common to both Nations. By 1A-
 COB SERENIUS, D. D. Dean of Nykoeeping, F. R. S.
The Second Edition, with large Additions and Amend-
 ments: 3. Alph. plag. 14. quaternis. Quæ in addiscen-
 dis linguis, & pervidenda earum natura, recte commenda-
 tur cognatarum dialectorum comparatio, ea magno lecto-
 rum emolumento instituta hoc in Opere est. Illud satis
 constat, linguas plerasque omnes, quibus surgens inde
 ab ipsa Germania nostra septentrio, per Suecos, Danos,
 & divisos toto orbe Britannos utitur, clarissima inter se
 necessitudine contineri, & a communibus sine dubio na-
 talibus profectas esse. Quæ res facit, ut non difficilis
 pateat per hanc tantam Europæ partem sermonis conne-
 xio: quemadmodum fere qui meridiem versus colunt,
 quibusdam Romanæ linguæ reliquiis iunguntur. Hæc
 igitur borealium populorum dicendi formas qui penitus
 cognoscere cupiat, & subtilius ceteris tractare, non sigilla-
 tim, & divisim; quas mutuo sibi serunt, suppetiis, eas con-
 sectetur necesse est; sed facto verissimo compendio, ea-
 dem operâ omnes: tum qua per ora gentium hodie quo-
 que vulgantur, tum qua servatis ex antiquitate reliquiis
 propius ad ultimam originem suam deducunt grammaticæ
 & criticæ laudis studiosos. Hæc talia nostrorum studia
 egregie adiuvat & hic Serenii, Viri S. R. liber. Nam
 cum ad linguarum, Anglo-Saxonice hodiernæ, & Suecicæ,
 intelligentiam plene adcurateque comparandam, nihil
 quod desideres reliquum fecerit: habet etiam innumeris
 locis adiectas in extremis paginarum observationes, quæ,
 arcessitis ex Gothica, Anglo-Sax. vetere, Islandica, & aliis
 dialectis, similitudinibus, utramque linguam mirifice illu-
 strant, universam vero, quam diximus, cognationem, mul-
 tiplici fructu confirmant. Hæc autem repetita libri edi-
 tio; quam ipsa Potentiss. Sueciæ Daniæque Regum muni-
 ficentia suffulcivit, sollicitè correctâ, locupletata insigniter
 ab

ab Auctore est, qui multum se debere ait Etymologico Iunii a Cal. Lyeo edito, itemque doctiss. Iohnsonis Lexico linguae Anglicae. Quare dubitandum non est, quin maiores etiam posthac gratias referat Serenius a Lectoribus suis, Britannis praecipue, qui omnium commodissime hanc operam in rem suam vertere poterunt. Sed etiam exterorum cuiusvis, qui septentrionis linguas cognoscere voluerit, (quod fere necessum est, postquam sua lingua, quaeque ratio, libros, non ut olim latina, communi doctis hominibus omnibus, proculdit,) magno adiumento bonus hic liber Serenii futurus est.

STRUTIO-CAMELUS.

NOVA ACTA ERUDITORUM,

publicata Lipsiæ

Calendis Februarii Anno MDCCLIX.

DE L' ORIGINE DES LOIX, DES ARTS, ET DES
Sciences, &c.

i. c.

DE ORIGINE LEGUM, ARTIUM, ET SCIENTIA-
rum, earumque progressu apud veteres.
TOMUS I. II. III.

Parisius 1758. Alphab. 5. plagg. 16½. cum 3. tabb. Chronol. & 9. tabb. aer. incisif, in 4.

Auctor huius libri est *Antonius Yves Goguetus*, Consiliarius Parlamenti, quod vocant, Parisini, fato functus, magno litterarum incommodo, anno proxime præterito LVIII. ætatis XLIII. *Tomus primus* a diluvio inde descendit ad mortem Iacobi. Quæ ante diluvium contigerunt, tenuem mæssem exhibent scrutatoribus mundi primordiorum. Suppressit Moses, quæcunque vanam sciendi cupiditatem explere poterant. Tomis singulis adiungitur Tabula chronologica, quia temporum series est basis omnis Historiæ. Recte verum, (Præfat. p. 20.) seiungitur a verisimili; & digna lectu sunt, quæ ib. pag. 9. referuntur de Panciroli rerum memorabilium, sive deperditarum, libris.

Egreditur Noe, cum suis, hoc Dei consilio ex Arca, ut multiplicentur in diversis huius universi partibus. Ipsi uniti manere malunt, ideoque exstruunt turrim Babel. Sed dispergit eos Deus, confusione linguarum. Præcepta prima, quæ se-

G

cuti

cuti videntur, & quæ natura ipsa cordibus eorum inscripserat, hæc fuisse videntur: Neminem hæde: Pacta serva: Nemi-
ni usum rerum suarum vel possessionem intercipe: Parentum
heredes liberi sunt: Nemo turbet societatem. Migravit hæc
regulas homo, per animi impotentiam. Inde nata bella, &
ex bellis imperia, victo victori cedere coactio. Prima imperii
forma monarchica fuit. Filius in imperio successit patri,
plerumque primogenitus. Arbitria Principum primum pro-
legibus erant, donec uti placeret legibus positivis, quæ ex
agrorum præcipue divisione nata sunt. Inde a bove aratore
antiqui manus ita abstineri voluerant, ut capite sancirent,
si quis occidisset.

Asia prima legibus & moribus exculta est. Antiquissima
in ea regna Babylonicum & Assyrium. Inter Reges Assyriæ
clara Semiramis. Inter instituta hæc memorabilia:

Nemo aliud vitæ genus amplecti poterat, quam quo pater
eius usus esset. Venustæ virgines a præcone publice ven-
debantur. Ex pretio inde coactio conlabatur dos, qua dota-
bantur deformes; qui modus valde ingeniosus erat multipli-
candi matrimonia. Uxorem verberare nefas erat, neque li-
citur eam abducere in regionem peregrinam. A Babyloniis
mos manavit instrumenta conficiendi in scriptis. Sequun-
tur leges Aegyptiorum, quas Rex eorum Mneves primus lit-
teris tradidit. Primi Aegyptii leges matrimoniales sanxerunt.
Dotem feminæ maribus adferebant. Mares in pactis nu-
ptialibus omne uxoribus obsequium promittebant. Nuptiæ
inter fratres & sorores licitæ. Expositio infantum vetita. Io-
seph acquirit Pharaoni omne Domanium Aegypti; sed red-
duntur populo terræ ipsius ea lege, ut quintam partem fru-
ctuum Regi quotannis præstet. Advocatis ibi locus nullus
erat. Quisque causam suam ipse tuebatur in scriptis. Pu-
tabant enim ab Advocatis veritatem obscurari, ut iudici illusio
fiat. Neque minus reformidabant illecebras fallaces elo-
quentiæ forensis. Exceptiones eorum terminabantur Duplica.
Ab Aegyptiis inventa sigilla. A mulieribus gravidis ante par-
tum non sumtum supplicium, quod in mores transit om-
nium

nium gentium humaniorum. Sermones funebres ab Aegyptiis sunt. Nulla in iis mentio maiorum. Incognita genti nobilissimæ nobilitas barbara.

Proximæ sunt leges & constitutio Græciæ. In hanc brevem introductio datur sub finem Lib. I. Seliguntur Athenæ & Argos, quales fuerunt ab initio.

De Artibus & Opificibus inscribitur Liber II. Usus ignis artibus primum mortalibus incognitus. Notitiam eius Aegyptii fulminibus acceptam ferebant. Glans primum græcorum alimentum. Inde glans mixta panibus, oblata nuptientibus. Glans tamen illa castanæ nostræ similior fuisse videtur. Cessare passim coepit Anthropophagia, ex quo inventum est mel. Agitur deinde de Agricultura. Aratrum triplex aeri incisum exhibetur ad pag. 84. 1) Aegyptiacum, 2) Græcum, 3) Franciæ meridionalis. Succedit ars pistoria (ubi ingeniosa sunt, quæ de inventione fermenti leguntur p. 97.); potus vini, cerevisiæ, hydromeli, torcula olearia, horticultura. Ficus & vitis primæ arbores fuerunt, quarum insignis habita est cura. Salsuram carniæ & piscium, in quorum numero hodie eminent halices, Aegyptiis iam cognitam fuisse, unde de eius inventione frustra gloriantur Belgæ, observatur pag. 113. Agitur posthæc de vestimentis, de arte baphiorum, de Architectura, de Metallifodinis, de Piscaria, & artibus affinis, ac denique de scriptura. Lib. III. exponit A. de Scientiis. Sistitur Medicina, Chirurgia, Anatomia, Botanica, (ubi inter cætera pag. 194. observatur, *Dudaim*, quorum mentio fit Genes. XXX, 14. 15. non fuisse cerasos, quod vult *Matth. Hillerus*, in Hierophytico, edito Traiecti ad Rhenum 1725. in 4. sed plantam illam, quam Galli Truffes vocant), Pharmaceutica, (ubi animadvertitur, distillationes veteribus Medicis Græcis incognitas fuisse), Mathematica, (ubi binis tabulis exhibentur quatuor tabule Aegyptiorum Microglyphicæ), Astronomia denique. Annus apud plerasque primum gentes mensuarius tantum fuit, mensis autem erat lunaris. Sunt, qui hos annos mensuarios recentioribus temporibus excogitados credunt, ut explicari pos-

set duratio immensa, quam populi quidam primis Regibus suis tribuunt. Reiciunt hi annos menstruos propter aliud absurdum. Vita enim longevissimorum hominum ita vix expleret annos 27. vel 28. & iidem liberos genuisse dicendi essent ætate duorum aut trium annorum (pag. 219. not. 1.). Demonstratum est summa evidentia, annum, quo Moyses utitur, fuisse dierum 360. (pag. 223. not. a). Repetuntur tum origines Geometriæ, Artium mechanicarum, Geographiæ; iisque adiiciuntur meditationes de origine & progressu Scientiarum in Asia & Aegypto.

Lib. IV. inscribitur de Commerciis & Navigatione. Cap. I. sigillatim de commerciis agit; de navigatione Cap. II. Ancora prima uno dente contenta fuit; Anacharsis invenit ancoram bidentem (p. 279.). Sed Phœnices imprimis navigatione floruerunt; unde consilia eorum separatim explicantur. Phœnices comitantur Aegyptii, in postremâ libri sectione.

Lib. V. uno capite absolvitur, quo Ars militaris illustratur. Belli fons unicus, cupiditas fuit, ab ortu inde generis humani. Late hic agitur de armis primorum mortalium beligerantium, de præliis eorum & certaminibus, de crudelitate in victos. Recensentur posthæc etiam bona & commoda, quæ ex bello nata sunt. Servitutum hostium captorum suavitudo utilis.

Pendere quum possis captivum, occidere noli.

Serviet utiliter. —

Lib. VI. Mores & Consuetudines primorum hominum recensentur. Mas a femina vestitu distinctus inde a tempore immemoriali; dignitas magistratum signis externis distincta; convivia tempore natiuitatis, nuptiarum, & sepulturae, & olim & nunc ubivis celebrata, ostendunt humanum genus omne ab una stirpe ortum. Asia, matrix illa humani generis, primo loco producitur in Cap. I. Iam Abrahami tempore epulae bis in diem fiebant. Prandium tribus Angelis Abrahamus, coenam Loth ministrat. Sedentes, non accumbentes, cibum cepisse videntur, & sequiorum temporum mos est accumbentium. Anulus non digitum cingebat, sed dorso manus

manus iunctas gestabatur (pag. 323.). Corpus inclinabant, qui aliquem salarent. Conviviis non intererant feminae. Non aderat trium Angelorum convivio Sara. Non comparet Rebecca in convivio, quod propinqui eius apparaverant.

Aegypto sui sunt proprii mores in Cap. 2. Pro frumento Olyra utantur, (ut Herodotus appellat, forte nostra oryza est:) pro vino zytho. Ficum aspernantur. Frequentissimus apud eos speculorum usus ex metallo, antiquissimis iam temporibus. Uxori maritus obnoxius. Pastores pecudum, alibi honorati, hic in aversione publica erant. In incendio orto, Aegyptius selem ante omnia servabat. Crocodilum Aegyptus pro parte adorabat. Sectae & dissidia in sacris coniuncta cum odio internecino. Adorat Arfinoë Crocodilum; Heracleopolis Ichneumonem, hostem eius capitalem. Abundat inter haec Aegyptus eunuchis.

Tomo I. subiiciuntur Dissertationes tres. Prima est de Sanchoniatone, cuius fragmentum apud Eusebium Auctor pro genuino & authentico habet. Secunda agit de authenticitate & antiquitate libri Iob: tertia autem pertractantur sidera, quorum mentio fit apud Iobum.

Tomus II. a morte Iacobi pergit ad conditum Regnum Hebraeorum. Continuat hic series populorum veterum iisdem sub rubricis, quibus Auctor usus est in Tomo I, insertis gentibus, quae deinde sabnatæ sunt, novis. Quod etiam in Tomo III. fit. Talis est Lib. I. Græcia, & in ea, cum Athenis, Argos, Cecrops, Theseus.

Codrus, pro patria non timidus mori;

Areopagite, Amphychiones, doctæ describuntur pag. 17. seqq. Submittuntur Miceneæ, Thebæ, Lacedæmon, Heraclidæ, & inter Heroes Cadmus & Perseus. Exinde pertractatur Jus Publicum Græciæ. Adfunt post consuetudines, & leges Græcorum. Humanitas, doctrina, religio, iura apud Athenienses, in Europa orta, atque in omnes terras distributa sunt. Cecrops unam instituit, quam antea Græci seminis promiscue uterentur, more pecudum. Adulteria multa puniebantur. Vetita polygamia; licita repudia iussa de caussis. Liberos illegitimo-

rum macula nulla. Non enim erat vetitus eo tempore concubinatus, neque concubina a matrona, nisi dignitate, distabat. Furum nulla infamia, nisi deprehensi essent in ipso delicto. Agriculturam docuit Ceres legifera. Datum hoc nomen Almæ matri, quia ab institutis eius profecta sunt initia vitæ, & victus cultioris, & mansuetudinis; quare in honorem eius introducta sunt Sacra Eleusinia. Minos, & leges Cretensium, sistuntur in ultima Sectione libri huius.

Lib. II. enumerantur incrementa artium & opificiorum, quorum incunabula detecta sunt eodem libro Tom. I. Fertilitas Aegypti, Purpura, Smaragdus, Vitrum, proponuntur c. 1. & 2. Subsequitur Architectura Aegypti & Asiæ minoris. Obeliscos duos erigit Sesostris. Unum dein Romam deferri iubet Augustus. Detectus is est nostra ætate. Alium obeliscum filius ipsius posuit. Romam is delatus est iussu Caligulæ. Nunquam navis tam magna in mari visa fuerat, quam quæ hunc Obeliscum eo devertit. Sed omnium maxime memorabilis est Obeliscus, quem Ramesses, Rex Aegyptiorum, elevavit prope palatium Heliopolitanum. Hunc Constantius, Constantini filius, Romam detulit. Quum concidisset, instauratus est cura Sixti V. Pontificis Maximi, operam navante Dominico Fontana, Architecto. Describuntur deinceps Thebæ, quibus C portas Homerus tribuit. Memphis ab hoc Poëta ne nominatur quidem. Insequens tractatio ad Metallurgiam, Plasticen, Aurificinam, Picturam & Sculpturam pertinet Aegyptiorum. Proximi sunt Græci, qui artes, quas ex Asia & Aegyptio nacti erant, perfecerunt. Nomen Triptolemi Clericus ex oriente derivat. Nostro græcum videtur, compositum ex $\tau\rho\iota\varsigma$ & $\pi\rho\lambda\acute{\epsilon}\omega$, ter verso, eo quod Græcos sementem triplicem facere docuerat (pag. 184. not. c.). Vinum Bacchus, oleum Minerva adinvenit. Nobilis in Cap. 3. Labyrinthus Dædali. Litteras Phœnicum Cadmus in Græcas commutavit: tandemque a sinistra ad dextram scribere placuit, modo naturali, & cui manus scribentis assueverat faciliter possit.

Lib. III. ad Scientias pertinet. Moschus Sidonius primus mun-

mundum ex concursu Atomorum sortuito concrevisse statuit, quod systema deinde repetitum est ab Epicuro. Præcedit & hic Græciam Asia, & Aegyptus. Obelisci apud Aegyptios Gnomonum vice fuere, ut ostenditur Cap. de Astronomia. Iam Osimandis, Regis Aegyptiorum, Sepulcrum, Bibliotheca instructum fuit. Legebatur in porta inscriptio: Remedia animæ (pag. 261.):

Lib. IV. explanat incrementa, quæ per hanc temporis epocham commercia & navigationes ceperunt. Phoenicibus subiecti populi Chananæi, quos Iosue subegit: dum solum vertere coguntur, navibus pro parte in Hispaniam profecti sunt, ibique Gadir (i. e. refugium), nunc Cadix, condiderunt (pag. 299. seqq.). *Velleris aurei*, quod Argonautæ e Colchide petunt navigabant, minus cognita est Etymologia; Colchi aurum ex torrentibus pellibus arietum piscari soliti fuerunt (pag. 319.). Eustathii ad Dionys. periegetam v. 689. opinio probabilis est. Oriuntur inter hæc, Phryges, Lydii, apud quos Croesus, Troiani. De navibus Græcorum, in obsidione Troiana adhibitis, pulcre hic differitur, reiecta Bianchini sententia, qui bellum Troianum non propter Helenam, sed propter dominium maris Aegæi & Ponti Euxini gestum censet, in historia sua universali pag. 333.

Lib. V. hic quoque arti militari tribuitur. Aegyptios & Asiaticos excipiunt Græci. Describitur bellum Troianum ex Homero, Diodoro Siculo, Pausania, reliquis. Et fatendum est, mores Græcorum in hoc bello, valde adhuc barbaros fuisse. Recte rationes subducunt homines aulici, qui Tassonem quam Homerum legere malunt. Multo maiorem enim humanitatis speciem præ se ferunt Heroes Tassonis, quam illi Homeri, quicquid dicat Dacieria. Etsi & hoc verum est, aulicorum plurimos, etiamsi legere Homerum velint, non posse. Græca sunt, non leguntur,

Incrementis morum & consuetudinum tribuitur Lib. VI. Prodeunt primi incolæ Palestinae, sequuntur cives Asiae minoris, agmen claudunt Græci. Nondum notus Græcis mos castrandi animalia tempore belli Troiani. Iam tum vero in convivio bibebatur in sanitatem assidentium (p. 333.).

Mares

Mares in inferioribus ædium conclavibus habitabant, feminae in superioribus. Ceterum ius omne positum in viribus. Gladio cincti etiam adolescentes saltabant.

Tom. II. duæ subiiciuntur Dissertationes, quarum prior de nominibus & figuris siderum: posterior de nominibus planetarum agit. Ex hac excerptimus sequentia. Signum Saturni ♄ a falce depromptum est, quia tempus omnia destruit. Signum Iovis ♃ exhibet litteram primam denominationis Græcæ Ζεύς, cum interfectione. Signum Martis ♂ sistit iaculum. & scutum. Signum Veneris ♀ exhibet speculum cum manubrio. Signum Mercurii ☿ repræsentat caduceum (pag. 435. n. 1.).

Tom. III a condito inde regno Hebræorum progreditur ad reditum usque Iudæorum ex captivitate. Destruitur hic primum regnum Assyriæ, cui in Asia duo alia succedunt, Babylonicum & Medicum. In Aegypto, post mortem Sesostris, novem seculorum intercidit memoria. Post hæc tempora clarus inter Aegypti leges Bochoris, rex. Constituit hic inter reliqua, ne usuræ sortem excederent, quod in leges Romanas migravit. Athenis, Regibus succedunt Archontes. Primus Atheniensium legislator Draco, cuius leges sola crudelitate insignes sunt. Nam & capite plectebantur qui olera furripissent. Mitior Solon, qui, adiutus sententia Aegypti sacerdotum, leges Atheniensibus iusto moderamine tulit. Lacedæmoniis Lycurgus leges dedit, non litteris, sed memoriæ civium mandandas. Bene habuerunt Spartani, dum istis uterentur, quod factum est per tempus diuturnum. Ephoros Spartæ id fuisse, quod Romæ plebis Tribuni, omnibus notum est. Iones, Aeoles, Doræ, & reliquæ Græcorum coloniæ, servarunt mores & instituta maiorum.

Lib. II. Artes & opificia hac quoque. Epocha completitur, pro ea methodi lege, quam sibi auctor dixerat. Nive septuplo maior Lutetia Parisiorum (p. 52.), octuplo Babylon. Prætermittimus Græcorum fabulis vulgatum miraculum, pensiles Babylonis hortos, & cætera urbis mirabilia, vulgo nota. Auctori prætermittere visum est templum Salomonis,

monis, ab aliis iam satis descriptum. Cap. II. Pyramides Aegyptiorum sistit. Nulla earum mentio apud Homerum. Illustrantur tribus iconibus aeri incisis. Prima altissimam earum sistit, absque & cum operimento. Secunda machinam exhibet, qua lapides sublatis Herodotus narrat. Tertia ipsam construendi rationem apertissime & venustissime representat. Iungitur descriptio Labyrinthi Aegyptiaci, sed qui periit temporis iniuria. Architectura Aegyptiorum valde in-formis: unde nec Græci eam imitati sunt, nec Romani. Incognita ipsis ratio fornicum. Vincit Aegyptum longe Francia, vel per sola opera publica a Ludovico XIV. exstructa. Rudera ædificiorum Aegyptiacorum sistunt icones tres, quæ sunt pag. 70. Antiquissimæ inscriptiones Peloponnesi & Atticæ, obviæ in marmoribus crudis. Pictura sub Alexandro demum ad *ἀκρὴν* per *ν* venit. Inops quoque vestimentorum apud Græcos ratio. Incognita iis lintes, incogniti calcei, incognita tibialia, incognitæ braccæ.

Lib. III. iterum potissimus Auctoris labor ponitur in illustrandis artibus veterum. Producit Astronomia Chaldæorum & Aegyptiorum. Iam Auctor Orphicorum montes, homines, animalia, lunæ tribuebat. Apud Græcos Anaximander solem non maiorem putabat, quam Peloponnesum. Astronomia pedetentim defecit in Astrologiam. Stellas primæ magnitudinis brevi dignoscere discunt homines opulenti. Cetera non curant. Fame igitur moriebatur Astronomus, donec fata tentare disceret hominum divitum, & per themata genethliaca prædicere futura. Tunc gratus & acceptus divitibus esse coepit Astrologus, quoties horoscopus votis hominum responderet.

Lib. IV. de Commerciis & Navigatione in hac Epocha agit. Aegypti rem maritimam serio curabant, & proeliis navalibus fœderant Phœnices. Sidoni succedit Tyrus. Oritur Carthago & Corinthus.

Lib. V. rem denuo militarem A. proponit. Disciplina militari præstitit Lacedæmon. Bovem immolabant Spartani, quando astu ducis parva esset victoria; gallum, quando hostem vice-

sunt vi aperta. Athenis, mutilati in bello sumibus alebantur publicis. Tacticum quoque Athenienses confirmarunt.

Lib. VI. & ultimus mores & consuetudines spectat. Babylonii non sedentes, sed accumbentes cibum cepisse videntur. Mulieres non continebantur gynæceis, sed in celebritate versabantur, & convivii intererant. Apud Athenienses contra feminae in interiore ædium parte agebant, & cibum separatim a maribus capiebant. Coena Atheniensium epulum præcipuum. Pacis tempore, gladio accinctum in urbe incedere, incivile visum. Seponebatur gladius, donec hostis instaret.

Subiiciuntur huic Tomo. III. Dissertationes IV. Prima agitur de supputatione monetarum & mensurarum Græcarum. Secunda Chaldæorum periodos astronomicas continet. Tertia Antiquitates Babylonicae, Aegyptiacae, & Sinenses illustrantur. Quarta, lux affunditur loco *Herodoti* L. II. no. 142. A binis retrogradationibus solis, quarum mentio fit in Scriptura Sacra, repetitur interpretatio huius loci, illarum altera tempore Iosue, altera tempore Regis Hiskiae accidit. Conspirat *Calmetus* in Dissertatione præliminari, præmissa Libro IV. Regum.

Ad calcem nunquam satis laudandi Operis comparet compendium Historiæ Sinensis, confectum a Dno *la Roue de Flautes-Royes*, Professore Regio.

Substravit Auctor Originem chronologicam veteris foederis, spectis fabulis Ctesiae, Sanchoniatonis, Berosi, Manethonis. In fine Operis præsto est Catalogus librorum, quibus usus est, plane eximiorum.

Des. Teutischem Reichs Hints Archiv, Günsler. Theil.

ii. c.

ARCHIV MONETALES IMPERII GERMANICI
PART. V. Auctore IOHANNES CHRISTO-
PHORO HIRSCHIO.

Nürnberg: 1779, Fol. Alphab. 5., plagg. 12 $\frac{1}{2}$. Tab. E.

Per-

Pergit in hac V. Parte Collectio nostra ab Anno inde 1667. usque ad finem Saeculi 17. Occurrit proinde hic No. VI. Recessus Zinzensis, inter Electorem Saxonicum & Electorem Brandenburgicum d. 27. Augusti 1667. initus. Fecerat nimirum caritas argenti, ut ratio Valuationis, pedem vocant germanice, 1559. servari non posset. Ex Bohemia enim, Silesia, & Polonia, plurimi numi vilissimis terris Saxonis & Brandenburgicis inferebantur. Cautum est vero Recessu Zinzensi, ut ex Marca argenti pura fiant numi Imperiales 10 $\frac{1}{2}$. Cetera pleraque pertinent ad tres Circulos Imperii de Moneta Correspondentes, Franconicum puta, Bavaricum, & Suevicum. Adfunt tamen etiam praeclara Documenta, quibus res monetalis Circulorum Saxoniae Superioris, ut mox exemplo Pedis Lipsiensis manifestum fiet: Saxoniae porro inferioris, & nominatim Hannoverae, Hamburgi, Westphalici denique, & in eo Coloniae, illustratur. Inferuntur quoque Consultationes monetales notabiles. Talis est, quae reperitur No. XXXIII. agens de Institutione novae Monetae, in qua inter cetera Cap. 3. quaeritur, utrum Regale Monetae utilius per administrationem, an per locationem exerceatur, & quid in utraque considerandum sit. Expendi in eadem Consultatione quoque meretur Cap. XIII, ubi proponitur Paradoxon, quomodo maiori cum emolumento numi Imperiales eudi possint, quam Floreni vel semi-floreni. Similis Consultatio Anonymi proponitur No. LXXXVII. de pretio argenti: ea ostenditur, id semper valorem monetae sequi. Ultima porro est Consultatio occurrens No. CXVII. de Quaestione, an locus sit Inquisitionis Commissioni Imperiali de Moneta contra Status Imperii. Conscripta ea est A. 1688. & affirmatur in ea haec quaestio. Nostri hominibus nihil in hac Collectione gratis esse potest, quam Recessus inter Electorem Saxoniae, Electorem Brandenburgicum, & Dominum Brunsvicensem initus in puncto monetae. Datus is est Lipsiae 16. (26.) Ianuar. 1690. Ex hoc enim Recessu ortus est ille Monetae valor, qui vulgo *der Leipziger Fuß* dicitur. Sequuntur No. CXXII. rationes, cur Recessus monetalis 1690. Lipsiae confectus sit.

Proxima Pars VI. ea continebit, quae ab A. 1701. praecipue vero in Annis 1736. 1737. & 1738. in Comitibus Ratisbonensibus monetæ causa notabiliter consultatae sunt. Proponuntur ea ex Actis Comitialibus, originaliter Dom. Auctori suppeditatis, & finietur ea VI. Pars cum Anno 1754. quo pes Viennensis, qui & pes 20. Florenorum dicitur, celebrari coepit. Finietur hoc Archivum Monetale nostrum cum hoc ipso anno.

Ratione Circuli Rhenani Electoralis, Rhenani superioris, & Westphalici, quaedam tantum a Dn. Auctore Collectioni huic inferi potuerunt. Sed communicatus cum eo est, ex insigni quodam Archivo Principis cuiusdam Imperii, magnus Apparatus Recessuum Monetarium, qui in singulari Sylloge proxime edetur. Antecedet Conspectus, ut intelligatur, an aliquid lateat, vel Collectioni desit, & ut plenum & integrum prodire Corpus possit.

Iam quoque sub manibus est, initio Archivi nostri Monetaris promissum, Opus, quod inscribitur Detectum Mysterium Scientiæ Monetalis practicæ, cum adiectis Iconibus, lingua Germanica edendum. Schema Operis legi potest in Praefatione Partis nostræ V. Quumque maxime intersit, novisse differentiam & comparationem ponderum argenti in & extra Germaniam, Dn. Franciscus Taurinus, Administrator Monetæ Suabacensis, vir in hoc genere exercitissimus, ad instantiam Dni Auctoris Nostri Tabellam confecit Responsoriam, quæ conferri potest initio Operis nostri. Rogantur omnes rerum monetarium periti, ut, si qua error quidam, more humano, irrepererit, si quod dubium iis obveniat, si qua occurrat notabilis differentia, amice eam indicent. Referentur propensæ eorum voluntati gratis, etiam re ipsa.

Sequetur etiam Bibliotheca Numismatica. Communicavit Ill. Editor Noster Collectionem suam cum alio Viro Erudito, & extranei Principis Consiliario, qui per annos complures in eodem studio defudavit: unde sperandum est, plenissimam fore hanc Notitiam.

Finis Partis huius V. subiicitur Index realis locupletissimus.

INF.

INFINITIMOMI AD POTENTIAM INDEFINITAM

elevati. Formula: Auctore ABRAH. GOTTHELF KAEST-

NERO, Mathematic. & Physf. in Acad. Goettingensi

Prof. Publ. Ordin.

PROBLEMA. Seriei coefficientium datorum, $1 + \alpha z + \beta z^2 + \gamma z^3 + \delta z^4 + \epsilon z^5 \dots$ quæritur potentia m ;

SOL. 1) Series ipsa statuatur $= 1 + y$; fit vero alia series, coefficientium quæstorum; $1 + Az + Bz^2 + Cz^3 + Dz^4 + Ez^5 \dots$ quæ dicatur w ; & ponatur $(1 + y)^m = w$; adeoque $m \cdot (1 + y)^{m-1} dy = dw$ seu $mw dy = (1 + y) dw$

3) Iam $dy = (\alpha + 2\beta z + 3\gamma z^2 \dots) dz$; $dw = (A + 2Bz + 3Cz^2 \dots) dz$; unde

$$4) (1 + y) \frac{dw}{dz} = A + A\alpha z + A\beta z^2 + A\gamma z^3 + A\delta z^4 \dots$$

$$+ 2B + 2B\alpha + 2B\beta + 2B\gamma$$

$$+ 3C + 3C\alpha + 3C\beta$$

$$+ 4D + 4E\alpha$$

$$5) \frac{mw dy}{dz} = m\alpha + 2m\beta z + 3m\gamma z^2 + 4m\delta z^3 + 5m\epsilon z^4 \dots$$

$$+ mA\alpha + 2mA\beta + 3mA\gamma + 4mA\delta$$

$$+ mB\alpha + 2mB\beta + 3mB\gamma$$

$$+ mC\alpha + 2mC\beta$$

$$+ mD\alpha$$

6) Aequando terminos homogeneos 4; 5; est

$$A = m\alpha; B = \frac{(m-1)A\alpha + 2m\beta}{2}; C = \frac{(m-2)B\alpha + (2m-1)A\beta + 3m\gamma}{3}$$

$$D = \frac{(m-3)C\alpha + (2m-2)B\beta + (3m-1)A\gamma + 4m\delta}{4}$$

$$E = \frac{(m-4)D\alpha + (2m-3)C\beta + (3m-2)B\gamma + (4m-1)A\delta + 5m\epsilon}{5}$$

7) Hinc prospicitur fore

$$F = \frac{(m-5)E\alpha + (2m-4)D\beta + (3m-3)C\gamma + (4m-2)B\delta + (5m-1)A\epsilon + 6m\zeta}{6}$$

8) Ut formula generalis commode eruatur; dic seriei $1 + y$ coefficientem quævis λ , addito eius numero, ut sit $\lambda x; = \pm$

α & λ_2 ; = β & λ_n ; sit qui pertinet ad z^2 & λ_{n-1} ; qui pertinet ad z^{n-2} , & sic porro. Similiter sit L coefficientis quavis seriei w , addito numero, ut sit L_1 ; = A & L_2 ; = B & L_n ; L_{n-1} ; pertineant ad z^2 ; z^{n-1} ; hoc posito erit

$$1+y = 1 + \lambda_1; z \dots + \lambda_r; z^r \dots + \lambda_n; z^n$$

$$w = 1 + L_1; z \dots + L_r; z^r \dots + L_n; z^n$$

$$\frac{dy}{dz} = \lambda_1; \dots + r \cdot \lambda_r; z^{r-1} \dots + n \cdot \lambda_n; z^{n-1}$$

$$\frac{dw}{dz} = L_1; \dots + r \cdot L_r; z^{r-1} \dots + n \cdot L_n \cdot z^{n-1}$$

9) *Quæritur coefficientis producti $(1+y) \frac{dw}{dz}$ ad z^n ? Terminis*

seriei $\frac{dw}{dz}$ in quibus variabilis elevata est ad potentiam n ; $n-1$; $n-2$; $\dots$ $n-r$; $\dots$ 1 ; ducti respective in terminos seriei $1+y$ qui habent variabilem elevatam ad potentiam 0 ; 1 ; 2 ; $\dots$ r ; n præbent facta continentia z^r . Igitur summa coefficientium horum factorum est coefficientis quæsitus, qui adeo sit $1 \cdot L_1 \cdot \lambda_n + 2 \cdot L_2 \cdot \lambda_{n-1} + 3 \cdot L_3 \cdot \lambda_{n-2} + \dots + (n-r+1) \cdot L_{n-r+1} \cdot \lambda_r + \dots + n \cdot L_n$; $-\lambda_1$; $+ (n+1) \cdot L_{n+1}$; $\dots$

10) *Quæritur coefficientis producti $\frac{dy}{dz}$ ad z^n ? Compensatis is eodem modo ex seriei $\frac{dy}{dz}$ coefficientibus qui pertinent ad potentias n ; $n-1$; $\dots$ $n-r$ $\dots$ 0 ductis in eos seriei w , qui pertinent ad 0 ; 1 ; $\dots$ r $\dots$ n ; estque adeo*

$$(n+1) \cdot \lambda_n + 1; \dots + 1 + n \cdot \lambda_n; L_1 + (n-1) \cdot \lambda_{n-2}; L_2 \dots + r \cdot \lambda_r; L_{n-r+1}; \dots + 2 \cdot \lambda_2; \dots L_{n-1}; + \lambda_1; \dots L_n;$$

11) Singulae partes coefficientis (10) multiplicentur per m ; quod prædit æquetur coefficienti (9) & hinc erantur L_{n+1} ; (6) fiet

$$(n+1) \cdot L_{n+1}; = (m \cdot n) \cdot L_n; \dots + \lambda_r + (2m \cdot n + 1) \cdot L_{n-1}; \dots + \lambda_2; \dots + (m \cdot r \cdot n + r - 1) \cdot L_{n-r+1}; \dots + \lambda_r; \dots + (m \cdot n - 1) \cdot L_1; \dots + \lambda_n + m \cdot (n+1) \cdot \lambda_{n+1};$$

12) Eo igitur, quod hic est ad partem dextram signi æqualitatis, diviso per $n+1$ habetur L_{n+1} ; per datos ab initio, seriei $1+y$, & iam inventos, præcedentes seriei w . Q. E. L.

13) Huius ipsius coefficientis generalis (12) pars generalis est $\frac{(m \cdot n + r - 1) \cdot L_{n-r+1} \cdot \lambda r}{m}$ quae substituendo successive 1; 2;

... $n+1$ in locum ipsius r , praebet partes coefficientis, primam, secundam, ... ultimam; Nam L_0 est = 1 Si $L_1 = A$ quia 1 praecedit coefficientem A quem series w primum appellavi, coefficientes vero hanc unitatem praecedentes, cum nulli sint, erit: $L_{-1} = 0$; $L_{-2} = 0$ & sic porro.

14) Si eliminantur Series w coefficientes, reperitur

$$B = \frac{m \cdot (m-1)}{n \cdot 2} \alpha^2 + m\beta$$

$$C = \frac{m \cdot (m-1) \cdot (m-2)}{n \cdot 2 \cdot 3} \alpha^3 + m \cdot (m-1) \cdot \alpha\beta + m\gamma$$

Sed expressio cuiusvis coefficientis series w per praecedentes, & legem progressus melius ante oculos ponit, & praxi aptior videtur.

15) Haec facile ad casus particulares applicantur. Ita pro trinomio sit $\gamma = \delta = \epsilon = 0$ hinc ex (13)

$$L_{n+1} = (m-n) \cdot L_n + (\alpha + (2m-n+1) \cdot L_{n-1} + \beta + (3m-n+2) \cdot L_{n-2} + \gamma) \cdot (n+1)$$

Hic coefficientis ipse primus seu A , habet $n = 0$, & ex (13) fit $L_1 = m \cdot \alpha$ Similiter secundus & tertius reperiantur, plane quales illos reperimus (6).

16) Alia determinatio est indicis, manente indefinito numero partium radice. Ita si $m = 2$; coefficientis generalis quadrati infinitomii fit

$$((2-n) \cdot L_n + \lambda r + (5-n) \cdot L_{n-1} + \alpha 2 + (8-n) \cdot L_{n-2} + \lambda 3 + (3r-1-n) \cdot L_{n-1+1} + \lambda r + \alpha (n+1) + \lambda n + 1) \cdot (n+1)$$

17) Pro quadrato trinomio (15) coefficientis hic generalis (16)

$$\text{abit in } \frac{(2-n) \cdot L_n + \alpha + (5-n) \cdot L_{n-1} + \beta}{n+2} \quad \text{Qui, in locum}$$

ipsius n positus successive 0; 1; 2; 3; 4; 5; dat

$$A = 2\alpha; B = \frac{A\alpha + 4\beta}{2} = \alpha^2 + 2\beta; C = \frac{0 + 3A\beta}{3} = 2\alpha\beta;$$

$$D =$$

$$D = - \frac{C\alpha + 2B\beta}{4} = \beta^2; \quad E = - \frac{2D\alpha + C\beta}{3} = 0$$

$6F = -3E + 0 \cdot D = 0$; deinde pro n & γ evanescunt tam Ln ; quam $Ln-1$; unde habetur trinomiali quadratum ut calculo confecto.

18) Hoc autem exemplum monstrat, quomodo pro multinomio definito, scripto integro positivo in locum ipsius m , series abruptatur, coefficientibus (16) evanescentibus.

19) Detur series $\odot$ $\pi u + \alpha u^e + \beta u^{e+w} + \gamma u^{e+2w} + \dots$
 que resolvitur in $\pi u \cdot (1 + \alpha u^e + \beta u^{2e} + \gamma u^{3e} + \dots) = \pi z^{\frac{e}{w}}$
 ($1 + \alpha z + \beta z^2 + \gamma z^3 + \dots$) vel $\pi z^{\frac{e}{w}} (1 + \gamma)$ si loco u scribatur $z^{\frac{1}{w}}$. Data vero ex (12) potentia indefinita seriei $1 + \gamma$; datur

eadem potentia ipsius $\pi z^{\frac{e}{w}} \cdot (1 + \gamma)$ & adeo seriei $\odot$; Proinde methodus tradita complectitur series omnes, in quibus exponentes potentiarum variables constituunt seriem arithmeticam. Notum vero est, series omnes eo reduci posse.

20) Si seriei $\odot$ exponentium unus vel plures sint negativi, erunt e, w , ambo vel alteruter horum numerorum negativi, & hinc determinabitur $z^{e:w}$, sed series $1 + \gamma$ hac negativi conditione non adficietur ut nec illa universalitati methodi noceat. Hæc explicare operæ pretium erat, quia IAC. BERNOULLIUS Oper. T. II. n. 103. art. 1. dubitat, an series $1 + \gamma$ satis generalis sit, minus recte, ut iam CRAMERVS in notis monuit.

HISTOIRE DE DANNEMARC, &c.

i. e.

HISTORIA DANIAE, QUAE IBI GESTA SUNT INDE ab origine Monarchiae, usque ad tempora Celsissimae Gentis Oldenburgicae: conscripta a Dom. MALLET, Professore Regio

gio elegantiorum litterarum Gallicarum, &c. TO-
MUS PRIMUS.

Hafniæ 1758. in 4to, cum mappa geographica & iconæ
 Regis affabre sculpta, Alphab. 2. plag. 11.
 cum dimidia.

Dania, non, ut vult Conringius, Marcam Danorum significat, sed potius Danorum regionem: Dani autem ipsi, ab ultimis duabus syllabis sinus Codani, non certe aliunde, dicti videntur.

Liber I. elegantissimi Operis complectitur tempus Paganismi, a Rege Skioldo, usque ad Canutum Magnum. Skioldus hic, primus Danorum Rex, 60. annis ante Christum natum Danos rexisse dicitur. Recte autem hic, utut cum iudicio hypothesis Islandica, quam secutus est *Torsæus*, in Serie Regum & Dynastiarum Daniæ, præfertur ei, quam sequitur Saxo Grammaticus. Est enim hæc multo pluribus dubiis Chronologicis obnoxia, licet in reliquis Saxonem Grammaticum, & Cancellarium Huitfeldum, tamquam præcipuos viæ duces, secutus sit Celeberr. Auctor, qui ab ineunte ætate in Dania habitat. Henricus Auceps Danos Germanis reddidit tributarios, Regemque illorum Nubam Baptismum suscipere coegit (pag. 18, 19.). Ab Ottone I. vincitur Haraldus Coerulidens, & similiter cogitur baptizari. Hic primus, vulgo, religionem Christianam publice professus dicitur. Sueno Barbæ furcæ Angliam subigit, & Rex eius proclamatur A. 1014.

Agitur deinceps separatim de Statu Ecclesiæ in Dania, ab eo inde tempore, quo religio Christiana primum ibi prædicata est, usque ad finem Regni Suenonis I. Carolus M. vi & armis Saxones, cum gentibus vicinis, ad fidem adigit Christianam. Instituuntur eam in rem Iudicia Westphalica, sæva in apostatas. Annuntiatur ea occasione Danis quoque Evangelium. Agitur hic, per modum excursus, quæstio, an Haraldus Daniam ab Ottone I. feudi lege recognoscere coactus fuerit, eaque deciditur negative.

Lib. II. a Canuto M. XXX. Rege Daniæ, & secundo Rege Angliæ, pergit ad Waldemarum M. Canutus Norvegiam occupat, pulso Rege, Olao, qui in Russiam profugus, Sancti nomen meruit. Romam deinde petit Canutus, & coronationi Conradi I. Imperatoris adest, 1027. qui, die coronationis, inter ipsum & Raoulum, Regem Burgundiæ, incedit medius. Componitur iussu Canuti Codex legum, dictus Ius Aulæ, cu- ditur in Dania prima moneta, idemque Canutus, etiam Ca- nutus dives appellatur. Suenon II. Gudam, Regis Sueciæ filiam, in matrimonium duxerat, quæ ei cognata erat gradu. in Iure Canonico prohibito. Nuntios ad eum mittit Adal- bertus, Archiepiscopus Bremensis, qui minentur Excommu- nicationem, nisi dimiserit consanguineam suam. Resistit Rex, sed Papa accedente partibus Adelberti, cedere Rex cogitur, & dimittere coniugem amatam. Canutus IV. qui & Sanctus vocatur, Decimas Clero addicit, qui ei persuaserat, esse eas Iuris Divini. Repugnat populus, petuntur vi, & inter hæc Rex occiditur Odenfæ in templo S. Albani, 1086. Ericus I. dictus Bonus, iter Ultramarinum suscipit in Terram Sanctam. Constantinopoli honorifice excipitur ab Alexi Comneno, Im- peratore Græcorum. Sed dum ultra pergit, moritur in in- sula Cypro 1103. Magnus, filius Nicolai XXXIX. Regis Da- niæ, Halberstadii 1134. adest Imperatori Lothario Saxoni, dat ei obsides, & iurejurando promittit, neque se, neque suc- cessores suos sumtuos Coronam Daniæ, nisi permittente Im- peratore. . . Portat etiam gladium ante Imperatorem. Paulo post prima vice Dani equitatum classe vehere coeperunt. Distributi equi quatuor per singulas naves. Iudicium inter Canutum & Suenonem, Principes regios Daniæ, de Regno contententes, & Martisburgum evocatos, interponit Imperator Fridericus I. Suenoni Coronam sua manu imponit Fride- ricus, eoque redditam Imperio Romano Daniam Germani aiebant.

Lib. III. inde a Waldemaro I. sive Magno, descendit usque ad Ericum IV. Invitatur Waldemarum ab Imperatore Fride- rico I. ad Concilium, præfato, præsentiam eius desiderare diffi-

diffidia, quibus mergatur Ecclesia Christiana. Quum advenisset, frustra reluctans Homagium iurare cogitur. Hafniæ prima in Annalibus Danorum mentio fit Anno 1167. Dicta Kopenhagen, tamquam Portus Mercatorum, hunc enim significat vox Kiöbmændshaven. Accidunt vires a Waldemaro Rugiorum. Evertitur templum & Idolum Swantowitti, destruitur Iulinum. Editur Lex Scaniæ & Lex Selandiæ, una cum Iure Ecclesiastico utriusque Provinciæ huius. Sunt hæ leges simplices, claræ, concisæ & valde idoneæ ad firmandam libertatem & possessiones civium. Gedanum quoque fundasse Voldemarus dicitur Annalists Pomeranis, quum fudisset Sobieslaum, Dynastam Pomerelliæ. Poloni nomen Gdansk suis potius in Danos victoriis tribuunt. Sed Pomeranorum relatio maiori gaudet verisimilitudine. Absalon, vero nomine Axel, Archiepiscopus Lundinensis, moritur Anno 1201. Plurima ei Regnum, multum Historia debent. Excitavit enim Saxonem Grammaticum, Clericum, sive Secretarium suum, ad scribendum Opus illud suum. Litteræ Patentes, quibus Imperator Fridericus II. Waldemaro II. provincias, quas Dani in Germania tenebant, cedit, & quibus nititur titulus Regis Vandalæ, inferuntur pag. 190. & seq. Vexillum Danebrog, quod vulgo coelo demissum dicitur, ante prælium cum incredulis Livonis commissum, inter ea fuisse potest, quæ Papa Regi Daniæ misit. Capitur, nihil tale expectans, Woldemarus II. cum filio, a Comitè Schwerinensi, & in Germaniam abductus, post captivitatem trium annorum e carcere dimittitur, ære ingenti promisso. Crescentem Lubecensium potentiam frangere cupiens Woldemarus, prælio ab iis maritimo vincitur, & vix fuga elabitur. Promulgavit deinde legum Codicem Iutlandiæ, qui commendatur laudibus æquitatis & sapientiæ, & qui hodiernum pro parte obtinet in Ducatu Slesvicensi.

Lib. IV. complectitur res a Danis gestas, inde a tempore Erici IV. usque ad ætatem Reginæ Margarethæ. Ericus IV. a tributo aratri imposito dictus Plog-Penning, insidiis fratris Abelis perit, & inter Sanctos refertur. Fratricida Abel, ex

Lib. II. a Canuto M. XXX. Rege Daniæ, & secundo Rege Angliæ, pergit ad Waldemarum M. Canutus Norvegiam occupat, pulso Rege, Olao, qui in Ruffiam profugus, Sancti nomen meruit. Romam deinde petit Canutus, & coronationi Conradi I. Imperatoris adest, 1027. qui, die coronationis, inter ipsum & Raoulum, Regem Burgundiæ, incedit medius. Componitur iussu Canuti Codex legum, dictus Ius Aulæ, cui dicitur in Dania prima moneta, idemque Canutus, etiam Canutus dives appellatur. Suenon II. Gudam, Regis Sueciæ filiam, in matrimonium duxerat, quæ ei cognata erat gradu in iure Canonico prohibito. Nuntios ad eum mittit Adelbertus, Archiepiscopus Bremensis, qui minentur Excommunicationem, nisi dimiserit consanguineam suam. Resistit Rex, sed Papa accedente partibus Adelberti, cedere Rex cogitur, & dimittere coniugem amatam. Canutus IV. qui & Sanctus vocatur, Decimas Clero addicit, qui ei persuaserat, esse eas Iuris Divini. Repugnat populus, petuntur vi, & inter hæc Rex occiditur Odenfæ in templo S. Albani, 1086. Ericus I. dictus Bonus, iter Ultramarinum suscipit in Terram Sanctam. Constantinopoli honorifice excipitur ab Alexi Comneno, Imperatore Græcorum. Sed dum ultra pergit, moritur in insula Cypro 1103. Magnus, filius Nicolai XXXIX. Regis Daniæ, Halberstadii 1134. adest Imperatori Lothario Saxoni, dat ei obsides, & iureiurando promittit, neque se, neque successores suos sumtuos Coronam Daniæ, nisi permittente Imperatore. Portat etiam gladium ante Imperatorem. Paulo post prima vice Dani equitatum classe vehere coeperunt. Distributi equi quatuor per singulas naves. Iudicium inter Canutum & Suenonem, Principes regis Daniæ, de Regno contententes, & Martisburgum evocatos, interponit Imperator Fridericus I. Suenoni Coronam sua manu imponit Fridericus, eoque redditam Imperio Romano Daniam Germani siebant.

Lib. III. inde a Waldemaro I. sive Magno, descendit usque ad Ericum IV. Invitatur Waldemarum ab Imperatore Friderico I. ad Concilium, præfato, præsentiam eius desiderare diffi-

diffidia, quibus mergatur Ecclesia Christiana. Quum advenisset, frustra reluctans Homagium iurare cogitur. Hafniæ prima in Annalibus Danorum mentio fit Anno 1167. Dicta Koppenhagen, tanquam Portus Mercatorum, hunc enim significat vox Kiöbmændshaven. Accidunt vires a Waldemaro Rugiorum. Evertitur templum & Idolum Swantowitti, destruitur Iulinum. Editur Lex Scaniæ & Lex Selandiæ, una cum Iure Ecclesiastico utriusque Provinciæ huius. Sunt hæ leges simplices, claræ, concisæ & valde idoneæ ad firmandam libertatem & possessiones civium. Gedanum quoque fundasse Woldemarus dicitur Annalisticis Pomeranis, quum fudisset Sobieslaum, Dynastam Pomerelliæ. Poloni nomen Gdansk suis potius in Danos victoriis tribuunt. Sed Pomeranorum relatio maiori gaudet verisimilitudine. Absalon, vero nomine Axel, Archiepiscopus Lundinensis, moritur Anno 1201. Plurima ei Regnum, multum Historia debent. Excitavit enim Saxonem Grammaticum, Clericum, sive Secretarium suum, ad scribendum Opus illud suum. Litteræ Patentis, quibus Imperator Fridericus II. Waldemaro II. provincias, quas Dani in Germania tenebant, cedit, & quibus nititur titulus Regis Vandalæ, inferuntur pag. 190. & seq. Vexillum Danebrog, quod vulgo coelo demissum dicitur, ante prælium cum incredulis Livonis commissum, inter ea fuisse potest, quæ Papa Regi Daniæ misit. Capitur, nihil tale expectans, Woldemarus II. cum filio, a Comite Schwerinensi, & in Germaniam abductus, post captivitatem trium annorum e carcere dimittitur, aere ingenti promisso. Crescentem Lubecensium potentiam frangere cupiens Woldemarus, prælio ab iis maritimo vincitur, & vix fuga elabatur. Promulgavit deinde legum Codicem Iutlandiæ, qui commendatur laudibus æquitatis & sapientiæ, & qui hodiernum pro parte obtinet in Ducatu Slesvicensi.

Lib. IV. complectitur res a Danis gestas, inde a tempore Erici IV. usque ad ætatem Reginæ Margarethæ. Ericus IV. a tributo aratris imposito dictus Plog-Penning, insidiis fratris Abelis perit, & inter Sanctos refertur. Fratricida Abel, ex prælio

prælio contra Eyderstadienses inferior discedens, occiditur in fuga. Fabula de Spectro eius ne hodiernum quidem ex animis quorundam evelli potuit. Christophorus I. postquam Archiepiscopum Lundinensem, Erlandsen, custodiæ tradiderat, veneno tollitur. Ericus V. cognomine Glipping, clava ferrea occiditur ab aliquot nobilibus. Vocatus est Glipping, quod oculis sæpius connivere & nutare consuevisset. Christophorus II. exauctoratur & in exilium pellitur. Redit, sed pressus a vicinis, pressus a subditis, ægre Regnum tuetur. Interregnum septem annorum post mortem eius. Instauravit regiam potestatem Waldemarum III. in eo præterea felix, quod filiam genuit, Margaretham, Semiramidem Septentrionis. Favore sexus tamen Margarethæ primum prælatus est filius ipsius, Olaus, puer sexennis; qui diem obiit anno ætatis decimo septimo.

Lib. V. idemque ultimus, a Margaretha tendit ad Christianum I. e Domo Oldenburgica. Daniam & Norvegiam tenebat Margaretha, quum bello cum Suecis implicaretur. Capitur in eo Albertus, qui paullo ante Margaretham, ancillam Monachorum, Reginam sine caligis, appellaverat, eique cotem miserat, qua forcipem & acus acueret. Mare tum Balticum infestabant Vitaliani, piratarum genus, dicti a Vitalibus, seu annona, quam captis Germanis Holmiam advehere primum promiserant. Unitur Suecia Daniæ & Norvegiæ, & successor Margarethæ destinatur Ericus Pomeranus. Eam in rem consecuta Unjo Colmariensis, cuius verba recensentur pag. 369. seq. Moritur Margaretha 1412. in navi, reditum Flensburgo parans in Daniam. Erico sæpe hæc tria inculcasse fertur: Suecia te nutriet, vestimenta tibi dabit Norvegia, tuebitur te Dania. Post mortem Margarethæ pessime rem gerit Ericus. Ducatum Slesvici cedere cogitur Comiti Holstatæ. Subditorum opes tributis exhaustæ. Deficiunt Sueci, sibi que Administratorem constituunt. Exauctoratur Ericus etiam a Danis, qui Christophorum III. Bavarum sibi Regem eligunt. Ericus in Gothlandiam insulam fugit, ibique piraticam exercet per decennium. Tandem Ru-

Rugenwaldiæ moritur in summa paupertate Anno 1459. ætatis septuagesimo sexto. Successor eius Christophorus primus sedem Regiam, Hafniam, quæ antea Episcoporum Roschildensium fuerat, detulit.

Avidissime expectamus Tomum secundum venustissimi Operis, qui Historiam Daniæ recentiorẽ complectetur.

CHRISTEIS, HOC EST, ACTA APOSTOLORUM E lingua originali in Latinam translata, & carmine heroico expressa, notisque subiunctis illustrata a IOANNE IOACHIMO GOTTLOB AM-ENDE, S. S. Theol.

Doct. Pastore ac Superint. & Protosynedrii Dresdensis Assessore.

Vitembergæ 1759. apud Io. Ioach. Ahlfeldium, Alph. 1. pl. 10. quatern.

Quod a prima pueritia complexus est, neque in senectute dimittit pulcherrimum posseos studium Auctor summe venerabilis; Hic cum omnes, quæ ad humanitatem pertinent, litteras diligenter omni tempore coluit, & poeticam in primis artem ardentissimo amore amavit, atque dulci musarum consuetudine delectatus est, tum nunc quoque in earum hortulos interdum exspatiari, animumque ex gravissimarum rerum tractatione recreare atque reficere solet. Iam olim ex divini *Popii*, de homine, carminis versione, vehementer doctis viris probata, quæ sit ingenii elegantia, quam teretes aures, intelligensque iudicium, satis perspectum est atque cognitum. Quare, quid de hoc, quem nunc in manibus habemus, libro, sentiendum sit, facile intelligitur; neque is nostris laudibus magis, quam sola commemoratione, lectoribus proponendus est.

Cum res est omnino ardua & difficilis librum in aliam linguam bene transferre, tum in hac versione omnes difficultates illas multo maiores esse nemo ignorabit, qui vel de poetica iudicare potuerit, vel ipse eiusmodi laborem tentaverit. Magnas interpreti modi & numeri molestias afferunt: multa

sunt verba, quæ carminis leges non admittant, multa, quæ duriuscula in carmine & aures offendant, alia quasi lingua quadam loquuntur poetæ. In aliis denique libris interpretandis ferri potest, certe non magni refert, si, quæ exprimi nequeant, mutet aut omittat interpres, qui, *quæ desperat tractata nescere posse, relinquat*. Interpretationis autem librorum sacrorum longe alia est ratio. Maior hic cautio, maior religio adhibenda est. Maioris omnia sunt momenti, quam ut vel minimum mutandi omittendique potestas nobis concedi possit. Quanti verò laboris est, tot Hebraismos, certe Græcismos, tot nomina urbium atque hominum, a latino carmine quæ plane abhorrere videantur, ita transferre in linguam latinam, ut & bene latine loquaris, & poetæ partes agas? Quas difficultates & molestias sic vicit Vir S. Rev. ingenio atque industria, ut multas etiam virtutes adiungeret, quæ bonum poetam perficiunt. Dictio est pura atque latina, magna non in singulis modo verbis, sed in toto quoque orationis habitu elegantia, diligens & felix veterum poetarum imitatio, mira denique suavitate concentus, quem numerosa verborum in versibus compositio gignit, aures & animum perfundit. Age vero, ut probemus iudicium nostrum lectoribus, adscribamus aliquot versus, qui legentibus nobis arriserunt præ reliquis. Sunt illi in Libr. I. c. 2. v. 134 seq.

*Ecce! repente fragor superis delatus ab oris
 Exoritur, qualem validi vis incita venti
 Secum ferre solet. Venti velut agmine facto,
 Qua data porta ruunt, ac totam turbine tentant
 Impleruntque domum, qua confedere quieti.
 Turbine mirifico flammæ miscentur Et ignes,
 Ignes linguarum similes fursim atque deorsum
 Nunc huc nunc illuc, illorum tempora circum
 Divisi volitant. Coit hinc atque infidet ignes
 Unoquoque super capite, ipsas denique linguas
 Oraque tota putes sacris ardescere flammis.
 Divino implentur confestim Numine. Sanctus
 Spiritus intus agit cunctos, agitante calescunt*

Intus

Itus & extra illo. Fundunt, mirabile! voces

In linguis variis varias, & Numine plenas.

Spiritus ipse operans & res & verba ministrat,

Quem penes omnis erat tum vis, tum forma loquendi.

Ut plena hæc! ut gravia! ut redolent diligentem veterum lætationem! iam, ubi quæ cum Stephano acta sint, commemorantur (p. 55.), altius efferri Vir S. Rev. ardore quasi quodam accendi, & se ipsum videtur superare. Sed longior ille locus est, quam qui adscribi possit.

Neque tamen iis solum huius libri lectionem commendamus, qui poetice elegantie studiosi sint, sed illis quoque, qui se sacrarum litterarum studiis dederint, utilissimam fore arbitramur. Sunt enim notæ subiectæ, quæ cum interpretationum rationes reddunt, tum magnam obscurioribus locis lucem affundunt. Plurima quidem ex versione Syriaca illustrantur, cuius quantus sit usus, quanta dignitas, ex *Io. Dav. Michaelis*, viri doctissimi, *Curis* in illam versionem intelligi potest. Sic V. S. R. sequitur Syriacum interpretem, p. 3. dum *δὸ τῆ πνεύματος ἀγίας* ad *ἐλέξατο* refert, p. 5. a Syro in eam sententiam se adductum esse fatetur, ut in hoc *λήψεθε δύναμις ἐπελθόντος τῆ ἀγίας πνεύματος ἐφ' ὑμᾶς*, post *δύναμιν* distinctionem, ut aiunt, minorem poneret, p. 25. cum Syro verba *ἐπὶ τὸ αὐτὸ* novæ pericopæ initium esse tradit, & cum eodem p. 31. verba *ἀποκατάστασις πάντων* per *impletionem omnium temporum* interpretatur. Memorabile etiam est, quod p. 79. annotatur, Syrum & ibi & Matth. XIX. 12. verbum *ἐνδύχος* per *fidelem* reddere. Deinde vero non pauca ex Philologia repetita in notis proponuntur, ut p. 3. de verbo *τεκμήρια*, p. 4. de particula *εἰ* pro *utrum* vel *an*, p. 8. de particula *ὅτι* pro *est*, quam significationem etiam Hebræorum *ו* habet. p. 12. docetur formulam *ἐν τῷ συμπληρῶσαι τὴν ἡμέραν τῆς πεντηκοστῆς*, certum præscripti temporis spatium, quod non prorsus expletum, sed cuius ultimus dies advenerit, indicare, atque igitur Hebraismum sapere, qui in verbo *נִשְׁבַּח* sæpe occurrit. p. 35. verbum *ιδιώτης*, p. 42. *ψευδεσθαι*, p. 55. *ὄχλος*, p. 159. *σπερμολόγος* explicantur, Deni-

Denique varia, quæ ad Theologiam pertinent, traduntur in notis, p. 13. exponitur de flammulis super Apostolorum capitibus visis, p. 22. docetur, formula βαπτισθῶν ἑκάστος ἐπὶ τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ Χριστοῦ confessionem indicari, quæ baptismum anteierit. p. 39. de bonorum communionem inter primos Christianos instituta, p. 44. de umbra Petri, quam morbos tollere credebant, p. 54. de ordinatione sacerdotum precibus & imponendis manibus facta, varia afferuntur, eaque non iniucunda lectu. p. 125. vindicantur verba ὅσοι ἦσαν τεταγμένοι εἰς ζωὴν αἰώνιον, & contra eos defenduntur, qui absolutum Dei decretum de salvandis damnandisque hominibus inde apparere tradunt; eaque *de situ auditorum & habitu ad Dei verbum cum fructu audiendum*, accipienda docetur. Sunt etiam multa alia, non contemnenda, quæ nos præterimus.

Cæterum V. S. R. versionem hanc Actorum Apostolorum in Libros IV. distinxit, huiusque divisionis fundamentum ex verbis Christi in Act. c. I. v. 8. repetiit. Nam cum ibi Christus Apostolos sibi ait testes fore *Hierosolymis, in omni Iudæa & Samaria, & usque ad extremum terræ*, primum de iis, quæ Hierosolymis, deinde quæ in Iudæa & Samaria, tum quæ inter Gentes, denique quæ Romæ, a Paulo maxime, acta sint, exponendi occasionem Auctor nactus est. Præfixa denique est præfatio, in qua V. S. R. & instituti rationem enarrat, & Musis atque Apollini hæc veribus valedicit.

Nunc, o dulce meum decus! o divina poësis!

Quæ mihi fecisti gaudia mille, vale.

Non fert officium, non fert ipsa amplius ætas,

Antiquo ut tecum vivere more queam.

Gratus dum vivo tamen, (Et meminisse iuvabit)

Gratus amicitias commemorabo tuas.

Immo dum veri studium, Et cultura vigebit,

Dumque erit ingenuis artibus ullus honor:

Semper honos, nomenque tuum, laudesque manebunt,

Coelitisque ipsæ sacra, poësis, eris.

Quid si vero eadem illa poësis (dabit enim Viri S. Rev. humanitas nobis hanc veniam, ut, communis utilitatis causa, quæ

quæ sentiamus eloquamur libere,) quid igitur, si pœsis hæc respondeat?

*Ergo potes nostris divelli amplexibus? ergo
 Me fugere & nostro certus es ire finis?
 Non gelidos posthac lucos, fontesque sonantes,
 Non virides montes grata nec antra petes?
 Non hilares mecum choreas celebrare iuvabis,
 Non vario ductum cingere flore caput?
 Non Tua saxosæ referant ad sidera valles
 Carmina? non resonet collis & omnè nismus?
 Inimemor o nostri! meritorum oblite meorum!
 Quo Tibi cura mei, quo Tibi cessit amor?
 Noster per totam vitam quot gaudia fecit,
 Quotque voluptates, ipse fateris, amor!
 Nunc me contemnes? nunc dulcia gaudia, nostra
 Munera sordebunt deliciaeque Tibi?
 Hoc de Te merui? nostro hoc Tu reddis amori?
 Tu grates meritis hæc referre potes?
 Quod divina Tibi sapientia detulit, illud,
 Crede, mei cultum postulat officium.
 O mea quis, quoties vilem abiectamque catervam
 Adspicio vatum, tum rubor ora subit!
 Insano statuant aras, & multa furori
 Thura ferunt, nostrum dedecorantque decus.
 Inspirare decet vates probitatis amorem,
 Virtutisque decus concelebrare decet.
 Quæ mare, quæ coelum, quæ totum condidit orbem,
 Extollant dextram laudibus usque suis.
 Magnorum memorent insignia facta virorum,
 Claraque carminibus nomina ad astra ferant.
 Namque intrant facile mentem & radicibus altis
 Haerent, quæ manibus cinque posita meis.
 At Tu nonne eadem facis? o dulcissime, nonne
 Hæc Tuæ partes officiumque Tuum?
 Per Te olim Popius, musarum dulcis alumnus,
 Romano docuit carmine quid sit homo?*

K

P.

*Per Te quae comitum Christi sunt fata, labores,
 Quae sunt doctrinae, Musa latina canit.
 Maestae tui ingenii virtute, o doctae posita,
 Et quam coepisti, perge tenere viam.
 Nec Tibi ne vires animi, ne forte vigorem
 Eripiat priscum cana senectae, time.
 Arridens hilari nascenti fronte, canorus
 Hic dixi vates hic mihi charus erit.
 Hic canet, & cantu cygnos imitabitur, usque
 Ad mortem & moriens carmina blanda canens.
 Tunc rosa, tunc violas, viridans tunc laurus obumbret
 Et tumulum decorent plurima ferta Tuum.*

COLUMNA THEODOSIANA, QUAM VULGO HI-
storiatam vocant, ab Arcadio Imperatore Constantino-
poli ere&ta in honorem Imperatoris Theodosii iunioris,
a GENTILE BELLINO delineata, nunc primum
aere sculpsa, & in XVIII. tabulas
distributa.

Venetis, fol. oblongo, plag. 2. & $\frac{1}{2}$. fig. æn. XVIII.

Quam *Claudius Franciscus Menestrius*, S. I. vir doctissi-
 mus, atque omnis antiquitatis peritissimus, olim Co-
 lumnæ istius descriptionem dedit, eam hoc loco inte-
 gram exhibebimus, quod in hac Editione Veneta, (quam du-
 bitamus in multorum manus venturam,) tabulis æneis præ-
 mittitur, estque ita comparata, ut neque doctiorem monu-
 menti incomparabilis interpretem, neque elegantiorum super
 ea historię mediæ ævi particula, quam columna exhibet, iudi-
 cem, quisquam desideret. Ita autem Menestrius.

Qui Urbem Constantinopolitanam descripserunt; quique
 eius historiam literis mandarunt, adeo varia de hac Columna
 historico-anaglyptica loquuti, & tam dissimiles imagines re-
 liquerunt, ut quæ demum ea fuerit, difficillimum sit conii-
 cere, & certo statuere, quæ de causa posita? & quamam Im-
 pera-

perator construi iusserit? tribuentibus id aliis Theodosio Magno; aliis Arcadio, & Honorio, filiis; quibusdam etiam Theodosio iuniori.

Chronica Alexandria testantur, priore iussu positam in Foro, quod extrui mandaverat; eamque anno XV. Imperii cum esset Consul cum Abundantio, solemniter ipsius nominis consecratam: eundem præterea anno posteriori suam ipsius Statuam ibidem collocari voluisse in Columna marmorea, cava intus, & ducta cochlea ad fastigium usque, in quo posita erat statua: hancque Columnam exterius exornatam victoriis, quas Imperator de Scythis, & aliis barbaris nationibus victis reportarat. Quod & Cedrenus confirmat: *Tauri statuam posuit magnus Theodosius, suas contra Scythas, & barbaros continentem pugnas, & victorias; habet in his viam sursum ferentem, pag. 323.*

Vetus quædam descriptio Constantinopolitanæ urbis, statuit Columnam inter septimam & octavam regionem, quæ vocabatur regio Taurina, aut Tauri, cuius Palatium in ea regione erat. Forum Theodosii ab una ad alteram regionum producebatur; hinc fit, ut Cedrenus Tauri statuam nominet. Sapiens Lambecius, suis in Codinum notis de origine Byzantii, illum auctorem de hac Columna loquutum credit, cum Tauri Forum describens dicit: *ὁ μέγας κλαῖν ὁ χρῆσθας, Columnam Cochlidem Theodosii in Tauro sitam, hic intelligendam esse censeo, quæ ad summitatem usque intra se pervia erat, & circum circa figuris sculptis exornata.*

Quidam Historici dicant, hanc Theodosii Magni Statuam fuisse equestrem, argenteam; & terræmotu duabus testudinibus disiectis concidisse. Codinus sultam dicit duobus fornicibus, aut marmoreis arcubus, in quibus erant imagines Theodosii filiorum, Arcadii & Honorii, una in dextera, altera in leva parte Columnæ.

Du-Cangius, in sua Constantinopoli Christiana, nobis reliquit figuram Columnæ historico-anaglypticæ, quam putat esse Theodosii Magni; eamque sibi communicatam dicit a R. P. Molineto, Canonico Regulari Abbatie S. Genesee:

illam vero desumpſiſſe ex ſua curioſa Bibliotheca, cui præerat, quamque exornat cellula alia, copioſe reſerta præclaris monumentis, quorum deſcriptio cum figuris iam evulgata, Equidem patet, eaſa figuram cum huiuſce imaginibus nullam relationem habere; præterquam quod temporibus Theodoſii Magni non videntur inceſſiſſe viri induci veſtibus, quibus conſpiciuntur in Columna a Du Cangio relato.

Sponius, in deſcriptione itineris in Græciam, & alia Orientis loca, de hac Columna loquitur hiſ verbis: Columna, quæ Conſtantinopoli media urbe eſt, tota hiſtorico-anaglyptico, ereſta fuit honori Imperatorum, Arcadii & Honorii, quorum repræſentationis notæ in baſis latere inſpiciuntur. Victoriz duæ eorum capitibus imponunt coronam, iique magnæ Senatorum numero ſtipantur. Infra eos autem aliz duæ Victoriz coronatas pinnis feminas pertrahunt, totidem imagines Civitatum, quas duorum Principum exercitus imperio ſubiecerant. Columna tota eſt marmorea, & eius generis, ac ea, quæ Traiani Romæ. Sculptura quidem non ita elegans; quippe eo ſæculo, quo artes maxima ex parte perfectionem amiſerant. Nihilominus eſt ſatis concinna: & æque demiratus ſum, quod alii proſus deſpicerent, alii Traianæ præferrent. Quod ad altitudinem, illam ſuperat; nam ſecundum Gyllii meſuram, hæc 147; e contra vero Traiana tantum 123. pedes habet. Hæc Columna, de qua loquor, cochleam habet interius; verum nunquam a Turcis obtinere potui, ut aſcenderem: - aut quod religioni ducant illuc admittere Chriſtianos; aut quod gradus ſint diffracti. Figuræ baſis, & ad imum Columnæ, male vexatæ, potius Turcarum ſuperſtitione; qui vel neque eaſ pati poſſunt, quam ſui veſtitate.

Grelotius, qui publici iuris fecit anno 1680. Relationem novam itineris Conſtantinopolitani, undique repletam arcibus per ſe demenſis ibidem loci; & figuris cuiuſque rei ea in urbe notatu dignæ, quam duobus aut tribus annis ante Regi obtulerat, aliquanto diſſimilem Columnæ Du-Cangii & Sponii deſcriptionem huius emiſit. Eaſ eam collocat præſe qua-

quadrata turrim, quæ in mari est, spatio pedum viginti procul ab urbis moenibus, ubi olim triremium portus, in quo Imperatores, Theodosius, Arcadius, eorumque successores, diu remiges detinuerant. Superius, hic inquit, & in portus conspectu, olim Forum magnum habebatur, in quo media celebris Columna, quæ adhuc stare gemitur: verum hodie, addit, Forum oppletur domibus: earum etiam aliquæ in stylobaten Columnarum innitantur.

Marmorea hæc est, quaqua versus circumdata figuris pulchre incisus, quæ expeditionem Arcadii designant; verum non omnes ea artificis manu elaboratæ, atque illæ in Columna Traiana Romæ. Altior tamen multo est, æque cava, cum cochlea, per quam ad summum usque facile ascendi potest. Sed id prope impossibile in præfens obtentu est. Rationem addit, quam Sponius ignorarat, asserens, Vistorum, quem nominare reuit, feliciorum, quam sapientiorum, ante aliquot annos ascendendi illuc libertatem obtinuisse; sed cum supre esset, ita imprudentem fuisse, ut se palam ostenderet, contra datum monitum; nempe caveret, ne quis animadverteret: atque maiora aggressum ibidem sese detinuisse suum describendo nomen in vertice Columnarum; & plura alia signa edidisse, appenso linteo ad extremitatem arundinis, quam deserebat. Qui regionem illam pertransibant, quique domicilium prope habebant, magnopere omnes mirari, quod contra consuetudinem quis hominum Columnam ascendisset; tum vero maxime, cum animadverterent, eum ex Gallis esse, qui pileum in capite gestaret: momento temporis vicus repletus multitudine, & regio tota commoveri. Alii turmatim accurrere, curiositate impulsus, ut viderent novam hominis speciem, existimantes illius animam esse, qui Columnam extolli iusserat, nunc vero iam occupatum a sua ipsius statua locum repetitum rediret: alii vero, perciti zelotypia, quam excitare poterat vel sola cogitatio, eorum mulieres spectatas fuisse a Gallo Christi sectatore, cito e domibus erumpere, hominem inspecturi Columnam scandere ausum: omnes extemplo credere, consulto id fecisse, ut inde facilius mulierum conspectum

introspeceret, atque sibi amabiliorem designaret. Itaque quisque, variis laceffitibus motibus, quos animi affectus excitabat, ad Columnam accurrit, obsedit domum, quam Gallus intrarat; & cum citissime descendere iussissent, pugnis & calcibus adducunt ad domum Sub-Bachæ, aut Præfecti regionis, ut illius curiositatem ulcisceretur. Iam parari cippus, vulgo *Falasa*, & fustes; atque haud dubium, quic miser Gallus sub planta pedis ictus ad quinquaginta pertulisset, nisi Gallorum Legatus huiusce rei statim certior factus, quam citissime fieri posset misisset interpretem cum munere, ut eius nomine Sub-Bachæ supplicaret, ne ultra procederet: qui Gallum in Columnam intromisisset, eum maiori culpa obnoxium, quam qui advena, quique nec noverat Turcarum mores: insuper animadverti debere, quod cum neque ille prorsus sanæ mentis homo esset, dignus videbatur, cui & Legati, & delati muneris causa, remitteretur culpa, ad quam sola amentia adegerat: cæterum, si dandum exemplum, potius in Columnæ ostiarium, quam in infelicem alienigenam edendum. Revera immunis verberibus fuit Gallus; sicque retributum munus: Columnæ vero ostiarius pro eo multatus. E mari satis conspicitur hæc Columna Honorii & Arcadii; verum quod ad eorum triremium portum, qui ex adverso litoris erat, haud in præsentia signum, aliquando extitisse.

Harum Relationum nulla ad eum dignoscendum quidquam suppeditat, qui iusserit Columnam erigi; quamque expeditionem illa representare posset; nam inter Theodosium Magnum, Arcadium, Honorium, & Theodosium iuniorem, partiuntur sententiæ.

Cum ea omnia perpenderit, quæ veteres auctores scripsere, præsertim Græci, ad huius Columnæ erectionem quam proxime accedentes, ad eos conciliandos dicendam videtur, eam, ni elaborata sit tempore Imperatoris Theodosii Magni, cuius victorias, ex Scythis & aliis barbaris nationibus reportatas designat, opus fuisse Theodosii Iunioris eiusdem fratris filii, qui in basi representavit victorias Arcadii, patris sui, & patris Honorii, ut horum trium Imperatorum, qui eum præcellerant, memoriam consecraret.

Plu-

Plures iam Constantinopoli habebantur Columnæ: nam postquam Constantinus vetus Byzantium in novam Romam ædegit, deligens, ut esset imperii sedes, non solum eam Romæ spoliis ditavit, verum maxima ædificia extruxit; & plerique Imperatorum, qui eidem succedere, certatim conati illam magnificentissimam efficere, ut nihil cederet terrarum dominæ, quam Respublica, Cæsaresque, ad tantam nominis celebritatem tot publicis ornamentis evexerant. Quod historiorum quemdam ex ea ad dicendum impulit, non oculos, ubi consisterent, invenire, tot mirabilibus percussos; & neque mentem inter ea prodigia distractam nosse, qui primas dare: cum omnia æque in admirationem operent, & singula singulis splendore & magnificentia antecirent.

Quoniam inter ea monumenta, Traiani & Antonini Columnæ non ultimo loco erant, statutum Orientis Imperatoribus, ut urbs imperii princeps huiusmodi ornamentis distingueretur. Itaque Constantinopoli non solum visebantur Circi & Theatra, Thermæ & Porticus, Colossi, Obelisci, Amphitheatra, Palatia, Viridaria, Fontes; verum & plures Columnas erigendas iusserunt, quarum dignior notatu ea Porphyrii, quam supra posita erat Statua Constantini. Hæc cum decidisset, Imperator Alexius Comnenus maximam crucem ibi poni curavit. Cernebantur aliæ Columnæ in Hippodromi Foro, victricibus erutz factionibus in cursu equorum, & curruum, atque aliis exercitationibus & certaminibus Circi.

Illud etiam dici posset, Theodosios Imperatores, qui sese Traiano ortos vocabant, quique saltem ex una eademque Hispaniæ civitate originem ducebant, voluisse sibi erigere monumentum ei simile, quod Romæ positum Traiano, atque adeo Columnam historico-anaglypticam, ac ille, perficere.

Gottofredus Villharduinus, qui bello subacti Byzantii nobis historiam reliquit, ad annum 1207. loquitur de hac Columna hist. anaglyptica, oblata occasione Alexii Ducis cognomento Mursuphli, deiecti præcipitis ab altitudine Columnæ, quod mortem intulisset Alexio Imperatori, quem sacram militiam pro-

professi in regnum reducerant. *A ce fut accordé li Conseil (inquit auctor vetustis suæ linguæ vocibus) que il avoit une Colonne en Constantinople emmi la Ville qui ere une des plus haltes Et des miels ouvrées de marbre qui onques fut veue d'oïl, Et en qui le feist mener Et lo feist saillir aval, voyant tote la gent que si halte justise devoit bientot li mong veoir. Ensi fu mené l' Empereor Marchusflex. Et fu mené sus, Et tot li peuples de la cite accorrut por veoir la merveille. Lor fu boté a val, Et chut de si halt, que quand il vint à terre que il fu tot esmiéz; or oyez une grant merveille, que en celle Colonne dont il chai à val, avoit imaiges de maintes manieres ouvrées el marbre; Et entre teles imaiges, li en avoit une qui ere laborée en forme d' Empereor, Et cele si chait outre val; car de long-temps ere profestricié qui auroit un Empereor en Constantinople qui devoit estre gitez à val cele Colonne, Et ensi fu cele semblance Et cele Propheicie averée.*

Omnes hæ relationes descriptionesque nihil satis diligentiae habent, ut intelligamus, ecquid ea Columna hist. anaglyptica designetur; mihi que persuadeo, non alia de causa tam varie auctores loquutos, nisi quod alii alteram Columnam hist. anaglypticam descripserint; alteram vero alii: duas enim in veteri Byzantii descriptione invenio; alteram in regione septima; alteram autem in regione duodecima. En septimæ regionis descriptionem, quæ hist. anaglypticæ Columnæ Theodosii mentionem facit: *Regio septima. In comparationem sextæe platiior, quamvis Et ipsa circa lateris sui extremitatem habeatur in mare declivior. Haec a parte dextra Columnæ Constantiniani usque ad Forum Theodosii continuis extensa porticibus, Et de latere aliis quoque pari ratione porrectis, usque ad mare velut se ipsam inclinat, Et ita deducitur. Habet autem in se Ecclesias tres, hoc est Irenem, Anastasiam, Et S. Pauli. Columnam Theodosii intrinsecus, usque ad summam gradibus perviam. Equites magnos duos, partem eisdem Fori.*

Vides igitur Columnam Theodosii in septima regione distincte locatam, cum cochlea interior sit, ut ad fastigium usque

que perveniatur. Huic duæ statuæ equestres comitantur; atque eæ videntur esse, quas Codinus Arcadii & Honorii fuisse dicit, duobus fornicibus, aut arcibus impositas, earum alteram in dextera, altera vero in sinistra parte Columnæ, ut in Tabula videre est, portus Theodosiaci Fori, eiusdemque Fori situs a latere maris.

En yero descriptionem regionis duodecimæ, in qua Columnam alteram invenio, ut priorem, interius cavam, cum cochlea ad fastigium ascensuris: *Regio duodecima. Porta a civitate petentibus in longum plana omnis consistit, sed latere sinistro mollioribus clivis deducta maris confinio terminatur, quam moenium sublimior decorat ornatus. Continet in se portam auream, Porticus Troadenses, Forum Theodosiacum, Columnam itidem intra se gradibus perviam, Monetam, Portam Theodosiacam, &c.*

Hæ Columnæ gradibus ductis in morem spiræ inspiciuntur in quadam Byzantii Tabula, atque eadem prorsus, quæ anno 1422. erat, antequam urbs Turcarum imperio subiret. Eius figura ad huius explicationis calcem conspici poterit.

Monumentorum huiusce urbis publicorum enumeratio veteris descriptionis tempore facta, eidem quinque Palatia attribuit, Tempia bis septem, sex divinas domos imperatricum, familias tres nobilissimas, octo Balnea, aut Thermas, duas Basilicas, quatuor Fora maxima, aut mercatus, duo Senatus, quinque Horrea publica, duo Theatra, quatuor Portus, Circum unum, quatuor Cisternas, quatuor Aquæductus, duo & vicefimos vicos ultra trecenos, quatuor millia & trecenas octoginta octo domos, Porticus duo & quinquaginta. Apponit deinde Columnam Porphyrii, & duas Columnas Cochliedes: *Columnam purpuream, Columnas intra se pervias duas.*

In altera Columna veteris Tabulæ Constantinopolitanæ, iuxta Villharduini historiam, cernebatur Mursuphlus capite demisso.

Verum nunc exponendum videtur, unde prodierint figuræ insculptæ tabulis bis octo, quas Vallettus Designator, &

L

Scul-

Sculptor Regis ex Regia Academia Picturæ & Sculpturæ, incidendas commisit filio, postquam Roma rediisset, quo se contulerat, ut veteres consecratus, delineandi & sculpendi arte perficeretur. Vallettus Pater de beatas vidit huius Columnæ figuras in Museo Accarti Parisiensis: is enim Museum habebat variis refertum antiquitatibus, quæ illuc pertrahebant quotquot res eximias videndi studium inceserat. Vallettus tanta diligentia elaboratas figuras invenit, ut sibi homines devincturum existimarit, si lineamenta communicaret. Accarto preces admovit; & cum sumendi exemplum data facultas, rogavit consanguineum Paillettum, ex Pictoribus ordinariis Regis, & Regiæ Academiæ Professore, cuius fuerat Receptor, ut figuras delinearet, atque in minorem formam redigeret; quoniam priora lineamenta duo & quinquaginta extensionis pedes habebant; & illud iis incommodum videbatur, qui typis, & librorum formam divulgare volunt. Hoc Paillettum impulit, ut eam extensionem reduceret ad duo & triginta pedes, quos Vallettus celandi facilius causa in sexdecim Tabulas divisit. Cum vero scire voluisset, quam ratione habita lineamenta, intellexit, Venetum Legatum ad Magnum Turcarum Imperatorem, tempore Muhammedis II, pulcherrimas pictas Tabulas secum attulisse, ut sibi Palatium Constantinopoli exornaret: mira res Turcis, qui nullas picturas admittunt. Muhammedes II. factus certior, & quoniam curiosus Princeps erat, Legato significavit, se teneri desiderio inspiciendi picturas. Legatus eas misit, præsertim vero virorum imagines, quibus Princeps ita in admirationem raptus, ut nullo modo sese continere potuerit, quin opifici laudem tribueret, atque ad se adduci postularet. Is erat Iohannes Bellinus, qui tunc temporis diu Marci Palatio depingendo occupatus detinebatur. Bailus, (hoc enim nomine Reipublicæ Legati ad Magnum Turcarum Imperatorem vocantur,) scripsit ad Senatum, cui Muhammedis petitio negotium facessit, quod relinquere imperfectum nollet opus Iohannis Bellini, nimium iam provectæ ætatis, ut maris iter institueret, quin maximis incommodis, atque etiam moriendi periculo

culo in itinere esset obnoxius. Hic fratrem, cognomento Gentilem, habebat, qui in eius arte versabatur, neque ita ingravescente aetate: decretum, facilius eum posse iter aggredi, & satis praeterea idoneum esse, qui cupienti videre, quomodo imagines pingentur, iatisfaceret Muhammedi.

Gentilis Bellinus Venetiis profectus, & aliquot pictas Tabulas secum attulit. Bailus ad Muhammedem deduxit, qui petijt, an is seipsum pingere posset. Cumque Gentilis fieri posse respondisset, statim se pingendo incubuit, magno speculo usus, atque sui adeo similem effecit, & vivo tenus expressum, & animatum, ut cum Muhammedes vidisset, fascinum intercedere crediderit, Gentilique aliquid divini inesse; & nisi mulicorum, subiectarumque gentium querimonias tenuisset, si vetitas lege pingi res vellet, ut sibi Palatium picturis exornaret, Gentilem detinuisset. Cum testatus tandem esset, se maximam ex eo voluptatem percepisse, atque eius studium commendasset, dixit, quidquid vellet, posceret. Gentilis, qui & permodestus, satis obsecrandum ratus, si Reipublicae significaret, suam Celsitudinem sibi complacuisse in pictore, quem illa miserat, atque Senatoribus commendaret. Muhammedes ei recepit; & cum equitem creasset, torque, pondo duo supra centum & quinquaginta aureorum, pluribusque aliis muneribus donavit.

Quo tempore Gentilis moratus Constantinopoli, inter antiquitates, quas perlustrarat oculis, notavit Columnam, quae sibi cura dignior visa, designandaeque facultatem facile obtinuit; id quod maxima diligentia & emendatione fecit, estque exemplum Gentilis manibus sumptum, quod in Museo Accarti extabat, nunc vero in Pictorum atque Sculptorum Academia, postquam Vallettus Accarto ostenderat, id opus asservari dignum; neque id fieri melius posse, quam si per eos, qui pretium agnoscerent. Probe intellexit Accartus propositionem Valletti, & testamento cavit, ut remitteretur opus ad Pictorum Academiam; quod & factum diligentia Bucherii, ex maioribus Sorbonicae domus doctoribus, quem executores testamentarium Accartus nominarat. Vallettus, qui

consilium indiderat, a Bucherio recepit opus, Paillettumque rogavit, ut munus, munerisque largitorem, offerret Academiæ, quæ maxima grati animi testificatione, beneficio utique debita, exceptit. Cautum, hæc lineamenta glutine in telam extenderentur, ut servari possent; feræque preces fierent ad animæ quietem ei impetrandam, qui munus reliquerat.

Interim Vallettus, ut filium delineandi & sculpendi arte perficeret, eandem columnam insculpendi auctor ei fuit; quod annos quatuor expletos occupatum tenuit. Porro ad explicationem figurarum deveniamus, atque eorum, quæ præsentant; quatenus consentaneas rationi coniecturas subministrare historia poterit.

Facile in primis visu est, non omnes repræsentatas Columna nunc figuras haberi; aut quod Gentilis Bellinus non nisi in eas institerit, quas suo utiliores studio invenerat; aut quod aliqua ducta lineamenta fuerint distracta, atque amissa, ut sæpius fieri solet Pictoribus vita defunctis, cum veneunt eorum opera, quodque maxima cura congesserunt: iis rebus ad quorundam heredum manus fere pervenientibus, qui neque pretium agnoscunt, neque quid sit futurum curant, dummodo numeratam pecuniam habeant.

Quod me ad illud impellit, ut non integrum opus esse credam, in causa est, quod aliquibus locis interruptus ordo videatur, & frustra aliquot, ut apparet, diruta vetustate: præterquam quod, cum Theodosii insignes pietate Principes fuerint, tamen nullum signum Religionis Christianæ, quam profitebantur, in hoc opere discerni potest. Insuper cum hæc Columna ætior sit, quam quæ Traiani, ex qua 105. Tabulæ desumptæ, vel nimium exornatæ figuris; ex hac nisi sexdecim habentur, figuris itidem maioribus, quam quæ in Columna Traiana, insculpta primum Tempestæ manu, deinde Petri Santi, qui multo etiam breviores, ac Tempesta, effecit. Hæ valde ad vivum expressæ, atque magnopere emendatæ videntur, tantaque sui significatione, ut inter se mutuo colloqui diceres. Inspiciuntur item in Columna Traiana fenestræ,
aut

ant lumina, quæ intus eam splendidam reddebant: hæc quoque illas habere debuit, verum Bellinus neglexerat; cum, non ut ea erat, representandi voluntatem habuisset, sed id tantum sumere statuisset, quod ad suum artis studium commodius videret. Hoc vero Pictoribus, Sculptoribus, aurificibus, atque iis omnibus, qui delineandi studio detinentur, maximo adiumento esse potest.

Post huiusmodi animadversiones in genere, deveniamus nunc ad historicas, iis inservientes, qui antiquitates confectantur. Tabula decimaquinta inclusum totum opus videtur. Imaginem aspicias manu tenentem basim Columnæ, quam Imperatori offert. Eum credo Cyrum Constantinum, Præfectum, aut rectorem urbis, qui muros ab Antemio positos, deinde terræ motu disiectos, reparari iussit. Ad eorum instaurationem adhibuit factiones Cyaneorum, & Prasino-
 norum, qui tanta diligentia usi, ut sexaginta diebus refectioni muri fuerint; orsa factionum altera ab aurea Porta, altera a Porta nemorosi Circi ad Portam usque Andrianopolis, quæ aliis Porta Polyandri. Itaque, quos viros cum Cyro Constantino tres representat, credo fuisse Magdalam Architectum, caput factionis Cyaneorum, & Charisiam factionis Prasino-
 rum, artifices operis; quo perfecto navasse operam Columnæ historico-anaglypticæ, si Theodosii iunioris opus sit. Nam illa, cuius figuram retulit Du-Cangius, quamque Guntherus descripsit, videtur esse ea, ex qua præceps deiectus Marsuphlius, huius dissimilis; cum Guntherus notarit navium figuras, scelas, atque obsidionem civitatis, quæ minime in hac conspiciuntur.

Quinque fastigia triangularia representant Byzantii triumphantis Civitatem, tropæa, & caritatem, qua victos barbaros prosequabatur.

Quod mirum videri possit, illud est, quod Traiani & Antonini Columnæ in eorum numismatibus represententur; nulloque huius vestigium in numismatibus duorum Theodosiorum appareat, & neque in iis, quæ Arcadii; quodque Theodosiaci panegyrici auctor nullam fecerit mentionem.

Explicatio figurarum, quas Columna exhibet, in quaque Tabula invenietur; ut earum figurarum aspectus faciliorem intelligentiam reddat. Peregrinis eruditionibus eas exornare haud fuit in animo; neque Græcorum & Latinorum contextibus, qui in antiquitate affatim versatis sunt inutiles; iisque impedimentum afferrent, qui figuris uti nolunt, nisi ut delineandi arte perficiantur.

1. Hoc ædificium repræsentat Thermas, aut Balnea, quæ Imperator Arcadius, Theodosii Iunioris Pater, extrui mandaverat, quæque Cedrenus, Comes Marcellinus, aliique auctores, qui Urbem Constantinopolitanam descripserunt, in prima huiusce urbis regione collocarunt prope Portam Orientalem. Theodosius Iunior, qui statuerat, hanc Columnam fore monumentum maiestatis domus suæ, in ea repræsentari curavit publica gesta Patris, Avi, Patru, coniugisque. Locus hic exornatus pluribus antiquitatis Statuis, ex Templorum exculptis rudibus, quæ veteres idolorum cultores posuerant; haud perferentes Christiani Imperatores, ut hæc perfecta, & quantivis pretii opera disperderentur; verum id sibi curæ datum, ut in profanis ædificiis ornamento urbis inservirent, quemadmodum hodie locantur in viridariis, aut fontium labris, atque Palatiorum pinacothecis. Sculptores nostri ad sumenda exempla adhibentur, quin hoc idololatriæ vitio aliquid vertat, aut iis, qui ea sumunt; aut iis, qui ad domorum suarum ornatum sumenda constituunt.

2. Milites Prætoriani, aut excubitores Imperatorum.

3. Scythæ, sive Gothi, iumentorum sarcinariorum pro exercitu ductores.

4. Balnea, a Constantino Magno inchoata, perfectaque a Constantio, eius filio & successore; ex quo appellata Thermae Constantianæ, iuxta Chronica Alexandrina, quæ docent, Amantiō & Albino Coff. inchoatas mense Aprili, licet Eusebius *lib. 4.* atque etiam Themistius, Constantino Magno tribuere videantur. Nihilominus minus eæ non perfecta, nisi sub Theodosio iuniore; quod in causa fuit, ut appellari coeperint Thermae Theodosiæ: & hæc est ratio, cur Imperator

rator eas in Columna representari iusserit. Anonymus, qui Byzantinæ urbis rariora quæque congeffit, illud etiam notavit, in iisdem Thermis Persei atque Andromedæ conspici statuas, quas Constantius Antiochia deportarat, ut hæ, quemadmodum plures aliæ, Balneis ornamento essent.

5. Sacerdotissa Dianæ, quam Scythæ venationi dediti colebant, ducit cervum, sive damam, eidem deæ sacram.

6. Mercatus magnus, sive Forum Theodosianum porticibus exornatum. Græci appellabant Forum medium, ΜΕΣΗΝ, quod in medio magnæ urbis situm esset.

Hoc ædificium patens est milliarium aureum, Romano dissimile; quod illud nil aliud esset, nisi simplex Columna, unde fumebantur distantiae agrorum, qui subiecti Romanorum imperio; hoc vero magna patens porticus, intus exornata picturis, & quamplurimis statuis. *Porticum absfidatam* vocat Petrus Victorius. Constantini, atque Helenæ matris statuæ illic positæ; itemque statuæ equestres Traiani, & Theodosii iunioris, qui semper id anxie consecutus est, ut ostenderet, se ex eo Imperatore ortum. Representabatur Theodosius manu tenens globum, in quo Victoris imago, quæ eidem Coronam offerebat. Die dedicationis statuæ, distribui populo iussit congiarium.

7. Currus Scytharum Principum cum uxoribus, (ii nunc minores Tartari vocantur,) qui captivi ducuntur Constantinopolim. Hic currus a bobus vehitur, illorum populorum more.

8. Miles ex castris amicum quemdam militem urbis præsidarium offendens amplectitur.

9. Optimates Scythæ, & Gothi, qui cum se Romanis dedidissent, ab iisdem varia belli officia sunt consecuti, honoribusque & maximis muneribus aucti. *Synesius* in Panegyrico, quem dixit Arcadio Theodosii Magni filio, ait: *Scythæ super non venerunt arma inferentes, sed preces porrigentes, cum ex suis sedibus pulsi essent. Cum autem humanitatem Romanorum, non arma experti essent, insolentia evelti beneficii corruperunt, quo nomine Theodosio Patri suo adversos ipsos*

ipſor armato cum poenas dediffent, iterum ad miſericordiam eius conſugientes, ſupplices una cum uxoribus ſuis ad pedes eius procubuerunt: ille vero ſupplices excitavit, belli focios adſciuit, civitate donavit, honores omnes communicavit, & partem agri Romani attribuit.

Hi optimates, licet Romanorum more induti, tamen armis ſuperimpoſitam habent longam lacernam ex pellibus caprarum, aliorumque animalium, iuxta conſuetudinem ſuæ regionis, ſtantque nudo capite, quamvis armati, ſic enim communiter incedebant.

10. Illos comitari inſpiciuntur plures ex populo, mulieresque, quos Theodoſius civitate donaverat, iisque agri partem attribuerat in terris Imperii.

Hæc arborum ſeries deſignare videtur genus quoddam ambulacri, extenti in modum aggeris, ex quo mare conſpicitur. Græci appellabant *Phylopatium*. Procopius deſcripſit, veluti locum ſitu amoeniſſimum.

11. *Pacatus* in Panegyrico, quem coram Theodoſio pronuntiavit ad huius Imperatoris laudem, dicit, poſtquam in ſuam ſervitutem recepiffet Gothos, in milites adſciuiſſe eos, qui arma ferre poſſent, reliquos vero ad colenda arva amandafſe: *Dicamne receptos ad ſervitium Gothos, caſtris tuis militem, terris ſufficere cultorem?* Hic inſpiciuntur, qui ad cultum agrorum ſunt deſtinati, ex bobus, qui in antiquitatis numiſmatibus ſunt communia ſigna originis Coloniarum.

12. Senes, atque inter eos primariæ mulieres, curribus a bobus tractis vehuntur. Theodoſius Magnus devicit Scythas, qui in Thraciam profugerant, Gothosque; idque Modaris virtute, regio ſanguine orti, qui eorum maximam cædem fecit, cum imparatos adortus eſſet, captivasque duxit mulieres, & earum liberos, plauſtroſum quatuor millibus captis. *Hos perdendi, Theodoſio talis demum oblata & occaſio erat apud eum, cum Modares, regio apud Scythas ſanguine ortus, ſed propter fidem navatam Romanis operam, imperio ab eis militari ornatus. Hic cum imprudentibus Gothis magnam militum manum in colle quodam haberet, atque hoſtes in caſtris tentos,*

lentos ac prope securos iacere per exploratores didicisset, ex improviso eum suis descendit, atque imparatos adortus, plerisque aut vulneribus, aut morte affecit. Viris autem deletis, in mulieres & pueros impetus factus, plaustrorum quatuor milia capta.

13. Equus Principis Scytharum ducitur in triumpho a militibus. Pedibus Princeps subsequitur sine armis, casside sola tectus. Neque enses, neque missile telum habet, ut Princeps victus, qui victoribus militibus arma tradidit.

Principis Scytharum uxor, & liberi, curru ducuntur a bobus vecto; duoque senes, aulae atque concilii primores.

14. Famuli Principis Scytharum, eiusdemque coniugis ancillae.

15. Elephas Principis Scytharum, qui hoc animantium genere utebatur in maximis solemnitatibus, quemadmodum ii equos in militares expeditiones adhibebant. Elephas ducitur a seruo, omnibus ornamentis spoliatus. Ex eo constat, bello captum.

16. Primores duces militiae Imperatorum, in quorum triumphis partem habebant, quod strenue praeliati fuerint, atque hostes devicerint.

17. Quod in hac Columnae historico-anaglypticae parte representatur, quodque diffractum atque labefactatum, satis possunt ostendere, ibi deesse spatium magnum figurarum huius Columnae.

18. Equi hostium capti, & curae traditi proletariis. His praest Scythia, quorum plurimis gratificari voluit Imperator, iisdem servandos tradens proletarios, atque armentorum greges.

Hoc fragmentum a reliquo triumphali progressu seiunctum esse videtur: & in iis omnibus auctoribus, qui Constantinopolim descripserunt, nullus alius inspicitur adeo rusticanus locus, quam hic, nemo representans, atque palustre solum, ubi pascuntur & bibunt equi.

19. Idola, sive barbarorum numina, camelis insidentia. Haec idola, transi arborum erant: non figuram hominum, nisi caput habebant, reliquum calari veste ornatum, in quo representabatur genus quoddam repaguli, aut portae in castris;

ostendentes, se Deos tutelares esse exercituum eorum, atque asylum sacrum, veluti antiquitus in Romanorum castris erant Aquilæ.

20. Sacerdotes idolorum.

21. Ex his figuris haud certo conici potest, quosnam Imperatores designent; cum non satis iuste referantur ad numismata Theodosii Magni, Arcadii, Honorii, & Theodosii iunioris. Equidem difficile propter altitudinem Columnæ, in qua sunt, eas accurate effingere; præcipue cum neque inscriptionem habeamus, neque certi signum aliquod, ut cognitione illos assequamur; quemadmodum neque dici potest, quanam sint mulieres, filiarumque captivæ, quæ duo victores Imperatores subsequuntur.

Alter Imperatorum, cuius cassidi insidet Aquila, ut dignitatis signum. Stragula in equis Imperatorum, magnum aurificis opus.

22. Captivi ad Colonias destinati.

23. Arcus triumphalis, aut Porta, quæ aurea vocabatur, (quod quod verisimilius videtur,) nil commune habens cum vetustis arcibus triumphalibus, qui Romæ. Imperator Theodosius hanc Portam decorari iussit, postquam Maximum tyrannum vicisset, ibique inscriptionem posuit. Chronica Alexandrina dicunt, Imperatorem Triumpho die Portam transiisse, uti deductus fuerat Theodosius Magnus.

24. Præfectus Excubitorum Imperatoris.

25. Satellites Imperatoris.

26. Equi telis missilibus, & clypeis onusti.

27. Captivi ad triremes Imperatoris destinati.

Romanis dissimillima ratio militum, quos bello ceperant: licet enim omnes in servitutem redigerent, tamen cum omnibus non eodem modo actum. Qui sponte concesserant victoribus, ponentes arma, vocatique *deditionii*, specie aliqua libertatis utebantur, quin tamen obeundum consequi possent munus, aut officium, cui quid honoris annexum videretur. Bello domiti, & vocati *mancipes*, quasi manus capti, servituti obnoxii detinebantur. Qui vero semel victi, & libertate donati, a dominorum imperio desiciebant, poena criminis multaban-

tabantur, bestiis expositi, aut ad Amphitheatri certamina destinati; deinde sub Christianis Imperatoribus ad triremes, & ad remigibus inserviendum. Per triumphum etiam vario discrimine ducebantur. Qui nobili genere orti, veluti Principes, Magistratus, vehiebantur plaustris; sed præpostere, & tergo inverso, ut in Tabula 3. & fig. 7. si quando ex ignominia cum iis agendum videbatur: ceteri affectabantur pedibus; rebellesque post tergum manus victas habebant: inermes omnes.

28. Mulier Scythica ad inserviendum remigibus servata.

29. Equus sarcinarius.

Notari debet discrimen inter equos sarcinarios, & militares. Sarcinarii frænis habenisque coercerantur; cum militares equi nisi filum simplex haberent; equitesque sine ocreis, sine stapiis essent, cum simplici cothurno; sicuti dux quilibet subsequenter pedibus calonem habebat.

30. Duces exercitus Imperatoris.

31. Ibi posita figura Mursuphli, deiectionis præcipitis ab altitudine Columnæ, ut casus notetur a Gottofredo Villharduino relatus; etsi alii auctores Columnæ Taurini Fori attribuant.

Pars hæc Columnæ hincit terræ motibus diffracta; aut forte deformata a Græcis, qui cum Columna haberi crederent figuras Byzantii excidium præsignificantes, eas malleorum ictibus confregerunt, quemadmodum tradit Guntherus *cap. 21. Histor. Constantinopolit.* Evidens est, ibidem spatium magnum interesse, ubi extare poterant figuræ, quas plurimi auctores in hac Columna fuisse dicunt, neque amplius conspiciuntur.

32. Horreum Theodosianum, quod in nona Regione ponit antiqua urbis descriptio.

33. Hæ Porticus representare videntur decimæ regionis partem Urbis Constantinopolitanæ, ubi sex Porticus erant, & Placidia Eudoxiaque Palatia, & fons *Nymphaeum maius*.

34. Milites reliqui subsequentes suosmet duces. Omnes Romanorum more sunt induti, cum clypeo atque hasta, sive spiculo. Alterum ducum captivus sequitur cum clava; neque enim servis concessum alia arma ferre, sicuti neque defecerunt accensi, apparitores, lictores, nisi bacillos, clavas, & virgas ad submovendam turbam.

ostendentes, se Deos tutelares esse exercituum eorum, atque asyllum sacrum, veluti antiquitus in Romanorum castris erant Aquilæ.

20. Sacerdotes idolorum.

21. Ex his figuris haud certo conici potest, quosnam Imperatores designent; cum non satis iuste referantur ad numismata Theodosii Magni, Arcadii, Honorii, & Theodosii iunioris. Equidem difficile propter altitudinem Columnæ, in qua sunt, eas accurate effingere; præcipue cum neque inscriptionem habeamus, neque certi signum aliquod, ut cognitione illos assequamur; quemadmodum neque dici potest, quænam sint mulieres, filiæque captivæ, quæ duo victores Imperatores subsequuntur.

Alter Imperatorum, cuius cassidi infidet Aquila, ut dignitatis signum. Stragula in equis Imperatorum, magnum aurificis opus.

22. Captivi ad Colonias destinati.

23. Arcus triumphalis, aut Porta, quæ aurea vocabatur, (ad quod verisimilius videtur,) nil commune habens cum vultis arcibus triumphalibus, qui Romæ. Imperator Theodosius hanc Portam decorari iussit, postquam Maximum tyrannum vicisset, ibique inscriptionem posuit. Chronica Alexandrina dicunt, Imperatorem Triumphi die Portam transiisse, uti deductus fuerat Theodosius Magnus.

24. Prefectus Excubitorum Imperatoris.

25. Satellites Imperatoris.

26. Equi telis missilibus, & clypeis onusti.

27. Captivi ad triremes Imperatoris destinati.

Romanis dissimillima ratio militum, quos bello ceperant: licet enim omnes in servitutem redigerent, tamen cum omnibus non eodem modo actum. Qui sponte concesserant victoribus, ponentes arma, vocatique *dediti*, specie aliqua libertatis utebantur, quin tamen obeundum consequi possent munus, aut officium, cui quid honoris annexum videretur. Bello domiti, & vocati *mancipes*, quasi manus capti, servituti obnoxii detinebantur. Qui vero semel victi, & libertate donati, a dominorum imperio deficiebant, poena criminis mul-

taban-

tabantur, bestiis expositi, aut ad Amphitheatri certamina destinati; deinde sub Christianis Imperatoribus ad triremes, & ad remigibus inserviendum. Per triumphum etiam vario discrimine ducebantur. Qui nobili genere orti, veluti Principes, Magistratus, vehiebantur plaustris; sed præpostere, & tergo inverso, ut in Tabula 3. & fig. 7. si quando ex ignominia cum iis agendum videbatur: ceteri affectabantur pedibus; rebellesque post tergum manus vincas habebant: inermes omnes.

28. Mulier Scythica ad inserviendum remigibus servata.

29. Equus sarcinarius.

Notari debet discrimen inter equos sarcinarios, & militares. Sarcinarii frænis habenisque coercerentur; cum militares equi nisi filum simplex haberent; equitesque sine ocreis, sine stapiis essent, cum simplici cothurno; sicuti dux quilibet subsequenter pedibus calonem habebat.

30. Duces exercitus Imperatoris.

31. Ibi posita figura Mursuphli, deiectionis præcipitis ab altitudine Columnæ, ut casus notetur a Gottofredo Villharduino relatus; etsi alii auctores Columnæ Taurini Fori attribuant.

Pars hæc Columnæ hiscit terræ motibus diffracta; aut forte deformata a Græcis, qui cum Columna haberi crederent figuras Byzantii excidium præsignificantes, eas malleorum ictibus confregerunt, quemadmodum tradit Guntherus *cap. 21. Histor. Constantinopolit.* Evidens est, ibidem spatium magnum interesse, ubi extare poterant figuræ, quas plurimi auctores in hac Columna fuisse dicunt, neque amplius conspiciuntur.

32. Horreum Theodosianum, quod in nona Regione ponit antiqua urbis descriptio.

33. Hæ Porticus representare videntur decimæ regionis partem Urbis Constantinopolitanæ, ubi sex Porticus erant, & Placidie Eudoxieque Palatia, & fons *Nymphæum maius*.

34. Milites reliqui subsequentes suosmet duces. Omnes Romanorum more sunt induti, cum clypeo atque hasta, sive spiculo. Alterum ducum captivus sequitur cum clava; neque enim servis concessum alia arma ferre, sicuti neque deferunt accensi, apparatus, liabores, nisi bacillos, clavas, & virgas ad submovendam turbam.

35. Hoc representat captivorum additionem ad pascendos caprarum greges, iuxta consuetudinem regionis eorundem. Capræ vero sunt, quales Plinius, plurimique auctores Scythicas describunt. Arcus erectus trifariam, aut in pyramidatam crucem, ostendit, eos populos sub iugo victorum esse; ex quo domitis bello subiugatarum nationum nomen impositum.

36. Captivi, qui vinculis post tergum manibus ducuntur, ii destinati ad triremes.

37. Duo tropæa, quæ duas Victorias Imperatoribus parvas designant.

Tria superiora fastigia ostendunt clementiam Imperatorum, qui victis gratificati sunt, parcentes vitæ, dempta tantummodo libertate, & receptis bonorum spoliis, postquam eosdem subegissent. In his figuris elacet caritas erga filios, qui nullam partem habebant in defectione patrum; quique haut infelices, nisi quod ab iis orti, qui contra dominos rebellant.

38. Hæc est figura urbis Constantinopolitanæ, quæ de hostibus triumphat; quæque per adoptionem misericordiæ beneficentiæque captivos filios adsciscit in cives.

39. Eclypon figuræ traditæ Imperatori a Præfeto Prætorii, comitato duobus factionum ducibus, qui diebus sexaginta muros construi curarunt; id opus sumentes ductu Græci Architecti, quos inter conspicitur.

Iuvenis Scythia deiciens capreolum præcipitem, symbolum est desperationis Scytharum, qui amiserant libertatem, cuius vel maius a natura signum inditum veteribus erant capreoli, propter eorum animantium alacritatem, atque pernicitatem. Ita etiam representantur in Scriptura Sacra.

40. Inspicitur hic duplex porta, recursusque sinus, aut portus in hac terræ lingula, in qua stant duo Præfeti destinati ad deportandos captivos, quos inter conspiciuntur duo ex eorundem optimatibus, in utraque porta, induti animalium pellibus, iuxta Scytharum morem.

41. Scythæ, alique barbari, victi a ducibus exercitus Theodosii, postquam in triumpho ducti essent Constantinopolim, in varias Provincias ad colenda arva adducuntur, ut captivi;

ptivi; atque in navem sunt immiffi, ductu aliquot militum, qui excepturi eos veniunt ad portam: alius est porta Phanarii, quam Gylius ita describit: *Porta Phanarii, a loco vicino fit dicta. Phanarium est pars Urbis orae maritimas, quam murus urbis claudit: duas portas habet, in quas eminent clivi colli quinti. Quibus finitur flexus finus. Cuius e regione finis est Navalis Regis.*

42. Ripa portus Theodosiaci.

43. Navi militibus instructa ad deportandos Scythas.

44. Observari etiam potest in navi Labarum, quod unum retinebant Imperatores Christiani signum, reiectis aliis militariis variorum animantium, quibus antea utebantur Romani. — Constantinus is fuit, qui Labarum substituit.

*DE NEPOTE CORNELIO BENE MERENDI ALI-
quo. Subsidia Bibliothecae Guelpherbytanæ, — priscae
eruditionis amantibus indicat IACOBUS FRI-
DERICUS HEUSINGERUS, Rector
designatus.*

Guelpherbyti 1759. typis Ioh. Guil. Bindseil, pl. 2.
& dimid. in 4.

Sunt huius libelli tria capita, quorum primum duo frag-
menta Cornelii Nepotis habet, alterum de codice, qui in
bibliotheca Guelpherbytana asservatur, manu exarato,
exponit, tertium de Cornerana editione Nepotis varia disputa-
tat. Nos, quoniam eiusmodi libelli & raro ad externos perfe-
rantur, & facile evanescent, eorum causa, qui de Cornelio
bene mereri, atque hunc codicem excuterè cupiant, de singulis
breviter dicemus.

Iam duo fragmenta, quæ codici Philippicarum Ciceronis
orationum, undecimo, ut *Heusingero*, V. Cl., videtur, seculo
exarato. sunt præscripta, hæc sunt.

Cornelius Nepos

in libro de historicis Latinis de laude Ciceronis.

*Non ignorare debet, unum hoc genus Latinarum literarum
adhuc non modo non respondere Græciæ, sed omnino rude at-*

que inchoatum morte Ciceronis relictum. Ille enim fuit unus, qui potuerit, & etiam debuerit historiam digna voce pronuntiare: quippe qui oratoriam eloquentiam rudem a maioribus acceptam perpoluerit, philosophiam ante eum incomitam latinam sua conformauerit oratione. Ex quo dubito, interitu eius utrum res publica, an historia, magis doleat.

Idem.

Locuples ac diuina natura, quo maiorem sibi pareret admirationem, ponderatioraque sua essent beneficia, neque uni omnia dare, nec rursus cuiquam omnia voluit negare.

Etsi vero Heusingerus V. Cl. genuina haec esse Nepotis monimenta, ex indiciis tam manifestis tamque consentientibus elucere sibi persuasit, ut neminem fore credat, qui de eorum integritate dubitet; etsi purum, elegans, diffusum, maxime perspicuum historici discendi genus ita clare & ita aperte in his conspici dicit, ut non peritos filii iudices solum, sed eos etiam, qui latinitatis antiquae & incorruptae non plane sint expertes, Nepotem hic agnituros esse confidat: nobis tamen, qui & Cornelium, & alios bonos scriptores satis legisse, & antiquae Latinitatis non plane expertes esse nobis videmur, longe alia mens est. Sed docendum est, quare a viro docto dissentiamus. Iam primum lubet quaerere, quae tandem sint illa indicia manifesta & consentientia? Heusingerus quidem, quae tamen omnes & expectabunt hoc loco, & suo iure poscent, nulla affert. Nisi, quae de Cornelii libris, de latinis historicis, & de studio, quod Cicero in historia patriae scribenda posuerit, huc referenda sunt. Quibus minime contenti, plura desideramus. Vellemus enim ita in his fragmentis exponendis versatus esset Heusingerus, ut nuper in Horatianis in Lucilii defensores Satyra, i. e. examinasset singula verba diligenter & accurate, ad Criticæ regulas exegisset, eaque & Latina, & Cornelio digna esse, demonstrasset. Quae igitur ille omisit, nos agamus. Primum de toto orationis habitu, etsi ex paucis verbis vix iudicari potest, non dubitamus tamen fore, ut, si quis unam atque alteram vitam a Cornelio scriptam legat, deinde hæc fragmenta recitet, sonum, nescio quomodo longe diversum, & quasi peregrinum & barbarum in auribus sentiat. Verum hoc sentiri magis, quam verbis explicari potest. Fa-

ciant

ciant igitur periculum, qui teretes & doctas aures habent. Deinde vero ex ipsa dictione nihil Cornelio, nihil Roma dignum spirare nobis videtur. Quem non offendet repetitio illa verborum *unus & rudis*, nimis angusto spatio facta? Non ignoramus quidem, in optimis scriptoribus eiusmodi negligentiam & inveniri, & laudari quoque a peritis harum rerum iudicibus, ut in pulcherrimo loco *Odyss.* T. v. 204. in nobili *Ciceronis* epistola ad Lucceium (L. V. ep. 12.) & in *Livio* passim, ubi videndus Gronovius, & consulendus Cel. *Dorvillus* ad Chariton. p. 307. Sed & horum longe plerumque alia ratio est, & in Cornelio, si recte meminimus, nullum eiusmodi exemplum nobis occurrit. Quid vero est, cur Nepotem in his paucis versibus a prisca dicendi ratione declinasse, nec suo more locutum esse dicamus? Quam parum illa, qui potuerit & etiam debuerit: adhuc non modo non: nec rursus cuiquam, aurea ætate digna! Quam dura omissio verbi *esse* in hoc: omnino *rude atque inchoatum Ciceronis morte relictum!* Hoc vero insolentissimum, *historiam digna voce pronuntiare*, quis Cornelio tribuere audeat? Quam male positum verbum *Latinam*: *philosophiam ante eum incomtam Latinam* —. Sapiatne deinde, *philosophiam latinam incomtam sua oratione conformare*, non barbarum potius hominem, quam Cornelium, elegantissimum Scriptorem? Nos profecto ne intelligimus quidem *hoc maxime perspicuum dicendi genus*. An denique *oratoriam eloquentiam perpolire*, an *ponderatiora beneficia*, an *hoc genus latinarum litterarum Grætiæ responderet*, hæc an Cornelii ætatem redoleant, vehementer dubitamus. Vellemus, viri docti conferrent cum his fragmentum illud Livii de primo bello Punico, quod a *Matthæo Kluckio*, in monasterio Salemitano repertum esse dicitur, & in Actis Societatis regię Parisiensis T. V. (*histoire de l'Academie Royale des Inscriptions & des belles lettres*) exhibetur. Ibi enim, ut bene *Suchæus* (*Souchay*) contra *Schoepflinum* demonstravit, tale dicendi genus observabunt, quod huic simillimum, & ab eodem prope homine profectum esse videatur. Pudeat vero nos hæc fragmenta, nec latina, nec perspicua, nec Cornelio digna, purissimo & elegantissimo Scriptori tribuere: porro reiciamus hunc pannum, nisi nos omnia fallunt, ab homunculo otio nimio affluenti, purpuræ Cornelianæ asutum. Sed illud quoque addendum est, *Heusingerum*, pro sua *conformavit orationem*, quod erat in codice, *rescripsisse sua conformaverit oratione*:

&

& pro *locuplex locuples* posuisse. Ceterum fatemur, acute suspicari *Heusingerum*, Cornelium fortasse, Ciceronianorum carminum mentione facta, quam parum feliciter ei hoc studium successerit, commemorasse, & deinde addidisse, *locuples ac divina natura*. Sed de tota re, quid sentiamus, iam diximus. Est præterea in eadem membrana, sed recentiore manu, sub finem seculi decimi tertii, aut in eunte decimo quarto, *Alberti, Abbatis Stadenfis, Troilus* scriptus. In quo bellum Troianum, carmine elegiaco, &, ut tunc erant tempora, probabiliter scripto, enarratur. Ut gustum aliquem habeant lectores, poematis huius adscribemus versiculos aliquot, qui in fine carminis leguntur:

Abbatem nostri Tirricum, cui dedit olim

Ecclesiae dictae virgo patrocinium,

Cui virtus animum decorat, facundia linguam,

Dapsilitate nitet, utilitate viret.

Ille suos quondam non ultimus inter amicos,

Ante virum talem qui tulit eius onus.

Edidit hunc sexto finitum mense libellum,

Cui tamen hoc tempus syncope multa scidit.

Correxit pigritans. Labor hic, quam scribere, maior.

At corrector ait, sint tua, si qua valent.

Nulla poetarum posuit fragmenta, Daretis

Historiarum soliti scribere vera, tenens. —

Alter codex Guelpherbycanus in membranis octuplicatis, sed forma paulum maiore, scriptus est. In eius priori parte *Valerii Maximi dictorum factorumque memorabilium* libri octo exhibentur. Temeraria enim hominis audacia, pristino librorum & capitum ordine neglecto, multis omissis, multis aliter dispositis, novem Valerii libros valde & confudit & breviavit. Huius codicis inspectionem ad refellendam illorum sententiam valere *Heusingerus* existimat, qui Valerii libros, quos nunc in manibus habemus, ex maiori opere in epitomen a Nepotiano redactos esse suspicentur. Altera codicis pars non solum Cornelii vitas Catonis, Attici, & imperatorum, sed monumenta quoque Corneliae, matris Gracchorum, quae ex epistola Corneliae, ex libro Nepotis de latinis historicis excerpta, in codice hoc dicuntur, & notum Probi Carmen, mutatis paucis, exhibet. *Heusingero* ætatem quingentorum circiter annorum habere videtur, & emendate scriptus est. Habet etiam varias emendationes, ex bonis exemplaribus excerptas, & ab homine docto, eodem, quo reliqua, seculo adscriptas.

De editione Cornelii, quae cum praefatione *Petri Costeri*, sine mentione anni, urbis, & typographi, in chartis octuplicatis prodit, varia afferuntur, quae *Maittarius* & *Anton. Saxius* vel omisere, vel non dixerunt satis diligenter.

NOVA ACTA ERUDITORUM,

publicata Lipsiæ

Calendis Martii Anno MDCCLIX.

Pars I.

C. A. HEUMANNI

E M E N D A T I O N E S

OPERUM TERTULLIANI.

Inter libros veterum Ecclesiæ Scriptorum, quos eruditissimi Lutetiæ Benedictini ediderunt, nondum est *Tertullianus*. Polliciti quidem sunt eius editionem in *Journal des Sçavans* T. 82. p. 34. sq. duo Benedictini Parisienses, *Malinghevius* ac *Duretus*. Sed non steterunt promissio. Ac sane timide aggreddendus hic labor est. Singularem styllum habet hic Afer: quem multa lectione cognitum habere debet, qui eius libros emendandos suscipit. Stylus Tertulliani non est *ser. Tullianus*, sed quam minime Tullianus.

Sæpe, ac, ni fallor, decies perlegi *Tertulliani* opera, eo fine, ut eius styllum perdicerem, ac deinde scripta ipsius emendare, ac simul multa eius loca obscuriora interpretari possem. Hac occasione observavi *vocabula, alio a Tertulliano, quam ab aliis Scriptoribus, sensu usurpata*. En nonnulla!

conditio pro *creatio* vel *creatura*, p. 73. 268. 276. 292.

332. *bis* 341. *bis* 358.

conditor pro *creator*, p. 341.

proinde pro *deinde*, p. 86. 321. 419. 485.

si pro *an*, p. 159. 333. 343.

cæterum pro *alias*, p. 173. 386. 454.

N

tin-

tinguere pro *baptizare*, p. 178.

deformare pro *formare*, p. 13.

confusio pro *pudor*, p. 250.

parere pro *apparere*, p. 267.

quanti pro *quot*, p. 283.

tanti, quanti pro *tot, quot*, p. 286. 367. 384. 418. 479.

nedum pro *vel potius*, 69.

magis pro *potius*, p. 325.

quid pro *cur*, p. 416.

Paginae a me indicantur editionis optimae *Operum Tertulliani*, quam Lutetiae 1664. edidit *Philippus Priorius*.

Iam aliis in libris multa emendavi Tertulliani loca, quae hic non apponam. Possunt ea illis in libris legi. Quae secuto tempore ibi adscripti, hic exhibeo. Errata etiam typographica hic corrigo.

In *Actis Eruditorum anni 1715*. p. 299. fqq. emendavi *Tertulliani librum de praescriptionibus adversus haereticos*. Linea 3. lege: *Omniño autem maximum*. P. 302. ad lineam 3. adde: Vid. *Laurembergii Antiquarius v. abinuat, & v. deingare*.

Continuavi has emendationes in *Actorum Erud. Supplementorum* Tomo sexto, p. 196. fqq. Ad p. 197. cap. XLIV. adscribe: Tamen Cicero *Offic. lib. II. cap. 18. extremo: qui in villam suam divertisset*. Ad paginae 198. lineam ultimam adscribe: Vocabulum *mirionis* olim in usu fuisse, ex *Varro* *Laurembergius* docet in suo *Antiquario*. Sic *Mitio a mitis* apud *Terentium* in *Adelphis*. P. 203. linea antepenultima lege *licuerit*.

In *Pociles* meae Tomo primo, p. 25. fqq. emendo *Tertulliani Apologeticum*, & in eiusdem Tomi p. 195. fqq. P. 197. lin. penult. adscribe: *Recte noxae*. Vid. *Curtius* X. 4. 3. Ac duo *Tertulliani* codices MSS. habent *noxae*. P. 200. lin. 12. post *confcios* adscribe: imo cum in *lib. I. ad Nationes cap. 2.* clare & indubie legatur: *socios confciosque*. In eadem pagina lin. 15. post *iungunt*, adscribe: & illud *Curtii* VI. 9. 17: *Hic Amyntae, qui capiti meo impias comparavit infelias,*
socium

socium se & conscium adiunxit. Cicero in Oratione pro M. Coelio, cap. 23: *quo socio? quo conscio?* In eadem pagina lin. 19. lege: *Curtius VI. JO. 20. P. 203. lin. 14. fortitur.* Vid. Cuiacius *Observationum* lib. XIX. cap. XI. P. 207. ad lineam ultimam adscribe: Vid. Cuiacius *Obs.* lib. XIV. cap. 34. Aliter, quam ego, correxit hunc locum Cuiacius. Sed credo, meam correctionem prælatum iri. P. 209. l. 19. lege *Astor. XIII. 45.*

In *Miscellanorum Groninganonum* Tomo secundo, Groningæ 1739. edito, p. 470. sqq. extant meæ *Observationes criticae ad Tertulliani Apologeticum.* P. 472. ad lin. 8. adscribe: Ac in Ovidii quoque *lib. 1. de arte am. v. 112. ludius* rescribendum puto pro *Lydius.* P. 473. lin. 6. lege *credet.* P. 478. ad lin. 14. adscribe: Inprimis huc pertinet ille Ovidii locus, *lib. 1. de rem. am. v. 20.* ubi Deum amoris ita alloquitur. Similis est locus eiusdem, vel potius Pedonis Albinovani, in carmine *ad Liviam de morte Drusi,* v. 190. ubi dii Romani dicuntur pudore affecti latere & nolle adspici, scilicet *invidiae, quam meruisse, metu,* hoc est, facile credentes, se exosos esse Romanis ideo, quod iis eripi sint passi Drusum, Liviae filium. P. 481. sqq. exhibeo emendationes *primi capituli libri Tertulliani adversus Valentianos.*

Petrus Molinæus in libro *de peregrinationibus religiosæ,* cap. 5. recte in Tertulliani *de præscript.* cap. 44. pro *debiles* (id est, claudos,) *reformasse,* rescribit *debiles refrimasse.*

*Emendationes meae reliquæ operum TERTULLIANI,
editionis Priorii.*

P. 41. lin. 44. legendum: *cum tam horrenda tamque mon-
struosa de nobis deferantur.*

P. 42. lin. 23. lege *Chrestiani.*

P. 45. cap. VIII. lin. 6. scribe: *sed de suo promentes.*

P. 46. lin. 32. pro *loca oppida* lege *tota oppida.*

P. 48. lin. 15. lege *supervacua esus.*

P. 53. lin. 1. lege: *Quonam igitur usque.* Sic p. 60. lin. 36:
Quonam usque.

- Pag. 59. lin. 2. legendum *inter vos*.
- P. 59. lin. 32. pro *in ius*, Freinsheimius ad Curtii VIII. 6. 16. recte rescribit *furils*.
- P. 60. lin. 43. lege: *nam quasi obliſer agitis*. Sic supra p. 11. lin. 15: *certe enim obliſer agitis*.
- P. 61. lin. 30. pro *ut ſi alii vocant*, lege *ut Saliſi vocant*. Sic *Apolog.* cap. 10.
- P. 61. lin. 41. pro *quod et lege quo et*.
- P. 61. lin. 44. lege: *Dei veri vera veritas*. Ita corrigendum e fragmento, quod *Apologetico* ſubiectum eſt, p. 443. editionis Havercampianæ.
- P. 63. lin. 26. lege *meruiſſe*.
- P. 69. lin. 24. *a Deo conſecutum eſt*. Dele *eſt*. Lin. 33. lege *agamus*.
- P. 70. lin. 22. *haec vexatio*, id eſt, hic morbus tuus, — — *interpellatio ſanguinis*, id eſt, hæmoptiſis. Lin. 36. *Thyſdri*. Eſt urbs Africae. Lin. 32. lege *ſatiſfaceret*. Tò *tumultuoſum* emendet alius.
- P. 71. lin. 6. & 7. pro *Torpacion* ſcribendum eſſe *Torpeion*, & *Evodi* pro *Evhodiae*, docet Sam. Baſnagiſius *Annal.* ad a. 193. §. 22. p. 201.
- P. 75. lin. 5. pro *ludos* lege *ludios*.
- P. 85. in libro *de idololatria* cap. 3. lege: *ſuo quoque nomine*.
- P. 106. lin. 8. lege: *Si ſic & tu coronaris, licitum eſt*.
- P. 108. lin. 27. *an cadaveribus læmnis ornatur*. Iacobus Durantius Caſellius *Var lect.* lib. I. cap. 19. p. 220. editionis Grüterianæ, ita emendat: *atque adoreis & læmnificis inauratur*.
- P. 112. lin. 17: *temporalitas veſtit*. Hæc verba Voſſius interpretatur lib. III. *de vitiis ſermonis* cap. 52. p. 621.
- P. 113. lin. 12. pro *aliud idem* lege *alius & idem*. Lin. 27. lege *regnarii*.
- P. 114. lin. 10. pro *pluma veſtis* ſcribe *pluma veſtitus*.
- P. 115. lin. 2. lege: *qua illum ex Libya Ammon facit novum divum*, id eſt, deum. Vid. Curtius IV. 7. 25.

- Pag. 117. lin. 13. De verbo *subvertitur* agit Reinesius in epist. 30. ad Casp. Hoffmannum p. 146.
- P. 120. lin. penult. lege: *quia caret fructu suo*.
- P. 122. lin. 18. lege: *de factis solum iudicat*.
- P. 127. lin. 10. *caris Dei adgeniculari*. Uti Priorius, ita & Binghamus hoc interpretatur, *Antiq. eccl. lib. XV. cap. 5. §. 3. p. 449.*
- P. 129. in libro *de oratione* lin. 1. lege: *et sermo rationis*; lin. 2. *utriusque*, id est, & rationis & sermonis.
- P. 130. lin. 29. lege *non cessat*. Lin. 30. pro *meminerimus* lege *meruerimus*.
- P. 131. lin. 19. lege: *ad id pertinet, ad quod*.
- P. 136. lin. 10. Reliqua huius libri, a Muratorio reperta, exhibeatur in *Journal des Savans* 1719. P. II. p. 663. sqq.
- P. 136. cap. 1. lin. 11. pro *ita vos inde*, scribo *usque vos inde*, hoc est, e carcere.
- P. 137. cap. 1. lin. 4. pro *qui pax*, scribo *quia pax*, & *quidam pro quidem*.
- P. 138. lin. 2. pro *Sic nunc carcer etiam Christianis molestus*, scribo *Sic nunc*, cetera, id est, ponamus, carcerem esse etiam Christianis molestum.
- P. 138. lin. 34. Non *exussit*, sed *exsuxit*, scripsisse Tertullianum, suspicatur Reinesius in Epistolis ad Hoffmannum & Rupertum p. 228.
- P. 139. lin. 18. pro *de affectione* lego *de affectatione*.
- P. 140. lin. 11: *qui caeci vivunt*, id est, ethnici. Lin. 22: *totius geniturae tributa*, id est, fructus agrorum.
- P. 141. lin. 11. pro *sic anim non magis*, scribo *sic etiam non magis*.
- P. 141. lin. 31. pro *subnixis* scribo *obnoxius*. *Obnoxius* dicitur de servis.
- P. 149. lin. 16: *in resurrectionem carnis & spiritus credimus*. Sic & in libro *de carne Christi* cap. 12. ait, *animam resurrecturam esse cum carne*. Etiam Polycarpus apud Eusebium

- sebum *Hist. eccl.* lib. IV. cap. 15. p. 108. ait, *se credere resurrectionem animae & corporis.*
- P. 155. lin. ult. *vacat*, id est, inutile est, vel otiosum, ut loquitur p. 158. lin. 1.
- P. 156. lin. 1. pro *si naturaliter speciosae, non adeo fit occasio, scribo si naturaliter speciosa, non gaudio fit occasio.* Lin. 11. *suspectus* significat *suspicax*, uti p. 162. lin. 3. Lin. 29. pro *credite* lego *cedite*, a *cedo*, dic mihi. Lin. 31. pro *Germaniae atque Galliae*, scribe *Germaniae atque Gallae.*
- P. 157. lin. 27. pro *barbam acrius caedere*, Christius *Noth.* *Acad. Obf.* 25. p. 286. male rescribat *barbam acrius cadere.* Dixit Tertullianus *cadere barbam* ita, uti dicitur *cadere sylvam.* Barba enim est sylvæ quædam.
- P. 161. lin. 1. deleo hæc verba: *etiam tunc aurum ignis est, & pro transfiguntur, præparantur, sustinentur scribo transfiguntur, præparentur, sustineantur.*
- P. 162. lin. 3. *suspectum*, id est, verentem. Lin. 12. pro *aut imputari* lege *haud imitari.* Lin. 13. *legis adimplendae*, id est, ad perfectionem perducendæ. In eadem linea *Ita* lege pro *Item.* Lin. 30. pro *atque* scribo *at.*
- P. 163. lin. 4. lego: *Praelatio enim superioris desuasio est inferiorum.*
- P. 164. lin. 7. lege *omnia habere te.* Lin. 32. lego *qua pleæque.*
- P. 166. lin. 22. pro *loqui noluit lege loqui novit.* Lin. ult. pro *proclivium tibi cavendi ablationem faciam*, recte rescripsit Priorius: *proclivium tibi labendi ab altioribus faciam.*
- P. 167. lin. 13: *nuptias suas de ecclesia tolleret*, hoc est, divortium faceret a marito Christiano. Lin. 1. lege *est pro esse.*
- P. 168. lin. 20. & 21. post *prohibitum est*, & post *stuprum est*, & post *violat*, & post *commiscet*, pone signum interrogandi.
- P. 169. lin. 15. pro *credit* lege *credet.*
- P. 172. in libro *de virginibus velandis* lih. 1. pro *Proprium iam negotium passus meae opinionis*, scribo *Improperium iam & odium passus meae opinionis.* P. 173.

- P. 173. lin. 22. pro *eruditur* scribo *eruderatur*. Utitur hoc verbo Sidonius Apollinaris sæpius. Lin. 28. pro *usque nunc non olim lege usque nunc, non solum olim*. Lin. 30. *barbarias eius*. Deleo *eius*. Lin. 42. pro *diligenda lege deligenda*. Lin. 45: *quæ virgines negat, dum ostendit*, id est, qua cognoscimus, eas non esse virgines, quæ aperta facie incedunt.
- P. 174. lin. 9. pro *multoque institutorum lege auferque malorum institutorum*. Lin. 12. pro *dedantur lege cedant*. Lin. 40. & 41. pro *quas non divisit, tacendo inalteravit*, scribo: *quam non divisit, tacendo in altera ianuit*. Sic infra p. 177. lin. 30: *in muliere virginem, intelligit*.
- P. 175. lin. 14. pro *Generalis etiam speciale*, lego *Generale subest speciale*. Lin. 24: *Hoc Genus secundis hominis a Deo factum est*. Constituit Tertullianus duas classes hominum, in quarum secunda sint feminæ, in prima mares.
- P. 176. lin. ult. & p. 177. lin. 1. lege: *si ita virgines casum capillum decere mentitur, quemadmodum pueros promissum*.
- P. 177. lin. 17: *cum Deo assistens*, hoc est, in ecclesiastico conventu præsens.
- P. 187. lin. 16. lege *praeceptum sibi a Deo*.
- P. 189. lin. 5. scribo *trans Cyrenen habitantes*. Lin. 19. lege *potitus est* pro *potius est*.
- P. 219. lin. 12. scribit Rigaltius: *Stylus certe non abfimilis videtur stylo Tertulliani*. Ego vero iudico, eum esse dissimillimum. In *verbis Agobardi* lin. 11. pro *a daemone se oberrante, quid esset sapientia, descendisse quaerendum apud Iudaeos*, lego: *ad homines aberrantes, & quid esset sapientia, quaerentes, descendisse apud Iudaeos*.
- P. 224. in libro *de baptismo* lin. 2. *digestum istud*, id est, liber hic. Lin. 4. *intentatam*, hoc est, non tentatam. Hoc verbum etiam infra cap. 20. lin. 24. occurrit. Male Rigaltius rescribit *In tentatum*. Lin. 10. pro *integre* scribo *integrae*, id est, sine hæresi Christianæ.

P. 227.

- P. 227. lin. 6. pro *Christum deformantes* scribe *crucem deformantes*, id est; *formantes*, uti supra p. 13. lin. 6.
- P. 233. in libro *adversus Hermogenem* lin. 8: *Nubit affdne*, hoc est, nuptias secundas approbat, & tertias, & plures. Vide libri *de monogamia* caput 16.
- P. 250. lin. 1. pro *quia plurimum* scribo *quia, ut plurimi*. Lin. 2: *Et disciplina non terretur*. Hæc infra cap. 30. p. 261. lin. 16. ita interpretatur: *Nulla disciplinae munia observant*. Lin. 4. pro *custodiæ officium* (id est, *silentii officium*, ut paulo post explicatur,) *conscientiæ officium est*, scribo *Custodiæ officium conscientiæ vitium est*, hoc est, qui putant, se suas doctrinas occultare debere, hoc ipso produnt, se conscios esse sibi doctrinæ malæ. Potest & pro *vitium* legi *iudicium*. Lin. 5. pro *Confusio* (id est, pudor,) *prædicatur, dum religio adseveratur*, scribo: *Confusio prædicatur, dum religio obscuratur*, hoc est, tacite prædicant, se erubescenda docere, qui religionem suam occultant. Lin. 6. pro *aditum prius cruciant* lego *aditurum prius cruciant*. Lin. 15. pro *caritate lege curiositate*. In eadem linea pro *succedere est* scribo *succidere est*. *Est* ponitur pro *licet*. Sic & infra loquitur p. 255. lin. 15. & p. 292. lin. 5. & p. 298. lin. 9. & p. 327. lin. 8. Lin. 16: *Valentiniani fecerunt*. Deleo *Valentiniani*. Lin. 17. pro *concreto vultu* scribo *contracto vultu*. Lin. 18: *Negant, quicquid agnoscunt*, hoc est, omnia negant, quæ verè sentiunt. Lin. 19. pro *fatuam simplicitatem sua caede dispergunt*, scribo *tuam simplicitatem facete dispergunt*. Lin. 22. pro *ut hoc tantum lege at hoc tantum*.
- P. 251. lin. 6. pro *Repuerascere nos Et apostolos*, scribo *Repuerascere nos vult apostolus*. Lin. 35. pro *de ecclesia authenticæ regulæ*, lege *de ecclesiæ authentica regula*.
- P. 251. pro *Colarbaso* scribo *Colarba suo*. Ex *Irenæi* loci quodam vitiose scripto *libri primi*, & quidem *cap. 10.* editionis Erasmi, *cap. 14.* editionis Maffueti, scriptores historiæ ecclesiasticæ fecerunt hæreticum, *Colarbasum*. Alii *Colorbasum*, alii *Colobasum* nominant. Irenæum scri-

scripsisse *col arba*, vel potius כּל-אַרְבָּע, clarissime demonstravi in Tomo primo *der Hamburgischen vermischten Bibliothek*, p. 152. 199.

P. 251. lin. 42. pro *qui per Valentinum*, scribo *quia per Valentinum*.

P. 252. lin. 14. pro *virginis senectas & Christianae eloquentiae dignitas*, scribo *virginali senecta & Christiana eloquentia dignatus*. *Dignatus* passive. Lin. 19. pro *calido suffundat*, scribo *caligo suffundat*. Lin. 27. pro *non erit delibatione transfuntoria*, lego *non-erit velitatio transfuntoria*, id est, *perfunctoria*. Verbum *expugnatio* deleo. Lin. 31. pro *ne risus eius rideatur*, scribo *ne risus ullus rideatur*. Lin. 37. pro *sunt forma* scribo *sunt formam*.

P. 253. lin. penult. lege *numerorum* pro *humerorum*.

P. 256. lin. 5. Quid sit *Nestoris cocctum*, docet Casaubonus in notis ad caput quartum Theophrasti *Charakterum*, non longe ab initio.

P. 257. lin. penult. *subavit*. Recte. Male pro vitioso habet Priorius.

P. 258. lin. 34. *dicibulorum*, id est, *dicteriorum*.

P. 265. lin. 9. pro *quod a Deo habeat*, scribo *quod a Deo habet*.

P. 266. lin. 12: *totum est*, id est, *sufficit*. Sic supra p. 85. in libro *de idololatria* lin. 1. *tota causa*, id est, *causa sufficiens*.

P. 267. lin. 37. *parent*, hoc est, *apparent*. De hoc usu verbi *parere* vide Parei *Lexicon criticum*.

P. 275. lin. 29: *animam enim non opinari*. Deleo *non*.

P. 280. lin. 19. pro *Saturnius* scribendum *Saturninus*, vel *Saturnilus*. Lin. 33. pro *circumgelaverint* male rescribit *circumcaelaverint* Thirlbius, in notis ad Iustini Martyris *Dialogum cum Tryphone*, p. 270.

P. 281. lin. 1. pro *non cedam* scribo *non concedam*.

*Analysis mea Libri de præscriptionibus, accuratior
Pameliana.*

Cap. I. docet, non esse mirandum, esse hæreses. Cum enim prænuntiatae sint, non posse non eas esse.

Cap. II. Abominandas eas esse & præcavendas, quia mortem afferant æternam. Nihil virium eas habere ex veritate, sed ex eo, quod quidam in fide infirmi sint.

Cap. III. Neque offendi nos oportere, si Episcopus, si Diaconus, si vidua, si virgo, si doctor, si etiam martyr, lapsus a regula fuerit: quia 1. ex persona non probatur fides, sed persona ex fide, 2. interdum aliquis extrinsecus videtur vir magnus, qui in oculis Dei non est verus Christianus, 3. etiam a Christo & Apostolis quidam deserunt.

Cap. IV. Quin potius memores simus sacrarum literarum, quæ, futuras esse hæreses, prænuntiarunt, & fugiendas esse, præfinierunt.

Cap. V. ex dicto Pauli 1 Cor. XI. 18. 19. probat, hæreses esse malas.

Cap. VI. pergit probare verbis Pauli, hæreses esse malas, adeoque fugiendas.

Cap. VII. Idem probat inde, quod hæreses ortæ sint ex philosophia, a qua cavere iubeat Paulus.

Cap. VIII. Nihil obstare illud: *Quærite, & invenietis*: nam dictum id esse ad Iudæos, nondum agnoscentes Christum.

Cap. IX. & X. Licet concedatur, illud: *Quærite, & invenietis*, ad omnes pertinere, tamen definendum est quærere, postquam veritatem sive veram religionem iam invenimus.

Cap. XI. Qui enim quærit veram religionem, eam aut non habet, aut perdidit.

Cap. XII. Si tamen adhuc quærendum est, non apud hæreticos est quærendum, ad quos vetamur accedere, sed apud nostros: & quidem illud duntaxat, quod non existat in *Symbolo fidei*.

Cap.

Cap. XIII. Regula enim seu *Symbolum fidei*, quod hoc loco recitatur, ea continet, quæ iam credimus, quæque adeo in disputationem vocanda non sunt.

Cap. XIV. Dubitare licet de iis, & veritatem quærere in iis, quæ non exstant in *Symbolo fidei*. Hæretici vero, qui, & in his quærendum esse, dicunt, non sunt Christiani. Qui enim quærit, nondum habet id, quod quærit.

Cap. XV. Iam ad propositum veniens Tertullianus, præscribit, non esse admittendos hæreticos ad illam ex Scripturis disputationem.

Cap. XVI. Primum, quod Paulus Apostolus disputationes cum hæreticis diserte prohibet.

Cap. XVII. Deinde, quod nihil proficit disputatio ex Scripturis instituta, cum hæretici libros quosdam non recipiant: & quos recipiunt, adiectionibus ac detractionibus corrumpant: & quos non corrumpunt, sed integros servant, prava interpretatione pervertant.

Cap. XVIII. Etiam propterea nihil proficitur tali disputatione, quod & hæretici nobis obiciunt corruptiones, & *pseudoprovéas* sacra Scripturæ.

Cap. XIX. Illud itaque solum disputandum, quinam habeant veram religionem, & veram Scripturam. Hinc enim elucebit, orthodoxos habere veram Scripturam, eamque recte interpretari.

Cap. XX. Illa est vera religio, quam Christus instituit, & Apostoli propagarunt: & illa est vera Ecclesia, quæ est Apostolica.

Cap. XXI. Illa vero Ecclesia est Apostolica, quæ condita est ab Apostolis. Ergo quicquid tales Ecclesiæ docent, id verbum Dei est: diversæ autem doctrinæ sunt falsæ.

Cap. XXII. Apostolos omnia & scivisse & tradidisse, ex ratione & ex Scriptura sacra demonstratur.

Cap. XXIII. Respondet ad obiectionem hæreticorum, ex eo, quod Petrus reprehensus sit a Paulo, probantium, Petrum quædam ignorasse.

Cap. XXIV. Continuat illam responsionem, simul refutans

hæreticos, ex Pauli in tertium cœlum raptu probantes, Paulum cæteris Apostolis fuisse doctiorem.

Cap. XXV. & XXVI. Probat, Apostolos omnia omnibus tradidisse, nihilque secretum habuisse.

Cap. XXVII. Respondet hæreticis, obiicientibus, ecclesias & religionem, licet optime ab Apostolis institutam, depravari postea potuisse, & erroribus contaminari.

Cap. XXVIII. Argumentatur contra eosdem ab absurdo consequenti, quod scilicet fieri non possit, ut omnes ecclesiæ in eosdem incidant errores: adeoque hinc concludit, ex ecclesiarum in doctrinis consensu apparere, eas adhuc tenere doctrinas primitivè traditâs.

Cap. XXIX. Hæreticos in errore versari, inde probat, quod eorum doctrinæ doctrinis Ecclesiæ sunt posteriores.

Cap. XXX. Marcionem enim & Valentinum, hæresiarchas, esse omnino posteriores doctoribus Ecclesiæ. Porro hæresiarchas nullis miraculis probare posse, se novos esse Apostolos.

Cap. XXXI. probat e sacra Scriptura, quod a posterioritate doctrinæ liceat argumentari ad eius falsitatem.

Cap. XXXII. provocat hæreticos, ut probent ex ordine Episcoporum suorum, se originem ab Apostolis trahere. Addit: Si vel maxime id confingerent, id tamen nihil ipsis prodesse, quia doctrinas foveant Apostolorum doctrinis contrariâs.

Cap. XXXIII. ostendit, dogmata quædam hæreticorum iam diserte damnatas legi in codice sacro.

Cap. XXXIV. pergit, hæreses, ab Apostolis non notatas, ex hoc ipso cognosci esse posteriores, adeoque doctrinas falsas.

Cap. XXXV. docet, nullam dictarum præscriptionum competere adversus nostram disciplinam, sed nostras doctrinas esse primas vetustate, & Apostolis consentaneas.

Cap. XXXVI. probat, Ecclesias orthodoxas originem habere ab Apostolis ipsis, adeoque veram tradere religionem.

Cap. XXXVII. probat, hæreticos non esse Christianos, adeo-

adeoque non esse admittendos ad disputationem e Scriptura instituendam.

Cap. XXXVIII. docet, nos integram habere Scripturam: hæreticos eam corrumpere vel detractione, vel falsa interpretatione;

Cap. XXXIX. in eo comparandos illis, qui Virgiliocentonas & Homerocentonas composuerint.

Cap. XL. docet, fieri hæc ab hæreticis instinctu Diaboli, qui & in ethnicorum religionibus & in hæresibus æmuletur Ecclesiam Dei.

Cap. XLI. Hæreticos falsam habere Ecclesiam, etiam ex eo probat, quod apud ipsos nulla viget disciplina ecclesiastica, nullus ordo.

Cap. XLII. Idem ex eo probat, quod negotium illis sit, non ethnicos convertendi, sed nostros pervertendi: nec suis præsidibus reverentiam præstent: & in doctrinis inter se ipsos varient, nec certas ecclesias habeant:

Cap. XLIII. item ex eo, quod commercia cum magis, circulatoribus, astrologis, & philosophis habeant, nec ulla sit inter eos disciplina.

Cap. XLIV. Si his præscriptionibus non moveantur hæretici, ad futurum iudicium eos provocat, ubi sua quisque fidei sit redditurus rationem.

Cap. XLV. Conclusio.

*IOHANNIS CHRISTIANI DANIELIS SCHREBERI
Lithographia Halensis, exhibens Lapidés circa Halam
Saxonum reperiundos, systematice digestos secundum
Classes & Ordines, Genera & Species, cum Synonymis
selectis, & descriptionibus Specierum. Praefatus est
IOH. IOACH. LANGIUS, Math. P. P. O. Acad. Imp.
Nat. Cur. & Reg. Boruss. Scient. Collega; cum
figuris æneis.*

Halæ 1759. impress. Ioh. Iac. Curt, pl. 6. chart. octuplicat.

Sequitur Auctor in enarrandis describendisque, qui in regione Halensi reperti sunt, lapidibus, ordinem, quem Ill. *Linnaeus* in *Systemate Naturae* proposuit. Præmonuit primum quædam de instituti sui ratione, de iis, qui de lapidibus Halensibus scripsere, ut Val. Cordo, Carolo Schæfero, Buttnero, Langio, aliis; de finibus, quibus Lithographia hæc contineatur; deinde omnem rem in tria capita descripsit. quorum primum de *Petris*, alterum de *Mineris*, tertium de *Fossilibus* exponit. Lapidés, quorum mentionem facit, præter paucos, se oculis vidisse & tractasse manibus testatur, neque eorum solum naturam, colorem, pondus & figuram commemorat, sed Synonyma quoque addit, auctores, qui copiosius de re scripserint, laudat, loca, in quibus reperitur hic vel ille lapis, indicat, & quibus usibus plurimi inserviant lapides, paucis attingit. Memorabilia præ cæteris nobis visa sunt hæc, p. 44. Mentionem facit Auctor silicis in quo cornu ammonis tribus flexibus conspicitur. P. 52. ubi de Ichthyolitho exponitur, in *musæo cel. Dn. Prof. Langii*, ait, *est piscis malacopterygius, marmoris albedo subsiffili immersus, ad dimidium corporis diffractus. Pinnæ dorsales nullæ, ventrales hic tres conspicuæ, 1. ad caput non in eodem plano cum corpore, sed ad latus flexa, 2. Et 3. ad duas tertias partes longitudinis corporis, ambæ ad latus flexæ. Corporis pars tectâ squamis rhombeo-ovatis, laevibus, fuscis, quibus inhaerent nonnullæ bracteae nigrae, laeves, splendentes. Caput non discernendum, præter vestigium aliquod branchiae. Latitudo maxima ultra 1 $\frac{3}{4}$ poll. Lapis alias albedo cinereus, ubi corpus replet, gaudet colore griseo lutescente. P. 54. enarratur mirabilis petrefactio maxillæ, quæ substantiæ est ossæ, fusca, in superficie striata; ramus alter secundum totam longitudinem, quæ est ultra 5, poll. rhen. patet. fissuras habet multas marmore repletas. Dentes 14. conspicui sunt — omnes medio diffracti, intus materia lutea repleti. — Matrix est marmor, conchyliis repletum Ophusanum. Accedit etiam disputatiuncula de Creta terrestri Testaceorum. Est enim ad viam, quæ Hals Islebiam ducit, piscina quædam, aggerè mediocri inclusa, qui ter-*

terram calcariam ex testis zoophytorum comminutis ortam in sinu fovet. Hæc vero terra, levissima, & quæ aquæ innatat, particulis farinaceo-acerosis non cohærentibus impalpabilibus albis, inquinantibus constat. Amplo si vitro hanc terram iniicias, & aliquot guttas aquæfortis vulgaris infilles, subito aqua effervet, grandes bullæ nascuntur, & orificium vitri superant. Hæ sunt tenaces, & pastam unguinosam habent residuam. Iniicias alterum tantum aquæ puræ, quantum iniecasti fortis, solutionem videbis flavam, pellucidam, amaram, & in fundo sabulum exigua copia. Vitrum si causticum Tschirnhusianum admoveas, nihil efficies. Calcinata fit terra, & copiosum fumum empyreumatici odoris efflat. Hæc terra, lente visa, particulas subpellucas, difformes, ex testaceis diffractis ortas sistit. Neque tamen divinabit quisquam, quomodo sint testacea & comminuta, & huc delata. Testacea, quæ integra terra condit, sunt *cochleæ lacustres* plurimæ, *tubuli dentaliformes*, mirabili structura & singulari compositi, & quos Ill. *Roselius de Rosenhof* pro phryganearum domiciliis, Auctor vero pro zoophyti alicuius testa habet, *tubuli simplices*, cavi, recti aut incurvi, longitudinaliter coadunati, modo petiolati, modo apice conniventes, & denique *corpuscula minima ovi figuram referentia, oblique striata*. Hæc hæctenus. In præfatione *Cel. Langius* de differentia inter Lithographiam & Oryctographiam, de scriptoribus quibusdam, hanc rem qui illustraverint, & de novis verbis & terminis non male ab Auctore adhibitis, quædam differit.

OBSERVATIONS SUR LES ANTIQUITES D'HERCULANUM, avec quelques Reflexions sur la Peinture & la Sculpture des Anciens; & une courte description de plusieurs Antiquités des environs de Naples.

i. e.

ANTIQUA HERCULANEI MONUMENTA, Litteris lineisque ex aere ductis descripta, cum Observationi-

tionibus de veterum Pictura & Sculptura nonnullis; & brevis Antiquitatum, quae in Neapolis consinio reperiuntur, Descriptio. Auctoribus COCHINO & BEL-LICARDO. Editio altera, apud Iombertum, typographum & librarium Regis. 1755. plag. 15. Oetonis.
Tabulae insunt lineis pictae omnino XL.

Treviri huic, faustum omen, conficiendo exsistere libro; *Cochinus* nempe, qui de tabulis pictis ac sculpturae monumentis, Herculanei sunt reperta, utiliter egit, quod sit satis, si modo item modeste: *Bellicardo* autem debetur, quicquid de aedificiorum reliquiis exponitur in hoc opusculo: superest tertius, nomine ignotus, qui Herculanei historiam contexuit brevem. Nos more utemur nostro, Lector, & secundum ordinem libri enarrabimus argumenta paucis, simul iudicium de scriptorum opera edemus, hoc certius, quod Antiquitates Herculaneses, quas Neapolis Rex inclutus erudito orbi proposuit, ipsi vidimus, pulchre delineatas & descriptas.

Contigit bona sane fortuna *Cochino* & *Bellicardo*, ut comites in Italiam essent itineris Domino de *Marigny*; illustri hic genere natus, regique Gallorum a consiliis est. Optandum esset omnino, ut principes viri atque beati vellent *Marigini* modo laudati exemplum sequi, eligerentque sibi, si comparandi elegantiam usumque rerum artiumque bonarum causa instituerent iter, in Italiam praecipue, ubi docta, ex antiquo aëvo quae supersunt, monumenta, vere domicilium habent, eligerent, inquam, eos comites, qui lineis pingere scirent, atque essent architecturae periti, ut vere de istis praedicari potest duumviris. Id modo crimini dari potest *Cochino*, quod non satis æquus earum rerum existerit iudex, quibus exteri iure gloriari possunt, quemadmodum infra docebimus pluribus.

Brevis ista Herculanei oppidi historia primam omnis libri partem occupat, si exceperis litteras, quibus *Cochinus* &

& Bellicardus opus suum Marigino, illustri genere nato, dedicaverint, atque id genus alia, quæ ad rem primariam pertineant minus. Inibi narratur primo, qua occasione inventa sint rudera oppidi misere olim cineribus atque igneo flumine, ex Vesuvio monte erumpunt, obruti, diuque quasi sepulti. Deinde quomodo de nomine inventi oppidi certaverunt eruditi; alii Pompeii nomen oppido fuisse; Retinæ putant alii: sed errant utraque pars; illud enim ad Sarni ripam erat situm; Retinæ vero nomen a *Plinio* minore villæ tantum tributur. Tum de diversis eiusdem oppidi agitur nominibus, quæ varie ab utraque linguæ scriptoribus feruntur. Latinorum enim Herculaneum alii; pars Herculaneum; plurimi Herculaneum, & quidem semper penultima longa, appellant: a poetis Herculeia dicitur urbs, sive Salinæ Herculeæ. Græci autem scribunt nomen eius Heracleion, Heraclanon & Herculaneion.

Herculaneum vero oppidum, quod ad originem eius atinet, inter antiquissima Italiæ referri potest, atque, ut fabula est, *Dionysio* quidem *Halicarnasseo* auctore, Herculi debet originem. Fabulam dices falsam? per nos licet: sed ne propterea accuses Nostrum, quisquis est, quod *Dionysii* sententiam adduxerit; causa & ratione id fecisse puta, reddet tibi, si legas. Quæ tandem in scriptoribus Græcis ac Latinis de Herculaneo invenit monumenta, collegit, ediditque iste ignotus: sed ea enarrare pro nostro instituto nimis esset longum.

Ad librum *Cochini* & *Bellicardi* ipsum convertimur, qui est tributus in Sectiones tres, quarum prima & ultima ex *Bellicardi*, *Architecti* *Academiæ* *Architecti*, quæ Florentiæ ac Bononiæ habentur, observatione provenerunt; secundam autem *Cochinus*, qui a Gallorum Rege ad pingendas aerique incidendas lineas alitur, operi addidit. Nos argumenta, secundum tabulas lineis ex aere ductis enarrabimus pictas.

Prima tabula Vesuvii montis descriptio datur, *Cochini* filius lineam duxit, quam *Gallimardus* celo expressit in aere. Diligenter satis facta sunt omnia, multoque labore; diffi-

lem tamen cognosces manum, ut igitur gratia & venustas desiderari videantur. Quae Bellicardus de Vesuvio mandavit litteris, nihil habent praecipui, praeter quam quod anni a. C. n. *MDCCCXLIX*. & insequentis historiam continent montis.

Secunda tabula Theatrum, Herculanei quod erat, exhibet, lacerum ac corruptum; neque alia eius facies pictura exprimi potuit, si vera spectare velis, quoniam illud per partes, diversisque temporibus, effossum est; ut praetereamus, quod vetustate, ac montis Vesuvii rabie, magnum damnum fecerit. Sed dolendum est sane, quod istud theatrum non integrum adhuc existat; ex ornatus enim cultusque reliquis, in marmoribus consistuat pulcherrimis, statuis, columnis, picturis, & quae id genus sunt alia, splendidissimum fuisse, magnique sumtus aedificium, intelligi potest.

Quae de Marcelli theatro, quod sub Augusto conditum est, adhuc superant Romae, tertia ostenduntur tabula. Rudera eius tot fere habent admiratores, quot spectare contigerit ea.

Quarta exhibetur tabula theatri, Olympicum vocatur, area, quod Vincentiae a Palladio, architecto celebri, ad imitationem veterum aedificatum est. In eo differt tamen ab antiquis, quod istud tecto instructum est, quo illis opus non fuit; nec forma convenit: Palladii enim theatrum dimidiatum circuli oblongi habet formam, antiquorum contra absoluti rotundi.

Tabula quinta aedificii alicuius, ut apparet, publici, quod fori speciem praebet, cum duobus templis continuis lineis ex aere ductis area fertur. De nomine non conveniunt eius rei intelligentes; alii chalcidicam veluti *χαλκιδικὴν*, quod ibi de re monetaria cognosceretur, dicunt; forum alii.

Quae tabula sexta, reliquisque, usque ad decimam quartam picturae lineares continentur, hic indicabimus una: iis nempe exhibeatur sepulcra cum urnis, pavimentorum partes, quae strata erant tabulis marmoreis varii generis atque colo-

coloris, supellestilis tandem antiquæ copia, cuius in primis fuit usus in sacris faciendis. Sic omnis prima pars libri, quam Bellicardus symbolam dedit, absolvitur. Hic quidem, quantum intelligere potuimus, satis æquus harum rerum exiti præco, neque malevolentia aut invidia corruptus vicio, ad hos commentarios condendos accessisse videtur. Atque erat hoc tali viro, tam præclaro artifice, omnino dignum; quod in vulgus notum est, recentiorum opera, imitando veteres, qui summa diligentia præverint, atque adeo despiciendi non sint, summam laudem mereri.

At iste alter, quam velinaus eandem ut inierit viam, neque male adfectus pessimo invidiæ morbo, quæ vestigia pieturæ veterum Herculanei cineribus sepulta, atque litterarum artiumque bono magno ac vere regio conatu sumtuque quæsitæ sunt, hæc fere spreverit omnia, contemserit, ac flocci nihilque præ hodieque adeo tabulis pictis fecerit. Dabimus id quidem facile, neque Romani ipsi, quamvis magnifice de suis sentiebant, id confiteri erubescerent, Græcos pinxisse doctius. Sed, inquit, *Horatius* (Lib. II. ep. 1. v. 32.) adfirmavit contra, se suosque, arte pingendi, aliisque artibus, superare omnino Græcos. Minime. Falle- ris: tam impudentem, tamque duro fronte Horatium non existimare. Eius sententia, si quidem ceperimus veram, longe est alia: absurdissimam nempe futuram esse opinionem suorum, si palmam in his artibus se præripuisse putarent Græcis, hoc potius innuit verbis, quæ scribemus infra:

Nil intra est oleam, nil extra est in nuse-duri:

Venimus ad summum fortunæ; pingimus atque

Pfallimus, Et luctamur Achæis doctius, unctis.

Sed recte hic potest quæri, quare apud Romanos pictura non in tantum procellerit fastigium, in quo apud Græcos eam fuisse comperimus. Fortassis illi caruerunt elegantia spectandi diudicandique pieturas? Id quidem non adfirmaverimus: sed culpam potius habuisse putamus, quod nullam præne gloriam, laudem, atque honorem hac arte consecutus

fit quamvis eius peritus. *Honos alit artes: omnesque accenduntur ad studia gloria; iacentque ea semper, quae apud quosque improbantur.* Testem eius rei dabimus Ciceronem, qui Tusculanarum primo: *an censemus, inquit, si Fabio, nobilissimo homini, laudi datum esset, quod pingeret, non multos etiam apud nos futuros Polyctetos & Parrhasios fuisse?* Sed, bone Cicero, quantum post te immutata sunt tempora, moresque hominum atque instituta, ut speciem tantum inanem rerum, uti in ceteris rebus, ita in litteris artibusque discendis & exercendis, sectarentur; quantum a natura duce sanaque aberraverunt ratione, ut fere nulla pictura, nullaque alia ars, in omni terrarum orbe appareret, si quidem cum antiquioribus eas comparare velimus.

Verum enim vero his non amplius illudendi illas, quae nuper repertae sunt Herculanei picturas, materiam tibi subministravero, Cochine, largiorem, aut te purgandi denique. Dignae illae omnino sunt, quae suspiciantur a nobis, laudentur, & ad imitationem proponantur. Tempus quidem latet, quo factae sint: sed quid interest? nihil moramur; vestigia artis pingendi in iis apparent praecleara, argumenta docta, nec praeter rationem facta. Tu eas reprehendis tamen atque incusas: sed quare? leves admodum, libere dicam, causas affers. Formae non sunt rotundae, desideras umbram lumenque, ac colorum splendorem: sed quibus eius rei culpam dabis? Pictoribus fortassis? erras: iniuriae temporis potius, atque iniquae fortunae. Sed de hoc satis; posteaquam nuper admodum, recensendo Tomo I. Herculanensium antiquitatum, super ista re plura diximus.

Argumenta deinceps enarrabimus paucis, secundum tabulas, ut antea fecimus, lineis pictas.

Tabula itaque decima quinta Theseus refertur, Minotauri victor; decima sexta mulier magnifica forma sedens, Flora habetur, post eam Faunus organon tenens tibiis sex, ante eam Hercules; decima septima Chiron centaurus, qui Achillem cythara canere docet; duodevicesima iudicium Appii Claudii, quod putatur; undevigesima apparent mulieres

res tres dimidiatae, postilla vir in aqua usque ad pectus accedens cum lituo, iudicium Paridis habetur; vicesima, & insequenti, sacrificia ostenduntur, ea Aegyptiorum esse Noster putat; vicesima secunda & tertia minutae exhibentur tabulae varii ac diversi argumenti; vicesima quarta, & quinta, bis una eademque ostenditur statua equestris Nonnii Balbi. Sic ea quoque, quam Cochinus addidit, pars, absoluta est.

Restat igitur pars libri tertia, quae ex Bellicardi denovo profecta est observatione. In ea quidem non Herculanee quae reperta sunt monumenta exponuntur antiqua, sed in confinio Neapolis quae spectantur hodieque, item antiqua. Multi iam ea dederunt litteris ac lineis descripta, sed non tanta diligentia, quantam Bellicardus de se praedicat. Tabulae, quibus ea exhibentur, numero omnino sunt quindecim, quarum enarrandis argumentis nos superfedere possumus, quod iam alii eorum fecere copiam. Ceterum, utiliter quidem satis stilum adcommodavere uterque, sed tamen ubivis eius desideres operam, litteris qui Graecis Latinisque bene sit imbutus; amice enim veluti conspirant litterae taliaque monumenta; sibi invicem, nisi idoneo destituta sint interprete, opem ferunt. Sed haec sufficient.

CONRADI GESNERI, PHILOSOPHI ET MEDICI celeberrimi, Historiae Plantarum Fasciculus, quem ex Bibliotheca D. CHRISTOPHORI IACOBI TREW, Sac. Caes. Mai. Consil. & Archiatri, Marggr. Brand. Onolzbac. Consilarii & Archiatri, Reipublicae Norimbergensis Physici ordin. Senioris, Comitis Palat. S. R. I. Nobilis, Societ. Imper. Nat. Cur. Directoris, Societat. Regiar. Londinens. & Berolinens. Sodalis, edidit & illustravit
D. CASIMIRUS CHRISTOPHORUS
SCHMIDEL.

Norimbergae 1759. impensis Ioh. Michaelis Seligmanni, typis Fleischmannianis, Alph. $\frac{1}{2}$. tabul. æn: 14. fol. mai.

Iam ante aliquot annos *Schmidelius* V. Cl. edendis *Conradi Gesneri*, viri summi, reliquiis botanicis, de litteris bene mereri coepit. Atque tum quidem consilium ceperat, totum opus in Centurias distributum edendi, quod vero deinde, ob certas rationes mutavit. Hoc igitur volumen, & pulchritudine figurarum, a *Seligmanno* atque etiam ipso *Schmidello*, affabre sculptarum, vivisque coloribus pulchre exornatarum, & nitore chartarum splendidum, quinquaginta plantas exhibet. Quo in negotio ita versatur vir doctus, ut primum nomina & appellationes ponat, a Gesnero plantis inditas, & cum hæ, (nam, ut quodque in mentem venit, a Gesnero positum esse videtur,) plerumque vagæ nec accuratæ satis sint, tam prisca, quam recentiores auctores consulat, & quæ memoratu digna videantur, nomina adferibat. Sic *Penneium*, *Aretium*, *Hallerum*, *Clusium*, *Dalchampium*, *Baahinium*, *Linnæum*, alios complures diligenter laudat, eorumque auctoritates vel ad confirmandas, vel ad illustrandas Gesneri sententias adducit. In annotationibus Gesnerus, qui maximam fiduciam in figuris posuit, non satis diligentem curam adhibuit, brevissimisque plantas descripsit. Quare & addidit Schmidelius, quæ ad illustrandas icones pertinere putavit, & orationis Gesnerianæ partes divulsas, nec bene sæpe coherentes, continuatione quadam coniunxit. Accedunt denique eiusdem adnotationes non contemnendæ, quæ plantarum figuras describunt & illustrant. Non iniucundum, opinamur, erit harum litterarum studiosis, hoc quæ volumine contineantur, cognoscere. Quare adscribemus nomina plantarum Gesnerianarum. 1) *Saxifraga montana*, radice squamis seu nodis denticulatis insignis, 2) *Saxifraga montana* floribus pallidis, 3) *Dentaria*, seu *Coralloides Cordi*. 4) *Coralloides triphyllus*, cognata *Saxifragæ montanæ*. 5) *Urtica mortua*, seu *Lamium Plinii*. 6) *Thymelæa minor*, vel *Daphnoides alpinum*, 7) *Daphnoides rarum*, foliis supinis hirsutis, 8) *Phacoides Oribasii* vel *Empetrum*, 9) *Daphnoides verum*, vel *Laureola circa Lemnium lacum*, 10) *Daphnoides vulgare*, 11) *Hepatica alba*,

alba, 12) Iuncus ramulosus, 13) Iunci genus aliud, 14) Gramen pilosum, Luciola ab Italis dicta, 15) Ischæmon aliud, 16) Iuncus idæus vel petraeus, Petroschoenos, vel *επεόχοπος*, 17) Aceris genus oxyphyllum, Lynbaum, 18) Acer maior, 19) Massholder Tragi, 20) Orminum luteum, Klibkraut, 21) Orminum verum Matthioli, 22) Horminum rarum Rauwolffii, 23) Saivia Cretica cum Gallis, 24) Salvia peregrina Rauwolffii, 25) Sanicula alpina, Wildschellkraut, 26) Sedi (alias Phylli) genus montanum, 27) Sedi aliud montanum, cuius flores albi punctis sanguineis adsparguntur, 28) Sedum seu sempervivum, sive potius Cotyledon alpinus, 29) Cotyledon alter alpinus minor, 30) Sedi aut Phylli species minima alpina, 31) Sedulum, quod Moschatella alpina lutea vocari potest, 32) Sedulis Alpinis cognata: Schoen blaue Bergblumle, 33) Herniaria petraea, 34) Nassurtiolam petraeam, 35) Sedulum tertium, id est, sedum parvum ex Tafans. 36) Sedulum alpinum quartum. 37) Cotyledonis aut sedi species quaedam, 38) Sedula montana pulchra, 1 Mas. 2.) Foemina, 39) Sedi minoris species in faxis montis Pilati, 40) Saxifraga alba, 41) Anorymos Matth. 152. Wolph. 42) Taxus, 43) Chamæcerasus, Bergkrieffe, 44) Chamæcerasus alpina maior, 45) Chamæceraso alpinae & Periclymeno recto cognata, 46) Periclymeni montani species, 47) Periclymenum rectum sylvestre, 48) Periclymenum alpinum nigrum, 49) Periclymenum hortense, 50) Periclymenum perfoliatum. De his omnibus non solum eleganter & copiose disputatur, sed ipsæ quoque plantæ tanto cum artificio sunt expressæ, ut illas vivere, seque tibi ad decerpendum offerre credas. Ceterum ut, quem inchoavit, laborem & iucundum & utilem, absolvat vir doctus, artis medicæ causa optabile est.

ENCOMIA COELITUM, DIGESTA PER SINGULOS ANNI DIES, UNA CUM VETERUM FASTIS, RECENTIUM VICTORIAS, TRIUMPHOS, SACRIFICIA, CETERASQUE RES INSIGNES ROMANORUM IMPRIMITIS ATQUE GRÆCORUM, QUIBUS CHRISTIANÆ

stianae religionis praeponuntur fasti. Auctore IOH. BAPTISTA MASCULO, Neapolitano, e Societate Iesu, ob raritatem & elegantiam recusa, ornata tabulis aeneis, cura & impensis AA. LL. Societatis.

Viennæ & Augustæ Vind. P. I. 1753. P. II. P. III. 1754.
P. IV. 1755. Alph. 2. fig. æn. 366.

Si splendori & elegantiae, quem hic liber præ se fert, reliqua, quæ bonum librum perficiunt, responderent, næ, qui illum laudibus suis defraudare vellet, iniuste ageret, nec esset ferendus. Tantum vero abest, ut, quæ a nitore chartarum, & pulchritudine imaginum habet ornamenta, servent & augeant reliqua, ut extinguant potius, certe deprimant. Quod cuivis, qui hunc librum inspiciat, & sine partium studio iudicare velit, facile apparebit. Totus quidem liber ita descriptus est, ut singulis anni diebus vita sancti cuiusdam viri aut feminae, atque martyris, brevi oratione enarretur, eiusdemque laudes celebrentur. Iam cum *Masculo*, viro alias non indocto, sed qui temperare magis quam indulgere ingenio, neque argutiolis hîc captandis eruditionis gloriam aucupari debebat, illi igitur cum se non quævis materia benignam præberet, quæ nitescere posse desperavit, reliquit, & ex multis coelitis, quorum memoria eodem fastorum die coli solet, eos elegit, puerili huic & ineptæ eloquentiæ amplum qui exspatiandi exultandique campum aperirent. In fastis, cum ex Græcis Latinisque antiquitatibus res maxime insignes paucis attinguntur, tum quæ ad Martyres & coelites pertineant, paullo copiosius exponuntur.

Iam quid sibi propositum habuerit his vitis enarrandis *Masculus*, nemo ignorat. Omnis vero hic labor quam frustra suscipiatur, & quantum detrimenti afferat, quam vehementer superstitionem & inspiret, & alat, dudum alii docuerunt. Age, afferamus quædam ex hoc libro, quæ non pietatis sensum inspirent animis, non ad virtutem lectores con-

forment, sed vel Heraclitea severitatis homini risum excutiant. Neque enim solum multa falsa & ridicula narrantur; sed ita quoque narrantur, ut, quae mala antea, nunc pessima videantur. Totus vero hic liber ineptiis scatet, quae a verbis, a nominibus petite sunt, & iam olim omnem verae eloquentiae splendorem extinxere. Sic p. 40. „Superavit Prisca veteris exempla constantiae; — sed recens semper est eius facti gloria, ideo accepit ab antiquitate nomen, ut impios antiquaret ritus: p. 43. maluit Agnes vellere cruento esse, quam aureo: p. 50. Chrysothomi oratio perennis funditur instar fluminis, nisi quod sonanti saepe abit in fulmina, auro suo detinebat aliorum aures: p. 84. non est dedignatus apud socios panificium facere, panifex ante quam pontifex: p. 88. Meletii nomen tam dulce Antiochenis fuit, — nullum accidebat auribus suavius melos. — Arianis tantum visus est amari: p. 79. nullum in virtute passus est isthmon, qui non patitur aegros vexari paristhmiis: p. 138. Oblivisci sui videretur ars bene dicendi, si sine elogio prateriret Eulogium —; carcerem ipsum fecit literarium Museum, alligatus vinculis gesta martyrum alligavit metro, nisi quod mensuris usus in immensa laude: p. 154. nulla firmior rupes, quam tua, Ruperte, constantia: p. 188. Ades huc — Aedesi: p. 236. Feliciter in te, Pelagia, velificata religio est, solus fecit Cupido in hoc pelago naufragium: p. 322. de Petro: oratorio maior est calamo, qui piscatorio exceptit regna: p. 531. Rhemenis gubernator navis, remis uti maluisti, Remigi, quam velis, quia nihil a te tam alienum, quam tumor: p. 533. Arnulphum — laborantem calculo pie sanasti, nihil videlicet in homine volebas esse lapideum —; didicit Arnulphus beneficia — ad calculos revocare liber a calculo.“ At ohe! iam satis est! Atque istiusmodi salibus, Alpina nive frigidioribus, totus liber repletus est. Neque in ipsis Fastis haec deliciae, a politulo limatuloque Masculi ingenio profectae, desunt. En tibi, quae p. 161. leguntur: „Mensem hunc — (Aprilem) Nero sibi depoposcit, iussitque appellari Neroneum: nondum constat, quid Nero invenerit sibi

Q

cum

cum hoc mense commune, præter hoc unum, quod sicut Aprilis dictus est, quod tunc se tellus communis mater aperiat ad foetum, ita ipse suæ viscera matris aperuerit ferro. Maeste virtute esto! nihil, hercle! audivimus unquam acutius. Sed lubet, ut appareat, quam parum mascula sit Masculi eloquentia, (ludere enim licet, quoniam lusus in manibus habemus,) lubet igitur locum adscribere, in quo se ipsum superavit homo ab ipsis Gratiarum manibus ad facetias compositus. Est vero ille p. 556. de Crispino & Crispiniano, martyribus. *Non puduit vos, nobili ortos genere, artem exercere sutoriam, digne calcatis sidera, qui calcæis conficiendis ideæ dediti, ut ad pietatis iter incitati alii, vestra opera conficerent cursum: perforastis animantium pelles subula, perforandi vos sudibus; immanior fuit iudex ipso Caligula, cum inaudito supplicio extractam vestri corporis pellem iucidi Et aptari iussit in caligæ, artis commodum non modo vertit in probrum, sed in exitium vitæ; at offecit sibi hostis, cum effecit, ne deessent in religionis castris caligati milites: acutæ digitis adactæ sunt fudes, sed mire restiterunt in hostem, vulneratus est hic telis suis: hoc tantum acutis accepistis a sudibus, quod manus acuerunt ad pugnam; sutrina vobis cessit in campum, acus in hastam, &c.* Ad hæc vel rideat quis, vel lacrymetur, nobis perinde est. Fatemur tamen, nos vix illustriora styli frigidi specimina nosse, quam toto hoc libro sunt. Si tamen cuiusdam ad palatum hæc deliciae sint, per nos illis fruatur, ea lege, ne ad coenam promittere cogamur. Sententes esitent, quibus volupe est. Nos vix laborem, quem in evolvendo libro posuimus, licet exiguum, ferre potuissimus, nisi subinde recreatus esset animus pulcherrimarum imaginum adspectu. Miramur denique, quomodo factum, ut hic liber tot mendis foedissime deformatus sit. Non etiam nobis est, plura indagare: sed quot non in imaginibus, de encomiis nihil dicamus, mensis Ianuarii invenimus! ut: d. 1. hoc nomen ipsi impostam fuisse, quod anno esset ornamenta: d. 4. cum dynefir: d. 9. fama pro sana: d. 18. leonibus familiaris: d. 20. fontior dux: d. 21. alluditas: d. 22. vangelis ferreis: d. 23. ut barbaris

baris *fupore* effet: d. 26. hæreticos est *infedatus*: d. 30. *ful-*
vere. Sed in his longiores vel *lagaciores* esse nolumus, ne
 putidiuscula fit diligentia nostra, aut quærere in *mustaceo*
laureolam videamur.

RITUALE ROMANUM, CAEREMONIALE EPISCO-
 porum, ac Pontificale Romanum, Sanctissimi Domini
 nostri Benedicti Papæ XIV. iussu edita
 & aucta.

Romæ 1752. excud. Generofus Salomoni. P. I. pl. 12.
 P. H. pl. 12. P. III. pl. 18. octon.

Serius, quam nostra fert *confuetudo*, huius libri mentio-
 nem facimus, quem ideo non *silentio prætereundum*
 esse arbitramur, quoniam, tanquam in *tabula*, quæcun-
 que ad Romanæ ecclesiæ ritus *pertineant*, exhibet. Iam
 complures pontifices, quorum *litteræ* ea de re scriptæ in
 præfatione leguntur, multum in hoc operæ & studii *posue-*
rum, ut eiusmodi liber exstaret, ad quem, quasi *normam*
& regulam, dirigerent omnia in sacris huic ecclesiæ *addicti*
litterotes. Pius V. Breviarium primum, & deinde *Missale*
Romanum: Paulus V. *Rituale Romanum*, & Clemens VIII.
Caeremoniale Episcoporum, studio & opera eorum, quorum
maxima erat cum dignitas, tum auctoritas, collectum, *ederi-*
dum curavit. Quos vero in libros cum & temporis, & *ty-*
pographorum vicio, plurimi errores *irrepsissent*, operæ *se-*
lectissimi prætium esse putavit Innocentius X. si *Caeremo-*
niale Episcoporum emendaret. Quod cum *Benedicto* XIII.
 non tam omnibus numeris *absolutum* videretur, illud rursus
se editit, ut obscura quædam in eo & *ambigua* illustraren-
 tur. (Sæpius Pontificis verbis utimur,) corrupta alia & *de-*
perata emendarentur, nonnulla præterea inter se *pugna-*
ntia & contraria conciliarentur, aliaque demum hætenus
 prætermiffa suis locis *opportune* adderentur. Mirum est,
 hæc tres Pontifices in litteris suis hæc *posuisse*: *Per præ-*
ferides autem antiqua Caeremonialia, in his, quæ præfato Ca-
remo-

remouali emendato sunt conformia, minime aboleri aut abrogata censei volumus, sed illorum etiam usum (salua emendatione praedicta) permittimus. Hoc enim quid aliud est, quam errasse quidem priores, se meliora inuenisse, siuaque ecclesiae probata esse uelle, sed dicendum non esse, humanæ naturæ imbecillitatem ab erroribus omnine immunem & liberam in pontificum personas cadere? Sed hæc obiter. Redeamus ad historiam libri. Clemens VIII. Pontificale Romanum correxit; sed Urbano VIII. quadam corrigenda reliquit. Cursu uero plura adhuc addenda essent, collegit tandem omnia Benedictus XIV. & his libris proposuit. Præmissa est libro Methodus, in schola sacrorum rituum in Grégoriano Collegio Romano seruanda. Libri prima pars in Titulos X. descripta est. I. De sacramentorum administratione in uniuersum. II. de Sacramento baptismi. III. de Sacramento Poenitentiae. IV. de Eucharistia. V. de iis, quæ circa morientes obseruanda sint. VI. de exequiis. VII. de matrimonio. VIII. qui est copiosissimus, & ualde lepidus, de benedictionibus variis, ut panis, thalami, uorum, uavis. IX. de processionibus. X. de ratione referendi in libros baptizatos, defunctos, coniugatos &c. exponit. Pars secunda in tres libros diuisa est, & quæ ad Episcopos pertinent completitur. Tertia pars in tres partes dispescitur, & copiose enarrat, quæ a Pontificibus agenda & obseruanda sunt. Cæterum de iis, hoc libro quæ continentur, non multa dici possunt. Hoc dicimus, non solum preces, uestes, ceremonias, gestus, alia describi; sed numeros quoque & modos carminum appositos, totum uero librum sic scriptum esse, ut, cui illum perlegendi necessitas imponatur, illè non parum puniri uideatur.

**COMMENTARII SOCIETATIS REGIAE SCIEN-
tiarum Goettingensis TOMUS I. ad Annum
MDCCLI.**

Goettingæ 1752. apud uiduam Abrah. Vandenhoeck,
Alph. 2. pl. 3. quaternis.

Debere

Debere se hoc credit Regia Scientiarum Societas Goe-
tingensis, & reipublicæ eruditæ, & munificentia Ge-
orgii Regis, cuius sub auspiciis floret, quem non illa
solum, sed totus, qua patet, qua humanitati pretium statuit,
orbis, tanquam ad litteras ornandas fovendasque natum ve-
neratur, ut suorum laborum rationem redderet. Iam hic
liber apte in duas partes dividi potest, quarum prior habet
historiam legesque Societatis, litteras regias, orationem
Halleri, die natali Georgii dictam, & argumentum breve
dissertationum, in conventu Societatis recitatarum; altera
ipsas dissertationes exhibet. Nos de singulis breviter ex-
ponemus. Sunt igitur —

I. *ALBERTI VON HALLER Commentatio, de Hermaphroditis,
& an dentur?* Adductus est ad hanc quæstionem, ob insignem fructum, qui inde in artem medicam, in iurispruden-
tiam, atque adeo totam vitam redundat, sæpius iam agitata, denuo inquirendam, ariete, quem aliquid vulvæ simile in perinæo una cum scroto habere, atque, quia alii arietes in illum, non secus ac ovem, libidinose ruebant, hermaphroditum esse vulgo dicebant. Eum cum Hallerus cultro anatomico curiose disseccasset, famæ & erroris causam facile invenit. Apparuit enim in perinæo rima longa, eaque rubra, quasi cruenta, tenera, molliitudinem pudendi foeminiæ habens, ab imo pene ad anum ducta, & in finem profundiorum versus extremum intestinum terminata. In cuius recessum inserta patuit urethra, quæ, non proximè penem, in vicinia ani aperiebatur. Varia deinde afferuntur exempla eorum, quorum de sexu, ob rimam aliquam patentem in perinæum urethræ, falso dubitatum est. Instituit quoque haduli anatomen, in quo verus penis clitoridis speciem præ se tulit, & cuius testes, quos veros fuisse ex epididymide apparuit, in abdomine, ubi ovaria solent, inventi sunt. Hæc de genere primo eorum, qui, falso pro hermaphroditis habiti, veri mares sunt. Alterum genus constituunt foeminae, quarum longior clitoridis virilis sexus speciem habet. Non magis his, quam illis, copiose & diligenter expositis,

variâ, quæ ad androgynos pertinent, Halleris explicat. Disputat porro de summa difficultate, qua duorum sexuum organa in unum corpus stipari possint, & summa cogitationum facta, plerosque homines arbitratur, quos androgynos crediderunt, ad genus hypospadiæorum referendos esse, quosdam ad foeminas longiori clitoride instructas, de aliis nihil certi dici posse; raro accidere, ut in quibusdam utrumque probabile sit, primaria utriusque sexus organa commissa fuisse. Addit denique A. varia de signis, ex quibus androgyni invicem a se distinguantur, quæ in maribus sunt facies hirsuta, barba robusta, ani pilosus ambitus, semen, testes &c. in foeminis, glabritas, mollities corporis, leves genæ, levisque ani ambitus, cupido veneris, quæ foeminino sexui convenit, &c. & nihil atrocius de eiusmodi homine statuendum esse, (nota est enim crudelitas veterum, cuius nobile exemplum est apud *Livium* in L. 31.) nisi quæ in morbos ægre tollendos statui possint, fas esse, ut eum, quem natura tribuit, & medici indicarunt, sexum, hi infelices tueantur, punire vero illos immanissimum esse arbitratur.

II. IO. ANDREAE SEGNERI *disputatio de extendendo campo micrometri*. Huius enim usus est tantus est, ut vix reliqua instrumenta Astronomorum illum præstent, exiguum tamen coeli spatium complectitur, & ea de causa paucis observationibus inservire potest. Istud incommodum, si maiorem rerum visibilium campum comprehenderet, tolleretur. Illud Segnerus, adhibitis duabus lentibus ocularibus, tuboque, qua parte oculum spectat, ampliato, fieri posse demonstrat. Hac ratione cum micrometrum solito maius fiat, gradusque octo decemve comprehendat, radiorum quidem aberrationes quasdam evitari non posse intellexit, sed eas non tanti momenti esse iudicat, ut instrumenti usum tollant.

III. SAM. CHRISTIANI HOLLMANNI, *de exiguo, qui adhuc apparet, observationum meteorologicarum usu*, Commentatio. Intelligit V. Cl. per observationes meteorologicas, omnia, quæ ad aëris nos ambientis mutationes quomodo-cunque spectent; illa vero utilia esse censet, quæ vel ad scientiarum

tuerum inclementia, vel ad vite communis bona & commoda promovenda, pertineant. Hinc quaerit, quæ sit utilitas observationum, quæ in singulas aeris mutationes, sive sensibus, sive instrumentorum ope deprehensas, nullo interrupto ordine sic instituuntur, ut quasi annales phaenomenorum dici possint? Plerasque quidem fructu carere ait, cum neque certo tempore aut orbe quasi eodem mutationes redeant, nec posterorum intersit scire, quo die pluvia fuerit, quo serena tempestas. Esse tamen harum observationum aliquam usum, seque ipsum inde intellexisse, falso ob inclementiam coeli, & Hercyniorum montium viciniam, Goettingæ regiones accusari; ubi sæpe clementius coelum riserit, blandiusque aer spiraverit, quam in Germaniæ Galliaque australioribus, aut Italiæ superioris partibus. Evagatur quoque longius V. Cl., varia de baroscopio, de hyetometris & de Mariotti opinione disputat, qui multitudinem aquæ pluviae, ac si stagnaret in terra, altitudinemque metiendo, fontium fluminumque omnium originem ab istis aquis pluvialibus repetendam esse docuit, sed Hollmanno non satisfecit.

IV. IOH. MATTHIAE GESNERI, *de animabus Heracliti & Hippocratis, ex huius L. I. de diæta, disputatio.* Multus in hoc est Gesnerus, ut demonstrat, Heraclitum iam & Hippocratem, sola coniectura adductos, credidisse, esse animas spermaticas, Leuwenhoeckianis simillimas, ex aere haustas, easque in hominis corpore per aliquod temporis spatium servari, ali, atque cum semine simul emitti. Deinde, ut liberum de Diæta Hippocratis esse, certe eius temporis æqualis, vel antiquioris, & Heracliteas sententias complecti, demonstrat, agit. Denique, quæ Heraclitus & Hippocrates de animabus ac de generatione senserint, in unum quasi corpus colligit, & tanquam in tabula exhibet. Quare partem libri, cuius Græcum textum cum variis lectionibus addit, latine interpretatus est, & doctis notis illustravit. Nos nulla alia de causa breviores sumus, quam ut invitemus homines doctos, & necessitatem quasi illis imponamus, ipsum liberum evolendi & perlegendi.

V. IOH. DAV. MICHAELIS, commentatio de *Cherubis*. Sunt huius libelli, cuius in prooemio variae variorum de Cherubis sententiae enarrantur, tria capita. Primum Cherubos Israelitis idem fuisse, quod Latinis equi tonantes fuerint, docet: alterum, quo iure hac equorum tonantium forma & angeli & homines convestiri possint: tertium de figura illorum, exponit. Locus classicus de Cherubis est Ezechielis, in vaticiniorum principio. Ibi V. Cl. sibi eandem poeticam fictionem reperire videtur, qua Latini in describendis Iovis imbricatoris & fulminatoris equis tonantibus usi sunt; ut *Verg. Aenid. L. VI. v. 587. seq.* & *Horat. L. I. od. 34.* Qua opinione pro vera habita, & assumpta, plura S. S. loca explicat. Sic per Cherubos & flammam gladii ancipitis ante hortum Edenis, fulminis telum, ac perpetuas intelligit tempestates, quas Deus paradiso iusserit incumbere. Quod ne durius videatur, Moesen ostendit, carminibus veterum historicis usum, saepe eorum verba servasse, ut Gen. c. IV, 23. 24. & ne audacius orientales poetae cecinisse videantur, *שֵׁנון* illam Latinis versibus exprimit:

Fulminis hic telum omnipotens, currumque tonantem

Constituit, scelus effrenum rutilante coerens

Flamma: mortales sacrum ne invadere pomum

Ausi immortales fierent, innoxiaque essent

*Crimine furta novo.

Sic verba Psalmi 99. *Iehova rex factus est, commoventur terrore gentes, sedet in Cherubo, nutat terra:* per *Iehova tonat* interpretatur. Atque inde etiam intelligi posse existimat, cur in adyto templi Moyses Cherubos collocaverit. Neque enim Dei numen melius oculis subiici poterat, quamposito curru tonante, cui Deum insidere hoc magis Israelitis credendum erat, quoniam inde fulmina in profanos subinde vibrabantur. Cherubos vero arcæ foederis impositos ea de causa currus potuisse dici arbitratur, quoniam ipsi *מרכבה* dici possunt, sive illud per vecturam Dei, sive per currum equis iunctum interpretari velis. Non negat Auctor, Cherubos quoque hominum & angelorum personae subiici posse.

Sic

Sic verba Pl. 104. *ponens suber curruum suum, Et ambulans in alis ventis, faciens angelos suos ventos, Et ministros suos ignem flammarum*: ita interpretatur, *nubibus tanquam curru, angelisque qui ventos transibantque sicut aquis tonantibus utitur*. Sic per quatuor illa Ezechielis animalia, electos atque consummatos iustos ex Israelitis intelligit, & fundamentum interpretationis ex Apocalypsi V. 9. repetit. De figura Cheruborum Auctor hæc sentit: erectam fuisse illorum atque humanam staturam, os plerumque quadrupedis, aut alius etiam animalis, nec tamen primum, quanquam verecunde deiectum, alas singulis quaternas. Formam hanc ad similitudinem sphingum accedere, sed ab Aegyptiis vix petitam esse, ait. His disputatis, transit Auctor ad fabulam de asino aureo, quam a Iudæis cultam; & cuius caput ab Antiocho Epiphane & Pompeio M. in sacratio visum esse, notum est. Quæ sit Michaelis V. Cl. tota de re sententia, breviter dicimus. In adyto aureum primum, & deinde subaureum asini caput; idque ab Antiocho & Pompeio visum, minime tamen a Iudæis cultum, sed Cherubicum fuisse, sibi persuadet. Fuisse in adyto non illos solum, qui arcæ foederis imminerent, sed in interioribus quoque tabernaculi tapetibus a Mose textos, & a Salomone in parietibus templi sculptos Cherubos. Ab Ezechiele & Iesaiâ descriptos Cherubos, facies atque vultus à quinque animalium generibus habuisse; non esse igitur dubitandum, etiam ad aliorum animalium, atque adeo asini, (quem minime Hebræis visum visum fuisse multis demonstratur,) similitudinem Cherubos Hebræos efformasse. Valde ingeniose, acute, & eleganter omnia hæc disputantur: sed, nescimus quomodo nobis idem, quod Cicero, acciderit. Legentibus nobis hanc dissertationem, omnia probantur, paulatim vero, quando a lectione recessimus, illa assensio elabatur.

VI. *De aberrationibus lentium sphaericarum*, dissertatio ABRAH. GOTTH. KÆSTNERI. Non solum quantitas aberrationis in lente quavis sphaerica definitur, sed docetur quoque, quomodo eiusmodi lentem invenire possimus, in quam incidentes radii minime aberrationi obnoxii sint.

R

VII.

VII. *Theorema Arithmeticum demonstratum*, ab eodem. Hoc a Cel. *Kraffio* Prof. Tub. propositum, singularem numerorum triangularium proprietatem continet.

VIII. *ALBERTI von HALER observationes botanicae, ex Horto & agro Goettingensi.*

IX. *De Mercurii in barometris diversa, eodem tempore, eodemque in loco, diversa altitudine, repetitas observationes* SAM. CHR. HOLLMANNI.

X. *IOH. MATTHIAE GESNERI γραμματικὰ ὀνόματα, de Dei laude per septem vocales, & VII. spiritibus Apocalypticis.* Est in libro *περὶ ἑρμηνείας*, quem Demetrio Phalereo vulgo tribuunt, locus subobscurus hic: ἐν Αἰγύπτῳ καὶ τὰς θεὰς ὑμῶσι διὰ τῶν ἑπτὰ Φωνηέντων ὁ ἱερεὺς, ἐφελξῆς ἡχῶνες ἀσπῶ, καὶ ἀντὶ αὐλῆ καὶ ἀντὶ κωδῆρας τῶν γραμματέων γέται ὁ ἦχος ἀκῶται ὑπ' ἐμφωνίας. ὅτε ὁ ἱερεὺς τὴν συγκρασίαν ἀδὲν ἄλλο ἢ μέλας ἀτεχνῶς ἐξείρεται τὰ λόγια καὶ μέτρα. Hunc locum docto commentario Gesnerus illustrat, & explicat. Primum docet, huius libelli aetatem non male circa M. Antonini tempora constitui; Aegyptum hic esse talem intelligendam, qualis seculo secundo Christianorum fuerit; et quo Paganetichus Graecos invitaverit, hospitium omnium fuisse cuicumque religioni addictorum; Alexandreae scholam habuisse Iudaeos; in una civitate ecclesiaeque Christianam & Iudaicam religionem cum idolorum cultu coaluisse; fuisse tum sacerdotes, qui recepta certe inter Iudaeos & Christianos Aegyptum habitantes ratione Deum laudare poterint. Deinde monet, non alias quam Graecas litteras hic intelligendas; Demetrii verba ad nomen divinum septem vocalibus constans referendum esse; sacerdotes, qui ἐφελξῆς hoc pronuntiaverint, horum sonorum compositione mysticum dei nomen contineri putasse; lectionem nominis $\eta\eta\eta$, ex utriusque linguae legibus; IEHMOYA esse oportere. Hac sententia lucem aliquam Iohannes Apocalypsi affundere. A. constat. Observat primum, comparasse olim Hebraeos cum anima & spiritu vocales, quarum corpus reliquae litterae sint, atque vo-

cales.

cales esse h. e. vocari spiritus; & deinde coniicit, Iohannem cum Deo *ἐν τῷ πνεύματι* tribuit, nomen heptagrammaton Græcis, idemque Hebræis tetragrammaton, simulque divinam maiestatem & nomen indicare. Salutem igitur Iohannes ecclesius a VII. spiritibus, i. e. a nomine Iehovæ, a Iehova ipso, annunciare, Gesnero videtur. Eadem ratione alia loca, Apoc. 3, I. 5, 6. explicat.

XI. ALBERTI VON HALLER *experimenta de cordis motu a stimulo nato*; quibus sententiam illorum, qui motum cordis ex tactu sanguinis oriri, dum ex venis in cor influens illud iritet, ut vi, animalibus corporibus propria, contrahatur; illustrat & confirmat.

XII. IO. DAVIDIS MICHAELIS *dissertatio, de Iehova ab Aegyptiis culto, ac pro Cnuphi seu Demiurgo, Numine Aegyptiorum, habito*. Fuit cultus Iehovæ antiquissimus, ac Babilonico exilio superior apud Aegyptios. Pharao Necho, cum Eliacimum bello superata a se Iudææ regem imponeret, nomen illius Eliacim, i. e. Deus stabiliet, mutavit in Ioiacim, i. e. Io, seu Iehova, stabiliet. Quod nec valde mirum. Edidit Moses Iehovæ nomine maxima miracula, immo magi ipsi veritatem miraculorum & intellexerunt, & professi sunt. Hunc vero Mosaicum Deum, cur Demiurgum, sua lingua Cnuph, dixerunt Aegyptii? Deum suum mundum creasse Moses prædicabat, idem Aegyptii de Demiurgo suo: Moses deinde ipsum ovipari Dei symbolum, quod est apud *Eusebium* præp. Ev. III. 11. in libri sui exordia, expressit. Verba enim Moysis, *halitus Dei fovebat superficiem aquarum*, i. e. terra aqua tecta halitu quasi & aura Dei vitali incauit, atque ovi instar vivificata est; hæc igitur proxime accedunt ad Aegyptiorum sententiam, Deum ex ore ovum effudisse, ovum autem mundum esse. Quamphrasin Moses, Philoſophia Aegyptia bene instructus, ex ea repetiſſe videtur. Denique Israelitæ, Aharone auctore, sub vitulo nullum alium quam Iehovam suum venerabantur; quod deinde a tribubus X. sub Ieroboamo etiam accidit. Notum enim est, Aegyptiorum aliquos, pro Cnuph seu Demiurgo bovem adorasse.

Obiter in hac dissertatione disputantur quædam *de magis Aegyptiorum*. Confirmatur *Dav. Millii* coniectura, maxime verbo ⲙⲟⲩⲏ , quod idem est ac Græcum *ἱερογυμναστῆς*. Qui a Mose Chartammim, vulgo magi dicantur, esse *ἱερογυμναστῆς*, i. e. qui hieroglyphicam & arcanam scripturam bene cæterent. Negatur deinde, magos ulla dæmonum ope, si quam profanis iactabant etiam, usos esse, etiam tūm, cum Mosis resistissent. Hoc tantum affirmabant magi, quæcunque faceret Moses, ad percellendum Pharaonem, arte humana effici posse; & quibus nunc utatur, eos naturæ recessus Mosen in scholis magorum didicisse. Inde & hoc apparet, quod verbis hisce, *Dei hoc opus sive digitus est*, indicarint nihil aliud, quam, quæ antea fecissent, non Dei opus, sed humanas artes fuisse. Quomodo rem illam de baculis efficere potuerint, & Michaelis & Hallerus ostendunt.

Hic, earum Serpentum, quæ vivos cæculos pariant, adeo rigida & immobilia corpora esse observavit, ut cauda prehensa nequeant se ad manum advolvere, sed pendulis capitibus, rectoque tractu corporis, baculi recti imaginem repræsentent. Ille, vel serpentes pro baculis substitutos esse furtim, vel, cum serpentes quidam baculorum colorem & formam habeant, narcotio veneno magos usos esse arbitratur, quo serpentes versare, atque ut lignum manu tractare poterint.

XIII. IOH. AUG. ERNESTI *de Vexillariis* dissertatio. Sunt tres de vexillariis doctorum hominum opiniones, quarum nulla Ernestio probatur. Dissensus igitur causis expositis, quid ipse sentiat commemorat. Ait vero, vexillarios fuisse peculiare genus militum, qui certo numero, & cuique legioni attributi, sub propriis vexillis militarent; qui milites legionarii essent; qui denique tirones in legionibus, iidemque quæ olim hastati.

XIV. Eiusdem, *de Navibus Ægyptiæ & Ægyptiæ*. Locus de hac re nobilis est apud *Athenæum* L. V, ubi magnificæ Ptolemaicæ navis mentio fit. Invenere olim, quod maximopere opportunum erat, ut una eademque navis duos guber-

gubernacula haberet, alterum in puppi, in prora alterum. In talis igitur navi prora interdum puppis, & puppis pro-
ra vices habuisse, usumque obtinuisse apparet. Unde
ἰσχυρὸς & ὑπερσχυρὸς cum videbatur, tum dicebatur.

XV. IO. ANDR. SEGNERUS, *de figuris superficierum fluidorum.* Multa hic de fluidorum natura & indole, illa præci-
pue vi, qua quævis liquoris particula in contiguas, sive at-
trahendo, sive cohærendo, agit, afferuntur, non con-
temnenda.

XVI. TOB. MAYERI *Latitudo urbis Norimbergæ, e novis
observationibus deducta.*

XVII. Eiusdem *observationes quædam Astronomicas, No-
rimbergæ a 1749 & 1750 habitæ.*

Ex his primæ Observationum Tomi Excerptis, quæ sit
celeberrimorum Regiæ Societatis Sodalium, amplificando
bonarum litterarum studio, assiduitas, quam exquisitus omnis
eruditionis apparatus, etiam nobis non morantibus Lecto-
res nostri intelligent, optabuntque, una nobiscum, tam præ-
claro instituto, incrementa atque perpetuitatem. Nos, &
de reliquis Tomis Observationum, suo tempore referemus.

ELOGIUM

IO. FRIDER. CHRISTII

POESEOS PROFESS. PVBL. ORDIN. COLL. MIN. PRINC.

COLLEGIATI, NATION. BAVAR.

SENIORIS.

Magnam habet antiquitas commendationem suavitatis:
sive natura ipsa eo sensu imbuat animos nostros, sive
opinio quædam hanc ei gratiam temere adiunxit. Sed
nihil iucundius est antiquitate illa erudita, Græca atque Ro-
mana, cuius vel vestigia per litterarum græcarum latinarum-
que prisca monumenta curiose indagamus, vel reliquias ipsas
in operibus artis cum magna admiratione spectamus. In
quo si nihil aliud esset, quod probari posset, animus certe

deberet laudari gratus aduersus eos, a quibus omnium bonarum artium præcepta egregia, & quod multo maius est, exempla perfecta, accepimus. Sed vehementer falluntur, qui in antiquitate illa cognoscenda nihil præter aliquam voluptatem, liberalem illam quidem, sed inanem tamen, inesse arbitrantur. Illi ipsi, qui omnem antiquitatis scientiam ad veterum scriptorum diuinorum humanorumque intelligentiam, & historiam antiquam referunt, etsi honorificentius, & verius iudicant: est enim ea res permagna: tamen longe angustius utilitatem eius circumscribunt, quam res & usus patiuntur. Itaque recte iudicat intelligentissimus ille, & elegantissimus operum antiquorum spectator & interpret, *Caylus*, Comes, non optime fecisse antiquorum monumentorum interpretes, cum aut nihil aliud, aut maxime id egerint, ut per reliquias antiquitatis græcæ atque latinæ, lucis aliquid scriptoribus antiquis historiæque adferrent: sapienterque ipse in operibus antiquis, quæ mirifica artis elegantia expressit, hoc maxime & videndum præcipit, & ipse videt, ut artium elegantium incrementa & perfectio, artificumque ingenia cognoscantur, eaque intelligentia ad imitationem artificum, h. e. ad usum perfectionemque artium conferatur. Sed quod *Caylus* interpretibus antiquorum operum agendum censet, ipse autem in interpretatione eorum nuper eleganter, & cum magna peritorum laude, egit, hoc dudum fecerunt artifices summi in omni artium genere, quod habet aliquam cum Græcæ Romanæque vetustatis monumentis coniunctionem. Nam si verum velimus fateri, quicquid recentioris ætatis pictura, statuaria, sculptura, cælatura, architectura denique, habet admirabile, venustum, & exquisitum, id omne ductum est ab antiquorum operum imitatione, ad quam omnem artem retulerunt, quicumque primi in aliquo tali genere excelluerunt, & insignes esse voluerunt. Picturæ apud Græcos quæ perfectio fuerit, quam ipsam propemodum naturam æquarit, sciunt omnes, qui veterum testimoniis credere didicerunt. Nec Italica ingenia, ad eam artem vel intelligendam dura, vel consequenda

dam tarda & inuenta fuere, praesertim posteaquam Graecorum opera Romae publicata, & in imitationem vocata sunt. Itaque Italia plena fuit pulcherrimis picturae operibus, ut quae etiam in sepulchra descendere, & ea exornare iussa est: ita machinante fortuna quadam artibus favente, ut in eorum tenebris perfugium haberet ars pulcherrima, unde aliquando, liberata a barbaris Italia, & literarum luce terris reddita, & ipsa revocari in lucem posset. Quod ita accidisse satis constat. Etenim cum bonarum literarum amor & studium occupasset hominum animos, depulsaque Philosophiae scholasticae barbarie, coepissent homines sapientiam petere e scriptoribus graecis atque latinis, requiri coepta sunt reliquiae veteris Romae, & omnium antiquarum artium. Ita dum ea ubique e terra protrahuntur ab antiquitatis studiosis, e sepulchris etiam in lucem ac pene vitam revocata est pictura: quae tum etiam non aliter pingebat, quam olim in istis sepulchris pinxerat, hoc est, in testorio camerarum atque parietum, & sine oleo. Sed multo magis ea res clara est in ceteris generibus, e quibus maiores & meliores reliquias antiquitatis elegantis habemus. Contempnunt hodie opera Gothici & Langobardici ingenii, & ridemus, quicquid ab eo est profectum: adeo in omnibus barbaries eius, hoc est, valde abhorrens a natura, & simplicitate, & pulchritudine, ratio apparet: nec quisquam est, qui vel imitari ea ullo in genere velit, ac pulchra ducat, vel qui fieri quicquam ad eum modum, aedes, signa, vel in saxo, vel in aere, vel in gemmis, velit. Omnes aliqui elegantius requirimus, & venustius. Sed quibus vel hunc meliorem in omnibus talibus rebus gustum, quem nemo ingenuus ac politus habere nolit, quibus huius artium elegantissimarum emendationis initia debemus, nisi iis, qui antiqua earum opera undecumque conquirit, ut vel in locis publicis museisque proposita, vel in libris pictura lineari per aeneas laminae expressa, spectarentur?

Enimvero id quantum, & quam multiplex, & amabile beneficium sit, quis adeo parum humanus est, atque investus,

nasus, quin facile intelligat? Atque non ignoramus, in iis rebus omnibus nullam esse partem necessariam vitæ humanæ, quæ etiam sine ædificandi illa elegantia, & ceteris illis deliciis agi potest, & a multis gentibus per multa sæcula acta est. Neque tamen propterea audiendus est, si quis eas res omnes, ut non necessarias, contemnat ac repudiet. Omnes alias vitæ humanæ oblectationes ac delicias in vestitu, in victu, in reliquis vitæ cultu, in hortis, expellamus licet, si ad necessitatem vitæ revocare omnia velimus. Sed nemo ita est inhumanus, ut hæc necessitatem tantopere amplectatur, nemo ita ab omnibus vitæ suavitatibus alienus, ut iis nihil in ullo genere artium tribuendum ducat. Carere potest istis omnibus vita humana: sed ægre careat, sed debeat negatis atque ademptis: quod si hoc ignoscendum sit magis, quo liberalior ea oblectatio debet iudicari, quæ non ad corpoream voluptatem solam, ut in cibo, potu, aliisque talibus rebus, refertur, sed ad oculorum sensum, & quidem eum, qui sine ratione, & sine ingenii quadam elegantia, vel naturæ beneficio insita, vel artium studio & iudicio aucta, contingere non potest. Quodsi qua in talibus rebus vanitas accusanda sit, ea profecto magis reprehendi debeat in iis, qui talium rerum possidentiarum immoderata cupiditate incensi sint, quam in his, qui earum adpectu iudicioque & pacere oculos pariter atque animum, & acuere ingenium ad sensum pulcritudinis omnis, & vitam ipsam elegantiore reddere velint: qui est fructus talium rerum præstantissimus, maximeque liberalis. Etiam non est tacendum id, quo videntur ea artis vel antiqua, vel recentia opera, eorumque spectandorum & intelligendorum studium, maxime commendari.

Maxima pars humanitatis, & decus prope omne vitæ humanæ, quæ distamus a bestis, inest primum in sensu quodam ordinis, decoris, & pulchritudinis; deinde in dictis factisque omnibus, & partibus vitæ humanæ externis, ad illius sensus legem & normam componendis fingendisque. Hunc sensum obruit atque extinguunt barbaries, inimica rebus

bus pulchris omnibus: eo autem extincto, totius vitæ in omnibus rebus deformitas, aberrans longissime a naturæ humanæ lege ac dignitate, consequitur. Sed ubi ille sensus viget, aliturque suis nutrimentis, & acuitur artibus idoneis, ibi verò omnes accipiunt suum ornatum ac decus, consentaneum naturæ humanæ dignitati, existisque elegantia quædam; per omnes vitæ humanæ partes fusa & explicata. Hinc nascitur vera eloquentia, non modo popularis illa & libera, sed etiam altera exquisitior, & adstricta numeris certis: hinc morum facilitas, elegantia, venustas: hinc in operibus artis omnibus pulchritudo & lepos. Sed hæc omnia genera habent conjunctionem inter se talem, ut suam sibi invicem communicent vim, & iisdem semper in locis habitent, sitque iis quasi commune domicilium. Neque enim ignorat quisquam, quibus temporibus eloquentia, poësis, & aliæ artes liberales, in Græcia & Italia maxime floruerint, iisdem perfectissimam ibidem fuisse picturam, statuariam, architecturam, ceterasque tales artes, certe elegantissime tum de talibus rebus homines iudicasse. Quare, quemadmodum ii, qui libros veteres græcos & latinos, vel in lucem protraxere, vel emendare ingenio, & explicare doctrina instituerunt, & cum maxime instituunt, adducuntque homines non modò ad eorum intelligentiam, sed etiam gustu pulchritudinis eius imbuunt, qua ibi sunt oblita omnia, hæc igitur, ut præclare merentur de genere & vita hominum, propterea, quod ex iis libris omnis vera sapientia humana, dicendique elegantia & suavitas, venit: sic & ii plurimum profunt vitæ humanæ, eiusque iucunditatem adiuvant, qui vel reliqua vetustatis Græcæ & Romanæ opera e visceribus terræ eruenda curant, quod multi non modo eruditissimi homines, sed etiam Principes fecere; facitque cum maxime CAROLVS, utriusque Siciliæ Rex, magno & regio sumtu protrahens Herculani reliquias in lucem, in eoque se ad omnem posteritatem victuro beneficio literas artesque elegantes adficere existimans; vel eorum artem & venustatem demonstrando, acunt homines, ad pulchritudinis eius,

S

quæ

quæ talibus rebus attributa est, sensum, non modo ad illas ipsas artes iudicandas exercendasque profuturum, ad quas ea proprie pertinent, sed etiam ad reliquas; in quibus elegantiae ratio habetur, vitamque universam.

Atque non ignoramus, eos, qui in aliis sua ridet vitia, quædam antiquitatis interpretibus obiicere, quibus eorum studia in contemptum adducere conentur, in his quædam oppido frigida: qualia sunt in iis, quæ, sub *Sectani* nomine, in eos effudit *Lagomarsinus*; cetera aut communia, aut levia, aut omnino nulla. Nam quod minutias consectari dicuntur, ea non est, nisi maioris diligentiae reprehensio, quæ est valde lubrica & fallax. Neque enim cuiusvis est, iudicare, quid sit, in illis præsertim generibus artium elegantiorum, & quas ipse ignorare se fateatur, minutum ac contemnendum: nec ullius artis perfectio, sine multis parvis rebus constat: denique nulla pars doctrinæ reperitur, cuius professoribus non minutiae soleant obiici. At vident sæpe, velut in numis ac gemmis, quæ nemo alius videt, nec omnino insunt. Primum, non mirum sit, si oculus, in aliquo genere exercitatus, videat, quod alii non cernant, qui se non in eodem genere exercuerint: cum etiam aures, exercitæ audiendis musicis concentibus, audiant, quæ aliæ non assequuntur. Enimvero, an in ceteris artibus ac disciplinis nemo videt, nisi quod est ante oculos, positumque in re ac natura? Immo vero quam multi vident in sacris libris, quorum nullum ibi vestigium impressum est divinitus? in legibus, quorum nihil in mentem legislatori venerat? Physici ii, qui arcana naturæ perspicere, per microscopiorum auxilia, tentarunt, quam sæpe irrisi sunt, quod viderent ea, quæ per eadem microscopia nemo alius posset assequi? Metaphysici autem, quod in verbis inanibus viderent notiones rerum? Quid? quod gravius est, quotus quisque non in se atque in animo suo videt res maximas, sapientiam, doctrinam, virtutem, etiam cum ab eo longissime absunt? quam multa in liberis parentes, in amantibus amantes, bona vident, quorum alii nihil admodum agnoscunt?

scunt? quam multa porro vitia atque peccata in aliis vident male acuti homines, a quibus eos facile liberent æqui aliorum oculi? Non igitur tolerabilis erit in Antiquariis error innoxius oculi, cum alii plerique haud paullo graviori animi errore peccent? Immo condonabitur ceteris magnis bonis, quæ eorum diligentia debentur: eruntque ipsi in tanto maiori honore, quanto pauciores sunt, qui in eo genere vel elaborare fuscipiant, vel efficere probabile aliquid possint.

Neque enim facile est, aut cuius datum, in antiquitatis istis reliquiis cum laude versari: adeo multa requiruntur vel ingenii, doctrinæ, artiumque præsidia; vel studii, laboris, exercitationisque adiumenta! Opus est primum ingenii ac prope oculorum ipsorum quadam elegantia, quæ sentire & agnoscere talium operum pulchritudinem, & manuum artificia possit, sine qua nihil in toto isto genere quævis cura effecerit. Doctrinæ porro antiquæ copia insignis requiritur, quæ gemmarum, numerorum, arcuum, columnarum, figuris antiquis refertarum, aliorumque talium operum erudita argumenta assequatur, & apte interpretari doceat. Oportet etiam artes ipsas, quæ talia opera effecerunt, non prorsus ignorare, tenere saltem linearis picturæ artificium, in quo insunt fundamenta & principia omnium illarum artium, & sine quo nullum certum est de ullo tali opere iudicium. Quanta denique diligentia esse debet vel in iisdem operibus sæpe tractandis, inspiciendisque, vel in comparandis similibus; ne coniecturis uti necesse sit, ne suspitionibus acquiescere cogare, aut videre videare, quod non insit: quod est unum certum genus antiquitatis talis bene cognoscendæ; sicut accurati Physici, in operibus eventisque naturalibus inspiciendis observandisque, faciunt. In quibus rebus quanta difficultas, quam paucis superanda ostendatur, quis non sua sponte intelligit?

Sed talem nos, proh! habuisse IO. FRID. CHRISTIVM, harum rerum vel mediocriter intelligens nemo negaverit. Primum, quanta doctrinæ veteris, cum universæ, tum ma-

xime eius, quæ ad hanc rationem pertineret, copia fuerit. Viro, & scripta eius loquuntur, & cognoverunt, quicumque eum vel disputantem de talibus rebus discendi causa audire, vel cum eo sermones super talibus argumentis familiariter contulerunt. Omnia cognorat latinorum scriptorum monumenta, in primis ea, in quibus esset veluti domicilium antiquariæ illius scientiæ, ut *Plinii* maioris libros postremos, & poetarum carmina, quæ etiam proprio quodam rei poetici studio adamarat, & accurate magnoque cum iudicio tractabat, in his etiam, quæ alii præterire solent, historiæ denique auctores universos. Sed in omnibus omnia antiquitatis vestigia, etiam leviter impressa, & ab aliis vix animadverta, curiose indagarat, & vel scriptoribus ipsis e numis gemmisque suis aliquid lucis affundere, vel his ex illis accendere tentarat. His adiunxerat reliquias antiquitatis, quas docti ubique terrarum viri per lineares in æneis lamnis figuras expressas edidissent, quorum operum librorumque magnam & lautam copiam haud parva pecunia compararat, non ut haberet, & per eam se imperitis iactaret, sed ut perspiceret, excuteret, & inde cum suam in hoc genere scientiam auget, tum intelligentibus profect. Quid? quod etiam quibusdam suppellectilis antiquariæ generibus non parvam pecuniam impenderat, ut numis gemmisque antiquis, quarum non parvum ille numerum reliquit, in his quasdam exquisiti artificii, & non vulgaris raritatis. Viderat denique in peregrinatione, quam per Germaniam & Italiæ partem fecerat, permulta eius generis, non obiter, ut peregrinantium plerique solent, sed quemadmodum periti & artifices suæ artis opera solent spectare. Et erat tanto melior & spectator operum ipsorum, & exemplorum inde ductorum in libris iudex, quod non modo a natura sensum quendam talis elegantiam habebat, sed eum etiam omni ratione acuerat. Nam linearem illam in charta pingendi rationem tenebat, & radium in æneis lamnis ducere didicerat: non ille quidem, ut artificum venustatem & subtilitatem assequeretur, at, ut artem se callere ostenderet. Accesserat exercitatio operum artis inspicendorum

com-

comparandorumque assidua & scita: ut qui etiam pictorum omnium recentiorum tabulas, de quibus & ipsis eleganter iudicabat, ita accurate, ita sæpe inspexerat, ita propriis quibusdam notis discernere didicerat, ut, cuius artificis quælibet esset, facile diceret: in quo genere ille tantum diligentia posuerat, ut etiam signa omnium pictorum, quibus opera sua notare consueverunt, collegerit, & perite interpretatus sit proprio libro, (*de Monogrammatibus Pictorum*), qui nuper e germanico francicus factus est Parisiis. Itaque, quicumque apud nos in tali aliqua re hærent, aut intelligere aliquid cuperent, CHRISTIVM consulebant, a quo se putarent optime, quæ vellent, cognoscere posse. Quibus ille ita plerumque & vestigio respondebat, ut, sibi ab eo satisfactum egregie, faterentur. Neque vel alium, quam ipsum, interpretem adhibebant, qui antiquitatis partem aliquam, ut gemmarum argumenta, explicari vellent, ut in Richteriano Museo publicando factum est; vel alius iudex facile adhibebatur, cum in Actorum istorum nostris Commentariis, de libris antiquariis iudicandum esset. Quo maius in eo se ornamentum habere Academia nostra putabat: quo amisso, merito, ut in gravissima iactura, non modo communi literarum nomine, sed etiam sua causa proprie dolet: præsertim cum etiam alia, vel a literis, vel a virtute & sapientia, permagna in eo bona fuerint, quibus ægre sibi carendum posthæc videt.

Eum debuimus Coburgo Francorum: quo in oppido natus erat anno huius ipsius sæculi primæ, e gente antiquæ in Franconia claritatis: patre *Io. Sebastiano*, in Aula Ducum Saxonie & Coburgensi Domo Ernestina Consiliario, & Gymnasii Curatore, ayo paterno *Georgio Iulio*, Marchionis Baruthini in Fisci procuratore Consiliario, materno *Io. Adamo Drehselio*, in eadem Aula Consiliario. Pater, cum & filium amaret, præsertim in quo præclari ingenii signa comparent, & literas, quas ipse calleret egregie: primum domesticos præceptores aluit, quos optimos nancisci posset, deinde ab his bene præparatum publicis Gymnasii magistris erudiendum tradidit. Horum doctrina, & vero etiam Pa-

rentis domestica disciplina, conformatus, missus est in Academiam Ienensem: unde perceptis, trium annorum spatio, philosophiæ, matheseos, iurisque partibus omnibus, itemque historia Imperii Germanici, redux in patriam, rector datus est nobilissimis Iuvenibus, primum *Volzogii* tribus, uni, quocum profectus in eandem Academiam, & scientiam earum disciplinarum & amorem sibi auxit, duobus eiusdem fratribus, *Halis* in Saxonibus ituris, denique *Rud. Bunavio*, Comiti, magni illius *Henrici* fratri, in Lipsiensi Academia, quæ ei, per viciniam, dum *Halis* commoratur, cognita, plurimum omnium placebat. Inter hæc ei in Aula Meinungensi, *Volzogiana* suffragatione, datus fuerat locus inter scribas Principis, etiam spe maiorum honorum proposita. Sed ille literas, latinas imprimis, & elegantiores artes, ita adamarat, ut Academicam in literis vitam aulicæ præferret, nihilque magis optaret, quam ut docere, quas didicisset, literas, in Academia, in primis Lipsiensi, posset. Cuius voti compotem fecit *Bunavia* Domus, impetrata ei Professione historica extraordinaria: ad quam sibi, Magistri Philosophiæ honoribus capiendis, & disputationibus legitimis, in primisque doctrinæ & virtutis opinione, viam munierat. Neque tamen ea res ipsum impedivit, quo minus comes iret *Bunavio*, primum per Germaniam inferiorem, Belgas, Batavosque, in Britanniam, post per Bohemiam, Morariam, Austriam, in Venetos: unde per Suevos, Bavaros, Francos & Bohemos, rediit Lipsiam. Nam Italiam reliquam, quod maxime cupierat, & Francogalliam visere, bellicæ turbæ non siverant.

Reversus Lipsiam, totum se dat erudiendæ iuventuti bonarum literarum studiose, auctus mox Professione Poëtica ordinaria, quam ad finem usque vitæ ornavit, & scholis historicis, poeticis, literariis, antiquariis, assidue habendis, & scribendo multa, quibus literis communibus prodesset, & dignitatem bonarum artium omni ope asserendo. Pleraque scripsit per occasiones Academicas, Prolusiones, Disputationes, Carmina, quosdam etiam alios libros, ut *Noſter, de Monogram-*

negrammaticis Pictorum, Fabulas Aesopicas, exquisitæ eruditionis plenos: nec ulla est pars elegantis doctrinæ, cui non aliquid lucis adfuderit scriptis suis: quorum prope omnium titulos & argumenta uno loco ipse prodenda curavit *). Et reliquit quædam affecta, quæ dolendum est perfici ab ipso & publicari non potuisse. Genus orationis erat, in differendo purum, perspicuum, copiosum & profuens; in scribendo exquisitius ab delectu verborum, & structura curiosiori, & latine doctioribus magis, quam qui leviter tincti latinis literis essent, aptum ac probatum. Docendi rationem non modo ad scientiam referebat, sed etiam ad virtutem & bonam mentem, digredi sæpe solitus ad præcepta sapientiæ & virtutis, commendationemque elegantis in vita humanitatis: cuius tanto melior & præceptor & commendator erat, quanto ipse in omni vita erat elegantior & urbanior, domestica Patris disciplina quæ in prima ætate imbutus humanitatis & elegantie sensu, & ad eam plane conformatus consuetudine cum viris magnis, cuius ei copiam & nobilium iuvenum recessura, & peregrinationes fecerant. Vitæ genus sequebatur, quale literis maxime convenit, tranquillum, sine ignavia ac solitudine, neque assidua & promiscua cum aliis consuetudine occupatum & distractum, neque nimia literarum aviditate solitariam & obscuram: nunquam se minus solum existimans, quam cum inter libros suos ageret, nunquam magis, quam cum inter homines, quibuscum nihil loqui liceret de communibus literis, aut quod in diem posterum iuvare ingenium animumque posset. Bonarum literarum tantus amor erat, tantum studium, ut in earum laude ac dignitate tuenda modum excedere mallet, si tamen in tali re modus excedi potest, quam non satis acer defensor videri.

Sed illa ipsa vita, domi maxime & in literis acta, siccus corporis

*) In Vitis Eruditorum nostræ ætatis P. IV. Index scriptorum ibi editus desinit in Prolusione & Panegyrico a. 1749. editis. Accessere his Prolusiones atque Exercitationes: *Magisteria Veterum in poculis: de poetica recte intelligenda: de poetarum imaginibus: de Carminibus Saturniis: Panegyrici: Studiorum constantia: Scriptionis labor: Scriptionis bona & ratio: Corrigenda rerum inanum studia: Urbis Lipsiæ bona.*

poris virum, nec nimis a nervis robusti, quamquam satis prospera valetudine a pueris usum, tamen paulatim debilitaverat. Cuius imbecillitatis vis primum erumpere ante paucos annos coepit spūti copiosiori fluxu, per intervalla recurrente, qui interdum etiam vomendi conatum cūbat. Hunc etsi represserat aliquoties, & primarum viarum debilitatem roborare tentarat, *Ludovicus* noster, cuius excellentē scientia, & fideli consilio utebatur *Christius*: tamen tanta mali vis fuit, ut plane tolli nulla arte posset. Nam secuta hieme ita aucta est imbecillitas, ut de salute viri dubitare medicus inciperet, post breve autem a vernalis temporis benignitate levamentum, etiam desperaret, cum adpropinquante autumno ita vires frangerentur, corpusque totum contabesceret lentæ febris accessione, ut ad extremum succumberet malo, & leniter expiraret.

In tanta imbecillitate corporis, tamen ad extremum animus conservavit cogitandi vigorem: qui & amicis, & ipsi, spem quandam recuperandæ valetudinis relinquebat. Itaque ei licebat, sermonibus cum familiaribus, quæ visendi causa venissent, habendis, libris inspiciendis legendisque, sed maxime rerum divinarum cogitatione, mali sensum subinde vel minuere, vel obruere: videbaturque ipsa cogitandi contentione recreari potius, quam defatigari. Quo magis etiam corroboratus est animus, accepto de *Christophori Wollii*, Viri S. Rev. manibus corporis & sanguinis Christi viatico, auditisque sermonibus, ad contemnendam huius tam fragilis vitæ miseriam, & melioris spem atque cupiditatem confirmandam alendamque, accommodatis. Neque vero aut impatientia se opprimi sinebat in tam longo malo, aut querelis molestus cuiquam erat, sed dissimulabat potius magnam mali partem, & in melius verbis vertebat, quæ timor etiam augere solet. Una res gravior est commotus, cum bello repentino oppressam patriam audisset. Sed ille dolor admodum ei brevis fuit, tertio die post, II. Sept. 1756. ex huius vitæ miseria & turbis, ad celestia gaudia & æternam tranquillitatem translato. Nos vero, quicumque bonas literas amamus, memoriam Viri de iis præclare meriti conservabimus, eamque iustis laudibus ad posteritatem propagare, sed maxime insigne eius studium in iis tuendis, imitari conabimur.

NOVA ACTA ERUDITORUM,

publicata Lipsiæ

Calendis Martii Anno MDCCLIX

Pars II.

DICTIONAIRE HISTORIQUE, OU MEMOIRÉS
Critiques & Littéraires, &c. par PROSPER MAR-
CHAND. TOME SECOND. K-W.

i. e.

LEXICON HISTORICUM, SIVE COMMENTARIJ
*Critici & Littéraires de vita & operibus hominum illu-
stratis, quorum pars maior doctrina laudem meruit.*
Scripsit PROSPER MERCATOR.
TOMUS ALTER.

Hagæ Comitum 1759. apud Petr. Hondium, Alphab. qua-
tuor, forma folii.

De Parte priori Operis, iucunda utilitate spectabilis, ita
diximus, (in Act. Erud. A. 1758. pag. 673. sqq.) ut
nihil fere, quod ad efformandam illius in animis Le-
ctorum imaginem quandam pertineat, prætermisisse videa-
mur. Iam igitur, accepta Parte posteriori, non curabimus
communes illius cum priore dotes, sed paullo ampliorem
potius eorum, quæ *Mercator* noster de viris claris, certe me-
morandis, hac Parte tradidit, repetitionem suscipiemus.
Sequemur autem eundem, quem ille tenuit, litterarum ordi-
nem, neminem tacituri eorum, quos ille memoria dignos
iudicavit.

T

Kira-

Kiraniides. Liber, artis magicæ futilia præcepta nonnulla complexus, quem alii Mercurio Trifnegusto, alii Zoroastri, plurimi denique *Kirano* aut *Kiraniidi*, (sicut Regem Persarum fuisse,) tribuunt. Vero autem proxima est suspicio Reinseffii, qui illum existimat fragmenta habere earum opinionum, quas olim Aegyptii, Persæ, atque Arabes amplexi fuerint. Nec *Κείρανιδης* Auctoris nomen est, sed libri, in quatuor *Κοινογράμματα* distincti. Ex Græco; an Arabico? sermone latine vertit Gerardus Cremonensis. Superfunt in Bibliothecis duo libelli, hoc propemodum argumento & indice, qui sepius inter se miscentur. Alter Græcus est MSCtus, incipiturque, *Cyrani & Harpocratonis περί Φυσικῶν ἀνεκείνων*: alter latine editus exstat. *Kirani Kiranides, & Liber Physico-Medicus Kiranidum Kirani*, quem Lipsiæ A. 1638. editit Andreas Rivinus; cuius etiam Codicis Autographon servat Bibliotheca Academiæ Lipsiensis *).

Iohannes Lannelius, (de Lannel.) Huius nomine prodit Lutetiæ A. 1622. Historia Iohannis Secundi, Regis Castiliæ, vero Auctore libri Cardinale Richelio, qui eo inserebat Connetabulum de Luynes. Hoc eodem loco eidem Richelio vindicatur *Testamentum politicum*, quod negarunt nonnulli ab eo scriptum fuisse.

Leonardus Utinensis, Dominicanus Seculi XV. sermonibus sacris habendis claruit. Ostendit Auctor, errasse sine dubio Ioh. Gottfr. Olearium, in Abaco Patrologico, qui omnium librorum typis descriptorum primum reputet editionem Sermonum Leonardi de Sanctis anni 1446, quam teneat Bibliotheca templi Mariani Halensis. Errasse autem, ita, ut tempus scripti operis, cum tempore editi, commutaverit. Adparere enim in prima horum Sermonum editione anni 1473, annum illum 1446. huius rei documentum.

Iohan-

*) Scribentibus ista ad manus est *Defensio Variarum Lectionum Tbo. Reinseffii*, (qui & ipse Auctor libri est,) *contra iniquam censuram Poetae L.* Rostoch. 1653. 4. liber rarior, qui non solum totus est in lacerando misere Rivino, sed inprimis hanc eius Kiranidon editionem a pag. 150-168. exagitat.

Johannes Licaragus, (de Licarrague.) Hic Novi Foederis libros in linguam Vasconum seu Cantabricam transtulit; inductis iussu, & subsidiis a Johanna Albretana, Regina Navarrae, ministratis. Eius versionis perquam raræ index hic est: *Iesus Christ Iamaren Testamentu Berria, &c. Rochellan Pierre Hautin imprimicale, 1571. 8.* Obiter de Henrici IV. R. Galliae, ad sacra Pontificia transitu, disputat Mercator: observat item, in Antonii Bibliotheca Hispana Nova non esse, quod multi putant, omissam Mich. Serveti mentionem; legi enim de eo nonnulla Tom. I. p. 69. sub alio nomine, *Andreas Servetus de Animon.*

Vasus Lobeira. Primus Auctor fabulosæ Historiæ de *Amadis de Gaula*, ex qua, velut ex equo Troiano, innumeræ fabulæ Romanenses progressæ sunt.

Julianus Macho, Augustinianæ familiæ monachus exeunte Seculo XVI. Lugduni Gallorum. Complures libros latinos Francogallice vertit.

Mandevillus, qui & Mondevillus, Mundevillus, imo *Amondvillus* scribitur. Medicus & Chirurgus Philippi Pulchri, Gall. Reg. ipsis Gallorum plerisque ignotus.

Colardus seu Nicolaus Manson, typographus Brugensis, sub exitum Sec. XIV. Metamorphoses Ovidii Gallice vertit.

Theodorus Martinus, (Martens & Mertens). Vir doctus, Erasmi amicus, qui primus artem typographicam in Belgio exercuit, Alosti quidem, Lovanii, & Antwerpiae. Non est nobis filendum monumentum viri sepulchrae, quod Alosti spectatur, ubi octogenario maior A. 1534. decessit. In eo quippe disertis verbis perhibetur, Martinum artem typorum, beneficio scribendi, ex *Germania & Gallia in Belgium* intulisse.

David Martinus. Clarus Reformati coetus Minister Sacrorum, primum in Gallis, deinde in Belgio. Quas ad viros doctos dedit epistolas, merito eas singulari Volumine comprehensas edi optat Noster. Kettnerus autem, quem Superintendentem *Fridlinburgensem*, mox *Queidlinburgensem* ad-

pellat, *Quedlinburgi* Ecclesiam rexit, quam urbem Abbatia satis nobilem facit.

Mafutius, (*Mafuccio*). Ineunte Seculo XV. fabellas L. (*Cinquante Nouvelle*) contexuit, quibus minus dextre imitatus est Bocatium, & impietatis simul notam contraxit. Longior digressio Auctoris, de fabulosis Historiis, quas Galli, adscitis nominibus veris, finxerunt.

Ludovicus Maius, (*Louis du May*), Scriptor Sec. XVII. Celebratur inprimis illius *Scientia principis*, seu in Naudæum, de callidis Principum administrandi regni rationibus, (sur les coups d' état,) commentarius, in quo tamen plusculos errores notat *Mercator*. Accusat etiam in transcursu insignem plagiarium, qui, editis A. 1739. Lugd. Bat. *Reflexions historiques & politiques sur les moyens, dont les plus grands Princes & habiles Ministres se sont servis pour gouverner & augmenter leurs Etats*, Naudæi librum, paululum mutatum, pro suo venditavit.

Silvester Mazolinus, vulgo *Prierias*. Satis ille quidem vel publicatis adversus Lutherum scriptis notus, quem tamen non primus, ut multorum fert sententia, sed inter primos, stylo petiit. Ceterum iure Noster ridet eos, qui Silvestro tribuunt *Modum solennem & authenticum ad inquirendum & inveniendum & convincendum Lutheranos*, cet. editum A. 1519. 4. quum sit potius liber facetus, qui Inquisitorum stultitiam — naso suspendit adunco.

Numi, (*Medailles*). Dicit primum de duobus Operibus fane victuris, Antonii Augustini altero, altero Ez. Spanhemii. Tum Bibliothecas numarias præcipuas indicat. Adiicit exempla numorum plura, quæ doceant, non esse his monumentis plus iusto tribuendum, quippe quæ verum sæpius corrumpant. In his est numus Iulii Cæsaris, quæ nomen suum & dignitatem tectè designavit. Illustrius exemplum præbet splendida collectio, *Historia Ludovici XIV. in numis*. Sed curiosius tractatur, atque adeo aere expressus proponitur (p. 51.) numus infamis, male adscriptus Beuningio, Batavorum Consuli, cusus ille potius & conditus Norimbergæ aut

ant Augustæ Windelicorum, hac epigraphè: Stetit sol in medio coeli. Succedit numas, cuius item species exhibetur p. 54: quo minus honesta, sed ridicula traditur imago foederis, cum Anglorum tyranno Cromwellio, a Gallis & Hispanis pari ardore expetiti. Alia postea numerorum exempla proferuntur, quorum errores, Historiæ ope, emendandi sunt. Denique eos impugnat Auctor, qui præferre Numis Inscriptiones studeant, additis Inscriptionibus nonnullis, quæ manifesto falsa perhibeant, ut illa in Arcu Triumphali Titi verba: *Urbem Hierosolymam, omnibus ante se ducibus, regibus, gentibusque, aut frustra petitam, aut omnino intentatam.* Observat etiam, nec numos, nec inscriptiones, quamvis utrumque genus coniungas, ad perfectam historiam sufficere.

Petrus Merlinus. Hic, cum celeberrimo Navarcho Cati-
loni (Chatillon) a sacris esset, ea ratione effugit funestæ diei Bartholomeanæ cædes, quam possis miraculosam dicere. Quod calumniati sunt nonnulli, hunc Merlinum, præfectum deinde ecclesiæ Reformatæ in Britannia minore, & insignis apud suos auctoritatis virum, verum esse Henrici IV. seu Magni patrem, id nullo negotio refellitur.

Iohannes Myssenus, (Meyssens). Idem picturæ artem, & lardi vendendæ mercaturam ignobilem, exercuit Antverpiæ. Ibi edidit A. 1649. librum infrequentiore: *Images de divers Hommes d'Esprit sublime, &c.* fol.

Ioh. Monelarius, (Montyard). Dubium est, an Reformati cuiusdam coetus antistitem egerit; illud certum, fuisse ab epistolis Condæo Principi, sub initia sæculi superioris. Multa Gallice convertit, ut Natalis Comitæ Mythologiam, Apuleii Asinum Aureum, alia. Legas hic enumerationem versionum omnium libri Apuleiani Gallicarum; & de Iac. Clemente, qui ficarias manus Henrico III. admovit; de diebus item fatalibus, singularia.

Ioh. Morellus, Frater Guil. Morelli, quem norunt omnes typographum Regis in Græcis excellentem fuisse. Iohannes autem, veriora sacra sequutus, inhumanas ob ea ipsa vexationes, mortem denique pertulit, ægrogium constantiæ exem-

operis Bœthiani recenset Auctor, incipiendo ab antiquissima, quam Seculo XIII. perfecit *Jean de Meun*, cognomine *Clopinel*, h. e. claudus.

Jacobus Palladius, vulgo *Jacobus de Teramo*, quod est nomen patris, cum illud prius familiam viri designet; utroque tamen nomine, velut diverforum hominum, descriptus a Toppio in Biblioth. Neapol. Iuriconsultus celebris Sec. XIV. fuit. De eius *Processu Luciferi contra Jesum, coram iudice Salomone*, qui liber stultitiam illius ætatis satis manifesto prodit, curiosius disputatur; instituta etiam iniquiore comparatione cum eo libro poematis Miltoniani, aliorumque, qui res sacras fictionibus exornarunt. Per occasionem Ioh. Hussi vaticinia examinantur, reiiciunturque, de cuius & numeris leges quædam p. 124. 125.

Ferrantes Pallavicinus, ingenio & scriptis nobilis, sed idem maledicus. Qua styli intemperantia quum inprimis adversus Barberinos, gentem illustrem, & Urbano VIII. Pontifice præpotentem, grassaretur, ab his interceptus Avinionæ supplicio adfectus est, A. 1644. mense Martio. Frustra sunt, qui negant, scriptum esse ab eo *Divortium Cosęsse*, Satyram in Ecclesiam Romanam, quæ legatur non indignam.

Pantalion seu *Panthaleon*, Medicus Seculi XV. Italus, an Gallus? Raræ sunt eius *Vitæ Sanctorum*, A. 1475. in *Casellarum oppido* impressa, hoc est Casellis in Hibernia, ut putat Mercator.

Paulus Middalburgenfis. Scriptis Astronomicis & Chronologicis famam adeptus est, primusque adeo fundamenta iecit corrigendorum a Gregorio XIII. Pontifice factorum.

A. S. sive Andreas Peregrinus. Nomen fictum, quo insignita produit *Hispaniæ Bibliotheca*, Francof. 1608. tribus Voll quaternis. Huius auctor, communi eruditorum sententia, creditur *Andreas Schottus*, Iesuita celebris. Negat Noster, motus gravitate errorum, quibus hoc opus laboret; præcipue ea pars, quæ de Mariana tradit. Itaque sibi persuasit, veram Bibliothecæ huius Auctorem esse

Vale-

Valerium Andream, qui triennium integrum in disciplina & domo Schotti egerit, & uti illas Collegianis potuerit. Addidit Auctor narrationem criticam Operis Marianæ clarifimi, de rebus Hispaniæ, persequendo Editiones illius, Versiones, & Apologias plerasque omnes.

Jacobus Petrus, sive Parvus, Monachus Augustinianus Sec. XV. gente Gallus, addictus Principibus Burgundiæ. Dubitatur, an eius Historia Caroli VI. R. Gall. typorum opera vulgata fuerit.

Picutrix, Arabs, qui medio Sæculo XIII. vixit, & magicarum superstitionum collectionem compilavit, nunquam typis descriptam.

Caspar Piltorius, sive Pelletarius, Medicus sub exordium Sec. XVII. in patria, Middelburgi Selandiæ. Scripsit: Plantarum, tam patriarum, quam exoticarum, in Walachria, Zeelandiæ insula, nascentium, Synonymia, Middelb. 1610. 4.

Christiana, seu **Christina Pizan**, Femina docta in Galliis, Sæculo XV. Patre nata Astrologo Caroli V. Regis. Multa scripsit, & versibus & prosa, quæ ineunte anno solebat familiaræ regiæ & proceribus offerre. De his tamen omnibus opusculis non nisi duo typis expressa leguntur. Nupsit Stephano Castello euidam, reliquitque filium Ioh. Castellum, Historicam diligentem.

Iohannes Meraeus Poltrotus, Gallus, nobili genere natus, & Reformati coetus sectator, qui fanatico oestro percitus, Gudiam Duce[m], præcipuum religionis suæ hostem, trucidavit. Notat Auctor eos, qui impium hominis factum non veriti sunt heroicam dicere, scriptisque celebrare: superest in eundem laudatorium. Adr. Turnebi carmen, quod tamen vix videtur a viro tanta humano profectum esse.

Guilielmus Ranchinus, (Ranchin), in Academia Montispefulana Antecessor, ineunte Sec. XVII. vir egregie doctus. Præstantissimum eius opus censetur quod sic inscripsit: Revision du Concile de Trente, contenant les Nullitez d'iceluy, &c. 1600. 8. Dignum, quod iteratis curis publicetur.

exemplum præbens, cum vix annos viginti natus esset. De aliis Morellis eiusdem ætatis A. multa. —

Musetus, (Mouffet). Seculi XVI. Scriptor, qui primus poesin Francogallicam ad leges Græcæ Romanæque severas adstringere conatus est, adscita in illam mensura pedum, hexametris item & pentametris. Verterat ad hunc modum utrumque opus Homericum; sed hic labor interit, si a primo Iliadis versu discedas:

*Chante Déesse le cœur furieux & l' Ire d' Achilles,
Pernicieuse qui fut, &c.*

Eum imitatus est Bonaventura Pererius (*des Periers*), Mox Iodellus, Denisotus, & Paschalis (*Pasquier*), similes versus composuere. Quibus accessit Claud. Butetus, qui rhythmum huic generi addidit. Clarior eodem studio Anton. Bavius (*de Baif*) fuit, adeo ut a multis auctor inventi crederetur. Apponamus lepidum ingenii Baviani fructum:

Ier natal. marké de Baif ki lessa

Ses pémins feautés, é premier d'abusit.

Un néveo fontier, à la Franco monstra

L' antike yanson.

Idem Academiam, seu Societatem Poeseos & Musices instituit, concedente solemnibus litteris Carolo IX Rege. Omitimus reliquos, qui patrem operam susceperunt, in quibus est & illustris Albinæus (*d' Aubigné*), a quo observatum legitur, versus eiusmodi ad veterum numeros effectos, mirifice cantari inservire. Eorum exempla ex lingua Lusitana, Germanica, Suecica, aliis, deprompta, cum adiecerit Mercator, mirum est, eum prorsus neglexisse ingentes labores & rixas, quas inter ab annis inde decem Germanicam Poesin Hexametri invaserunt.

Matthias de Moya, Iesuita Hispanus celebris, non tam hoc proprio sibi nomine, quam adsumto *Amadaei Guimenei*, quod præfixit *Opusculo, singularia universas fere Theol. Moralibus complectenti, adversus quorundam expostulationes, contra nonnullas Iesuitarum opiniones morales.* Huius libri historiam primum tenuit Auctor; deinde in unum versum de morali Iesuitarum

tarum

tarum doctrina, & de lubrica Casuistarum opera, quaedam observata tradit. Exemplo sunt recentissima Lusitanica *Malogridae*. —

Thomas Murnerus. Pugnae ille Franciscani Ordinis sodalis, Seculo ineunte XVI. In non paucis illius scriptis, quae hodie a blattis tineisque roduntur, est & *Chartiludium Logicis*, quod auctorem suum in magis suspicionem adduxit, peperitque alios libellos non minus nugatorios, ex quibus, si placet, picturarum chartarum opes, plures eruditionis partes ludendo possis perdiscere. Eorum hic censum instituit *Mercator*. Nos quidem similis artificii exemplum ante paucos annos spectavimus, quod vir bonus quidam Hebraicae linguae studiosorum causa exstruxerat.

Iohannes Niger, (le Noir). Sacerdos in Normandia, mortuus A. 1692. in vinculis, quae se pestinaciori adversus primarios ecclesiasticae dignitatis viros animo incurrerat.

de Nullis. Les Nully. Familia clara, turbulentorum hominum ferax. Eorum praecipui producantur.

Scraphimus Olivarius, Illustris Ecclesiae Rom. Purpuratus. Multi enim, & in his Thuanus, sed iniuria, filium naturalem dicunt Cancellarii Olivarii fuisse. Excelluit doctrina & virtutibus. Multum imprimis laboravit, ut pro Henrico IV. Galliarum Rege, absolutionem Pontificis impetraret.

Ortlof, seu Ortloff, Bavarus, Medicinae Doctor, seculo ut videtur XV, ignotus Bibliographis omnibus, si ab uno *Seguierio* discedas. Adfert *Mercator* alium, non dissimili nomine, *Ioh. Frid: Ortlobium*: sed magis etiam ei memorandus fuerat *Ioh. Christoph. Ortlobius*, qui ludo urbis nostrae litterario ad d. Nicolai regendo praefectus, doctrinae & diligentiae laudem non tenuem, mortuus annis abhinc paucis, reliquit.

Gad de Oucis, Dominicanus Scriptor Seculi XIV. Eum *Quetifus* & *Echardus* (in Scriptt. Ord. Praedic.) miro errore Polonum gente faciunt, quod legerant eum scripsisse a *Pouloigne*, corrupte videlicet pro a *Pohigny*, quod est oppidum Comitatus Burgundiae. Vertit Gallice Boethii libros de consolatione philosophiae. Hoc loco versiones Gallicas omnes

ope-

operis Bœthiani recenset Auctor, incipiendo ab antiquissima, quæ in Seculo XIII. perfecit *Jean de Meun*, cognomine *Chopin*, h. e. claudus.

Jacobus Palladius, vulgo *Jacobus de Terrano*, quod est nomen patriæ, cum illud prius familiam viri designet; utroque tamen nomine, velut divariorum hominum, descriptus a Toppio in Biblioth. Neapol. Iurisperitus celebris Sec. XIV. fuit. De eius *Processu Luciferi contra Iesum, coram iudice Salomone*, qui liber stultitiam illius ætatis satis manifesto prodit, curiosius disputatur; instituta etiam iniquiore comparatione cum eo libro poematis Miltoniani, aliorumque, qui res sacras fictionibus exornarunt. Per occasionem Ioh. Hussi vaticinia examinantur, reiciunturque, de cuius & numeris legas quædam p. 124. 125.

Ferrantes Pallavicinus, ingenio & scriptis nobilis, sed idem maledicus. Qua styli intemperantia quum inprimis adversus Barberinos, gentem illustrem, & Urbano VIII. Pontifice præpotentem, grassaretur, ab his interceptus Avinionæ supplicio adfectus est, A. 1644. mense Martio. Frustra sunt, qui negant, scriptum esse ab eo *Divortium Cosæse*, Satyram in Ecclesiam Romanam, quæ legatur non indignam.

Pantalon seu *Panthaleon*, Medicus Seculi XV. Italus, an Gallus? Raræ sunt eius *Vitæ Sanctorum*, A. 1475. in *Casellarum oppido* impressa, hoc est *Casellis* in Hibernia, ut putat Mercator.

Paulus Middelburgensis. Scriptis Astronomicis & Chronologicis famam adeptus est, primusque adeo fundamenta iecit corrigendorum a Gregorio XIII. Pontifice factorum.

A. S. five *Andreas Peregrinus*. Nomen fictum, quo insignita prædit *Hispaniæ Bibliotheca*, Francof. 1608. tribus Voll. quaternis. Huius auctor, communis eruditorum sententia, creditur *Andreas Schottus*, Iesuita celebris. Negat Noster, motus gravitate errorum, quibus hoc opus laboret; præcipue ea pars, quæ de Mariana tradit. Itaque sibi persuasit, verum Bibliothecæ huic Auctorem esse
Vale-

Valerium Andream, qui triennium integrum in disciplina & domo Schotti egerit, & uti illas Collectaneis potuerit. Addidit Auctor narrationem criticam Operis Marianaë clarissimi, de rebus Hispaniæ, perfequendo Editiones illius, Versiones, & Apologias plerasque omnes.

Jacobus Petitus, sive Porvus, Monachus Augustinianus Sec. XV. gente Gallus, abdictus Principibus Burgundiæ. Dubitatur, an eius *Historia Caroli VI. R. Gall.* typorum opera vulgata fuerit.

Picutrix, Arabs, qui medio Seculo XIII. vixit, & magicarum superstitionum collectionem compilavit, nunquam typis descriptam.

Caspar Piltorius, sive Pelletarius, Medicus sub exordium Sec. XVII. in patria, Middelburgi Selandiæ. Scripsit: Plantarum, tam patriarum, quam exoticarum, in Walachria, Zeelandiæ insula, nascentium, Synonymia, Middelb. 1610. 4.

Christiana, seu Christina Pizan, Femina docta in Galliis, Seculo XV. Patre nata Astrologo Caroli V. Regis. Multa scripsit, & versibus & prosa, quæ ineunte anno solebat familie regis & proceribus offerre. De his tamen omnibus opusculis non nisi duo typis expressa leguntur. Nupserat Stephano Castello euidam, reliquitque filium Ioh. Castellum, Historicam diligentem.

Johannes Meraeus Poltrotus, Gallus, nobili genere natus, & Reformati coetus sectator, qui fanatico œstro percitus, Guiliam Ducem, præcipuum religionis suæ hostem, trucidavit. Notat Auctor eos, qui impium hominis factum non veriti sunt heroicam dicere, scriptisque celebrare: superest in eundem laudatorium Adr. Turnebi carmen, quod tamen vix videtur a viro tam humano profectum esse.

Guilielmus Rancinus, (Ranchin), in Academia Montispefulana Antecessor, ineunte Sec. XVII. vir egregie doctus. Præstantissimum eius opus consistit quod sic inscripsit: Revision du Concile de Trente, contenant les Nullitez d'iceluy, &c. 1600. 8. Dignum, quod iteratis curis publicetur.

Phil. Ratdolt, Augusta Vindelicorum oriundus, clarus Venetiis typographus, cui multum ars sua debet. Docuit enim primus, figuras mathematicas, ligno inculptas, eadem facilitate, qua litterarum elementa, chartæ imprimere. Alia item ornamenta typis adiungere, ut videtur, instituit, quæ dicuntur les Lettres grises, les Fleurons, les Vignettes. Forte & inscribendorum librorum rationes, seu Titulos, primus hoc ordine digessit, quo adhuc usurpantur. Rediit tandem Augustam, ubi libris porro edendis ad A. 1505. operam dedit. (Memoramus, nos in Annotationibus ad Catalogum Bibliothecæ Smithianæ, qui prodit Venetiis A. 1755. 4. pag. 217. legere, Ratdoltum nostrum *deridiculae rusticitatis* adulari hoc nomine, quod in epistola dedicatoria, qua librum quemdam famulo Venetorum Duci inscripserat, suum nomen primo loco posuerit. Sed si hoc est rusticum agere, quot, quæso, antiquitatis eruditæ scriptores, omnem urbanitatis laudem amittent?)

Guilielm. Rebolus, (*de Rebol*), scriptor malignus & dæcax, a Reformatis in Gallia communione exclusus, stylium in eos vehementissime exæcruit, facta ad Pontificiorum sacra transitione. Romam deinde migravit, usus Patrocínio Baronii Cardinalis. Sed cum Pontificem ipsum, qui hominem paupertate attritum sublevare nollet, scripto lacesseret, eius iussu capite truncatus est A. 1611.

Gui de Roye, mortuus Præful Rhemenfis, A. 1409. Scripsit librum nugacem & ridiculum: *Le Doctrinal de Sapience*.

Iohannes de Sancto Iusto, (*de St. Iuste*). Huius diarium itineris Philippi IV. Regis Francorum, in tabulis fagineis ceratis scriptum, singulari libello A. 1746. Florentiæ edito, descripsit Ant. Cocchius.

L'Abbé de Saint-Réal. Scriptor ingeniosus, qui vivere desiit A. 1692. Multorum ille operum poeta, de quibus longam narrationem composuit Noster, a pag. 164-181. Sed satis habemus, Lectores eo ablegasse. Commendatur imprimis eius methodus discendæ historiæ, & Descriptio coniurationis Hispanæ contra Rempublicam Venetam,   **Se-**

Salignac. Septem hac familia prognatos laudat Mercator, quorum primus Sec. XIII. secundus XIV. ceteri XVI. vixerint, indignatus Gabrieli de Lurbe, qui nullum eorum, in libello de illustribus Aquitaniae viris, produxerit. Octavus additur, qui reliquos omnes celebritate & meritis vincit, Franc. de Sal. de la Mothe Fenelon.

Rodericus Sancius, Rodrigus Sancto, seu Santhes, Episcopus Hispanus Sec. XV. quem complures ab Episcopatibus quos gessit varie cognominatum, male a se ipso distinxerunt. Nostri illum in Testibus veritatis collocant: num recte? dubitat Mercator.

Henricus Schorus, seu Schorius, Scriptor Belga Seculi XVI. de quo perpauca memoriae sunt prodita. Obiter Autor dolet Lexicorum Geographicorum vitia, adiungens seriem omnium huius generis librorum, in quibus extremum est voluminosum opus: Le grand Dictionnaire Geographique & Critique par M. Bruzen la Martinière, quod acriter reprehendit.

Johannes Serranus, (de Serres). De hoc ampliorem tradit Mercator relationem a pag. 197-213. Merito certe eius. Nam & eximia versione Operum Platonis, & Commentariis de Statu Religionis & Reipublicae in Regno Gallicae, quas *obvrius* edidit, & Inventario Historiae Gallicae, lingua patria scripto, insignem laudem adeptus est. Sed cum postremo libro nomen gentilicium (*de Serres*) adponeret, factum est, ut multi eum crederent esse diversum a *Serrano* illo, quo nomine dialecti Franco-gallicae asperitatem emolliverat. Excesserat patria, ut libere religioni Reformatae satisfacere posset, Lausannam. Tandem in Galliam rediit, rexitque ecclesiam primum Nemausi, dein Arausii, ubi A. 1598. obiit. Aiunt non pauci, eum Henrico IV, ad sacra Pontificia transituro, suasorem extitisse, imo magis aule quam coetui suo favisse, & supremo vitae tempore omnino ab hoc descivisse. Verum haec singula suspiciosa magis, quam vera esse, existimat Mercator.

Wilhelmus Jacobus s. Gravesande, a pag. 214-241. De

hoc

hoc Illustri Philosopho non Mercator ipse, sed Editor operis, Cl. *Alamannus*, commentatus est. Intercesserat enim ei cum Gravefando coniunctissima familiaritas, ut adeo vera atque certa omnia de eo referre in litteras potuerit. Nos potiora delibabimus. Natus erat Delphis A. 1688. familia patricia. Cum nondum annum ætatis XIX. attingisset, operantique daret studiis academicis, primum opus suum, *Essay de Perspective*, composuit. Mox Lugduni Batavorum Doctoris Iuris dignitatem, una cum fratribus duobus, obtinuit. Cum his Hagam Comitum conversus, præcipuas partes egit in conscribendo Diario Erudito, *le Journal littéraire*, quod in optimis ponitur. Inseruit eidem Dissertationes varias, quarum maxime memoranda est, *Periculum novæ theoriæ collisionis corporum*; qua pro Mensura Virium Leibnitiana pugnat. A. 1715. in Angliam missus est, ut legatis Batavorum ab epistolis esset. Id muneris annum unum gessit. Sed A. 1717. a Curatoribus Academiae Lugdunensis Professor Ordinarius Matheseos & Astronomiæ constitutus est. Tum primus ibi *Physicam per experimenta* docere coepit. A. 1721. invitatus a Landgravio Hassiæ, ut se conveniret, iudicaretque de machinis nonnullis, quas construi faciebat Princeps hic *Mechanices non solum amans, sed etiam gnarus*, venit Casselas. Ibi oblata oculis ipsius est celebris machina Orffyreï, qua is *perpetuum mobile*, quod vocant, effecisse se existimabat, multisque persuaserat. Contemplatus Gravefandus, & examinat, præsentante Landgravio; neque invenit quidquam, quod suspicionem fraudis in artifice argueret. Qua de re ad summum Newtonum litteras dedit, descriptas & hoc loco pag. 223. Omnino Gravefandus eam opinionem fovebat, *perpetuum mobile non esse ex ædificandum*, Imo tentabat etiam illius possibilitatem, si quidem ita loqui liceat, docere. Edidit enim brevem commentationem, *Remarques touchant le Mouvement perpetuel*, quæ cum rarior hodie appareat, recte in hos commentarios translata ab Alamano est, p. 225 - 228. A. 1734. Professoris Philosophiæ munus accepit, hoc est, facultatem, omnes Philosophiæ

phiz partes publice profitendi. Auditorum causa A. 1720 & 1721. primum edidit Physices Elementa Mathematica, experimentis confirmata; cuius libri historia omnis hic panditur, adiungiturque doctissimi viri, Iohannis Bernoulli, de eo iudicium. Postea dicitur de Gravesandii Introductione ad Philosophiam, quæ ei non merenti graves accusationes peperit. Staterat idem telam Philosophici Systematis, adiungenda sanum doctrina perficere, sed non præstitit. Aliorum quoque operibus edendis sæpius præfuit; ut Huguenii, Keillii, Newtoni, aliorumque scriptis. Decessit A. 1742, postquam triennio ante utrumque filium amiserat; decessit autem animo, Christiano homine digno, quidquid calumniati sint nonnulli. Ceterum utilem operam non eruditibus solum, sed patriæ etiam reipublicæ, navavit, adiuvando publica commoda variis ingenii viribus. Quam patriam adeo dilexit, ut nec vocanti Petropolin Petro I. nec Borussiae Regi Berolinum invitanti, ut adscriberetur Socius Academiæ in illa urbe regiæ, paruerit.

Simon Gemunse: alii *Iannensem* dicunt. Medicus Nicolai IV. Pontificis Seculo XIII. sed idem & Canonicus Rothomagensis. Laudant eum impense populares, velut Arabice Latineque egregie doctum; alii rectius versiones ab eo perfectas contemnunt. Fuerunt, qui ex uno homine duos facerent, *Sim. Gemunsem*, & *Sim. a Cordo*, ut Wolf. Justus in Chronologia Medicorum apud Lindenium renovatum; imo tres, ut Oldoinus in Athenæo Ligust. p. 499. & 500. atque adeo quatuor, quem insignem errorem erravit Mangetus in Biblioth. Script. Medic. T. I. p. 115. II. p. 455. III. p. 21. IV. p. 266.

Simon Tornacensis, (*de Tournai*). Male eum ab Angliis patria Cornubiensem, & cognomine Thervaium dici, iam Oudinus in Commentariis suis docuit. Floruit ineunte Sec. XIII. sed, quod addant, Oxonii, id valde dubium est. Certius illo est, fuisse Canonicum Tornaci, & Doctorem Theologum Parisiis. Hic annos decem studia humanitatis, philosophiam imprimis, summo audientium concursu, docuit;

postea non minore gloria Theologiam. Cum esset studiosissimus Aristotelis, accusatus est hæreseos, videturque etiam in disputando subtilitas inimicos ipsi conciliasse. Hos verosimile est finxisse voces blasphemias, quæ ei tribuantur, poenas item, quas dederit, miraculosas. Quem Balæus, Scriptor. Britann. Centur. XII. p. 96. commemorat, *Simonem Thornaye*, is a Tornacensi nostro fortassis non differt.

Soveranus, (Souverain). Istius scripta, quam vita, notiora sunt. Deiectus munere præfecti sacrorum apud Reformatos, in provincia Pictaviensi, ob studium Arminianismi, paucis ante sublatum Edictum Nannotense annis, ad Batavos profugit, ubi Synodi Dordracenæ præcepta recipere reculavit. Tum in Angliam transit, cum aliis quinque sacrorum ministris *ἀποψηφισ*. Ibi in gravem Socinianismi suspicionem incurrit, mortuusque est supremorum seculi superioris anno quodam. Magnorum motuum auctor existit liber eius, *le Platonisme dévoilé*, quo aperte Socinianis accessit. Scripsit etiam in Evangelium Iohannis dissertationem, quæ nondum lucem vidit. Ex quinque illis Theologis, qui cum ipso & Colomesio Londini familiariter vixerunt, *Carolus le Cene*, clarum versione Script. S. Francogallica, producit Mercator, eiusque vitam & scripta enarrat.

Isac. Paulus Spifannius. Supplementum hic editur eorum, quæ Bælius de hoc homine celebri prodiderat, petitem illud e *Valteri (Gautier)* Adnotationibus ad *Sponii* Historiam Genevensis.

Henrica Colinaea, Comes Susae, (Henriette de Coligni, Comtesse de la Suze). Femina illustris, & forma & ingenio. Dicitur de impio eius consilio, Orationem Dominicam ioculari stylo exprimendi; item de laudibus in eam cumulatiss; & per occasionem de Menagio, in plagiariis censendo.

Guilielm. Tardivus (Tardif), Professor Rhetorices Parisiensis exeunte Sec. XV. Cum in scriptis eius sit Anti-Balbica, seu Recriminatio Tardiviana in Balbum; de hoc *Hier. Balbo*, qui simile munus in eadem Academia gerebat, pluribus exponitur, sed & de alio *Hier. Balbo*, Episc. Gurcensi Sec. XVI. & de Fausto Andrelino. Tu-

Taxae Sacrae Cancellariae & Poenitentiariae Romanae & Apostolicae. In eo est in primis Auctor, ut Editiones libri huius, qui profecto splendorem Ecclesiae Romanae nihil auget, recenseat, quoad eius fieri potest, omnes. Indicat autem XLIII, numerando & illas, cum liber maioribus Operibus insertus fuit. Prima editio est anni 1471. procurata à Sixto IV. P. M. Postrema hoc titulo publicata est: *Taxe de la Chancellerie Romaine, ou la Banque du Pape, à Rome, à la Tiare, chez Pierre la Clef, 1744. 8.* Amplissima est, & apud Gallos excusa. Tradit porro nonnulla Mercator de Auctore Taxarum Apost. Iohanne XXII. P. M. & institutum ipsum non immerito castigat, adducta etiam longa serie *librorum poenitentialium.*

Hermannus Torrentinus, Grammaticus eximius Sec. XVI. Memorandus, praeter ceteris eius scriptis, est Commentarius in Doctrinale, seu Grammaticam Alexandri de Villa Dei. *Ehucidarius* vero *Carminum & Historiarum* quem scripsit, ediditque A. 1510, primam ostendit originem Operum immenso- rum, quae Lexica historica adpellant, quibus obruta pene aetas nostra est. Enumerat illa diligenter Noster, & quo loco quodque habendum sit, indicat. Prodeunt hic Stephani, Hoffmanni, Morerii Opera.

Ioh. Veldenerus, seu *Valdenarus.* Ex primis Belgii Typographis fuit. Indicantur libri, quos formis suis descripsit. Ad eos pertinet Chronica, quae Fasciculus temporum dicitur, cuius multi Veldenerum Auctorem faciunt; cum tamen composita sit a *Wernero Rolefinck de Laer,* Cartusienfi Monacho.

Angelus Vergerius. Male Bælio *Vergerius.* Candia progenatus, a Francisco I. Galliarum Rege ad pingendas Graecarum litterarum formas, quae postea in typographia regia cuderentur, adhibitus est. Vertit etiam ex Graeco librum de fluviorum & montium appellationibus, sive cognominibus. Filius quoque eius, *Nicolaus,* litterarum studiosus fuit.

Raemonduſ Viffenius, (*Raymond de Vieuffens*). Medicus illustris fuit, cui multum praecipue Anatomia debet. Mortuus

tus est A. 1715. in Academia Montispaſſulana, quam ſolus fere exornavit.

Franciſc. Vilton, helleuo, impoſtor, & ſcriptor ludicrus Sec. XV. En epitaphium, quod ſibi ipſe ponebat, cum eſſet ſuſpendio necandus:

Je ſuis Francois, dont ce me poiſe,

Né de Paris emprès Pontoife,

Or d'une corde d'une toiſe

Scavra mon ſol que mon cul poiſe.

Philip. Vitriacus (de Vitry), Epiſc. Meldenſis, medio Sec. XIV. Legas hic exempla carminum illius Gallicorum, cum interpretatione latina *Nicol. de Clamengis*, non *Clemangis*, ut vulgo dicitur.

Matthaeus Voſſius, *Gerardi Iohannis* filius, ſcripſit Annales Hollandiæ Zeelandiæque, quos frater *Iſaacus* ad maturitatem perduxit.

Ioh. Segerus Weidenfeld, auctor libri de ſecretis adeptorum, Londini A. 1684. 4. & mox Hamburgi A. 1685. 12. editi, pseudonymus videtur eſſe noſtro.

Wigandus Wirt, ſeu *Caupo*, Dominicanus ſub exitum Sec. XV. & initia XVI. Noſcas ingenium hominis violentum ex ſcriptis contra Iohannem de Weſalia, Trithemium, Brandium, & Capnionem; fraudulentum vero ex infami traegodia Bernenſi, acta A. 1507, cuius ille princeps auctor habendus eſt.

Subiungitur Appendix duplex: altera, quæ Commentarios Balletianos de libris in *Anti* ſuppleat; altera Epiſtolas Regi-
næ Navarrenſis, *Iohannæ Abretanae*, nonnullas complexa, quæ Licarragi & Spiſanii hiftoriam illuſtrant. Claudunt librum indices, ſic ſatis utiles. Multa legiſſe, & ſagaciter indagariſſe Mercatorem, abunde hi Commentarii teſtantur, diligenter lectandi ab illis, qui hiftoriam, litterarum inprimis, colunt. In quibus ſi paullo plus a conſectandis rebus minutis abſtinuiſſet, ſtylique acerbicatem coercuiſſet ſeverius, multo maiorem apud omnes gratiam initurus erat. Sed nos grati proſequentes Cl. Alamanii edentis hoc amici opus ſtu-

studium, memores promissi eius in præfatione Tomi I, de publicando iterum utilissimo libro Mercatoris, *Histoire de l'Imprimerie*, ut illud impleat propediem, optamus.

DE RECONDITA FEBRIUM INTERMITTENTIUM, tum remittentium, natura, & de earum curatione, variis experimentis & observationibus illustrata, LIBRI DUO.

Amstelodami 1759. sumptibus Fratrum de Tournes,
plag. 18. in 8.

Reconditam febrium intermittentium remittentiumque naturam perscrutare, earumque medelam rationi & experientia congruam tradere, quæ magis arduum opus est, hoc est optandum magis, ut medici, & usu & doctrina præstantes, pro viribus quæque suis, difficili huic artis parti, eidemque non minimæ, lucem clariorem accendant. Laude igitur sua minime fraudandus est scripti huius Auctor Anonymus, quod ea, quæ ipsum librorum lectio & usus docuit, cum junioribus medicis communicare voluit. Divisit autem scriptum suum in libros duos, quos deinceps in plura capita digessit. Et L. I. quidem *Cap. I.* varias febrium intermittentium species enumerans, quintanam facile admittit, de sextana vero & septana nonanaque dubitationes movet: nec quotidianam ad intermittentes referendam esse putat. *Cap. II.* medicorum quorundam placita, de variis febrium intermittentium causis, enarrat, ac minus quidem probat. Quare *Cap. III.* alia, quæ ipsi propius a vero abesse videntur, ponit, scilicet, bilem acriorem, aut materiam quandam putridam, in corporis recessu quodam latentem. *Cap. IV.* causas remotas & occasionales recenset, tempestatum locorumque indolem nocentem, decubitus in locis humidis, exercitium nimium laboremque, animi pathemata, vigiliis protractas, excalescentium medicamentorum abusum. *Cap. V. & VI.* frigus febrile, eiusque antecedentia & consequentia, considerantur. Frigus quidem illud tribuit

nervis, causa occulta quadam in motum actis, sententiamque suam illustrat frigore, quod calculus biliaris in ductum choledochum actus, aut catheter vesicam urinariam attingens, excitat. Frigus ipsum oppido varium est, modo breve, modo longum; alias vehemens, alias mediocre, ut plurimum univcrsum corpus concutiens, interdum unam vel alteram corporis partem constringens. Rarius locum frigoris explet dolor, parti cuidam insensus. Effecta frigoris sunt vasculorum contractio, pallor, fluidorum stagnatio circa cor & pulmones, secretiones perturbatae, transpirationis defectus. *Cap. VII.* de calore & sudore febrili agitur. Et calor quidem partim frigori antegresso, partim aliis causis, quas tamen non adfert, tribuendus Auctori videtur. *Cap. VIII. IX. & K.* sermo habetur de apyrexia eiusque causa, quae medicorum ingenia tunc exercuit. Auctor noster, postquam variorum opiniones retulit, ex aliis morbis periodicis, v. c. hemicrania, tumoribus sanguinem periodice fundere solitis, podagra, & epilepsia, infert, dari in febribus intermittentibus materiam quandam in corpore genitam, vel aliunde advectam, quae in univcrsas partes diffundatur; b) eam tamen praecipue hepatis esse insistentem, in hoc eam colligi, in illudque vires suas exerere; c) postquam ad certum gradum devenit, ac certa vis ei addita sit, ipsam veluti stimulo admoto visceris illius textum nervosque vellicare, sanguinis cursum retardare, acrimoniam pravasque dotes illi conciliare; eamque, d) facto veluti impetu in nervos agere, totumque corpus commovere, ac tandem ex loco primarii affectu, & ex omnibus aliis partibus febre insequenti excuti & dissipari; e) denique remanere fontem, qui sensim iterum auctus easdem turbas concitet. *Cap. XI.* nam actio causae febrilis varia sit, disquiratur: nulla vero notabilis reperitur diversitas, quae constans sit, nisi eorum febrium decursum solutionemque & curationem respicias, qua sit, ut quartanae longiores sint, & ad annum, imo diutius aliquando, excurrant. *Cap. XII.* adducuntur febres quaedam intermittentium naturam mentientes, v. c. catarrhales, item pleuriti-

ritidem aliquando insequentes, feminis, quæ foetum excluderunt, infanz, aliæque; ad quas & quotidianas refert. *Cap. XIII.* dicitur de affectibus, quos mentantur febres intermittentes a natura sua degeneres, ut sunt dolores acerrimi statim temporibus revertentes, v. c. in orbitis oculorum, in oculis ipsis, in externa capitis superficie, motus convulsivi, & tremor, frigoris calorisque sensus singularum partium periodice recurrentes. *Cap. XIV.* de febre intermittente maligna exponitur. Hanc vocat, quando materies febrilis convertitur ad partes ipsas nobiliores, veluti ad cerebrum, ubi lethargi, apoplexia, & paralyseos causa fit; porro ad pulmones, aliasque partes respiratori inservientes conversa, catarrhos suffocativos, asthma, aliæque respirationis vitia infert. Stomacho & intestinis dolores atroces excitat, nec non singultum, imo acres deiectiones. Aliquando observantur sudores copiosi, sudori Anglico non dissimiles, dolores artuum, crurum maxime, anæsthesia, horrendum frigus, quod calor nullus subsequitur. *Cap. XV.* Auctor, febres intermittentes non solum alios morbos, v. c. pleuritidem comitari, sed in continuos etiam abire solere, monet: & *Cap. XVI.* observationibus dicta comprobat. *Cap. vero XVII.* singularis constitutio epidemica, ex stagno latissimo, materia putrida referto, describitur. Febres intermittentes comitabantur pectoris oppressio, delirium, apoplexiæ & lethargi species, aliæque gravia symptomata. *Cap. XVIII.* traduntur signa, quibus febris intermittens, sub alia specie morbi latens, detegitur, quæ quidem sunt lucida intervalla insignia inter duas quasque exacerbationes, periodicus recursus exacerbationum, urina lateritia. *Cap. XIX.* quænam ex febrium intermittentium symptomatis metuenda sint, enarratur. A frigore fit spissior sanguis, obstructions viscerum, hepatis maxime, palpitationes cordis, aliquando mors ipsa. Calor non ita valde terret, ut potius accenso calore res ægri in tuto esse soleant. Tamen, si æstus ægrum nimis extorret, si sudores nimis profusi sunt, tum & sanguis corrumpitur, & solidæ partes depravantur, unde multa

mala. *Cap. XX.* revertitur Auctor ad varios illos affectus, qui febribus intermittibus iunguntur; ubi antea iam dicta minus commode repetuntur. *Cap. XXI.* febrium illarum curatarum reliquæ exponuntur, quæ sunt: sudores nocturni, hepatis vitia, durities pancreatis, lien inflatus, tumores œdemotosi, hydrops ipse. Posteaquam *Cap. XXII.* de vario relapsu in febres intermittentes A. dixit, *Cap. XXIII.* vitia, quæ in cadaveribus post febres intermittentes reperiuntur, enarrat. Reperiri, ait, cordis cava pulmonesque sanguine atro turgida; ventriculum inflatum; hepar album ac veluti exsangue & maceratum, idem interdum valde turgidum, & glandulis flavis oblitum; pancreas scirrhum; lien in magnam molem distentam, aliquando a sanguine copioso, eoque atro, ruptum; mesenterii scirrhus & abscessus; intestina aliis locis tumida, aliis contracta. Sequitur Lib. II. qui febrium curationem complectitur. Et *Cap. I.* quidem de difficultate febribus intermittibus medendi tractatur. *Cap. II.* diluuntur quæstiones aliquot, scilicet: an omnes febres intermittentes isdem curari debeant remediis? quod negatur; deinde, an febres illæ, sibi relicte, per se ipsas desinant, vel crisis quandam moliantur? hoc in plerisque locum habere putat Auctor, si debito regimine excipiat morbus; tandem, an curatio statim ab initio instituenda sit? disquiritur, & sic decernitur, ut curatio ea fere semper locum habere dicatur, nisi alius morbus febre intermittente expugnandus sit. *Cap. III.* de sanguinis missione agitur, eaque laudatur; si sanguis turget, si intensior sit febris motus, si calore urente, aut acutissimo capitis dolore, vexentur ægri; reicitur vero, si contraria omnia adsint. *Cap. IV.* emesis commendatur, tanquam magnarum virium remedium. *Cap. V.* parum accurate de alvum seducentibus dicitur. Et *Cap. VI.* demum transitus fit ad aperientia, ubi multum tribuitur succis herbarum, & iusculis purgantibus ex Lapatho sylvestri, cichoreo, scolopendrio, addito Sale Glauberi, arcano duplicato, aut crystallo minerali. *Cap. VII.* docetur, remedia generosiora, ut sunt emetica & purgantia, ita danda

danda esse, ut eorum operatio ante novam exacerbationem finita sit. *Cap. VIII. & IX.* methodus, febres intermittentes per sudorifera tractandi, probatur, si calor per ea non nimis accendatur, si sudoriferis misceantur aperientia, si in hepatis aliorumque viscerum læsionibus, atque in summa cachexia non exhibeantur, denique si sanguis non turgeat, nec ventriculus scateat pravis succis. *Cap. X. & XI.* specifica antifebrilia varia, satis cognita, enumerantur. *Cap. XII.* laudes corticis Peruviani celebrantur, moneturque, in cortice medio, eoque duriori & ponderosiori, summam inesse vim, cavendamque omnino, ne hic ipse cortex medijs in tenuissimum alcohol reducatur, quia tritu nimio diacrisis vegetabilium, & summa virium iactura, fiat. Postea de varijs formis, sub quibus cortex exhiberi solet, deque varijs medicamentis ipsi admiscendis, sermo habetur. *Cap. XIII.* de corticis non innoxis effectibus præmissis, A. deinceps *Cap. XIV. & XV.* methodum exhibendi corticem invenire studet, docetque, per sex vel octo dies post febris discessum certam dandam esse corticis dosim, deinde eam sensim per idem circiter temporis spatium minuendam esse; porro citius seriusve remediũ huius usum omittendum esse, proũ partium functiones melius aut deterius se habeant; tandem nunquam securum esse debere Medicum, si quid desit in bilis secretionis, in alvi laxitate, in trinarum colore aut copia. *Cap. XVI.* seorsim de quartana quaeritur, num peculiarem sibi vendicat medendi methodum? negaturque, si recens sit; affirmatur, si vetustate pertinacior reddita, & tunc quidem, post alia quaedam, thermæ & acidulæ valde extolluntur. *Cap. XVII.* comprehendit impedimenta illa, quæ in certarum partium affectibus, aut in varijs temperamentis occurrunt. *Cap. XVIII.* exponit impedimenta ex ipsa febre, ex vitijs, quæ in varias partes inferre solet, & ex perversa medendi methodo ortum trahentia. *Cap. XIX.* curatio traditur febrium, quæ cum desierunt, iterum exsurgunt. *Cap. XX.* febrium intermittentium, quæ mali augurii sunt, curatio docetur: ea huc redit, ut symptomatum ferocia, metho-

dica curatione, tempore paroxyfmi obviam eatur, tempore vero apyrexios cortex Peruvianus exhibeatur. *Cap. ultimum* doctrinam de febribus remittentibus, nimis breviter expofitam, continet.

*CL. CLAUDIANI, QUÆ EXTANT, VARIE-
tate Lectionis, & perpetua adnotatione illustrata, a IO.
MATTHIA GESNERO. Ascendis index
uberrimus*

Lipfæ 1759. in officina Fritfchia, Alph. 2. plag. 13. 8. mai.

Quod Ciceroni olim inter civilia arma maxime probatum fuit, ut, cum videret, inter arma nullum esse locum eloquentiæ, neque in foro, neque in curia, omnem fuam curam & operam ad Philofophiam conferret non folum, fed aliis quoque, ut ad eas fe referrent artes, & literas, quibus a primis ætatis temporibus ftudium fuum quifque dediffet, optimum effe perfuafit: id Cl. etiam Gefnero vifum eft, qui inter arma, quibus Germania in fua lævit viscera, ad Mufas totum fe contulit, nobisque Claudianum fuum dedit exoptatiffimum, cuius virtutes & ornamenta, quibus ornatus prodit, in tabula quali exhibere animus eft, ut videant exteri, in Germania quoque, inter ipfa arma, bonarum litterarum ftudia vigere.

Iam ad Claudianum, cui chartarum typarumque nitor, eaque, quæ circa emendanda typhotetarum vitia adhibita eft cura, fingulare inter reliquos, qui in Germania prodeunt, libros, addit ornamentum: nimia enim inter nostros plerumque folet effe typographorum & librariorum feftinatio, que fit, ut iis, quibus corrigere has mendas datum eft, non fufficiat tempus: in hoc autem imprimendo Claudiano totum abfumptum pæne eft triennium, quo factum, ut magna mendarum, folemni illo noftrorum librarum vitio, mole, non deformis iam appareat.

Prolegomena, quæ Cl. Gefnerus præmiffit Claudiano, in XVIII. defcripta funt Sectiones, quarum breviarium, ut ipfe vocat,

vocat, indices alias dixerimus, in tabula secundum numeros exhibuit.

Prima harum Sectionum occupatur circa describendam patriam, ætatem, vitamque Claudiani, in quibus Auctor neque Vossium, neque Gyraldum, neque Crinitum secutus est, sed ea tantum diligenter collegit, quæ ex ipsis Poetæ carminibus de eius vita constant. Alexandrinum eum fuisse, colligit ex XXXIX, 20. ubi Alexandrum M. conditorem patriæ appellat; & ib. 457. ubi Nilum *suum* dicit. Non imæ fortis hominem Claudianum fuisse, sed cognatum forte Hadriani Præfetti, Gesnerus intelligit ex XXXIX, 55. Ex eo, quod in Stilichonis clientelam mox se contulit poeta, infestum eius in Rufinum & Eutropium animum, eiusque Orientis & Constantinopoleos odium, explicat. Tribunum eum fuisse nemo negat: sed an Celerum, an Prætorii, an alius? omnes ignorant; sicut neque de militia eius quidquam certi constitui potest. De calamitate ab Hadriano ipsi illata, de qua queritur epistola, itidem nihil affirmari potest. Plura alia, ad favorem, quem in aula expertus est noster, & ad matrimonium dices pertinentia, silentio præterimus.

II.) Secundo loco disquiritur, an Claudianus Christianus fuerit homo? quod Cl. Editor negat, ab aliis iam satis in dubium vocatum: illis autem, qui volunt nostro inter Christianos locum vindicare, non omnino adversatur quidem, sed inter eos tantum habendum putat, in quibus fuit Ausonius. vid. *Bark.* ad Stat. Tom. II. p. 921.

III.) Quæ sequitur, tota versatur in exponendæ Claudiani eruditione, Sectio. Eam non vulgarem fuisse autumat Cl. Editor, & ex ipsis carminibus colligit, fuisse eum præclara quadam philosophiæ Heraclitæ scientia imbutum; in fiderum autem cognitione, in naturali scientia, quæ physicam appellant, & in Mythologia denique, ad summum pervenisse Claudianum, eiusdem Cl. Gesneri opinio est. Spem nobis eo loco facit Venerandus Senex, libri, si Deus vires dederit, adhuc a se edendæ, quo clarum faciet, quæ nova vulgo ferun-

feruntur Philosophorum inventa vel dogmata, ea non esse nova, sed antiquis iam satis nota; qui liber ut prodeat, vehementer & serio precamur: certum enim est, multa novorum specie nostris hominibus obtrudi, quæ antiquis iam nota, a superstitione illa barbarieque omnibus literis olim interitum minitante suppressa, per tempus in oblivione iacuerunt. Sic ante paucos hos menses, cum Mathematici Astronomique nostri multa scriberent de cometa, ex calculi ab Anglis positi, ratione, redeunte ad nos; cuius de reditu verè facto multum gloriabantur, & nova se invenisse iactabant: cupido nos cepit recolendi ea, quæ de Cometis haberent veteres. Obtulit hic se nobis, præter alios, *Seneca*, in *Natur. Quæst. Libris*, ubi permulta sane, quæ nostri tanta verborum copia a se inventa gloriantur, cognita ei fuisse apparet. Ex longa autem, quam per Septimum Quæstionum suarum librum instituit integrum, de cometis disputatione, in qua multa invenies iucunda & erudite disputata, ea præsertim nostris opponi posse videntur, quæ habet cap. XXII. „Non enim existimo, *Senecæ* sunt verba, Cometen subitaneum ignem, sed inter æterna opera naturæ: item ea, quæ capite XXIII. de Cometarum natura & cursu differit. Ait e. c. Cometas sideribus adnumerandos esse, quia orbem ducant, quod siderum proprium sit: docet porro, Cometas tenere iter suum, ex duobus ab ipso observatis: Cometes, inquit, habet suam sedem, & ideo non cito expellitur, sed emetitur spatium suum, nec extinguitur, sed excedit. A nostri ævi Astronomis non potest pronuntiarî accuratius; & tamen, *Senecæ* temporibus, quam raræ fuerunt Cometarum observationes, quam tumultuariæ? Et quanta digna sunt tanto Philosopho, quæ Capite XXV. leguntur. „Quid ergo, sit, miramur, Cometas, tam rarum mundi spectaculum, nondum teneri legibus certis, nec initia illorum finesque notescere, quorum ex ingentibus intervallis recursus est? Nondum sunt anni mille quingenti, ex quo Græcia

— *stellis numeros Et nomina fecit.*

Ve-

Veniet tempus, quo ista, quæ nunc latent, in lucem dies extrahet, & longioris ævi diligentia. Ad inquisitionem tantorum ætas una non sufficit, ut tota cælo vacet. Veniet tempus, quo posteri nostri, tam aperta nos nescisse, mirentur. Hæc Seneca: in quibus viri verbis habemus tam magnifice a nostris, tanquam noviter inventa, iactata. Vides, Senecam non ignorasse, Cometas esse stellas; vides, Senecam non ignorasse, Cometas habere suum iter, quod absolvant. Igitur Horatianum illud hic usurpes —

Ne, si forte suas repetitum venerit olim

Grex æquum plumas, moveat cornicula risum

Furtivis nudata coloribus —

Quæ sunt igitur nova nostrorum Mathematicorum inventa? nil illis relinquitur, nisi annorum, inter quos absolvit unus alterve suum spatium Cometa, ratio; exiguum sane, ex longo temporis intervallo, inventum, quod Seneca, si illi tres aut quatuor Cometas adhuc observare datura fuisset, sane non ignorasset. Sed pergitur.

● IVta Prolegomenorum Sectione de ingenio Claudiani, eiusque facultate poetica, differitur; quæ disputatio Gesnero est dignissima. Admiratur ille splendor Claudiani poeticas virtutes, nec occultat eius vitia; adiecit etiam dissertationi elenchem quendam locorum, quæ de Claudiani testantur poetica elegantia.

V.) Quamvis autem Poetæ non omnino negari possint vitia, eiusmodi tamen sunt, ut multis eius bonis facile compensentur: habet enim non solum multa eleganter dicta, sed sententias quoque non spernendas, ut adeo Claudianum pariter ob verba ac *res* legendum G. putet. Adnotat quoque, Poetas, & poeticam dicendi rationem, non illico tantum ab antiqua elegantia defecisse, quam oratores; quod exemplis probat Aufonii, Martialis, Papinii, quorum carmina dicit longe elegantiora esse eorum prosaica oratione. Eius rei causam imitationi poetarum, qui semper antiquos sequebantur, & inde multum de antiqua elegantia retinebant sibi, inesse non temere existimat, imo observatum sibi esse

Y

ait,

ait, post renatas quoque literas plures bonos poetas, quam oratores, extitisse.

VI.) Quæ Claudiani magna merita Gesnerum impulerunt, ut de eo edendo cogitaret; cui consilio tamen non nisi hoc bello præfenti otium suppetebat. Cum enim V. C. tempus audiendis legendisque fectis de proeliis, victoriis, cladibusve narrationibus consumere nollet, ad suam Claudianam se retulit, omnemque operam in eo exornando collocavit. Finem, quem in eo edendo sibi proposuit, ipse malum verbis proponere: „Redeo (ait) ad Clau-
„dianum, & meum in illo in scenam quasi reducendo
„consilium. Huius duo velut capita constitui, ut darem
„verba Scriptoris, quantum eius mea opera fieri posset,
„emendata, ac talia, qualia ab ipso literis commendata
„esse vero simile sit; deinde ut ea adnotatione perpe-
„tua explicarem, quo intelligi, & ad vitæ aliquem usum
„transferri etiam a mediocriter doctis vel occupatis, sine
„multo labore aut discursu ad alios libros, possint.“ Hæc Gesnerus.

VII.) Priorem ad partem quod attinet, quæ versatur in constituenda Claudiani lectione, dicit Cl. Editor se exprimendos dedisse typographo versus Claudiani ex exempli prioris editionis Heinſianæ, mutatis modo illis locis, quæ ipse in secundis curis mutari iusserat Heinſius, aut in quibus ab illo discedendi iustas se habere crederet, quas adnotare non neglexit, causas. Ex omni ab Heinſio notata vel observata aliunde varietate lectionis, quæ sententiam mutaret, nullam omisit. Sed cur singulorum, pro Heinſiano more, codicum nomina non addiderit Cl. Editor, aliaque, quæ huc spectant, Lectorem hæc ipsa docebit Sectio

VIII.) Quæ loco demonstrat Cl. Gesnerus originem varietatis, quæ in Claudiano sæpe frequens est, lectionis; eamque non uni librariorum debere ignorantie stuporique, sed plerumque, quod alias ipsi de Catone & Palladio observatum fuit, olere emendatorem putat; variaque huius rei testimonia adfert & exempla. Silentio non prætereundam esse
duci-

ducimus eruditam, quam profert, observationem: non duas, quæ omnino inter se convenirent, editiones sibi repertas esse, quod quidem causæ sit, cur editionum classes constituere haud potuerit.

IX.) Exhibet nonnulla, in quibus ab Heiniana lectione recessit, loca; ut eo facilius possint, qui volent, de ratione, quam secutus in constituenda lectione esset, eruditi iudicium ferre.

X.) De adnotationibus loquitur, quas Claudiano adiecit Cl. Editor, eorum in usum scriptas, quorum aut ætas, aut educatio & ratio studiorum, aut vitæ genus occupatioque, obstare videntur, quo minus primo obtutu assequantur, quæ ab historia, vel ab alia parte eruditionis repetita præsto esse debent intellectu Poetæ. Nohuit autem Auctor commentarios scribere collectos undique, aut locos communes; noluit dictionem poetæ, congestis aliorum formulis, illustrare, sed efficere, poeta ut intelligatur, sed iudicio suo iuvare iuniorum iudicium: quod si aliquando non fecisse videatur, & lectorem destituisse, indicem adire hortatur, quem quidem magna cum cura confectum esse, ex ipso quibus descriptus est paginarum numero satis apparet.

XI.) Catalogus sistitur editionum Claudiani longe uberier, quam Fabricius olim dedit.

XII.) Illæ Claudiani enarrantur editiones, quarum exemplis usus est vel ipse; vel aliæ, de quibus non recte hucusque relatum fuisse videtur: quibus insunt multa bona ad rem literariam spectantia, neque adeo spernenda.

XIII.) Docemur ordinem, quem Cel. Editor in constituendis carminibus secutus est; cui subiungitur

XIV.) Ordo in edendis Claudiani carminibus ab Heinio secundum literarum seriem adhibitus, qui cum variis, quos alii in collocandis his carminibus observarunt, ordinibus, non sine magno labore collatus sistitur.

XV.) Antiquus Claudiano ab Areadio & Honorio Impm. Augg. inscriptus legitur lapis, cui saxo æneam Claudiani imaginem credunt olim fuisse superimpositam.

XVI.) Disputatur, an fuerit Claudianus Comes Orientis.

XVII.) Duos lapides honori Stilichonis positos: &

XVIII.) Genus Theodosii M. Augusti habet. In hoc desunt prolegomena Cl. Editoris, ad quæ legenda omnes eruditos amandamus. Multa insunt bona, & digna tam gravi tantamque eruditionis laudem habente viro.

Iam progredimur ad insum Claudianum, Lectoribusque eruditis pauca ex annotationibus Cl. Gesneri exhibebimus. Dum hoc facere instituimus, copia facit nos inopes; atque nescimus adeo, quæ ex tot bonis eligamus potissimum. Tam est, quicquid inest omni libro, dignum Gesnero. Igitur classes tantum, & doctrinæ partes, ad quas spectant adnotationes, indicabimus.

Prima, quam primi carminis inscriptioni subiecit adnotatione, nos docet, quales esse voluerit adnotationes suas. (Primo autem loco Cl. Editor in Proбини & Olybrii Fratrum Consulatum Panegyrtin exhibet, quod Lectoris causa monendum duximus.) „Nostra, ait, adnotatio Poetæ fervire debet, maxime qua *poeta, & ingeniosus, & doctus, & philosophus* est.“

Ad primum genus spectare nobis videntur: III, 123. (in *Rufinum* I, 123:) in qua adnotatione ingenium nos intelligere facit poetæ, qui Rufinum ut ab Acheronte excitet, ponit aditum illum ad inferos Homericum fuisse in extrema Gallia, patria Rufini; cui poetæ fictioni favet fabula de Litoris Gallici incolis piscatoribus, Francorum imperio subiectis, traicere animas e Gallia in Britanniam solitis. Fabulam refert *Tzetzes* ad Lycophr. 200, quam ex eo integram descriptam legimus hoc loco.

Poetæ maxima est elegantia in adhibendis picturis, quas sæpe ab eo, quanquam non semper felici conatu, adhibitas, nobis ante oculos ponit Cl. Editor. Sic III, 23. adnotat: est hic locus inter pulcherrimos, qui ad pictorem etiam formandum utilis esse potest. Ita pictorem se exhibet Claudianus V, 211. (in *Rufin.* lib. II, 211.) & VII, 76. (de III. Conf. Honor. 76.) aliisque pluribus in locis.

De-

Doctrina autem & philosophica Poetae eruditio indicatur nobis a Cl. Sene v. c. X, 65. (de Nuptiis Hon. & Mar.) ubi sentire nos facit, Poetae antiquorum philosophorum notas fuisse sententias de plantarum sexu: III, 9. de phasibus lunæ: ib. 16. de atomis Epicureis: V, 222. de origine tonitruum: ib. 482. de corpore ex Pythagoraporum sententia animorum carcere; aliaque plura, ex sanctiori Philosophorum disciplina desumpta; aliis non facile observata, fuit Ven. Editor in annotationibus.

Sunt insuper alia, quæ indicio sunt consummatae eius doctrinae. Sic v. c. apud Claudianum XXI, 238. (de laudib. Stilichonis lib. I.) est: —

Quos dederis. acies —

Addamus & hoc (Gesnerus ibi adnotat), *post Heinsum, ultimam in verbo dederis produci etiam exemplo optimorum, id quod firmavit idem ad Ovid, Heroid. 7, 53.*

Evolvimus Heinii commentarios, in quibus hæc leguntur ad locum Ovidii commemoratum:

Quid? si nescieris, insana quid aequora possint? —

ultima producta — similiter in dederis, tuleris, alibi produxit ultimam; ratio est, quod interdum quartam syllabam producebant, in nescieritis, & audieritis, similibusque: quibus suis verbis Heinii subicit varia Ovidii loca, in quibus ultima *is* producta est. Heinii tamen, quam profert, ratio, nobis minime probatur; aliam nos nobis videmur invenisse huius rei causam, quam in Romana patriæ linguæ pronuntiatione positam arbitramur. Poetis enim licitum fuisse, pro arbitrio syllabas producere, aut corripere, nemo sanus sibi persuaserit. Sunt quædam, quod non negamus, in quibus contra legem Paediam peccasse videntur; tunc autem causa non in eorum negligentia, sed in nostra linguæ ignorantia quaerenda est. quod & hic factum opinamur. Producunt poetae sæpius ultimam syllabam in dederis, tentabis, nescieris, aliisque huius generis, sed numquam, quod quidem sciamus, nisi in cæsura. Sic Noster:

Quos dederis acie —

Ovidius Heroid. 7, 53.

Quid? si nescieris, insana —

Id. Metam. X, 560.

Forſitan audieris aliquam —

quibus adde reliqua ab Heinſio ad locum Ovidii commemorata exempla. Inde intelliges, noſtram obſervationem non omni deſtitui fundamento; neque unquam ultimam in his vocibus productam fuiſſe extra cæſuram. Nunquam leges:

Reddere tunc ſuperis tentabis aurea dona.

Cauſſa huius poeticae, ut ita dicamus, licentiae, facile intelligitur: in cæſura enim hæ ultimæ ſyllabæ aſperius quid ſonant, ac ſi ſcriptæ eſſent,

Quos dederis acie —

Quid? ſi nescieris, insana —

Forſitan audieris aliquam —

Inde fit, ut etiam voces in aliam exeuntes litteram conſonam, quæ facile geminari poteſt, in cæſura producantur. Sic apud *Virgil. Eclog. X,*

Omnia vincit amor, & nos —

ibi pronuntiatuſ vox *amor* fere ac ſi ſcripta eſſet *amorr*.

Hanc, ad Græcos ſi recurras, noſtram ſententiam, tot innumeris ornare poteris exemplis, ut plane nullus dubitationi ſit locus. Conſer, ſi habet, quæ doctus obſervavit *Clarkius* ad *Hom. Il. c. 51*. A Græcis itaque ad Latinos tranſiit poetas, ius eiufmodi ſyllabas in cæſura producendi. Illa autem, cuius Heinſius mentionem facit, poetica licentia, ſyllabas penultimas, in *contigeris, transferis*, aliſque huius generis, producendi, itidem non omni deſtituitur ratione; quam tamen, ut temporis & Lectoris rationem habeamus, iam proferre ſuperſedemus. Alio forte loco ſuper ea re plura. Hoc unum hic addere liceat, ne temeritatis arguamur: commune Latinorum Græcos imitandi poetas ſtudium, & frequentiore obſervationem, nobis perſuaſiſſe, hanc eſſe produ-

ctionis

tionis eiusmodi causam. Sed ad Claudianum, in quo CLEditor nihil neglexit, quod faciat ad intelligendum poetam, redeamus. Explicat igitur & antiquos mores, ad quos respicit sæpe Claudianus. Sic V, 112. describit antiquum barbarorum morem, recens natos flumini immergendi: VIII, 174. (de IV. Conf. Honorii) clamorem militum, Imperatorem novum levantium: ib. 497. tabulas, in quibus bona proscriptorum, pendebant venalia: ib. 573. solemne Aegyptiorum sacerdotum, *linigeri* qui dicuntur, cognomen: aliaque innumera.

Mythologiam, quæ & ipsa multum facit ad explicandum Poetam, nequitam neglexit G. quin potius ea, quæ lectori possent in lectione offendere, bene, neque tamen nimis verborum ambagibus, (quod antiquorum, Scholiastarum qui nomine veniunt, plerumque est vitium,) sed breviter & docte, ex fabulosa poetarum fictione exponit. Sic. III, 81. spicula Athamanthæ dextræ: 82. 85. ad Orestis quæ pertinent fabulam: ib. 254. Diomedis equorum pabulum: V, 418. Aonii montis historiam, pulchre narrat.

Earum porro, quæ ipsi probantur, lectionum, causas, erudite & prolixè sæpius tradit. Sic ad I, 4.

Blandius elato surgant temone iugales:

blandius, ait, neque ad elato, neque ad *surgant*, bene accommodatum est: itaque valde placet Basileensis lectio, (anno 1534. 8. apudISINGRINUM edit. impressa,) *blandius rubeant*. roseus color ignis blandior est. Ib. v. 111. III, 39. V, 71. & 148. Et in his Vir Clarissimus singularem sæpe demonstrat eruditionem. Tandem, ut nulla eruditionis pars in adnotationibus omissa sit, varia attulit G. quibus singularem nonnullarum vocum in Claudiano usum observat. Sic VIII, 140. *ululare* verbum medium esse monet: ib. 278 *rd suspectus* a Claudiano docet active efferri: ib. 288. adnotat, vocem, *qui*, duplicem personam sustinere; taliaque plura. Et quamvis V. Cl. in prolegomenis moneat, se non ex congestis undique aliorum classicorum locis poetam suam illustrare, & inde molem adnotationis augere, quod plerumque faciunt: non tamen adeo ab hac poetam illustrandi ratione abstinuit, ut plane omitteret;

teret; quin ubi sine aliqua negligentia specie fieri non poterat, praesertim in indicandis, quae imitanda sibi proposuerit Poeta, locis, diligenter ea addidit. Sic III, 56. 208. V, 473. VIII, 532. & alibi saepius.

Ne autem aliquid desiderari posset in Cl. Editore, ingenium quoque ut virum decet, vitia poetae sui, excusari quae nequeunt, rotando profitetur ore: & quanquam multus est in demonstrandis eius elegantis & virtutibus, vitia tamen nullo modo reticet. Talia sunt: VI, 2. (Praefat. de III. Conf. Honor.) XXI, 193. (de laudibus Stilichonis lib. I.) ib. 218. 226. 254. Reprehendit in Poeta G. luxuriam ingenii non satis castigatam, VII, 129: nec satis observans temporum videtur nostro ac Barthio, VIII, 154. abutitur etiam licentia in enarranda Honorii vita; & XXVIII, 48. (de VI. Conf. Honor.) cum de rostris navium loquitur, commemorat puppim, cum tamen rostra in prora semper fuerint.

Vides ex his L. B. quae delibavimus, adnotationes Viri Clar. multifaria doctrina repletas esse, & Claudianum, quod fatibitur quisquis attente inspexerit, sic faciliorem redditum esse legentibus, quam voluminoso Barthii commentario. Et habet sane Noster, quae eruditissimo cuique satisfaciant: alia, quae tirones in legendo Claudiano multum iuvabunt.

Ut autem intelligatur, nos non fugitivo tantum oculo inspexisse hunc Cl. Gesneri Claudianum, communicabimus cum Lectoribus, quae inter legendum nobis nata dubitatio sit; quam quidem eximi nobis vehementer cupimus, ortam forte ex nimio retinendarum, quae in Codicibus sunt, lectionum studio. Non erimus pertinaces, si quis tueri Gesnerianam lectionem velit; quin in partes cl. viri, tot annorum & palmarum militis, lubentes transibimus. Est autem, de qua dubitamus, lectionis varietas, I. 81. ubi edidit Cl. Gesnerus

— *hic sub iuga ferrea mittit:* •

in adnotatione autem ait, *cum primis editionibus tantum legere nescit, ne quis, mittit sub iuga, nimis proprie accipiat, quasi de bubus*

bubus sermo fit. Iuga sunt transversae regulae, sub quas i. e. ad quas alligantur loris equi.

Hæc vir eruditus. Non poteramus concoquere illico, cur lege:e mallet, *sub iuga neffit*, cum poeta nobis elegantius dixisse videretur, *mittit*; & *sub iuga mitti*, ut Florus tradit, pecudum proprie sit. Inde in aciem (Flori verba sunt, Lucii Quinti Dictatoris, ab aratro, victoriam describentis: I. 11, 13.) profectus, ne quid rustici operis imitatione cessaret, victos more pecudum sub iugum misit. Nec, quid sibi vellet illud, *ne quis proprie accipiat, quasi de bubus sermo fit, satis intelligebamus*; donec ex Thesaurio Stephaniano, edito ab eodem Viro. Cel. videremus, ex eius sententia *iugum*, quoties significet ligneum illud instrumentum, quod cervicibus iumentorum imponitur, ut eius auxilio moveant currum, de bubus tantum dici; si autem de aliis iumentis dicatur, turæ significare lorum illud, quo iumenta iungantur currui. Tale fuisse Gordium illud, quod Alexander solvit, iugum; velut in adnotatione ad Claudiani hunc locum nos docet Vir Cel. *iugum, sunt regulae transversae, ad quas ligantur loris equi.* quæ regulæ eius, ea sine dubio sunt ligna, quæ dicuntur nostris *cine Waage*, quibus quia loris alligantur equi, *τὸ neffit* necessarium videtur, ut ita lori simul in mentem veniat notio. Nobis antiqua & in Codicibus recepta lectio magis placet, Certe iugum de aliis etiam iumentis dictum, significare instrumentum videtur, quod cervici imponitur, ligneum ple- rumquæ. Ita est apud Homerum, Il. ε. 731.

— — ὑπὸ δὲ ζυγὸν ἤγαγεν Ἡγη-

Ἴππος ἀνύποδας — —

ad quæ Poetæ verba Pseudodidymus: ζυγὸν τὸ ἐπιτιθέ-
μενον ζύλον τοῖς τραχήλοις τῶν ἵππων; cui adsentit Hely-
chius, qui explicat ζυγὰ τὰ ἐπιτιθέμενα τοῖς ἀνχεσι τῶν
ζῴων: & Græcorum ἀγειν ὑπὸ ζυγὸν ad verbum respondet
Latinorum *sub iugum mittere*. Tam cum illud de equis di-
catur, cur hoc latinorum non debeat eo sensu accipi, non
videmus. Quæ Gesnerus in aliis iumentis putat iuga vo-
cari lora, Homerus appellat ζυγόδεσμον Il. ω. 270.

Z

Bk

Ἐκ δ' ἔφερον ζυγόμενον ἄμα ζυγῶ ἐπιπέπηχη
 Καὶ τὸ μ' εὖ κατέθηκον ἐυζέτω ἐπὶ ζυμῶ
 Πέτη ἐξὶ πρώτῃ — —

accurate hoc in loco Homeri distinguuntur ζυγὸς & ζυγόμενον: quamquam demus, ζυγὸν h. l. etiam per regulas illas, quas Cl. Editor intelligi vult l. c. commode explicari posse; iisdem tamen plane verbis utitur Homerus de bubus pariter ac equis. Sic Odyss. γ. 383. de bove dicit

— ἦν ἔπω ὑπὸ ζυγὸν ἦγαγεν ἀνής:

& de equis Il. ψ. 294.

— ὑπὸ δὲ ζυγὸν ἦγαγεν ἀνέας Ἴππυς

Latinis autem, etiam in equis, iuga esse ligneum illud cervicibus impositum instrumentum, ex Ovidio nobis colligere videmur, qui Metamor. II, 315. narrans, equos solis a Phaëtonte rektos currum fregisse,

Colla, ait, iugo excutiant — —

& Met. XII, 77. equorum colla dicuntur iugo pressa:

— — colla iugo candentia pressas

Exhortatur equos — —

Ovidio addi Cuxtius potest, qui lib. IV, 15. Equi, ait, crebra iactatione cervicium, non iugum modo excusserant, sed etiam currus everterant: hinc nullam causam videmus, cur non legi debeat cum Codd. *mittit*; etsi non negamus, iugum significare etiam lorum illud, quo iunguntur equi. Centies sic dicitur; & noster in eo tantum positus fuit labor, ut pateret, iugum etiam in aliis iumentis esse ligneum, quod in cervicibus habent, instrumentum. Sed hæc sufficiant. Quod reliquum est, gratulamur bonis litteris Claudianum, Viri summi studio, atque diligentissima opera, in manus traditum doctorum hominum, qui, quidquid a Gesnero est, libenter, & cum fructu legunt.

ELO.

ELOGIUM

IOANNIS ERNESTI HEBENSTREITII

MED. DOCT. ET PROF. PRIMARI, ORDINIS SUI DECANI
PERPETUI, ACADEMIAE DECEMVIRI, COLL. MAI. PRINC.

SODALIS, CIVITATIS LIPS. PHYSICI, ACADEMIARUM

MASSILIENSIS ET NATURAE CURIOSORUM

COLLEGAE.

Non eget nostra commendatione memoria IO. ERNE-
STI HEBENSTREITII, cuius ingenium doctrinamque,
Academiae & literis acerba morte interceptam, dole-
mus: adeo ipsam per se omnibus esse, ut debet, caram pu-
tamus, adeoque multis monumentis eam ipse vivus stabili-
vit, & ad omnem posteritatem propagavit. Sed ut non
lumus habere imagines parentum, coniugum, liberorum,
& fratrum; in quibus nihil, praeter oris figuram, lineamen-
ta, coloresque, expressum videmus; cum in animo multo
luculentiores imagines, non modo corporum, sed etiam
animorum, repositas spectemus: ita nec iis, qui vel vivi
Hebenstreitii ingenium, doctrinam, virtutesque e propin-
quo, & per usum disciplinarum fruendo, vel scriptis ex-
pressas legendo, cognoverunt, iniucundum fore putamus,
in hac veluti tabula, aliquam Hebenstreitiani ingenii, animi,
totiusque vitae imaginem propositam intueri: quae si non
ad vivum exprimat, quicquid vel ab natura datum habuit,
vel studio curaque partum, vel denique per doctrinam &
virtutem aliis publice privatimque impertivit, saltem eorum
cum suavitate quadam admoneat. Nam etiam de bonis iu-
cundisque rebus, nec modo nostris, sed etiam alienis, va-
let, quod est de adversis acerbisque apud poetam dictum:
etiam meminisse iuvabit. Editus est in hanc lucem in Villa
nova (Neuenhof), Dioeceseos Neostadionensis in Variscis, a.
d. xv. Ian. a. C. cldcccii. patre Io. Davide, qui tum ibi,
post

post Neostadii, sacra fecit, matre felici ingenii præclaris edendis, *Esthera Susanna, Jo. Georgii Gutneri* filia, qui Lucaviæ, dioeceseos Colditianæ oppidulo, sacerdotium obtinuerat, e *Susanna Schuzia*, sacerdotis in dioecesi Neostadiensi filia. Avum paternum habuit *Ioannem*, in eadem villa nova sacerdotem, qui in matrimonio habuit *Reginam, Davidis Stemleri*, Archidiaconi Neostadiensis, filiam. Initia religionis & literarum cum pater ipse tradidisset, datus est primum in disciplinam *Io. Oswaldi Thoelitschii*, in ludo Neostadiensi Conrectoris, & *Davidis Wendleri*, Rectoris; post missus in Vinariense Gymnasium, ubi magistris usus est magno illo *Io. Matthia Gofnero*, qui tum Conrectoris ibi munus sustinebat, & *Io. Christophoro Kiefswettero*, Rectore, hospite autem *Io. Friderico Hebenstreitio*, ad ædem S. Iacobi tum Pastore, post Butstadiensis Ecclesiæ & Dioeceseos Præfule: qui eum, ut filium, aluit atque amavit. Ibi cum sub tam excellentibus doctoribus præclare profecisset in literis latinis & græcis, in Ienensem Academiam se contulit a **CIOIOCCXIX.** natus annos duodeviginti. Sed cum ibi non reperiret, unde viveret, in hanc urbem se contulit, sperans fore, ut, quæ fratrem maiorem benigne ad id temporis aluisset, eam ipse quoque benignam experiretur. Quæ spes eum non fessit. Nam & in Convictu publico locus ei contigit, & stipendium regium, & Patronus *Aug. Quirinus Florens Rivinus*, qui eum, perspecto ingenio, celeriter adamavit, & omnibus in rebus, quoad vixit, enixissime iuivit. Præceptores secutus est philosophiæ & literarum causa *Lehmannum* Physicum, & *A. F. Mullerum*: in medica autem doctrina, illum ipsum maxime *Rivinum*, tum *Paulum, Schacherum, E. Mullerum, Waltherum, Platnerum, & Lischuicium*, herbariæ rei causa, præter *Rivinum*, etiam *Hahnium*. Emensus studiorum curriculum, ad docendum adiunxit animum, disceptataque pro cathedra, sub *Lischuicio*, Exercitatione de *continuanda Rivinorum industria in emendando plantarum charactere*, Magistri philosophiæ honores cepit a

CIPICCCXXVII. & anno post, ius privatim docendæ philo-
 sophiæ, defendenda. Exercitatione de *Ordinibus Conchylio-
 rum methodica ratione consiliendis*. Secutus est post duos
 annos a. d. v. Maii, a. CIPICCCXXX. Doctoratus artis me-
 dicæ, scripta & feliciter defensa de *viribus medicis minera-
 rum & mineralium diatriba*: quo accepto etiam aditum sibi
 munire coepit ad Collegium Ordinis Medici per aliam Dis-
 putationem, de *sensu externæ virium in plantis indica*. Sed
 cum omnes medicæ doctrinæ partes studiose diligenterque
 tractaret, tum vero in primis, & suo quodam studio incen-
 sus, & Rivini cohortatione & exemplo iavitatus, rem her-
 bariam cupidissime & felicissime colebat, adiuvante etiam
 memoria, cuius prope divina vis erat. Quod cum videret
Rivinus, imponere eum commendavit *Caspari Bosio*, ædilitio
 Senatori, & Horti Bosiani maioris tum domino, ut eius
 opera uteretur in plantis raris, quæ ibi aletentur, tuendis
 & ordinandis. Ille vero ei rei præfectus, tanta non modo
 diligentia, sed etiam solertia usus est, ut non modo ipse *Bo-
 sius* vehementer probaret eius operam, ipsumque ea causa
 omni genere benignitatis foveret, sed ut etiam maiores iu-
 dices mirifice curam eius & solertiam laudarent. In qui-
 bus vel maxime fuit celeberrimus ille *Heucherus*, Medicus
 regius, qui, cum horti plantas inspexisset, *Hebenstreitium*-
 que per eam occasionem propius cognovisset, mirifice col-
 laudato ipso, memorem se eius fore apud Regem, liberali-
 ter promisit. Cui promissio mox fides constitit. Itaque
 quod studium, liberalis delectationis maxime causa, erat
 susceptum, etiam ad utilitatem valuit, quæ esset tanto ma-
 gis iucunda & honesta, quanto minus ab initio fuisset qua-
 sita. Erat tum adhuc in vivis AUGUSTUS Rex, huius
 Nostri Pater, inter ceteras virtutes plurimas & maximas,
 etiam amore incredibili omnium bonarum & pulcrarum ar-
 tium atque rerum præditus, inprimisque naturæ operum
 omnium cognoscendorum, inque sedem suam, Dresdam,
 ex omnibus terræ partibus congerendorum, cupidissimus,

plane alter *Ptolemaeus Philadelphus*. Nam *Ptolemaeus* ille, ut (ex *Agatharchidis Periplo Maris Rubri*) *Diodorus Siculus* tradit (*III. p. 169. ed. Rhod.*) non modo libros ex omnibus locis congregabat, & eruditissimos quoque viros liberalissime fovebat & alebat, sed etiam rariora & specie admirabilia animalia Alexandriam magno sumtu adduci curabat, propositis ingentibus præmiis, si qui in eo genere aliquid, quod visendum esset, cepissent, atque ad se adduxissent. Is igitur AUGUSTUS induxerat in animum, mittere in Africam, qui inde vel viva animalia maiora, vel eorum exuvias & membra peterent, nec plantas aut alia naturæ opera, quæ illi terræ propria essent, negligere. Destinabatur autem iis peragrandæ Africa, primum septentrionalis, quæ mediterraneo mari adluitur, Barbariam vulgo vocant, ad deserta usque Libyæ, Saran nunc appellant; deinde occidentalis, inde ab Atlante ad Bonæ spei promontorium: nam orientalem, hoc est, Aegyptum, iam perlustrarat *Tirnesfortius*. His destinatis perficiendis cum quaereretur vir idoneus, commendabatur Regi ab *Heuchero Hebenstreitius*, in quo esset & historię naturalis, & linguarum scientia ei rei apta. Missus igitur est, cum adolescentum, quos ipse sibi delegisset, in his *Ludovici*, qui nunc Ordini medicorum apud nos præest, comitatu, instructus literis Regum Franciæ, Britanniæ, & Principum Belgii foederati, quibus non modo Legatis eorum, sed etiam Principibus Africæ commendaretur. Profectus Dresda, a. d. xxiii. Octobris, a. c. m. cccc. xxxi. per Germaniam, Helvetos, & Franciam, extremo anno pervenit Massiliam: unde cum solvisset a. d. xxiv. Ianuarii proximi, difficili & molesto cursu, a. d. xxvii. demum Februarii portum Algerii attingit. Ea in urbe cum tres amplius menses ita commoratus esset, ut subinde in vicinas regiones excurreret, medio Iunio inde navi digressus, venit Bonam, Tunetanorum finium, sed Algerianæ ditionis, oppidum, haud procul Hipponis regii ruinis; unde excurrendi facultas dabatur

batur in Constantiæ fines, quæ & ipsa est Algeriani regni, & veteris Numidiæ pars, versus Orientem sita, antiquitatis Romanæ reliquiis in primis referta, cuius caput est Constantina urbs, olim Cirta, Numidiæ regum sedes. Inde oram maritimam legens, adiit Thabracam insulam, nobilem coralliorum captura, quam ibi Genuenses exercent, Bisertamque urbem, (quæ est Hippo Diarrhytus, s. Zarrhytus, unde & nomen corruptum est in Bisertam,) brevi intervallo ab Utica distantem, ad ultimum terrestri itinere Tunetem. Ea urbs cum vicina sit veteri Carthagini, e cuius excidio olim incrementa cepit, non modo eius ruinas spectabat, sed & visendarum vicinarum regionum facultatem sibi datam sperabat. Sed ea tum quidem spes irrita fuit. Etenim Princeps Tunetanus ita infesto erat in Christianos animo, ut eis peragrandorum Tunetanorum finium potestatem omnem adimeret. Itaque mox Tripolim contendit, inspectisque diligenter, quæ regio ea visenda habet, per Melitam insulam Tunetem reversus est. Sed dum aberat, *Ludovicus*, qui valetudinis causa ibi remanserat, aditu ad Principis benevolentiam reperto, impetraverat visendarum regionum vicinarum veniam, easque peragrandando pervenerat ad Saræ usque fines. Qua re cognita, persecutus eum est *Hebenbreitius*, & cum alias regiones, tum maxime Africæ partem eam peragravit, quæ inter Tunetanum & Tripolitanum regnum ab angustis initiis ducta, latioribus spatiis versus interiora Africæ propagatur: Arabes *Bled-ol-Gerid* *) vocant, hoc est, terram palmarum, quarum ibi magnus proventus est. His terris peragrandis cum multa spectanda præberet natura, tum vero vir antiquitatis eruditæ & amans & intelligens sæpenumero mirifice adfectus est animo, cum reliquias vel urbium clarissimarum, ut

Car-

*) Lingua vulgari incole vocant *Bled-ol-Gerid*: in libellis Geographicis est *Bilidulgerid*. Sed *Schavius Britannus (Sbavo)* in Itinerario T. I. p. 272. ait, esse *Bled al*, vel *el Ieridde*, vel *breed*, terram siccam.

Carthaginis, ut Uticæ; ut Hipponis utriusque, magnificentiæ porro antiquæ in viis publicis, in aquæductibus, similibusque videret, vel vestigia summorum & clarissimorum Imperatorum, Episcoporum; & campos victoriis maximis insignes calcaret, cum per ruinas Carthaginis erranti, Hannibalis, Scipionis, imago offerretur, cum etiam Maril, qui in eiusdem urbis ruinis quondam delituisse. Atque utinam neque cupiditati eius vel visendorum monumentorum, vel describendorum titulorum, stultus error barbarorum, existimantium thesauros terris abditos inspiciendis titulis quæri, neque consilio edendorum eorum, quæ vidisset ac descripsisset, omninoque itineris illius describeâdi, negotiosæ vitæ occupatio atque brevitatis obstitisset! haberemus, aut habituri certe essemus, quæ antiquitati vel accuratius cognoscendæ, vel ornandæ, egregie prodeissent.

Sed cum ex illo itinere a. d. xiv. Martii a. xxxiii. esset reversus Tunetem, inopinatum ac triste impedimentum itineris persequendi; quo vellet, oblatum est, nunciata AUGUSTI morte, quæ necessitatem revertendi in patriam imponeret. Itaque non multo post, relicta Africa, per Galliam & Batavos, mense Octobri, rediit Dresdam, inde, rationibus itinerum redditis, Lipsiam; adiitque mox d. xx. Nov. Physiologiæ Professionem Ordinariam, quæ ei absenti erat decreta, ut quam celerrime præmium ferret laboris eruditi, & periculorum, quæ terra marique adisset. Ipse vero tanta Principis liberalitate ita incensus est ad studium bene de Academia, de iuventute medicæ artis studia æmulante, deque arte sua merendi, ut totum se ad medicinam vel docendam, vel scriptis illustrandam atque ornandam, vel faciendam denique conferret. Cuius studii & alimenta habuit a multitudine eorum, qui eius vel doctrinam in discendo, vel opem in valetudine tuenda & recuperanda, expeterent, & præmia a Principe plurima. Nam intra sedecim annos, ab ultimo Ordinis sui loco in primum est proventus, cui ille cum magna

magna & sua dignitate, & Ordinis Academiaeque universae utilitate, per octo annos praefuit. Quo magis omnes, non modo ipsius & familiae amplissima causa, sed etiam Academiae nomine, doluimus, cum ille praematura morte e vivis est sublatus: de qua priusquam dicamus, breviter de eius studiis, disciplina, & scriptis commemorandum videtur.

Cum esset omnium bonarum literarum & amans, & studiosus, imbutus eo amore primum a patre, deinde a praeciaris, quos supra commemoravimus, praceptoribus, maxime tamen & adamarat, & colebat poeticam latinam, & literas graecas, quarum scientia maiorem ceteris humanitatis partibus copulationem cum arte medica haberet. Et ad poeticam quidem ab ipsa natura impellebatur, ut, si vitae genus concessisset, in ea plane excellere potuisset. Etenim extemporali facilitate fundebat versus, etiam cum aliud ageret, cum luderet. Testis est libellus *de usu partium*, hexametris versibus scriptus, ad Lucretiani carminis similitudinem, cuius partes plures fecit, ludens aleam cum *Iunio*, affine suo, Viro Consultissimo: cum interea collesorem, qui nihil aliud, nisi de movendis ex arte calculis cogitaret, tamen vinceret. Literarum graecarum autem studium maxime conferebat ad medicos graecos cognoscendos, ac legendos: in quibus quam tritus fuerit, si quis ipsi de se dicenti †) nolit credere, quamquam alienissimo ab omni vanitate, *Palaeologiae Therapeuticae* credet, in qua praecpta Therapiae, ex omni antiquitate, graeca maxime, quamquam & latina, exhibet, comparatis iis, quae nunc sunt in usu, sentiendi, loquendi, faciendique formis: in quo se dicebat non modo hoc spectare, ut graecae linguae extinctum

apud

---

†) In Tentamine Philol. Med. super Aetii libris ineditis &c. pag. 4.

apud quamplurimos amorem refocillaret, sed etiam præcepta morborum curandorum, sub erudite linguæ involucris latentia, exponeret, atque sic iuvenes artis medicæ studia æmulantes ad fontes artis revocaret †). Sed multo maius eius scientiæ documentum dedisset, si ei contigisset, ut *Actium*, illi *Gunzii* morte destitutum, abolveret, cuius exemplum manu scriptum, cum ei traditum esset ab *Ernesto* nostro, legeretque ipso audiente loca quædam, statim non modo dicebat ex quo scriptore esset quodque sumtum: est enim in *Actii* libris Synopsis quædam medicorum veterum: sed etiam quædam memoriter ex illis ipsis, alia ingenio corrigebat, accommodate ad linguæ rerumque rationem. In medicæ doctrinæ partibus maximo studio tenebatur rei herbariæ, ut supra diximus, rerum naturalium omnium, imprimisque earum, quæ e terræ visceribus eruuntur: in quibus generibus ita notata mente omnia & trita habebat, ut eum nihil fugeret, omnia in promptu essent. Itaque communis interpretes adhibebatur in Museis nostris, Richteriano, Bosiano, Linkiano, si quis ad ea visenda venerat, erantque demonstrationes rerum eiusmodi, ut non modo peritia earum, sed etiam amor appareret, qui consuetudine videndi non imminutus, ut fit, sed auctus & confirmatus esset.

Ad artem faciendam se contulerat statim, cum ex itinere Africano redierat. Et expetebatur opera eius a multis. Erat enim in visendis ægrotis assiduus, præsertim cum periculi aliquid subesse videretur, in curando diligens, lenis, & qui ægrotos non modo remediis artis iuaret, sed etiam orationis humanitate, ad animos erigendos & confirmandos apta, quæ interdum plus prodest, quam remediorum salubritas. Nam & amabat eos, a quibus adhiberi solebat, & in aliis quoque rebus consilio

---

†) *Pæleol. Therap. Specim. I. pag. 4.*

filio aut re prodesse cupiebat. Nec minus assiduus ac diligens erat in docendo. Erat autem disciplina eiusmodi, ut non modo necessaria ad artem vel intelligendam, vel faciendam, accurate traderet; sed etiam, quæ ad ornandam artem valerent, promeret liberaliter ex interiori doctrina. Quod erat perfacile Viro, lectionis prope infinitæ, memoriæ autem ita felicitis, ut facile fuggeret, quicquid res & locus posceret. Nam legendi insatiabilis aviditas erat, & quicquid ex Italia, Gallia, aliisque locis adferebatur librorum, ad aliquam vel naturalis scientiæ, vel medicæ doctrinæ partem pertinentium, id omne legebat, & ita accurate legebat, ut summam rerum traditarum, & quicquid in iis novum esset & exquisitum, in literas referret, & his *Eruditorum Actis* inserendum curaret. Itaque a multis annis nemo alius magis istis Commentariis profuit. Atque beata hæc doctrinæ exquisitæ & variæ copia cernitur etiam in iis, quæ per occasiones Academicas, aliasque, scripsit in omni genere doctrinæ suæ, quorum indicem subiecimus. Sed ut magis libero a domesticis curis animo, & in muneribus publicis administrandis, & in studiis doctrinæ tractandis, versari posset, mature de matrimonio ineundo cogitavit, duxitque anno xxxix. a. d. iv. Non. Febr. *Io. Guilielmiam, Ulr. Iunii*, Mathematicum quondam apud nos Professoris clarissimi, ex *Olearia* filiam, ornatissimam sexus sui decoribus, ex qua eodem anno, prid. Cal. Decembres, tulit filium, *Georgium Ernestum*, felicissimi ingenii paterni heredem, sed cum æerbissima ipsius iactura. Nam septimo a partu die obiit. Sed eam iacturam reparavit a. xlii. ducta a. d. xvii. Cal. Aug. *Christiana Eugenia Bosschia*, Virgine Ornatissima, quæ nunc ereptum sibi præmatura morte maritum moeret. Ex ea sex liberi vivo, unus filius mortuo, natus est: *Christiana Sophia, Gottlieb Ernestus, Henricus Michael, Christianus Benedictus*, quarto mense mortuus, *Christiana Benedicta*, ipso natali

die mortua, *Christiana Benedicta*, denique *Ernestus Beni-Gottlieb*, a. d. iv. Idib. Febr. LVIII. quæ soboles, ut sub matris tutela feliciter adolescat, & communis humanitatis, & multo magis parentis, tam bene de rebus nostris meriti, causa, optamus: præsertim cum nulla alia de causa magis miseranda videri debeat mors viri, vita longiore dignissimi, quam quod tam multos parente amantissimo privavit, qui eius consilio & cura cum maxime indigebant. Eam contraxit ex tali causa. Habuerat in ceteri corporis robore, & constante sanitate, ante aliquot annos utrumque oculum male adfectum è suffusione. Sed ea ita erat curata, ut, cum oculum vitreo instrumento iuaret, legendo, scribendo, ceterisque rebus sufficeret, quæ oculi aciem desiderant. Itaque cum è lugubri apud Rosbacum pugna vulnerati essent in hanc urbem delati, assiduus aderat vulnerum curationibus, & vulnera ipsa inspiciebat, non modo ut consuleret ægrotantibus, & qui vulneribus manu curandis adhiberentur, sed etiam ut exemplo suo discipulorum studium ad visendum, ac visendo discendum, excitaret. Ibi, dum sæpe propius admovent oculos vulneribus, nimio plus hausit putridi & perniciosi vaporis. Primum quidem febricula eum corripuit, a. d. vii. Cal. Dec. quæ catarrhali similis esset, nec ab consuetis laboribus abstraheret. Sed paucis diebus post, maior vis mali prorupit, apparuitque, periculum subesse. Nam marcor quidam & dormiendi assidua libido, cum putrida febre, accesserat. Convolant Collegæ, Viri artis medicæ Consultissimi, omnemque artem expromunt, si possint servare Virum, sibi necessitudine Collegii carum, & humanitate iucundum. Sed artem superavit vis morbi. Itaque Nonis Decembr. CIOIOCLVII. placide expiravit, magno cum dolore, non modo suorum, sed etiam omnium, qui, quantam in eo iacturam sui, quantam Civitas hæc, quantam denique Academia, & universa res literarum publica fecisset, fatis æstimarent. Sunt autem Scripta Viri incomparabilis hæc fere: De

De usu partium, carmen, seu Physiologia metrica, ad modum T. Lucretii Cari de rerum natura, in gratiam auditorum concinnata. Lipsiæ 1739. 8. *Libri.*

Pathologia metrica, seu de morbis carmen, in gratiam auditorum concinnatum. ib. 1740. 8.

Museum Richterianum, continens fossilia, animalia, vegetabilia mar. illustrata iconibus & commentariis D. I. E. H. accedit (IO. FR. CHRISTII) de gemmis sculptis antiquis liber singularis. ib. 1743. fol.

Παλαιολογία Therapiæ, qua Veterum de morbis curandis placita recentiorum sententiis æquantur. Specim.

• I-XXXV. ib. 1748-54.

Anthropologia forensis, sistens medici circa rempublicanas causasque dicendas officium, cum rerum anatomicarum ac physicarum, quæ illud atinent; expositionibus. ibid. 1751. 8.

Idem liber. Editio altera c. f. æneis. ib. 1753. 8.

Ἐξήγησις ὀνομάτων τῶν περὶ παθῶν. Exegetis nominum græcorum, quæ morbos definiunt. *Erklärung griechischer Wörter von Krankheiten des menschlichen Körpers.* ib. 1751. 4.

De homine sano & ægroto carmen, sistens physiologiam, pathologiam, hygienem, therapiam, materiam medicam: præfatur de antiqua medicina carmen: subnectuntur similes poetarum sententiæ: accedunt singula quædam carmina. ib. 1753. 8.

Ordo morborum causalis. Specim. I-VII. Lips. 1754-1757. 8.

Aetiologia chemica, seu expositio causarum sani & ægroti hominis secundum principia chemica, dissertatiunculis clarissimorum quorundam iuvenum exposita, c. indice necessario. ib. 1757. 4.

Tentamen philologicum medicum super *ARTII Amidoni* Synopsis medicorum veterum libris octo, post illos

- oſto, quos Aldus Manutius Venetiis 1534. evulgavit.
ib. eod. 4.
- Præter ea præfatus eſt ad libros ſequentes: D. *Chriſtian
Gotthold Schwenke, vom gefunden Landleben &c. Leipzig
1751. 8.*
- Ioh. Woyt, *Gazophylacium medicum, oder Schatzkammer
medizinisch- und natürlicher Dinge in einer richtigen und or-
dentlichen Alphabeth-Ordnung. Leipz. 1751. 4.*
- D. Anton. Heins *Pharmacia rationalis, oder vernünfti-
ger Gebrauch auerleſener Geſamtmittel &c. ib. 1757. 4.*
- Differtatio- De continuanda Rivinorum industria in eruendo planta-
nes. rum charactere. Præſide Io. Chriſtoph. Liſchowitz. Lipſia
1726. 4.*
- De ordinibus conchyliorum methodica ratione inſtituendis.
Reſp. Io. Geſaur. ib. 1728. 8.*
- De vitiis nominum in ſignificatu tentamina quædam. Reſp.
Io. Chriſtian Bartholomæi. ib. 1729. 4.*
- De viribus minerarum & mineralium medicamentosis.
1730. 4.*
- De ſenſu externo facultatum in plantis indice. Reſp. Chri-
ſtian. Gottlieb Ludwig. ib. eod. 4.*
- Definitiones plantarum. Reſp. Chriſt. Auguſt. Ebersbach.
ibid. 1731. 4.*
- De indicatione medica. Reſp. Ge. Aug. Langguth. ibid.
1733. 4.*
- De uſu hydrargyri interno ad mentem recentiorum. Reſp.
Chriſtoph. Fridr. Sartorius. ib. 1735. 4.*
- De partium coaleſcentia morboſa, von den widernatürlich
wieder zuſammengewachſenen Theilen des menſchlichen Kör-
pers. Reſp. Gottlob Carol. Springsfeld. ib. 1738. 4.*
- De dentitione ſecunda iuniorum. Reſp. Io. Andr. Unge-
bauer. ibid. 1738. 4. c. fig.*
- De morbis a pervigilio. Reſp. Io. Car. Puſcher. ibid.
1740. 4.*

De

De pulsu inæquali. Resp. *Io. Andr. Ungebauer.* ibid.
1741. 4.

De capitonibus laborioso partu nascentibus. Resp. *Anton.
Heinr.* ibid. 1743. 4. c. fig.

De oculo lachrymante. Resp. *Io. Frid. Kappe.* ibid.
eod. 4.

Historiæ naturalis Fossilium caput de Terris. Resp. *Io.
Geo. Luther.* ib. 1745. 4.

Exercitationes adolescenti ætati salubres. Resp. *Frid. Sam.
Sparr.* ib. eod. 4.

Funiculi umbilicalis humani pathologia. Resp. *Io. Andr.
Lekmann.* Lips. 1747. 4. c. fig.

De metaphematis morborum. Resp. *Io. Gottlieb Meyer.*
ib. eod. 4.

De suspecta valetudine. Resp. *Io. Christoph. Elhard.* ibid.
1757. 4.

De organis piscium externis. Lipsiæ 1733. 4.

Anatome hominis recens nati repetita. ib. 1738. 4.

De basi calvariæ. ib. 1738. 4.

De cerebrum incidendi methodo. ib. 1739. 4.

De arteriarum corporis humani confiniis. ib. eod. 4.

De rarioribus quibusdam ossium momentis. ib. 1740. 4.

De diploe ossium. ibid. eod. 4.

De venis corporis humani. ib. eod. 4.

De vaginis vasorum. ibid. eod. 4.

De methodo plantarum ex fructu optima. ib. eod. 4.

De medici cadavera secantis religione. ib. 1741. 4.

De flexu arteriarum. ibid. 1741. 4.

De medicis archiatri & professoribus. ib. eod. 4.

De vermibus anatomicorum administris. ib. eod. 4. c. fig.

De vasibus sanguiferis oculi. ib. 1742. 4.

De insectorum natalibus. ibid. 1743. 4. c. fig.

De mediastino postico. ibid. eod. 4.

De corpore delicti, medici secantis culpa incerto. ib. eod. 4.

De venis communicantibus. ib. 1744. 4.

*Program-
mata.*

Hi-

Historiæ naturalis Insectorum institutiones. Lips. 1745.

De foetu vegetabili. ibid. 1747. 4.

De ordinibus gemmarum, verbis C. Plinii Secundi, ex eius naturalis historiæ libr. XXXVII. ib. eod. 4.

Ευχαριστία ἀγαθῶν ἰατρῶν. ibid. 1748. 4.

Medicinæ cum iurisprudentia comparatio. ib. 1749. 4.

De cura pascuorum. ibid. 1752. fol.

Περὶ ἀναφωνήσεως, de declamatione. ib. 1753. 4.

De læsionibus ex dispositione vulnerati morbosa letiferis. ibid. 1755. 4.

De obsequio Principum erga medicos. ib. eod. 4.

Misericordiæ limites in exercenda arte. ibid. 1756. 4.

ÆTII *Amideni* Ἀνέκδοτων lib. IX. c. XXVIII. exhibens tenuioris intestini morbum, quem ileon & chordasum dicunt, una cum veterum super hac ægrotatione sententiis. ibid. 1757. in 4.

Oratio. Quæ antiquitatum Romanarum, per Africam repertarum, memoriam recolit. Lips. 1733. 4.

NOVA ACTA ERUDITORUM,

publicata Lipsiæ

Calendis Aprilis Anno MDCCLIX

D. Christoph August Heumanns Erklärung des N.
Testaments, Sechster Theil.

i. e.

CHRISTOPH. AUG. HEUMANNI, THEOL. DOCT.
& Prof. Ord. in Acad. Georg. Aug. Commentariorum
in Novi Foederis Libros divinos PARS DECIMA, quæ
quidem prior S. PAULI ad Christianos Corinthios
epistola explicatur.

Hanoveræ 1759. apud heredes Foersteriorum, Alph. 2.
plag. 10. octonis.

Hanc arduam verbis & sententiis Epistolam eadem illa
felice dexteritate tractavit Vir Summe Venerabilis,
quam priora Operis Volumina tot editis speciminibus te-
stantur. Primis pagg. 12. de Corintho pauca, plura de
argumento epistolæ, quod eundo per singula capita per-
secutus est, disserit. Scriptam esse Ephesi, cum aliis agno-
scit; annum quo exarata fuerit, in mediò relinquit; sed ta-
men illo tempore, quo ad scribendum accesserit Apostolus,
Paschatis annuam celebrationem rediisse, motus locis C. V,
7. 8. & XVI, 8. existimat. Quod nos quoque vero prox-
imum credimus. Hæc de præfatione.

Ex ipsa enarratione flores qui præ ceteris arriserint deli-
habimus: nam insunt bene & utiliter observata multa, quæ
adcuratius epistolam scrutanti reservamus. Sosthenes qui

Bb

Cap. I.

Cap. I. v. E. commemoratur, non videtur esse idem cum illo Synagogæ præfecto, Act. XVIII, 17. Quidni enim plures eodem tempore homonymi vixerint? Adiunxit autem Paulus illius nomen suo, quoniam illi epistolam dictaverat, nec nisi quatuor versus postremos propria manu scriptos adiunxit. *Ἡ ἡμέρα τῆς Κυρίας* v. 8. est dies extremus iudicii. Quamvis enim Corinthiorum nullus hoc die superstes futurus sit; tamen cum a die hominum emortuali ad diem iudicii, nullum vel bene agendi vel respiscendi spatium pateat, utraque dies tamquam coniuncta spectatur.

V. 10. *τὸ αὐτὸ λέγειν* non est diversum quid a phrasibus continuo subiunctis, indicatque studium concordiae. Qui se Corinthi *discipulos Christi* dicebant v. 12. ii sine dubio Christiani fuerunt, qui a peculiari factione alieni, veram Servatoris religionem simpliciter tuebantur. Confirmatur hæc interpretatio, proposita iam a Clario, loco alio, (C, III, 22.) ubi in capitibus partium a Christianis initarum, Paulus, Petrus & Apollos, non item Christus refertur: quod documento est non fuisse, qui ab hoc divino nomine singularem sectæ adpellationem mutuarentur. Verba v. 13. *Μεμπίσαν ὁ Χριστός*; reddenda sunt: *Num plures uno Christo sunt?* Sed *Christus* non incommode pro *doctrina Christiana* capi potest. Vox *ὅσος* v. 16. infirma est pro pædo-baptismo demonstratio.

Obscurior est oratio Pauli v. 17. scribentis, *non esse se a Christo missum ut baptizaret, sed ut Evangelium doceret homines.* Heumannus, repudiata probabili expositione Bezæ, Glassii & aliorum, quæ *τὸ ἄ* non tam reddit, suam tradit his verbis: „Apostoli non ipsi semper baptizarunt religionis Christianæ candidatos, sed plerumque per alios, eosque hæcos. Hoc Petrum fecisse patet ex Act. II, 41. X, 48. Paulus itaque hoc ait: Christus non ministrum baptismi duntaxat me constituit, ut iussus ab aliis Apostolis baptisarem; sed eadem mihi cum illis iura, doctoris nimirum Evangelici dignitatem, tribuit.“

• *Τὸ μωρον τῆς Θεῆς, & τὸ ἀσθενὲς τῆς Θεῆς*, v. 25. est id;

quod

quod Deus minus sapienter & infirme facere videtur. Paralela his verbis leguntur v. 27. de rebus humanis. Τα μὴ ἔρα v. 28. sunt quas nihili aestimantur. V. 29. pro αὐτῶν plures codices, & ii antiquiores, τῶ Θεῷ legunt: ut adeo hæc lectio illi non immerito præferatur.

Ad v. 3. Capitis II. hæc commentatur Vir Doctissimus. „Verba: ἐγὼ ἐν αἰσθησίᾳ ἐγενόμην πρὸς ὑμᾶς, equidoneo reddo: *puffillo apud vos animo fui.* Docuerat Paulus (v. Act. XVII, 17.) Athenis; sed rifi exceptus, paucos ibi Christianæ religioni cōclocaverat. Cum ergo ad urbem Athenis similem, id est doctrina illustrem, Corinthum, accederet, verebatur ne eodem illic fato uteretur. Has tenues spes minuebat etiam malevolentia Iudæorum Cap. XVIII, 6. donec eas Servator, erigeret, v. 9. 10.“ Ad v. 4. defenditur lectio ἐν πεισθεῖς λόγοις, quæ a multis mutatur, certe torquetur. De ἀπειδείξει eiusdem versus ita statuit S. R. Auctor: Ἀποδεικνύειν non est hoc loco *demonstrare, sed monstrare*, ipsumque Substantivum inde formatum *monstrationem* designat. Respicit enim Apostolus ea quæ v. 1. scripserat, se in proponenda doctrina Christi nec eloquentiæ nec subtilitatum philosophicarum auxilio uti. Philosophi puta & Oratores apud ethnicos, multa de virtutibus egregie disputabant, neque tamen ipsi eas, vel auditores, vita exprimebant. Sed nostra religio, inquit Paulus, hæc vi pollet, ut auditores exemplum eorum quæ illis commendo, divino a Spiritu adiuti, præbere possint.“

Verba versus nomi C. II. iudice Heumanno, non eo sensu ab Apostolo scripta sunt, quo illa Iesaias, ex quo ducta esse videntur, usurpavit. Propheta enim non de Messia loquitur; Paulus autem nihil aliud adducendis his sententiis agit, quam ut institutam orationem de felicitate æterna frivius exornet. Πνευματικὰ πνευματικὰ συγκρίσεις v. 13. est: res spirituales & coelestes interpretamur iis, qui S. Spiritus illuminationi se permittunt. Ἡμεῖς v. 16. non solum Apostoli sunt, sed & reliqui Christiani. Νῦν Χριστὸν ἔχομεν, non solum hæc vult: sanctitati mentis ad exemplar Servato-

ris studemus; sed plenius: **Consilium Christi de salute nostra, cum Patre captum, omnino novimus.**

In Capitis III. versus 13. 14. 15. suam facit Auctor Ven. interpretationem Chemaitii in Examine Concil. Trid. P. III. L. III. Sect. III. C. III. §. 19. additque, intelligendos etiam hoc loco esse auditores, qui doctorum suorum dogmata recipiant, vel sana illa vel prava: nam & hos, si modo principes fidei articulos retinuerint, per ignem probari & intemeratos discedere. Dicit hic Noster de vanis-conatibus doctorum Pontificiorum, ex scintillis huius versus Purgatorium accendendi, imo precipuos quosdam ex eorum numero producit, qui malum hic presidium ignis purgatorii adesse fatentur.

Postremo eiusdem Capitis versus hic sensus adscribitur: **Caput vestrum Christus, Christi caput Deus est.** Conf. Cap. XI, 3. Dicitur vero Deus Christi caput, quod non solum humanam eius naturam creavit, sed etiam ad salvandos homines eum misit, eoque ad mortem usque obedientissimo usus est. Atque hæc pertinent ad statum exinanitionis Christi, qui facile patitur frequentes illas in Evangelio Iohannis voces, nihil iniussu Patris agere Filium.

Cap. IV. versus 6. & 7. Christianos Corinthiacæ ecclesiæ, exemplo Pauli & Apollonis admonent, ut doctores suos pari honore adficiant. Versus 8. acrem refert ironiam. Hanc nonnulli in Christi & Apostolorum sermonibus obviam esse perperam negarunt. Exemplis autem quæ Glassius in Phil. S. protulit, addenda sunt loca, Matth. IX, 13. & Ioh. XXI, 15. Utinam, inquit Paulus nostro loco per sarcasum, domini aut reges iam essetis, tum ego quoque, qui princeps doctorum vestrorum sum, imperarem. Angeli v. 9. mali genii sunt.

Crimea quod in principio Capitis V. castigatur, tale videtur fuisse Heumanno. Fuit qui cum noverca incestos amores agigaret, quæ nupserat viro protractæ ætatis, eiusque tedio captâ privignum adamarat. Ethnicam fuisse inde colligas, quod Apostolus in eam non simul animadvertit.

tit. Verba: *ἐπιτιμῶμεν*, κ. τ. Α. v. 4. consilium ostendunt, in quo Servator ipse, Ecclesia Corinthiaca, & Paulus aderant. Τὸ παραδόναι τῷ Σατανᾷ, Rabinorum quidem formula; significat *ex ecclesia eicere*; at hic rectius de morbo atque doloribus, miraculosa ratione inflictis, exponitur. Observat hic Noster, hoc Apostolicæ potestatis exercitium non esse ad doctores Ecclesiæ hodiernæ translatum, eosque propterea, ubi quenquam coetu excludunt, recte omittere verba: *tradimus te, vel illum Satanæ*. Verbum 7. peculiari Programmate Ven. Auctor A. 1756. illustravit, in quo verba *καθὼς ἐστὶ ἀξίωμα*, ita sumit ac si scripta essent: *καθὼς ἀξίωμα ἐστὶ; ἵνα ἀξίωμα ἴσται*. Hæc interpretatio cum nom orationis pulchre conspirat; monstratque mandatum Pauli, cui statim ratio subicitur. Vulgaris autem verborum versio flammam obvolvitur rebus caliginem. Traiectio porro verborum qualem hic statuit Heumannus, frequens occurrit in Pauli scriptis. Exempla suppeditat vocula *ἐσ*, Rom. XII, 3. 1 Cor. III, 5. & VII, 17. item *ἴνα*, 2 Cor. II, 4. Gal. II, 10. 1 Cor. IX, 15. Hæc transpositio imprimis loca Rom. XI, 3. & Ephes. III, 18. clariora facit, quod Beza aliique viderunt. Unicum huic explicationi opponas; videlicet, vocem *ἴνα* in N. Testam. non legi in Imperativo. Quod si ita se haberet, parvi tamen momenti observatio esset, cum aliunde hic vocabuli usus satis cognitus sit. Sed eundem probat Heumannus nonnullis in ipso N. Foed. exemplis, 1 Cor. V, 7. 1 Thess. V, 4. Act. I, 8. Epistolam quam se scripsisse dicit Paulus, v. 9. deperditam credere fas est, velut plures illius aliorumque Apostolorum ad nascentes coetus litteras.

Cap. VI. v. 1. 2. admonentur Christiani, ut contentiones inter se exortas non ad ethnicos, sed ad proprios arbitros deferant: cur enim non inter se minora negotia componerent, cum olim supremo iudicii die iudicanti Christo adessuri sint. Vox *ἐπι* denotat *sistentem se coram iudice*, ut 1 Tim. VI, 13. Act. XXIII, 30. XXV, 9. Iudicium in angelos v. 3. idem est, cuius Matth. XXV, 41. mentio iniicitur. In ver-

fus a 12-20. age adscribamus Heumannii explicationem ornem. Ita vero ille: „Prohibent hi versus ne dicamus, licere nobis quicquid vetitum non est. Scortatio v. c. a magistratu non prohibetur, nec punitur. Neque tamen idcirco sectanda est. Nam omnes actiones quæ salutis nostræ noxiæ sunt, quamvis libere perpetrari possint, vitandæ sunt. Non decet nos a pravis maioris partis moribus abripi, & caeoes vulgi servili modo imitari. Dicat autem aliquis: Sicut venter cibis capiendis destinatus est qui corpus alant, ita & membris gaudemus, quæ voluptate fruuntur. Illud verum est; hoc tamen demum religioni & naturæ consentaneum erit, ubi matrimonium rite inierimus. Corpus enim sancte custodiatur necesse est, quippe quod æternæ felicitatis aliquando partem capiet. Omnino cibus & venter tantum usus causa, hoc est vitæ humanæ commodo, adsunt. Uterque tamen res fluxa est, abolenda a Deo cum morte hominis. Corpus autem non scortationis causa creavit Deus, sed ut ipsi serviat. Neque illud abolevit, sed resuscitabit olim mortuum, ut in omne ævum vivat. Quod maximum nobis esse debet castitatis argumentum.“

Capite VII. quinque questionibus Christianorum satisfacit Apostolus. I. utrum præstet cælibem manere, an matrimonium inire? v. 1. 2. II. utrum liceat conjugibus, debitum conjugale sibi invicem negare? v. 3-6. III. utrum viduis & viduabus secundæ nuptiæ contrahendæ sint? v. 8. 9. IV. utrum Christiano divortium faciendum sit ab uxore ethnica? v. 10-16. V. utrum cælibes a matrimonio dehortandi sint? v. 25. sqq. Ex v. 7. patet, Paulum dono continentiam usum esse. Facile etiam refelluntur qui illum dixisse uxorem existimant. Matrimonium quod ἐν Κυρίῳ contrahitur, v. 39. illud est, quod Deo placeat, quod referri potest matrimonium Christiani cum Christiana, non cum femina gentile.

Ad Cap. IX. v. 18. Zeltnerus notatur, qui statuit, Paulum accepisse stipendium a nonnullis ecclesiis. Quod ut probet, posterioris Epistolæ Cap. XI, 18. præfert; qui tamen locus

locus interrogative, atque adeo sic reddendus est, ut Apostolus potius neget, sibi remunerationem eiusmodi tributam esse. Pro Θεῶν, ἀλλ' ἐνομος Χριστῶ v. 21. legit Ven. Autor Θεῶ καὶ Χριστῶ, ἀλλ' ἐνομος: hoc enim habent Codices plerique.

Cap. X. v. 9. non est legendum τὸν Χριστὸν, sed τοὺ Θεόν. Posteriori etiam habet Codex Bezae & Alexandrinus. Quam lectionem si recipias, diffugiunt difficultates, cum illa vulgari coniuncta. Neque enim Exod. XVII, 7. Numer. XXI, 5. 7. Pf. LXXVIII, 18. & XCV, 9. Iudaei *Messiam* dicuntur tentasse, sed *Deum*. Ad v. 16. 17. Lutheri, Formulae Concordiae, Hunniique & Gerhardi loca quaedam adscripsit Heumannus, quae formulam institutae Eucharistiae non esse metaphorice sed literaliter capiendam docent. Verba v. 28. Τοῦ γὰρ Κυρίου ἡ γῆ, καὶ τὸ πλήρωμα αὐτῆς, quae & v. 26. legantur, nec Codex Claramontanus, nec Versio Syriaca, nec Vulgata habet, videnturque illa utique a librario ex v. 26. per lapsum repetita esse.

Capitis XI. versus primus rectius decimi Capitis exitum tenet, quo loco sum & Lutherus collocaverat, ut in editione bibliorum Wittebergensi anni 1664. videre est. V. 4. docet, Pauli aetate indignum esse reputatum doctoris ecclesiastici persona, in concione capite tecto dicere. Versum 10. qui multos obscuritate vincit, diligentiore & longiore illustratione (a pag. 411 - 446.) profectus est Vir Doctissimus. Iucunda est & ad acuendum iudicium apta narratio, quam de variis variorum huius loci interpretationibus ad pag. usque 438. deducit. Postquam in singulis reprehensionem locum esse ostendit, monuitque, unam superesse vocis ἀγγελος notionem, ab omnibus interpretibus praetermissam, solam vero ad declarandum locum hunc idoneam, his fere verbis eam tradit. „Voces ἄγγελος & ἀγγελος generatim eum denotant *qui aliquoties missus est*. Sed eorum genera multa sunt, quae contextus demum orationis patefacit. In his & illi sunt, quos *missarios, speculatores, exploratores* appellamus. Hi ἄγγελοι dicuntur Genes. XXXII, 3. & Iosue

Iofua VI, 25. & ἀγγελος Iac. II, 25. & κατάσκοπος, Hebr. XI, 31. Eodem sensu vox græca apud Polyænum legitur. Solebant autem ethnici sæpius speculatores in conventus Christianorum mittere, qui illorum rationes explorarent, experirenturque, num vera essent quæ de illis in vulgus spargebantur. Refert hoc Tertullianus in Apologetico Cap. VII. & Lib. I. ad Nationes Cap. VII. Hi quum renuntiarent suis, in his conventibus feminas velato vultu spectari, necesse erat interire calumnias, quæ Christianorum pudicitiam accusabant. Horum ergo exploratorum causa, ait Paulus, velamen feminis Christianis in publica concione retinendum esse. Hanc Heumanni explicationem multis nominibus commendabilem adoptavit Laurentius Mullerus, seu, quemadmodum in fronte scriptorum suorum legi ma- hui, Theophilus Alethæus, in illustratione obscuriorum utriusque Fœderis locorum, lingua vernacula conscripta, p. 272. & Christianus Feustelius in Miscellaneis sacris p. 241. & 253. sq. Eandem propria sagacitate eruit Gerardus Croësius, Auctor Historiæ Quackerorum, & Richardus Gough, sacris apud Britannos præfectus, edita A. 1742. in hunc locum dissertatione. Nam neuter horum commentationem Heumanni A. 1709. publicatam legisse videtur. Observat denique Nolter, Paulum data opera in hoc versu obscurius scripsisse, adhibita voce ambigua ἀγγελος, ne ethnici, in quorum forte manus epistola incidere, sentirent, suos notari emissarios. Eodem illum consilio vocem ἀγγελος rariore significatione induisse, quæ forsitan a plebe Corinthiorum ficta fuerit.

• H *Φύσις* v. 14. eiusd. Cap. est *consuetudo*, quæ recte altera *natura* dicitur; *consuetudo* nimirum *immemorata*. Ita Salmasius quoque de coma pag. 718. Grotius de I. B. & P. Lib. II. C. XII. §. 26. n. 2. & Pufendorfus de I. N. & G. C. III. §. 10. eam vocem reddunt. *Ἀπειθεῖς* v. 19. non sunt schismata in minoribus fidei articulis, sed hæreses. Ipsa particula *καὶ* adfurgentem orationem indicat. Ad v. 23. 24. 25. ex Buddei Institutionibus Theol. Dogm. p. 1101.

ubi

ubi contra Werenfelsii dissertationem in verba Domini, Hoc est corpus meum, disputat, dein ex Mart. Chladenii Diff. de verbis institutionis in S. Coena ex formula Iudaica non explicandis, quaedam produciuntur.

Capitis XII. versum 2. 3. ita παραφράζει Heumannus. Accedebatis ad idola, quemadmodum ab ethnicis doctoribus vestris manucebamini, qui se & oracula suorum divino Spiritu afflari iactabant. Verum ego scire vos cupio, doctorem nullum, sive ethnicus sit, sive Iudæus, qui Christum repudiat eique maledicit, a Spiritu S. regi. Is duntaxat divino Spiritu eiusque donis gaudere potest, qui Servatorem nostrum recipit. Σοφία v. 8. est prudentia, γνώσις scientia multifaria; πίστις v. 9. fides, cuius auxilio Christiani sibi ipsi sanitatem reddunt, orantes Deum ut eam restituat, certique sunt, se voti compotes futuros; cf. Matth. IX. 22. & XV. 28. προφητεία autem v. 10. est explicatio Script. Sacræ. Ἀγγεληφεί v. 28. Heumanno sunt constituti ab Apostolis Act. VI. 1. Diaconi, qui pauperum curam gerebant, item Diaconissæ; κυβερνήσεις vero doctores ordinarii, qui coetus Christianos regebant, iidemque dicuntur I Thessal. V. 12. προϊστάμενοι.

Capite XIII. v. 1. non de eo sermone angelorum loquitur Paulus, quo illi ad nos delati usuri essent, sed de illo, quo sua sibi cogitata exponunt. Quod de caritate dicitur v. 4. ἡ περιερέεται, significat eam non esse iactantiam & ostentationi deditam. Καθὼς καὶ ἐπεγνώσθην v. 12. redditur; quemadmodum & ego tum cognitus fuero, ab aliis puta æternæ beatitudinis candidatis. Urget enim Heumannus, Aoristum, qui hoc loco adhibetur, futuri vim habere, veluti Ioh. XIII. 36. XV. 8. obtineat. Illos autem logomachiam exercere pronuntiat, qui ad v. 13. defendunt, non solam caritatem, sed fidem etiam atque spem in vita æterna superaturam.

Ex interpretationibus versus 6. Capitis XIV. eam deligit Ven. Heumannus; quam b. Langius proposuit. Versus 21. & 22. non ex Deut. XXVIII. 49. sed ex Ies. XXVIII.

II. 12. defuntos credit; priorem enim horum locorum nonnisi exiguam partem eorum quæ hic leguntur, continere. Excidit hic magno Grotio, ut scriberet, Paulum verba hæc ex versione Aquilæ accepisse, quæ tamen secundo demum Seculo nata est. Ad v. 34. & seqq. pag. 617. abiicit Vir Doct. sententiam suam, quam supra p. 407. ad Cap. XI. v. 5. prodiderat, licuisse quodammodo feminis in Ecclesia docere. Hoc enim loco Apostolus diserte & iteratis vicibus vetat feminas hoc iuris sibi arrogare. Quid quod, cum in eo Corinthiaca Ecclesia erga feminas iusto indulgentior fuisse videatur, subiratus quærit v. 36. quibus prærogativis nixi hanc sibi Corinthii potestatem tribuerint, ut pro libitu in ecclesia ordinem sacrorum mutarent?

Caput XV. a pag. 629 - 821. explicatur. Exstat in illud Commentarius Ioh. Crellii, Sociniani, Racoviæ A. 1635. editus, & alius Mosis Amyraldi, quem Carentoni A. 1659. publicavit. Sed nostra ætate clarissimus Groninganzæ Academicæ Theologus, Daniel Gerdesius, tredecim Dissertationibus ab A. 1752. ad A. 1758. scriptis, quibus Disputationes isagogicas duas A. 1744. præmiserat, idem Caput illustravit. Hi contra quos hic Paulus resurrectionem mortuorum adserit, Sadducæi sine dubio fuerunt, qui ad Ecclesiam Christianam primum transierant, mox ad pristinos errores redierunt. *Ἐ κατέχοντι* v. 2. vertendum est: an adhuc retineatis; hanc enim τὸ εἰ potestatem sæpius tueretur, A&. XEK, 2. VIII, 22.

Versum 5. 6. & 7. singulari commentatione A. 1740. explicavit Heumannus in Miscellan. Groninganzæ Tomo III. p. 285 - 310. unde eam huc aliquanto brevioram transtulit. Expediit illa nodos quosdam narrationis Paulinæ, nimirum, quod quæ in hac occurrunt, ab Evangelistis omissa sint; quæ hi referant, ea Paulus siluerit. Inter hæc ostenditur, versum 7. præponendum esse sexto. Proclive ad mutandum ordinem scriptori librario fuit verbum *ἐπειτα*, quo uterque versus incipit. Versu quidem septimo adpartitio Thomæ facta traditur. Nam quem Paulus Iacobum adpellat, Tho-

Thomas est. Non erat illi proprium nomen Thomæ, sed cognomen, quod teste Iohanne C. XI, 16. XX, 24. XXI, 2. *didymum* seu *gemellum* notat. Sed cum in Apostolorum choro iam duo numerarentur Iacobi, quorum alter Marc. XV, 40. ὁ μικρὸς, *junior* dicitur, tertius hic Iacobus a cognomine Thomas vocatus est. Ceterum illa verbum transpositio aliis quoque exemplis firmatur ab Auctore Venerando. Docetur deinde, Christum a Paulo non in ecclasi sed oculis suis visum esse. Adpellat se Apostolus v. 8. ἐκτρομασ, h. e. foetum abortivum, seu rem inutilem & abiiciendam. Ad v. 16. narrat Heumannus nonnulla de Treibero quodam, qui hunc locum impie tractavit. Vocem ἐγένετο v. 20. quæ ex plurimis Codicibus & versione latina antiqua abest, & quæ absente sensus commodius fuit, repudiat. Christus dicitur ἀπαρχὴ τῶν νεκροποιημένων, quia primus omnium ex resuscitatis a morte vivus permansit, cum ceteri qui a mortuis revocati fuerant, mortem denuo oppetierint. Versu 28. abutuntur Sociniani ad deprimendam maiestatem Christi divinam. In expositionibus autem illius, quæ a pag. 701 - 713. recensentur, optima est Cameronis, quam Langius Moshemiusque & Biblia Vinariensis sequuntur.

Iam de vexatissimo loco, de βαπτισμῶ ὑπὲρ τῶν νεκρῶν, v. 29. dispiciamus. Versatur hic primum Vir S. R. in recensendis interpretationum divortius a pag. 715 - 736. quibus plures p. 746 - 748. addit. Missis omnibus, suam exponit, quam paraphrasi inclusam exhibemus: „Cur autem tamen, cum tot Christiani mortui sunt, nihilque adeo iis quod in mundo sperent, superfit, cur præter hos tot alii baptismum & religionem Christianam recipiunt, nisi ideo, quod credunt mortuos omnino resurrecturos, eosque qui fidem in Christum vivi morientesque conservarunt, beatissimæ tum vitæ participes fore. Cur, inquam post tot mortuos Christianos insuper alii ad Christianam religionem per baptismum accedunt.“ Non tacet Vir S. R. obiectionem huic expositioni metuendam; τὸ ὑπὲρ nimirum, ubi *praeter* significet, non Genitivum regere, sed Accusativum. Fa-

tetur, se exempla in contrarium nulla habere, habet autem ex Latinis, ubi *super* hoc sensu cum Ablativo iungitur, in Virg. Aeneid. L. II. v. 348. & Horatii Sermon. L. II. Sat. VI. Observat etiam pag. 750. scripsisse hæc Paulum ad eos, qui cum Iudæis statuerint, corpus & animum pari somno premi ad diem usque iudicii, simulque utrumque resuscitatum iri: Hæc plerorumque qui sub Vet. Foed. vivebant, sententia fuit, quemadmodum Heumannus programme A. 1757. edito docuit. Imo eadem opinio MCCCC. p. C. N. annos in Ecclesia Christiana regnavit. Sed hoc loco eam non impugnat Apostolus, verum potius, tamquam a lectoribus suis receptam, & ipse adsumere videtur.

V. 32. non vere cum bestiis se pugnasse ait Paulus, sed metaphoricè. Non enim prætermisurus hoc erat ipse 2 Corinth. XI, 23 - 28. nec Lucas in Actis, si revera hoc periculum subiisset. Nec civis Romanus huic supplicio tradi poterat. Ergo & phrasis: *κατὰ ἀνθρώπων*, reddenda: *ut sic loquar*, quamvis ea nullibi hoc sensu occurrat. V. 41. lunæ claritas adscribitur non minus quam soli, a quo tamen lucem suam mutuatur. Sed sunt hæc *phrases opticae*, de quibus nuper doctè disputavit Dietelmaierus, Theologus Altorfinus.

Subiungitur huic Capiti pag. 822. appendix quæ ad Cap. XIV. spectat. Huius versio a Luthero nostro instituta ideo maxime obscurior videbatur Heumanno, quod is multis locis *lingua* pro *sermo* (*Zunge* anstatt *Sprache*) posuit. Sed hic demum excusat Lutherum, sequentem in eò morem ætatis, quæ voce *lingua* pro *sermone* uti solebat; quod hodie Germani respuunt, secus quam Romani.

Nec alia appendix, quæ paginæ 870. succedit, tacenda nobis est. Hæc quidem illustris cuiusdam Viri interpretationem novam loci difficilioris, Luc. XVI, 9. *Ποίσατε ἑαυτοῖς Φίλους ἐν τῷ μαμωνᾷ τῆς ἀδικίας*, proponit. Momentum eius in eo versatur, ut hæc verba *interrogative* capiantur: Conciliatiffine vel potestiffine conciliare vobis amicos opum terrestrium beneficio? Interrogatio est negan-

Ac

Ac five τὸς φίλος *pauperes* esse dicas, five vocabulum hoc ad ipsum Deum referas, sensus facilis & Servatoris ore dignus elicietur. „Quamvis, inquit Christus, divitiæ vestrae multa vobis commoda & parata aliorum auxilia comparare possint, tamen eos amicos vobis non conciliant, qui in futura vita prodesse possint; vel hoc modo: tamen et Deum vobis propitium non reddunt, nec ab eo impetrant, ut vos aliquando in beatis sedibus suis colloquet.“ Non dubitamus nos cum Heumanno sperare, multos hanc interpretationem libenter amplexuros esse.

Vir autem Summe Reverendus & meritis in litteras egregiis clarissimus, rude nunc donatus, otiumque honestum & debitum ab ordinariis muneris laboribus nactus hoc consilio, ut huic cum sacris litteris consuetudini omne reliquum vitæ tempus tribuere possit, incolumis & vegetus in hoc stadio perget, perfectique etiam operis gloriæ supererit, si modo vota nostra, quod valde cupimus, rata fuerint.

USUS OPII SALUBRIS ET NOXIUS IN MORBORUM MEDELA, solidis & certis principiis superstructus, a D. BALTHASARE LUDOVICO TRALLES, Medico Vratisl. atque Academ. Caesar. Nat. Cur. Adiuncto.

SECTIO SECUNDA.

Vratislaviæ 1759. sumptibus Caroli Godofredi Maieri,
Alphab. 2. in 4to.

Magna cum animi voluptate legimus continuationem operis, cuius honorificam mentionem iure meritoque in his Actis nostris faciendam esse haud ita pridem existimavimus. Secunda hæc sectio de ipso usu opii in morborum medela præcipit, & quomodo in curatione hæmorrhagiæ, febrium, ac dolorum, cum vero ægrotantium levamine, generosum hoc pharmon dandum sit, abunde docet. Qui quidem morbi cum aliis quamplurimos sub se comprehendant, multisque aliis fere iungi solant; non minimam therapie specialis partem Celeberrimo

Tralleſio obiecerunt pertractandam. Primo igitur generali de hæmorrhagiis, a cauſa interna ortis, tractatione docetur, hæmorrhagias opio tunc potiffimum ſiſti, cum ſenſus in parte, ex qua effluit ſanguis, vellicans, mitigandus eſſe videatur; igitur opium illis tantummodo convenire hæmorrhagiis, quæ occasione ſenſibilioris irritationis aut excitantur, aut continuantur, aut ſæpius redeunt; vel quæ occasione inordinatorum ſpſmorum in vaſis ſanguiferis ſubinde accidunt. Atque hæc iam pridem fuit ſententia Celeberrimi quondam *Ettmilleri* noſtri. Generale hoc effatum deinde applicatur ad hæmorrhagias e naribus, pulmonibus, ventriculo, renibus, & veſica urinaria, vaſis hæmorrhoidalibus, partibusque genitalibus mulierum. Ubique ſimul obviam itur dubitationibus ſcrupulisque iniectis. Ita exempli cauſa, ut hoc utamur, oſtenditur, qui fiat, ut idem pharmacon & ſiſtere ſanguinis fluxum ex genitalibus, & provocare eundem queat? Nimirum, quia utrumque ſymptoma, ab una eademque cauſa, ſpſmis ſcilicet, excitari ſoleat, facile intelligi, qua ratione ſymptomata adeo inter ſe diverſa ab una eademque medicina corrigi & tolli poſſint. Ad ſiſtendas ſanguinis ex utero muliebri fluxiones varia remedia externa, veluti Spiritum vini rectificatum, item epithemata ex aceto, nitro, & ſaccharo Saturni, nec non linteam contortum & ſolutione vitrioli martis madens, peſſi in modum eſſormatum, aliquoties utilia fuiſſe, expertus eſt. Egregiam quoque opem in ſanandis fluxibus ſanguinis diuturnis attulit decoctum corticum aurantium ſubviridium, a *Ludovico Septalio* & *Riverio* laudatum; item rheum, parvis, ſed iteratis doſibus, diu uſurpatum; porro cortex Peruvianus, & fons Spadanus. Poſteaquam de hæmorrhagiis Auſtor docte & plene diſſeruit, progreditur ad febres, quæ poſt ignem de coelo ſublaturum incumbunt terris. Ac primo quidem oſtenditur, intermittentium febrium ſanationi conveniens remedium a præſcis iamiam medicis habitum fuiſſe opium; id tamen in ipſo paroxyſmo valde noxium eſſe ſolere, extra paroxyſmum vero datum, vi ſudorifera non-

nunquam febrem, una cum causa eius, ex corpore expellere, ac cortici Peruviano quandoque cum fructu iungi; maxime quidem tunc, cum cortex datus, diarrhoea concitata, intestinorum canalem nimis cito transeat. In febrium acutarum curatione ab opiatis abstinuerunt prisci ad unum omnes. Neque prius, quam dolenda illa methodus, acutis febribus per bezoardica & alexipharmaca medendi laudata esset, usus opii in febribus illis invaluit. Ab hoc vero tempore multi celebres medici opio, ad refranandos febriles impetus, usi sunt. Nocere tamen opium ostendit Clarissimus Auctor, dum pluribus evincit, opium non quadrare rationibus febrilibus atque inflammatoriis; retardare abitum in sanitatem, si hæc beneficio naturæ, vel aliorum remediorum congruorum simul usurpatorum sequatur; favere generationi aliorum morborum, in quos interdum abit febris; accelerare mortem, eamque gignentes causas; adversari indicationibus iustis; turbare coctiones & crises; obistere remediis veris; nil facere ad minuenda symptomata, sed pleraque intendere, aut minus opportuno tempore & modo illa minuere. His tandem omnibus docte disputatis additur: sagaciores practicos ab usu opii in febribus acutis abstinere, eosque, qui opium laudent, haud raro sibi ipsis repugnare. Post generaliore hanc disputationem agitur deinceps de variolis & morbillis. Ad illas enim sanandas proficuum opium iudicarunt recentiorum plerique. Docet vero Cl. Auctor, ad primam variolarum febrem prorsus non pertinere opium: in secunda vero confidenter dari quidem posse, tanquam remedium perspirationem movens, humoresque adeo versus cutem determinans; attamen rerum suarum gnarum deposcere medicum, qui alvi rationem habere recte didicerit. Morbillorum curationem tradens, opium fortasse, si febris languida sit & torpeat, convenire existimat; fluctuat tamen magis quam ut decernat. In quo Cel. Viri prudentem moderationem, atque laudabilem circumspectionem, vehementer probamus. In mitigandis symptomatibus, palpitationibus cordis, pavoribus in somno,

somno, vomitu enormi, spasmis motibusque musculorum convulsivis, in tussi & diarrhæa, opium, prudenter datum, boni quid præstare asseverat. A variolis & morbillis ad febres malignas transit Auctor, quarum princeps est pestilentialis. Huius malignitati a veteribus, tantum non omnibus, oppositum esse opium, nemo nescit. Clarissimus vero Auctor de eius utilitate adeo decantata iure meritoque dubitat, imo opium, ad solutionem pestis genuinam valere, symptomatibusque mederi, negat. Neque ad prophylaxin facere, testimoniis variis, (cum exempli causa pestis tempore publica divenditio theriacæ interdicta fuit, ut Gedani,) diligenter probat. De reliquis febribus malignis sententiam non dissimilem fert A. aliquando tamen diarrhæam opiatis caute regendam esse, fatetur. Pertractatis febribus subiungit dolorum therapiam rationalem. Ex qua præmissa deinceps, elicit canones generales circa usum opi, in mitigandis doloribus, in praxi clinica usum insignem habentes, qui fere sunt: Opium solummodo minuere doloris sensum, ipsam eius causam vix attingere, vel saltem rarissime eidem removendæ par esse: minus opportune datum, effectus quosdam producere, qui non a morbo, sed ab ipsa data medicina pendeant; igitur obscurare ac turbare morbos; dolorem tantummodo ad tempus mitigare, quo elapso, siquidem causa manet, fere atrocius recrudescat; haud raro ne repetitas quidem opi doses dolori mitigando pares esse, tum scilicet, cum doloris causa fortius, quam data medicina opiata, agat; opio minui excretiones omnes, sola diaphoresi excepta, igitur claudi vias, per quas alioqui elabi morbi causa posset; interdum actionem causæ dolorificæ opio intendi, dum plethora, circularis humorum motus, orgasmus, & humorum ad caput vergentia, illo augeatur; si dolor sit morbi symptoma, non morbus ipse, opium tantum præstare palliationem; sin dolor sit morbus princeps, vel symptoma maxime urgens, eum ocyus opio mitigandum esse: tandem, si causa doloris vehementioris lateat, aut etiam cognita; vel plane non, vel sero demum tolli queat,

si quid prohibeat, quo minus nervos male affectos destruas, si emollientia aliaque remedia incassum adhibeantur, unum superesse auxilium, ut sensorium commune opio obtundatur. Et his quidem generalibus præceptis, superstruitur doctrina de mitigandis doloribus, qui morbos bene multos concomitantur. Sermo igitur Auctori cel. est deinceps de dolore pleurítico & cephalico, de cardialgia, de doloribus variis intestina pessimè habentibus, sive illi à nimia nervorum mobilitate concitentur, ut fere accidit feminis hystericeis; sive a causa materiali, eademque acri, pendeant. Hinc de colica flatulenta, biliosa, saturnina, inflammatoria; de ileo tandem & herniis, deque colica Pictonum agitur, & tempestivam medelam rationalem mitigationi symptomatum opium præstare, & quando hæc posterior admittenda sit, pluribus ostenditur. Postea nephritis, & symptomata inde pendentia, spasmus vesicæ, rheumatismus in univèrsam; rheumatismi particulares, veluti dolor ischiadicus est, arthritis vera, eiusque variæ species, odontalgia, otalgia, ita pertractantur, ut nos ignoremus, an Auctoris experientissimi iudicium magis, an summam diligentiam in colligendis Medicorum sententiis, admirari ac laudare oporteat. Sola operis prolixitas fortasse displicebit illis, qui ætate nostra, ex librorum compendüs, doctrinarum & eruditionis dispendia quærunt. Ceterum, vehementer cupimus, ut Sectio operis tertia, quam Cl. Auctor in præfatione huius partis promissit, cito prodeat, bono rei medicæ. Ampliissima Viro. Cel. seges hic futura est, in quam excurrere mira eius solertia possit. Exhibiturum se ea dicit morbos convulsivos, & chronicos quosdam, tum & mentis morbos, morbos infantum, senum, sexus item sequioris, & quæ ad hæc capita quoquo modo pertinere videbuntur.

IAC. THEOD. KLEIN, IMPERIAL. ACADEM.
 Scient. Petropol. Regiæ Societatis Londinens. & Aca-
 dem. Bononiens. Membri, Stemmata Avium, quadra-

ginta tabulis æneis ornata; accedunt Nomenclatores Polono-Latinus & Latino-Polonus.

Lipsiæ 1759. ap. Adam. Henr. Holle, pl. 6. tab. 40. quatern maior.

Novam & singularem viam in distinguendis variis avium generibus inivit Kleinius, V. Cl. quem nuper luxerunt Muse, quem diu non elugebunt, diu desiderare non desinent. Nam, quoniam totum avis corpus salvum & a putredine integrum servari non semper potest, affixit vir doctus capita, omnibus mollibus partibus resectis, pedes, atque etiam linguas multarum, tabulæ, balsamum superinduxit, & in ocluso armario sub vitro curiosis oculis ostendit. Qua ratione magna cum copia collecta esset, cepit consilium earum imagines, tabulis æneis expressas, edendi. Sed aliter fato videbatur. Quare iam ante, quam in vivis esse desit, Titio, V. Cl. in Academia Vitembergenfi Mathematicum doctore celebri, Collegæ nostro, illud dedit negotii, huius ut operis edendi curam, pro veteri consuetudine atque amicitia, susciperet. Quod ab illo ita factum est, ut, si in vitam Kleinius rediret, non parum suavissimo aspectu elegantissimi libri delectaretur, & bene suis partibus functum esse Titium fateretur. Charta est nitida, typi elegantes, tabulæ splendide, quæ quasi incantamenti lectorum oculos deliniant, retineant, diuque retentos magna cum voluptate dimittant. Versatus vero ita Kleinius in hoc negotio est, ut quasi stemmata avium proponat, avesque in familias & genera, iterumque in tribus, dividat. Illas ex capite pedibusque; hæc ex rostro diiudicari debere, ingeniose, ad naturæ ductum tamen, arbitratur. Quæ divisio, ut maxime naturalis est, sic multum & doctorum hominum, & indoctorum, intellectum iuvabit. Singula capita & rostra, una cum pedibus digitisque, eadem, quam natura illis tribuit, magnitudine, ope circim explorata, expressa sunt. Quare provocat etiam Auctor viros doctos ad examen institui.

fituendum, & ut circino mensuram avium explorent, eamque hisce cum delineationibus comparent, cupit. Unde illos dicit intellecturos esse, multos, qui, quoad colores, aves eleganter depingant, in capitis tamen, pedum, & digitorum formis exprimendis, non iustam diligentiam adhibuisse. Sed neque acerbius examen Vir doctissimus subire recusat. Turdorum exoticorum convenientiam cum indigenis, & nostratium passerum per suos tribus cum avibus utriusque Indiae, salvo hoc systemate, examinabunt. Non opus esse credidit, ut cuilibet generi singulae species & varietates, vel etiam omnibus speciebus ambo pedes adderentur. Verebatur, ne vel nimia copia tabularum tædium afferret, vel fumtus augetet. Néque singula avium capita ad anatomicas regulas exegit, satis esse ratus, neglectis officulis & compagibus, altitudinem cranii, & figuram for-

Tab. I.

mamque rostri & mandibularum, observare. Eius rei, ut haberent Lectores nostri exemplum, atque ut eos efficaciter ad legendum Kleinii librum invitarem, primam Tabulam, quæ est de Strutio-Camelo, huic nostræ recensionis addidimus.

Descriptio avium latino quidem sermone composita est, sed, ne illius ignari hoc fructu careant, e regione Germanica versio respondet. Cuiuslibet generis descriptioni brevis Observatio latina addita est. In ea Synonyma, aliorumque auctorum descriptiones adducuntur, de natura avium monentur quædam, aliorum sententiæ examinantur, & maxime memorabilia afferuntur. Sic in Tab. V. exhibetur *Ispida*, cuius pes ab Edwardo negligenter exprimitur. Sunt vero *pedes*, observante Auctore, *tetradactyli, singulares: digiti, sedente ave, per paria ante & pone: extra quietem pedes quasi frondosi.* — Quam fabricam Auctor, nec lusum, nec errorem naturæ, sed anomaliam familiæ appellavit. Pag. 15. *caprimulgum*, quoniam apicem habeat rostri aduncum, pro uti omnes hirundines, non ad accipitres, sed ad hirundines referri debere docetur. Pag. 17. observat Auctor, neque definitionem Barerei, cui passeris sunt rostro conico, crasso,

valvis æqualibus; neque Moehringii, rostro conico subito attenuato, Generi passerum sufficere: sed Tribus potius hic inter se confundi. Pag. 21. quis sit usus brevis membranae, quæ intercedit Glareolarum digitorum extremum & medium, exponitur. Huius nempe cuticulæ ope paludosa loca facilius superare possunt, simul ac cursu loca arenosa; hac, ut accipitres, obtinent prædam & retinent; hac ad dimicandum, ut gallinaceum genus, utuntur. Aves aquaticæ facillime hac natant, & mergunt. Pag. 34. copiose de *Ploto*, s. *Phoenicoptero*; & pag. 35. de *Planco*, diligenter disputatur. Subobscuræ observationes hæ, exteris inprimis hominibus, ob verba Germanica admixta, & nimiam brevitatem, fortassis videbuntur. Sed cogitent, quanta Lectoribus sæpissime, in eorum libris, devoranda incommoda sint, si velint, quæ Scriptoris sententia sit, plane intelligere. Accedit, quod Kleinius intelligentioribus potissimum scripsit, quibus gratissima esse brevisitas solet. Duplici indice, seu nomenclatore potius, bonam popularibus suis Kleinius operam præstitit. Præfationem adiecit Cl. *Titius*, & libros Kleinii, ineditos quidem, sed quibus ipse, quasi mortem ominatus, ultimam manum admovit, recensuit. Qui ut a viro illustri, cuius in tutelam & fidem ὁ μακαρίτης illos tradidit, edantur, vehementer, Scientiæ naturalis commodo, optamus.

COMMENTARII SOCIETATIS REGIAE SCIENTIARUM GÖETTINGENSIS, TOMUS II. ad Annum MDCCLII.

Goettingæ 1753. apud viduam Abrami Vandenhoeckii, Alph. 2. pl. 8. tab. æn. 15. quatern.

Exposuimus nuper de prima horum Commentariorum parte, nunc dicemus de altera, in qua idem, qui in priori, ordo servatus. Primum enim historia Societatis brevibus commemoratur, deinde dissertationes, in contentibus recitatae, exhibentur. En tibi, Lector, illarum argumentum.

I. Io.

I. IO. MATTHIAE GESNERI *Socrates sanctus Paederasta*. Ut, qui corpus iuris Iustinianum omni posita fronte reprehendant, illiusque auctoritati, quantum fieri potest, detrachere conantur, in Iustinianum plerumque calanum stringunt, optimique principis nomini maximas infamiae notas inurere student: sic, qui veterum philosophorum libros opprimere, atque e manibus hominum extorquere cupiunt, si patrem philosophiae in invidiam adducant, facilius se voti sui compotes fore, arbitrantur. Est vero illud praecipue crimen iactatum varie sapiusque prolatum, Socratem impuro amoris puerorum fuisse deditum. In quo diluendo etsi non pauci elaboraverunt, nondum tamen satisfecisse videntur doctissimo Gesnero, iterum qui boni philosophi defensionem suscepit. Qui vero sunt tandem illi, paederastiae qui Socratem postulant? Neque Cyrillus, neque Theodoretus, iniqui gloriae Socratis, etsi illum ad libidinem proclivem fuisse scribant, de hoc crimine ullum verbum dicunt. Neque Aristophanes, acerrimus Socratis insectator, neque alius quisquam ex antiquitate illa remotiore, & temporibus philosophi propinqua, huius sceleris accusator est. Fuerunt recentiores quidam, & nostri inprimis sunt homines, censores vitio & sine populi suffragio creati, Socrati qui diem dicant. Causae facile apparent. Nam ut de naturali nostra κακοηθεία, de invidia, de calumniandi libidine, quam philosophis fere, fortasse iniuria, tribuunt, nihil dicamus: plurimi sic legunt Platonis libros, tales ut inde errores necessario oriantur. Non uno tenore totos libros perlegunt: ab aliis dicta repetunt, ultra versiones vix sapiunt, quod primum in oculos incurrit legunt. Inde nesciunt, quam sententiam Socrati Plato tribuat. Monendum est etiam, sapiusque inculcandum, caute & circumspicte esse de iis, quae in Platonis libris Xenophonti repugnant, iudicandum. Notum est illud Socratis: *ὡς πολλὰ μὲν κατεψεύδαθ' ὁ νεανίωκος*. Iam locus ille, quo, tanquam fundamento, tota accusatio nititur, est in dialogo Platonis, Phaedro. Ibi enim auctor huius Mythi, sive Socrates, animam

ait post mortem in locum pervenire, ubi vel poenas vel præmia accipiat, & mille exactis annis novum sibi corpus eligere, ut novam vitam, sive hominis sive bestię, inchoare possit. Quæ anima, exactis milienis illis annis, ter sibi vitam τῆ φιλοσοφῆσαντος ἀδόλως, ἢ παιδεραστῆσαντος μετὰ φιλοσοφίας delegerit, illam absoluto ter mille annorum spatio pennas denuo accipere, in ardua tolli, deum aliquem sequi, & contemplatione coelestium delectari. Nihil obscœnum, nihil impurum hic latere & inde apparet, quoniam felicissima omnium animarum clasfis τῶν παιδεραστῆσαντων μετὰ φιλοσοφίας constituitur, maximumque illis promittitur præmium, & ex hisce Socratis constat: ὁ μὲν ἐν μὴ νεοτελῆς ἢ διαφθαζόμενος, — ἦδον; παρὰδὸς τετραπόδος νόμῳ βραίνεν ἐπιχειρεῖ καὶ παιδοσπορεῖν. καὶ ὑβρεὶ προσομιλῶν, εἰ δέδοικεν εὐδ' αἰσχύνεται ΠΑΡΑ ΦΥΣΙΝ ἦδονῆν διώκων. Quare non debebat Lucianus Socratem accusare, qui musas advocaverit, virgines, συγεσμένους τὰ παιδεραστικά. Ubi vero in hoc dialogo non tam laudatorem, quam nimis mitem lentumque pæderastix castigatorem invenimus, seiungenda est Socratis causa a causa Platonis, qui illi tribuit, de quibus fortasse nunquam cogitavit. Quod ad Platonem attinet, distinguenda est persona philosophi a legislatoris persona. Solon quidem gravissimas poenas tam in corruptorem, quam in corruptum, constituerat: sed fuit etiam in Græcia παιδεραστεία quædam honesta, sancta, qua ad virtutis amorem homines accendi, qua illis honestatis sensum quasi inspirari credebant. Laconem quendam, alias virum bonum, Aelianus memoriæ prodidit, nulla alia de causa multatum esse, quam quod nullum haberet, quem amaret, quem sui similem redderet. Quid igitur est, cur vitio vertatur Socrati eiusmodi amor adolescentulorum? At mitior fuit Plato, quam decet, quam par est. Scimus. Neque enim egit accusatorem: non metu poenæ deterrere, sed virtutis amore avocare voluit a turpitudine homines. Parcendum erat Alcibiadi, Critiz, aliis, ab hoc crimine non plane puris; nec durioribus ver-

bis

bis spes omnis ad virtutem reditus illis eripienda. Sed iam monuit Gesnerus, si quid in Phædro incautius dictum sit, dictum esse culpa Platonis. Nunc videamus, an ex convivio Platonis aliquid præsidii accipiat Socratis defensio? Primum ibi, si personas loquentes bene distinguas, si allegorias, ab amore venereo petitas, & ad animos, quorum lenonem se dixit Socrates, translatas, recte intelligas, nihil est quod castis auribus sit indignum. Deinde ultima præfertim huius libelli pars attente legenda est. Hic Alcibiades, quem facundi calices disertum fecerant, & vera se dicturum confirmat, & verbis honestis commemorat, quam frustra corporis forma fretus elaboraverit, ut Socratem ad impurum sui amorem pelliceret. Neque se solum, sed Charmidem quoque, Euthydemum, alios, frustra temperantiam continentiamque Socratis tentasse, fatetur. Ex eo vero, quod Critiam, pudori Euthydemem insidiantem, *ὕπνόν τι πάσχειν* dixit, hominemque potentem sibi infestissimum reddidit, nonne satis apparet, expertem fuisse illum huius criminis? Sit vero expers. Alio nomine illum accusabimus. Fuit male libidinis leno & suasor. Nam in Xenophontis convivio *ἀρχαῖσθαι πρὸς τὸν αὐτὸν σχήματα ἐν οἷς χάριτες τε καὶ νύμφαι καὶ ἀραὶ γράφονται*, aptius convivio spectaculum existimat. Verum hoc: sed Gratiae decenter vestitæ pingebantur. Ipsa Ariadne illa saltatrix, *ὡς νύμφη κεκοσμημένη*, atque adeo non nuda erat. Interiecta de amore disputatio, & executio ipsa consilii, omnem, si quam appellatio *τῶν σχημάτων* iniecit, suspicionem eximit. Neque ipse finis & effectus negotii habet aliquid, quod sit reprehendendum. Quid vero? habuitne Socrates, ut quidam scribunt, duas uxores, Xantippen & Myrto? Erat sane tum lex, *ὡς ἐξένοι καὶ δύο ἔχειν γυναῖκας τὸν βεβλόμενον*, augendorum civium causa, quorum paucitate bello exhausta Attica laborabat. De Myrto in matrimonium ducta excusari potest Socrates, quoniam hæc Aristidis neptis, & vidua, & pauperula fuit. Sed melius de hoc iudicari posset, si exstaret Parnatii ea de re liber, a Phalarcho laudatus. Obiter inter-

pre-

pretatur vir doctus nobilem illum locum, de equo pravo, ex Mytho Platonis de anima. Putat vero, non tam equi mali proprie dicti signa, quam sui corporis formam, quatenus vitiosum inde ingenium colligebat Physiognomon Zopyrus, Socratem pingere. Quare ad libelli Aristotelici, *Φυσιογνωμονικά* inscripti, leges examinat Zopyri iudicium, & ex artis, qualis tum erat, præceptis defendit. Acuta hæc est interpretatio, & tota disputatiuncula non iniucunda lectu. Sed maiorem veritatis spem nobis habere videtur, si Platonem, imaginem Homerici Therfitis expressisse dicamus. Certe, hunc locum cum Homeri illo de Therfite comparanti, non absurda hæc coniectura videbitur.

Accedit Corollarium *de antiqua asinorum honestate*, quo, quæ cel. Michaelis, in libello de Cherubis, de asinorum in sanctuario figura disputavit, illustrantur. Summa autem corollarii hæc est. Antiquissimis temporibus Scriptores asinis honorem habuisse: collocatos esse asinos, fortitudinis bellicæ causa, in coelo: apud Hyperboreos *κλεινὰς ὄναι ἐνατάμβους*, Apollini iucundas, fuisse: Carmanes asinis in bello usos esse, & Marti immolasse: Gubernatorem Mesopotamiæ hodiernum Turcis audire asinum Mesopotamiæ, ob complura munera, quæ in illa insula eius præfecto fortiter sustinenda sunt. Vellem, tandem manu mittant homines ingeniosi bonum asinum, neque diutius vellicent, qui per aliquot secula tantis in deliciis illis fuit, ut, tanquam bellum filiolium, in sinu foverent, mulcerent, blande cum illo luderent, de illo cogitarent, loquerentur, scriberent. Non sine tædio legi possunt, quæ tum toleranda fortasse erant, cum nova visa sunt.

II. IO. DAVIDIS MICHAELIS *de siclo ante exilium Babylonicum, commentatio*. Sunt huius libelli tria capita: primum de pecuniæ apud Hebræos origine & antiquitate exponit; alterum diversum Israelitis siclum fuisse, sacrum & vulgarem, neutrius pondus cum illo siclo convenire, qui sub exitum reipublicæ Iudaicæ, ac Christi tempore in usu fuit, mutabile denique vulgare siclorum pondus fuisse, demonstrat; tertium

tiam de pretio ficli ad res emendas relato quedam proponit. Fuit antiquissimus in Palaestina, ortuque Israelitico longe superior, usus argenti. Abrahamus pro agro, ad uxorem sepeliendam concessio, quadringentos argenti ficlos solvit. Abrahamo Saraque, a Philistaeorum regulo, mille argenti ficli donantur. Emit Iacobus a Sicheinitis agrum centum Kesitarum pretio. Quod male, auctoritate LXX. interpretum ducti, per agnos plurimi interpretantur. Nimis tenus pretium agri essent centum agni, sic ne digni quidem quorum mentionem fecisset Moses. In frequentiorum agnorumque per totum Hebraicum codicem commemoratione, nunquam tale nomen agnorum occurrit. Interpretes ergo illi, cum scirent, agnos aliis populis pro pecunia esse, in ignoto vocabulo coniectura usi sunt. Est vero Kesita nummi genus, & ab Arabibus originem ducit. Illis enim verbum *kafata* (כסף) rectitudinem indicat, propriumque usum in librando habet. Unde verbum כסף (*kisf*) ortum, & trutinam, & stateram, & numum significat. De pretio Kesitae nihil certi constat: maius fuisse videtur ficlo, quia alias nimis vile munusculum obtulissent Iobo, opulentissimo viro, divites amici. Utebantur igitur Israelitae, in Palaestina & Aegypto, pecunia. Mirum hoc videri potest: maximae enim Israelitarum divitiae greges erant. Sed vivebant in Palaestina, atque inter Cananitas, magna qui habebant commercia, & inde pecuniae usum acceperant. Numi figurati natales, vir doctus in Genes. XXIII, 16. apud Phoenices invenisse sibi videtur. Nam per ficlum *transseundem mercatori*, s. *mercatorum transgressum*, (ex verbo עבר (*Abbara*), Arabibus in Piel numos appendere, & sigillatim quidem, ut iustum pondus exploraretur, indicante, coniecturam faciens,) intelligit massam argenti, ficli pondere, a mercatore probatam, & signo impresso notatam. Antiquissimos enim ficlos non regia auctoritate, sed a mercatoribus exploratos notatosque fuisse, censet. Neque tamen existimandum est, ficlos, quorum pondus lege definivit Moses, & quos sanctos appellamus, cum ficlis mercatorum, quibus quatuor se-

culis ante usi fuit, eodem esse. Huic mercatorum fidei
 nis mutabili & incerto, aut successit, aut additus est a Mo-
 se per aliquot decula duraturus fidei sacer, certi ponderis.
 De hoc atque mensuris, ex tabernaculo ita constructo, ut, (sicut
 in adytis Aegyptiorum mensuræ servabantur, ita ex illo post
 multa secula sacerdotes Mosaicæ mensuras & pondera definire
 possent,) si superesset, certo nobis constaret. Et si enim Moses,
 viginti Geras fidei sacrum constituere docet: tamen, quanta
 sit Gera, qua sit verbi vis, omnino ignoratur. Acute quidem
 vir doctus, ex eo, quod idem verbum, masculina inclinatione
 (جَرَّ *Garr*) Arabibus conchas marinas significat, quo

multi, atque etiam Romani ante Numam, pro pecunia usi
 sunt; & quia Iudæorum magistris pecunia etiam טַרְסָה,
 obolus טַרְסָה ex Ies. XLVIII, 19. dicitur, (ubi animantia in
 arena fundoque maris sunt טַרְסָה,) minores quam vulgo ha-
 bentur Geras fuisse coniicit. Traditur vulgo, siclum Mosis
 sacrum tetradrachmum Atticum, didrachmum Alexandri-
 num, Atticum staterem, adeoque semiunciam Romanam
 fuisse; quæ pondera æqualia sunt, sibi quæ invicem respon-
 dent. Sed minime siclum sacrum ante exilium Babylonî-
 cum pro eodem cum illo, qui post exilium fuit, habendum
 esse, vir doctus existimat. Magnam intulit exilium Babylo-
 nicum, moribus & linguæ Iudæorum, mutationem. Neque
 enim, ut in Aegypto, Israelitæ seorsim habitabant, sed per
 Babyloniam dispersi, neque linguæ, neque morum priscam
 decus servabant. In mensuris describendis Iudæorum
 Scriptores non patriis, sed Babylonicis usi sunt, id quod ex
 eo constat, quoniam Ezechiel cubitum Mosaicum *cubitum
 angeli* vocat. Quare valde probabile est, Iudæos, Babylo-
 nicis moribus aduetos, verum fidei pondus non tenuisse.
 Ille siclus, cuius tertiam partem, sub Persarum imperio,
 præfectura fungente Nehemia, singuli, octogesimo tertio
 post reditum anno, templo quotannis pendendam sacrarunt,
 sine dubio Persicus seu Babylonicus fuit. Neque enim
 verisimile videtur, Iudæos, Persarum imperio subiectos, alia;
 quam

quam Persica pecunia, usos esse. Erat autem Persarum Babyloniorumque siclus tertia pars illius ponderis, quod LXX. interpretes siclo tribuunt, seu, si ad Attica pondera exigas, drachma una & pars tertia. Neque ea de siclo sententia, quæ sub Græcorum imperio invaluit, ulla se perpetuæ traditionis auctoritate tueri potest. Etenim sub imperiis Græcorum, tribus integris post excidium Hierosolymæ seculis, ducentisque & quinquaginta post captam Babylonem annis exactis; Alexandrinus interpres Pentateuchi siclum didrachmo Alexandrino æquat, Persici sicli pondere in triplum aucto. Sed ut nihil dicamus, suspectum videri debere utriusque numi Græci & Hebraici idem pondus pretiunus, quod in diversarum gentium ponderibus raro accidit, quoniam Græci Hebræique nummi idem etymon est, & Alexandrinus interpres Hebraicum לפס *appendit*, in prima sicli mentione *אנארתסוה* reddidit, cuius verbi primitivum nomen dedit stateri, Alexandrinum didrachmum æquant: non dubitandum est, Iudæos, sub Græcorum imperiis, nummum Græcum arripuisse, etymo vocisque origine cum siclo convenientem, atque hunc pro suo siclo substituisse, quamvis maioris ponderis esset. Hos primum Græce loquentes Iudæi secuti sunt, & deinde alii religiosiores, (erant enim iam tum doctores, qui plus præstari iubebant, quam lex scripta posceret,) pro siclo Mosaico staterem Atticum pendebant; liberati tandem Iudæi siclos sacros, græco pondere staterem Atticum æquantes, confluxerunt; cum in tenebris antiquitatis facile ea opinio obtineret, plurimum quæ templo tribuit. Gera etiam nimis magna foret, si Alexandrinum siclum pro Mosaico habeamus; neque pretia rerum a Mose commemorata, ut servi Exod. XXI, 32. & Deuteronom. XV, 18. satis apta sunt, si siclum sacrum staterem Atticum dicas; qui illo multo minor fuit. Varium ante Mosen sicli pondus fuit, & instabile: nam etsi siclum sanctuarii statuit, tamen reliquos siclos non sustulit. Duplex fuit in Palæstina præterea siclus, alius mercatorum, alius regius, qui multo minor sequentiâ Romana, sive siclo Alexandrinorum inter-

pretum, fuit. Absalomo caput tondeute, pilus capitis ipsius æquasse ducentos siclos ex pondere regis dicitur. Errat hic Clericus vehementer, qui more suo numeros corruptos esse clamat, cum & Alexandrina Græca, & Ionathanis Chaldaica versio, in hoc conveniant. Verisimilior fiet historia tota, si (numero rotundo utitur vir doctus per coniecturam) decimam partem sicli ab Alexandrinis confecti faciamus regium, ut ducenti sicli non ducentæ sint, sed viginti semiuncie Romanæ. Atque tali ratione non Davidis thesauri tantum a fide absunt, quantum, si aliam rationem sequaris, abesse videntur. Neque enim illa auri argentique talenta maiora & plura videbuntur, quam ex opulentissima Arabia colligi potuerunt; neque timendum erit, ne incredibile sit, ullis sumptibus, in templi ædificationem faciendis, hanc auri argentique vim exhauriri potuisse. Quod, si quis talenta illa ad siclum Alexandrinum æstimet, atque mille & quingentarum unciarum Romanarum talenta a Davide sacrata fuisse, ut fere fit, existimet, non potest non accidere. E pretio denique montis Moris, & pondere regis Ammonitici, apparet, multo minorem siclum Davidicum semiuncia Romana fuisse. Sunt vero non pauca exempla, de quibus dubium est, ad quem quodque siclum referendum sit: ut de armis Goliathi; etsi probabile est, siclum, ad quem exacta sint, Alexandrino longe minorem fuisse: de mille talentis argenti, ab Ammonitis ad conducenda sibi auxilia impensis: de pluribus, ex quibus constat, duplicem siclum, minorem & maiorem, utrumque a Mosaico diversum, in Palestina fuisse. Etsi igitur in vero & certo sicli pondere definiendo paucae sunt difficultates, Clar. A. tamen sententia de eo hæc est. Siclus regius uncie Romanæ pars decima quinta ($\frac{1}{15}$ semiuncie); Mosaicus, uncie Romanæ pars nona ($\frac{2}{9}$ semiuncie,) fuisse, mercatorius circa Babylonicum oberrasse siclum seu grossum, qui fuit tertia semiuncie pars, sexta uncie, videtur. Hæc de siclo. Adspicit subinde varia vir doctus, non iniucunda lectu, ut de Tyrus Sidoniisque, primo nummo signato usis: de ostracis pro pecunia adhibitis: de argenti poss

lum Babylonicum morum Iudaicorum mutatione: de thesauris Davidis. de divitiis Arabiæ: de auro Hispanico: & alia huiusmodi plura.

III. ALBERTVS DE HALLER *de partibus corporis humani sensilibus & irritabilibus.* Cum, quæ adhuc de utraque corporis humani vi disputata fuerunt, nondum satis experimentis confirmata sint, novam quasi hanc divisionem partium corporis, varie & exploravit, & illustravit Ill. Hallerus. Vivis enim animalibus, varii generis ætatisque, eam partem, de qua certior fieri voluit, nudavit, eam, animali quiescente, & a quiritando remittente, irritavit spiritu vini, scalpello, lapide infernali; oleo vitrioli, butyro antimonii, & deinde attendit, an parte illa male adfecta animal ex quiete excitaretur, se iactaret, artum attraheret, an convulsio in eo artu accideret? Ad partes sensiles cutis, caro musculosa, ventriculi & intestinorum membrana, vesicæ, tunica nervea, ureteris vagina, & uteri fabrica, penis, cor, lingua, oculi, retina præcipue, (quanquam nec chloroideæ, nec iridi deneganda hæc vis,) denique nervi referuntur. His enim partibus aliquo modo lacessitis, manifesta in animali doloris indicia deprehendimus. Insensilibus epidermidem, telam cellulosam, tendines, (etsi plurimi aliter sentiant, decepti illa confusione, qua νεύρον & pro vero nervo, & pro τενόντι & pro συζευγμένω sumserunt,) ligamenta, capsulas articulationum, peritoneum, (quoniam pars sit, in qua nulli nervi demonstrari possunt; ubi ipse vir Ill. se a toto prope genere humano dissentire fatetur,) ossa ipsa, ossium medullam, meningem cerebri duram & piam, alias corporis membranas, ut peritonæum, pleuram, & mediastinum, adnumerat. Arterias in iis sensibus credit sentire, quatenus nervos habeant adnatos, cæterum obtuso nullove sensu esse. Glandulæ in universum obtusi sensus sunt, quem habent a nervis, quibus sæpe percurruntur, acceptum. Obiter hic observat vir Ill. ubi de dura matre agit, motum esse quidem manifestum, qualem Schlichtingius descripsit, in dura matre, aut in toto potius cere-

bro, & ascendere cerebrum in expiratione, & descendere inter inspirandum: sed non moveri membranam neque cerebrum, nisi cranium demseris, & venas maiores; cavam nempe utramque in toto thorace & abdomine, subclavias, basilicæ partem superiorem, & iugulares denique, alterno motu, cui perpetuus sit cum respiratione concertus, agitari. Irritabilem illam partem dicit vir Ill. quæ ab externo aliquo contactu brevior fit. Irritabile igitur a sensili ita differt, ut & partes summe sensiles sint, & tamen omni irritabilitate careant, & irritabiles absque sensu. Primum demonstrat, irritabilitatem non, ut vulgo putant, a nervo nasci, verum ipsi fabricæ partis irritabilis innatam esse. Nervus enim, a quo omnis sensus ad animam perfertur, ab omni irritabilitate ipse remotus est. Neque ideo pars corporis sensibilis est, quia irritabilis. Virtus illa ipsi parti innata est, non animæ imperium expectat, & in parte a corpore avulsa integerrima superest. Carent irritabilitate cutis cellulosa, pulmo, hepar, lien, renes, tendines, ligamenta, periosteum, dura piaque mater, & omne genus membranarum. Arteriis irritabilitatem non plane denegat, nondum tamen experimentis confirmatam vidit Vir Ill. In venis, & ductibus excretoriis, aut nullam, aut languidam esse arbitratur. Iris, si causa irritationis mechanica fuerit, irritabilitate destituta est, qua vasa lactea non plane carent. Inter musculos, qui omnes tactu contrahuntur, diaphragma, & musculosa membrana intestinosum, hac vi & oesophagum & ventriculum superant. Maximam omnium irritabilitatem in corde observamus, quam neque opium destruxit. Ex his apparet, nihil præter fibram musculosam irritabile esse, eamque vix in partibus vitalibus esse maximam: hæc vero irritabilitas in glutine fibræ muscularis sedere videtur.

IV. *In Parallaxis Lunas, eisdemque a terra distantiam, inquit: Auct.* TORIA MAYER. Nimis essent huc multa transcribenda, totum si dissertationis argumentum explicare vellemus. Quare præstat tacere, quam pauca dicere.

V: ABRAH. GOTTH. KAESTNERVS *de aberrationibus lentium.*

Quod

Quod in prima parte Commentariorum abruptit, pertexit solum vir doctissimus. Agit imprimis de aberrationibus, quæ a diversa radiorum refrangibilitate oriuntur, quorum effectus & maior est, & distinctam visionem magis impedit iis, quæ a sola figura spherica proficiuntur. Quæ de his Hugenius disputavit, & confirmat Kæstnerus, & addit varia, simul visionis confuse rationes ac mensuram definiit.

VI. I. A. SEGNERVS de *parallaxi reticuli Astronomici*. Non fieri potest, ut reticula plana astronomica, ampliora præfertim, ita in tubi optici foco collocentur, singula ut eorum puncta ab obiectiva lente æquis intervallis absint. Inde imago obiecti, quamvis immoti, quamvis immoto tubo, non potest non respectu linearum reticuli mobilis apparere. Quomodo igitur errores ex hac parallaxi oriundos vel tollere, vel certe ita minuere possis, ut nulli observationum generi multum noceant, Vir Ill. exponit.

VII. *Ossium fossilium insolitæ magnitudinis in præfectura vicina Herzbergenf, A. 1751, e ossibus erutorum, descriptio* SAM. CHRIST. HOLLMANNI. Ossa hæc, insoliti ponderis & magnitudinis, elephantina primum videbantur. Exegit igitur doctiss. Hollmannus & comparavit accurate hæc ossa partibus sceleti elephantini, in *Transactionibus philosophicis* diligenter descriptis: sed multa & satis evidentia discrimina animadvertit. Tandem ex variis, quæ hic repetere nihil attinet, iudiciis intellexit, ossa hæc rhinocerotis, neque tamen unius, sed plurium, minimum quinque, esse. Inventa simul sunt & aliorum animalium ossa, ut equorum, ingentis magnitudinis. Ipse collis, qui in sinu hæc ossa habuit, vi aquarum, contra altiores montes irruentium, congestus esse videtur.

VIII. *Marmoris Castellani, quo Aesculapius, Hygiea, Telesphorus celebrantur, explicatio* IO. MATTHIAE GESNERI. Repertum est hoc marmor in vicinia Athenarum, a legionibus duabus, quas anno seculi superioris septimo supra octogesimum, Carolus, immortalis Hassorum princeps, in Peleponnesum militaturas misit, dein Castellæ relatum. In eo explicando ita versatur doctiss. Gesnerus, ut primum ipsius mar-

marmoris litteras repræsentet, totumque, ut aiunt, textura proponat; deinde, uti quemque versum legendum esse putet, declaret; (ubi illam ἀγχιναίαν καὶ σοχαστικὴν δύναμιν satis prodere potuit;) denique rem ipsam, subiectis notis, illustret. Habet marmor hymnos tres: primo celebratur Æsculapius. Hunc hymnis, qui ῥέμοι etiam dicebantur, antiquos coluisse non est dubitandum, eo præsertim tempore, quo certamina quædam canendi in ludis illius, Ἀσκληπείαις dictis, instituta sunt. Est inter Orphicos, est inter Homericos, hymnus in honorem Æsculapii. Lucianus carmina Alifodemi Troezenii & Sophoclis memorat; atque Aristides quædam in hoc genere solemnia fuisse scribit. Forte prima pars huius inscriptionis est veteris poetæ alicuius, sive Alifodemi, sive Sophoclis, cuius hymnum Æsculapio dicatum Athenienses cecinisse ex Philostrato constat. Non iniucundum erit fortasse Lectoribus, ipsum hymnum legere. Eorum gratia illum adscribimus.

Ἀγαθὴ τύχη

Ἐγχαὶ ὃ παιήων, Ἀσκληπιέ, κόρανε λαῶν,
 Λητοῖδε, σεμνῆς τε Κορωνίδος ἠπιόφρων καὶ.
 Ἵπνον ἀπὸ βλεφάρων σιεδάσας, εὐχῶν ἐπάκου
 Σῶν μερόπων, ὃι πολλὰ γεγηθότες ἰλάσπονται
 Σὸν θένος, ἠπιόφρων Ἀσκληπιέ, πρῶτον, ὑγίαν,
 Ἐγχαὶ ὃ, καὶ τὸν ὕμνον, ἦϊε, κέκλυθι, χαῖρε.

Alter hymnus, s. Pæan, Hygeæ dicatus est. Est idem ille, cuius Lucianus de lapsu inter salut. cuius Maximus Tyr. differt. 13. cuius Athenæus, qui auctorem Aripfrōnen appellat, in fine Δειπνοσοφισῶν, mentionem facit; quem, præter alios, Scaliger in Postices I. 44. edidit. Eius initium est: Ὑγίαια βρόταισι; sed temporis iniuria in marmore misere laceratus. Neque tamen plane inter se conveniunt verba hymni, ut Athenæus exhibet, & quæ marmor habet.

Tertium hymnum, Telesphorum celebrantem, pessime habuit

habuit imber edax, & longa annorum series. Quare restituit illum, quantum potuit, Gesnerus, & de nomine atque historia Telesphori, quæ illi non illustrata satis videtur, copiose disputat. Ex eo, quod nominis Telesphori prima mentio, si tamen in numinis, (in nullo enim adhuc illud invenit, quam apud *Morellum*, in specimine numar. ant. p. 52. qui numus suspectus videtur,) sub Antonino Pio, imago paullo antiquior in numis, si non sub Vitellio, certe sub Hadriano, conicit, vix seculo secundo & Antoninorum ætate antiquius hoc marmor esse; sed nihil ob stare, quo minus tertio vel quarto adeo seculo positum sit.

IX. *Nova methodus perficiendi instrumenta geometrica, & novum instrumentum goniometricum, Auctore, TOB. MAYER.* Est huius inventi ea ratio, ut sine figuris intelligi nequeat, quam in ipsis commentariis inveniunt harum rerum studiosi.

X. ALBERTI DE HALLER *observationes botanicae.* Plantæ, quæ & describuntur, & iconibus illustrantur, sunt hæ: 1) allium umbellatum, foliis fistulosis, compressis, radice reticulo obducta: 2) allium radice simplici, foliis gramineis, umbella sphaerica bicolore: 3) Astragalus siliquis recurvis, depressis, hirsutis: 4) Astragalus caule erecto, ex alis spicifero, siliquis teretibus hirsutis: 5) Lathyrus foliorum paribus quinque, floribus racemosis, siliquis incurvis: 6) Melilotus foliis hirsutis, rariter dentatis, scapo paucifloro: 7) Teucrium foliis cordatis, crenatis, petiolatis, spicis oblongis densissimis: 8) Moldavica foliis cordato-triangularibus serratis: 9) Cataria floribus inversis: 10) Axyris: 11) Pharnaceum: 12) Chenopodium caule brachiato, ramosissimo, floribus spinulis imdentibus: 13) Sefeli foliis glaucis, radice prælonga, seminibus subhirsutis: 14) Rhamnus inermis, foliis glabris, crenatis: 15) Flos deformatus Elatinae.

XI. D. IO. GEORGII ROEDERERI *Sermo de Mola.* Molam deforme esse ovum A. existimat, quod iniqua ad embryonem & iusto maiora incrementa capit, & cum embryone minore utero excidit. Eorum igitur sententiam amplectitur,

tur, qui originem molæ imperfectæ conceptioni tribuunt. Si quæ sunt molæ, in quibus nullus embryo appareat, hoc inde evenire arbitratur, quod embryo sub ipsum excretionis actum contentus, atque minimus, dirupta, in qua hæret, cavitate, cum sanguine una effluit, atque omni examini sese subducit; vel quod compressus ita vitiatur, ut humani corpusculi partes non amplius distinguantur. Iure ad molas pertinere censet eas massas, in quarum medullitio, cavum liquore gelatinoso plenum, cum corpusculo quodam minore reperitur, dubie embryonem referente. Describitur simul copiose mola, quam, cum gravidam canem incideret, vir doct. observavit.

XII. L. GOTTF. ZINNII *Observationes ex corporibus morbofis*. Sunt observationes quinque. Proponit prima oedema pedis expressa vena crurali: altera Sarcoma utero adhaerens: tertia suturas ossium cranii, in puella undecim annorum, plurimas deletas: quarta portionem membranæ villosæ intestini recti per anum excretam: quinta narret, mamma virginis, cancro exulcerata, amputata, glandulas quasdam subaxillares, iam scirrhosas & induratas, ex orta in vicinis vulnere suppuratione disparuisse, & vulnus bene sanatum esse.

XIII. IOH. PHILIPP. LAURENT. WITHOFII *Anatome pili humani*. Varia de colore, annuo incremento, pondere, raritate ac densitate, robore etiam pilorum, Auctor differit. Animadvertitur in omni pilo primum tenue filamentum, & deinde crassius tuberculum, ex quo pilus nascitur. Hæc quasi radix in maioribus pilis folliculo includitur, cui liquor viscidus inest, ex minimis meatibus exsudans. Filamentum pili cortice pellucido, vel in nigerrimis pilis, plures fistulas ambit, quæ exiguis filamentis transversis colligatæ, in medio pili canalem, humore viscido & globulis splendentibus plenum, faciunt. Ex quo humore, color pilorum, per reliquas pellucidas partes transparet.

XIV. *Novæ Tabulæ motuum Solis & Lunæ, Auctore*
TOB. MAYER.

XV.

XV. IOH. GOTTFR. LINNII *Observationes de Scirrhis Cerebelli & Cerebri.*

CONCILIA GERMANIAE: QUAE CELSISSIMI Principis, Ioannis Mauriti, Archiepiscopi Pragensis, sumtu, Cl. IOHANNES FRIDERICUS SCHANNAT, magna ex parte primum collegit, dein P. IOSEPHUS HARTZHEIM, S. I. eiusdem celsissimi Principis impensis plurimum auxit, continuavit, notis, digressionibus criticis, Charta & dissertatione chorographicis illustravit. TOMUS I.

Coloniae Augustae Agrippinensium 1759. typo viduae Ioh. Wilhelmi Krakamp & haeredum Christiani Simonis.

Alph. 3. Fol.

Mirifice laetabamur, cum ante aliquot annos, de consilio Cl. *Hartzheimii*, colligendis Germaniae Conciliis, edendisque, bene de patria promerendi, certiores fieremus, & Germaniae honorem, nunquam antea habitum, gratulabamur. Neque enim, ut in Gallia *Sirmondus*, in Britannia *Spelmanus*, in Hispania *Garcia Loaysa*, ante *Hartzheimium* in Germania extitit quisquam, (*Lunigii* enim & *Cel. Pfaffii* opera atque studium nimis angustis cancellis includitur,) qui inde ab ultima ecclesiae memoria usque repetens omnia Concilia & colligeret, & litteris mandaret. Dedit Archiepiscopus Pragensis, Ioannes Mauritius, cui hoc munus in acceptis ferre debet respublica erudita, primum Cl. Schannato illud negotii, ut, quae adhuc deessent, Germaniae ornamenta afferret. Hic tamen, iratioris fati acerbitate ereptus Musis, nihil praeter triste sui desiderium reliquit. Quare Cl. *Hartzheimius*, qui solius Provinciae Coloniaensis Concilia edere sibi propositum habebat, quod morte Schannati abruptum opus videbatur, coepit pertexere. Istud ut ad finem perducatur, non solum vehementer optamus, sed multo etiam iucundius & gratius fore profiteamur hoc Opus, si Cl. Auctor, omnibus graviter di-

Ff a

Etis

Etis in aliarum religionum mores, instituta, & disciplinam, abstinerit; quod sperare nos etiam Viri humanitas iubet.

Tam huius primi Tomi descriptio hæc est. Occupat primum locum Epistola ad Archiepiscopum Pragensem, modo laudatum, cuius etiam effigies in fronte libri conspicitur, eleganti delineatione expressa. Hanc excipit Præfatio, factis longa, in qua Auctor & de instituti ratione, & de aliis, quæ præmonenda censuit, exponit. Indicantur primum fontes, ex quibus hæc historia hauriatur, nimirum Concilia ipsa edita, vel MSC. ecclesiarum Germaniæ, collectores vel Conciliorum, vel canonum certe in iis conditorum, atque Concilia, quibus Germaniæ Episcopi primo millenario interfuerunt. Deinde enumerantur Canonistæ, five canonum collectores Germani, eorumque vita breviter exponitur. Hi sunt Bonifacius, Chrodogangus, Angilramnus, Simpertus, Hatto, Remedius s. Remigius, Halitgarius, Ansegisus, Benedictus Levita, Rhabanus, Regino, Rutgerus, Burchhardus. Atque hic, qui a Baluzio malæ fidei, mendacii, & plagii reus postulatur, breviter defenditur. Præstantissima Conciliorum & canonum collectio videtur Auctori Dionysiana, Seculo VI. Romæ scripta. Porro variaz quæstiones proponuntur, & illustrantur, quadam cum proposito materia cognatione coniunctæ: Quæ personæ vel ex iure, vel ex consuetudine conciliis intersint? quo tempore concilia celebranda sint? cuius sit convocare concilia? ad ea ita respondet Auctor, ut disciplinæ religionis, quam profitetur, consentaneum est, & quod, quale sit, nemini obscurum esse potest. Atque hic etiam disputatur de divisione Synodorum in generales, nationales, provinciales, dioecesanæ; de Episcopis apud curiam principis morantibus; de materia conciliorum, quam fidei conservatione, promulgatione errorum & confutatione, disciplina Cleri, atque ordine & pace in hierarchia ecclesiastica, absolvi arbitrat. Denique afferuntur causæ, cur Synodum Agrippinensem, A. CCCXLV. celebratam, ut dicitur, & a Surio, Binio, Sirmondo, et aliis descriptam, omiserit. Illam enim nullam fidem

mereri

mereri existimat, sed Seculi IX. aut X. figmentum esse, quod Abbas Laubiensis, Harigerus, Seculi XI. initio historiae Episcoporum Leodiensium inseruerit, ut inde gloria Sancti Serratii, Episcopi Tungrensis, & Maximini Treverensis, ceterorumque Germaniae Rhenanae & Galliae antistitum, illustrior fieret. Quinque argumentis hanc sententiam superinstruit, quae repetere non iniucundum erit. Constat, Euphratam, episcopum Agrippinensis Coloniae, cum Vincentio, Capuano episcopo, A. CCCXLVI. ex concilio Sardicensi ad Augustum Constantium Legatum missum fuisse: nihil detrimenti capit historia episcoporum Germaniae, eliminata vel obscurata Agrippinensi Synodo: habet sinceriorem & indubitatum fontem, pro fidei Seculi IV. episcopis afferendis, nempe Sardicensem Synodum, cui Maximinus, Servatius, Euphratas, reliqui in Agrippinensi Synodo laudati, interfuerunt: notum est, Photini haeresin ante A. CCCXLVI. & Synodum Sardicensem innotuisse ecclesiae orientali, non igitur fieri potuisse, ut Patres ecclesiae occidentalis, tanto temporum locorumque spatio interiecto, anno uno citius eam Coloniae cognoscerent atque damnarent, & Euphratas, quasi illi errori patrocinans, ante A. CCCXLVI. damnaretur: floruit Euphratas maxima insignis probitatis fama, nec ab ullo coevo Scriptore sine laude nominatur: Maximinus ante A. CCCXLIX. ex oriente ad suam ecclesiam Treverensem non rediit, & anno eodem diem suum obiit; Euphratas Coloniae, A. CCCXLVI. CCCXLVII. CCCXLVIII. non Coloniae, sed in Oriente fuit. Omisit Auctor etiam Concilium in Provincia Coloniaensi, aut in Austrasia, sub Theodorico III. circa A. DCLXIV. celebratum, in quo Lambertus & Leodegarius dignitate suorum munerum exuti, & in exilium pulsati dicuntur, & cuius primus auctor est Sigebertus in Chronico. Negat enim Auctor, probatam fidem secutus, hanc Synodum intercessisse. His expositis, sequitur Praefatio Chorographica & Hierarchica, de Episcopatibus Germaniae, ab A. CCC. ad a. MD. Nam quia multae ecclesiae, quae olim ad Germaniam referebantur, alio pervenerunt; maximeque multae

tio rerum facta est, et ea propter non licuit, ex hodierna ratione antiquam Germaniæ statum metiri: non solum chartam s. mappam addidit Auctor, in qua antiqui temporis episcopatus proponuntur; sed hanc quoque præfationem. Per veteris Germaniæ Episcopos intelligit V. Cl. illos, qui a Seculo IV. ad XV. in matricula, ut aiunt, Imperii, ut membra, proceres, principes Imperii Romano-Germanici, recensiti inveniuntur. Hic enumerantur, qui, & quot de hierarchia Germanicarum ecclesiarum scripserint, & ex Goldasti *rerum Alamanicarum* T. II. ex Miræi *notitia orbis Christiani*, ex *notitia antiqua Patriarchalium & aliarum ecclesiarum*, annexa novæ, editioni *Geographiæ Sacræ* Caroli a S. Paulo, (qui in totius orbis Catholici, primo millenario noti, descriptione, nullius ecclesiæ Germaniæ mentionem fecit.) ex *Berti commentariis de rebus Germaniæ*, brevia excerpta inferuntur. Additur Catalogus ecclesiarum Germaniæ Hierarchiæ, seu Metropolitanarum & Cathedralium. In quo ita versatur Auctor, ut earum primordia enarret, & episcoporum dignitates; deinde, quas ecclesias Metropolis quævis sibi subiectas habeat, & qui eas circa A. MD. tenuerint designet. Sequitur index episcopatuum Germaniæ ab A. CCC. ad MD. ubi nomina, quibus cum veteres, tum recentiores illos appellaverunt, apponuntur. Huic adiunctus est Conciliorum & epistolarum canonicarum, hoc Tomo primo exhibitarum, duplex index, & chronologicus, & alphabeticus. Hunc excipit Catalogus Romanorum Pontificum, sub quibus Concilia, in hoc Tomo recensita, celebrata fuerunt, ab A. XII. seculi IV. usque ad sec. IX. A. XVI. perductus. Hic post nomen, nationem, ordinem successionis a Petro, quando Pontificatum adierint, quamdiu illo functi, quando mortui sint, relatam legimus. Agmen claudit & series regum Franciæ Austrasiæ ex Merovingicis, in qua Auctor annum mortis, concilia sub quoque celebrata, & pauca alia exponens, Cl. Eckhartum in historia Franciæ Orientalis secutus est: & stemma atque series Francorum regum Carolingorum, usque ad A. DCCCXVI.

Hæc

Hæc igitur veluti vestibula magni ædificii emensî, pervenimus ad ipsa Concilia Germaniæ. Hæc edidit Auctor ordine temporis vel certo, vel verisimili, ex testibus coævis aut supparibus. Maximam partem Schannatum, ex Bibliotheca Vaticana, Moguntina, Wormationi item, et ex quibusdam aliis, quæ singulæ suo loco indicantur, descripsisse testatur. Retinuit etiam ipsa MSCtorum verba, neque a scriptura illorum recessit. Quod ideo monemus, ne, si lectores bonum Præfiantur sæpe non verecunde satis, nec humanè tractatum; inveniant, id Hartzhemio V. Cl. tribuant. Præmonentur, ubi necessarium visum est, quæ ad historiam Concilii, ad locum, ad personas pertinent. Epistolarum & canonum breve argumentum singulis est præfixum, utilis & iucundam iis, qui; quid quòdque completatur, cognoscere; nec tamen molestias, ex scribendi genere certè oriundas, devorare cupiant. Laudantur ubique auctores, e quibus illa petita sint; & in notis subiunctis, quod exemplar Auctor secutus sit, quæ sint variæ lectiones, quomodo alii ediderint, exponitur. Asseruntur etiam aliquoties integræ aliorum notæ, ut Harduini, Mansi, Hartzemii, Sirmondii: cuius etiam admonitio de canone II. concilii Francofordensis, quo reiecta est secunda Synodus Nicæna; & de Capitulari, seu L. IV. Caroli M. quos adversus eandem Synodum scriptos Hadriano papa misit, tota pag. 322. inserta legitur. Cuiuscunque seculi conciliis subiuncta est digressio, in qua potissimum illud sibi propositum habuit Auctor, ut, quibus conciliis extra Germaniam, in Gallia, Italia, Thracia, Germaniæ episcopi interfuerint, enarraret. Sed commemorantur obiter alia quoque, non iniucunda scitu. Sic in digressione ad secul. IV. exponit Vir doctiss. causas, cur secul. V. nulla Synodus ecclesiastica in Germania sit celebrata. Causæ sunt tres. Romani primum Imperii in occidente imminutio; deinde Gothorum e septentrione versus meridiem migrationes, & incursiones in Italian, Galliam, Hispaniam; denique mutationes gravissimæ circa Rhenum, dum Franci populi, & principes e Saxonia Ost- & Westphalia, Rhenum transeuntes, Belgium

&

& Gallias occupant. Præsertim digressiones Seculo VIII. additæ, præ aliis memorandæ sunt. Ibi agit Auctor de numero Synodorum a S. Bonifacio coactarum; &, aliorum sententiis expositis, septem minimum, (nam & octo vel novem numerari posse ostendit,) distincta tempore & loco concilia, in Bavaria, Thuringia, Aufrasia, Neustria, intra A. DCCXL. & DCCLIII. celebrata fuisse, ex epistolis pontificiis, ex Bonifacianis, ex actorum Apostolicorum natura, serie, & successione, verisimillimum iudicat. Ibi respondet Pagio in crisi Baronii ad A. DCCXLII. eique anno primum concilium Bonifacii alliganti; deinde Mansio, qui primum concilium Germanicum, a nullo vetere aut recentiore Scriptura memoratum, in quo tres episcopales sedes, Wurceburgensis, Baraburgensis, Erphesphordensis, in Germania a Bonifacio erectæ fuerint, ad A. DCCXLII. & secundum, cui Burchardus interfuit, & quod a Labbeo primum dicitur, ad A. DCCXLIII. refert. Deinceps Auctor etiam Eckhartum refutare aggreditur, qui A. DCCXLVIII. concilium habitum fuisse scribit, cui Aufrasia & Neustria Episcopi interfuerint, qui omnes se Bonifacio subiecerint, & de unitate fidei convenierint. Primum epistolam illam ab Othlono Zachariae tributam, qua tota hæc sententia nititur, pro fictitia habet, & in illa tres errores chronologicos invenit. Primus error est in *date* pridie nonas Novembris, imperante Domino Augusto Constantino, anno XXXII. imperii eius; Indiæ V; quem errorem Coitius & Pagius iam delendum esse existimaverunt. Alter error, quod Bonifacius hæcque minime sibi Cathedralē sedem arrogaverit, & iam ante annum DCCLI. quadriennio in Moguntina cathedra federit. Tertius, quod Bonifacius, post ordinationem, annos XXV. in prædicando Evangelio consumserit; ab anno vero DCCXXIII, quo Romæ ordinationem accepit, ad A. DCCLI. non XXV. sed XXIX. anni effluerint. Deinde falsitatis suspicionem sibi inde nasci, fatetur, quod omnes Scriptores coarvi, & qui paulo post vixerunt, tota de re taceant, quam demum Sec. XI. primus & solus Othlonus commemorat. Accedit, quod

epi-

epistola XCVII. Bonifacii ad Stephanum Papam, qua queritur, quod Coloniensis episcopus Hildegardus Ultraiecinam ecclesiam suæ ditioni arroget; adeoque parum memor fuit Bonifacius, sibi Coloniæ A. DCCXLVIII. a Zacharia subiectam fuisse. Eadem in digressione de progressibus scientiæ & studii Canonici apud Episcopos Germaniæ Sec. VIII. de dissensu PP. Concilii Francofurtensis A. DCCXCIX. a Patribus concilii secundi Nicæni A. DCCLXXXVII. de numero synodorum contra Felicis Urghelitani hæresim coactorum, varia disputantur. Cæterum hic Tomus primus a Sec. IV. incipit, & desinit in Sec. IX. Primum locum Germaniæ primæ & secundæ episcoporum concilium loci incerti, A. C. CCCLVIII. Liberii Papæ VII. Constantii Imperatoris XXII: ultimum Capitulare Aquisgranense A. DCCCXVI, de rebus pertinentibus ad Episcopos & ecclesias, occupat. Et si vero nos libenter fatemur, multa esse a Cl. Hartzhemio annotata, quæ a Crabbeo, Surio, Binio, Sirmondo, Labbeo, atque etiam Harduino omissa sunt: ex Programmate tamen, quod ante biennium Vir Cl. de hac Collectione emisit, intelleximus, non omnia cognita esse Viro docto & perspecta. Sic desideramus ad A. 1533. *Statuta synodalia episcopi Osnabrugensis*, ad A. 1539. *Statuta synodalia episcopi Hildeshemensis*, ad A. 1571. *Statuta synodalia episcopi Osnabrugensis*, ad A. 1630. *Statuta synodalia episcopi Osnabrug.* ad A. 1652. *Statuta synodalia episcopi Osnabrug.* quæ, ut cætera Osnabrugensia, sunt in Collectione Coloniensi ex officina Kalcovii, A. 1653. edita. Neque tamen mirabitur quisquam, latuisse quædam diligentiam Viri docti, si, quam amplum campum sibi proposuerit, quam largam & copiosam materiam tractandam sumserit, cogitaverit, & inde intellexerit, quam prope ingenii humani vires excedat, primæ vice perfectam eiusmodi collectionem exhibere. Merlinus, Parisinus Sec. XVI. Theologus, omnium ecclesiæ catholicæ conciliorum codicem primus instituit, atque duobus voluminibus

edendum curavit. Quam parum vero totum hoc argumentum Merlinus exhausserit, inde apparet, quod deinde Regia Parisina multis & magnis Voluminibus auctior collectio visa fuit, quam tamen non ita perfectam & absolutam censuerant, quin sua adiicerent, Labbeus, Cossartius, Harduinus. Est enim ea talium librorum indoles, ut vix unius, sed plurimum diligentia, & longa annorum serie, emendentur & perficiantur.

SERMO ACADEMICUS DE SIMILITUDINE VIS electricæ & magneticæ: in solenni conventu Academiae Imperialis Scientiarum A. O. R. MDCCLVIII. die VII. Sept. cum Dies Nomini Augustæ Rufforum Imperatricis Elisabethæ Primæ sacer celebraretur, publice prælectus a F. U. AEPINO, in Academia Imperiali Scient. Physices Professore rel.

Petropoli, typis Acad. Scient. pl. 4. in 4.

Ex quo tempore viri eruditi, rerumque naturalium curiosi, phænomena corporum electrica paulo studiosius diligentiusque rimati sunt, inde usque fuerunt, qui similitudinem vis electricæ & magneticæ suspicarentur. Nihil tamen, quod applausu valde dignum esset, de hac re scriptum est. Quare Cel. Auctor operam suam perbene posuit, istiusmodi evulganda exercitatione, quæ & eximiam ingenii vim, summamque animi attentionem demonstrat; & eruditorum hominum oculos in se merito convertit. Asserit autem Cl. Auctor: *eam esse inter phaenomena magnetica & electrica similitudinem, ut nullum detur phaenomenon, a vi magnetica dependens, cui non possit simile inter electrica monstrari; sed non vicissim.* Quod ut pateat, monet, duplex omnino esse genus electricitatis: alterum, quod in vitro polito, ac per manus aut pannos trito; alterum, quod in sulphure & resina simili,

simili modo excitata cernitur. Quorum quidem illud *positivum*, hoc *negativum*, recentissimi rerum naturalium scrutatores appellare consueverunt. Corpora, tam positive, quam negative electrica, in eo quidem ait prorsus convenire, quod omnia corpora electricitate non imbuta ad se trahant; at utrumque genus hoc inter se differre, quod corpus positive electricum ex corporibus electricitate imbutis eadem repellat, quæ a negative electrico attrahantur, & vicissim quod a positive electrico attrahantur ea, quæ repellat negative electricum. Hanc autem legem plane similem esse illi, quam sequitur magnes: ab huius enim tam polo boreo, quam australi, ferrum magnetica vi non imbutum æque attrahi, polum vero borealem, si experimentum instituat in alio magnete aut ferro vi magnetica imbuto, eam ipsius attrahere extremitatem, quam repellat australis, ab hoc attrahi eam quam repellat boreus. Attamen hanc esse differentiam, quod vis magnetica in solum ferrum, & corpora ferrei generis, agat; electrica vero actio ad omnia corpora hactenus nota pertingat. Præter hanc etiam videri aliam obtinere diversitatem corporum electricorum & magneticorum. Scilicet, nullum magnetem unico tantum magnetismi genere præditum esse, sed utroque. Id vero non ita constans esse in corporibus electricis, ut potius frequenter, quin ordinario, aut tota positive, aut tota negative electrica deprehendantur. Nihilominus tamen analogiam etiam respectu huius phænomeni ostendit Cl. Auctor, & in lapide quidem mirabili illo, qui ex Insula Ceylon ad nos affertur, & *Trip, Tourmalin*, Germ. *Afchenzieher*, vocari solet. Nam lapidem eum exercere electricitatem duplicis generis, alteram quæ frictione, alteram, quæ calore gemmæ inducto, excitetur. Priorem nonnisi vulgaria illa dare phænomena, posteriorem magis esse mirabilem. Lapidem enim eo gradu caloris, quem habet sanguis hominis bene valentis, calefactum; in altero latere esse positive, in altero negative electricum,

prorsus sicuti magnes duplici magnetismi genere conspicuus est. Neque lapidem in eo tantummodo similem esse magneti, sed in attrahendo etiam repellendoque analogas omnino sequi leges iis, quibus adstrictus magnes fit; id quod in annotationibus huic loco subiectis ab A. uberius illustratur. Neque in solo lapide illo, verum etiam in lagena Lugdunensi, notissima illa, analogiam illam observari. Lagenam enim istiusmodi more consueto electricitate repletam, ac vitreo fulcro impositam, aut ex filo serico suspensam, in interna sui superficie electricitatem ostendere contrariam illi, quæ in superficie externa observetur. Quin & faciliori modo analogiam illam observari posse, si ex materia quacunque, per se electrica, sumatur lamina tenuis ac parva, friceturque in altera superficie panno laneo, alteri vero superficie applicetur digitus: tunc enim alteram fore positive, alteram negative electricam. Idem præterea alio modo obtineri posse docet Auctor: sed nobis modus adhibendus est. Alia porro similitudo electricitatis & magnetismi deinceps ab A. proponitur. Nempe, quemadmodum magnetis tanta sit fecunditas, ut is innumera ferri frustra vi magnetica donare possit, neque tamen quicquam virium suarum hac prodigalitate perdat: ita idem prorsus datum esse electricitati, quippe quæ communicatione virium suarum non fiat debilior. Interea negandum non esse, ab alia parte ingentem diversitatem illorum phenomenorum apparere; quam tamen apta ratione explicari posse docuit Cl. Auctor. Scilicet, quamvis corpus electricatum in virga ferrea, vitreis fulcris sustenta, sibi que propinqua, sed tamen absque contactu, electricitatem excitet ea lege, cui obedit magnes: rem tamen aliter habere, si corporum amborum extremitates se invicem immediate contingant. Tunc enim virgam electricandam, per totam suam longitudinem, unico solum electricitatis genere donari, eo nempe, quod possidet corpus cui admovetur. Quod longe secus fit, si experimentum

mentum simile cum magnete instituat. Veruntamen & huic difficultati medetur Cl. Auctor, cuius explicationem in arctius spatium cogere natura rei non finit. Posthac Vir doctiss. attingit novam aliquam similitudinem inter vires utraque illas. Nimirum, magnes virgæ ferreæ non admodum longæ vim suam ita communicat, ut virgæ extremitas altera borealem, altera australem obtineat magnetismum. Sin virga longior sit, res fecus habet; non enim duos, sed plures polos obtinet illa, hoc quidem modo, ut si v. c. altera extremitas habeat magnetismum poli borei, procedendo versus alterum extremum invenies polum australem, tum huic succedentem boreum, & sic porro alternis sese semper vicibus excipiant poli contrarii. Idem in electricitate fieri asseverat Auctor. Cum enim provida ratione tentamen institueret, rem eo perduxit, ut cylinder vitreus aut sulphureus, plures quam duos per totam sui longitudinem nancisceretur quasi polos electricos, atque hi sibi alternis vicibus succederent, partes essent positiva & negativa electricitate donatae. Tandem & de magnetis acusque magneticæ vi, directiva illa, quæ nautis viam per mare invium monstrat, verba facit, docetque, phaenomenon istud esse nonnisi secundarium, atque a vi attractiva & repulsiva penitus pendere, indeque haud dubie effici, quod ipse telluris globus vi magnetica imbutus sit, ac suo iure pro magno, licet debili, magnete habendus. Itaque si comparatio magnetismi & electricitatis, qua vim directivam illam, instituenda sit, corpus electricum, ut similes sint utrinque circumstantiæ, vortici alii immersum electrico imaginatur, quæque tum sint eius, quæ situm, mutationes, inquit reperitque, si corpus, altera extremitate positive, altera negative electricum, circapunctum quoddam quaqua versus liberrime sit mobile, atque appropinquetur corpori immoto alteri, polis electricis similiter prædito, fore in situ huius corporis variationes, cum his,

quæ in acu magnetica observantur, omnino coincidentes. Leges enim, quibus attractio & repulsio electrica adstringatur, cum sint iis, quæ circa magnetem obtinent, similitudinæ, fieri omnino non posse, ut causæ analogæ phaenomena non analogæ producant. Superfunt pauca alia, ad magnetem pertinentia, quæ, cum non admittant epitomen, nisi describere velis; una cum iis, quæ de causarum similitudine Cl. AVCTOR differit, Lectoribus nostris commendamus, suffectura, dum AVCTORI placuerit, hypothesein de hac similitudine iamiam elaboratam, & ad finem perductam, cum orbe litterato communicare.

DISCOURS POUR ET CONTRE LA REDUCTION
de l'interest naturel de l'argent, etc.

i. e.

SERMONES PRO ET CONTRA REDUCTIONEM
*usurarum pecuniæ naturalium: ex Anglico
sermone versi.*

Vesaliæ 1757. P. I. II. III. in 8vo. Alphab. i.
plag. 16.

Sermones hi, dicti 1737. in Camera Communium Parlamenti Magnæ Britanniæ, occasionem dederunt reductioni usurarum a trientibus ad quadrantes. Vix tamen, quod mireris, in ullo Diario eorum invenias recensionem. Pars I. absolvitur introductione. Quærit hic Dnæ Editor, an licitæ sint usuræ, idque adfirmat propter lucrum cessans, & damnum emergens. Sed quis de hac re nostris temporibus dubitat? Prodit deinde consilia quædam, quibus iuvari egregie salus Franciæ possit. Tale e. c. est p. 58. ut revocetur pristina frugalitas: ut excitentur fabricæ et commercia: ut interdicatorum consumptio mercium peregrinarum. Suadet posthæc p. 139. legi 500. viros eruditos, Mathematices imprimis et physicæ peritos, qui

qui cogantur in Societates, quæ distribuendæ sint per omnes urbes regni maiores, ubi invigilent redditibus regni, et observationes suas Parisios mittant. Ait, eiusmodi Societatem Galliae plus profuturam, quam semi-myriadem artificum et opificum. Inter ceteras curas, metalifodinas non amplius negligi vult a civibus suis. Monet, eas olim feliciter cultas fuisse. Nam auro Gallico Cæsar, fuso Pompeio, Romam subegit. Accedit, quod auri non expers esse solum Gallicum, testes sunt Possidonius, Diodorus Siculus, Suetonius, Plutarchus, Tacitus, Gregorius Turonensis, immo & Annales Franciæ recentiores. Se ipsum quoque, addit, eius rei experimentum fecisse in montibus Severnes, non sine detrimento valetudinis suæ. Blando denique nomine pag. 154. commendare nititur codillos suos abundantæ (Billets d'abondance), per quos fieri possit, ut tandem viris bonis, sed egenis, exantatis mille molestiis, bene sit. Tandem diluuntur in fine obiectiones, quibus quidam premere docti Editoris consilia ausi sunt: quod est fatum privatorum omnium, qui, inconsultis Procæribus, emendationes temporum proponunt.

Hæc est summa Partis primæ. Iam secunda parte fiuntur sermones duo, alter pro reductione usurarum, alter contra eam habitus. Pro reductione dicit illustrissimus Dom. Ioannes Barnard, carus civibus, et cui vivo statuam posuerunt in Bursa Londinensi. Contra reductionem surrexit Eques Robertus Walpoole, admixtis etiam pigmentis oratoriis. Dixit autem contra reductionem ill. Walpoolius, ut placeret hominibus opulentis, quorum ope dirigere solebat electionem membrorum Parlamenti, & pondus adderet consiliis suis in camera ipsa. Ita est. In tali populi Anglicani libertate, semper extiterunt qui pro et contra, magna ingenii vi, dicerent.

Parte tertia exhibetur Sermo tertius, loco replicæ pro reductione. Ignotum nomen auctoris est. Satis ille nerveose rem agit. Esse indicio locus sequens potest ex sermone

raone eius pag. 295. Nihil est, inquit, quo vita humana indigeat, pro quo non pendamus tributa, præter solam aquam. Si quid etiam huic misceamus, quo dulcior fiat, aut salubrior, iterum taxam solvimus. Aerem etiam non gratis haucimus, nec gratis cernimus radios solis. Solvimus enim taxam etiam pro fenestris.

Obtinuit sententia, quæ reductioni favebat: videturque merito prælata alteri fuisse.

Philosophice hoc argumentum iam discusserat Lockius, in suis *Some considerations of the consequences of the Lowering of the interest, and raising the value of money*, quæ sunt inter opera eiusdem, non sine præstigiis
Metaphysicis.

NOVA ACTA ERUDITORUM,

publicata Lipsiae

Calendis Maii Anno MDCCLIX.

CONTINUATIO PRIMA EMENDATIONUM HEUMANNIANARUM

TERTULLIANI.

- P. 282. lin. 31. pro *de vestro? de quo*, scribo *de vestra? de qua*.
- P. 285. lin. 33. *si capit, crede*, id est, si credibile est, crede. Tò *capit* saepe ita usurpat Tertullianus, itemque Latinus Irenæus. Vid. infra *Glossarium ad Tertullianum*.
- P. 288. lin. 41. *pariant* — non *pariant*, a verbo *pariare*.
- P. 288. lin. ult. pro *si non eadem perseveraverint*. *Aequè si perseveraverint in iudicium*, scribo *si non eadem perseveraverint in iudicium*. Interiecta verba deleo.
- P. 290. lin. 36. pro *gloriosus*, scribo *gloriosus*. Adverbium.
- P. 292. lin. 30. pro *septimo mense natiuitatis plena est, facilius, quam octavo*, scribo *septimo mense natiuitas plena est facilius, quam octavo*.
- P. 294. lin. 21. pro *quamdiu recensetur*, scribo *quamdiu non recensetur*.
- P. 298. lin. 11. *nulla somnia evacuunt*, hoc est, nulla somnia pro vanis habent.
- P. 301. lin. 6. *Quod hoc Menandri balneum? Magicum credo*. Hanc scripturam defendit etiam Gronovius, in *Observationum suarum ad Scriptores ecclesiasticos capite secundo*.
- P. 301. lin. 18. pro *contrectet, Et credidit*, scribo *contrectet, Et credet*.

Hh

P. 306.

- P. 306. lin. 42. pro *operiēdo*, scribo *opperiēdo*.
- P. 307. in libro *de carne Christi* lin. 2. pro *ista student*, scribo *ita student*: & lin. 6. pro *quae in Christo*, lego *quia in Christo*.
- P. 311. lin. 11. pro *vivorum avocatore*, scribo *vivorum evocatore*.
- P. 311. lin. 12. *discētes*, id est, discipuli. Sic supra p. 141. lin. 13. & p. 212. lin. 38. & p. 228. lin. 34.
- P. 311. lin. 27. pro *mutentur*, scribo *mutentur*.
- P. 313. lin. 32. post verba: *illi exclamationi*: omīssa sunt a librario verba mulieris: *Beatus venter, qui te gestavit, & ubera, quae suxisti*.
- P. 325. in libro *de resurrectione carnis* lin. 6: *At ego magis ridebo vulgus. Magis* ponitur pro *potius*.
- P. 326. lin. 6. *Si vero & apud Deum aliqua secta est*, hoc est, si etiam inter Christianos aliqua secta est.
- P. 326. lin. 13. *alterius divinitatis haeretici*, hoc est, illi haeretici, qui duos statuunt Deos.
- P. 327. lin. 22. *quam tu ab illo*, subaudi *discas*.
- P. 327. lin. 40. *& ipsorum temporum propria gula*. Alludit ad tritum illud: *Tempus edax rerum*.
- P. 328. lin. 20. *distantiam*, id est, differentiam.
- P. 329. lin. 30. *spolium*, id est, exuta vestis.
- P. 331. lin. 4. *& si infirmam*. Pro hoc & quinque sequentibus *& si*, scribo *etsi*.
- P. 331. lin. 21. pro *cum nostrum, ut Dei templum*, scribo *corpus nostrum, ut Dei templum*.
- P. 332. lin. 32. *de singularitate*, id est, de unitate.
- P. 336. lin. 8. pro *cuius est revelari*, scribo *eius & relevari*. Sic supra p. 331. lin. 12. & infra p. 345. lin. 38.
- P. 344. lin. 20. pro *decidet* rescribit Cotelierius, in notis ad Clementis Romani *Epistolam secundam ad Corinthios* p. 100. *decedet*.
- P. 352. lin. 25. pro *Expone enim — veterem hominem*, scribo *Exspoliare — (id est, exuite) — veterem hominem*. Et sic est in Vulgata *Coloss. III. 9*.

- P. 367. lin. 2. *quae summum magnum Deum efficiat*. Uti Deus dicitur esse *summum bonum*, ita Tertullianus censet, eum etiam vocari posse neutro genere *summum magnum*, quemadmodum vocatur *optimus maximus*.
- P. 370. lin. 23. *si aliquanto posterior Moses primus videtur*, hoc est, si Moses, qui aliquanto posterior est, primus videtur, &c.
- P. 378. lin. 18. pro *multari erit, non liberari*, scribo *mutuari erit, non liberari*.
- P. 381. in libro *secundo adversus Marcionem* lin. 19. pro *Deum aliqui*, scribo *Deum alium*. Lin. 21. *Et quando* ponitur pro *etiam quando*.
- P. 382. lin. 6. *magnitudo non esset*, id est, Deus non esset tam magnus, quam magnus est, si magnitudinem eius mens caperet humana.
- P. 382. lin. 37. pro *cui Deus cognosceretur*, scribo *cui Deus non cognosceretur*.
- P. 382. lin. 46. pro *quae fecit tempus*, — *quae constituit initium*, scribo *qui fecit tempus*, — *qui constituit initium*.
- P. 382. lin. 49. pro *provocantia*, scribo *provocatitia*.
- P. 385. lin. 3. pro *occurreret*, scribo *curreret*.
- P. 388. lin. 41. *Deum perfectum, Et patrem, Et dominum: patrem, clementia: dominum, patrem, disciplina potestate blanda: dominum, severa*. Aliter est interpungendum, & unum verbum transponendum. Scribo iam sic: *Deum perfectum Et patrem Et dominum, patrem clementia, dominum disciplina, patrem potestate blanda, dominum severa*.
- P. 389. lin. 18. *quibus etiam directio bona pro malis damnantur*. Quibus ponitur pro *a quibus*.
- P. 391. lin. 15. pro *agebatur*, scribo *arcebatur*.
- P. 392. lin. 30. *Hebraeis enim etiam filios*, subaudi *necatos*.
- P. 398. lin. 2. pro *aversionem etiam electorum*, scribo *ad aversionem etiam electorum*.
- P. 399. lin. 20. *haereticorum Apostolus*, id est, Paulus, quem etiam Marcionitae agnoscunt Apostolum. Hinc
- P. 405. lin. 18. Paulum vocat *communem magistrum*.

- P. 402. lin. 44. pro *Aliquantis enim indignis*, scribo *Aliquando enim indignis*.
- P. 403. lin. 20. Omnino legendum *lubricos*: quod rescribere in mentem venerat Rhenano.
- P. 404. lin. 16. pro *Signum autem a Deo*, scribo *Signum autem Deo*.
- P. 416. lin. 6. *quid omittis eis*. *Quid ponitur pro cur*.
- P. 419. lin. 22. *id est, commiseronem, id est, coodibilem*. Has interpretationes Græcarum vocum Priorius putat irrepisse e margine in textum. Ego vero id non credo. Nam hæc verba, *commiserones, et coodibiles*, infra p. 453. lin. 17. rursus occurrunt.
- P. 419. lin. 33. pro *nihil faciens*, scribo *nihili faciens*.
- P. 421. lin. 8. pro *malumus*, scribo *malumus*.
- P. 425. lin. 54. in *Basilis*. Hic est in græca versione Veteris Testamenti titulus *librorum Samuelis et Regum*. Credo, Tertullianum scripsisse hoc loco, in *Βασιλειῶν*, & p. 435. lin. 8. *Βασιλειῶν*. Eodem modo p. 438. lin. 43. & 445. lin. 2. in *Ἀριθμοῦς* scripsisse videtur, non in *Αριθμῶν*, id est, quarto libro Moſis.
- P. 431. lin. 39. pro *Domino virtutum sermone*, scribo *Domino virtutem sermone*.
- P. 432. lin. 34. pro *qui auditui suscitebat*, scribo *qui ad auditum suscitabat*, subaudi eos.
- P. 433. lin. 33. *psalmus expungitur*, id est, impletur id, quod in psalmo prædictum fuit.
- P. 437. lin. 51. *Quisquis es, eperchomene*. Credo, Tertullianum scripsisse: *Quisquis es, ἐπερχόμενε*, & p. 440. lin. antepen. *ἐπερχόμενος*.
- P. 441. lin. 34. in *haeretico*, scilicet *Evangelio*.
- P. 441. lin. 53. *Viderit nunc, si aeternam*, id est, verbum *αιώνιον*.
- P. 441. lin. ult. pro *suffugi*, scribo *suffodi*. Sic p. 446. lin. 2. *suffodit*, & lin. 4. *suffossus*.
- P. 465. lin. 29. *Christianismi generositatem*. Hoc recte explicat Rigaltius supra p. 415. lin. ult.

- P. 467. lin. 11. *boni duxit Deus per stultitiam praedicationis salvos facere credentes.* Uti dicitur *boni consulere*, sic nos-
ter & hic, & p. 476. lin. 45. & p. 485. lin. 3. dicit
boni ducere.
- P. 474. lin. 30. pro *Oportebat enim corruptivum hoc, tenens
utique carnem suam dicebat Apostolus, induere incorruptelam,*
scribo *Oportet enim corruptivum hoc (tenens utique car-
nem suam dicebat Apostolus) induere incorruptelam.* Signa
parentheseos sunt necessaria. Putat enim Tertullianus,
Paulum hæc locutum esse *δεξιῶς*, digito in suum
corpus intento.
- P. 477. lin. 18. *Quando opusculum profugatur, id est, quia
opusculum hoc propemodum finitum est.* De hac phra-
si vid. Parei *Lexicon criticam* p. 995.
- P. 482. lin. 48. pro *Non Marrucine, sed Pontice, cuius
(Christi) supra sanguinem confessus es, hic negas carnem,*
ita scribo: *Non Marcion ne an Pontice, cuius supra —
negas carnem?* Est enim interrogatio, et non ponitur pro
nomine. *Marcionne*, inquit, *an Pontice*, id est, utrum
Marcion appellari vis, an Ponticus? Erat enim Marcion
in Ponto natus.
- P. 484. lin. 35. pro *Antoniani Marcionis* scribo *Antonina-
ni Marcionis.* Aetatem Marcionis indicari, recte censet
Ittigius *lib. II. de haeresiarchis cap. VII. §. 2.* quod scili-
cet Marcion vixerit sub Imp. Antonino Pio. Nam &
cap. 30. libri de praescriptionibus scribit, eum *Antonini
principatu* vixisse.
- P. 486. lin. 46. *ad unum hominem, id est, Epistolam ad Phi-
lemonem.*
- P. 487. lin. 16. pro *subornantur, lege ex linea prima suppu-
rantur.*
- P. 487. lin. 17. *Hoc apud Christianos persecutio est. Hoc,
subaudi tempus ardoris.*
- P. 487. lin. 19. *calentes & ipsi offendere, figere, occidere.*
Scribo *valentes.*
- P. 488. lin. 12. pro *Et quomodo non peccatorum desiderat*
Hh 3 mor.

mortem, scribo Et quomodo non-peccatorum desideret mortem? Non-peccatorum, id est, eorum, qui non sunt peccatores.

- P. 489. lin. 32. pro *qui animae tuae par est*, scribo *qui animae tuae pars est*: & lin. 35. pro *nec velis*, scribo *ne velis*.
- P. 490. lin. 20. *Dominus tradidit eos in manibus diripientium.* Nil mutandum. Nam ita etiam loquitur p. 509. lin. 30. & 34. & p. 512. lin. 13. & p. 537. lin. 11. Etiam Lactantius ita loquitur, in libri *de mortibus persecutorum cap. 35. in manu traditis*: ad quem locum videatur Columbus, qui hanc dictionem probe tuetur.
- P. 491. lin. 2. *In alium istum consideremus.* Pro *In*, scribo *Iam*.
- P. 491. lin. 12. *de communi aliqua malitia certat.* De ponitur pro *ex*. Lin. 12. pro *adversario*, scribo *adversatio*.
- P. 493. lin. 17. pro *in vitam reducturum*, scribo *in vitam reducturum*.
- P. 493. lin. 33. pro *ut credas natione praecepta*, scribo *ut credas, ratione praecepta*.
- P. 493. lin. 44. pro *puellae psalticae*, scribo *puellae saltatrici*. Loquitur de Ioanne baptista.
- P. 496. lin. 22. *ingratis luminosus.* *Ingratis*, id est, *ingratis*. Utrumque dicitur latine. Vid. Parei *Lexicon criticum*.
- P. 501. lin. 14. pro *si quo minus*, scribo *si minus*.
- P. 501. lin. ult. pro *sine divisione patiantur*, scribo *sine divisione patiantur*.
- P. 502. lin. 34. pro *non aliunde puto*, scribo *non aliunde deputo*.
- P. 502. lin. 42. pro *Videmur igitur*, scribo *Videmus igitur*.
- P. 505. lin. 40. pro *oportebat & patrem*, scribo *non oportebat & patrem*.
- P. 506. lin. 56. pro *ut sibi iuberet*, scribo *ut sibi iuberetur*.
- P. 510. lin. 28. pro *quia ille proprie*, scribo *quia illi proprie*.
- P. 515. lin. 25. pro *exposita necessitate*, scribo *deposita necessitate*.
- P. 519. lin. 9. pro *nos etiam similitudinem*, scribo *nostram similitudinem*.

- P. 522. lin. 23. pro *laicus semel*, scribo *laicus, qui semel*.
- P. 526. lin. 38. pro *quae dum melius amittere, quam duos*, scribo *quae dum melius unum oculum amittere, quam duos*.
- P. 527. lin. 11. pro *Quod pertineat ad antiquitatem*, scribo *Quod pertinet ad antiquitatem*. Sic & lin. 53. *Quantum pertinet ad initii restitutionem*. Sic p. 529. lin. 15. *quod pertinet ad legem*. Nam & hic *pertinet* legendum, pro *pertineat*. *Pertinet* ponitur pro *attinet*. Etiam Curtius ita loquitur VI. 11. 30. & IX. 2. 19.
- P. 527. lin. 45. pro *rursus et ad omega*, scribendum *rursus omega ad omega*. Error typographi.
- P. 531. lin. 44. pro *quod enim semel esse desit*, scribo *quod enim unum semel esse desit*.
- P. 533. lin. 7. pro *nihil enim custodiendum est*, scribo *nihil tam custodiendum est*.
- P. 538. lin. 14. pro *erit status intoto*, scribo *erit status in tuto*.
- P. 538. lin. 41. pro *facio, non discendo*, scribo *facio non discedendo*.
- P. 538. lin. 47. pro *Quin aliud voluit*, scribo *Quid aliud voluit*.
- P. 543. lin. 32. *qui non capit, discedat*, id est, fugiat.
- P. 552. lin. 29. pro *causam navitatis*, scribo *causam novitatis*.
- P. 552. lin. 32. *Iovem, hodiernum de Pythagora haeticum*. Pro *Iovem* scribendum videtur *Leonem*. *Leonem* dico illum *Metapontinum*, de quo videatur Fabricii *Bibliotheca graeca lib. II. cap. 13.* (quod caput exhibet clariore *Pythagoreos*,) p. 493. & *lib. V. cap. 5. p. 384.*
- P. 553. lin. 36. *etiam spiritalibus*, id est, Montani asseclis. Ipse se interpretatur supra p. 525. cap. 1.
- P. 555. lin. 3. pro *qui minus castus*, scribo *qui minus incestus*.
- P. 555. lin. 11. pro *Audito etiam*, scribo *Audito enim*.
- P. 555. lin. 12. *Pontifex scilicet maximus*. Ironice loquitur. Legantur ad hunc locum Larroquani *Adversaria sacra lib. 1. p. 63. sqq.*
- P. 555. lin. 19. *Non habet*, (scilicet *Ecclesia*,) *quibus hoc repromittat*.

- P. 555. lin. 24. *me non magis dedecorabit utilis levitas, id est, inconstantia.*
- P. 557. lin. 43. pro *Et per medium eorum, scribo Et medium eorum.*
- P. 563. lin. 31. pro *in Prophetis proprius agnitum, scribo in Prophetis prius agnitum.*

SULPICII SEVERI OPERA AD MSS. CODICES emendata, notisque, observationibus, & dissertationibus illustrata. Studio & labore HIERONYMI DE PRATO, Veronensis, Congregationis Oratorii eiusdem Civitatis Presbyteri.
TOMVS PRIMVS.

Veronæ, typis Seminarii, apud Augustinum Carattonium, 1741. 2. Alph. 6 pl. quatern. maior.

Quod Cornelius Nepos de Pausania dicit, illum *ut virtutibus eluxisse, sic vitis fuisse obrutum*, idem si nos de Veronensi hoc Sulpicii Severi editore dicamus, neque nimis eum extollere, et eruditæ reipublicæ illudere, neque debita laude fraudare, atque doctrinæ et ingenio illius iniuriam facere, sed vera quodque aurificis statera examinasse nobis videmur. Intuemur non sine voluptate typos elegantes, & augustos, atque chartam nive candidiorem & plane virginem; operarum vitia, si pauca exceperis, studiose evitata observamus; fortunæ, quæ tot codicum excutiendorum Pratonum copiam fecit, gratias agimus; ipsam denique Pratonem, vitam Martini egregie explicantem, multa in antiquitatibus mediæ ævi obscura eleganter illustrantem, atque in vero cuiusque temporis momento indagando acutissimum, maximopere laudamus et admiramur: iidem tamen, neque recte, neque diligenter satis, illum suis codicibus usum esse; multa, difficilia intellectu, præterisse; alia satis nota explicasse; sæpe in exponendis locis errasse; veram latinæ linguæ indolem ignorasse; non pauca ab aliis

aliis iam observata pro suis venditasse; in textu mutasse quædam, nulla urgente necessitate, mutanda vero & defendisse, & reliquisse miramur, ingenueque fatemur, nos gravissima ista in dissentientes convicia, istum bonorum & doctorum virorum contemptum, istam iracundiam, & inhumanum in omnes Lutheranae religioni addictos animum, ægre & moleste ferre, atque ita iudicare: quantum Prætoni virtutes, nec paucæ, nec exiguæ, in hac editione conspicuæ, gloriæ & ornamenti adferant, tantum hos mores viro, eas litteras, quæ ab humanitate nomen nactæ sunt profitenti, plane indignos, hac editione comparandæ laudi & famæ detrudere. Quod ne quis temere a nobis dictum esse credat, paulo infra iudicii nostri specimina dabimus. Inscripta vero est hæc Severi editio nomini Cels. Cardinalis Quirini, quem tanquam primarium suum decus, egregiumque litterarum vindicem & statorem, non sine lacrumis luxerunt nuper Musæ Italicæ. Atque huic viro tale munus congregatio Oratorii Veronensis debebat. Ille enim sua auctoritate effecit, ut reditus, a Benedicto XIII. sibi concessos, retineret hæc congregatio, neque prius quievit, quam a Benedicto XIV. (a quo ita petiit, ut, si nollet precibus suis locum darè, tanta pecunia, quoad viveret, se ipsum multaret, quanta ex redditibus annuis huius collegii proveniret,) diploma Benedicti XIII. confirmaretur. Quare & litteras, testes huius favoris & benevolentia & epigrammata aliquot Græca & Latina, in honorem illius composita, atque etiam ipsam effigiem Quirini, tabula ænea expressam, huic editioni adiunctam videmus. Sequitur præfatio; bene longa, & alias eleganter scripta, cuius duo sunt capita. Quorum in primo de instituti sui ratione Editor exponit, in altero Sulpicium contra illos defendit, qui eum fabulas falsaque miracula commemorare arbitrantur. Prooemii loco præfixum est iudicium de eorum labore & opera, qui sibi huius Scriptoris libros de vita Martini emendandos, illustrandos, edendosque sumserunt. Latii editionem, ex uno eoque, nec antiquissimo, nec optimæ

notæ codice descriptam, multis foedissimisque scaterè mendis, indicat. Qui vero cunque in Basileensi hac editione fuerint, eosdem bona fide in Parisiensem, a 610 10 LXXI. editam, transcriptos fuisse errores, observat. Plantiniana, non omnibus quidem mendis carere, sed præstantissimam esse, & Gifelinum aut solum, aut præ ceteris ad hanc diem bene meritum esse de Severo, existimat. Hornianam nitidam quidem esse, sed nihil præterea boni habere, illiusque commentarium nihil omnino ad Severum illustrandum conferre. Vorkianam ad solam Grammaticam spectare. Lipsiensem vero omnium manibus teri, oratorio verbo *ehou!* adiecto, vehementer dolet. Nunc videamus, quibus auxiliis opibusque instructus Prato ad edendum Severum accesserit. Habuit vero Codices præclarissimos, & primum quidem antiquissimum quendam, quem Capitularem dicit, a C. DXVII. scriptum, et plurimum ad emendandum Severum conferentem. Habuit porro codicem Brixianum, forte decimo secundo Seculo, vel non multo post, exaratum, et ex antiquissimo aliquo optimæ notæ codice transcriptum. Habuit denique tres alios codices, Seculo XIV. scriptos, omnes eiusdem ætatis, eiusdemque pretii. Usus etiam est initio duobus aliis codicibus, sed posteaquam eos aliis *fers* ad unguem respondere intellexit, hanc collationem omisit. Adhibuit et Aldinam editionem: evolvit hos de Martino libellos a Bonino Membritione in Vitis Sanctorum editos: Lazianam denique editionem Parisiis recusam, Mercerianam, Hornianam, perro eam, quam Bibliotheca Patrum Margarini de la Bigne inseruit, tandem Rosweidi editionem libri, Vita SS. Patrum, consuluit. Talibus igitur tantisque opibus instructum Pratonem, quis non omnibus numeris absolutam Severi editionem nobis tradidisse credat? Neque tamen in hac prima & nobilissima prope parte nobis Editor ita satisfecit, nihil at præterea optemus. Nollenus, collationem duorum codicum, in quibus, nisi magnas, certe aliquas, discrepantias animadvertit, omisisset. Veremur nos vehementer,

se,

ne, ut aliquando se alias editiones confuiffe fatetur, ita in codicibus quoque tractandis versatus, imitatusque sit superiorum seculorum criticos, qui tantum in iis locis, ubi in vulgato hærent, Codices inspexerunt. Atque hoc multis e locis de Pratoe quoque coniecimus. Primum se ipse fatetur, quoties locus et ratio postulaverit, ad expiscandam & stabiliendam veram scripturam, codices codicibus composuisse, & si aliis, addit, imposterum alios manuscriptos libros cum hac editione conferre placuerit, hinc esse habituros, quæcunque meliora sui codices prætulissent. At dudum docti viri, & in his Cel. Ernesti, in præfatione ad Tacitum, monuerunt, nihil quamvis tenue, quamvis vitiosum, in codicibus excutiendis esse negligendum, cum sæpe vel ex corrupta scriptura vera lectio eliciatur. Cur igitur (p. 10.) tanquam re præclare gesta addit: *hæc minutura non curamus.* Quo iure (p. 78.) scribere potuit: *alias discrepanzias minoris momenti emittimus.* Quid, si quæ Pratori nullius, aliis magni momenti videntur? Ponemus aliud quod, speciminis causa, exemplum. In dial. III. c. 15. pro *militiæ actibus sorduisse*, habent Ald. & Laz. *militiæ artibus.* Male, inquit Prato. Non repugnamus. At supra c. 11. pro *multis bonisque actibus præditus*, habet codex Brix. *artibus*, & præditus omisit. Quod tamen notare piguit, scribit Editor ad illum locum. O! si hoc notare piguit, quod fortasse non omnibus mendum videbitur, sed melius ardebit recepta lectione: quid tandem de aliis speres? Sed sunt etiam in hac parte alia quædam παραρρηματα. Sic p. 90. omisit notare coniecturam in Horn. edit. propositam, *Blemmyos pro Blembos*: sic p. 142. scribit, in Lazio & quatuor Lovan. esse *pseudopherum*: in ep. ad Desid. c. 1. omisit notare, quod notavit Gifelinus, *to unanims* omisisse Lazium: sic dial. II. c. 3. omisit monere, Lazium legere *gallias mularum poenam*, ut monet Horn. editio. Neque etiam a Iureto observatæ lectiones verbi *Librosso*, in Vita Mart. c. 14. satis accurate descriptæ sunt. Neque ratio reddita, cur *Postumianus* scribatur, cum in aliis edit. sit

Posthumionus. Atque non libuit plura eiusmodi indagare. Verum cum in exemplis, typis expressis, non vitavit lapsum Prato, facile conicere possumus, qualem fidem mereantur excerptæ ex codicibus lectiones, in quibus quam multa vel lynceos oculos lateant, et oculatissimi diligentiam fallant, nemo ignorat. Hic vero aliud quoque, non prætereundum vitium deprehendimus. Non semel Prato lectiones in textum recepit, neque tamen monet, unde illas acceperit. Sic p. 46. ad illud: *donec emensa aeris istius vastitate*, hanc notam adscripsit: *donec emensa*. Capitularis *immensa*. Bivil. Ven. & Ald. cum Lazio *immensa*, sed omnes *mendose*. Unde igitur illam lectionem hausit? quid alii codices, ut Brix. & Batav. habent? Idem dici potest de dial. III. c. 4. ubi ponit *perculusus* in textu, neque, ubi legatur hoc, indicat. Nimis igitur negligentem se in Codicibus utendis præbuit Editor, nec multum laudis in hoc negotio ea de causa meretur, quoniam aliis molestam necessitatem, proflus omnino tollendam, comparandorum inter se codicum & reliquit, & imposuit. Hæc de primo capite præfationis. In altero, ut diximus, cum iis manum Editor conferit, qui Severi de Martino libros, fabulis, fictisque ac portentosis miraculis plenos esse, docuerunt. Hic vero illi præ aliis cum Clerico pugnam esse, facile apparet. Quem cum maxime conviciis refutet, & de miraculis ex religiosis, quam profitetur, præceptis disputet ea, quæ nemini ignota sunt, vix illa repetere operæ pretium erit. Quæ autem supra de inhumanitate Pratonis diximus, ea nunc exemplis comprobabimus. Primum, quam contumeliosa, quam rustica sunt, quibus in Clericum invehitur? *Iohannes Clericus, monstrum hominis, nam cui potissimum sectæ addidit, Calvinianæ ac dicam, an Arianae, an Socimianæ, an omnino nulli, cum plerisque ignoramus, — huic nobis sumimus quasi alterum Goliath, suo ipsum gladio obrutendum.* At veremur, ut in Pratone Davidis sit virtus, idque non sine causa. Sed audiamus reliqua. *Videte hominis insaniam. Pergit impudentissimus hæreticus virum suum evomere —* Postquam

quam calumniis in — evomendis rabiem suam furoremque sustulit Clericus. — mendax & obliuiofus Clericus, — o stultitiam incredibilem, o audaciam non ferendam! — mendaces, praestigiatores, impostores, periuros, omnesque huius farinae homines, abominationi maxime fuisse semperque futuros: quo in numero tu imprimis, o Clerice! habendus es. Sic meritum est tuum, — nunquam satis pro merito eius audacia, fallaciae, blasphemiae, refelli, castigari, vituperari possunt. Sed ne in uno nimium commoremur, ad alios transeamus. Audiamus in primis, quid de Lutheranis Severi editoribus sentiat. Hoc perpetuum fere a Gisela aetate ad hanc usque diem Severi fatum, ut ita loquar, fuit, ut impiorum haereticorum hominum commentariis impune infarciretur, & contaminaretur. Magna vero vox, magno hiatu pronuntiata! Hic sane nihil deest, nisi dictatorium illud: Quos ego! Quid vero Hornius? Hic nihil sapit, compilerator fuit, est heterodoxus homo, infcitiae & oscitantiae documenta prodit. Classicus vero de Hornio locus hic est, p. 332. — quidquid contra heterodoxi oblatrent, Hornius praecipue obscenus canis, qui ad ea Severi verba: Hunc esse pro quo Martinus oraret, plura, ut ita dicam, mendacia et blasphemias, quam verba, effudit. Quae vero sunt illae blasphemiae? quae illa mendacia? Ex hoc commento, ait, fabulosus purgatorii ignis succensus est, ad quem se pingues monachi calefaciunt. Hinc illae lacrumae! hinc illa iracundia! Neque ipsius Barthii, cuius annotationes, nisi vehementer erramus, melius Pratonianis verba Severi illustrent, nomini parcitur. Illius emendationem circa eum, pro circa se, meras nugas appellat, p. 43. Si vero illam ad nugas refert Prato, quid tandem de se ipso dicet, p. 371. ad illa: daemones, prout ad eum quisque venisset, suis nominibus increpabat (Martinus), Mercurium maxime patiebatur infestum, Iovem brutum etc. haec scribente: Opinari libet, Mercurium Martino maxime infestum extitisse, quod sub illo idolo daemon a Gallis potissimum coleretur, quos Sanctus Episcopus ab errore avertere satagebat. Hic vero nullasne nugas Prato egit? Sententias loquitur?

Illud in eo, quae — explicanda distuleras debitor sponsonis
 evolvas somniasse, legendum exsolvas scribit, p. 124. quod
 tamen & latinus est, &, ob verba differre, sponso, debitor,
 necessarium. Quare, adducta a Pratonē exempla nihil u-
 vant, cum in eorum nullo hae verba addita sint. Simili
 figura utitur Severus in dial. I. — *non sine fenore — depono*
sermonem — nos habemus in quo tibi mutuum vel sine fenore
restituere possimus. Eiusdem de origine significationis fati-
 gari pro iocis vexari, illudi, *ridiculam esse arbitratur* p. 65.
 Quid vero magis ridiculum est? Illa Barthii sententia, si
 modo recte intelligatur, an hae verba Pratonis? Ad illa
 enim verba *pulvere quo se ipsi foedaverant, caput atque ora*
conspersi, scilicet milites, quorum equi nullo modo ad pro-
 grediendum adigi poterant p. 105, hanc notam adscribit:
doloris & poenitentiae figuram, quod vel ex sacris scripturis,
si modo Christiani erant hi milites, vel ex profanis poetis hau-
rire potuerant, praecipue ex Virg. X. 844. O quanti est sa-
 pere! Sed nolimus longiores in conviciis eiusmodi, quo-
 rum pudeat doctissimum Pratonem, congerendis esse.
 Forte, quoniam eorum mores, quibuscum vivimus, facile
 discimus, Prato etiam hanc asperitatem verborum ex Sul-
 picio didicit. Qui, posteaquam se mendacii postulatum
 esse ab aliquo commemoravit, *non est hominis vox ista, sed*
diaboli, addit, & eiusmodi homines *infelices, degeneres,*
somnolentos appellat. Verum hae haecenus. Praefationem
 excipiunt Scriptorum quorundam de Severo illiusque libris
 testimonia atque iudicia, brevibus notis a Pratonē illustra-
 ta. Hae sequitur Sulpicii Severi vita, in qua scribenda
 sibi illud potissimum Prato proposuit, ut et quae dubia ad-
 huc inter doctos luculenter exponat, & errores aliorum
 refutet. Tota vita in capita XVI. descripta est, unde no-
 tatu dignissima excerpemus. Agit c. I. de nomine, ubi
Severum proprium & peculiare fuisse nomen, *Sulpicium*
 vero cognomen, seu potius nomen gentilium, atque *Sul-*
picius Severum, praeeunte ipso Severo in epistolis, scri-
 bendum esse, docet. Cap. II. de Patria exponit, Opinionem
 illam,

Nam, quæ ipsum Aginni in Nitiobrigibus natum differit, reicit tanquam falsam, & potius in illa Aquitanias parte, quæ ad Narbonensem provinciam spectabat, non longe a Tolosa sitam, fuisse Severi patriam coniecit. Cap. III. de Familia & fortunis: cap. IV. de anno natali, disputat. De anno non plane constat, id unum constat, eum Paullino multo iuniorem fuisse, qui a. CCCLIII. natus sit. Quare A. CCCLXIII. plus minusve Severum natum fuisse statui potest. Cap. V. vitæ institutum: cap. VI. uxorem eius prodit. Quod quidam ex celebri Bassorum familia eam fuisse, coniecturam ducentes ex nomine socrus Severi, quæ Bassula vocabatur, tradunt, non est probabile Auctori. Perturbata & inversa fuit sub Imperatoribus, nominum, tum viris, tum mulieribus imponendorum, ratio. Præterea ex illo sequeretur, socrum Severi e Bassorum familia ortam fuisse, non filiam, quæ ex patris potius familia appellanda erat. Errat Bailletus, qui Severum se mutuo consensu ab uxore, paullo antequam obiret, separasse scribit. Hic coniecit Auctor, Bassulam socrum, post filiae mortem, Severum filii loco habuisse, & adoptasse. Cap. VII. Severum saeculo se abdicantem proponit. Quoniam eodem, quo Paullinus, tempore, i. e. circa annum CCCXCII. mundo valedixit, at loqui amant, trigessimum circiter secundum annum agens, seculo renuntiavit. Cap. VIII. num Severus monachus fuerit, A. quaerit. Atque istud quidem adfirmat, siquidem Paullinus, qui monasticam vitam amplexus erat, de Severi vitæ genere non secus ac de proprio loquitur: quoniam apud priscos Scriptores, Severus Martini discipulus passim audit, atque ideo vitæ monasticæ leges ab illo accepisse videtur: quoniam monachorum vitam egit, ciborum abstinentiam adamavit, rudi & aspero vestitu usus fuit, in solitudine & cellulis vixit: quoniam in Capitulari codice, tum post vitam Martini, tum post Dialogos legitur: *Per Severum Sulpicium, monachum Massiliensem*: quoniam a Paullino, in vita Ambrosii, titulo *servi Dei*, monachis tum temporis proprio, insignitur. Neque Auctori monachus tantum, sed etiam

etiam monachorum pater, seu abbas, Severus videtur. Id quod ex epistola Paullini V. n. 15. & XI. n. 4. & ex carmine ad Cytherium, v. 715. sequi apparere arbitrat. Cap. IX. in quos usus Severus divitias suas impenderit, ostendit. Cap. X. num Severus presbyter fuerit, & quo tempore, disquirat. Vni cum Gennadii testimonio innitatur Severi presbyteratus, non videre se Auctor fatetur, quid hoc tacentibus ceteris valeat. In epistolis quidem a Baluzio editis, titulus *presbyteri* apparet, sed in Capitulari antiquissimo codice nunquam hic titulus legitur, a librariis sine dubio, ex auctoritate Gennadii, Severo additus. Cap. XI. quæ ab a. CCCXII. ad annum CCCCV. egerit aut scripserit Severus, commemorat. Cap. XII. num Severus a Pelagianis in senectute fuerit seductus, quærit. Auctor narrationem Gennadii, a quo omnis hæc suspicio proflexit, in dubium vocat, illumque incertis & vanis rumoribus nimium fidei adhibuisse, existimat. Neque enim, ut, ne longiores simus, reliqua taceamus, si Severus Pelagianis favisset, tam magnificis laudibus a Paullino Petrocoriensis, & Paullino Mediolanensi, acerrimo Pelagianorum adversario & accusatore, celebratus fuisset. Cap. XIII. quæ de Severo Guibertus Martinus, Abbas Gemblacensis, in Apologia scripsit, expendit. Varios in illa Auctor errores deprehendit. Falsum esse docet, Severum, relicta domo & cognatione, rebusque propriis in usum pauperum consumptis, ad Martinum se contulisse, & cum eo in Maiori monasterio, usque ad mortem illius, familiarissime vixisse: falsum quoque, Severum mortuo Martino cellam Patris per quinquennium obtinuisse: falsum denique, Severum a Bituricensi clero ex monasterio educatum, archiepiscopum eius urbis constitutum fuisse. Cap. XIV. num Severus hic sit Severus ille, de quo Gregorius Turonensis, in libro de gloria confessorum, c. L. loquitur, inquirat. Auctor ex temporum ratione nullam aliam inter hos Severos, nisi nominis similitudinem, intercedere concludit. Cap. XV. coniecturam de loco & tempore, quo Severus mortuus sit, proponit. Censet Auctor, Severum, ali-

quot

quot post CCCCVI. annis, a CCCCX. circiter, aut aliquanto post, quinquagenarium fere, Massiliæ diem obiisse. Ad ductus est ad hanc coniecturam perpetua Paullini post illud tempus de Severo silentio; Capitulari codice, Severum; monachum Massiliensem appellante; misera denique & infelicissima temporum illorum in Gallia conditione, qua adductum verisimile est se recepisse in maritimam aliquam urbem Severum, ubi tutus esse, & in alias, urgente necessitate, terras migrare posset. Cap. XVI. an Severo is cultus, qui Sanctis tribuitur, aut antehac habitus sit, aut nunc habeatur, querit. Profitetur quidem Auctor, hanc quaestionem non sui iudicii esse; sed ad ecclesiæ arbitrium spectare: verum tamen addit, nec esse Severum inter Sanctos publico cultu honorandos hoc tempore computandum, nec unquam fortasse fuisse computatum, nisi secundario & oblique, quatenus cum Bituricensi episcopo per errorem confusus fuerit. Venimus nunc ad ipsos Sulpicii Severi libros, qui hoc primo Volumine continentur. Sunt vero ii, qui ad vitam Martini spectant, nimirum Vita, epistolæ ad Aurelium, Bassulam, Eusebium, et Dialogi tres. In quibus edendis duo potissimum sibi proposuit, certe proponere debuit Cl. Prato, ut nos & verba Severi quam emendatissima haberemus, & dubia loca dilucide explicata legeremus. Iam illud cum non solum ex libris manu exaratis, sed ex coniectura quoque sæpenumero petendum sit: nos quidem de illo iam diximus maxima ex parte, sed sunt adhuc aliqua monenda. Emendationes ex codicibus repetitæ sunt nec pauca, nec parvi momenti: præ aliis memorandæ videntur nobis hæ. In epist. ad Bass. init. pro *iuſto loro traheremus*, dedit *iuſto dolore*. In eadem ep. habent libri plerique *sine delicto ullo*, unus Capitul. habet *dilecto*, ex veterum scribendi ratione, pro *dilectu* s. *delectu*, quod etiam in textu posuit. In Dial. I. c. 28. *navigationis meae cursum longe ante prægressus*, quod iam Giselinus coniecit, ex auctoritate codicis Capit. posuit, cum vulgo haberent & *cursum & progressus*. In eod. dial. c. 10.

pro *duodennis*, quod in vulgatis antea fuit, & ex Pratonis opinione fortasse ex compendio scribendi *duodennis* pro *duodecennis* ortum, reponit *duodecennis*, idemque verbum, ut minime latinum, ex omnibus Lexicis expungi iubet. In Dial. II. c. 8. pro *Claudiomachus* ex MSS. scribit *Claudiomagus*. In Dial. III. c. 5. pro *totius sermonis fidem apud te, Christe, depromimus*, invenit in codice uno *deponimus*, idemque melius huic loco convenire iudicat. Ibid. c. 13. invenit in codicibus *pseudoform*, & in textum recepit. Cap. 8. ibid. quod Giselinus in Trudonensi libro, Auctor in Brixiano invenit, & redonavit Severo, nimirum, *quae in conum sublime procedens*, pro quo vulgo *thronum*. Ibid. c. 8. pro *quid me — sic aspicias!* ex MSS. ponit *accipis*. Ibid. c. 5. pro vulgato *omnes custodia relaxari*, eleganter substituit *omnes custodias relaxari*. Cap. 3. ibid. quoniam Capit. habet *ut pars summabonibus obstr.* dedit *pars summa umbonibus obstruendis* etc. in vulg. verbum necessarium, *summa*, deerat. Cap. 2. ibid. pro vulg. *Valentiniano*, ex Capit. ponit *Valentino*, quod, ut diligenter ostendit, ponendum est. Dial. I. c. 28. *non potest omnium esse pars gloria*, ex MSS. rescribit. Ibid. c. 16. ex duobus codicibus *subinde restitans*, pro quo vulg. *respektans*, Severo donavit. In dial. II. c. 13. in Capit. invenit & anteposuit vulgatae, *ac obstupentes*, lectionem elegantiolem, *mox horrore quodam circumfundimur, ac stupore*. In ep. ad Euseb. ex capit. cod. *ne forte consilio hoc, quod etc.* legit. Antea erat, *ne forte inconsultum hoc quod etc.* Praecipue memoranda est in Dial. I. c. 15. insignis mutatio, qua pro *Memphis contiguum*, quod erat in omnibus codd. & edit. ex Brix. cod. posuit *Blembis*. At in Dial. I. c. 12, contra omnium librorum auctoritatem, *ro faciam inquit Galle quod praecipis*, in *faciam inquit Sulpici, quod praecipis* etc. mutavit. Sed excedit medicina modum. Sunt profecto praecedentia verba, ut iam Giselinus vidit, verba Galli, & *ro inquam* non indicat Sulpicium hic loqui, sed est vox flagrantis vehementer, adhortantisque. In errorem adductus est Prato, quoniam supra, post *Ego autem*, maiorem distinctionem

tionem

tionem posuit, quasi esset, ego autem Sulpicius dico; sed est ibi continuatus Galli sermo, ego autem — graviter irascerer etc. Hæc profecto expositio huius loci est verissima. Sed fac quoque nos errare, non tam librariorum, quam ipsius Severi negligentia accusanda, & verbum *Galle* erit retinendum. Notum est, talia in dialogis *παραδείματα* apud optimos auctores inveniri, ut apud Ciceronem in L. V. de Fin. ubi Pisonem loquentem producit: *quando igitur Et de voluptate cum Torquato, Et de honestate cum Catone est disputatum.* Qui sermo non Pisoni, sed Ciceroni convenit. Cui addas ipsum Severum in dial. 3. c. 5. *Exigit id infidelitas plurimorum, qui in aliquibus, quæ hesternò memorata sunt, mutare dicuntur.* At tertius dialogus, ut Prato quoque p. 266. observat, aliquanto post editus fuit; & quomodo Severus, qui die precedenti usque ad noctem dixerat, & summo mane colloquium, ut finxit, redintegravit, de infidelitate, prioribus demum dialogis editis perspecta, cognoscere potuit? Sed non opus est subtiliori hac defensione lectionis vulgatæ. Atque hic illud observamus, Pratonem sæpius lectiones reiicere tanquam mendosas, quæ vel æque bonæ sunt, vel receptis meliores etiam. Sic in Dial. 2. c. 4. pro vulgato *tum vero omnis multitudo — Christum Deum fateri*, habet unus liber *Christum Domini.* *Mendose* ait Prato. Minime vero. Quin sic scripsisse Severum certo nobis persuademus, & alluisse, ut sæpius solet, ad verba Lucæ, c. 2. — *nisi videret Christum Domini.* In Vita Mart. c. 27. vulgatas edit. cum non paucis MSS. fatetur habere, *non alii fuere insectatores eius, licet pauci admodum, non alii tamen, quam episcopi ferebantur.* Hanc tamen lectionem *apertissimum mendum* pronuntiat, & ex quibusdam codicibus *fere* substituit. Quare tamen? estne hæc repetitio sententiæ fortasse tam insolens, ut ferri nequeat? at, si argutari luberet, illud *fere* diceremus mendum. Nam illa altera repetitio *non alii* etc. satis demonstrat, non episcopos solos fere, sed omnino solos insectatores Martini fuisse. In Dial. 3. c. 17. habent vulg. pro *ut mox per illum*

sacras viri laudes Roma cognoscat, sacra. Inepte. Nos nihil ineptum videmus. Vtrumque aptissime dici potest. In Dial. 3. extr. pro *ignoti pulveris regione* —, ex Capit. & Brix. ponit *ignoti pulveris syrte tegetur*. Miramur profecto, quid sit, quod se illam lectionem non assequi fatetur, multo faciliorem hac altera, tumida, barbara, & minime latina. Illam enim narrare tantum, est etiam refutare. In Dial. 1. c. 14. — *cum — bestia non venisset, (nimirum audacis facti conscia ad eum venire dissimulans, cui fecisset iniuriam,) aegre patiebatur eremita.* Capit. codex habet *dissimulat*. Quod mendum putat Prato. At nisi dissimulat legamus, nonne et saltem intrudendum est? Nonne hæc lectio elegantior multo? In Dial. 2. c. 7. pro *illi vero felices erunt, si a disciplina exempli istius viri non recedant*, habet Lips. edit. *a disciplina exemplo istius viri etc.* *Pessime!* (est enim Lipsiensis editio,) clamat Prato. Optime arbitramur. Primum quid est *disciplina exempli*? Vix ipsum Pratonem, qui illam syrtē pulveris concoquit tam facile, hæc devorare posse credimus. Deinde, nonne optima est sententia? Felices, si a disciplina, quam ecclesia, quam religio præscribit, quæ sanctos viros & Christianos decet, non magis recedant, quam ille. Disciplinam vero pro observatione bonorum morum, pro instituto vitæ dici, docere pluribus, hoc esset ineptum. In Dial. 2. c. 8. utrumque bonum est, & tolerari potest, tam *ecclesia ibi est celebris religione sanctorum, nec minus gloriosa sacrarum virginum multitudine*, quam — *multitudo*, ut iterum subaudias *ibi est*. Hoc tamen non fert Prato, *res, ait, per se patet*. Idem denique dici potest de Dial. 2. c. 13. ubi in lectione Capit. *intente enim nos scilicet, intende* reiicit: idem de prooem. ubi, quod in quibusdam MSS. invenit, *omnia illius acta*, probat: de Dial. 3. c. 10. ubi *omnium spebus intentis*, lectioni alteri, *omnium aciebus intentis*, præfert: & in eod. Dial. de loco c. 9. ubi omnium MSS. lectionem, *nobis inspectantibus*, sive *spectantibus*, aptiorem multo altera, postponit lectioni Ald. edit. *nobis expectantibus*. Sic certe illa lectio, *fidei Evangelii derogatur, quam*
malam

malam vocat, melior est hac, *fides Evangelii derogatur*. Etsi enim illam ex Cicerone defendere conatur, dudum tamen docti viri illius loci nullam esse auctoritatem docuerunt. *Dubius est*, inquit Cel. Gesnerus in Thesauro, in v. derogare, *hic locus*. *An ita interpungendum: Fides huius locis cognita: ne perfidia Naevii ei derogaetur laborant*. Illud ei *hausit forte Naevii*. Sic in Dial. I. c. 10. non *confunditur quidem omnis verborum sensus*, si ut ponas pro *ac*, ut Vorfius fecit, cuius verba non erant ad ridiculum trahenda: atque illa *cum prima ei lex obedientiae poneretur, ac perpetem polliceretur* — *patientiam*, bene explicari possunt sic: haec fuit prima lex, cui obediret, ut patientiam polliceretur; *ac* tamen, MSS. auctoritate positum, & aequum bonum, retinendum est. Nunc videamus de coniecturis, quibus Severi orationi subvenit Editor. Primum quidem laudamus verecundiam illius & religionem in hac parte praestitam. Et quis eam non laudandam esse censeat hac tempestate, qua perprurifcentes digiti Criticorum quorundam lubentissime crudelem falcem in veterum auctorum libros immittunt, & illis quasi formulam quandam dicendi praescribunt. Nec adeo multae sunt haec coniecturae, etsi quaedam abesse possunt, neque, nisi aliquoties, in textum receptae. Sic p. 47. in ep. ad Aurel. pro *etsi rationem ullam dolor admitteret, gaudere deberem*, in textum recepit *etsi si*, ex ingenio: in Dial. 3. c. 8. ex coniectura Barthii *idolum*, pro *idolum* scribit. In Dial. eod. c. 13. pro *creditis*, quod in omnibus MSS. invenit, posuit *credetis*. Nihil opus. In Dial. 3. c. 17. *etsi maxime cursus in devio fit, non tamen tibi tanti sint, vel magnarum morarum ulla dispendia, quin illic adeas virum etc.* *ro etsi* separatim adhuc editum, coniunctim legit. Obiter hic, quoniam a nemine observatum esse videmus, monemus, hanc totam *ἐπισημ* expressam esse ex Virg. L. III. v. 493. *Hic tibi ne qua morae fuerint dispendia tanta Quin adeas vatem*. Haec de emendationibus ex ingenio in textu factis. Reliquas coniecturas in notis propositas esse, & videmus, & laudamus. Sic in Dial. I. c. 14. *quasi impleto*

officio & præstita consolatione discedere, (nimirum lupam, quæ quotidie panem ab eremita cepit, variisque blanditiis illi gratias egit,) coniicit Prato *consolatione*. Nobis vero scrupulum iniicit locus infra eod. cap. ubi eremita, ad quem lupa non amplius accedebat, *aegre patiebatur se alumnae solatio destitutum*. In Dial. eod. c. 13. *alia ibi germina nulla succedant*, coniicit *succrescant*. Sed quid opus? significatio hæc verbi *succedere* non adeo ab analogia, & reliquis significationibus, abhorret, ut expungenda sit vox. Sic in Dial. I. c. I. *quo minus amore tuo pendens*, coniicit, *ab ore tuo pendens*: c. 2. *neque gravabor quamlibet conferte vobiscum fabulari*, disiungendum esse coniicit *quamlibet*, ut sit pro *quantumlibet*. Quin, si pro *conferte* legas *conferre*, ut est in quibusdam libris, & *fabulari* in *fabulam* mutes, elegans restituetur Severo lectio. In Vita Mart. c. 21. extr. pro *videtis & videris*, quod erat in libris, coniicit *viderit is*, scil. qui bovis ictu periit, *cur tantam potestatem deus diabolo concesserit*. Vellemus, tota hæc *phōsis* abesset; quomocunque enim legas, vix cohærebit oratio, vix digna erit Severo. Ibid. c. 8. de servo laqueo suffocato, & in vitam redeunte, *max vivificante vultu, marcescentibus oculis, in ora illius defunctus erigitur*, coniicit, *livificante, vel livificante*. Falso. Non pingit hic locus hominem se suffocantem laqueo, sed qui vitam, qui colorem vitalem, recipit. Ut c. 16. *tunc paulatim singula contactu eius membra coeperunt viviscere*: & c. 2. *videt defunctum paulatim membris omnibus commoveri, & laxatis in usum videndi palpitare luminibus*. Quare & lect. Ald. *inardescentibus* prætulerimus vulgatae, etsi etiam hæc bene explicari potest. Locus Paullini, quo Prato suam coniecturam stabilire cupit, nihil huc facit. Nam hic hominem mortuum & suffocatum proponit; ille, ut diximus, hominem reviviscentem. Lubet hic aliquot exemplis ostendere, quam turpiter lapsus sit Prato interdum in cognitione accurata linguæ latinæ. Sic in vita Mart. c. 2. ubi pro vulg. *quibus rebus ita sibi omnes — devinxerat*, habet Capit. pro *quibus, elegantem* hanc lectionem appellat, quæ analogiæ verbi

verbi repugnat, quæ nunquam in bono Scriptore inventa est. In Dial. 3. c. 1. *qui hesterno auditorium amisit*, docet, hic *auditorium* sumi pro ipsa auditione, gr. ἀυδῖον, vel pro materia, quæ ad disputandum proposita est, gr. ἀυδῖον. Hæc significatio est plane nova, inaudita, & ex capite folius Pratonis, tanquam Minerva aliqua ex Iovis, prognata. Vellemus illam exemplo confirmasset aliquo. Magis necessarium erat, quam docere, auditorium indicare auditorum turbam. Hoc pueris notum. Ibid. c. 6. ad *effero siquidem spiritu*, hæc notavit: *non inutile puto lectorem monere, τὸ effero non a sero verbum, sed a sero nomen, derivatum videri.* Inutile omnino & falsum. Sed inprimis bella est interpretatio in Dial. 3. c. 6. *Sicut plerumque per clericos rotatur turbo verborum?* Quis non putet, *turbinem verborum* hic ita positum esse, ut, sicut apud Ovidium, *mentis turbine agi*, sit metaphora a turbine, i. e. δῖος, σέκουρος, deducta? Quis nescit illud Lucretii, *Turbine rotanti portant res venti.* Quis, præter Pratonem, vel in somno de trocho vel rhombo hic cogitet? Nemo profecto sanæ mentis ita loqui potuit, ut per turbinem verborum intelligat puerorum instrumentum lusorium, gr. βέμβηξ. Etiam meminimus, apud Patrum aliquem, cuius nomen excidit, *tormenta verborum, & verbis tanquam flagris verberari*, legere; hic tamen turbo tam ineptus est, ut vel a tumore Severi longe abhorreat. In Dial. 3. c. 2. *proclamat pater — Et — fatebatur.* Vix dubitare se ait Prato, quin Severus scripserit *fatebatur*. Nihil mutandum, alias omnia poetarum & oratorum scripta singulis prope in versibus obelo notanda essent. Age, statim Virgiliū illud corrige: *Anshora fundabat naves Et littora curvas prætexunt puppes.* Sed de his, post egregiam Clarkii ad Iliad. Homeri disputatiunculam, plura dicere velle putidum est. Tamen sapissime simili modo Prato, in temporibus verborum definiendis, hæret. Hæc de emendationibus dicta sunt; dicamus, ut proposuimus, etiam de adnotationibus. In iis, cum ex Paullino Petrocoriensis, Fortunato, Gregorio Turonensi, aliis, quæ a Seyero

Severo narrantur, illustrantur & confirmantur, tum loca & verba difficiliora explicantur. In Dial. 3. c. 4. docet, *custodias relaxari* dici pro *reos vincetos & in carcerem detrusos dimittere*: p. 130. usum verbi *quantocyus* ex scriptoribus posterioris ævi illustrat. Ibid. c. 3. observat, *diffuere* pro *redundare, supereffluere*; c. 5. *adserere* pro *laudare, s. defendere*; & in Vita Mart. c. 5. *expetere* pro *accedere, se conferre ad aliquem*, poni. Ibid. c. 18. *elogium* fumi in malam partem, pro *sermone minus honorifico*, docet. In Dial. 2. c. 12. *benedictionem* explicat per rem usu & contactu sanctæ personæ alicuius quasi sanctificatam, & cum veneratione conservandam, uno verbo, *reliquiam*. Ibid. c. 9. *epistolam ad aliquam facere* exemplo illustrat: ibid. c. 6. observat, sicut Imperatores *reges* dicantur, sic Imperatorum uxores, matres & filias, *reginas* dici. Quibus addantur, quæ in Dial. 1. c. 13. de verbo *disimulare* pro *negligere*; ibidem de verbo *praesumere*; in Dial. 2. c. 5. de usu particulæ *cur* pro *quod*; et in V. M. c. 5. de verbo *diaconio*, habentur. Atque hic vellemus multa abessent, molem quæ libri nulla urgente necessitate augent. Quid opus erat monere p. 24. *puerum servum* dici? quid opus formulam, *ne fando quidem auditum*, tot exemplis illustrare velle? Quid verbum *praetextus*? in ep. ad Aurel. quid in Dial. 1. c. 22. *spumante equo*? quid in D. 2. c. 5. *rerum potiri*? quid opus in D. 2. c. 1. *crinem* de igne dici, cur, aimus, opus erat, haec exemplis comprobare? Cur ad verbum *rheda*, fatis vel pueris notum, locum Quintiliani adscribit? cur ad verba in ep. ad Euseb. *inter fabulas iuges*, advocavit locum Idatii, *inter familiares fabulas*? cur p. 86. annotat, *cothurnum* stilum sublimem & tragicum, *socum* pedestrem & popularem significare? Neque monere debuit in Dial. 3. c. 14. *laborare* de iis usurpari, qui capite vel fortunis periclitantur. Contra, non pauca nobis legentibus occurrunt, quæ difficiliora sunt, & illustratione indigebant, ut *monasterium magnæ dispositionis*, ubi neque Vorstius nobis satisfacit: — *non leviter apud me actum est, ut ipse procederem*: Dial. 3. c. 4. — *cum futuris proventibus per assidua damna trepi-*

trepidaret; ibid. c. 7. in orationem profternitur; ibid. c. 2. — qui tanti viri constantiam præmiſſa auctoritate ſequerentur; ib. c. 11. huius diei communionem Martinus iniiit; ibid. c. 13. in Dial. 2. c. 1. hoc ergo ſecretum beati viri pauper ille captatum, cum ei archidiaconus dare tunicam diſtulſiſſet, irrupit. an pro tum legendum forte quam? ut caperet veſtem, quam etc. nihil certe melius videmus. Ibid. c. 2. longa linea copioſi lactis. Ib. c. 5. mortibus imperavit. Dial. 1. c. 26. ego autem profiteor, quia etiamſi mutus eſſes non defutura tibi verba. Quid hoc? fortalſe levi mutatione facta legendum qui. Sic paullo poſt, ut excuſes imperitiam, quia exuberans eloquentia, habet Venet. qui, quod melius placet. Ibid. cap. 13. palmam cuius interdum pomis uti ſolebat. Cap. 9. tua nobis repetatur orientalis oratio. Cap. 14. parvo tugurio, in quo non niſi unus recipi poſſet. In Vita M. cap. 13. Tetradii cuiusdam — ſervus daemónio correptus dolendo exitu cruciabatur. At in eodem capite dicitur Martinus immundum ab illo ſpiritum eieciſſe. Quid igitur illud dolendo exitu ſibi vult? an coniectura ſubveniamus huic loco, & legamus dolendo cruciatu exercebatur? ſed non lubet hariolari. Cap. 18. leproſum miſerabili facie — oſculatus eſt atque benedixit: ſtatimque omni malo emundatus poſtero die ad Eccleſiam veniens — gratias pro ſanitate, quam receperat, agebat. Quis agebat gratias? nonne leproſus? at niſi ſtatim qui legamus, neſcimus quomodo nos hinc expedire queamus. Explicari quoque poterant, Dial. 1. cap. 26. Boſporus excluſa. Cap. 22. in hoc deſideriis meis æſtuantibus: cap. 20. excludere a ſe conſuetium populos. Vita M. c. 20. ut eſt noſtrorum temporum ætas: et plura, quæ præterimus. Sunt præterea duo loca, in quibus inſignem librariorum oſcitantiam & incuriam deprehendiſſe nobis videmur, ſed a Prætone neglecta. Primus eſt in Vita M. cap. 22. audiebantur etiam plerumque contumelia, quibus illam turba daemónum protervis vocibus increpabat, ſed omnia falſa & vana cognofcens non movebatur obiectis, reſtabantur etiam aliqui ex fratribus, audiviſſe ſe daemónem protervis vocibus Martinum increpantem cur etc.

Illud prius *protervis vocibus* sine dubio mendam est, inde ortum, quoniam curiosus oculus scribentis librarii hæc inferiora adspiciebat, & per errorem supra intrudebat. Alter locus est in Dial. 3. cap. 6. *At parte in alia videres sine interrogatione vexatos & sua crimina confitentes, nomina etiam nullo interrogante prodebant.* Illud sine interrogatione vexatos quid sit, nemo facile divinabit. Quare transposita hæc verba suspicamur, & ad sequentia *& sua crimina sine interrogatione confitentes* retrahenda esse existimamus. Sed hæc obiter. Proponamus vero quædam ex illis adnotationibus, quibus paullo uberius orationem & sententiam Severi Prato exponit. In Dial. 2. c. 4. illum locum *non irratiocinabiliter in campo catechumenos fieri*, ex sententia Valefii interpretatur per campum, in quo martyres extremo supplicio afficiebantur. In Vita M. cap. 26. *nullumque vacuum ab opere Dei tempus, qua vel otio indulserit, vel negotio: negotium* hic lites indicare censet, quarum componendarum cura episcopis mandata fuerit. Nobis hæc opinio vix probabilis videtur. Primum, quia, quod ipse Prato fatetur, Martinus hanc curam presbyteris suis demandavit; deinde quoniam negotium simpliciter tantum otio oppositum est; denique totus locus nihil aliud indicat, quam Martinum sive operibus quibusdam intentum, sive negotiis liberum, semper de Deo cogitasse etc. De difficillimo loco in epist. ad Eusebium, *gentium prædicator, quem fluctus absorbit; & post triduum totidemque noctes* etc. Clar. Pratonis sententia hæc est: suspicatus est primum, Severum aut mendosum Paulli codice usum fuisse, aut prava ex græco interpretatione; atque ubi nunc legitur in vulg. *ter naufragium facti, nocte & die in profundo maris sui*, fortasse sic legisse: *ter naufragium faciens noctes & dies in profundo maris sui*. Neque ipse tamen huic coniecturæ magnum pretium statuit: existimat potius, non integram ad nos hanc epistolam venisse, ita ut, quæ nunc de Paulo dicta esse videantur contra veritatem S. S. ea potius ad Ionam spectaverint, sed festinatione librarii fuerint omissa. Laudat per eammodum locum

locum quendam de Iona ex Append. Tom. V. Opp. S. Augustini, ex sermone tertio in natali Petri & Paulli, ubi prope eadem verba Severi leguntur. Nobis quidem unum dubium, sed fortasse non magni momenti, formula *gentium praedicator* movet. Hanc enim non facile de Iona intelligi posse, monet locus in epist. ad Aurel. *Si vero gentium doctoris exemplo gladio deputatus* etc. ubi nullum alium quam Paulum significat, de quo in Hist. Sacr. Lib. II. cap. 41. In Dial. I. cap. 11. *foribus affixam de poste pendere*: hic ex Capit. cod. *ante postem* legit, & ianuam Romanam supponendam esse docet, quæ non intro impelli, sed extra domum trahi debuerit. Verum hæc minime convenire videntur in tabernaculum, *quod sibi instituit monachus, qui ad eremum secesserat*. Nîmis docta hæc ianua est, & scholam redolet. Multo facilius omnia intelligi poterunt, si nobis proponamus casam, non ad architectorum leges, sed irregulariter, ut aiunt, constructam. Neque aliud tabernaculum, si de eremita cogitamus, nostro animo obversari potest. In Dial. 2. cap. 6. *liquet hinc*, inquit, *Severum ex his patribus esse, qui Mariam, sororem Marthae, & foeminam peccatricem, unam personam faciunt*. Sed si quis recte & accurate omnia confideret, non videbitur Severus ita sensisse. Priora illa, *pedes sancti fletu rigabat, crine tergebat*, foeminam peccatricem respiciunt, non vero *cum interim diebus ac noctibus* etc. In sequentibus paullo infra: *sicut Martha illa ministravit Domino — & audivit ut Maria*, longe alia est sententia, quæ reginam cum Maria comparat. Nisi igitur vim verbis Severi adhibeas, non extorquebis inde illam sententiam. Hæc de commentario Pratonis in libros Severi de Martino. De dissertationibus, quæ sequuntur, alio tempore.

TRACTATIONES OMNIUM IVRIS CANONICI
partium, ex historia ecclesiastica, & Conciliis ac Ordinationibus Principum, perpetuo illustratae, partim rarioris, partim nondum editi argumenti, ad Ius Ecclesiasticum

fiasticum intra terminas suos revocandam accommodatae. Opus XX. annuum.

Brunswigae 1759. sumtibus Schroederi heredum,
Alphab. 4. & 4. pl. cum dimidia in 4to.

Auctorem agnoscit hoc opus *Kippingium*, Helmstadiensium nuper Antecessorem non incelebrem, qui tamen, dum pars aliqua operis iam sub prelo sudaret, diem obiit supremum. Cum vero integrum absolutumque numeris omnibus opus in schedis auctoris defuncti reperiretur, nulla ratio fuit Schroederianis heredibus, cur a coepto desisterent, praecipue cum *Chrysanther*, V. Cl. Verbi divini minister ad aedem d. Stephani Helmstadii, provinciam operis edendi, atque indicis conficiendi, imponi sibi passus esset. Constat autem totum opus Prooemio, Capitibusque viginti. Primum horum inscribitur: *de indole iuris ecclesiastici recte constituenda*: secundum, *de natura ecclesiae verae*: tertium, *de personis ecclesiam constituentibus, & earum officii generatim*: quartum, *de modis constituendi ecclesias earumque ministros*: quintum, *de exercitio religionis Christianae publico, sive Liturgia*: sextum, *de primaria ministerii sacri parte, doctrina & doctoribus, pastoribus & diaconis*: septimum, *de Sacramentis eorumque administratione*: octavum, *de potestate clavium*: nonum, *de directione ecclesiae, Episcopis, Abbatibus, Praepostitis, Superintendentibus, Decanis etc.* decimum, *de privilegiis, & immunitatibus, nec non stipendiis, & aliis ministrorum ecclesiae iuribus*: undecimum, *de elemosynis & officio Pastorum circa eas*: duodecimum, *de locis & aedibus cultui divino publico assignatis, earumque immunitate*: decimum tertium, *de bonis ecclesiae, & officio Parochorum circa illa*: decimum quartum, *de temporibus cultui divino externo constitutis*: decimum quintum, *de rebus quasi ecclesiasticis, speciatim coniugio*: decimum sextum, *de scholis*: decimum septimum, *de orphanotrophiis, xenodochiis, & similibus piis corporibus*: decimum octavum, *de sepulturis*: decimum nonum,

nam, de *decretis ecclesiasticis*: vigesimum denique, quod est ultimum, de *iurisdictione Ecclesiastica*.

Nemo existimet, consilium fuisse Viri doctissimo tradendi Ius Canonicum vel Ecclesiasticum, quo nostra aliave utitur ecclesia, eiusque usum distributum monstrandi, ut in quo plurimorum occupari solet opera, qui de Iure Ecclesiastico præcipiunt. Aliud prorsus ipsi propositum fuit. Scribit de iure constituendo, non de constituto. Principia itaque proponit, stabilit, ac vindicat, examinatque secundum ea, an recte nec ne constituta sint, quæ inter Germanos usu vigent, Ecclesiastica iura. Quod ad illa quidem attinet, *Thomasm* imprimis, omnemque adeo eius scholam, confutandam sibi sumpsit, utpote quæ, quo liberalior in imperantes, hoc iniquior fuerit in ecclesiam. Neque vero hoc demum opere bellum indicit opinionibus, quæ Cæsareo-Papiae obstetricari existimat. Actum id a se in Prolutionibus, ait, ubi simul demonstrata fuerit salûtas opinionum pluriam, axiomatum instar passim receptarum; quarum notabiliores sint: 1) *Iuris Ecclesiastici ambitum solis æterni cultus divini, tenuis circumscribi*. 2) *Cultum Dei externum humanum esse arbitrii*; 3) *regimen ecclesie partem esse civis imperii*; 4) *illius regiminis nullas iure divino positivo definitas esse partes*; 5) *rationes sacerorum, a legibus, quas — Thomasm & Boehmerus descripsere, discrepantes vel in fraudem abire, vel in tyrannidem*; 6) *iure Pontificio nos uti, etiam quoad capita nonnulla liquido a nobis repudiata*. Cum itaque contraria hæc iam ibidem sint evicta theoremata, se iisdem hic denuo demonstrandis posse supersedere non tantum, sed & illis, ut fundamentis iactis, omnem ideam *Iuris Ecclesiastici rite constituendi* superstruere.

Hæc vero, qualis sit, — ex sequeatibus nostri principii, ex universo opere passim collectis atque decerptis, intelligi posse existimamus. Consuet autem, notionem Iuris Ecclesiastici nonnisi ex idea *verae ecclesie* posse derivari: hanc neminem melius adumbrasse atque depinxisse Tertulliano, in Apologstico. Leges enim Ecclesiasticas, non tantum

ex proximis, sed & ex remotioribus ecclesiae finibus; scilicet ex externo & interno Dei cultu, conversione, aeternaque hominum salute, gloria denique Dei, esse eruendas atque definiendas. Fontes itaque Iuris Ecclesiastici esse oracula divina, Ius Naturæ, (quo nomine Noster quævis virtutis præcepta sana ratione cognoscenda intelligit,) ac denique conventiones a quacunque ecclesia consensu legitime declarato initas, nec ulla ratione superioribus illis adversas. Ius Canonicum vero ut retineatur a Nostriatibus, nec opus, nec suadendum esse. Ecclesiam universalem complecti omnes vere *fideles*: particularem vero esse quamcunque societatem, veri Dei rite colendi causa, pactis constitutam: verum Dei cultum non tantum internum, sed & externum esse; hunc vero sua natura requirere Symbola Fidei, atque conventus; ex utrisque omnia iura Collegialia ecclesiae competentia posse facile derivari, ac comprobari: hæc itaque perperam negari, & perperam in iuribus imperii censer: neque vero Credenda, divinis oraculis palam definita, a iure ecclesiastico prorsus posse exulare: divisionem receptam statuum, *in ben. Lehr. Wehr. und Mähr. Staat*, utique esse non tantum adæquatam, sed & utilem. (Nobis neutrum videtur: licet vindicias ab auctore conquistas satis diu pensitaverimus. Vera forte sunt, quæ ille inde infert. Sed vera forent, etiamsi ista divisio nunquam innotuisset). Eodem iure censendam & alteram, in Clericos ac Laicos, hominum divisionem. Neque enim docentium ordinem humano stare arbitrio, sed a Christo divina auctoritate esse constitutum. Ius eligendi doctores penes ecclesiae socios esse universos: posse tamen illud, turbarum cavendarum causa, in repræsentantes quosdam transferri, dummodo coetui ipsi saluum sit suffragium *negativum*. Ius Liturgiam adornandi, definiendi, mutandi-que, quatenus scilicet lege divina positiva non sit definita, commune esse tribus illis memoratis ordinibus. Mentio fit quoque distinctionis illius pervulgatae, qua cultum divinum alium publicum, alium privatum, alium denique domesticum-

mesticum dicunt. Sed ut facile quisque intellexerit, quid
 domestici nomine significetur; ita differentiam, quæ inter
 publicum & privatum intercedat, si scilicet arbitrium pa-
 ciscentium atque legislatorum animo præscindas, hic non
 magis quam alibi definitam, contra quam sperabamus, depre-
 hendimus: quæstiones vero his nominibus agitari solitas, si-
 lentio plane preffit Noster. *Potestatem Clavium* sacro ordini
 esse propriam, nec tamen cum iure *excommunicandi* temere
 confundendam. Hoc enim coetui universo competere,
 Ecclesiam Episcopis carere haud posse: esse & eidem ius
 eos vocandi, eligendi, constituendique; posse tamen &
 hoc ius Ecclesiæ collegiale, ut fere cetera omnia, in alios
 transferri exercendum, summò caveatur, ne isti eo abu-
 teantur: eandem esse originem iuris visitandi Ecclesias; poe-
 nas ecclesiasticas conventionales, quas vocant, haud esse
 omnino reprobandas; bene quoque ac utiliter fieri, quod
 Theologis in *Confessorii* locus sit, etc.

Ex his satis forte constabit, qualem Iuris Ecclesiastici
 ideam mente conceperit Noster, quemque finem propo-
 fuerit operi. Tuetur nampe iura collegialia Ecclesiæ cum
 Cæsaribus; Pæssio, aliisque, contra eos, qui omnia, quæ-
 cunque ab ecclesia fiunt, ab Imperio repetant: sed tuetur
 etiam iura imperii circa sacra contra Pontificios: monstrat
 tandem, ex fine ecclesiæ proprio, qua ratione iura colle-
 gialia ecclesiæ, ab aliarum societatum in civitate æque exi-
 stentium iuribus collegialibus, non possint non distare.
 In hoc sane acutior illis ICtis fuisse videtur, qui, dum de
 iure collegiali ecclesiæ disputant, non nisi ad ius societatis
 in genere animum advertunt. Immo, cum Noster ec-
 clesiam non intelligat, nisi eam societatem, quæ ad Deum
 rite, i. e. oraculis divinis convenienter, colendum cõierit,
 non poterat non & plurima ex *fine usque* Ecclesiæ tantum pro-
 prio, i. e. ex S. Codice, deducere. Enimvero, licet præ-
 ceptis a summo numine revelatis obligandi virtutem ne-
 mo Christianorum negaverit: nondum tamen constat, ea
 omnia ac singula in *Iur* posse deduci, & si etiam possint, forte
 inter

inter eos, qui vera Ecclesiae socios se profitentur, vix tamen, quoties libertas conscientiae adversus dissentientes tuenda venit, hisce argumentis multum proficiemus.

Diximus haecenus, quid in genere de Iure Ecclesiastico constituendo sentiat Noster. Non substitit tamen in his, sed potius specialiora quoque larga sparsit manu. Hisce tamen fusius commemorandis superfedere facile poterimus. Vix quidquam enim novi in illis deprehendas. Enarrat ea, quae inter Evangelicos in Germania legibus Ecclesiasticis moribusve constituta receptaque sunt. In exemplum proponit imprimis Ius Ecclesiasticum Saxonum Electorale. Et tantum abest, ut novatur, ut potius de eo vel maxime sollicitus fuisse videatur, quae ratione ea, quae nostratibus haecenus probata fuerunt, cum *idea sui Iuris Ecclesiastici recte constituendi* conciliaret, ex ea deduceret, illam his confirmaret, haecque contra acriores quorundam recentiorum notas defenderet. Videtur interdum melius sensit, quam elocutus est. Videtur etiam propius interdum abfuisse ab aliorum sententia, quam ipse existimavit. In definiendo Philosophorum exactitudinem imitandam sibi proposuit. An satis feliciter, alii viderint. Natus fuisset ad quaestiones Iuris Ecclesiastici enucleandas, si diligentiae par fuisset scientia Iuris universalis. Amavit loqui verbis alienis. Bene prolixam loca Thomasia, Boehmeri, Schilteri, Canzii, Pfaffii, aliorum, immo & haud pauca ex *Ordinationibus Ecclesiasticis Evangelicorum*, in suo opere extare voluit. Probat multa Boehmeriana, plura Schilteriana, Canziana & Pfaffiana vix non omnia. Vnus fere Thomasia semper ei vapulat, etiam tunc, quando forte non male sentit. Minus prolixum, immo & lectu minus taediosum fuisset opus, si modo alienorum, immo & suorum, paucior verborum fuisset.

Des jehigen Canzlers zu Gießen, und Hochfürstl. Hessisch-Darmstädtischen General-Superintendenten, D. Pfaffen;
Akademische Reden über den Entwurf der Theolo-
gie Anti-Despotic.

i. e.

LECTIONES ACADEM. CHR. MATTH. PFAFFH, Cancellarii Academiae Giessensis, & Superint. Generalis terrarum Hasso-Darmstadiensium, super Idea Theologiae Anti-Deisticae: deteguntur & confutantur in his incredulorum obiectiones, quas revelationi rose die faciunt.

Francofordiae, apud Raspium, 1759. Alphab. 2.
plag. 8. in 4.

In ea nos Dei providentia servavit tempora, quibus homines, qui se sale & ingenii acumine praë aliis instructos esse iactitant, religioni, quam ipsi profitentur, Christianae, arietem admovere, eandemque, quantum possunt, pessumdare conantur. Quamvis autem hæc mala Ecclesiae Christianae domestica lacrimis maiora sint; non tamen alto sopore sepulti iacent Viri, de re sanctiore optime merentes. Non intermittit Deus, pro sua bonitate, excitare viros doctos, & castiori religioni bene cupientes, qui causam eius strenue defendendam felici cum successu recipiunt. Inter hos, magno suo merito, imprimis eminet venerabilis *Christoph. Matth. Pfaffus*, eruditissimis copiosissimisque scriptis tam illustris, ut eius nomen veneratione Germani, eruditionem admirentur Galli, Angli, Itali, & quidquid est hominum litterarum amantium. Opus, de quo referre constituimus, ex lectionibus olim Tubingæ habitis, enatum est, prout in præfamine ipse Auctor indicat. Non uno igitur tempore, sed iam ab Anno MDCCLII. harum lucubrationum delineationes fuerunt institutæ, dum, ex desiderio eruditorum, in hanc, qua iam nitent, formam, cogerentur. Nemo nescit, difficile esse, Deistam Theologiam, Matæologiam potius dixeris, in certum aliquod atque distinctum systema redigere. Et enim, hi infelicitis nominis homines, nullo certo ordine utantur, sed extra orbitam vagantes, quidquid demum in buc-

M m

cana

cam venit, magno cum hiatu effutunt. Vt igitur hoc melius Deistarum argumenta, hinc & inde obtorto plerumque collo coacervata, intelligantur, Ven. Auctor omnem Naturalistarum matæologiam in certum aliquem ordinem digessit. Pauci omnino sunt, qui Deistarum ratiunculas ex ordine examinarint, atque confutarint: plerique omnes illorum insistant, si quis est, ordini. Unus Ven. *Lilienthalius*, doctor & Theologus Regiomontanus, hanc ingressus est cum illis disputandi viam, in spisso admodum libro, quem, germanico idiomate, bonam causam revelationis inscripsit.

pag. 3.

Laudat Pfaffius hoc institutum Lilienthalii, illumque passim presso pede sequitur, cum totius theologiæ anti-Deisticæ ambitum, decem sectionibus, seu capitibus, absolvit. *Cap. I. p. 1 — 66.* tradit Historiam Deistarum, & recentiores potissimum Deistas, quos Fabricius, in syllabo Scriptorum, qui veritatem religionis Christianæ adversus Atheos, Deistas etc. vindicarunt, prætermisit, paulo curatius recenset, ex ephemeridibus litterariis, etiam peregrinis. Multa in hac commemoratione occurrunt rei momenta, quæ historiam litterariam excellenter illustrant. Nimis prolixum foret, horum Scriptorum hic prodere catalogum. Id saltem monuisse refert, Ven. Auctorem *Io. Craigii* Principia Theologiæ Christianæ mathematica, atro quoque notare carbone, ac fortiter improbare operam, quam in emittenda nova huius libri editione impendit Cl. Titius, Professor

pag. 23.

Wittenbergensis. *Caput II.* sistit obiectiones Deistarum adversus religionis Christianæ doctrinas & mysteria, p. 67 — 138. Communis omnium Naturalistarum sententia, est præiudicata opinio, nihil esse credendum, quod sanæ rationi sit contrarium. Demonstratur hic ex adverso, rationem sobriam cum revelatione non pugnare, quod multis fidei articulis confirmatur. Ita inter philosophiam puram, & Theologiam, nullus est dissensus, quia mysteria, quæ ignorat ratio, plenius exponit revelatio. Si etiam impossibile est secundum rationem, parere virginem naturaliter, hoc est, sine congressu cum viro; non tamen impossibile est, eam su-

per-

pernaturaliter & per miraculum concipere ac deinceps parere. Examinantur ulterius argutiæ adversariorum contra spiritualitatem, omniscientiam, sapientiam, immutabilitatem, & reliquas Dei perfectiones confictæ. Obiiciunt in primis Deistæ tria argumenta, quæ sapientiam Dei imminuere ipsi putant: *Primo* Deum fovisse aiunt fines, de quibus præviderit, illos nunquam esse futuros; *secundo*, Deum non ea elegisse media, quibus fines sine impedimento assequi potuisset; *tertio*, contradictorium esse, Deum protoplastas ad felicitatem designatos tam stupidos creasse ac rudes, ut etiam a bestia, qualis est serpens, decipi poterint. Diluuntur hæc Deistarum scandala, & solide dissolvuntur. Progreditur Auctor ad reliqua religionis arcana, ad circumcisionem, sacrificia, imputationem peccati Adamitici, et cetera. Prolixe tandem infirmitatem opinionem paucis abhinc annis a Warburtonio, Theologo Anglo, inepte propositam, Deum in Pentateucho Moysi, doctrinam de præmiis & poenis, post mortem futuris, penitus præterisse. Quam insulam Theologi, quem decebat religionem defendere, opinionem, Deistis oppido gratam, rationibus satis validis prostravit Auctor. *Caput III.* est de objectionibus Deistarum adversus Theologiam Moralem, p. 138 — 158. Præteritas esse in Decalogo leges plerasque morales, satis impudenter adserunt Deistæ. Porro dicunt, pleraque præcepta moralia, a Christo & Apostolis tradita, naturæ & conditioni humanæ repugnare: qualia sint, de abnegatione sui ipsius, de deserendis fortunis, de vita pro fratribus ponenda, & istiusmodi. Vindiciæ circa has ratiunculas ita instituuntur, ut eadem suo robore, si quod est, ac veritatis specie prorsus exuantur. Tenues autem hæc plagulæ nobis non permittunt, argumenta utramque in partem ventilata commemorare diligentius. *Caput IV.* complectitur objectiones adversus vaticinia in codice V. T. tradita, p. 159 — 182. Impugnant insipidissimi homines revelationis divinæ modum, per somnia, colloquia, & visiones aliquando factum: sed demonstratur ab A. discrimen inter somnia, quo-

pag. 75.

pag. III

rum alia sunt divina, alia vero humana, nec non diabolica, quæ in meras abeant phantasias, illusionesque; cum divina contra, ipso rerum eventu se divina sustentant inspiratione. Ridiculum porro est Deistarum argumentum, cum aiunt demonstrari nullo modo posse, hæc vaticinia ante rerum eventum esse consignata. Eviçtum enim est, viros Propheticos illis omnino vixisse temporibus, quæ a complemento vaticiniorum fuere remota longius. Heu! quam temere fingitur personarum temporumque fallacia. Nec hic subsistit Naturalistarum insaniam, sed Christo, eiusdemque legatis, hanc quoque imprimunt maculam, eosdem male ac

p. 277. sq. callide abufos esse Prophetarum vaticinijs, illaque in suam traxisse rem. Hæc deliramenta, ut everterent veritatem religionis Christianæ, iam dudum attulerant Iudæi, quos solide confutarunt Guffetius in libro Chizzuck Emmunah, & Limborchius in collatione cum erudito Iudæo. Progreditur Auctor in *Capite V.* ad Deistarum impedimenta, in miraculis divinis ex ipsorum quidem persuasione, obvia, p. 293—387. Adferuntur miracula ex V. & N. Testamento, & a criminationibus hostium veritatis vindicantur. Ex amplissima horum miraculorum segete, unicum saltem proferemus, ne hoc argumentum sicco pede præterisse videamur. Commemoratur Num. XXII, 28. asinum Bileamum esse allocutum. Istud miraculum confirmatur N. Testamenti oraculis, 2. Petr. II, 16. & in Epist. Iud. vers. 2. conspicuis. Mirantur nonnulli, nuper admodum Venerabilem *Christoph. Aug. Heumannum*, illustrem Theologum Goettingensem, fama & meritis inclutum, in Interpretatione nova duorum Scripturæ Sacræ locorum, Num. XXII, 20. seqq. & Ioh. X, 11. seq. Hanoveræ 1758. edito, veritatem huius miraculi negare esse ausum. Rem inter Bileamum & asinum gestam, pro mero ille habet somnio. Ab hac tamen Heumanni V. Cl. nova interpretatione longius recedit Pfaffius. Transit Auctor in *Capite VI.* ad facta quædam in codice sacro commemorata, quæ omnem excedere fidem videntur, pag. 388—440. Huius com-

p. 352.

matis

mentis sunt, descriptio paradisi, historia de costa Adamo dempta, de loquela serpentis, & sic porro. Prior obiectio facile corrui, si consideres, orbis situm post diluuium sine dubio esse mutatum; nec incredibile est, si alterum species, primum hominem Adamum dormiisse, neque dolorem sensisse; ad tertiam quod attinet obiectiunculam, in confesso est, ex ipsa poena serpenti imposita, serpentem tantum fuisse diaboli instrumentum, quare illa poena duplex fuerit, altera ad serpentem, altera vero ad seductorem pertinens. Innumeræ adhuc adducuntur Deistarum obiectioes, sed pleræque tam ieiunæ sunt atque leuidentis, ut vix aliquam mereantur confutationem. *Caput VII.* commemorat nugas atque calumnias, quibus Naturalistæ onerant Patriarchas, Moesen, Dauidem, quin immo ipsum Christum atque Apostolos, pag. 450 — 533. Nihil non conuitorum in hos sanctissimos viros evomunt, illorumque fraudulenter arroquant sanctitatem. Dauidem inprimis nobis sistunt tam deformem, ut monstrum illum potius dixeris, quam hominem. Tanta est horum homuncionum vesania! Librum porro, qui appellatur Canticum Canticorum, pro libro quodam habent amatorio, atque obsceno. Permulta vero huic calumniæ obstant argumenta. Etenim hic liber semper pro libro divino ac canonico ab Ecclesia Iudaica est habitus. Sensus porro divinus nullo modo cum pia pugnat interpretatione. Ex his igitur, quæ hoc loco parca manu adduximus testimoniis, facile colligitur, quibus criminationibus Christus, eiusque legati, proscindantur; sed ab iis recensendis, religione ducti, modeste abstinemus. *Caput VIII.* eruit difficultates a rebus Astronomicis inprimis petitas, pag. 534 — 548. E multis, quorum mentio fit, miraculis, fumamus illud, quo sol & luna stetisse dicuntur. Deistæ hoc miraculum cum fabula Muhamedis comparant. Narratur enim in Corano, hunc impostorem, lunæ, ut se demitteret, aliquando imperasse. Peperit vero hoc miraculum inter Astronomos ac Mathematicos sententiarum divortia, iam emittenda. Elegit, quem supra exci-

tavimus, Ven. Neumannus, novam interpretationis viam, adferens, verba לַיָּרֵךְ de sole, & לַיָּרֵךְ de luna usurpata, nihil aliud significare, quam filere, ita ut sensus sit, solem & lunam observasse silentium; quo verbo *filere* utantur Scriptores profani de splendida solis & lunæ luce. Sensus itaque erit, radios solis & lunæ tam splendidos fuisse, ut victoriæ inservire viderentur. Quæ si admittatur interpretatio, fiderum cursus non fuit impeditus; nec in *totum*, sed in *tantum*, רֹדְפֵי stare solis & lunæ est admittendum. Non profus pag. 536. alienus est Ven. Pfaffius ab hac sententia. Descendit deinceps in *Capite IX.* ad ea, quæ in Scriptura Sacra videntur esse contradictoria, p. 549 — 560. Deistæ has contradictiones in rebus dogmaticis, ethicis, historicis, sed & propheti- cis potissimum, quærunt. Unicum tantum adferemus exemplum, ex Matth. V, 17. petatum, ubi dixit Christus se non venisse ut dissolveret legem. Rident ad hæc Deistæ, aiuntque, hæc cum veritate pugnare: sed dextræ responderetur, Christum hic loci agere de lege morali, non autem ceremoniali, quam implevit, ac eo ipso extinxit. Stat adhuc legis moralis auctoritas immota, soluta lege ceremoniali, nonnisi ad certum statum, conditionem, & tempus, genti Iudaicæ data. Finem operis facit *Caput X.* de obiectionibus contra inspirationem certitudinemque Scripturæ Sacræ inscriptum, pag. 561. ad finem. Aggrediuntur armata quasi manu Deistæ libros sacros, eosque satis audacter spurios nominant. Tela inprimis in Mosis Pentateuchum coniciunt, quod Ioannes quoque fecerat Clericus. Contrahenda vero iam sunt vela, siquidem in alia rei argumenta excurrere, angustiae huius descriptionis non permittunt. Dignum ceteroquin est hoc Ven. Pfaffii opus, eruditum iuxta ac perpolitum, quod ii omnes, qui religionem Christianam contra argutias Deistarum defendunt, diligenter legant, atque in usus convertant suos.

*MEMOIRES CONCERNANT CHRISTINE, REINE
de Suede, pour servir d'Eclaircissement à l'histoire de
Son*

Son Regne, et principalement de sa Vie privée, et aux Evenemens de l'Histoire de Son tems, civile et littéraire: contenant entre autres un Ouvrage de cette suivante Princesse sur sa propre Vie: - de même qu'une courte narration de ce qui s'est passé depuis la mort de Gustave Adolphe Son Père, jusqu' au tems qu'elle resigna la couronne: comme aussi un Abregé de l'histoire de son propre Regne, composé par ses ordres, et accompagné de ses remarques; ses Negociations, son Commerce de Lettres, ses Instructions données à ses Ministres, depuis l'an 1657. jusqu' à sa mort, etc. Le tout accompagné de Remarques. Enfin on y a ajouté quelques autres traités de la Composition de la Reine.

Vincet Amor Patriae. —

Virgil. AEN. L. VI. v. 823.

TOMVS III.

Amstelod. ap. Io. Schreuderum, & Petrum Mortier iun. 1759. Alphabeta 3. quaternis, cum mappa Geographica ad belli tricennalis epocham eam, qua Gustavus Adolfus & Christina Germaniæ incubuerunt.

Quod in his *Actis* Nostri professi olim sumus, (Anno 1753. mens. Maio & Octobri,) cum duos priores egregii istius Operis Tomos recenseremus, nempe, egregie iuvari hoc *Arckenholtzii*, Viri illustris atque doctissimi, studio, non Christinae solum reginae, sed omniæ propemodum eius temporis historiam: hoc eo lubentius iterum profiteremur, quo sunt ea omnia, quæ hoc tertio Volumine continentur, exquisitiora, & ad argumenti aliquam seriem omnino pertinentia; quoque erat verendum magis, ne interirent, aut doctorum hominum oculos fugerent, quæ hic Editor ab Eminentissimo Romanæ Ecclesiæ Cardinali, Albano, monumenta nactus est. Summo igitur iure, tanto litterarum Patrono, Albano Cardinali, Editor hunc Tomum

Tomum inscripsit, quod eius Bibliothecæ debentur Supplementa hoc loco proposita. Iam, quæ sint, ordine, Voluminis istius bona, videamus.

Sunt igitur: I.) *Vita Christianæ Reginae*, ab ea ipsa descripta, octo annis ante, quam mortem Romæ oppeteret. Deo dicavit, quod hic de se scripsit; estque tota oratio grandis, & pudica, tributa in Capita IX, quibus exponitur de Regno Sueciæ in univcrsum (Cap. 2.); de initiis religionis Christianæ in Suecia (Cap. 3.); ubi tamen in calculo error est: non enim a. 940. demum religio christiana apud Suecos recepta fuit, sed iam, fatentibus omnibus, anno 829. Ansharius, monachus Benedictinus, Regem Sueciæ Bioerner, Ludovico Pio intercedente, permovit, ut posset libere prædicari in Suecia Christus. Quæ eodem hoc capite de Lutherana hæresi Sueciæ inducta, suæ ipsius gentis opprobrio, scribit Regina, talia sunt, ut videatur Romanæ curiæ, a qua sovebatur cum hæc scriberet, obtrudere palpum voluisse. Reliqua capita sunt de Christianæ maioribus, nativitate, infantia, atque educatione; qua occasione Patris sui imaginem regina pulcre delineavit p. 30: de rebus iis, quæ mortem Patris subsequutæ sunt: de regni initiis Christianæ: de studiis litterarum; quo loco, quæ de moribus suis regina scribit, p. 56. legi merentur: de administratione regni, regina matre exclusa. Super qua re ita scribit Christiana: *Mon sentiment est, que les Femmes ne devoient jamais regner; et j' en suis si persuadée, que j' aurois été sans doute tout le droit de succession à mes Filles, si je me fusse mariée. Car j' aurois sans doute plus aimé mon Roiaume que mes Enfants, et c' est le trahir que de permettre, que la Succession tombe aux Filles. — Il est presque impossible, qu' une Femme se puisse acquitter dignement des devoirs du Trône, soit qu' elle gouverne pour elle même, ou pour son pupille. L' ignorance des Femmes, la foiblesse de leur ame, de leur corps, et de leur esprit, les rendent incapables de regner. —* Paradoxon istud *Arakenholtzius*, Elisabethæ, Anglorum reginæ, & Amaliæ Elisabethæ, Hassiæ, exemplis, (poterat vero

versp & aliis multis, e veterum atque nostrorum temporum memoria,) pulchre confutavit. Hic finis est eorum, quæ de vita sua Christina prodidit. Sequitur

II.) *Rerum gestarum, a morte Gustavi, Adolphi, ad abdicationem Christianæ, anno 1654. factam, historia.* Ad extremum autographi, qui fuit Reginae ab epistolis, *Guldenbladus*, adscripsit, quæ essent in margine adnotationes, eas esse a manu Reginae. Neque invidit eas Lectoribus *Arkenholtzius*. Recensentur igitur hic potissimi eventus, secundum annorum seriem. Concinnæ omnes sunt, atque elegantes, Reginae adnotationes. Nihil unquam ingeniosius scriptum est a persona regia. Eas autem adnotationes ab ipsa Regina esse, eaque sola, etiam ipsa res loquitur. Admiserunt iis adnotationes prolixiores Celeberrimi Editoris. Cræbra in iis vestigia veteris odii Danorum. Magis adhuc invisus Saxo, propter Directorium rei Protestantium, & Pacem Pragensem. Atris hic coloribus, neque tamen decebat, describuntur, Elector Iohannes Georgius I. & Administrator eius, Arnheimius. Fata Messeniorum, eorumque vera causa, graphice describuntur pag. 166. sq. Amplia deinceps relatio, de Abdicatione Reginae inseritur: quam excipit pag. 180. Mappa Geographica, qua designantur loca, ad quæ durante bello tricennali a Suecis depugnatum est; urbium item ac munimentorum, quæ Sueci, occupata armis, pacis Westphalicæ tempore in Germania tenebant, auctore *Matthæo Seuttero*, Geographo Imperiali. Habet eam & *Dom. de Meiern*, in Historia Pacis Westphalicæ Tom. VI. ad calcem præfationis, sed tam mendosam, ut neque nomen Lucenæ, oppidi, ad quod Adolphus, fortiter pugnans, occubuit, exhibeat. Sunt post hæc

III.) *Commentarii de iis quæ gesta sunt regnante Christina*: iterum cum adnotationibus reginæ ipsius. Auctor istorum Commentariorum, sine dubio est Scriba Reginae, *Guldenblad*. Stilus fere tenuis, neque narrandis rebus tantis accommodatus, qualis in Historia superiore etiam

Nn

regnare

regnare nobis videbatur. Notæ Regiæ & Arkenholzii breviusculæ sunt, illustrando tamen contextui apprime utiles. Series chronologica commentariorum ab anno 1633. usque ad annum 1654. procedit. Pag. 212. occasione Instrumenti Pacis Westphalicæ observat Ill. Editor, se Domino de Meiern indicasse, quod in Authentico Pacis Osna-brugensis, Holmiæ servato, sint rasuræ quædam & corre-ctiones vocum, quas Lambergius Comes, unus e Legatis Imperatoris ad paciscendum, sua manu, videntibus atque consentientibus Legatis reliquis omnibus, fecisse creditur. Ad pag. 218. adnotat Arkenholzius, quod vulgo scribunt, & nuper admodum *Koelerus*, in Hist. Imperii p. 569. confidenter scripsit, 5. Milliones thalerorum, a 7. Germaniæ Circulis, ad pacificationis præscriptum Sueciæ solvendis, solutos constituto tempore fuisse, id quidem certo non constare; absurdum igitur esse, quod vulgo aiunt, Christinam omnem eam summam suis deliciis impendisse. Hoc contra fide dignis testimoniis evinci, Electoribus, Moguntino & Palatino, itemque Hassiæ Principi, reipublicæque Ulmanæ, maximam summæ partem, quam solvere receperant, remissam fuisse. Bavarus de solvendo ne cogitavit quidem, tutus forte paroemia: procul a love, procul a fulmine. Sequuntur

IV.) *Negotiationes et Commercium litterarium Christianæ*, a pag. 225. usque ad finem Voluminis, ab anno 1654. quo regno se abdicavit Regina, ad annum 1679. Præmittitur ab Ill. Editore quædam quasi Introductio, ut, quæ consilia istis quidem Litteris & negotiationibus Christina foverit, pateret eas ipsas lecturis ante, quam legerent. Pendebat Regina, post abdicationem suam, inter fidem popularium suorum, labefactatam bello Polonico, & benevolentiam Aulæ Romanæ; ita tamen, ut difficulter videretur privatæ vitæ adfuescere, certe difficilius, quam Quintus olim Carolus, immortalis memoriæ Imperator. Cultui Pontificiorum cum se addixisset, multis modis eum in Suecia non solum, sed & in Dania, atque in urbe Hamburgo, etiam incassum,

incaffum, confituere allaboravit. Bis rediit in Sueciam; altera vice, non fine infigni taedio, repulfa e regni finibus; Hamburgi item anno 1667. plebis infultibus, etfi fuo aliquo merito, exposita. Exantlatis deinceps mille moleftiis, quum in tuto collocaffe fibi videretur redditus annuos e Suecia; adpirat ad Regnum Poloniae, quo fe tum abdicaturus ibat Rex Iohannes Cafimirus. Eduntur hic, pag. 338. fqq. Acta Negotiationis huius, quae, quod fciamus, publice adhuc propofita a nemine funt, imo neque fufpicatus eft quifquam. Digna in his lectu imprimis eft totius negotii iftius, (quod etiam Principibus Europae reliquis, fole Pontifice confcio, inflituerat,) expositio, tradita Mandatario fuo, P. Hackio, Ordinis Ciftercienfium Monacho. Legitur autem a pag. 340. ufque ad pag. 347. Deinceps pag. 375. fqq. funt refponfa reginae ad ea obftacula, quae Poloni electionem Chriftinae impedire dicebant. Sexum obiecerant, & coelibatum: ad utrumque regina pulchre refpondet; nifi quod fallitur in hoc, quod, quae Jagelloni deinceps rupfit; Hedwigen, Ludovici Magni, Hungariae & Poloniae regis filiam *unicam* dicit, cum foror eius, primogenita, Maria, Hungariae regina, coniux Sigismundi Imperatoris fuerit. Pagina 357. proponitur Breve Pontificis, Clementis IX, ad Praelatos, Senatores, atque Nobilitatem Polonicam, fuper eligenda Chriftina. Pagina 386. memorabilis eft Reginae refponfo ad obiectiones, P. Hackio, a Polonis, cum in Comitibus fuper eligendo Rege confulerent, factas. Sunt in his obiectionibus res tales, quas non poterat non regina, fatyrica dictione, (qua legenda difficulter rifum teneas,) profequi. Sed tamen irrita fpes reginae fuit, electo in regem Michaelae Koributh Wiefnowitzky. Qua in re, aut decepta a Romano Pontifice commentitia commendatione Regina; aut, fuo more, hoc follicitius elaboravit, quo difficiliorem fciret, atque adeo incertiore, propofiti confilii exitum. Pag. 466. fqq. relatum legimus, reginam Chriftinam, beneficio Clementis X. Pontificis maximi, Monasterii S. Brigittae, (Chartae veteres ut plurimum Birgittam nominant,) quod

quod Romæ est, Protectionem suscepisse. Regio Suecorum sanguine nata fuit Brigitta hæc, mortua Romæ anno 1373. sanctis accensa 1391. Biblia in veterem sermonem Suecicum verti iusserat, quod nondum satis perita esset latinæ linguæ. Celebrantur eius revelationes, quas dicebat habere se ab Angelo. Sunt autem excusa typis aliquoties; atque inter eas tales, (in primis quæ ad Sueciam pertinent,) quæ inspirationem mentiuntur. Pag. 492. & seq. narratur, Status regni Galliæ administratos, odio Christianæ, edi curasse anno 1676. *Memoires tirés des Dépêches du Sieur. Chanut, par Linage de Vauciennes*; quo libro vita antea Regina teterrimis coloribus depingebatur, amoribus etiam recensitis. Ea omnia calumnias declarat Regina, & Bourdelotium, (quem Legatum in Gallia aiebat,) per Epistolas, quæ hic leguntur, monet, ut ne desistat urgere impostoris, si quidem detegatur, coërcitionem. Quid Cardinali Bullioneo in Galliis, in favorem religionis Pontificiæ in Regno Sueciæ, & ratione redituum suorum, in commissis dedit, legitur pag. 500 seq. Reliqua Voluminis huius ea concernunt, quæ in Pacificatione Noviomagenfi anno 1679. pro se decerni vehementer cupiebat. Facile vero ex iis, quæ nos non selecta, sed ut quæque incurrerunt in oculos, hic proposuimus, intelligitur, quam egregium Opus erudito orbi illustris Editor largiatur, quod & propter Sueciæ Reginam Christianam, cuius ita res gestæ in clarissima luce collocantur, & propter rerum, quas nemo unus Scriptorum prodidit, memoriam, libenter & cupide legent, quotquot historiarum amantes sunt. Nos profecto vehementer cupimus, ut *Quartus Tomus* Operis, qui futurus est ultimus, atque ad finem vitæ Christianæ Reginæ pertinet, quantocyus prodeat, ut illustri *Arkenholtzio*, non instituti solum Operis, sed etiam absoluti, gloria frui liceat. Sunt in Bibliotheca Academiæ Lipsiensis Epistolæ Grotii, cum esset Legatus Lutetiæ Parisiorum, ad Christianam & Regni Proceres latine scriptæ. E quo Codice Epistolarum si quid volet Ill. *Arkenholtzius* depromere, non credimus negaturam Academiam. COR.

CORNELII NEPOTIS VITAE EXCELLENTIUM.
Imperatorum, e recensione atque cum Animadversonibus.
Ioh. Andreae Bosii: libellum variarum Lectionum et
praefationem addidit IOH. FRIDER. FISCHERUS.

Lipsiæ, in libraria Veidmania, 1759. Alph. I.
 pl. 6. in 8vo.

Quod nuper Fischerus V. C. cepit, cum elegantioribus litteris saluberrimum, tum bonis & doctis viris gratissimum consilium, foedissimas sordes, quibus, irato Apolline, & indignantibus Musis, Minellii, Junckeri, Stubelii, reliquorum eiusmodi capitalium Criticorum inepta diligentia, pulcherrima veterum Scriptorum monumenta conspurcavit, abolendi, atque e conspectu oculisque juvenum quam longissime removendi, nondum abiecit; neque ut posthac abiiciat hoc magis est optandum, quo maius & incommoquum, & dedecus, a puerilibus hisce & ridiculis comatibus in bonas litteras redundavit. Neque enim quemquam, nisi iniquum, & negotii, de quo agitur, imperitam, Virum doctum non magis sibi, quam litteris, honorificum laborem suscipere, negaturum esse arbitramur; neque illi ea de causa succensurum, quod *Scriptorum Latinorum sancta et veneranda monumenta ab impuris manibus et profanis ingeniis eorum*, quos modo nominavimus, hominum, *violata esse* dicit, notasque Stubelianas *pestes litterarum* appellat; aut nobis etiam, qui lubentissime illi assentimur. Quosmodum vero nuper Cl. Fischerus Ovidium & Iulianum sic edidit, ut cum tironibus, tum iis qui longius in his studiis progressi sunt, confuleret, atque, ut mediocri ære bonum sibi quisque interpretem parere posset, efficeret: ita etiam, nec dissimili ratione, in Cornelio edendo veritatus est. Verba ipsa expressa sunt ex altera Bosii editione, quam non immerito Vir doctissimus priori prætulit. Diligenter enim secunda vice Cor-

nelium recognovit *Bosius*; suas animadversiones auxit & emendavit; quæ in priore editione sibi minus probabantur, omisit; alias denique, & meliores fere lectiones, in priorum locum suffecit. Eiusdem *Bosii* animadversiones integræ, ex eodem exemplo, subiectæ sunt. Non opus est, ut in his laudandis commendandisque longiores simus, cum *Bosiana* editio prope omnium manibus teratur, sitque vel ex Volumine *Epistolarum*, *Bosii* manuscriptorum, (quod est in *Paulina* *Academiz nostræ Bibliotheca*,) cognitum, quam solerter doctissimos quoque viros, antequam *Scriptorem* eum ederet, super variis locis, in quibus clarum ipse non videret, consuluerit. Unum dicimus, uberrima accuratæ eruditionis copia illas efflorescere; diligenter testimonia aliorum auctorum laudari; de lectionibus iudicari acutissime; denique non solum verba *Nepotis*, sed etiam orationem atque historiam egregie illustrari. Quare etiam suo iure *Bosius* a *Fischero* *sospitator et servator Nepotis* appellatur. Sequitur dein index idem, quem ex *Boecleriano* excerptum, editio *Staveriana* altera exhibet, non ille quidem omnibus numeris absolutus, sed utilis tamen. Additus est etiam liberulus variarum lectionum, e libris cum scriptis, a viris doctis excussis, tum editis antiquis, a *Fischero* V. Cl. institutus. Contulit inprimis cum reliquis, & editionem primam *Iensoni*, quam ipse *Fabricius* ignoravit, quam nullas adhuc *Editorum Nepotis* evolvit; quam solum *Metarius* laudavit; & item aliam, quam seculo decimo quinto, anno fortasse extremo, adornatam esse suspicatur. Est illa formæ quadripartitæ, & tota fluxit ex *Iensoni*, nisi quod *Catonis* & *Attici* *Vitas*, quæ in illa desunt, exhibet; multis ceteroquin operarum vitis contaminata. Exstant in illa *epistolæ* tres: *Petri Corneli* ad *Theodorum Platam*: *Ias. Besheti* ad eandem *Platum*: *Francisci* denique *Philoffi*, (celebris illius decimo quinto seculo *Grammatici*, *Poetzæ*, *Oratoris*, *Philosophi*, cuius *grammatica*

matica scientia barba conficit Timotheo,) Mediolano ad Platum scripta. Quare Fischerus hanc editionem in eadem urbe curatam esse coniicit, & Mediolanensem appellat. Excerptit deinde lectiones diversas, Vita Catonis & Attici, neque contemnendas eas; exemplo usus, quod forma maxima Brixiae, cum Vita Plutarchi, anno nono & nonagesimo Seculi quinti decimi, prodit. Inspexit denique diligenter editiones Aldinam, Stephanianam, Argentoratensem in aedibus Schureriis absolutam, Parisiensem ab Ascensio curatam, Venetam Afulani, Coloniensem Ioh. Gymnici, sive Longolianam, Lambinianam, Keuchenianam, Gebhardianam, Boeclerianam, Heusingerianam, & Staverianas. Neque tamen his excussis, omnes Nepotis editiones excussas esse fatetur Cl. Fischerus. Non fuit illi copia Iuntinae, non Parmensis, anno octogesimo Seculi decimi quinti editae, non Brixianae, a Iacobo Britanico anno duodecentesimo curatae, non Venetae, anno undecentesimo adornatae, non Ingolstadtensis, qua Schoppius usus est, nec Ultraiectinae, a Canteris Cauchiusque, ut Schottus putat, curatae. Raro enim, ut in aliis rebus, sic in hoc negotio, se tam benignam fortuna praebet, ut nihil, quod opternus, relinquatur. Coronidis loco imposita est Cl. Heusingeri, de codice Guelpherbytano & fragmentis duobus Corneli, dissertatiuncula, cuius nos nuper mentionem fecimus. In praefatione, quae copiose & eleganter scripta est, quasi historiam quandam editionum Cornelii Editor proponit, nec nudam hic aut exanguem anni, typographi, editoris, formae, commemorationem exhibet, sed primum codices manu exaratos, quibus Italia, Germania, Hispania, Britannia, Gallia superbiunt, enarrat; deinde de libris impressis ita exponit, ut iis praetermissis, quorum editores aut repetierunt priores, aut nullam in notis lectionis atque Critices rationem habuerunt, ut Cellarius, ut Chytraeus, ut Curtinus, alii; ut igitur, quibus

• fon-

e fontibus quæque editio derivata sit; quales illa lectiones exhibeat; quomodo in inspiciendis comparandisque codicibus editores versati sint; quam fidem, quam diligentiam, in reddendis & recensendis Cornelii verbis adhibuerint; an denique, & quænam lectiones ex coniectura natæ fuerint, & admixtæ, hæc omnia accurate ostendat. Hæc sunt virtutes Editionis huius, & prærogativæ, quas agnoscent qui propius eam inspicere, & componere cum aliis bene multis, voluerint. Vehementer optamus, ut Cl. *Fischerus* in hoc, utili magis, quam iucundo labore, strenue pergat; neque, virorum doctorum laudem, & reipublicæ eruditæ plausum, laturum eum esse dubitamus. Videtur enim nobis, quod *Horatius* de poetis dixit, idem de veterum Scriptorum editoribus dici posse:

*Si mala condiderit quis — multo furque
Audiat, haud renuo, si quis mala: sed bona si quis
Condiderit, sano laudetur iudice. —*

NOVA ACTA ERUDITORUM,

publicata Lipsiæ

Calendis Iunii Anno MDCCLIX.

Pars I.

*DELECTUS COCHLEARUM, CONCHARUM,
aliorumque Animalium crustaceorum. Auspiciis et iussu
Augustissimi Regis, omnia ad naturæ veritatem picta.*

*In æs incidit et coloribus suis illuminavit
FRANCISCUS MICHAEL REGENFUS.*

Hafniæ, 1758. fol. Alph. I. F. 13.

Cum multi hoc seculo nostro laboraverint mira diligentia, et pari felicitate, in rerum naturalium figuris ad naturæ veritatem non modo caeli solertia, sed etiam colorum imitatione, exprimentis; tum vero nemo felicior in eo genere fuit *Franc. Michaelis Regenfusio*, cui operis, cuius titulum posuimus, et institutionem, et absolutionem debemus: adeo ille non modo caelum, sed multo etiam magis colores omnes in potestate habet, ut species corporum naturalium, e vivis exemplis ductas, in chartas conferat eiusmodi, quæ ita cum ipsa natura certare possint, ut si quis non satis attendat, aut moneatur, ipsa naturæ opera in charta disposita putare, et gratissimo errore circumveniri possit. In quo fortunæ favor bene respondit ingenii manusque artificis felicitati. Neque enim res tanta, ac tanti sumtus, perfici, certe non tanta cum magnificentia, potuisset, nisi Magni et Sapientissimi Regis

○●

Daniæ,

Daniae, FRIDERICI V, digna regis animo liberalitas, se promptam praebisset artificis institutis, nulli parcens impensae, dum hoc tale opus quam pulcherrime et magnificentissime prodiret, quod ad ferros posteros et magnificentiae regiae, et felicitatis temporum, monumentum pulcherrimum, et imitatione dignissimum fore confidimus: praesertim cum etiam dimissa sint eius exempla in omnes terrae, qua literis honos est, partes, etiam ad nostram Academiam, quarum tacito quidem sed clarissimo praeconio ea liberalitas celebraretur. Sed planius de operis descriptione et ratione dicendum videtur.

Habet igitur haec pars tabulas figurarum, apte, et ad aspectum pulcre dispositarum, duodecim, et earum interpretationes germanicas et francicas, auctoribus *Kratzensteinio*, Physices Professore, et *Spenglero*, Viris clarissimis. In ordine ipso conchyliorum nullam certam legem secutus est artifex, cum nec operis ratio id pateretur, nec necessitas aliqua cogeret. Nam et omnino arbitrarius est ordo in his rebus, nec ad docendos tirones comparatum est hoc opus, quorum memoriae redigendis ad certa genera conchyliis consulitur. Ipsae conchyliorum descriptiones, nec longitudine, nec obscuritate fatigant lectorem, ita temperata re universa, ut et diligentiae doctorum, et studio ceterorum satisheret. Operi universo praemissus est *primus* Index librorum, qui ad hoc genus rerum naturalium explicandum illustrandumque pertinerent, haud paulo locupletior et absolutior iis, qui antea a *Lessero*, *Adansono*, aliisque dati erant. Ei subiecta est *Notitia Muscorum*, cum regionum, in Dania, tum privatorum, in quibus conchyliorum imprimis selecta copia reperitur, longe eminente inter omnia regio, quod a *Friderico III*, medio saeculo superiori, institutum, illatis museis *Rosenburgico* et *Gottorpensi*, denique sub rege superiori *Christiano VI*. *Andersemano* e Batavis, ita auctum est omni genere et copia conchyliorum, ut vix quicquam ei par uspiam, aut locupletius et absolutius reperiat. Quancumque et alia duo regia

Musea

Musea sunt, alterum ab ipso rege, sub quo nunc beata est Dania, institutum in *Arce Carolinae*, in quod ex omnibus Danici imperii partibus rerum naturalium exempla congeruntur, demonstrationibus physicis servitura; alterum Augustae, *Isulianae Mariae*, quod illa otii regalis pulcherrimum oblectamentum sibi paravit. His copia, delicta rerum proxima sunt amicorum regionum, et Maecenatum illustrissimorum, Comitis *Hoffmanni et Moltki*, denique ill. *Totii* Musea, cum aliis generibus rerum visendarum, tum conchyliorum exquisita multitudine conspicua. Itaque haec est gloria Hafniae verissima, ut in hoc genere gazarum principatum teneat. Hanc notitiam excipit erudita praefatio, explicans primum breviter modum et rationem conchyliorum, bene, et ad usus non modo physicos, sed etiam vitae humanae accommodate, tractandorum; deinde historiam huius generis, eruditorum cura et studiis tractati, tradit, initio facta ab *Aristotele*, qui in ceteris animalium generibus etiam testaceum attigit: quod etiam *Dioscorides*, sed qua medicum usum, *Aelianus*, *Athenaeus*, et *Oppianus* fecere. Paulo diligentior his est *Plinius*, in *Historiae Naturalis* admirando opere, descriptis passim exquisita et vix imitabili elegancia conchyliis, eorumque natura et varietate. Sed quo exquisitius est, ut in rebus ipsis naturae, ita in iis describendis, ingenii artificum, hoc minus mirandum est, si barbaries, quae per tot secula dominata est late, totum hoc genus, omninoque naturam rerum, neglexit, et horridis *Metaphysicae* cuiusdam spinis contenta fuit. Sextodecimo demum seculo vertente, cum ceterarum doctrinarum barbaries fugata esset, rediit naturae operum, in his conchyliorum cognoscendorum, studium, per *Bellonios*, *Rondeletios*, *Columnas*, *Griffios*, *Aldrovandos*, *Nirenbergios*, et alios. Sed longius rem prorexere *Rupersfortius*, *Tertraeus*, externa conchylia complexi, et *Jonstonus*, cum *Caroletone*, qui superiorum observata in ordinem redigere tentarunt; ut *Bartholinum* et *Vormium* mittamus. Sed horum diligentia observandi fore in externis consummata

erat. Succedere, qui etiam ad interna penetrarent, et interiorum animalium talium fabricam et structuram rimarentur, in his *Robertus Hokijs*, *Th. Willisus*, *Io. Jac. Harderus*, et longe principes *Suamerdamus* et *Lifterus*. Sed descriptio quaedam, et ordo rerum elegans, deerat. Ad hanc ergo etiam partem adiunxere studium plures; *Io. Eberardus Rumpsius*, Germanus natione, mercator et senator insulae Indicae *Amboinae*, *Hebenstreitius*, *Kleenius*, *Breinius*, *Linnaeus*, et alii. Sed nihil praestantius est operibus *Gualteri*, *Pisani*, *Argentoppidani* (*Dargenville*), et nuperrimi scriptoris *Adansoni*, cui Historiam conchyliorum incomparabilem debemus. De quibus omnibus, eorumque in hanc partem historiae naturalis meritis, breviter et perspicue traditur. Sequitur elegans et perspicua institutio, de hac parte historiae naturalis recte tractanda et cognoscenda, quae et in illis operibus, et in hoc ipso *Regefusiano*, bene et fructuose cognoscendo plurimum proderit. Ea, cum compendiaria ipsa sit, in compendium mitti non potest commode, nec id est huius instituti nostri. Nec vero expectabunt Lectores nostri, ut aut singula genera, quae in hoc opere expressa et descripta sunt, enumeremus, et ipsi describamus. Commode autem factum est, ut unicuique tabulae subiceretur indiculus latinus omnium generum, quae in tabula quaque visuntur: ductus fere e *Linnaeano* opere, quo adiuto facile erit cuique harum rerum studioso ea ad ordinem *Linnaei* V. C. redigere.

Ceterum, has imagines intuentibus veniat fortasse in mentem admirari inexplicabile artificium, et summam pulcritudinem, quam in his tam levis utilitatis animalibus consumpsit natura. Sed res magnae, sua vel magnitudine ipsa, vel utilitate, satis movent sensus animosque humanos: res minutas, et non admodum utiles, talibus illecebris voluit Deus hominum studiis commendare: nec aliam magis ob causam ita institutum est divinitus, ut, quemadmodum *Plinius*, ille historiae naturalis conditor, ait, natura nusquam magis, quam in minimis, tota sit.

DAV.

DAVIDIS MILLII MISCELLANEA SACRA,
*Iesaiæ Cap. LIV, Psalmos CXXI et CXXII, aliaque
 argumenta, tam Theologica, quam Exegetica, enucleantia
 et exponentia. Inter illa eminent duæ dissertationes,
 quarum altera demonstratur Obligatio hominis Chri-
 stiani ad S. Coenam: altera complectitur Errores Viro-
 rum doctorum in delineando Tabernaculo Moysi: figuris
 aeneis illustrata et ornata: binis Orationibus
 adiectis.*

Amstelod. ap. Adrianum Wor, A. C. 1754. Alph. 3.
 plagg. 10. quaternis.

Quo minor semper bonorum sacrarum litterarum in-
 terpretum numerus fuit, et quo pauciores nostra
 quoque aetate inveniuntur, qui studio artis interpre-
 tandi libros divinos teneantur, magnis forte eius difficulta-
 tibus deterriti: eo maioribus apparet dignos esse laudibus
 hos, qui omnem operam, omnem industriam, omne stu-
 dium, collocent in explicandis veri Dei Oraculis, praeser-
 tim quum horum interpretatione omnis Christianorum
 theologia, veluti fundamentis aedificium, nitatur, quibus
 convulsis et everfis corruat simul omnis atque concidat re-
 ligio. In numero huiusmodi interpretum fuit *Davidus
 Millus*, humanis nuper rebus ereptus, Vir, quod e libris
 eius facile intelligatur, linguarum orientis valde peritus,
 qui et veterum et recentiorum scripta diligentissime legis-
 set. Ratio, quam sequutus est in interpretando, haec est.
 Primo de consilio scriptoris quaerit, ut videat lector, qua
 de re in *ἡσεί* sacrorum librorum quaque exponatur: dein-
 de *ἡσεί* singulas describit et dissecat quasi in membra at-
 que particulas minores, *ἀνάλυσις* vulgo vocant: tum sus-
 cipit interpretari ipsa verba, ita ut leges Grammaticae,
 usumque et consuetudinem loquendi sequatur, et neque
 somniorum visa ac vocem audiat, neque furoris impetu
 abripi se patiatur: denique si locus, quem enarrat, e libro

Veteris Testamenti prophético est, docere solet, quæ res Novi Testamenti fuerit a Vate, divino instinctu atque affatu, prædicta; sensus mysticus vulgo dicitur. Quod ut laudari probarique potest, si res illa est vel a Christo, vel ab Apostolis ipsis, quasi digito demonstrata: ita valde lubricum idem, perincertum, atque periculosum, vanum certe, arbitramur, si quis proprii ingenii commenta in eo amplectatur; inprimis quum Novi Testamenti temporibus nihil acciderit et adhuc accidat, cuius non vestigia quaedam in libris Veteris Testamenti deprehendantur. At ea omnia in mentem venisse Prophetis, quamvis plenis dei spiritu, quis mentis sanæ dixerit? Atque hæc univèrse de ratione interpretandi Milliana.

Iam singulatim de iis videbimus, quæ eo Volumine, cuius indicem supra posuimus, comprehenduntur. Atque *primum* quidem locum in eo tenet *Commentarius Philologico-theologicus in quartum et quinquagesimum Caput Iesaiæ vatis*. Descriptus ille est et divisus in *Partes duas*: quartum *prioris* [pag. 1 — 148.] sensus litteralis, ut vocant, aperitur: *posteriore* mysticus. Sed quia hæc multa pie quidem cogitata et dicta, verum arbitraria atque incerta, complectitur; eam præteribimus, lectores rerum talium cupidos ad ipsum librum delegantes. Altera Pars reuicit *primo* oppugnatque aliorum opiniones, qui Iesaiam affatum dei numine putant cecinisse vel de urbe Hierosolymitana, post reditum e Babylonia ab Iudæis renovanda et instauranda [§. 4.], vel de réversione universæ Iudæorum civitatis ex toto orbe terrarum in Palaestinam, ubi Messias eorum venerit [§. 5. 6.], vel de barbaris, ethnicos vulgo nominant, qui sint Novi Testamenti temporibus Christo daturi nomina [§. 7. 8.]. *Deinde* docetur, sermonem esse loco Vatis divini memorato de Ecclesia Iudæorum veram atque integram, Patriarchalem vocat ipse Millius, eademque sæculo Messiae proxima [§. 9.]. Videtur enim sibi Millius clavem, ut ita dicamus, huius interpretationis invenisse apud Paulum Apostolum Gal. 4, 22 — 26: qui locus ab eo pluribus

pluribus explicatur [§. 10 — 18.]. Verba τὸ γαίρ Ἀγαρ Σινά ὄρος ἐστὶν ἐν τῇ Ἀραβίᾳ cum verbis sequentibus connectenda, neque uncis separanda, ut vulgo fit, ab iis esse censet: et Ἀγαρ ipsum Sinai montis vocabulum esse demonstrat. Atque quemadmodum ἡ νῦν Ἱερουσαλήμ est urbs Hierosolymitana, ut erat aetate Apostoli, et τὰ τέσσαρα αἰῶνες oppida reliqua cum incolis, quorum caput et princeps Hierosolyma erat: ita ἡ ἀνω Ἱερουσαλήμ est pars eiusdem urbis altior et superior, quae etiam ab Iudaeis ירושלים — ירושלים, et a Iosepho ἡ ἀνω πόλις, appellatur. In qua quum templum positum fuerit, in quod constat Christianos veteres, dei colendi causa, propemodum quotidie itasse: intelligitur, et Evangelium inde propagatum ad omnes, et ipsam illam urbis partem μητέρα πάντων ἡμῶν recte dici posse. Constituto igitur hoc, Iesaiam loqui de Ecclesia Patriarchali, utamur enim Millii verbis, cuius quasi propago fit Ecclesia Christiana, ipsa tamen stirpe longe fecundior et laetior: exhibetur brevis ἀνάλυσις totius Capituli Prophetae [§. 20.]; quam excipit uberior et copiosior singulorum verborum interpretatio [§. 1 — 151.]. Ibi quum necesse sit occurrere multa vulgaria et tralatitia: iis omissis, haec, quae Millio propria quodammodo queant videri, memorabimus. הָרָרָה [v. 1.] arbitratur proprie de arbore radicibus carente dici: e qua quum nihil nascatur, propterea ita feminam quoque sterilem ab Hebraeis vocari [§. 2.]. הַרְרָה quia opponitur τῇ הָרָרָה, est uxor marito orbata, vidua. Sicut verbis הָרָרָה, הָרָרָה, הָרָרָה, universo ingens gaudium, singularis laetitia, significatur: ita singularim verbo הָרָרָה ea gaudii significatio declaratur, quae fit vasto inconditoque clamore, [§. 4. 5.] ut quodammodo verbo Graecorum ἀλαλέζω respondeat: R formula הָרָרָה הָרָרָה Millius, contra Clericam, probat, etiam verborum, non modo rerum, θεοπνευσίων patere [§. 12.]. Verbis וְגוֹיִם רַבִּים [v. 2.] indicatur ingens multitudo liberorum Ecclesiae Christianae, veluti matris; nam maiores singulae omnia habitabant in singulis

Veteris Testamenti propheticum est; docere solet, quae res Novi Testamenti fuerit a Vate, divino instinctu atque efflato, praedicta; sensus mysticus vulgo dicitur. Quod ut laudari probarique potest, si res illa est vel a Christo, vel ab Apostolis ipsis, quasi digito demonstrata: ita valde lubricum idem, perincertum, atque periculosum, vanum certe, arbitramur, si quis proprii ingenii commenta in eo amplectatur; inprimis quum Novi Testamenti temporibus nihil acciderit et adhuc accidat, cuius non vestigia quaedam in libris Veteris Testamenti deprehendantur. At ea omnia in mentem venisse Prophetis, quamvis plenis dei spiritu, quis mentis sanae dixerit? Atque haec univérse de ratione interpretandi Milliana.

Iam singulatim de iis videbimus, quae eo Volumine, cuius indicem supra posuimus, comprehenduntur. Atque primum quidem locum in eo tenet *Commentarius Philologico-theologicus in quartum et quinquagesimum Caput Iesaiæ vatis*. Descriptus ille est et divisus in *Partes duas*: quarum *prior* [pag. 1 — 148.] sensus litteralis, ut vocant, aperitur: *posterior* mysticus. Sed quia haec multa pie quidem cogitata et dicta, verum arbitraria atque incerta, complectitur; eam praeteribimus, lectores rerum talium cupidos ad ipsum librum delegantes. Altera Pars reicit *primo* oppugnatque aliorum opiniones, qui Iesaiam afflatum dei numine putant cecinisse vel de urbe Hierosolymitana, post reditum e Babylonia ab Iudaeis renovanda et instauranda [§. 4.], vel de réversione universae Iudaeorum civitatis ex toto orbe terrarum in Palaestinam, ubi Messias eorum venerit [§. 5. 6.], vel de barbaris, ethnicos vulgo nominant, qui sint Novi Testamenti temporibus Christo daturi nomina [§. 7. 8.]. *Deinde* docetur, sermonem esse loco Vatis divini memorato de Ecclesia Iudaeorum veram atque integram, Patriarchalem vocat ipse Millius, eademque saeculo Messiae proxima [§. 9.]. Videtur enim sibi Millius clavem, ut ita dicamus, huius interpretationis invenisse apud Paullum Apostolum Gal. 4, 22 — 26: qui locus ab eo pluribus

pluribus explicatur [§. 10 — 18.]. Verba τὸ γὰρ Ἀγαγε
 Σαῖ ὄρος ἐστὶν ἐν τῇ Ἀραβίᾳ cum verbis sequentibus con-
 nectenda, neque uncis separanda, ut vulgo fit, ab iis esse
 censet: et Ἀγαγε ipsum Sinai montis vocabulum esse de-
 monstrat. Atque quemadmodum ἡ νῦν Ἱερουσαλήμ est
 urbs Hierosolymitana, ut erat aetate Apostoli, et τὰ τέκνα
 αὐτῆς oppida reliqua cum incolis, quorum caput et prin-
 cept Hierosolyma erat: ita ἡ ἄνω Ἱερουσαλήμ est pars
 eiusdem urbis altior et superior, quae etiam ab Iudaeis
 ירושלים עליונה, et a Iosepho ἡ ἄνω πόλις, ap-
 pellatur. In qua quum templum positum fuerit, in quod
 constat Christianos veteres, dei colendi causa, propemo-
 dum quotidie itasse: intelligitur, et Evangelium inde pro-
 pagatum ad omnes, et ipsam illam urbis partem μητέρα
 πάντων ἡμῶν recte dici posse. Constituto igitur hoc, Ie-
 saiam loqui de Ecclesia Patriarchali, utamur enim Millii
 verbis, cuius quasi propago sit Ecclesia Christiana, ipsa
 tamen stirpe longe fecundior et laetior: exhibetur brevis
 ἀνάλυσις totius Capitis Prophetiae [§. 20.]; quam excipit
 uberior et copiosior singulorum verborum interpretatio
 [§. 1 — 151.]. Ibi quum necesse sit occurrere multa vul-
 garia et tralatitia: iis omissis, haec, quae Millio propria
 quodammodo queant videri, memorabimus. יְרֵכָה [v. 1.]
 arbitratur proprie de arbore radicibus carente dici: e qua
 quum nihil nascatur, propterea ita feminam quoque steri-
 lam ab Hebraeis vocari [§. 2.]. יְרֵכָה quia opponitur
 עֵץ יְרֵכָה, est uxor marito orbata, vidua. Sicut verbis
 יְרֵכָה, יְרֵכָה, יְרֵכָה, universe ingens gaudium, singularis
 laetitia, significatur: ita singulatim verbo יְרֵכָה ea gaudia
 significatio declaratur, quae sit vasto incanditoque clamore,
 [§. 4. 5.] ut quodammodo verbo Graecorum ἀλαλίζου
 respondeat. Et formula יְרֵכָה יְרֵכָה Millius, contra Cleri-
 cum, probat, etiam verborum, non modo rerum, θεοπνευ-
 σίας patere [§. 12.]. Verbis יְרֵכָה יְרֵכָה [v. 2.] indi-
 catur ingens multitudo liberorum Ecclesiae Christianae,
 veluti matris; nam uxores singulae olim habitabant in sin-
 gulis

gulis tentoriis [§. 17.]: quae tentoria, aucto liberorum numero, necesse erat ampliora fieri, unde intelligere licet atque assequi vim loci Mosaiici Gen. 9. 27 [§. 21.]. Iubetur autem Ecclesia parens firmare paxillos tentorii sui, quia ab nullis unquam hostibus poterit superari et deleri penitus [§. 23.]. Verba יסין וגו' [v. 3.] monstrant admirabilem illam celeritatem, qua erat Ecclesia liberis in universo orbe augenda [§. 24—28.]. ערים בשמורה sunt *urbes barbarorum*: et ערים בשמורה הושיב notat *ex incolis barbaris Christianos facere* [§. 33—35.]. בעל [v. 5.] est *maritus*: cuius cognominis variae ab Auctore afferuntur causae [§. 47.]. עשה Deus dicitur non modo propter creationem, verum etiam ob novam generationem, sive regenerationem, ut theologi loquuntur [§. 48.]: ex quo Hebraici verbi usu illustrari potest nomen *πρόμνη*, quod et ipsum a Paulo Apostolo [Eph. 2, 10.] de hominibus denuo generatis usurpatur. Neque vero opus est cum Vitringa existimare, verba בעלך עשך esse transposita, quum commode ita explicari possint: *maritus tuus est idem qui creator tuus* [§. 62.]. Atque ut Millius praecipit, verbum הקרא signare *coli celebrarique una voce ab omnibus* [§. 61.]: ita multis de causis Deum nominari ostendit קדוש [§. 52—57.], ויהנה צבאורה [§. 50.], ישראל [§. 58. 59.], אלהי גד הארץ [§. 60. 61.]: Neque omisit multis docere, quomodo Deus diceretur עוב [v. 7.] et הסתר פניו [v. 8.]; porro quid esset רגע et בשעת: et quam late pateret notio vocabulorum דחמיה et רסד [§. 66—79.]. מי [v. 9.] dictum est pro כמי: nam particula כ aequae saepe desit apud Hebraeos; atque apud Graecos Coniunctio *es*. Sic eodem versu אשר satis manifestum est pro אשר positum esse. Iam quum Pronomen מני ad superiora pertineat: e verbis מנה לי מנה existit hic sensus: *eadem erit miseriarum prosperitatumque Ecclesiae ratio, quae fuit diluvii Noachici*. Quod quam vere; quam commode et eleganter, dicatur, fusus explicat Auctor,

Auster, ostenditque, sibi videri, ab iureiurando, quo deus
 confuravit orbem non obrutum iri amplius aquis, ductum
 esse iurandum per stygias aquas, quod a barbaris tri-
 butis suis commenticiis atque fictis [§. 80—89.]. Verba
 quae sequuntur [v. 10.] exponunt de constantia benignita-
 te liberalitatisque divinae erga Ecclesiam, quae sit nun-
 quam cessatura [§. 90—97.]: et ultima Capitis parte
 [v. 11—17.] proponitur expressa imago summae felicitatis
 florentissimique status eiusdem Ecclesiae. [§. 98—152.].
 Ad proprie dicitur de mari ventis agitato, convenitque
 fore cum verbo Graecorum *σαλεύεσθαι* [§. 99.]. פנה, de
 cuius vocabuli origine et potestate variae sunt discrepantes-
 que inter se interpretum sententiae, Millius opinatur pro-
 prie significare *saecula*, hoc est, Vitruvio interprete, *af-
 fidas*, quae decidant quum lapides marmoraque caeduntur.
 haec quum adhibitae fuerint, vel ad structuram colligandam
 artius interlitae, vel fuci loco, pilis ferreis contusae et
 minutae cribrisque decussae, vel denique ad tectoria
 parat apparere primo, cur deus dicat אבכי מרביץ במוך
 אבכי: deinde quare interpretes Graeci, nominatim Sym-
 machus, Aquila et Theodotio, pro בפה habeant *év σίμη-
 να* tum, cur nonnulli, ut Vitringa, *σδ פנה* interpretentur
caelum. Ex his docet qui sint אבכי פנה [1 Chron. 29.],
 et illustrat verba [2 Regg. 9, 30.] וישם במך שינה
 [1. 106—110.]. פדך [v. 12.] est aut omnino *carbun-
 culus*, aut singulatim *archedonius*, de quo etiam Symma-
 chus scripsit: et פשוש videntur esse *testa omninoque
 ferebatur, altiores soli expositae* [§. 113—115.]. אבכי
 אבכי sunt haud dubie *margaritae*: et quia verbum קדח
 eadem in lingua valet *perforare, terebrare*: intelligitur,
 quod quod lapides illi ab Aquila appellentur *λδοι τρυ-
 κωτα* [§. 116.]. אבכי חפץ *lapi-
 des omnis generis, quorum species atque modus voluptate af-
 ficiant intuentium contemplantiumque oculos* [§. 117. 118.].
 אבכי אבכי [v. 13.] sunt ii, qui non praeceptis instituta-

tionaque humana acceperunt accipiuntve doctrinam divi-
nam, sed quorum animum atque mentem deus ipse ita collu-
strat, ut vel reconditissima disciplinae divinae dogmata atque
mysteria perspiciant [§. 125 — 128.]. שלום est pax inter
deum atque homines per Christum reconciliata, et quae inde
proficiscuntur bona [§. 129 — 133.]: et צדקה [v. 14.]:
ea iustitia quam idem Messias peperit et conciliavit hominibus,
ut accusati apud deum ne condemnentur, verum absolvan-
tur [§. 135. 136.]. רחמי aut pro Futuro positum est;
Imperativus enim haud raro vim Futuri habet: aut est dei
confirmantis. Ecclesiam, non admonentis, hoc sensu: *secu-
ram te et otiosam esse iubeo: defendo a te hostium impetum et
iniurias* [§. 138. 139.]. Atque hostium quidem Ecclesiae
infidiae clandestinaeque consilia notantur verbis Prophetae
sequentibus. נר est *considerare in infidiis, infidiari* [v. 15.]
et verba וְגַם גַּם מִן גַּם וְגַם Millio videntur sic esse explicanda:
*ecce omnino infidiabitur hostis sine me, h. e. frustra, ita ut
consiliis non respondeat eventus: quis tibi infidatus, super
te cadet?* i. e. nemo infidiatorum imprudentem te aggre-
diatur et opprimit [§. 142 — 144.]. פּוֹרֵשׁ signat [v. 16.]
fabrum ferrarium; qui quatenus excitat ignem aura follis,
dicitur כֹּפֵה בְּאֵשׁ פְּחָה [§. 145.]. מִשְׁחָה est *telum*,
instrumentum paratum ad perdendum, quod apud Ezechie-
lem [Cap. 9; 1.] nominatur plene כְּלֵי מִשְׁחָה לְשׁוֹן, ut
saepe univérse de hominibus legitur usurpatum, ita hic
apud Iesaiam [v. 17.] singulatim de *adversarius* in iudicio de-
bet accipi. id quod satis declaratur verbis קוֹמֵם וְהִרְשִׁיעַ:
quae esse forensia verba, nemo ignorat [§. 148.]. Atque
ex his iudicium serent facile lectores de facultate Millii,
eiusque de *énces* Iesaiæ sententia.

Iam progrediamur ad Commentarium eiusdem gene-
ris in Psalmum CXXI. [pag. 213 — 260.] et CXXII.
[pag. 261 — 326.]: quorum Psalmorum interpretationem
propterea coniunxisse videtur Millius cum Capite divini Va-
tis laudato, quia eos putavit exponere de eiusdem Eccle-
siae felicitate atque bonis et commodis.

Atque

Atque prima quidem et vicesima Oda a Davide conatur ostendere, prima Commentarii parte, qua sensus eius literalis continetur, praedictam fuisse beneficiorum excellentiam, quibus deus cumulaturus esset N. T. temporibus eos de barbaris, qui se in disciplinam Christi tradidissent [§. 5.], repudiatis et explosis aliorum interpretum de argumento Odes sententiis [§. 3. 4.]. Verba שִׁיר לְמַעְלוֹת, hic enim Psalmi index est, dicit commodissime accipi cum Iudaeis de eo Psalmorum genere, quos Levitae aliique Israëlitae nobiles, exeunte primo festi tabernaculorum die, cecinerint in quindecim illis gradibus, quibus atrium mulierum, ut vocant, ab atrio Israëuitarum diremtum atque secretum fuisse novimus [§. 2.]. Praemissa, ut supra, ἀναλύσει brevi Odes [§. 7.], ipsam enarrare instituit [§. 1—29.]. Verba אֵל־הַרְרִים שִׁיר אֶשְׁרָאֵל accipit interrogative, intellecte הַרְרִים: quod sane novum non est: et per הַרְרִים iudicantur aut *templa* et *delubra deastrorum*; quos in montibus cultos fuisse a barbaris, quis nescit? aut *mons Moria*, in quo situm fuit templum veri dei; sed tum ante verbum אֶשְׁרָאֵל interrogatio tolli debet [§. 1—4.]. Post עֲזָרִי [v. 2.] apertum est repeti debere Futurum יבוא: quod iam Lutherus vidit [v. 5.]. Quia deus deinde [v. 3.] שִׁמְרָא dicitur: agit paucis Auctor de diis custodibus et conservatoribus barbarorum [§. 12.]. צַל [v. 5.] imago est atque symbolum *defensoris* et *propugnatoris* [§. 15.]: et post יָרַח [v. 6.] intelligi e superioribus oportet verbum יִכְפֶּה. nam כִּפֶּה, ut Latinum verbum *urere*, de aestu non minus, quam de frigore vehementi et gravi, usurpatur. Aestus autem, et frigus nocturnum vehemens, symbola magnarum calamitatum sunt [§. 19—26.]. אֶנְשֵׁי וְבוֹנֵי [v. 8.] significant *omnem vitam, omnia conata, instituta, consilia, actiones*: neque *mortem* et *ingressum in vitam meliorem*, ut perperam et contra usum loquendi communem tradit Millius in altera Commentarii parte [§. 21.], quae, ut ante ostendimus, sensum Odes mysticum patefacit

cit [§. 21 — 27.], sed quam eadem de causa neque hic, neque deinde, attingimus, qua adducti eam supra praetermissimus.

Quae igitur nobis in Commentario in Psalmum CXXII. [p. 261 — 326.] digna quodammodo commemoratione visa fuerunt, haec sunt. Docetur primo, agi Oda illa proprie quidem de urbe Hierosolymitana, qualis post Davidis tempora fuerit, quo omnes Iudaeorum tribus ad colendum deum undique confluerint [§. 4.]: sed mystice [§. 1 — 39.] de Ecclesiae christianae N. T. felicitate et commodis. Deinde brevem eius ἀνάλυσιν excipit ipsa verborum singularum interpretatio. Verbum חֲבֵרָה praestat de incolis atque civibus, qui iisdem sacris, tanquam communi vinculo, copulati inter se atque coniuncti esse debeant, quam de aedificiis, accipere [§. 19 — 25.]. שְׁבֹטֵי יְהוּדָה [v. 4.] sunt Iudaei [§. 30.]: et עֲדוּת לְיִשְׂרָאֵל intellige de praecepto dei, ut Iudaei Hierosolyma proficerentur ad celebrandos obeuandosque statos atque solemnes dies festos: ita ut verba illa Latine reddi possint: *ut imperatum iis a deo est: iussu dei* [§. 32.]. Quid sint כְּסָאוֹת [v. 5.], fusius demonstratur [§. 36 — 38.]; doceturque genti Davidis propterea tribui solia, quod penes posteros eius summa fuerit potestas iudicandi [§. 39.]. Verborum יְרוּשָׁלַם שְׁלוֹם יְרוּשָׁלַם [v. 6.] sensus est: *coniungite preces pro salute et incolumitate Hierosolymorum* [§. 40 — 42.]. Per אֶהְבִּיךָ sine dubio intelligendi sunt incolae et *cives Hierosolymitani*: neque opus est, ut quis cum Geiero ante verbum יְשֻׁלִי arbitretur deesse. Infinitivum לְאֹמֵר, quum possint esse verba optantis, aut intelligi queat particula וְ [§. 43. 44.]. Quia חֲוִילֵי omnia quae ad defendendum pertinent, significat: non videtur dubitandum, quin eo nomine hic [v. 7.] omnia ea comprehendantur, quae hostibus ante muros obiciuntur, quae eos moerentur atque impediunt, ne accedere illico ad ipsa moenia liceat; ita ut Alexandrini interpretes rectissime id per

πρσ.

προτέχουσι converterint [§. 45. 46.]. תּוֹרְנֵי הַתּוֹרָה sunt quævis ædificia alta et magnifica, ut quodammodo respondent nomini turris Latinorum [§. 47. 48.]. Formulæ שְׁלוֹשׁ רִבְּרֵי [v. 8.] et בְּקֶשׁ טוֹב [v. 9.] idem declarant, precari pacem omnisque generis commoda atque prosperitates: et עַמִּינִי sunt gentiles, populares, qui etiam a scriptoribus N. T. ἀδελφοὶ dicuntur [§. 50 — 55.]. Atque hæc etiam de Commentario in hunc Psalmum.

Quartum in Volumine locum occupat *Theologica dissertatio de eo, quod Christiani teneantur uti Coena Dominica* [*p. 329—*p. 414.]. Primo docetur quam cupide veteres Christiani usi sint coena memorata [§. 1. 2.]: neque tamen negatur, fuisse iam primis Ecclesiae Christianae temporibus inter hæreticos, qui vel commentis humani ingenii coenam illam contaminarent et violarent, ut Encratiæ, Artotyritæ, alii: vel de præsentia corporis Christi dubitarent, quod genus Docetæ, Gnostici, Phantasiastæ: vel ab coena ipsa abstinerent, ut Archontici et Ascodrutæ: vel conviciis eam proscinderent, ut Priscillianistæ, Messaliani, Manichæi [§. 3. 4.]. Recentioribus temporibus idem facere ausi sunt multi, in primis Quæqueri et Gichteliani [§. 5.]. Horum igitur aliorumque istiusmodi furiosorum contra usum Coenæ Dominicæ ratiunculis relectis et profligatis, quas in tres veluti classes descripsit Autor [§. 6—43.], argumentis vincit confirmatque pluribus iisdemque gravibus, omnes omnino, qui velint digni disciplina Christiana alumni esse et haberi, oportere uti Coena Dominica. Rationes quas eam in rem affert, hæc sunt. Primo Coenam illam constat a Christo θεανθρώπινο institutam esse. qua de causa a Paulo Apostolo [1 Cor. 11, 20.] θεῖον κυριακόν vocatur. perperam enim Grotius aliique quidam id de agapis accipiunt [§. 45.]. Deinde Christus, idemque moriens, iussit Coena illa omnes disciplinæ suæ alumnos uti. nam ποιῆτε laudato Paulli loco [v. 24.] Imperativus est, non Indicativus, ut Grotius fingit [§. 46. 47.]. Tum illa ipsa Coena est efficax quaedam

recordatio beneficiorum Christi, et publica quasi communi-
 moratio atque praedicatio [§. 48 — 58.]: certioresque
 nos facit de peccatis condonatis, remissisque eorum poenis;
 quod probatur contra Benjaminum Hoadleium, Vintonien-
 sem Episcopum [§. 59 — 62.]. Porro non debet cum
 eodem Viro docto dubitari, quin usu huius Coenae reno-
 vetur foedus, quod inter deum atque homines intercedit
 [§. 63 — 70.]. Et sicut eo ad studium sanctitatis vehe-
 menter excitantur et inflammantur Christiani [§. 71 — 73.]:
 ita arctissime non minus cum Christo Capite, quam inter
 se, unius corporis membra, copulantur et coniunguntur
 [§. 74 — 78.]. Praeterea nemo erit qui neget, Coenam
 illam esse notam signumque religionis certissimum [§. 79.
 80.]. Denique haec ipsa Coena non modo facultatem
 praebet copiamque facit liberalitatis beneficentiaeque ex-
 ercendae, qua virtute nihil est praestantius, nihil divinius
 [§. 81.]: verum etiam imago futurae, felicitatis debet duci
 [§. 82. 83.]: cuius desiderio quis tam inimicus sibi suo-
 que saluti est, qui non summo teneatur opere? Atque haec
 etiam sit adumbrata quasi imago Millianae de Coena Du-
 minica dissertationis.

Sequitur ut videamus de summa illius *libelli*, qui est de
tabernaculo Moysi [p. 329 — 402.], ornatus cum ipsius ta-
 bernaculi, tum partium eius, instrumentorum, et vaso-
 rum, figuris, in lamnis aeneis, radii ope, eleganter de-
 scriptio. Absolvitur *Capitibus duobus*. *Primo* Capite com-
 memorantur nomina aedis Hebraica et Graeca [§. 1 — 3.].
Alterum Caput in *partes tres* divisum est. *Prima* pars ex-
 ponit de *atrio*, ut vocant, primo universe [§. 1.], deinde
 de *singulis eius partibus*. *Vela*, quae totum illud spatium,
 quod atrium dicitur, cingebant, putat Auctor cum Iudaeis
 fuisse reticulata, neque figuris ullis distincta [§. 2.]. Illud
 autem velum quod orientem versus portam atrii constitue-
 bat, solidum, non reticulatum, erat [§. 3.]. Haec vela
 suspensa erant in columnis ligneis, non aeneis, qui Ioseph
 error est: quaravis bases aeneas habentibus [§. 4.]. Ha-
 rum

rati columnarum fuerat sexaginta, de quarum ordine et intervallis diligenter ab Millio quaeritur [§. 6. 7.]. In ipso atrio ad orientem erat *altare holocaustorum*, factum tabulis cedrinis, quae obductae erant laminis aeneis; unde vocatur [2 Chron. I, 6.] מִזְבֵּחַ נְחֹשֶׁת; sed cavum terraque repletum. Neque tamen propterea מִזְבֵּחַ אֲדָמָה [Exod. 20, 24.] nominatur: immo loco illo Moſis videtur significari altare longe aliud diverſumque ab altari holocaustorum tabernaculi [§. 8. 9.]. Hoc vero inſtructum erat quatuor קַרְנֹת: quae Millius ſuſpicatur fuiſſe totidem parallelipeda, ſuperne aperta, intus cava, in quae ſanguis adſperſus inſuſret [§. 10 — 13.]. Focus eius erat triplex [§. 14. 15.]: et e ritu modeque cinerum inde colligendorum loca quaedam ſacrorum librorum [Prov. 25, 21 ſeq. coll. Rom. 12, 20. Apoc. 8, 5.], explicari debent [§. 17.]. Clivus quo conſcendebant ſacerdotes altare, erat ab eo ſecreſtus, non continens [§. 18.]. Poſt vocabulum כַּרְכַּב [§. 19.] agitur de verbis מַעֲשֵׂה רֵשֶׁת, oſtenditurque, iis non ſignari craticulam in ſummo altari, ſed imam eius partem, reticulatam, quae ad medium altare pertinuerit, et ob ſoratinum multitudinem etiam מַעֲשֵׂה סַכָּר dicta ſit. Ei affixi erant anuli, per quos vectes transmittentur, quibus portaretur altare [§. 20. 21.]. Inſtrumenta altaris memorantur סִירָה, מִזְרְקוֹת, גְּזִיִּים, מִזְלָגוֹת, מַחְצוֹת, [§. 22. 23.]. Prope ipſam aedem, aultrum verſus, ſtabat *labrum aeneum*, cuius figurae eminentes a Moſe [Exod. 38, 8.] dicuntur מִרְאֵיתָא וְחֻצְבֵי אֹהֶל [§. 24. 25.]. Caeterum a libris Iudaeorum demonſtratur [§. 26.], non procul inde fuiſſe octo menſas marmoreas, quibus imponerentur victimae aſonibus purgatae: iuxta eas erant totidem columnae lapideae, atque in his trabes cedrinae, in quarum unciſ ſuſpenderentur victimae. *Altera pars ſecundi Capituli* continetur *tribus Capitulis* aliis: quorum *primum* univerſe agit de prima et altera ipſius tabernaculi parte: *Prima* pars nuncta erat ab atriis aſſeribus, et velo quod loco portae

portae erat et **מִסָּךְ** vocabatur; quemadmodum id, per quod aditus ad adyta patebat, **פֶּתַח** nominatur [§. 1—4]. Vtraque vero pars contestata erat velis quatuor, duobus internis, et totidem externis [§. 5—11.]. *Alterum* Caput descriptum est in *tria membra*. *Primum* eorum describit *altare suffitum* [§. 1—3.], laudatque odores qui in eo incendebantur [§. 4.], neque praetermittit modum illos adolendi, notatque errores Virorum doctorum de turibulo, quod in hoc altari positum fuerit [§. 5. 6.]. *Altero* membro exponitur de *mensa* in qua panes erant positi, qui **לֶחֶם פְּנִי** vocantur, eiusque instrumentis, **קָשָׁה**, **כַּתוֹת**, **מִנְקִיָּה**, **קָשׁוֹת**, erroresque ea de re quorundam committuntur [§. 1—9.]. *Tertium* membrum monstrat materiem figuramque *lychnuchi* veram atque usum: et explicat oleum sanctum caeteraque candelabri instrumenta [§. 1—12.]. Denique *tertia pars secundi Capitis* complectitur nomina *adytorum* [§. 1.]; et depingit formam atque speciem *arcae foederis*, quam vocant: exponit porro de eiusdem *operculo*, docetque illud **כַּפֶּרֶת** dici. **כַּפֶּר** quod verbum in lingua Arabica [**كفر**] significet *tegere*, *obtegere* [§. 2—4.]. *Cherubi* Millio videntur praediti fuisse facie adolescentum, qui etiam varios de iis errores multorum castigat [§. 5—9.]. Praeterea quaerit de *tabulis foederis* quae dicuntur [§. 11.]: itemque de eo *vasculo*, quod Mosis **זָכָכֶת** audit [§. 12. 13.]; et de *scipione Aharonis* [§. 14. 15.], qui una cum vasculo illo, praeter tabulas foederis, in arca fuit Mosis aetate [Hebr. 9, 4]: et de **Συμμερῆσι** [§. 17.]. Haecanus de libello Milliano de Mosis tabernaculo.

Post quinque Indices verborum rerumque, comparent, corollarii loco, *duae Orationes*. *Prima*, quam recitavit Millius Traiecti ad Rhenum, mense Octobri A. C. CIOICOCXXVIII, quum Professor Theologiae Ordinarius evasisset, docet *primo*, Theologiam Exegeticam fundamentum esse et basin reliquarum, Theologiae partium omnium:

omnium: *deinde* nominantur quidam et celebrantur, qui, cum primis Ecclesiae Christianae saeculis, tum etiam posterioribus temporibus, laude facultatis interpretandi divinos libros eximia floruerint: quo pertinent apud Iudaeos Aben-efra, Abarbanel, Kimchi; apud Christianos Origenes, Eusebius Caesariensis, Iohannes Chrysofomus, Hieronymus, Augustinus; Zwinglius, Calvinus, Paullus Fagius, Seb. Munsterus, Beza; Lutherus, Melancton, Ioh. Brentius, Ioach. Camerarius, Flacius, Glassius, Aug. Pfeifferus; Gornebus a Lapide; Erasmus, Drusius, Grotius, Cocceius, et alii. *Alteram* Orationem, *de erudita pietate*, habuit Millius eadem in urbe, mense quidem Martio, A. C. MDCCCXXXIII, quum iterum poneret fasces Academicos. Ostenditur illa, solius pietatis auxilio nemini licere assequi laudem doctrinae litterarumque cognitionis, sed opus ad eam parandam esse magna industria, flagranti studio, assidua et diligentissima bonorum librorum omnis generis lectione: etsi sponte intelligatur, sine pietate adversus deum omnia illa conata vana fore atque irrita; ita ut nemo vere eruditus fieri possit, qui non idem sit pius in deum, sed non omnes pii evadant statim etiam eruditi.

Et profecto e toto hoc Volumine, cuius summam indicavimus paucis, abunde apparet, in Millio quidem non minorem pietatem erga deum, quam doctrinam rerumque et humanarum et divinarum scientiam, fuisse conjunctam, ut exemplum boni Professoris Theologiae proponi mereatur omnibus eiusdem ordinis hominibus. Ornatum est praeterea Volumen effigie Auctoris, radio in lamnis aeneis scite descripta, atque Elegis Latinis Virorum quorundam doctorum ad eundem: in quibus maxime memorabilis est illa, quae *Ioh. Hildebrandum Vithofum* auctorem habet; propterea, quod ei notam addidit, in qua locum Flori nobilem [lib. 3, 5.] a multis varie tentatum ita conatus est emendare: *Hierosolymam defendere tentavere Iudaei: verum hanc quoque intravit, et vidit illud grande impiae gentis arcum patens sub aureo coli caelo. Dissidentibusque de regna*

fratribus, arbiter factus, regnare iussit Pirtanum, Aristobulo, quia renuebat, carcerem et catenas dedit.

**B. S. ALBINI ACADEMICAR. ANNOTATIONUM
LIBER QUARTUS. Continet Anatomica,
Physiologica, Pathologica.**

Leidae, apud I. et H. Verbeek, Bibliopolas, 1758.
plag. 15. in 4to, c. tab. aen. 7.

Celeberrimus harum annotationum Auctor, cui sub-
tior Anatome tantum debet, quantum alii fere nostris
temporibus nulli, artis medicae cultores novo hoc
munusculo sibi devincit. *Cap. I.* disquirit, quomodo cra-
nium, crescendo, accommodet se iis, quae continet. Sci-
licet, nemini ignoti sunt fulci illi in interiore cranii parte,
ramosi, quadam arbuscularum similitudine conspicui, qui-
bus inhaerent arteriae crassae meningis. Sulcos illos, ab
ipsis arteriis, non vi quidem, sed saepe pulsando, formari,
Physiologiae doctores ad unum fere omnes opinantur.
Hoc autem non ita habere, docet Auctor Clarissimus, dum
evincit, sulcos illos cranio non ab arteriis imprimi, sed
circum arterias potius, crescente demum osse, nasci. Af-
sertum ex eo probat, quod fulci in calvaria sunt, quibus
vena inhaeret nulla comite arteria. Exempla sane esse no-
tissima; vestigia, et veluti semicanales magnos, quibus fi-
nus laterales, et qui supra processum falciformem est, insi-
dent. Et quemadmodum fulci, quibus crassae meningis
arteriae inhaereant, in parvis embryonibus, ubi iam ossea
fiatura, inveniantur nulli, osse vero aliquantum confirma-
tione, prima truncorum ramorumque maiorum initia, re-
periri, quae deinde paulatim augeantur in maius, ac veluti
radios emittant sensim sensimque ramosiores: ita idem
prorsus verum esse de fulcis illis, quibus inhaereant veno-
sa vasa. Haec quidem de fulcis vasorum. Sed similem de
encephalo quoque sententiam fovet incomparabilis *Albinus*,
atque ita existimat, ut vasis crassae meningis, sic encephalo,

lo, cranium sensim se circumcirca accommodare. Eandem rem illustrat iis, quae in arboribus fieri quotidie videmus. Nempe, quidquid incussum iis aut affixum firmiter est, diuturnitate temporis omne illud a supercrescente arbore comprehenditur. Paucis tandem rem totam Auctor complectitur, ac fatetur, quandam, ultra quam sapere datam nobis non sit, naturae legem esse, qua fiat, ut, vi interioris crescente cranio, pariterque cum eo crescentibus iis quae continet, calvaria se accommodet, aptaque inter se crescere quasi harmonice pergant, donec adoleverint, natura pressionem temperante. *Capite II.* verba quaedam adiicit explicationi tabularum duarum, quibus impressae sunt duodecim icones, aurem humanam interiorem representantes, ad quas delegamus lectores nostros. Non enim exponi haec satis, nullis propositis tabulis, possunt. *Cap. III.* de vasis deferentibus, vesiculis seminalibus, et emissariis, quibus ad urethram pertingunt, deque ostioliis in capite gallinaginis, Auctor disputat; atque ea, quae *Gravissus, Swammerdamus, Leolis, Clarkius, Morgagnus, Boerhaavius*, super his rebus commentati sunt, expendens, ita tandem decernit, vas deferens, toto latere interiore vesiculae seminalis decurrens, sensim se in vesiculae speciem dilatare, quae seminales contingens, et cum ea connexa, in fine coarctet se, et coeat, atque adeo in unum quasi confluat cum seminali, et ipsa ea parte contractiore; ex quo nata pars communis, sensim contractior, desinat in emissarium canalem, ad urethram pertinentem. Cum vesica et urethra, vesiculae item seminales, vasaque deferentia, modice distenta sint, tunc emissaria a principio aliquantum disiuncta, convenire angulo admodum acuto, post se invicem contingere. Proprium utrique exitum esse in urethra, ostiolo contractiore, quorum alterum a dextra carunculae parte sit, alterum a sinistra, ibi, ubi capitis gallinaginis pars rostro respondens ab ipso capite, h. e. caruncula, procedere incipit. Semen etiam ex vase deferente, in vesiculam seminales, inque commune emissarium,

rium, in quod desinunt, penetrare posse. Ubi vero emittendum non sit, recipere facilius vesiculam capaciorem, quam exitus contractior emissarii communis exire sinat. Atque, sive velis, Vesiculas seminales, quem continent humorem, per deferentia accepisse; sive in ipsis generatum esse vesiculis; sive utrumque velis: quemque fabrica haud difficulter induci ad existimandum, feminalem in re venerea humorem, tum ex vesicula, tum ex deferente, per commune his emissarium, ab utraque parte, dextra aequae ac sinistra, erumpere. De carunculae foramine tertio, sinuque, cuius ostium est, a *Morgagno*, Anatomicorum, quotquot fuerunt, perspicacissimo, egregie descriptis, A. addit hoc, inter demonstrandum inflare solitum se fuisse, fistula non longe a foramine admota, sic quidem, ut non contingeret; eoque sinu distento, carunculam fuisse vesiculae membranae specie distentam. Carunculam in urethrae principio eminere, quod, ubi distentum, capacius sit, inde sensim contractius. Prostata principium illud contineri, una cum extremis vasis deferentibus, proximaque parte vesicularum seminalium, cumque emissariis ad urethram pertinentibus. *Capite IV.* mentio iniicitur musculi cuiusdam cephalopharyngei, orti a basi cranii iuxta latum pharyngis, ac demissi sub eius constrictore superiore, deinde adiuncti stylopharyngei parti posteriori, quocum desit. *Cap. V.* describitur musculus quidam subcruralis, in priori parte ossis femoris inventus, pertinens ad membranam, quae articulum genu continet. Origo eius erat in femore, infra longitudinem huius mediam; latefcens exibat in caudas duas, quae divergentes, inque tenuem tendinem versae, membranae illi se innectebant, ab utroque latere patellae. Venter non continuus, sed in fasciculos, tanquam in plura capita, divisus. *Cap. VI.* A. narrat, se in procero robustoque homine reperisse musculum extensorem brevem digitorum manus, ad solum digitum medium pertingentem. Originem repetit ex canali illo, per quem se a cubito ad manum tendines extensoris communis digitorum

ram demittunt; ac per manus dorsum porrectus, tendinem suum tendini extensoris communis, iuxta principium digiti medii, a parte indicis adiunxit, eo modo, quo extensor digitorum brevis in pede. Fuit exilis, satis latus, ex angusto sensim aliquantum plenior et latior, dein rursus tenuior et angustior, ventre longo, carne pallida, tendine tenui, angusto, longo. Alio tempore in manu utraque invenit musciculum, qui, tendine ad postremum extenuato, pertinuit ad indicis principium, sub cuius tendinibus musculorum extendentium, in membranis, quae sunt circa articulum indicis cum metacarpo, evanuit, extrema parte in membranarum tenuitatem insigniter dilatata.

Cap. VII. ea, quae de tendinis ortu ex carne musculi, in historia musculorum, scripsit, icone illustrat. *Cap. VIII.* de arteriae membranis; et vasis, nonnulla profert. Et mem-

branae quidem hae sunt: primo musculo crassissima, ex fibris constans firmis durisque, flexilibus tamen, dense compactis, quae neque carnis, neque tendineis similes, circulares ductum sequuntur omnes, nec tamen circulos integros ostendunt. Dividi ea potest in multas veluti tunicas, fere prohibita.

Hanc vestit ex interiore parte alia tenuis, densa, stricte adhaerens, ex interiore parte, quae capacitatem arteriae spectat, aequabilis et laevis, canalis capacitatem propria efficiens, et apta quae sanguinem contineat, et libere ac facile ruere sinat. Porro musculo-

sa ab exteriori parte adhaeret alia, continens illam; tenuis, densa, alba, firma, dilatabilis, cellulosa, condensatior, nervosa dicenda, perficiens ab ea parte arteriam, firmansque. Sed ex densitate illa laxat se in exteriorem partem, vocaturque cellulosa, facile dilatabilis, et facile concidens, qua proximis cum partibus ita connectitur arteria, ut tum in loco suo retineatur, tum obsequente lubrica cellulosa cedat, et restituat se melius. Accedit tandem tunica, quam vocant externam, cuius vero ratio ibi, ubi de tunicis arteriarum agitur, non habenda videtur, cum ea non ubique, sed ibi tantum reperitur, ubi arteria iter per loca

facit, quae singulari membrana investuntur, veluti per thoracis abdominisve cavum. Arteria etiam vascula in se recipit a vicinis. Excisso rene, rescisso brachio, aliove membro, truncis vasorum impletis, vascula parva impleta circa eos fuerunt. Glandulas arteria humana nunquam ostendit, neque fibras per longitudinem iacentes. Neque telae cellulosae, inter musculosam intimamque membranam reperiundae, mentionem a se factam esse, ut nuper scripsit *Hallerus*, sed a celeberr. *Monro* traditum esse, incipiente putrefactione tunica interna cum decesserit, cellulosam materiam, qua cum muscolosa connectitur, cerni.

Cap. IX. nonnulla inferuntur, quae pertinent ad tabulam ab Auctore nuper editam, vasis chyli cum vena azyga, arteriis intercostalibus, aliisque vicinis partibus. Haec autem nec per se compendium admittunt, nec intelligi possunt nisi ab iis, qui tabulam eam, affabre aeri insculptam, ipsi inspexerint.

Cap. X. observationes de hymene tractat. Cl. Auctor. Nimirum, in maturo embryone, in recens natis, haec ait se animadvertisse. Rima virginali, nymphisque cum scaphula plane diductis, hymen intima in parte conspiciebatur, ad vaginae introitum, membrana fere circularis, lata, media perforata, quadam uveae et pupillae similitudine; latior autem, qua parte perinaeo propior, inde se ab utraque parte aliquantum angustans. Foramen rotundius; nisi quod, qua parte perinaeum spectabat, in angulum se contraxit, ob crassiorem quandam hymenis partem, ab angulo illo ad scaphulam pertinentem, instar freni, quam tamen non invenit in aliis. Ubi autem rimam cum nymphis et scaphula non nisi modice diduxit, hymenis forma ovata, rima in eo recta, loco foraminis rotundioris, hymen angustior, non extensus, laxus, aliquantum rugosus. Ubi tam parum diduxit, ut modo cernere hymen posset, hymen laxior, contingentibus se lateribus, rima eius clausa, et laxitate contingentium se marginum ne quidem apparens; hymen colliculum referens rectum, ex lateribus surgentem, instar columnae, vel potius columellae.

monae. Haec in mortuis. Sed similia etiam in viventibus, recteque valentibus, vigat. Interim, hymenis integritatem, non vitiatae virginitatis signum non semper esse, in tali alia docuit puella nubilis, cui viventi hymen magnus, alius, firmus, et, cum rima eius admodum ducta esset, ore tanto hians, ut virum pati potuisse videretur, nec tamen corrumpi. *Capite XI.* diversitates quasdam in osse sacro interdum conspicuas describit Auctor. Aliquando os illud, quod plerumque e quinque partibus constat, partes sex ostendit, quae ut plurimum quidem inter se coalescunt, in raro tamen exemplo, quod affert Auctor, et Tab. VII. fig. 5. proposuit, prima vertebra a secunda suo corpore ex toto notabilique intervallo disiuncta est, oppositis intervallo ligamentis, ut inter corpora vertebrarum verarum; etque praeterea vertebra illa prima imae lumborum similibus separataque, nisi quod processu suo transverso altero cum superiore parte lateris sacri coniuncta est, sic ut partem eius efficiat. *Capite XII.* labium leporinum in puero recens nato describitur. Labium superius sub utraque nare fissum erat, fissa quoque nasi ala utraque iuxta globulam, nec gingiva superior iuxta utramque labii fissuram. Praeterea totum defuit palatum, tum stabile, tum molle, cum nra, sic ut capacitas os naresque essent una. Interficium narium, quia palatum, cui inniteretur, nullum, sed inhaerens; infra autem, qua parte ceteroquin palatum innititur, vestitum cute capacitatis narium, ab altero latere in alterum circumeunte imam oram. *Cap. XIII.* A. de *Artibus* involucro penis nervoso externo superaddit quaedam, quae iam Lib. II. et III. super ea re tradiderat. *Cap. XIV.* est polemicum, quo Cel. Auctor sibi inventa nomen, ab *Hallero* ipsi erepta, vindicat. Et recte quidem, nam extra Hercyniam sapiunt homines. Artes quae in terra aut suntque praeter eos, quibus solis ii, quos conutur Albinus, eruditus esse concedunt, bene multum horum hominum rident nugae, atque invidiam; quae, quia non laudant nisi sua, in propatulo est. Nos vero

vero gratulamur rei medicae universae Albini Commentarios, atque, ut Vir summus quam diutissime fruatur nominis sui gloria, vehementer optamus.

NOVI COMMENTARII ACADEMIAE SCIENTIARUM Imperialis Petropolitanae. TOMUS III. ad annum MDCCL. et MDCCLI.

Petropoli, typis Academ. Scientiar. 1753. Alph. 2. pl. 13. Tab. aeneae 13. quatern.

Omne studium atque operam inclutae Academiae Petropolitanae in eo potissimum collocari, ut quae in Physicis et Mathematicis, vel obscura, vel nondum confirmata satis, et illustrentur, et confirmentur, atque etiam nova, et adhuc ignota, in lucem conspectumque protrahantur, et satis iam constat, atque ex his quoque Commentariis apparet, quibus quae proponantur, breviter iam indicabimus.

I. Methodus aequationes differentiales altiorum graduum integrandi ulterius promota, Auctore L. EULERO. Iam in Miscellan. Berolinensibus doctiss. Auctor specimen methodi, innumerabiles aëtorum graduum aequationes tam expedite integrandi, ut unius operationis ope integralis statim aequatio obtineatur, ita proposuerat:

$$0 = Ay + \frac{Bdy}{dx} + \frac{Cddy}{dx^2} + \frac{Dd^3y}{dx^3} + \frac{Ed^4y}{dx^4} + \frac{Fd^5y}{dx^5} + \text{etc.}$$

ubi elementum dx pro constanti sumitur, coefficientes autem litterae A, B, C, D, etc. indicant quoscunque constantes. Hanc vero methodum nunc ad hanc formam multo latiore extendit

$$X = Ay + \frac{Bdy}{dx} + \frac{Cddy}{dx^2} + \frac{Dd^3y}{dx^3} + \frac{Ed^4y}{dx^4} + \frac{Fd^5y}{dx^5} \text{ etc.}$$

ubi X quamcunque quantitatem, ex x variabili et constantibus compositam, utcunque indicat. Neque solum Auctor hanc

Hanc operationem semper succedere demonstrat, ad quemcunque demum gradum differentialium aequatio ascendat, ne infinitesimo quidem gradu excepto: sed etiam, ut huius methodi prae vulgari praestantiam ostenderet, casum admodum simplicem, aequatione hac $d^3y = ydx^3$ contentum, ex methodi vulgaris legibus persequitur, et, quam prolixum ac taediosum calculum eius solutio requirat, exponit. Perduci quidem docet illo ad aequationem differentialem primi ordinis, sed integrationem eius non exiguis laborare difficultatibus: huius vero methodi ope, facillima operatione, et specialem aequationem, et generalem, tam perfecte resolvi, ut aequatio integralis completa statim appareat: operationem illam reduci ad Algebraicae aequationis resolutionem, cuius forma sic ex proposita differentiali aequatione deducatur, ut sit

$$o = A + Bz + Cz^2 + Dz^3 + Ez^4 + Fz^5 + \text{etc.}$$

Omnem nunc rem in huius aequationis Algebraicae resolutione contineri, atque hoc quidem facillimum esse in quaestione de integratione instituta: omnes huius aequationis esse indagandas radices, quamlibet earum simplicissimae regulae ope portionem integralis quaesiti suppeditare, atque tali modo cunctis radicibus pertractatis, obtineri universum integrale completum.

II. De Serierum determinatione: seu nova methodus inveniendi terminos generales serierum, Auct. L. EULERO. Nactus est hac materia tractanda Auctor occasionem, usum methodi, in priori dissertatione traditae, demonstrandi. Docetur, seriem nondum pro determinata esse habendam, omnibus licet eius terminis datis, qui indicibus integris respondeant: innumerabiles diversas series inveniri posse, quibus iidem convenient numeri: eandem esse serierum rationem, quae linearum curvarum, per data puncta ducendarum: sicut, etiam si numerus punctorum infinitus sit, infinita genera curvarum linearum proponi posse, quae omnes per eadem puncta transeant; sic, quamvis infinitae seriei termini sint dati, neque tamen inde

R r

ipsam

ipsam seriem determinari, neque vocem illius intelligi naturam: tum demum naturam seriei cognosci, si et omnes terminos, indicibus integris convenientes, et indicibus fractis quibuscunque respondentes assignare possimus; eiusmodi cognitionem perfectam continere terminum seriei generalem, quo terminus cuicunque indici indefinito respondens, generaliter designetur: hoc termino generali perspecto, ipsam seriei naturam nobis perspectam esse: plerosque alios modos, quibus series describi solet, hoc laborare vitio, ut series non perfecte determinentur: tradi posse methodum latissime patentem, cuius ope omnium serierum, quarum termini per antecedentes, sive sine indice, sive cum indice definiantur, terminos generales universalissime invenire liceat. Quare sequentia problemata pertractantur: invenire terminum seriei generalem, cuius quilibet terminus aequalis sit antecedenti, terminus vero primus $= 1$: Invenire terminum generalem seriei, cuius quilibet terminus excedat praecedentem data quantitate, et cuius terminus primus sit datus: Invenire terminum generalem seriei, cuius quilibet terminus prodeat, si praecedens per datum numerum m multiplicetur, et cuius terminus primus sit $= a$: Invenire terminum generalem seriei, cuius quilibet terminus oritur, si antecedens per datum numerum m multiplicetur, atque ad productum datus numerus c addatur, cuiusque seriei terminus primus sit pariter datus $= a$: Invenire terminum generalem serierum recurrentium secundi ordinis, in quibus quilibet terminus aequatur aggregato binorum terminorum antecedentium per quoscunque numeros multiplicatorum: Invenire terminum generalem serierum recurrentium cuiuscunque ordinis, quarum quilibet terminus aequatur aggregato aliquot terminorum antecedentium per numeros quoscunque multiplicatorum: Si seriei quilibet terminus aequetur quantitati cuiuspiam constanti c , una cum aggregato aliquot terminorum antecedentium per datos numeros multiplicatorum, invenire huius seriei terminum generalem: Invenire terminum

num

nim generalom seriei, cuius quilibet terminus indici x respondens, aequatur praecedentis multiplo cuicumque, una cum multiplo ipsius indicis, et quantitate quapiam constante: Invenire terminum generalom seriei, cuius quilibet terminus aequetur praecedenti una cum functione quacunque ipsius indicis: Invenire terminum generalom seriei, cuius quilibet terminus aequalis sit praecedenti, per suam indicem multiplicato.

III. Consideratio quarundam serierum, quae singularibus proprietatibus sunt praeditae, Auct. L. EULERO. Posuit, in praecedenti dissertatione Auctor seriem aliquam singularem, cuius terminus primus 0 , decimus 1 , centesimus 2 , millesimus 3 , decies millesimus 4 , etc. ita ut in genere indici, qui denarii quaecunque potestas fuerit, terminus respondeat, ipsi exponenti huius potestatis, siquidem numerus integer sit, aequalis. Unde, cum fundamento huic logarithmi sint superstructi, quivis seriei terminus sui indicis logarithmus videatur: Auctor tamen demonstrat, terminum nonum huius Seriei esse 0 , 897050585 , atque adeo logarithmo novenarii minorem; simulque casum singularem memoratum exponit, qui generaliori hac forma continetur, ut cuicumque indefinito indici x in serie conveniat terminus

$$\frac{1-x}{1-a} + \frac{(1-x)(a-x)}{a-a^3} + \frac{(1-x)(a-x)(a^2-x)}{a^3-a^9} + \frac{(1-x)(a-x)a^2-x)(a^3-x)}{a^9-a^{27}} + \text{etc.}$$

quae expressio etsi est in infinitum continuanda, quoties tamen x sumitur aequalis cuipiam rationali potestati ipsius a ea non solum abrumpatur, sed ipsi quoque exponenti ipsius a fiat aequalis: unde, si pro a denarius sumatur, casus memoratus oritur. Priorem vero generalio rem formam considerans intelligit, si terminus indici x respondet, ponatur $=t$, qui autem indici ax respondeat $=t$, fore

$$1+t-t = (1-x) \left(1 - \frac{x}{a}\right) \left(1 - \frac{x}{a^2}\right) \left(1 - \frac{x}{a^3}\right) \left(1 - \frac{x}{a^4}\right) \text{etc.}$$

Rr 2

Unde

Unde apparet, si pro x capiatur potestas quaequam ipsius a ob unum factorem certo evanescentem esse $t = 1 + s$. Atque hanc formam Auctor variis modis immutat, plurimaeque alia, quibus doctrina ferierum illustretur, proponit.

IV. De divisoribus numerorum indagandis, Auct. G. W. KRAFFT. Inquit Auctor, qui numerum propositum ex certis regulis divisores admittere simplices docet, in generales numerorum formulas, et, quosnam illae admittant divisores, indagat, simulque, quo modo divisorem invenire possis, tradit. Sed etiam Theorema hoc: si numero quovis quadrato subtrahatur binarius, residuum nunquam dividi posse per ternarium; illustrat; et sequens solvit problema: dato numero quocunque ita mutare notam unicam, ut certum sit, numerum ita mutatum per omnes transpositiones possibiles non exhibere quadratum. Ambo proposita sunt in horum Auct. Supplement. Tom. VI. p. 471.

V. De partitione numerorum, Auctor L. EULERO. Fuit quondam Auctori quaestio proposita, quot variis modis numerus 50 in septem partes dividi possit? In qua solvenda cum vulgarem viam per inductionem iniret, valde incommodam eam esse intellexit; igitur omnino novam methodum solutionis huius problematis investigavit. Inductioni igitur nihil auctoritati et fidei tribuens, ex certis analyseos principiis formulas deducit, quae, quot variis modis numerus quicumque propositus in tot, quot volueris, partes ita dividi possit declarant, ut ne in maximis quidem numeris haereamus. Exponit etiam duplex problema, quorum altero quaerit: quot modis datus numerus in tot partes inaequales tantum, quot requiruntur, dissecari possit; in altero, quot variis modis datus numerus in partes dissecari possit, partium aequalitate non exclusa. Sic numerum 50 modis 522 in septem partes inter se inaequales dissecari posse; aequalitate autem omnium partium observata, numerum partitionum esse omnium 8946 intellexit. Addidit etiam Auctor tabulam bene longam, quot variis modis quilibet numerus per additionem produci possit, indicantem,

tem,

tem, ex qua sine difficultate propositas huiusmodi quaestiones discutere licet.

VI. Meditationes de quantitibus imaginariis construendis, et radicibus imaginariis exhibendis, Auctore HENRICO KUERNIO. Optat Auctor, ut, quas de quantitatum imaginariarum impossibilitate atque inassignabilitate imbiberint opiniones, dimittant eruditi, earumque Theoriam magis excolant. Hac enim exculta, viam aequationum altiorum exacte resolvendarum aperiri, atque etiam rursus cura ad aequationes cubicas pertinentium constructiones genuinas dari posse, arbitratur. Ipsae meditationes longiores sunt, quam ut hic exhiberi possint.

VII. Solutio problematis Geometrici, Auct. L. EULER. Problema hoc est: datis diametris coniugatis ellipsos tam magnitudine, quam positione, invenire axes coniugatos tam magnitudine, quam longitudine. Huius problematis Auct. tres constructiones adfert, earumque rationes subiungit, sed ipse facit, constructionem, quam Pappus Alexandrinus sine demonstratione exhibet, huius palmam praeripere. Qui quoniam demonstrationem esse sit, ipse constructionem Pappi cum ratione illius addit.

VIII. De perturbatione motus planetarum, ab eorum figura non sphaerica oriunda. Auctore L. BULERO. Constat de motu lunae, illius Apogaeum fere duplo celerius progredi, quam per theoriam Newtoni inveniat. Exhibent enim observationes, motum lunae medium ad motum anomaliae mediae ut 1, 0085193 ad 1, ita ut motus medius sit ad motum Apogaei ut 1, 0085193 ad 0, 0085193, hoc est, ut 1 ad 0, 0084473. Ex theoria autem ob actionem Solis motus lunae medius ad motum Apogaei tantum esse deberet ut 1 ad 0, 0041045, unde excessus motus Apogaei veri supra theoreticum est ad motum medium ut 0, 0042438 ad 1. Quare probabile videtur Auctori, hunc motus Apogaei lunae excessum inde oriri, quod lunae corpus sit oblongum, eiusque axis longior perpetuo ad centrum terrae fere directus. Unde etiam

rationem figuræ ipsius oblongæ definiri posse censet, cum esse debeat $\frac{ab}{bb} = 10$, 0043428. Lunam quidem curâ

non sit virga duobus globis onusta, ut eius figura quasi æquivaleret, multo longiorem dicit esse debere, ac fortasse 3. diametros terræ superare, ita ut eius axis longior plus quam octies breviorẽ excederet, quod vix veritatis speciem ullam habere videtur. Hæc si igitur lunæ oblonga figura non toleranda sit, quamvis forte minor a figura sphaerica defectus ad Apogæi accelerationem aliquid conferre possit: aliam tamen vim adesse debere existimat insuper in lunam agentem, tantæ Apogæi motui producendo quæ par sit, seu statuendum esse, vim terræ, lunam trahentem, non exacte esse quadratis distantiarum reciproce proportionalem. Quod etiam ex nonnullis lunæ exiguis inæqualitatibus, theoriæ repugnantibus, et inde, quod parallaxis lunæ vera integro fere minuto maior deprehenditur, quam secundum theoriam esse deberet, concludendum Auctori videtur.

IX. De Machinis in genere, Auct. L. EULERO. Admodum imperfectam et mancam adhuc esse Machinarum cognitionem theoreticam Auctor existimat; eumque, qui solis regulis in Mechanicæ elementis traditis imbutus ad Machinarum fabricam se accingat, de earum successu vel nihil certi promittere posse, vel spe concepta sæpius deici. Frictio, etsi actionem Machinarum non mediocriter perturbat, immerito tamen omnis culpa in eam transfertur. Vulgaris Mechanicæ defectus sola Analyfi sublimiori tolli potest, et cognitione principiorum, et legum motus. Hoc variis exemplis Auctor illustrat. Perpendit casum, ubi onus 1000 librarum, ope ponderis 100 librarum, elevari debet, ad quod axis in peritrochio adhibendus sit. Hæc iam in vulgari doctrina traditur, si radius $\frac{1}{10}$ capiatur ad minorem in ratione 10 ad 1, onus a pondere in æquilibrio sustentari, neque tamen adhuc moveri posse. Unde,

ad motum producendum, radium maiorem plus quam decies minorem superare debere apparet. Radius igitur illi si undecies longior capiatur, motus sequetur tardus; celerior contra motus, si undecies vel duodecies. Unde discimus, si nimis longus, ut centies vel millies longior, statuat, ponderis quidem descensum celeriozem, sed oneris ascensum tardiozem fore.

X. De motu Tautochrōno pendulorum compositorum, Auct. L. EULERO. Laborant peadula vulgaria hoc vitio, quod omnes oscillationes, et ampliores, et minores, non paribus absolvantur temporis intervallis. Quae inaequalitas originem trahit, cum ex motu circulari, qui ad aequalem oscillationum durationem minus convenit; tum ex resistentia medii, in quo oscillationes absolvantur. Hanc quidem causam Auctor totam seponit, quoniam veram curvam, quae in fluido tautochronismum gignit, invenit, et ad praxin accommodavit. Nam cum cyclois penduli tantum simplicis oscillationes isochronas reddat, Auctor pro quovis pendulo composito curvam, ad tautochronismum aptam, investigat, quae pro varia oscillantis corporis figura varie mutari potest.

XI. De argento vivo calorem celerius recipiente, et celerius perdente, quam multa fluida leviora, experimenta et cogitationes, Auct. G. W. RICHMANN. Examinauit Auctor variis experimentis, quomodo solida diversa calorem inter se, et cum fluidis communicent; iisque deprehendit, argentum vivum, vel in medio aere densiori aqueo, vel in nive frigidiori, maiora, quam aqua, spiritus ordinarius vini, petroleum, oleum terebinthinae, spiritus rectificatissimus, et oleum lini, decremēta caloris capere; idem accipere in medio aqueo calidiori maiora, quam petroleum, oleum terebinthinae, et spiritus vini ordinarius, incrementa: esse ferme aequalia in aere incrementa et decremēta caloris mercurii et petrolei, et decremēta caloris olei terebinthinae, petrolei, et mercurii: decremēta et incrementa caloris aquae et spiritus vini ordinarii in

aere

tere minora decrementis et incrementis caloris argenti vivi et petrolei, olei autem lini decrementa in aere esse minora decrementis petrolei et mercurii.

XII. De ratione calorum et ratione densitatis radiorum directorum ad densitatem per lentem refractorum definienda, Cogitationes, Auct. G. W. RICHMANN. Radiorum solarium efficaciam augeri vitris causticis, maiorem quidem animadverti in minori, minorem vero in maiori a foco vitri distantia, Auctor docet. Cum etiam radiorum solarium, vitrum causticum penetrantium, et in foco concurrentium, densitates sint in distantis a foco diversis, ceteris paribus, ferme in ratione inversa quadratorum distantiarum a foco, facillimum videri posse, positis caloribus in ratione densitatum radiorum invenire rationem calorum per Thermometra ordinaria, et diversis expansionibus liquoris Thermometrici numeros rationi praedictae congruentes assignare. Patere tamen, non eodem tempore, in diversis a foco distantis, Thermometra in axe conii radiantis locari, et observationes simultaneas institui posse: successivas observationes, cum unico Thermometro, in diversis a foco distantis, erroribus ansam praebere posse, quoniam efficacia radiorum solarium semper mutetur: radios naturalis densitatis, cum radiis artificialis densitatis non facile comparari posse; cum ipso vitro et vaporibus multi radii intercipientur: efficaciam radiorum solarium, per aerem his radiis antea calefactum transeuntem, minui post vitra caustica, variis experimentis confirmari: neque culpam esse in transitu ignis in aerem calefactum largiori, quam in alia corpora, sed intercipi potius radios a vaporibus inter vitra caustica et solem haerentibus. Deinde Auctor ex variis observationibus concludit, radios directos, cum radiis refractis, commode comparari non posse. Nam si comparare liceret, et crescente efficacia radiorum directorum crescere quoque constanter deberet efficacia radiorum refractorum, et contra; et eidem gradui a radiis producto directis, idem gradus a refractis productus

has respondere deberet, et contra; quod utrumque fieri nequit, quoniam calor a radiis solaribus in Thermometris productus non aequè velociter decrescit, ac radiorum solarium numerus vaporibus minui potest. Tandem, ut diversas radiorum in diversis spatii collectorum efficacias comparare possimus, non parum facere Auct. docet, si duas lentes aequalium distantiarum focalium, et earundem amplitudinum et crassitierum, ex simili vitro confectas, verbo, duas lentes similes et aequales eligamus, et in diversis a foco distantis, in utriusque conii radiantis axe Thermometri bulbum collocemus. Sic enim observabimus: 1) tantum radiorum ab una lente intercipi, quantum ab altera: 2) tot radios penetrare per unam lentem, quot penetrant per alteram: 3) per idem tempus in unius Thermometri bulbum efficaciam suam exercere radios solares, per quod exierunt in alterius Thermometri bulbum: 4) distantias radiorum ferè in ratione inversa quadratorum distantiarum Thermometrorum a focus, et in eadem ratione efficaciac radiorum refractorum esse.

XIII. Emendatio laternae magicae ac microscopii solaris, Auct. L. EULERO. Emendat Auctor primum vitia horum instrumentorum, et deinde novam proponit eorum constructionem. Primum vitium est, quod per laternam magicam et solare microscopium non omnis generis obiecta repraesentari possunt, sed tantum ea quae maximam partem diaphana sint. Inde figurae, laterna magica exhibendae, in tabulis vitreis coloribus dilutis valde pingendae sunt; et microscopia solaria non alia obiecta repraesentant, nisi ita tenuia, ut lumini liberum transitum permittant, et pro diaphanis habenda sunt. Alterum vitium est, quod, cum obiecta in parte averfa illuminentur, unde depingendae partes propter pelluciditatem lumen accipiunt, radii libere transmissi in tabulam, qua pictura excipitur, incidentes, et imaginem perturbant, et, tabulam illustrantes, ipsam repraesentationem minuunt. Quare, ut obiecta etiam non diaphana exhiberi possint, nullaque perturbatio a lumine

alieno fiat, Auct. obiecta non per radios a tergo transmissos, sed a parte antica incidentes illustrare suadet. Obiectis repraesentandis vult illuminationem satis fortem induci, sic ut nullus radius a luce, ad hoc adhibita, directe in tabulam possit incidere: lux ista illuminans ad latera tubi, per quem repraesentatio accidit, constituatur, omnisque ei ad tabulam, imaginem recipientem, pracludatur aditus: adiungatur denique talis mechanismus, quo obiecto sive a sole, sive a lumine plurium lampadum, speculorum lentiumve convexarum, illuminatio magna induci possit. Dein Auctor pro cognita obiecti illuminatione per theoriam, in splendorem seu quantitatem luminis, quo ipsa imago exprimi debeat per lentem refringentem inquirat, splendoremque hunc cum lumine, quo ipsum obiectum a luna plena illustraretur, comparat, et sic lumen, quo imago quovis sub casu sit apparitura, a priori designat. Denique, pro magnitudine obiectorum repraesentandorum, et ratione multiplicationis in imagine factae, quatuor talium machinarum genera proponit. Primum ad obiecta sex pedum repraesentanda; alterum ad obiecta unius pedis; tertium ad duorum digitorum; ultimum ad duarum linearum obiecta, est accommodatum. Horum in quolibet genere tam magnitudo, quam apertura lentis idoneae, ab Auct. determinatur, et splendor imaginis, cuilibet multiplicationi conveniens, assignatur.

XIV. Annotationes circa constructionem horologii marini, Auct. C. G. KRATZENSTEIN. Recenset Auctor imperfectiones clepsydram mercurialium, a Dudlaeo nautis commendatarum; quo pertinere videtur 1) alteratio aeris vitro inclusi; propter calorem et frigus, modo plus, modo minus fluxui resistens: 2) dilatatio et contractio vitri et luminis mercurium transmittentis, caloris mutationibus oriunda: 3) humiditates, modo plus, modo minus mercurio adhaerentes, et fluxum retardantes: 4) acceleratio et retardatio fluxus, per vim centrifugam oscillatione navis mercurio impressam: 5) irregularitas fluxus, ex diversa cohaesione

haefione Mercurii inter fe et cum lateribus vitri, pro diverfo caloris frigorisve gradu. Hifce imperfectionibus Au&t. mederi ftudet. Primam putat per aeris evacuationem tolli; alteram, tertiam, et quintam, per confervationem clepsydrae in eodem caloris gradu; quartam vero inevitabilem effe iudicat. His difputatis proponit Au&tor, quibusnam proprietatibus horologium marinum, fi perfectum in fuo genere iudicandum fit, praeditum effe debeat. Requirit potiffimum, ut nulla motus variatio in eo contingat 1) ex ofcillatione et fuccuffione navis, 2) ex differentia gravitatis fub diverfis ab aequatore diftantis, 3) ex penduli elongatione et contractione, calore et frigore oriunda: ex mutatione denfitatis et humiditatis aeris: ex au&ta tenacitate olei ad inunctionem adhibiti: ex variatione vis elafticae fub diverfo caloris gradu, fi elater adhibetur: ex nova intentione vis motricis. Quae quomodo praefari poffint, Au&t. exponit, variaque de conftructione horologii marini addit.

XV. Observationes meteorologicae, factae Tubingae, annis 1747, 1748, et 1749. Au&t. G. W. KRAFFT.

XVI. Observationes Anatomico-praefticae, communicatae a IO. FREDERICO SCHREIBER. In Obferv. I, ut in chirurgia capitis futurarum varietates, quot poffunt, cognofcantur, figura capitis delineatur, in quo offa, quae triquetra appellantur, accurate proponuntur; in II. traduntur fingularia vifa in cadavere G. T. Iunckeri, fodalis Academiae; in III. enormis fractura delineatur, poft obitum in cranio adolescentis vifa, dies 19. fine malis fignis fuperftitis; in IV. valde ingens aneurifma in pectore, ex cadavere viri proponitur; in V. cor villofum nautae fiftitur; in VI. mentio fit fcroti juvenis, in quo praeter duo tefticulos, recte conftitutos, repertum corpus tertium, illis, quoad externa, fimillimum, quafi tefticulus tertius, fed vera hydatis.

XVII. Observationes generales, univerfam hiftoriam pifcium concernentes, Au&t. G. W. STELLER.

XVIII. Summarium observationis Eclipsos solaris d. 8. Ian. 1750. ft. n. a Cl. KRAFFT Tubingae habitae, e litteris ad Winsheimium datis cum Academicis communicatum.

XVIII. Observatio eclipsis lunae totalis d. 19. Junii ft. n. 1750. Lipsiae habitae Auct. G. HEINSLIO.

XX. Observationum Lipsiensium a. 1748. habitantium continuatio, Auct. G. HEINSLIO. Primo eclipses Satellitum Iovis, deinde occultationes fixarum a luna, post Cometa 1748. visus, porro apparitio Veneris, denique observationes meteorologicae a. 1748. institutae, proponuntur.

XXI. Observationes Astronomicae Eclipsium Satellitum Iovis, durante expeditione Kamtzatkienfi, in diversis Sibiriae locis habitae, a Centur. Vicario, ANDREA KRASLNICOW.

FATA ECCLESIAE CHRISTIANAE, INDE AB Ecclesia apostolica, usque ad initia Reformationis. Sive Commentarii in Apocalypsin Iohannis PARS I. continens quinque epistolas, sigilla, et tubas, sive Capita II—III. 6. VI. 1—II. VIII. 2—IX. 12. explicata per BERNARD. SEBAST. CREMER, dum viveret Theologum Harderovicenium, curante eius filio Successore, FRANCISCO LUDOVICO CREMER. PARS II. continens Capita XII. XIII. XIV. usque ad vs. 5. et Caput XVII. integrum.

Zutphaniae, apud A. I. van Hoorn, Bibliopolam, 1757.
Alphab. 8. quaternis, c. effigie Auctoris.

Interpretationem Scripturae Sacrae mysticam variis libris exornavit *Bernardus Sebast. Cremer*, Theologus quondam Harderovicensis, anno 1750. mortuus. Primum suam de hac S. S. interpretandi ratione sententiam exposuit in *Typologia et Nazirato*, deinde in *Antiquitatibus Mo-*
saico

saico typicis, et in *Oedipo*. Eras filius, *Franciscus Ludovicus*, qui patri in munere successit, hunc in Apocalypsin Iohannis commentarium edendum curavit, praemissa praefatione, in qua, cum studium ipsum Theologiae propheticae commendat, tum hypothesein patris et methodum, qua in hoc libro usus est, exponit. Nos eius summam exhibebimus. Lectoribus prius, quam, in ipso Commentario quid praesitum sit, ostendamus. Statim ab initio praefationis inserit Cl. Editor disputationem Patris sui, *de necessitate Theologiae propheticas*, et de eo quod requiratur ab his, qui ei operam navare velint, ad I. Thess. V, 20. Ipsa vero hypothesis, quam Auctor in expliatione Apocalypseos fundamenti loco posuit, hanc in modum a Cl. Editore exponitur. *Septem epistolas* Apocalypticae possunt quidem sensu historico accipi; praecipue vero sensus propheticus est investigandus. Etenim, sub statu septem illarum ecclesiarum, fata ecclesiae omnium temporum representantur; ita ut unaquaeque distincte exhibeat, quid in ecclesia laudandum aut reprehendendum fuerit. Quia vero ex ipsis *Epistolis* non intelligitur, quomodo ecclesia se gesserit ad istas admonitiones, reprehensiones, comminationes, vel promissiones: *Sigilla* sunt aperienda, quae docent, utrum ecclesia pristinas virtutes receperit, an in vitis, ob quas reprehendebatur, perseveraverit. Atque ita in *sigillis* fata ecclesiae *continuantur* ab eo tempore, in quod quaeque *epistola* desinit. *Sigilla Tubae* excipiunt, quae poenas, per sanctorum preces hostibus ecclesiae infligendas, annunciant. Sed quinque tantum Epistolae, Sigilla, et Tubae, ab Auctore explicantur. Etenim, quia in his fata ecclesiae usque ad tempora Waldensium, Wiclefitarum, et Hussitarum praedicta sunt, et posthaec tempora reformationis Lutheri et Zwinglii incipiunt, huius prophetiae implementum, nondum satis clare ostendi potest, ubi initium, ubi finem ceperit. Quod ad *methodum* attinet, primo verba textus literaliter aut historice explicantur, atque ex criteriis ipsis illis rebus infitis subiectum

propheticum investigatur et determinatur; deinde ex historia ecclesiastica implementum vaticinii demonstratur; tandem ex *parallelia* typorum vel prophetiarum realium et verbalium, nec non parabolarum miraculorumque, atque ex precibus Psalmi CXIX. confirmatur. Hanc methodum vindicare studet ab obiectionibus dissentientium Cl. Editor inde a pag. 28. praef. Longe certius ac tutius esse, subiectum propheticum ex insitis rei criteriis determinari, quam si alia argumenta pro periodorum distinctione allata fuissent, quae a multis improbentur; eos vehementer falli, qui parallelismum propheticum non admittant, qui historiam patriarchalem veteris Israelis typicam esse negent, qui per parabolas non facta futura praedicta putent, sed mores hominum formari et instrui, qui in miraculis mystici aliquid nolint concedere, et Davidem dicant in Ps. CXIX. et in reliquis, de se tantum rebusque suis loqui. Suadet igitur, ut, sepositis omnibus praeeudicatis opinionibus, regulae interpretationis, quas Auctor in hoc Commentario secutus sit, legantur atque examinentur in *Antiquitatibus Moisaico-typicis*; in his enim data opera probatum esse, historias Vet. Test. typice esse exponendas, omnemque prophetias recte explicandi rationem esse indicatam; minime vero verendum esse, ne sensus literalis pereat, atque omnia in nudam allegoriam convertantur, si in parabolis et miraculis Iesu mysticus sensus admittitur et propheticus, quemadmodum ex verbis Pauli I Cor. X, *petra erat Christus*, nemo neget petram vere in deserto percussam esse.

(Hoc credimus Paulo viro *θεοπνεύτω*, qui ex inspiratione divina vere dicere poterat, quae res in Vet. Test. typus fuerit, atque esse debuerit ex voluntate divina. Sed scire velimus, unde Auctor probare possit, Cainum typum fuisse Pseudapostolorum, Lamechum Nicolaitarum, etc. Levissima harum rerum similitudo, nobis quidem sufficere non videtur, ut dicamus, Spiritum Sanctum, praeter sensum literalem, res alias sub his verbis latere voluisse, cum ne minimum quidem huius voluntatis

tatis divinae indicium inveniamus. Quid igitur faciunt, qui hoc afferunt? Venditant scilicet nobis suas cogitationes pro-divinis. Num igitur tam bene de nobis merentur, quam quidem videri volunt?)

Auctor ipse praevidit fore, qui dubitent, an Psalmi et prophetiae recte possint de certis personis, e. g. Pelagio, Ario, explicari; igitur Cl. Editor quandam illius dissertationem inseruit, *de certis personis in prophetiis inveniendis*: cuius haec summa est. Cum *prophetias, historia futura* esse debeat, de certis personis certo tempore victuris loquatur necesse est. Quando igitur prophetae de Messia, iisque rebus loquuntur, quae ad munus eius pertinent, necessario etiam de iis personis speciatim agunt, quae cum rebus ad Messiam pertinentibus coniunctae fuerunt, e. g. Iohanne Baptista, Apostolis etc. Quia vero prophetae de hostibus Messiae sunt vaticinati, e. g. Iudaeis et gentilibus, etiam de haereticis et Antichristo loquuntur, cum hi non mimis atque illi hostes sint Messiae. Obiectionem eorum, qui dicant, nullam utilitatem fuisse hominibus in Vet. Test. viventibus ex prophetiis, quae de nostris temporibus loquuntur, ita removet, ut primo dicat male ita concludi: quia nos utilitatem istorum vaticiniorum clare iudicare non possumus, ad tempora nostra omnino non pertinent; cur conceditur, Mosen et prophetas de rebus post aliquot saecula futuris esse vaticinatos, cum tamen non appareat, quae ex iis prophetiis; e. g. de Alexandro M. Antiocho Epiphane etc. ad populum Israeliticum redundarit utilitas? Deinde disputat ex hypothesi: si nos ex Psalmis Davidis, quorum maxima pars de Saulo et Davide agit, si nos ex vaticiniis de Babyloniis, Tyro, Moabitibus etc. fructum aliquem capere possumus, etiam hominibus in Vet. Test. vaticinia, quae nostra tempora spectant, utilia esse poterunt. Porro multas harum prophetiarum primo literaliter, deinde mystice vult explicari, quemadmodum quondam prophetae orali institutione hunc duplicem sensum suis exposuerunt. Tandem provocat ad dicta quaedam

Nov.

Nov. Test. e. g. quum prophetae, 1 Petr. I, 12. non tantum sibi, sed inprimis etiam nobis ministrasse dicuntur.

Quod ad alteram partem ipsius Commentarii attinet, Auctor in ea est opinione, ut putet, inde a Cap. XII. Apocalypseos ea uberius exponi atque illustrari, quae brevius in antecedentibus essent descripta, et cursui fatorum ecclesiae, a prima epistola, sigillo et tuba, usque ad septimam, una serie decurrentium, commode inseri non potuissent. Quam vero harum visionum, quae inde a Cap. XII. Apocal. leguntur, explanationem dederit, dicemus, ubi ad alteram partem ventum fuerit.

In Capite igitur praeliminari, Auctor methodum suam, cuius supra iam mentio facta est, commendat, seque dicit propter eius utilitatem, quoties vaticinium aliquod Vet. Test. explicandum sit, omni ope vitii illud cum filo apocalypstico componere. Quem nisum nos quoque ubique deprehendisse non negamus. At enim vero ne ipidem nimiae prolixitatis vitium incidamus, quod non immerito in Auctore reprehendi potest, breviter tantum indicabimus, de quibus temporibus in *Epistolis, Sigillis, et Tubis apocalypsticis*, pro eius hypothese dictum sit; addemus pauca exempla, speciminis loco, ex parallelismo prophético et typico, cum certissime nobis persuasum sit, nos bene mereri de Lectoribus, si non plura addamus, quod in tanta copia, quam Auctor larga manu suppeditavit, facile fieri potuisset; etenim satis iam ex his intelligitur, minimam, eamque extortam similitudinem, Auctori sufficere, propter quam Vet. Test. historias de satis ecclesiae christianae explicet. Quodsi vero sunt, qui putent, hoc genus interpretandi admodum lubricum esse atque incertum, ne quid gravius dicamus; tantum abest, ut aliquid contra dicamus, ut potius nos quoque idem sentire libere profiteamur.

Primam Epistolam scriptam ad Ecclesiam Ephesinam, Apoc. II, 1 — 7. Auctor intelligit, ut omnes fere faciunt, qui sensum propheticum harum epistolarum defendunt, de
Ecclesia

Ecclesia Apostolica, inde a prima eius plantatione, usque ad tempora Nerae. Typi ecclesiae apostolicae fuerunt Adam, Eva, inprimis Abel, qui in *grege pascendo* suam molestiam et laborem habuit, atque ut Angelus Ecclesiae Ephesinae magna fuit *patientia*. Cain typus fuit Pseudapostolorum: Lamech Nicolaitarum, *quia duxit uxores duas*, atque illi homines profani et voluptuosi fuerunt. *Lex cibaria* Levit. XI, 2. statum ecclesiae apostolicae egregie, ut Auctor putat, exprimit; quemadmodum *exploratio leprae* typus fuit explorationis Pseudapostolorum, quae in Episcopo Ecclesiae Ephesinae, vers. 2. laudatur. Hypothesim, quod in septem *epistolis* ecclesiae status describatur, additis promissionibus, ad quas quomodo se gesserint ecclesiae *sigilla* docent, quemadmodum septem *tubae* plagas hostium annunciant, hanc igitur Auctor in Psalmo XXXVII. invenit, in quo septem Epistolas, Sigilla, et Tubas apocalypticas vidit. quod quam argute exsculptum sit, legant, si scire cupiant, Lectores, inde a pag. 42 — 84. In *Oedipo* Auctor probaverat, Psalmum CXIX. vaticinia apocalyptica continere. Igitur eum pro numero Epistolarum, Sigillorum, et Buccinarum, in totidem pausas dividit, in quarum prima a vers. 12 — 16. Iohannes ex Pathmo loquitur. Quomodo se gesserit ecclesia post primae epistolae promissionem, ex *Sigillis* debet cognosci, haec enim de futuris agunt Cap. IV, 1. atque *incipiunt* ab eo tempore, in quo *desinunt* epistolae. Post *praeparationem primi sigilli* Cap. VI, 1. sequitur *ipsum sigillum* vers. 2. Equus est ecclesia, Eques Christus, Arcus Evangelium, Corona signum victoriae. *Implementum* huius Sigilli quaerendum est a morte Domitiani usque ad initium vel finem Hadriani, in quo temporis intervallo ecclesiae status felix et tranquillus fuit, multae magnaeque Evangelii victoriae fuerunt in convertendis gentilibus. Post *primum Sigillum prima Tuba* audienda est Cap. VIII. 7, nam vers. 2 — 6. est tantum praeparatio ad tubarum visionem, per quam iudicia in Iudaeos exercenda annunciantur sub Vespasiano, Traiano, Hadriano.

T t

Typus

Typus summae Iudaeorum malitiae, poenarumque de iis sumendarum, erat fratricidium Abelis a Caino commissum; Achan ob sacrilegium, et alii plures pag. 137 sqq. Ex *miraculis* Christi huc pertinent expulsio mercatorum e templo, et ficus maledicta; primae tubae respondet in Psalmo CXIX, versus 121—128. In *Epistola secunda* Cap. II, 8—11. scripta ad Ecclesiam Smyrnensem, Status Ecclesiae describitur inde a fine Ecclesiae Apostolicae, qui est circa tempora Traiani vel Hadriani, usque ad tempora Constantini M. Quibus temporibus respondet secunda periodus ecclesiae patriarchalis, a Setho usque ad Noachi diluuium. Eadem tempora descripta videt Auctor Cantic. Cant. Cap. III. et in Psalmo CXXI. ex Psalmo vero CXIX. huc pertinet tertia Pausa, a vers. 17—24. *Sigillum secundum* pag. 202. explicatur cum Vitringa de persecutione Diocletianaea, exclusa tamen Deciana; quia huius iam in Epistola secunda mentio facta sit: sigilla vero materiam Epistolarum continuant. Cuius immanis persecutionis typus fuit *Diluuium*, et *dominium Philistaeorum* in populum Israëliticum, 1 Sam. XIII. Ex prophetiis, quas Auctor verbales nominat, pertinet huc Pf. IX. atque vers. 73—80 Psalmi CXIX. Sequitur *Tuba secunda*, Cap. VIII, 8. 9. Per montem ardentem, non, quod Cocceius voluit, Politia Iudaica in *mare gentilitismi* proiecta significatur; neque, secundum Vitringam, irruptio barbarorum in Romanum Imperium: sed totius gentilitismi subversio per Constantinum M. Ad quam quoque respicitur in Psalmo XLVI. et LXXVI. Cant. III. et Pf. CXIX. 129—136. In *Epistola tertia*, scripta ad Ecclesiam Pergamenam, Cap. II, 12—17. status Ecclesiae describitur inde a Constantino M. in quo tuba secunda desinit, usque ad tempora Arcadii et Honorii. Per *thronum Satanæ* tempora inprimis Valentis sunt intelligenda, quibus Arianismus summam fastigium adscenderat; sub *Antipa Athanasus* latet, qui oecius dicitur, cum ab Episcopatu esset deiectus. His temporibus tertia periodus Ecclesiae patriarchalis respondet, historia nempe *Noachi*, qui huius *Antipos*,
h. e.

h. e. *Athanasii* typus fuit. In ecclesia Israëlitica huc tempora pertinent inde a superato Goliatho, usque ad Davidem, qui etiam b. Athanasio simillimus fuerit. Omittimus reliqua: haec iam speciminis loco sufficiunt. Psalmus LIX. omnes huius ecclesiae notabiles partes in Davidis typo delineat, prouti Auctor putat. Igitur copiosa eius sequitur expositio, sive potius verborum sententiarumque detorsio, et cum his temporibus collatio pag. 294. sqq. *Pausa quarta* Psalmi CXIX, 25 — 32. agit de Ecclesia Pergamena. *In Sigillo tertio* Cap. VI, 5. 6. imago sistitur *Pelagii et Semipelagianorum*, quorum typus *Gibeonitae* fuerunt, 2 Sam. XXIV: ex Ps. CXIX. *pausa Caph* a vers. 81 — 88. huc pertinet. *Tuba tertia* Cap. VIII, 10. 11. iudicium in *Arianos* denunciat. Est *Arius* iste stella illa magna caelo deiecta, quod in Concilio Nicaeno factum videtur. In Psalmo LII. haec omnia praedicta sunt, nam *Doeg Arii* typus fuit; nec non in Psalmo CXIX, v. 137 — 144. *Epistolam quartam* ad Ecclesiam Thyatirensis, non, plurimi, de Ecclesia Romana, et *Isebelem* de Pontifice Romano, Auctor intelligit; sed, quia Israël, sive decem tribus, typus fuerunt Ecclesiae Orientalis, ut Iuda et Benjamin Ecclesiae Occidentalis, *Isebel* quaerenda est in Ecclesia Occidentali. Periodus igitur, quae in hac Epistola describitur, *incipit* post tempora *tertia Tubae*, h. e. sub finem Quinti Saeculi, a scissione Ecclesiae Orientalis et Occidentalis, propter Eutychianismum et Henoticum Zenonis, et *desinit* in deportatione Ecclesiae Orientalis in captivitatem a Turcis, facta sub finem Saeculi XI. Typus horum temporum fuit exstructio turris *Babylonicae*; ex Psalmis Ps. CXXIII. ex parabolis Matth. XIII, 33. Luc. XII, 24 — 28. ex Psalmo CXIX, v. 33 — 40. eadem tempora respiciunt. *Sigillum quartum*, Apoc. VI, 7. 8. faciem ecclesiae sistit, qualis fuerit Saec. IX. X. et XI. sub imagine *equi pallidi*, quia eam sibi subiecerant Episcopi, in quibus dominabantur *mors secunda* et *infernus*, quae *pallida ecclesiae facies* copiose ex *Usserio*, *Heideggero*, et *Mornoe* describitur, pag. 493 seqq. Typi vero eius fuerunt

runt Ioiada pontifex, 2 Reg. XI, 17 seqq. Lex, de civitate idololatræ, Deut. XIII. seqq. et Locus Ier. LVI, 9 — 12. inprimis huc pertinent: ex Psalmo vero CXIX, v: 89 — 96. *Tuba quarta* annunciat, post Arianos punitos, Lucem veritatis in Concilio VII: universali fulguram pure; sed quod ad *tertiam sui partem*, quæ agit de Christo, obscurandam esse in Concilio Nicaeno II. tunc *Lunam* et *sidera* oritura esse in *Concilio Francofurtensi*; sed hanc etiam lucem *tertia sui parte* obscuratum iri in Concilio octavo generali. Tempora Eliæ, Elisæ, et regnum Iehu, hunc ecclesiæ statum indicarunt: atque ex Psalmo CXIX, vers. 147 — 152. huc pertinet. *Quinta Epistola ad Ecclesiam Sardanensem*, non, quod *Cotzeius* existimat, Ecclesiæ Reformatæ statum describit. Rectius *Vitringa* statuit, eam a Saeculo XII. ordiri. Terminus enim a quo sunt tempora Gregorii VII, quibus *Mors* et *infernus grassata* erat. Igitur incipit in fine Saeculi XI. neque potest se ultra reformationem plenariam extendere. Nihil enim huius tantiperis in hac ecclesiæ descriptione occurrit, in qua tantum Antichristus dominatur. Ex historia typica pertinet huc Periodus quinta, ab Achazo usque ad Zorobabem; ex lege typica *aves impuræ, vultur, aquila, ciconia, locustæ sex pedes habentes*; Levit. XI, 18. Ex parabolis, servus ille nequam, et hypocrita, Matth. XXIV, 48: ex Psalmo CXIX, versus 41 — 48. *Sigillum quintum* Cap. XI, 9 — 11. eadem tempora, quæ Epistola quinta, pro sigillorum et epistolarum inter se connexionem, respicit. Igitur *tempus illud parvum* silentii, usque ad tempus, quo postulabant *vindictam* Confessores et Martyres, est tempus proximum ante reformationem, usque ad *vindictam* frustra tentatam ac desideratam a *Bohemis et Hussis*. Aliud illud tempus, ubi *Animas sub altari* mactatæ recumbunt, tempus monstrat persecutionum *Waldensium, Albigenensium, et Wiclefitarum*, Saec. XIII. et XIV. *Quatuor Locustarum species*, quæ puræ erant, et comedi poterant secundum legem cibariam, typi fuerunt *Waldensium, Wiclefitarum, et Hussitarum*. Querelas fidelium, de miseria harum temporum

rum

rum, expressit *Ethas* in Psalmo LXXXIX, 47—53. et Davidi de iisdem rebus sermo est in Psalmo CXXIV. et in Psalmo CXIX, 97—104. *Tuba quinta*, Apoc. IX, 1—12. ultimos Antichristi ante reformationem ecclesiae conatus describit, qui, ut suum post lapsum ex caelo christiano interitum totalem praeveneret, primo *fumum* (confusionem) excitavit, deinde *Locustas*, h. e. *Monachos, Dominicanos, Franciscanos*, aliosque suscitavit, qui sibi labanti auxilium ferrent. Verum, providentia divina factum est, ut hae *Locustae* ipsa Pontificiae Ecclesiae membra summis cruciatibus afficerent. Quae gesta sunt inde ab Innocentio III. initio Saeculi XIII. usque ad initium Saeculi XVI. a Salomone Prov. VI, 12—19. horum temporum impietatis monstra descripta putantur. Ex Psalmo vero CXIX. huc pertinet vers. 153—160.

Supra iam dictum est de hypothese Auctoris quoad alteram partem Apocalypsis: *haec non esse continuationem rerum in primis Capitis praedictarum, sed uberiores explicationem eorundem rerum, quae brevius essent descriptae, usque commode inscribi non potuissent.* Sequitur ergo in *Parte secunda* Commentarius in Capita XII. ad XIV, 5. et Caput XVI. integrum, qui haec fere continet. *Mulier sole amicta*, est Emblemata Ecclesiae apostolicae. *Filius*, quem peperit, est Christus, in cordibus gentilium natus, ope ecclesiae primitivae, Cap. XII, 1. 2. Diabolus cum suis asseclis est *Dracon* ille *septiceps*, cum cornibus decem et diadematis septem, qui, cum in gentilismo haecenus esset dominatus, eius conversionem ad religionem Christianam impedire conabatur, suaeque *vanda*, h. e. per falsos prophetas, multas *stellas* s. doctores de caelo detraxit, qui homines ad errores seducerent, Cap. XII, 3—6. *Pugna* hinc orta inter *Michaëlem* et *Draconem* in *caelo*, i. e. Ecclesia, ex qua *Michaël* s. Spiritus S. superior discessit, et *Draconem*, diabolum, cum suis, de statu suo deiecit, Cap. XII, 7—17. Quae inde sequuntur, ad *Epistolam, Sigillum, et Tubam secundam* pertinent. Describuntur ibi persecutiones, quas

ecclesia ab imperatoribus gentilibus perpeffa est, quas tamen Ecclesia, *duobus alis aquilinis ipsi datis*, effugit, et per tempus 1260. dierum in deserto servata est. Quae a versu 18. Cap. XII. usque ad versu 4. Cap. XIII. leguntur, uberius exponunt ea, quae in *Epistola ad Ecclesiam Pergamenam* brevius erant scripta. Per *Bestiam primam*, quae vulnus lethale, quod tamen sanatum est, non *Pontifex Romanus*, ut plurimi putant, sed *Clerus orientalis* intelligendus est; ex quo *Muhammed* ortum suum traxit, de quo, ut et eius progressu et fine, agitur Cap. XIII. a versu 5 — 10. *Bestia secunda* Cap. XIII, 11 seqq. sistit *Clerum occidentalem*, cuius *imago* invenitur in *Collegio Cardinalium*. *Spiritus* vero istius imaginis delineat ipsum Romanum Pontificem, atque numerus bestiae Xξς 666. explicandus est ex literis initialibus Χρ̄σος ζυλω σαυραδ̄ς, quod nempe in papatu Christus in sacrificio missatico cruci affigitur. Quamquam vero *secunda illa bestia* magnam creaverat apostasiam, tamen erant qui huius se non reos facerent, nempe *Waldenses*, de quibus iam in *Epistola* et *Sigillo* quinto actum est. Caput XVII. *de bello Hussitico* explicatur. Quae vero a versu 6. Cap. XIV. usque ad Cap. XVI. occurrunt, *de reformatione Lutheri et Zuinglii*, in sexta *Epistola ad Philadelphiam* praedicta, Auctor explicanda putat; ad quod tempus etiam *septem phialae* in bestiam effundendae pertinent, a quibus exponendis abstinuit, cum destructionem bestiae nondum in suo eventu conspici putaret.

Novum *parallelismum prophetiarum* huic parti non addidit Auctor: nam cum, secundum suam hypothesein, in Capitibus Apocalypseos posteriori Commentarii parte illustratis, de iisdem ecclesiae temporibus agatur, de quibus iam in priori parte dictum erat, repeti facile posse existimavit suo quaeque loco vaticinia, quae e Vet. Test. temporibus Novo Test. accommodanda duxerat. Huic igitur rei acceptum referre debent Lectores, quod haec altera Pars non ad primae partis magnitudinem excreverit. Ne quid tamen Operi deesse videretur, Auctor, subinde indicavit, ubi
in

in Vet. Test. inveniri posset, quod in Apocalypsi viderat, ita ut abunde reperiant quo fitim extinguere possint, qui istiusmodi coniecturali interpretatione, et ingenii lusibus, delectentur.

NOVA LITTERARIA.

Hoc mense Octobre, quo haec Acta mensis Iunii eduntur, de Legato Stolpiano haec heic loci, etsi ante diem, inferenda accipimus.

Professores Academiae Lugduno Batavae, qui curando Legato STOLPIANO praesunt, latis in solemni confesso, d. XIII. Octobris habito, suffragiis, de Dissertationibus, quas plurimas undiquaque a Viris doctis ad se missas acceperant, ad problema anno superiore propositum:

Ex eo, quod aliquid est, solidis rationibus efficere, dari eis necessarium, aeternum, immutabile, et ab hoc universo distinctum:

consulerunt, Numisma aureum ducentorum et quinquaginta florenorum, pro praemio constitutum, deberi GODOFREDO ARNOLDO MAAS, S. S. Minister. Candidato, Herena Marcano, Autori dissertationis Belgico idiomate conscriptae, sub Symbolo: *Sic demum rerum nascitur ordo.*

Quum vero nec aliae deessent super eodem argumento dissertationes laude dignae, quae palmam priori fere dubiam redderent; visum iudicibus est, has inter tres praecipue seligere, ceteris praestantes, quae iuxta superiorem typis evulgentur: ut et debitus eruditorum hominum laboribus honos habeatur, et momentosae veritatis, primarii universae Theologiae naturalis fundamenti, demonstratio, ipsa cum stili, tum argumentationis varietate, tanto cumulator, et ad quorumvis lectorum captum gustumque accommodatior, evadat.

Rogan-

Rogantur itaque humanissima Auctores dissertationis
Belgicae, sub Symbolo:

Opus artificem probat:

et alterius Latinae, quae Symbolum fert:

Philosophia obiter libata a Deo abducit,

Sed penitus exhausta ad Eundem reducit:

tertia denique itidem Latinae, inscriptae:

Etiam non affectis abunde pulcrum:

velint ante proximi anni initium significare, liceatne effra-
ctis schedulis in eorum nomina inquirere, suumque cuius-
vis dissertationi edendae adscribere, an contra malint latere
anonymi? Hoc tamen si quis prae illo elegerit, non est,
cur respondeat: habebitur enim, ut qui innotescere nolit,
eiusque schedula, uti transmissa fuit, obsignata flammis
tradetur.

Litterae autem posthaec inscribentur H. D. *Gaubio*,
Medicinae et Chemiae Professori, Institutii Stolpiani h. t.
Actuario. Leidam.

NOVA ACTA ERUDITORUM,

publicata Lipsiae

Calendis Iunii Anno MDCCCLIX.

Pars II.

IOHANNIS DAVIDIS MICHAELIS, PROF. ORD.
*Philos. et Societ. Regiae Scientiar. Goettingensis
Collegae, Syntagma Commentationum.*

Goettingae, apud viduam Abrami Vandenhoeck, 1759.

I. Alph. 7. plagg. quaternis.

Quamvis nihil eorum, quae Vir Clarissimus scripserit, elabi ex hominum memoria, aut interire videatur posse: tamen, cum tenues harum commentationum pagellae facile de manibus effugiant, curandum omnino fuit, ut illae uno coniunctae volumine certius tenerentur. Sunt in his seorsum olim publicatae, quarum exempla hodie desiderantur; aliae nunc primum editae; aliae Collectionibus maioribus adhuc inclusae, sed rectius ab iis divulgatae. Proponuntur etiam duae, sermone patrio scriptae, quod latinum refugeret occasionis et argumenti ratio. Nos de singulis, quod satis videbitur, dicemus.

I. *Beschreibung einiger alten Deutschen Bibel-Uebersetzungen vor D. Luthers Zeit*: h. e. de nonnullis Bibliorum Versionibus Theoticis, quae Lutheri aetatem praecesserunt, relatio, pag. 1 — 22. Ea primum prodit in Symbolis Halensibus (*den Hallschen Anzeigen*) anni 1744, spectante tum versiones illas Auctore doctissimo in biblio-

Ua

theca

theca Viri Auctoris, Joh. Petri Ludovici. Hic, aucta egregiis accessionibus, in lucem redit. Prior harum versionum in forma folii, charta proba, litteris obsoletis, (*mit Mönchen Schrift*) excusa, nullam auctoris aut temporis mentionem refert. Sed verò proximum est credere, esse illam eandem cum ea, quae Moguntiae A. 1462. typis descripta fuit, hoc est, Bibliorum theotifica lingua editorum antiquissima. Nam exstat exemplum horum Bibliorum in bibliotheca Senatus Ecclesiastici Württembergensis, descriptum illud accurate a Clemmio, A. M. in Amoenitatum Academicarum Fasciculo secundo. Habet autem in exitu, ab eadem manu, quae titulos per omnem codicem effinxit, adscripta haec verba: Pñs *Bibliae clarissimum opus Iohann. Eust. Moguntinus civis non atramento plumati canna neque sivea sed arte quadam perpulcra manu Petri de Gersheim pueri mei feliciter effeci finitum anno MCCCCLXII. in vigilia Assumptionis virginis Mariae.* Nihil horum in exemplo Ludoviciano; sed reliqua annotata a Clemmio ostendunt, vix ac ne vix quidem utrumque codicem differre. Invenit etiam in Bibliotheca Ampliff. Senatus Lipsiensis, Doctiff. Michaelis Biblia Theotifica, suis illis, quorum notitiam porrigit, adeo similia, ut parum dubitet, ea eiusdem editionis existimare *). Utiq̄e in quibusdam locis a se discrepant; verum illa inter ipsas excudentium operas mutata esse putat.

Ludovicianum exemplum his verbis Genesis orditur:
An dē Angang beschuff Got den hymel und die erde **).

Inest

*) Nos haec ipsa commentantes, exemplum istud Bibliorum ad manus habemus. Censentit in plerisque cum Ludoviciano, in paucioribus ab eo discedit; quae citius momenti sunt, ut iudicare possint Lectores, faciemus. In adiuncta chartula observatum legimus, credi hanc primam bibliorum theotificorum editionem, excusam Norimbergae A. 1467. Quae coniectantis opinio partim vera videtur, partim falsa esse.

**) Lipsiense habet: *An dem anegang geschieff got den himel und die erde.* Voce admodum una, et scribendi minutis quibusdam differt.

Inest autem praeter libros biblicos universos, ficta quoque Pauli ad Laodicenses epistola, obtinens locum media inter epistolas ad Galatas et Ephesios. Eius inscriptio praeter alia habet: *Den Brüdern die do semt zu Laodoci* *), Actus Apostolorum inter Epistolas ad Hebraeos et Iacobi positi, titulum referunt: *das Botzenbuch*, exulante ex hac versione voce *Apostoli*.

Versio autem omnis non de Hebraeo et Graeco fonte expressa est, sed, quod tum mos ferebat, Vulgatam versionem reddit. Sed qui vertendi huic laborem susceperat, nec latinae linguae satis gnarus fuit, et plerumque verbum de verbo, pueriliter atque inepte, reddidit. Ecce tibi, Lector, exempla quaedam: Dan. V, 1. *optimatibus suis mille*, vertit: *tausent seinen besitzen*, vers. 30. *Darius Medus successit in regnum, annos natus LXII: und D. M. wüchsf in das Reich, geboren. LXII. Jar.* Iobi XXXVIII, 36. *Quis dedit gallo intelligentiam? wer gab dem hansen die vernunft?* Rifu autem dignissimum est, quod Matth. XVI, 13. pro *Caesarea Philippi* posuit *das Keyserthumb Philips*, tamquam si ea urbs regnum esset Philippi.

Sed Vir Clariss. non naevos solum huius versionis confectatur, verum et multa inde promit, sermoni patrio, imo et locis Scripturae S. nonnullis idonea illustrandis, neque criseos exercendae locum praetermittit. Mirari quis possit, discedere eam Matth. VI, 11. a Vulgata, et pro *panis suprasubstantialis* habere *teglich-brot*; sed versio vulgata ante Hieronymum omnino referebat *quotidianus*, quod *Martianaeus* docet in Vulgata antiqua latina et itala versione Evangel. sec. Matth. Paris. 1695. pag. 20. Aliis locis, ubi a vulgata aberravit, aut vitioso exemplo usus est, aut oculos non satis ad legendum attendit huius versionis artifex. Luc. I, 31. verterat: *du empfechst mein Leyb*; quod vi-

Uu 2

detur

*) Lipsiense: *die do seind*. Sed illud *semt* in Ludov. sine dubio est *seint*, omisso puncto, quod ex una littera duas faceret.

detur indicare, angelum qui Mariae adparuerit hominem fuisse: Haec suspicio ut tolleretur, vox *mein*, duabus posterius litteris deletis, manca remansit *).

In vocibus theoticis obsoletis, sed in hac versione adhuc conspicuis, hae sunt: *Ehe* seu *Es* pro *lex*; *Ellenden* pro *inter peregrinos morari*; *Herberge* pro *castra*; *Brittel* pro *fraenum*, (cum qua voce coniungendum est Gallorum *Brâle* et Anglorum *Bridel*;) *Magenkraft* pro *maiestas*; aliae: *Satu* et *lunae* vocabula, secus quam hodie ore nostro, haec sequuntur, illud masculino genere, *der sum*, hoc feminino, *die mein*.

Judic. XVIII, 30. Vulgatam secuta versio nostra, pro *Manasse* habet *Mose*. Recte hoc quidem. Nam et ratio scriptae vocis מֹשֶׁׁׁׁׁׁׁ docet, מֹׁׁׁׁׁׁׁ dubiae auctoritatis esse, et tribus Leviticae mentio Abendanaeque testimonium comprobant, quendam ex posteris Moysi hic notari. 2 Paralip. XIII, 17. illum omni fide maiorem numerum *quingentorum millium*, qui in acie ceciderint, mutat in *quinquaginta millia*. Sed verius est, cum Cl. *Michaële* existimare, hanc numeri hyperbolen ortam esse ex permutatis מִלְיָוּׁׁׁׁׁׁ (20000) cum מִלְיָוּׁׁׁׁׁׁ (50000) Lectionem tamen nostrae versionis recepit quoque altera illa item memorabilis, quam V. D. descriptam sistit.

Ea Noribergae A. 1483. duobus Voluminibus in folii forma, excusa est ab Anton. Koburgero *), paginis omnino 583. Sub finem dicitur, eam Bibliis omnibus, theotica adhuc lingua editis, palmam praeripere, et ad Vulgatam normam accurate emendatam esse. Sed hoc magnificentius scriptum est, cum pauca admodum loca ex male redditus in versione priore, correxerit; quaedam etiam in peius mutarit. Dialecto tamen multo clariore utitur quam prior: ut adeo vix credere possis, intra annos viginti, sermonis nostri tam diversam faciem existisse.

Com-

*) In Lipsiensi. clare legitur: *da empfecht mein leip.*

*) Servatur huius editionis exemplum in Bibliotheca Academiae Lipsiensis.

Commendant autem et hanc versionem nonnulla, diligentiore spectatore non indigna. Nam praeter voces Theotifcas, hodie sepultas, ut *grisgrammen*, fremere, *arshechten*, persequi, cet. eximium praebet testimonium illius ipsius doctrinae, qua profitenda *Lutherus* primam a Rom. Ecclesia secessionem fecit, hoc est: homines fide in Christum, non operibus suis, salvari. In hanc enim sententiam diferte loca Gal. II, 16. et 19. reddidit. *Matth.* V, 35. recte legit: *der grosen Königs Stadt*, urbs magni illius regis; cum obscurius posuerit *Lutherus* noster: *eines grosen K.* magni cuiusdam regis. Inscriptiones capitum, eorum argumentum satis concinne tradunt. Adde sunt figurae ex buxo ductae, quarum una ad Cap. IX. Apocalypseos, in magna caesorum a quatuor angelis turba, hominem quoque triplici corda ornatum ostendit.

II. et III. *Commentationes duae de poena homicidii*, pag. 23 — 79. Harum prior A. 1747. prodiit, recusa A. 1750. quo posterior accessit. Utraque, sed maxime posterior, recusa hic est auctior. Disquiritur primum de praecepto divino, Noachi posteris circa poenam homicidii dato, *Genes.* IX, 5. 6. Docet Vir Cl. non praedictionem, sed legem hoc loco contineri, occasionem autem latae legis fuisse caedes ante diluvium grassatas, et magistratus absentiam. Comma 5. non dicit, Deum ipsum, repudiata magistratus & reipublicae opera, homicidia vindicare velle, sed potius usurum eorum opera indicat. Id clarius etiam vers. 6. proditur; ubi quidem יהו et ad homines et ad bestias referendum est; ut adeo velit Deus, bestiarum etiam sanguine hominibus laceratis parentari. Similes leges *Exod.* XXI, 28. et *Levit.* XX, 15. leguntur. Neque aliena ab his *Plato* aliique veterum praecepere. Lex ergo Noachè lata primum potestatem homicidas interficiendi tribuit familiae Noachidarum; necesse enim erat, ut Deus hanc potestatem residuis ex diluvio mortalibus edicto proposito concederet, quoniam illis rite creatus deerat magistratus. Tribuit autem eam non ordinario magistratui, qui tum nullas

nullus erat, sed univērsae hominum societati. Imo non ius modo largitur, sed et necessitatem eo utendi.

Leges Iſraëlitis de poena homicidii praescriptae habentur Exod. XXI, 12. 18. 19. Levit. XXIV, 17. Num. XXXV, 16 sqq. 31 sqq. Deuter. XIX, 11—13. Prioribus duobus locis gravissime confirmatur, homicidas sanguine poenas suscepti sceleris luere debere; reliquis duobus inculcatur haec sententia, docenturque iudices, nihil de eius rigore remittendum, nec redimendam argento vitam esse. Non vult Deus, impunita caede terram *profanari*; ita enim verbum *תָּוֵן* Num. XXXV. reddendum esse, et *עַרְוֹת* usus probat, qui inde *עַרְוֹת* *ethnicos* dicunt, et Arabiae; hoc tamen discrimine, ut pars huius regionis Christiana prorsus hunc sensum voci tribuat, pars Muhammedana contrariam vim ei adsignet istam: *orthodoxus fuit*, adscito, ut videtur, eo ipso vocabulo, quod primum convicii loco Muhammedanis impertitum fuerat. Prima autem significatio *תָּוֵן תָּוֵן* apud Arabes est, *tarsum pedis flaccidum habuit*, cuius generis homines omnino a templo et sacerdotio arcebantur, adeoque *profani* erant.

Sed lex Mosaica de puniendo homicidio tam severa fuit, ut si auctor caedis lateret, supplicium ei debitum in vitula caesa demonstrandum esset, Deut. XXI, 1—9. ubi quidem *נַחַל אֵיטָן* est *rius perennis*, qui numquam exsiccat; quod ex parte docuit b. *Schultensius* Origg. Hebr. Tom. I. Cap. VIII. Executor supplicii de homicida apud Iſraëlitas erat Goël, seu is qui caesum proximo cognationis gradu attingebat. Hunc morem Orientis, servatum etiamnum Arabibus, populo suo permittebat Moses. Dedecus enim erat opinione Hebraeorum, caedem cognatorum non ulcisci, et cum tamen essent olim, qui lytrum acciperent ab homicida, Moses hoc fieri vetuit. Praeter hunc vindicem, seu Goëlem, testium quoque vel militum manibus, iubente magistratu, fumebatur supplicium. Genus supplicii ultimi lege definitum non erat, sed ab arbitrio Goëlis pendebat. Plurimos tamen Goëles ventrem

rei

rei gladio perforasse, eiusque viscera effudisse, plura Scripturae S. loca, quae hoc mortis genus tradunt, ut credamus fuadent.

Supplicio autem dignus non censebatur, nisi qui *dolo malo* hominem occidisset. Huic homicidio duplex nomen erat, צרה, unde צריה, quasi *fitis sanguinis*, et חוץ בְּעֵרְסָה *proacretice agere cum calliditate*. Fortuitum homicidium ac servi, a poena capitali immune erat: nec eisdem obnoxii, qui non mortifero instrumento hominem occiderant, aut in ipso rixae ardore eum vulneraverant, sed ita ut convalescere inciperet. Altaria ius asyli habebant, ne Goel prius vindictam sumeret ab homicida, quam constaret, eum lege damnari. Protervi vero homicidae ab ipso altari ad mortem rapiebantur, iubente quidem magistratu. Urbes asyli poenae loco erant homicidio non dolo. In eos etiam, qui, quamquam non ipsi hominem imprudenter interfecerant, commiserant tamen sua iniuria, ut homo periret, severa est lex Mosaica, adeo ut nonnumquam capitale supplicium iis minetur; v. c. Exod. XXI, 29 — 31.

Iam pag. 56. propius accedit Vir Cl. ad id, cuius causa maxime utramque Commentationem scripsisse videtur, ad ius Principum dispensandi de homicidarum poena: Vindicasse sibi hoc ius reges Israelitarum, docet exemplum Davidis, qui Absalomum, quamvis nefarium fratricidam, a poena absolverit, 2 Sam. XIV. Huius regis, qui iuris populi sui gnarus, prophetarum familiaris, ipseque propheta et a Spiritu S. actus erat, auctoritas gravis omnino est. Colligit ergo hinc Vir D. *si vel ad nostras respublicas pertineret lex divina de poena parricidii*, (quod tamen postea negat:) *tamen Principes nostros ius adgratiandi habere*. Quod ut stabiliat, docet, quo iure dispensare a lege politica divina suae reipublicae lata princeps possit. Leges politicae eius fere indolis sunt, ut nonnumquam exceptione a lege opus sit. Quis enim legislator omnes casus complectatur? Licet ergo magistratui, cui omnia sua iura tradidit

didit respublica, a lege *singulares ob causas* divertere. Hoc maxime in poenis locum habet, quae omnes ad communem reipublicae institutae creduntur. Nam fieri potest, ut eiusdem reipublicae maius commodum in impunitate singularis cuiusdam rei verteretur, nec tamen, hac illi impunitate data, malis civibus animus ad scelera suscipienda crescat. Quodsi Deus sive uni populo, sive universo hominum generi, leges politicas ferat, salus reipublicae finis harum legum erit. Haec ergo si exigat, ut a lege recedatur, licebit illud facere, atque ipse legislator id velle censendus erit. Accedit quod Deus singulares causas contra legem a se sive latam, sive ferendam, iudicavit. Sic ille Caino et Davidi, parricidae utrique, impunitatem praestitit. Si quis autem regerat, legislatori quidem licere a lege aliquando discedere, non item magistratui, cui eam scripserit: is in quavis singulari causa magistratum ad oraculum divinitus edendum releget, necesse est, neque eum mente sua uti patiatur, ut iudicare possit, quando casus adfit, qui discedere a lege politica finat. Posthaec indulgentiam Davidis erga Absalomum defendit Cl. Michaelis, solvitque obiectiones, quibus hanc de facto Davidis sententiam oppugnavit Vir S. R. *Ia. Car. Koken*, apud Hildesienfes sacrorum antistes.

Sed pag. 70. praecipuum laborem adgreditur hunc, ut demonstrat, legem Noacho eiusque filiis de poena homicidii latam, non ad omnes Noachi posteros pertinere; sed iis tantum temporibus tributam fuisse, quibus posteri Noachi nullam haberent rempublicam humanis legibus formatam. His vero argumentis utitur. I. Causam latae huius legis fuisse, quod nulla tum respublica, nullum ius univerforum in singulos, adeoque nec metus poenae esset, qui revocare sceleratos a parricidio posset. II. In republica Israëliitarum a Deo per Mosen constituta, alia et huic legi contraria decreta fuisse in eo, quod caedes servi vindicanda non erat. III. Non totam legem Noacho latam rebus publicis nostris aptam esse. IV. Coniunctam legem de

de sanguine non comedendo non ad universum genus humanum pertinere; ergo neque hanc. Removet iterum Vir doct. obiectiones nonnullas, tandemque concludit, lice- re Principi, poenas homicidii remittere, si id leges civita- tis, aequitas in cives, atque prudentiae rationes fua deant.

IV. *Argumenta immortalitatis animorum humanorum, et futuri seculi, ex Mose collecta.* Pag. 80 — 120. Haec dif- fertatio A. 1752. publice defensa fuit. Quo graviore mo- mento dogma de futura post hanc vita conspicuum est, hoc magis mirum plerisque visum est, nullam eius a Mose men- tionem factam esse. Ac possunt hoc silentio hostes reli- gionis Christianae ad eam oppugnandam uti; eaque, quam *Warburtonus*, in libro de legatione Mosis divina, paravit, defensio, non satis apta est. Sed ex isto Mosis silentio ef- fici profecto non potest, eum aut ignorasse futurum secu- lum, aut negasse. In scribendo certe Pentateucho non tam *theologi*, quam *historici, legumque latoris et compilato- ris* personam induerat; ut adeo eum iniuria reprehendas, ubi theologica omittit. Leges porro politicas non poterat poenis post hanc vitam infligendis sancire, neque illae quas de ritibus et ceremoniis tulit, cum imagines tantum rerum divinarum et umbrae essent, promissionibus spiri- tualibus gaudere poterant. Ignorare autem Moses futu- rum seculum qui potuisset, multos annos inter Aegyptios, immortalitati animorum faventes, versatus? Superest ut hostili in hoc dogma animo, illud tacuerit: quod quam vanum sit ostenditur, si verum prophetam dicas Mosen, si eum hostibus religionis, impostorem.

Sed quamvis a Mose exigi nequeat, ut futuri seculi in historia sua mentionem iniiciat; non tamen omnino nullam eius mentionem in historia lapsus fecisse videtur. Nam cum Cap. III. ait, vulnus a serpente seductore Evae eiusque poste- ris factum, quod nos immortalitate exutos mortales fecerat, sanari posse, omninoque a Deo sanatum iri: sequitur, ut post mortem, qua omnes fungimur, vita alia immortalis parata sit. Quae porro de Abrahamo narrat Cap. XXII.

ostendunt, hunc resurrectionem mortuorum sperasse, observante id Paulo Rom. IV, 17. et Hebr. XI, 17 — 19.

Docet iam Vir Cl. ne in illis quidem capitibus, in quibus Moses populo rebellis poenas divinas longo ordine denuntiat, v. c. Deut. XXVII. XXVIII. poenas et praemia futuri seculi commemoranda fuisse, quoniam leges illae non singulis Israelitis, sed toti populo, latae fuerint. Ecclesiasticas autem Moysis leges imaginem futuri seculi continere, ex combustione victimarum morte adfectarum, et adyto templi probatur pag. 93 sqq. Tum rejectis nonnullis futurae vitae argumentis, ex Pentateucho a Iudaeis petitis, pag. 97. in Enocho immortalis vitae exemplum proponitur, quod spectari possit, si vel in coelum raptum esse neges. Gravius argumentum pro vita piorum immortali ex Exod. III, 5. ducitur; quo in loco singularis Dei erga suos post mortem amor indicio est, eum illis alteram sine dubio vitam largiturum esse. Hoc eodem argumento Christus ipse Matth. XXII, 23 — 33. Marc. XII, 18 — 27. Luc. XX, 27 — 40. usus est, unde illud summum robur accipit. Adfines illi est aliud, quod sanctio primi praecepti in decalogo complectitur. Etiam verba Bileami de morte et *futuris* iustorum, Num. XXIII, 10. vestigia vitae futurae habent. Huc pertinet illa de non lugendis nimium mortuis, qui filii Dei sunt, lex, Deut. XIV, 1. 2. Nam nisi hos post mortem nova vita expectet, magis etiam quam ceteri lugendi erant, amissis quippe bonis, quae eis, dum viverent, Moses promiserat. Accedit, in ipso nomine *filiorum Dei* immortalitatis spem inesse visam Hebraeis, Ps. LXXXII. Affecutus est hoc ex vetito luctu argumentum R. *Bechai*, numerandus ille in optimis Iudaeorum Theologis.

His vero futurae vitae argumentis mirificum pondus accedit, si cogites, Moysen ex gente Aegyptia egressum esse, quae immortales animos omnino credebat, ita tamen, ut eos aut in alia corpora transire post exactos mille an-

nos,

nos, aut ad coelum tandem evolare, existimaret. Ex loquutionibus Aegyptiorum, quibus futuram post mortem vitam significabant, in primis illa Mosis phrasis: לֹא הָיָה יַיְצֵא clarius definitur. Est enim הָיָה non congregari solum, sed et hospitio excipi. Itaque Moses Abrahamum, Isaacum, aliosque, hospitio exceptos apud patres suos dicit, omnemque hanc vitam itineri et peregrinationi comparat. Denique cum idem scriptor divinus *angelos*, hoc est, mentes quasdam coelestes a corpore crasso liberatas, admittat, probabile fit, eum et animos humanos, corporis sarcina deposita vivere posse, existimasse.

V. *Briefse von der Schwierigkeit der Religions-Vereinigung*, cet. hoc est: Epistolae tres de difficultatibus unien-
 darum partium in religione Christiana enatarum, scriptae ad *Aurandum*, V. D. M. et Academiae Syncretisticae Neovidanae ab epistolis. A pag. 121 — 170. Eae hic primum publice sistuntur. Prima epistola ostendit, quam non sit suadenda Protestantium cum Rom. Ecclesia reconciliatio. Mittit V. d. religionis utriusque placita; in auctoritate duntaxat et potestate Romani Pontificis haeret. At illa terreat necesse est Protestantes, si vel maxime, (quod hic sumitur,) Pontifex Rom. religioni eorum accedat. Quis enim libertatem, qua in coetu suo fruitur, cum imperio alieno commutare cupiat? Quis Batavos audeat ad reditum in moderamen sceptri Hispanici, quamvis satis temperati, invitare? Simulac vero falli nescium Pontificis Rom. iudicium agnoscis, credendum tibi erit quidquid ille decreverit, non animo solum, sed etiam ore, nisi poenis obnoxius esse velis. Relinquendus erit omnis dissensus, quo multi nostrum a se invicem seiunguntur. Non licebit amplius in veritatem inquirere. Quodsi controversias forte exortas ita dirimat, ut parti erranti faveat, cum ipso errandum erit. Sed dicat aliquis: adiungatur Pontifici Concilium universale, cuius consensum sequi debeat. Verum et hoc potior nobis iure est libertas nostra. Neque pactis cum Rom. Pontifice ineundis incommoda

illa tolluntur. His omnibus superaddi potest et illud, nefas esse privatis hominibus, inscio Principe, de unione eum externo ecclesiae antistite instituenda cogitare, quae non potest non esse periculi plenissima.

Secunda harum epistolarum (pag. 143.) docet, multa coniunctioni Ecclesiarum Evangelicae et Reformatae obstare, si vel neges, (quod negari tamen non potest,) grave esse earum dissidium, et capitale. Fac enim eas in unam coire, supererunt tamen semper ex utraque, qui unionem hanc respuant, et antiqua dogmata retineant. Ita non iam una erit Ecclesia, sed triplex. Hos autem pertinaces quomodo in ordinem cogas? Imo erunt in his et viri sapientes, qui aegre ferent superficialiam illam conciliationem, quae diversas opiniones in eadem Ecclesia admittat, locumque querelis et contentionibus variis aperiat. Consilium novi libri Symbolici condendi merito hic exulat.

Cum igitur irenici hi labores vani sint, Epistola Tertia (pag. 153.) disquirat Vir Cl. nonne tamen leges Christi, qui unam in terris ecclesiam constitui voluerit, iubeant, ut coniunctionem Ecclesiarum studiose promoveamus, nec in amica duntaxat persistamus toleratione? deinde: qua in re comis et mansueta toleratio, utramque Ecclesiam Protestantium intercedens, a plena earum unione differat? denique: utrum schisma inter eas ortum perpetuo duraturum sit? Primam quaestionem ita solvit, ut ostendat, non omnino necessariam esse coniunctionem illam per ipsa Scripturae Sacrae praecepta. Secundae respondet, tolerationem illam sensim nos ad unionem ducere, et dum haec perficiatur, optabiliorem esse, quam vehementiora studia syncretistica. Quod ad tertiam attinet, sperare se ait, providam summi Numinis curam, quae adhuc Protestantium Ecclesias magis magisque coniunxit, omnem tandem inter eas dissensum sublaturam esse. • Ceterum Academia, cuius iudicio has epistolas medio anno 1758. subiecerat Vir d. eodem anno extincta et quasi in fumum resoluta est.

VI. Ora-

VI. *Oratio de ea Germaniae dialecto, qua in sacris faciendis atque in scribendis libris utitur; cum munus Professoris Ordinarii Philosophiae fusciperet Auctor, d. XII. Septemb. MDCCL. habita, et A. MDCCLI. typis descripta. A pag. 171 — 192. Casu potius, quam consilio accidisse dicit Vir Cl., ut et paginae nostrae, et cathedrae sacrae ea dialecto loquantur, quae Salam inter et Albim, seu in Misnia viget, cuius Lipsia vicinaeque urbes domicilium et sedes propria habentur. Mirari se, Misniam potissimum lectam esse, quae dicere et scribere Germanos doceat, regionem ne nomine quidem Germanam, a Slavis diu habitatam, a Germanis recuperatam, ita tamen ut victrices coloniae cum gente, victa coalescerent, et fere nobiliores familiae a Slavis originem repetant. Periisse illam priscam Misniae et germanam dialectum; nec ergo Misniam dialecto suae antiquitatis gloriam vindicare posse. Duplicem esse dialectum Germaniae, Borealem et Australem. Illam, quam uno vocabulo *Saxonicam* dixeris, mollius limpidiusque adpellare litteras, neque convenire in eam, quod aliae gentes queruntur, nimia consonantium mole Germanicas voces obrutas esse. Eandem etyma vocum optime servasse, quod ingens est ultimae antiquitatis argumentum; hoc vero singulare habere, quod ora ductilia adeo in omnes sonos efficit, ut qui eam a pueris didicerunt, plurimas alias linguas commodissime et purissime eloqui discant; hac una tamen re accusandam, quod in vocibus construendis minus clara atque perspicua sit. Omnia alia esse in dialecto Australi, ex qua nata sit Misnica. Colonos enim ex superiore Germania, Franconia inprimis, ductos esse in Misniam, Slavis ereptam ab Henrico Aucupe, eosque inter Slavos habitantes sensim degenerasse, confudisse litteras, barbara vocabula recepisse. Hanc Misnicam dialectum vocabulis permultis, quibus Franconia, Suevia, Bavaria, Helvetia utitur, carere, nec eorum loco aliis gaudere; destitutam esse in primis artis nauticae vocabulis. Ingen-tem praeterea stragem verborum Misnicorum superioris*

Seculi delirationem dedisse, cum, abrogatis fere in culto sermone vocibus Germanicis, plurimas Gallicas civitate nostra donarent patriarum opum contemtores, quas aegre hodie removemus; a qua strage immunis manserit dialectus Saxonica.

Sed dialectum Misnicam magno Ecclesiae restauratori, Luthero, debere, quod non elegantissima modo et pulcherrima, sed et sola habeatur, qua in scribendo dicendoque uti debeamus. Hunc enim in Comitatu Mansfeldico ortum, linguam ibi superioris Saxoniae cum aura ipsa vitali hausisse *), et celeberrimam illam vitae fabulam, partim in Thuringia, partim Vittebergae, ad illam ipsam Albis atque Salae Mesopotamiam, peregrisse. Hinc discipulos per omnem Germaniam dimisisse, eosque cum religione dialectum etiam, cui adfueverant, propagasse. Eundem virum singularem primum fere existisse, qui elegantius lingua Germanica uteretur, eiusque etymologias scriptis persequeretur; eundem ornatissimam condidisse Scripturae S. versionem, et carmina sacra composuisse, quibus utrisque late per Germaniam ecclesiae Dei usae sint. Quibus rebus omnibus factum esse, ut Misnica Lutheri dialectus Germaniam omnem pervagata, reliquas omnes dialectos ex templis primum, deinde etiam ex foro atque ex eruditorum subfelliis exturbaret.

Nec tamen hoc nisi sensim evenisse, suumque honorem, sub ipsa initia sacrorum reformatorum, dialecto Saxonicae constituisse. Testari hoc biblia Lutheri a *Iohanne Bugenhagenio* inferioris Saxoniae dialecto donata, confessiones, et libros Symbolicos, liturgicas ecclesiasticasque leges, et alia omnis generis scripta, quae dialecto Saxonica ad veram religionem Saxones formabant, cantica etiam et conciones: quorum librorum in notis pag. 184—189. exempla

*) Refert Vir d. in idiotismis agri Mansfeldici et hunc, quod ibi *beimsuchen* dicitur pro *eineu besuchen*. Scimus autem, hunc verbi usum in Austria quoque hodiernum frequentari.

empla plusscula adferuntur. Sed tandem depressam esse penitus dialectum Saxoniam, eorum imprimis, qui religionem tradebant, quasi quadam conspiratione, omniaque fere loca occupasse Misnicam, elegantiae iam laude superbientem. Unde grave Saxonibus illis veris, qui ad Albim et Visurgim eolunt, incommodum natum esse, ut qui saepius Misnice differentes audiant verbi divini praecones, quos, tanquam peregrina lingua loquentes, aegre intelligant. Postremo de rite aestimanda utraque dialecto nonnulla observat Vir Cl. natus ipse in ea urbe, quae Misnicam dialectum, hac oratione impugnatam, diligenter servavit, hoc est, Halis Saxonum.

VII. *Commentatio de Troglodytis, Seiritis, et Themudaeis.*
 A pag. 193 — 209. Haec commentatio, cum reliquis duabus, in conventu Societatis Regiae Scientiarum Goettingensis recitata, nec adhuc typis descripta fuit. Tradit autem de duobus troglodytarum populis, qui olim in Arabia habitaverunt. Alter eorum in montibus nunc desertis, quos olim Idumaei coluerunt, habitavit, et ab his debellatus est, auctore Mose, Deut. II, 12 — 22. Hic eos תַּרְדִּימִי, hoc est troglodytas, vocat, genealogiam etiam eorum prodit, Genes. XXXVI, quae librariorum culpa laborare visa hic emendatur. Fuerunt autem Seiritae, gente Phoenices. Hinc Herodoti narratio, de priscis Phoenicum sedibus in Idumaea, circumnavigataque ab illis Africa, antequam sedes in Palaestina agerent, confirmatur. Imprimis autem ex Iobi Cap. XXX. victus Troglodytarum, moresque gentis, adhibito in auxilium Diodoro, curate describuntur. Alter troglodytarum populus, in eodem maris rubri littore immanes petras habitans, Themudaeorum est, seu, ut Muhammedes vocat Sur. VII, 71. sqq. XV, 80 — 83. et aliis locis, *sociorum petrae*; quos terrae motu tandem deletos, Arabibus suis velut exemplum vindictae divinae proposuit. In qua narratione fides Muhammedi minime neganda est; sed Scholiastarum Corani plurimorum minor fides est, praecipue in chronologicis.
 Sub-

Subiungit Vir d. regionis Themudénæ ex *Diodoro Siculo* (Lib. III. Cap. XLIV.) descriptionem, qua illa Muhammedis confirmantur; deinde quo tempore terræ motus, de quo diximus, acciderit, quaerit.

VIII. *Commentatio de Nomadibus Palaestinae.* A pag. 210 — 224. Palaestinam semper vagi pastores pererrant, hodieque in ea pari modo Arabes vagantur. Nec postquam Israëlitis cessit Palaestina, Nomades in ea errare desierunt. Erant autem illis pascua communia ac libera; liberi etiam erant a regum imperio, duoque adeo in eodem tractu populi, arantium hic, ille pascentium, spectabantur. Haec iura Nomadum inde orta erant, quod ante Phoenices Palaestinam tenuerant. At ex illis ius belli ab Israëlitis Phoenicum genti illati, eiusque longe atrocissimi, Vir d. derivat. Recte enim repetebant a Phoenicibus antiquam patriam suam reduces ex Aegypto Israëlitaë, exciebantque novos hos colonos, qui omnem patriæ suæ ambitum occupaverant. Atrocitas belli huius iusti immantibus Phoenicum sceleribus defendi potest. Locus i Reg. XX, 34. ex Nomadum iure egregie illustratur: nam ibi מרצות sunt deserta Nomadum, quae pascendo pererrabant. His vero observatis, melius etiam divinæ promissioni eventus constare videbitur, quæ omnem usque ad Euphratem terram posteris Isaaci concesserat. Nam Israëlitaë iure Nomadum usi, late per Arabiam ad Euphratem usque greges pascebant. Neque incredibilis erit numerus Israëlitarum, sub Davide numerando coactus, quippe quibus non sola Palaestina sufficit, sed iisdem pascentis vestimentisque omnis Iordanem inter et Euphratem Arabia vestigialis fuit.

IX. *De combustione et humatione mortuorum apud Hebraeos Commentatio.* A pag. 225 — 236. Hebraeis patrium antiquumque fuit, integra mortuorum corpora sepulchro condere; accessit deinde combustio, atque humatione honorificentior haberi coepit. Fuit illis et animalium sepultura in usu, videturque omnino mortuorum crematio

matio non omnis expers esse periculi. Ante Mosen, et circa eius tempora, sola apud Hebraeos humatio obtinebat, neque eam ab Aegyptiis acceperant, sed horum forte exemplo in eo more confirmati sunt. Coepta autem, ex necessitate et metu, in Sauli filiorumque funere, combustio, latius deinde manavit, et ab Afae tempore in morem abiit. Eius exempla usque ad exilium Babylonium §. VII. proferuntur, ostenditurque §. VIII. male a Iudaeis negari, combustionem mortuorum in gente sua aliquando obtinuisse. Omnem etiam huius cremationis mentionem, in historia sua vitavit Iosephus. Habuerant eam Israëlitae a Phoenicibus. Sed Persarum dominationi tribuendum est, quod post reditum ex Babylonio exilio, omnis cremationis memoria inter eos oblitterata defuetudine fuit.

Hae sunt harum commentationum quasi umbrae et lineae. Quas qui non ipsas legerit, magnam voluptatis inde capiendae iacturam fecisse putandus est. Multa enim in illis iucundaque rerum varietas; doctrinae copia non cummulata, nec perculgata omnium cognitione repetita, sed ut potius ingenuae et eruditionis flores argumentis singulis adpersi, ut nova utilique non minus, quam grata facie, legentibus adpareant. Orationis genus tale est, ut nullum esse possit ad delectandum docendumque aptius. Nos certe hanc propriam Viro Clar. laudem esse existimamus, ut de qua re ille dixerit, de ea nemo melius dicere posse videatur.

SULPICI SEVERI OPERA, AD MSS. CODICES emendata, notisque, observationibus, et dissertationibus illustrata, studio et labore HIERONYMI DE PRATO, Veronensis, Congregationis Oratorii eiusdem Civitatis Presbyteri. TOMUS I.

Recensio altera.

Veronae, typis Seminarii, apud Augustin. Carattonium, 1741. Alfab. 2. plag. 6. in 4. mai.

Yy

Post

Post ea, quae nuper, Maio mense, de Tomo I. huius Operis dicta a nobis sunt, superant ex eodem Tomo recensendae Dissertationes VI. quas, multa eruditione refertas, magnoque scriptas ingenii acumine, ultro profitemur. In prima Dissertatione ostenditur, librum Severi, de vita b. Martini, post eiusdem Martini mortem editum esse; et inde efficitur, Martinum A. Chr. CCCC. diem suum obiisse. Haec enim quaestio, bene illustrata, multa alia difficillima illustrat: et ipse Baronius, *in hac si errare, inquit, contingat, haud fiet absque magno dispendio historicae veritatis.* Notum est enim, olim tempora regum Francorum ab obitu Martini numerata fuisse. Verfatur autem ita in hac re Auctor, ut primum, aliorum opinio-nibus refutatis, suae sententiae fundamenta iaciat, et hanc deinceps argumentis confirmet. Prima ratio, qua Tillemontius, le Brunus, Pagius, alii, adducti sunt, ut hunc librum Martino vivente editum esse crederent, est S. Paullini Nolani ad Severum epistola, quae in novis editionibus est XL. et ad A. CCCXCVII. refertur, in qua haec sunt scripta: — *neque enim donatum tibi fuisset enarrare Martinum — benedictus igitur tu homo Domino, qui tanti Sacerdotis — historiam tam digno sermone, quam iusto affectu, percensuisti, etc.* Quid ad haec Prato? Primum concedit potuisse fieri, ut ille legeretur liber a Paullino, cui ut sui amicissimo illum emendandum et perlustrandum forte Martinus miserit, etsi nondum vulgatum; deinde ex alio loco eiusdem epistolae apparere existimat, nondum editum fuisse hunc librum, sed Paullinum, quidquid de eo noverit, ex familiaribus Sulpicii cognovisse. Adscribemus locum, ut acuti iudicent. *Neque sat habes occasionebus cunctis revivere, nisi et pueros tuos mittas. nec solum de famulis, sed et de filiis sanctis — eligi tabellarios, quorum oculis nos videas, et ore contingas — nuntiant enim nobis et afferunt ea, quae ad pacem sunt de te, dum praeferunt opera domini, quae aut operaris in verbo Dei, aut scribis in spiritu verbi.* Quod vero elegantiam orationis et pietatem laudat Paullinus, non mirum videri debere censet;

eanfet; utranque virtutem satis fuisse notam et perfectam, nec aliud quidquam a Martino expectari potuisse. Neque si legisset iam Paullinus librum, cum tantopere laudasset, in quo vir ab omnibus laudationibus abhorrens, tam eximio praeconio extollatur, sed potius eas laudes reicere studuisset, ut etiam fecit, quamprimum librum accepit. Altera ratio ducitur ex epistola Severi ad Aurelium, ubi dicit, Martianum, sibi statim post mortem visum, librum, quem de vita ipsius scripserat, dextra praetulisse. Nihil tamen praesidium inde illa opinio nanciscitur. Dicit Severus, quem scripseram: non dicit, quem edideram. Tertia ratio arcessi potest ex epistola ad Bassulam. Verum, etsi Bassula moneat Severum, in eadem epistola, scilicet ad Aureliam, in qua de obitu Domini Martini fecisset mentionem, ipsum beati viri transitum exponere debuisset; atque etiam Severus respondet, quasi vere ego tanto sum operi destinatus, ut omnia, quae de Martino cognosci oportet, me potissimum scribente natescant: tamen, neque de vita Martini hic aliquid dicitur, neque inde constat, vitam iam editam fuisse. Quod denique Tillemontius, ex epistola ad Eusebium, sic concludit, Liber de vita Martini iam prodiit, hanc cum epistolam Severus scriberet, in qua de discrimine quodam, in quo paullo ante Martinus veritatus fuit, exponit, non ergo tum mortuus fuit, quod A. CCCXCVII. demum accidit, hoc igitur nihil movet Auctorem. Nam si demonstratur, vitam Martini post illius obitum editam fuisse, neque difficile est, ad illud tempus Eusebianam epistolam protrahere. Tandem Gregorius Turonensis ait: illo adhuc degente in saeculo, unum librum de mirabilibus eius scripsisse Severum. Ad quae Prato haec respondet. Maxima quidem pars Martino vivente scripta est, neque tamen vita ad finem perducta, neque publici iuris facta. Est etiam Gregorii non tanta in historia auctoritas, ut ab eo discessionem facere nefas sit. Vidimus, quae contra alios dixerit Auctor: nunc videamus, quae pro se ipse dicat. Severum existimat, iam Turonos profectum, res illas gestas scribendas sibi proposuisse, de-

inde domum reversum, aut statim, aut non multo post, hunc laborem suscepisse. Hoc ex eo colligit, quoniam, etsi saepius Severus singulis prope annis se ad Martinum contulerit, de una tantum et illa prima ad Martinum peregrinatione in toto libello dicit. Si, quo tempore hoc factum sit, interrogas, respondet Prato, se, quoniam in epist. Paulini XI. n. 13. a. CCCXCVII. data, Severus *Martini beatissimi frequentator* dicatur, atque inde appareat, Severum iam saepius Martinum adiisse, et primum illud iter ante a. CCCXCVII. aliquot annos retrahendum esse, ex Severi denique verbis constat, non multo ante illud iter saeculo se abdicasse Paullinum, Severum autem, qui tamen eodem prope, quo Paullinus, tempore, sanctius vitae genus complexus sit, adhuc seculo militare Martino visum esse, se igitur arbitrari, omnia commode ad a. CCCXCIII. aut sequentem referri posse, cum Paullinus circiter a. CCCXCII. mundum reliquerit. Librum vero non prius lucem adspexisse, nemo qui Martini animum, gloriae et laudis contentorem, ex Severo cognitum habeat, mirabitur. Neque probabile est, Severum, qui se multa ab illo *seiscitatum esse, et multa arte invito extorsisse*, fatetur, haec quasi arcana Martino vivo, ad quem liber, totum orbem pervagatus, necessario perveniebat, narrare voluisse. Nunc ad rem redeamus. Primum, nunquam in libello Sulpicii superstitem Martinum esse innotuit, qui tamen aliquot locis, ut in prooem. *adeo ea, in quibus ipse tantum etc.* Cap. 7. *ab hoc primum beati viri nomen emittit*: in epist. ad Aurel. *Clarum mortuum eandem, quam magistrum, i. e. Martinum, viam scandere*; de illo tanquam mortuo loquitur. Neque enim necessarium erat, apertius et clarius de re loqui, quae nemini ignota esse poterat. Deinde, sicut ex epist. Paulini XI. a. CCCXCVII. scripta constat, ipsum Severi librum nondum legisse, sic ex epist. XXIII. a. CCCCI. scripta apparet, Paullinum hanc vitam legisse. Id quod etiam epist. XXIV. eodem prope, quo praecedens, tempore scripta, indicat. Ibi enim graviter queritur, et moleste fert laudes a Severo in se congestas,

non

non in epistola quadam, aut sermone familiari, tum enim non tanta fuisset querendi causa; sed in illo libello, cuius ut plura loca omittamus, cap. IX. egregie convenit cum epistolae num. XXII. Unde apparet, non prius Paullinum hunc librum vidisse, non prius illum editum esse. Alias non tacuisset ille, non tam diuturno silentio laudes illas quasi comprobasset, citius esset conquestus. Porro, in Paullini epist. XXIX. a. CCCCLII. scripta, legimus, Paullinum librum de Martini vita communicasse cum Melania, muliere sanctissima; quae nuper ex Oriente rediisset, et Niceta, Daciae episcopo. Iam hic Nicetas ante quatuor annos Nolae apud Paullinum fuerat: hic si igitur liber iam tum a Paullino lectus fuit, cur non Nicetae legendum dedit? cur post tantum temporis spatium misit? Melaniae vero, quae *studiosissima talium historiarum* audit, et in Oriente, ubi celerime disseminatus fuit hic liber, illum facile accipere poterat, si ante aliquot annos prodisset, cur post tantum intervallum nunc demum ille mittendus erat? Deinde, si Postumianus inaeunte vere a. CCCCLII. iter fecit in Aegyptum, i. e. post integrum annum et menses aliquot ab editione libri de vita Martini, atque post triennium, sive a. CCCCLV. ad Severum rediit, illiusque dialogis occasionem dedit, omnia, quae in ipsis referuntur, huic temporari bene convenient. Unum afferamus. Narrat Postumianus, Paullinum omnium primum hunc libellum Romam attulisse, seque illum avidissime omnia vidisse. Hoc fieri debuit mensibus aestivis a. CCCCLII. Tum enim, ut singulis annis facere solebat, profectus est Paullinus Romam, ad Petri et Pauli natalitia celebranda. Nam ea aestate contulit se Postumianus ex Aquitania Nola, iterumque Nola in Aquitaniam rediit, atque ita Romam bis adiit. Iam Postumianus a. CCCXCIX. a Paullino ad Severum cum litteris missus, et aliquamdiu apud illum commemoratus est. Quodsi igitur Martini vita iam a. CCCXCVII. prodit, quare non tum Romam attulit illam Paullinus? cur Postumianus hoc demum tempore, nec in illo primo itinere, Severo haec nuntiat? Tandem tenendum

dum est, epistolae ad Aurelium et Bassulam ante epistolam ad Eusebium scriptas, editas, et coronidis loco vitae Martini adiunctas fuisse. Etenim Gallus, qui se iam commemorata a Severo in suo libro praeterire velle promittit, nulum verbum facit de morte Martini, quae, in epistolis ad Aurelium et Bassulam descripta, in illo libro non habetur. Quidni igitur fateamur, Gallum, quoties vitam Martini nominet, eas quoque epistolas nominare? ut Gregorius Turonensis, qui in recensione librorum Severi de S. Martino, illum vitam et duo dialogos scripsisse ait, et deinde epistolam ad Aurelium, tanquam vitae partem, laudat. Est vero Epistola ad Eusebium libro iam vulgato scripta, neque ideo statim potuit adiungi. In qua cum verba illa: *cum Martinus ipse nuper adustus periculosissimae fuisset obnoxius passioni*: omnia antea dicta praevertere videantur, eleganter Auctor demonstrat, non semper breve tempus hoc super indicare, sed latius pro intervallis, ad quae referatur, extendi. Aliquot vero annis ante mortem haec accidisse apparet etiam inde, quod Gallus Martinum tum Augusta Trevirorum revertentem dicit, quodque in eadem epistola brumali tempore rusticanam paroeciam visitasse dicitur. Neque enim probabile est, Martinum in extrema senectute, et maximopere effoeto corpore, tam longam et molestiarum plenum iter suscepisse. Est igitur, ex sententia Auctoris, vita Martini aliquot annis ante illius obitum inchoata quidem a Severo, sed oppressa, nec divulgata: sunt statim post mortem Martini epistolae ad Aurelium et Bassulam scriptae, paullo post Vita una cum his epistolis edita sine A. CCCC, aut potius initio A. CCCC. post aliquot menses A. CCCCL epistola ad Eusebium data est, Martinus vero A. CCCC. obiit. Haec de prima dissertatione. In altera, compluribus argumentis Martinum A. CCCC. die III. Iduum Novembris mortuum esse, evincitur. Primum hoc est. In Dial. III. c. 13. scribit Severus, eo die, quo Felix Augustae Trevirorum episcopus fuerit ordinatus, Martinum, a Maximo, Imperatore, coactum, cum Ithacensis communionem inivisse. statim-

statimque addit; illum XVI. annos postea vixisse. Iam Felix eodem tempore ordinatus, quo Priscillianus necatus fuit, A. CCCLXXXV. Scribit etiam Severus in Hist. Sacr. quam initio A. CCCC. contexuit, necem Priscilliani magnas turbas excitasse, quae iam per quindecim annos agitentur. Quae quidem omnia, si rite rationes subducas, et ab A. CCCLXXXV. aut ineunte, aut medio, ad initium A. CCCC. numeres, belle convenient. Quomodo vero Baronium, Labbeum, Petavium refutabis, qui Synodum Trevirensis, cui Martinus interfuit, A. CCCLXXXVI. Evodio consule habitam esse contendunt? Fecit omnino duo itinera ad Maximum Martinus, probe a se invicem distinguenda. Primum ante Priscilliani necem, alterum post illam iniiit. Neutro loco, neque Hist. Sacr. L. II. c. 50. neque Dial. III. Evodius consul commemoratur. Illa in Vit. Mart. c. XX. de convivio Maximi, ad primam Martini profectionem referenda sunt. Fuisse etiam Evodium A. CCCLXXXIV. i. e. tempore primi itineris Martini consulem, sed a solo Maximo, antequam cum Theodosio foedus iniret, creatum, neque propterea in fastos consulares relatum, constat ex ea ipsa convivii historia, in qua Evodius proximum ab Imperatore locum obtinuisse, atque frater et patruus Imperatoris, *summa potestate praediti, summi atque illustres viri*, infra eum accubuisse dicuntur. Maximum A. CCCLXXXIV. Evodium consulem creasse, nemo mirabitur, qui morem tenet perpetuum et constantem, ut imperium quocumque modo consecuti proximis Kal. Ian. nomen suum fastis inscriberent, et inirent consulatum. Quod etiam Maximum, A. CCCLXXXIII. Imperatorem in Britannia salutatum, fecisse probabile est, priusquam cum Theodosio de pace egerit. Quo facto, cum alios ab eo consules creatos intelligeret, sponte se post aliquot menses cum collega consulatu abdicavit, et Evodius biennio post, ex utriusque partis consensu, iterum consul factus, inque fastos relatus est, quasi primum consulatum gereret, qui tamen secundus erat. Fortasse etiam, ut edo in Maximum omnia eius acta deleverunt, sic consu-

consulatus quoque memoriam aboleverunt secuti Imperatores. Ad hunc igitur secundum Evodii consulatum, qui eum illam de Martino in convivium adhibito historiam, tum Martini cum Itacianis communionem, in ordinatione Felicis retulerunt; valde errarunt. Nam illud A. CCCLXXXIV. ante Priscilliani damnationem, hoc anno insequenti, Prisciliano paullo ante necato, accidit. Erravit etiam Harduinus cum aliis, qui Synodum Trevirensis Anno CCCLXXXIV, habitam tamen a CCCLXXXV, tribuit. Deinde, ut nihil dicamus Severi, Martini discipuli, et Martino *συνοχὴς*, testimonium, testimonio Gregorii Turonensis, qui mortem Martini triennium integrum praevertit, longe praeferendum esse; accersit etiam Auctor ex Severo, aliisque Scriptoribus, suae sententiae praesidia. Legitur in Dial. I. c. 25. Vincentium praefectum, Turonos praetoreuntem, a Martino saepius postulasse, ut sibi convivium in monasterio daret. Constat vero, Vincentium, qui saepius Turonos adiit, Martinumque visitavit, A. CCCXCVII. dignitatem praefecturae Galliarum accepisse, et usque ad finem A. CCCC. tenuisse. Annus igitur CCCXCVII; primus praefecturae Vincentii, non fuit annus mortis Martini. Non enim probabile est, Vincentium, intra unius spatium anni, Treviris profectum Galliam peragrasse, et Turonis Martinum visitasse. Quod si Martinus ad A. CCCC. vixit, facile aliquoties fieri id potuit. Porro in Dial. II. c. 14. dicitur, annum esse octavum, ex quo de proximo fine saeculi, et de Antichristo, ex Martino audivisset. Iam Severus hos dialogos A. CCCCI. scripsit. Annos igitur si ordine retrogrado numeres, incidit illud tempus vel in priores menses A. CCCXCVIII. vel in postremos A. XCVII. i. e. vel mortuo; ut ex Gregorii sententia sequitur, Martino, vel duo, tres ad summum menses, supervisite. Quod neutrum probabile est. Deinde, etsi honorifice Severus in Hist. Sacr. de Martino et loquatur et sentiat, nunquam tamen verbum de illius morte dicit. Neque enim narrare potuit Severus, qui Hist. Sacr. usque ad initium A. CCCC. contexuit, quid eiusdem anni sine acciderit.

Dili-

Diligenter etiam attendenda sunt verba Paullini Nolani in epist. XVII, a CCCXCIX. exeunte scripta. — *cum intra annum eadem opera ad nos pervenire pervenire et recurrere, qua Gallicanas peregrinationes tot annis frequentas, et iteratis sussepe intra unam aestatem excursum Turonas et remotiora visitas —: praedico magis devotionem tuam in Domino, quem in servis suis admiraris, et honoras. iuste fateor et merito Martinum frequentari, sed dico iniuste perniciosaque Felicem, ab eodem, qui illum honoret, promissa manibus ludi —: qua fide speris Christi gratiam in honore Martini, eadem Christi offensam times in offensione Felicis.* Quibus verbis nihil aliud indicatur, quam Severum a nullo iam tempore ad Martinum honorandum, non ad sepulchrum illius, ut prima fronte videri potest, profectum esse. Non enim credibile est, statim Martino post mortem publicos honores, quos tantis solis martyribus praestabant, ne in sua quidem ecclesia, exhibitos fuisse; cum ob multos obrectatores virtutum eius, tum ob Turonensis ecclesiae statum, quorum Auctor copiose exponit. Primis post mortem Martini annis, magnae inter Briccium episcopum, et Martini quidem discipulum, sed longe ab illius disciplina recedentem, atque Martini discipulos, Severum in primis, inimicitiae exortae sunt: Briccius in pluribus Synodis, ut in Taurinenfi, ex sententia Auctoris a. CCCCL. aut sequentibus habita, reus actus, monachi Martini a suburbio Turonensis urbis aufugerunt. Nulla igitur erat causa Severo illuc proficiscendi, multa quae illum retinerent ab itinere. Stat ergo illud, quas Paullinus a. CCCXCIX. annuas ad Martinum peregrinationes memorat, Martino vivo factas esse. Attendenda sunt etiam verba Prosperi, in Chronico Pithoeano, ad annum V. Arcadii scribentis: *Martinus, post egregiam vitam, corpore cruciatur.* Ubi, ne cum aliis erremus, notandum est, Prosperum in Chronico hoc, primum annum alicuius Imperatoris a Kalend. Januarii, anni proxime eius electionem sequentis, numerare incipere. Suspiciatur tamen Auctor, hunc plura singularem morem librarum tribuendum esse,

esse, qui annos Imperatorum in margine paginae notatos una alterave linea inferius scripserint, quam in prioribus exemplaribus scriptum erat. Idem vero Scriptor Martini mortem anno post Templorum everfionem, a CCCXCIX. factam, duobus annis a Gildonis obitu, quae a CCCXCVIII. evenit, et quatuor annis post flammam a CCCXCVI. supra Constantinopolim visas, collocat. Quae omnia Martinum a CCCC. obiisse testantur. Neque ipse Gregorius, etsi ad alium annum Martini mortem refert, caret testimoniis, quibus Auctor suam sententiam stabilit. Primum Martinum media nocte Dominica obiisse, memoriae prodit. Iam vero constat, a CCCC. in ipsam d. XI. Novembris, i. e. natalem Martini, Dominicam incidisse, a CCCXCVII. autem d. XI. Novembris quartam feriam actam fuisse. Atque hic etiam refutat Auctor primum Petavium, et Anthelmium, qui Martinum censent mori potuisse cum ea nocte, quae Dominicam antecessit, quod a CCCC. convenit; tum etiam illa, quae Dominicam excepit, quod ab ipsis ad a. GCCCL. refertur: deinde Tilletionium, qui, an Martinus die Dominica mortuus sit, dubitat. Profert enim Auctor inter alia antiquam inscriptionem, quae in basilica et sepulchro Martini, inde a Perpetui usque tempore, i. e. saeculo VI. fuit. Est illa haec: *Deposito Sancti Martini tertio idus novembris: pausavit in pace Domini, (quod interpretatur Praeterea Dominica), nocte media.* Quae verba etiam Gregorius prae oculis habuisse videtur, nocte scribens, *media quiescit in pace — in die dominica.* Alterum Gregorii testimonium hoc est. In Hist. Franc. L. II. cap. ultimo: *a transitu S. Martini usque ad transitum Chlodovei regis — supputari annos CXII scribit.* Iam si Clodoveus obiit a. DLI. d. XXVII. Novembris, de quo non est dubitandum ullo modo, et quod vel ex eo apparet, quod eo ipso anno die X. Julii Synodus Aurelianensis I. a Clodoveo convocata habita est: obiit etiam Martinus a CCCC. Sunt enim anni CXII. non completi, sed incepti tantum intelligendi. Atque eadem est ratio, dum a. CLXIII. ab obitu Martini cum secundo

Sige-

Sigeberti regis, et annum CLXXII. quo episcopus ipse ordinatus fuit, cum anno duodecimo eiusdem Sigeberti coniungit. Hic refutatur Cointius, qui, quae in Historia Francorum occurrunt, annorum supputationes, supposititias esse contendit; et Tillemontius, qui nullam in his rebus Gregorii rationem habendam esse iudicat. Postremo loco chronicorum quorundam testimonia, quae hanc Auctoris de morte Martini sententiam confirmant, producantur. Primum ex Chronico Leodiensi, apud Labbeum in Bibl. MSS. p. 334. ex Chronico a Leibnizio edito in Script. Rer. G. Tom. I. p. 83. ex Chronico Turonensi, ex Alberico monacho Trium-Fontium, apud eundem Leibn. Tom. II. p. 31. Nunc venimus ad tertiam dissertationem, in qua, quae ante dictis obici et possunt et solent, diluuntur, simulque episcoporum Turonensium series, a Martino ad Gregorium, examinatur et emendatur. Sunt vero illa, quae causae Auctoris adversari videntur, potissimum petita ex Gregorio, cui etsi non omnem fidem, ea praesertim scribenti, quae aut sua aetate, aut proxime illam acciderunt, detrahit, tamen Severo in Martini historia proponendum esse arbitratur. Primum scribit Martinum natum esse a. XI. Constantini, id est a. C. CCCXVI. seu potius a. CCCXVII. Cui contradicit Severus, qui illum iam septuagenarium, (de qua lectione ob omnium librorum consensum non dubitandum est,) a Maximi uxore convivio exceptum fuisse commemorat; quod a. CCCXCIV. contigit. Est ergo natalis Martini certe non posterior a. CCCXIII. Quomodo autem non tota Martiniana apud Gregorium chronologia nutet, ipsum cum fundamentum tam parum firmum sit? Idem dicit, Martinum ordinatum fuisse Episcopum a. VIII. Valentiniiani maioris, i. e. A. C. CCCLXXI. aut sequenti. Neque tamen potuit hoc anno ordinari Martinus: sacris ordinationes non nisi Dominicis diebus aut sabbatho haberi fas fuit, atque hunc morem, cuius cognitio ad multas quaestiones solvendas perutilis, copiose et docte Auctor hoc loco illustrat. Iam Martinum ordinatum fuisse

d. IV. Non. Iulii notam est. Ex cyclo vero solari actum, eam diem a. CCCLXXI. in secundam, a. LXXH. in quartam feriam incidisse. Errat etiam Gregorius, dum in definiendo episcopatus tempore, in diversas sententias abit, illique modo annos XXVI. menses IV. dies XXVII, modo annos XXV. menses IV. dies XI. assignat. Errat porro, dum Martinum annos LXXXI. natum obuisse scribit. Nam qui anno CCCLXXXIV. iam septuagenarius erat, et sedecim adhuc annos vixit, saltem annos LXXXVI. vixisse dicendus est. Errat denique dum Attici Caesariique Consulatum, quo Martini mortem collocat, coniungit cum anno secundo Imperatorum Arcadii et Honorii. Tertius enim erit annus ab initio imperii illorum, si mors Martini ad Novembrem a. CCCXCVII. referatur. Quomodo denique defendas Gregorium, et Attico Caesarioque Coss. mortem Martini collocantem, et Ambrosium, qui iisdem Coss. IV. nonas April. obiit, per visum interfuisse exequiis Martini, III. idus Novembr. mortui, scribentem. Auctor quidem cum aliis rem totam inter fabellas referendam esse negat, sed verum esse putat, Martinum potius interfuisse funeri Ambrosii, atque adeo, quae de hoc dicat, forte incerta traditione deceptus, forte imagines in basilica Martini depictas non recte interpretatus, de illo dicere debuisse Gregorium. Obiter hic addit Auctor alia, quae sibi in Gregorio suspecta videantur. Huc refert contentiones, quas ortas esse dicit inter Pictavos et Turonenses de Martini cadavere, propterea quod et Severus in epistola ad Bassulam nihil de hac re dicat, et argumenta, quibus Pictavi et Turonenses corpus sibi quisque vindicant, nec convenire in illa tempora, nec ullam veritatis speciem habere videntur. Ultimus error Gregorii hic est, dum Caesario et Attico Coss. Martinum obuisse scribit, et simul addit: *a passione Domini usque ad transitum sancti Martini anni CCCXII. computantur.* Hic enim, ubi nihil ob consensum MSS. mutandum, est anachronismus annorum XLV. aut amplius. Hos errores Auctor existimat Gregorium, qui

quæ dissentis forme post Martinum annis vixit, quo toto tempore Gallia omni calamitatum genere vexata erat, inconsulto et invito commisisse. Quare Pagium refutat, qui Gregorium ex apocrypho aliquo vitæ Martiæ scriptore has fabulas hausisse credidit; etsi non negat, ex ecclesiæ Turonensis scriniis, nonnulla, quæ in Severo frustra quaeruntur, Gregorio de Martino innotescere potuisse. Superest, ut, quo anno Martinus ecclesiæ Turonensis curam suscepit, declaretur. Quod a. CCCLXXV. factum esse inde probabile videtur Auctori, quoniam primum hoc anno dies dominica incidit in diem V. Iulii; deinde quia, si a Iulio a. CCCLXXV. ad Novembrem a. CCCC. numeres, Gregorium vere dixisse apparet, Martinum a. XXVI. sui episcopatus obiisse; denique, quoniam eo tempore adhuc regnabat Valentinianus, qui, si ex iis, quæ Severus commemorat, iudicamus, vivat adhuc necesse est. Restat ultimum argumentum, quod sententiæ Auctoris contrarium esse videtur. Nam si id, quod Gregorius memoriæ prodidit, Briccius annos XLVII, Eustochiusque annos XVII, in episcopatu transegit; si Perpetuus anno post Martini obitum LXIV. sedit; si denique Synodus Turonensis I. habita fuit a. CCCCLXI. d. XVIII. Kal. Decembr. convenit profecto obitus Martini non in a. CCCC, sed in a. CCCXCVII. Verum neque hic Gregorii calculus stare potest, cuius libri de episcopis Turonensibus, nec aliis, iisque non levibus erroribus, immunes sunt. Hic enim Auctor historiam episcoporum Turonensium sibi explicandam et emendam, atque Gregorii errores corrigendos, sumit. Non solum nobis Gregorius antecessorum suorum tradidit catalogum. Nam soli anni episcoporum a Martino ad a. XXI. Gregorii enumerati, sunt CXCLX. cum mensibus V. et aliquot diebus. Annus tamen XXI. Gregorii, in quo definit catalogus, respondere debet a. C. DXCIV. Cum igitur et ex illorum sententiâ, qui Martini mortem a. CCCXCVII. assignant, tempus illorum episcoporum longius, quam fieri debebat, excurret, necesse est ut vel episcopis quibusdam

plures, quam par fuit, annos tribuerit, vel, qui nunquam fuerunt episcopi, eos in catalogum episcoporum retulerit. Atque etiam ipse, in serie Historiae Francorum, non parum diversam episcoporum seriem repræsentat ab ea, quæ in catalogo exhibetur. Laborat quoque Gregorii catalogus in annis Licinii cum Chlodovæi historia comparandis. Omnis porro, et in Catalogo, et in Historiæ serie, Agrestium Turonensem episcopum, cuius tamen nomen duobus conciliis subscriptum invenitur, Aurelianensi V. a. DXCIX. V. Kal. Nov. habito, et Parisiensi II. vulgo ad a. DLV. relato. Si denique uniuscuiusque episcopi ætatem accurate indagamus, gravissimi occurrunt Gregorii errores, quos hic repetere non vacat, quoniam vix brevis, quam ab ipso Auctore factum est, a nobis narrari poterunt. Coronidis loco huius dissertationi additur fragmentum epistolæ Pagii ad Abbatem Nicosium, Canonicum Divionensem, unde intelligitur, quantum intersit, quantum conveniat in huius argumenti tractatione inter Pagii et Prætoris fontanæ. In dissertatione quarta investigatur chronotaxis præcipuarum a Martino in vita rerum gestarum. Labet hic, prætermittis iis, quæ de variis rebus doctè et copiose ab Auctore disputantur, brevi, tanquam in tabula, vitam Martini proponere. Nascitur Martinus aut a. CCXX. incunte, aut certe ante a. CCCXIV: decem annos natus fit catechumenus: quinto decimo ætatis anno militiam sequi cogitur: a. CCCLL. incunte, sub Constantio inter scholares alas recipitur: post tres annos baptizatur: duo annos solo licet nomine in militia degit: a. CCCLVI. a Iuliano dimittitur, seque ad Hilarium, et paullo post in Illyricum, confert: anno sequenti forte inde redit, Mediolani aliquandiu moratur, post in insulam Gallinariam, abit: a. CCCLX. exeunte reditum Hilarii cognoscit, cum in Gallias sequitur, ab illo locum sibi, manasterio ædificando, impetrat: ibi XIV. annos degit, plurimæque miracula patrat, quæ tamen fere omnia ignorantur: hinc a. CCCLXXV. IV. nonas Jul. eductus, Turonis episcopus datur: eodem anno ad

Valen-

Valentinianum in Illyricum usque proficiscitur: non multo post, Turonos regressus, duobus fere extra civitatem millibus sibi monasterium statuit: dein altare in honorem falsi martyris erectum destruit: eo tempore acciderunt, quae de fanis gentilium everfis, de ecclesiis eorum loco aedificatis, et de prodigiis curationibus, apud Severum leguntur: abit Treviros, inde redit, Parisiensem civitatem ingressus leprosum sanat, et; Viennae forte, Paullino oculi sanitatem reddit: a. CCCLXXX. Martinus legationem ab Auspicio, viro praefectorio, accipit: initio a. CCCLXXXVII. iterum Treviros ad Imperatorem Maximum proficiscitur, quo tempore ab uxore Maximi Martino obsequium magnum exhibetur: sequenti anno rursus Treviros se confert ad Maximum, et cum Ithacianis communionem inire cogitur: a. CCCXCIII. primum Severi iter ad Martirum accidit: proximus morti postremum Treviros adit Martinus: inde summa hieme rediens; miraculum, a Severo Dial. II. c. 8. narratum, efficit, vaccam daemone liberat, et incendio periclitatur: a. CCCC. febris correptus III. idus Novembr. obiit, natus annos XCI. si natus est initio A. COCX; five annos LXXXVII. si fine A. CCCXIII. lucerna adspexit. Episcopatum gessit annos XXV. menses IV. dies VII. Sequitur *Dissertatio quinta*, in qua Severus, eiusque Dialogi, aberrato Millenariorum vindicantur. Defensionis capita haec sunt. Primum producit Auctor ipsum locum ex Dial. 2. extr. Severi, quo tota accusatio nititur, et cum illud attendendum esse censet, non hic Salpicium doctorem, sed historicum agere, non suam sed Martini sententiam litteris mandare; tum Chiliastrum ex iis apparere negat ac perneget. Deinde Hieronymum, quem tanquam classicum testem omnes sequuntur, hac in re nullam fidem mereri putat, nullum cum sit accusationis fundamentum, nulla species. Quid si vero Hieronymus, ut Tillemontius coniecit, errorem illum in dialogis deprehendit, qui deinde ob infamiam est omissus? Non est omissus. Desideratur quidem ille locus de Antichristo, cui Tillemontius locum de mille annorum

norum regno adnexum fuisse soniicit, in codicibus pluri-
 bus, recentioribus praesertim, non tamen in antiquiori-
 bus. Si librarius, quod religiosas suas aures offendit, ex-
 pungere in Severo voluit, non debebat relinquere proxime
 sequentem, de iam orto Antichristo, et instanti seculi fine,
 sententiam. Porro, si quis hunc locum recte consideret,
 intelliget ea omnia, quae Hieronymus Christi regno ex
 Millenariorum sententia tribuit, a Sulpicio ex Martini sen-
 tentia Antichristi tyrannidi tribui. Cur vero Hieronymus
 Severo errorem obiicit, qui non in illius libris apparet?
 Permotus fuit procul dubio Hieronymus, ut Severum no-
 taret, licet non cum Millenariis sententem, quia scripse-
 rat *urbem Hierosolymorum et templum esse reparandum*; quam
 sententiam ille saepius perstringit, et refutat. Notandum
 est, Hieronymum in loco illo, (lib. XI. comment. in Eze-
 chiel.) Tertullianum, Lactantium, Irenaeum, Victori-
 num Petabioneasem, et Apollinarium simul componere,
 illisque promiscue Chiliaismum tribuere. Constat tamen,
 non omnes singulasque huius sententiae partes ab omnibus
 propugnatas esse, sed alios gravius, ut Apollinarium, alios
 levius in hac re esse lapsos, ut reliquos, apud quos crassos
 istos errores frustra quaesiveris. Neque igitur, cum pari-
 iare Sulpicium nominare videtur, ad hunc omnia ibi com-
 memorata referri debeat, sed benigniori interpretatione
 Hieronymo est succurrendum. Verum cum ipse Auctor vi-
 deat, Hieronymum manifeste testari, se eo loco cum solis
 Millenariis rem habere, aliam viam defensionis iniri. Vel
 memoria, ait, Hieronymus lapsus est, si modo Severam
 legerat, et humani aliquid passus; vel ab alio in hunc er-
 rorem est adductus, qui sententiam Severi non satis per-
 spectam habuit, neque igitur ipse librum legit. Atque
 hoc in primis Auctori probabile videtur. Primum enim
 Hieronymus, Dialogo, in quo Sulpicias millenariis favet,
 Gallo nomen fuisse dicit. Quid vero designat his verbis?
 totumne opus? sed dicit dialogum, non dialogos; an
 secundum dialogum? sed si unum nominavit Galum,
 quod-

quodnam alteri dialogo nomen fuit? Deinde totus liber non in tres, ut nunc, sed in duo tantum dialogos divisus fuit initio; quorum alter incepit ubi nunc tertius, secundus vero una serie cum primo continuabatur. Testantur haec verba Gennadii: — *collationem Galli et Postumiani — habitam in dialogi speciem duabus incisionibus comprehendit.* Testatur hoc Gregorius Turonensis, et Prosper Aquitanus. Non legisse vero Hieronymum ipsum Severum eo probabilis Auctori videtur, quoniam eo tempore, quo in Ezechielum scripsit, suavis curis ob turbas in Occidente ortas distentus; quod iam tam aetate proventus fuit; quod obtusa oculorum acie admodum aegre legere potuit. Accedit, quod Gennadius, qui se Sulpicii dialogos legisse fatetur, ne verbum quidem tota de re dicit, nec alii antiqui scriptores; Gregorius Turonensis praecipue. Denique producit Auctor locum ex Hist. Sacr. Lib. II. cap. 3. de interpretatione Somnii Nabucodonosoris, ubi de regno Christi longe aliter Severus sentit. Quod vero opuscula Postumiani et Galli, i. e. hi dialogi, de quibus sermo est, Gelasiano decreto inter Apocrypha relata fuerint, id ideo factum esse coniicit, quoniam Severus de Brictione, magna sanctitatis laude florente, minus honorifice locutus est. Nam in codice Capit. viginti circiter post Gelasii decretum annis exarato, totus quidem legitur de Nerone et Antichristo locus, sed quae de Brictione in dial. 3. cap. 15. habentur, praetermissa sunt omnia. Idem a Paullino factum est, quibus Martini vitam expressit. Haec sunt, quibus Auctor Severum defendit, quem tamen in hac re non eadem ingenii acie et acumine, qua in caeteris versatum esse, ingenue fatemur. Quid enim? Hieronymum non legisse Sulpicii Severi de Martino libros? non eos libros legisse, qui toto prope terrarum in orbe legabantur? eundem tamen tanta confidentia de iis iudicasse? Magna erat Severi auctoritas, cui infamiae notam inurere nec poterat facile, nec debebat Hieronymus, qui, nisi certissime sibi de hoc Severi errore persuasisset, certe *ro di-*

tur, ab aliis accipi, fertur, aut simile quid apposisset, atque adeo aliorum potius, quam suo periculô, tale crimen Severo obiecisset. Sed finge, illud ex aliis audivisse Hieronymum. An illum vel tam parum curiosum in re magni momenti, vel tam stolidum fuisse credi potest, ut, si tale quid audiverit, non ipsum librum evolveret? an vero illum temere rumusculis et sermonibus fidem habuisse putemus? stipitem et truncum nobis pingis, non Hieronymum. At legat mihi aliquis Hieronymi orationem, nonne tanta cum confidentia loquitur, ut ipse Severum legisse videatur? Cur vero Gennadius tacet de Chilasmo? quasi vero divinare illud vel possumus, vel debeamus. Idem autem Gennadius nonne fatetur, se quosdam tractatus de mille annis, et de Apocalypsi b. Iohannis scripsisse? De quibus igitur eo loci, quo haec res exponi debuit, egit fortasse, ea ibi repetere neque voluit, neque opus fuit. Quale vero et quantum illud testimonium et est, et esse debet, quod ex silentio scriptorum, (Rabanum enim non audiendum esse putat Auctor, Hieronymi commentarium compilantem. Compilaverit per nos. Illius tamen testimonium non magis, quam aliorum, audiendum est. Nam quae ex Hieronymo excerpit, illa se comprobare, et vera fateri, simul fatetur.) de testimonio igitur ex scriptorum silentio arcescitur quid dicendum est? Non spectat Vir doctus, et veritatis indagandae studiosus, quid non dixerint scriptores historiarum, sed quid dixerint. Illud vero ab infirmitate, curis, et senectute Hieronymi repetitum argumentum, lepidum est. Quid si olim posteri Pratonem imitari, atque ita ratiocinari velint? Quicumque summis curis distentus, senex, infirmitate oculorum laborat, illius testimonium suspectum et falsum est. Iam A. MDCCLIX. hic vel ille Germanus de cometa eo anno viso scripsit, sed senex, oculis laborans, et, quoniam eo tempore Germania bello ardebat, fumis curis distractus, nullam igitur fidem eius testimonium meretur. Non poterit negare Prato, recte et belle hosce ratiocinari. Quid enim aliud, nisi ipsius exemplum sequuntur? Quin

nos

nos potius ex eo, quod Hieronymus haec senex scripsit, omnia contraria elucere arbitramur. Deseruit aetus iuvenilis: maiori cum diligentia senes omnia considerant: lentius et cautius iuvenibus in iudicando procedunt. Sed non vero nomine Hieronymus dialogum appellavit? Non sine omni causa illud fecit. Non inepte dialogus hic Gallus inscribitur. Fecit id Gallus, quod diu recusavit, quod amici ab eo postulant, et quasi novam orationem, novam historiam, incipit. Quod si etiam non duo sint, dialogi, sed unus, citari tamen hoc nomine potuit colloquium Galli eodem iure, quo libri Homeri, et si saepe non totus liber illud complectitur, a quo nomen accepit. Quid si etiam Hieronymus exemplo libri usus est, cui a librario nomen Galli inscriptum erat? quod ideo probabile est, quoniam a librariis unis dialogus in duo est divisus; et in edicto Gelasiano hi dialogi *opuscula Postumiani et Galli* appellantur. Unde apparet, eos tum hoc nomine innotuisse, non, ut Prato parum acute coniicit, quoniam Severi nomini parcere voluerint Patres Synodi. An ego tum nomini Pratonis parco, si editionem Sulpicii Severi Veronensem damno? Nonne statim lectoribus Pratonis nomen in mentem veniat necesse est? Quod ad locum ex Hist. Sacr. attinet, respondebimus ipsius Pratonis verbis: non ibi doctorem agit Severus, sed historicum; non ex sua, sed ex prophetarum, ex Danielis mente loquitur. Si denique nefas erat, quidquam non honorificum satis de Britione dicere, quomodo ista religio tam subito extincta est? Nonne Gregorius Turonensis vitia iuvenilia illius enarrat? nonne Fortunatus ex eodem Severo illa expresit carmine? Hoc certe inter omnia, quae adhuc dicta sunt, maxime a veritatis specie abhorret. Sunt in Severo alia, quae Patribus Synodi displicere poterant. Quantum enim plerisque displicuerit illud, quod Martinum cum Apostolis comparat, ex eo intelligi potest, quod Adamus, Abbas Perenniae, eum singulari libro: *Quod beatissimus Martinus par dicitur Apostolorum*: defendere necessarium duxit. In eo haec scripta sunt:

Plerosque scandalizari audio, quod Martinum nostrum patrem apostolis canat, et gloriatur ecclesia etc. Verum nos, licet non pauca in promptu sint, non acriter pugnabimus. Neque haec Auctoris doctissimi carpendi, aut gloriolae aucupandae gratia dicta sunt, sed ut et ipse Prato, humana errandi forte non exemptus, alios, si humani quid patiantur, modestius tractare discat, et ut alii intelligant, quam facile partium studio, et nimio amore occoecati, ea ipsi probemus et dicamus, quae in aliis nunquam toleraremus.

*Dissertatio sexta est copiosus commentarius in Cap. 6. et 7. Dialogi I. ubi de monachis, ob Origenis nomen ex Nitria totaque Aegypto pulsus, agitur. Tria sunt huius dissertationis capita. In primo inquit Auctor, quo Christianae aerae anno Postumianus Alexandriam pervenerit, et quanto a Nitriensium monachorum expulsionem tempore? Iter Postumiani in Orientem, atque adeo Alexandriam, adscribit Auctor mensibus vernis A. CCCCII. Non enim ut Pagius vult, qui ad A. CCCC. haec refert, *Postumianus*, quae contra monachos Origenistas facta sunt, suis oculis inspicit, sed iam habita Synodo, iam damnatis, iam inde pulsus hinc monachis, Alexandriam pervenit. Exturbatio illa Origenistarum accidit A. CCCC. quod a Severo confirmatur, qui paulo post monachorum expulsionem, Postumianum in Aegyptum, tumultus et dissensionum plenam, pervenisse scribit. Quare cito abiit, Bethlehem petiit, ibi sex menses commemoratus est, tandemque turbis utcumque sedatis initio A. CCCCIII. Alexandriam rediit, et inde ad Aegypti extrema contendit. Errat enim Vallarsius, qui Origenistas monachos pulsos statuit a Theophilo iam ab A. CCCC. Eo enim anno tradit esse ab illo scriptam, quae tamen exactis monachis scripta fuit, epistolam, quam synodicam dicit. Deinde Auctor suam de tempore monachorum expulsiorem sententiam, ex epistolis Theophili Paschalibus, quarum tempus ex cyclo paschali certo constat, proponit. Iam cum prima earum initio A. CCCC. altera initio sequentis anni scripta sit; et haec res gestas A. CCCC. illa historiam A. CCCC.*

CCCC. replicare debet: prima quidem acerrime in Origenem illiusque familiam invehitur, neque tamen eos palam nominat, et esse adhuc in Aegypto catholicam fidem praeferentes indicat. Unde apparet, iam A. CCCC. Theophilum in Origenistas insurrexisse; sed in monachos Nitrienses nihil ad eam diem fuisse constitutum. Quod cum denique sine A. CCCCI. factum esset, in Paschali epist. sequentis anni rem non silentio praeterit. Synodicam vero epistolam, ineunte Novembre, vix dum fugatis monachis, scriptam esse Auctor existimat. Nam quoniam missa dicitur Palaestinis episcopis, qui in Aeliae encaeniis congregati sunt; et in inscriptione ep. synodicae, qua Palaestini Theophilo respondent, legitur, episcopi, qui Ierosolymis in sancta encaeniorum die reperti, sunt; encaeniorum porro initium idibus Septembris erat: res facile diudicari potest. Deinde ea potissimum de causa haec epistole scripta est, ne monachi, qui e Nitriae monte depulsi Aeliam confugerant, reciperentur. Qua in re illum summa celeritate fuisse inde apparet, quoniam epistola Theophili, monachos licet praegressos antevertit. Non multo igitur ante Septembrem Theophilus Nitriam contendit, militari manu instructus, et inde, quod mense Augusto A. CCCCI. fieri potuit, monachos expulit. Ab exactis ideo primum monachis, ad adventum Postumiani in Aegyptum, sex circiter menses intercesserunt. Alterum dissertationis caput expendit, an Theophili generalis epistola eadem sit ac synodica, quam a se Hieronymus in latinum conversam scribit. Quae Auctor proponit de epistola, haec sunt. Non scripta fuit ex synodo Alexandrina, cuius mentionem facit Prosper; non ex alia aliqua Alexandrina synodo prodit; non synodica est appellanda, quoniam in ea Theophilus de se peculiariter loquitur, nec ei scribenti quenquam episcoporum adfuisse, et scripta sua confirmasse subscriptione, constat. Theophili epistola, a Vallarso nuper edita, alia omnino est ab ea synodica, quam a se Hieronymus ex graeco conversam tradit; non synodica, sed

encyclica, seu generalis: hæc epistola est dicenda, non ad omnes ubique gentium Christianos missa, sed ad episcopos tantum Palaestinos et Cyprios. Tertium dissertationis caput, et ultimum, totam Origenistarum, cum in Oriente, tum in Occidente damnatorum historiam proponit; monumenta huic spectantia, præcipue quæ Hieronymus hac occasione vel ipse scripsit, vel ex graeco in latinum sermonem transtulit, ad suam quæque ordinem revocat, et summa totius controversiæ capita in seriem chronologicam disponit. Has dissertationes sequuntur observationes in Sulpicium Severum, in quibus illud sibi Auctor proposuisse videtur, ut sicut in notis textui subiectis verba, sic in his res illustraret et facta. In his pag. 318. observatur, Desiderium hunc esse eundem, ad quem Paulinus Nolanus A. CCCCVI. epistolam scripsit; esse presbyterum illum Gallum, qui cum Ripario Hieronymum excitarvit, ut adversus Vigilantium scriberet; esse illum ad quem Hieronymus A. CCCXIII. epistolam dedit. Pagina 370. disputatur de oppido Sabaria, illudque hodierno nomine et situ Sárvár esse docetur. Pag. 322. exponitur, quid sit scholasticis militia, et scholares alae. Erat nimirum tam temporis militia armata, erat militia palatina, eorum qui intra palatium Imperatoris morabantur, non quod veri milites essent, sed quod, quicumque in aula principis erant, palatio militare dicebantur; erat denique militia reliquorum omnium, qui iudicibus et magistratibus apparebant, quæ militia Proconsularis et Praefectiana dicebatur. In palatina militia erant qui speciem habebant armatae militiae, veluti domestici et Protectores, veluti militia scholasticæ, sive scholae, quæ suos Tribunos habebant, et Magistro Officiorum erant subiectæ; in quibus fuere et scutariorum et clibanariorum, quæ cum peditum, tum equitum erant. Ampla accipiebant stipendia, splendide et honorifice habebantur, militari dignitati equiparandæ. Pag. 324. docetur, monasterium propriis unius eremiti, sive monachi secretum indicare. Pag. 328. agitur de insula Galli-

Callinicus: p. 334. de formulis acclamationum, quibus populus sibi aliquem deposcebat episcopum. Pag. 344. per pateram, quam regi minister obtulit, illud poculi genus A. intelligit, quo philotesias in conviviis propinabantur: pag. 343. exponit, cur caeteris omnibus in convivio accumbentibus in stibadio, Martinus solus sellula usus sit. quod propterea factum existimat, quoniam Martinus, licet episcopus, monachum egit, et ab omni deliciarum genere alienus illum accubitus contempsit, quem voluptas et luxus protulerunt. Pag. 331. aggreditur refutare Vorstium, qui Catechumenas scribit, quamvis infirmos iam et credentes, nec regeneratos esse, nec salvari posse, Patres putasse. Illud concedit Prato, hoc negat. Pag. 346. vita et historia Clari: pag. 355. Postumiani et Galli, explicatur. Pag. 364. est longa disputatio de byrrho; et pag. 380. de verbo exufflare. Aliquoties Romanae ecclesiae dogmata Auctor defendit: ut pag. 331. purgatorium, et pag. 351. venerationem crucis. Sequitur Appendix duplex. Prima exhibet ineditam antea epigrammatum collectionem, in Basilica potissimum Martini Turonis olim inscriptorum. Invenit illam in uno ex codicibus, quibus ad emendandum Severum usus est, similium in Bivilaquio, illamque notis illustravit. Versus sunt admodum mendosi, hiantes, et codicum bonorum opem efflagitant. Altera appendix proponit et expendit variantes aliquot vitae S. Pauli, primi, ut dicitur, eremitae, ex capitulari codice depromptas lectiones. Tandem ad calcem huius Tomi adiecta est epistola Pratonis, de nova hac Sulpicii Severi editione, ad Mussellium, Veronenfis Ecclesiae Canonicum Archipresbyterum, scripta.

Haec de primo huius editionis Tomo dicta sunt, in quo recensendo ideo longioris fuimus, quoniam librum, qui sero ad nos pervenit, serius etiam ad alios perventurum esse existimamus, quibus interim et voluptatem et molestiam ex eo capiendam invidere nolimus. Restat adhuc, ut, quoniam supra quaedam alii esse subrepta

repta posuimus, illud lectoribus ob oculos posuimus. Ad Dial. III. cap. 11. Arborium virum praefectorum dici iam Giselinus notaverat: versus Paullini, Moestorum pal-lens etc. pag. 129. est in Horn. edit. laudatus: quem ad Dial. II. cap. 8. ex Gregorio Turon. locum laudat, produxit iam Iuretus; et emendationes, quas in lectione loci illius facit, iam factae sunt eodem loco: pag. 113. versus, Incola quem vicum etc. est in Horn. edit. adscriptus. Pag. 108. iam antea Giselinus docuit, curiam principis dici comitatum, iamque locum Sulpicii produxit; ut et ad illa, ad animum immitem; locum Marcellini attulerat iam antea. In epist. ad Bass. pag. 30. imit. locum iam laudaverat Giselinus. Pag. 31. locus de caricis; et pag. 71. locus Hieronymi de scholastico, legitur etiam in Horn. edit. Pag. 318. Desiderium videri presbyterum Gallum etc. iisdem prope verbis ex nota Baronii in Horn. edit. descripta sunt. Pag. 369. illam interpretationem formulae, Celtice aut si mavis Gallice loquere, iam Hornius ex maxima parte viderat. Verum non est otium, iterum hac de causa hunc Tomum evolventi, ut plura exempla inveniamus. Neque nos, qui bene merentium laudes rem publicam facimus alias, et levia vitia lubenter condonamus maioribus virtutibus, monuissimus haec, nisi Hornium huius criminis reum posset perpetuo, saepe etiam iniuria, Auctor, ut p. 325. scribit, illum auctoritatibus ex Iureto compilatis docere voluisse, baptizatos olim albatos fuisse. Non compilavit. Hornius Iuretum. Adposuit potius in editione sua, (utimur vero nos tertia,) Iureti nomen. Sed de his satis. Proxime dicemus de altero Tomo.

DIPLOMATARIA ET SCRIPTORES HISTORIAE Germanicae mediæ aevi, cum Sigillis aeri incisis, opera et studio CHRISTIANI SCHOETTGENII, Rect. Scholae ad d. Crucis Dresd. et M. GEORGII CHRISTOPHORI KREYSIGII. Accedit praefatio CHRISTIANI GOTTLIEB BUDERI, D. Consil. Aut. Duc. Sax.

*Sax. Iur. Publ. Feud. et Hist. Prof. Facult. Iuridicae Senioris in Academia Jenensi, de damnis detrimen-
tisque Archivorum quorundam Germaniae.*

TOMUS I.

Altenburgi, typis et sumtu Richteri, 1753. Alph. 4.
plag. 13. tab. aen. 6. fol.

Si, auctore prudentissimo scriptore, non ii modo de republica bene merentur, qui scribenda faciunt, sed ii quoque, qui facta scribunt, nostra laude nostroque amore digni sunt, dolendum est profecto, morte praematura extincta esse egregia ingenia *Schoetgenii et Kreyfigii*, quorum omnis industria in eo versabatur, ut antiquitates patriae e tenebris eruerent, erutasque clarissima in luce collocarent. Vix enim collectio haec Scriptorum rerum Germanicarum et Diplomatariorum animos spesque nostras excitaverat, primus cum Schoetgenius diem suum obiret, nec multo post Kreyfigius, amicum, et in hisce laboribus focium, sequeretur, ambo vero triste sui desiderium relinquerent. Nos interim, quae a viris his doctis ad illustrandam Germaniae historiam collecta fuerunt, grata manu accipiamus, eorumque memoriam et exemplum commendemus. Hoc primo Tomo, cui nitor typorum et chartarum non exiguum splendorem affert, (quae laus propria quasi est libris iis omnibus, qui prodeunt e Richteri officina,) octo continentur opuscula.

I. *Collectio nova Traditionum Fuldensium*. Incipit hic libellus, latine scriptus, ab Anno DCCLIX. nec pauca, ad historiam mediæ aevi pertinentia, continet. Habentur iam quaedam ex eo in *Schannati* Collectione, verum ux mendoso codice descripta; quare ea Schoetgenius ex correctiore emendavit.

II. *Chronicon breve ab Anno MLXXXIII. ad A. MCCCIX*. Est perbreve hoc opusculum, e codice antiquo decerptum, latino sermone

Bbb scri-

scriptum, quod, etsi unius tantum plagulae spatium occupat, singularia tamen quaedam, nec ubivis obvia, continet.

III. *Vrbarium S. Laurentii in Murtztal Stiriae superioris.* Traduntur hoc libro latino traditiones dictae ecclesiae ab A. MCCXXII. ad A. MCCCCLXI. factae, quae geographiae et genealogiis nobilium praecipue inserviat. De nomine Auctoris, et consilio, ex praefatiuncula iudicari potest, ubi legitur: *Anno Domini millesimo quadringentesimo tricesimo quarto, ego, Iohannes Roedel, Decretorum Doctor, Plebanus distri ecclesie sancti Laurentii, considerans, quod ex antiquis libris urbarii reddituum predictorum quis se non posset utiliter expedire, seu informare de eisdem; idcirco predicto anno, mei regiminis nono, ex omnibus antiquis libris et registris per me collegi iura, census, redditus, et decimas infra scriptas, et praesens novum Vrbarium meis expensis scribi feci etc.*

IV. *Chronicon Thuringicum.* Est liber Auctore ignoto germanica lingua conscriptus, et ab ingressu huius nationis incipiens in A. MCCCCIX. definit. Kreyfigius, etsi iam plurima huius Provinciae chronica typis vulgata sint, hoc tamen ob singularia, ob antiquitatem et verba obsoleta, dignum publica luce censuit.

V. *Narratio brevis de translatione Sanctae Elisabethae,* ex codice manu exarato.

VI. *Pauli Iovii Chronicon Schwartzburgicum,* germanice scriptum. Totum opus, satis longum et copiosum, capitibus 209. absolvitur, et in partes septem est descriptum, quarum 1) Comitum Schwartzburgicorum originem proponit, eosque, qui ante A. MCVI. vixerunt, describit: 2) ad A. MCCCXIII. pergit: 3) ad A. MCCCCLII: 4) ad A. MDLXIV: 5) ad A. MDLXXXIII: 6) ad A. MDCV: 7) ad A. MDCXXX. pertinet. Iure ridet Kreyfigius eos, qui Episcopum Nucerinum ex Italia huius Chronici auctorem dicunt, cum tamen verus eius Auctor fuerit *Goetze*, Rector scholae oppidi Schwartzburgici, *Ebeleben.* Habendum praeterea censet hoc Chronicon omni fide dignum, atque summo opere utile pronuntiat. Nam Auctor et

et archiva, Arnstadenſe, Sondershuſanum, Rudolſtadenſe, et Comitum de Gleichen, excuſſit, uſuſque praetera eſt libellis chroniſis ineditis, ſcriptoribus variis medii aevi, et omni hitoriae Thuringicae et Germanicae lucem affundit. VII. *Diplomata XXIII. Comitum de Gleichen, et de rebus Gleichenſibus ab A. MCCXII. ad A. MDCCXIV.* a Schoetgenio collecta. VIII. *Historia Monasterii Volcolderodenſis diplomatica.* Conſignavit iam Albertus quidam Coeberling huius monaſterii notitiam; atque etiam Fridericus Rudolphi, in *Gotha diplomatica*, nonnulla huc ſpectantia protulit: ſed non ſatiſfecerunt haec Schoetgenio, qui diplomatum ab A. MCXXXIX. omnium, quae de hoc monaſterio forſan ſuperelle poſſunt, auctoritate munitus, hitoriam monaſterii compoſuit, et pluribus exornavit ſigillis. Toti huic primo Tomo non parvum ornamentum et decus addit Ill. Buderer docta praefatio, de praecipuorum Germaniae Archivorum detrimentis. Fuit prae aliis Archivum regum imperatorumque noſtrorum, inde a primis regni Francici initiis, multis damnis expoſitum. Huc referas incendia Palatiorum, quorum in capellis diplomata aſſervabantur; frequentes commigrationes regum ex alio Palatio aut Caſtro in aliud, eo tempore, quo Germani reges ſuos ex diverſis familiis elegerunt; expeditiones ultra Alpes, Italicas et Romanas, praecipue vero cruciataſ. Notum eſt, a Maximiliano I. tria conſtituta fuiſſe Archiva; Caefareum in aula, Imperiale Moguntinum, et Iudicii Cameralis. At Moguntinum magna chartarum egeſtate et penuria laborat, id quod Conringius minorum negligentiae tribuit, Boeclerus vero Suecis, in bello tricennali magnam Archivi partem inter Germanica ſpolia abducentibus. Quod in ſede Imperatoris eſt Archivum, tum praefertim, cum Carolus V. ſe imperio abdicaret, multum detrimenti cepit. Magnam vim Actorum ab A. MDXXX. ad MDLVI. Anton, Perenot Granvella ſecum habuit, quae, illo Veſentione extincto, ma-

xima ex parte fuerunt ab indoctis heredibus dissipata. Archivum denique Camerae Imperialis, incendio Urbis Spirensis, et vastatione, prope totum vel in cineres redactum, vel abductum et dispersum est. Neque aliud factum contigit Pontificum Romanorum et Curiae Romanae Archivis, in expugnata a Carolo V. Roma; Archivo Hofatico; Archivo Comitum Sulzensium; civitatis Gelnhusae; veterisque urbis Magdeburgensis. Atque haec est Primi Tomi Scriptorum, a duumviris doctissimis editorum, ratio. Dicemus de altero, qui etiam est in manibus nostris, propediem.

GERHARDI DE HAAS SPECIMEN CRITICUM
in loca quaedam Evangelistica.

Trai. ad Rhenum apud Gisbert. Tim. a Paddenburg et Abraham. a Paddenburg, 1758. Plag. 13. 8vo.

Continet hic libellus sex, totidem in loca Evangelistica, auctoris observationes, e quibus prima pertinet ad Matthaei Caput XIX. vers. 24. coll. vers. 26. ubi Christus dicit: *ἐνκοπώτερον ἐστὶ κάμηλον διὰ τρυπήματος βάρους διελθεῖν, ἢ πλύσιον εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ εἰσελθεῖν.* Laborat Auctor in tollenda duplici huius loci difficultate, quarum una in eo est, quod Camelus cum acu componitur; altera autem, quae eruditos exercuit difficultas, est triste illud Christi effatum, de regno coelorum divitibus clauso. Videbimus iam nos ea, quae Auctor noster ad faciliorem huius dicti sensum attulit, secundum ordinem ab eo servatum. Primo itaque loco aliorum opiniones enarrat, qui de hoc loco interpretando laborarunt: singulas tamen ille non exponit, alias enim omnis eius libellus huic uni loco non sufficiens fuisset; refert tamen, nonnullos per *κάμηλον* intelligere

Pag. 4 199.

telligere camelum, gibbosum illud animal, alios autem funem nauticum. Subiungit his eos, qui per voces *τρυπημα λαφιδος* portam quandam Hierosolymitanam indicare putant, antiquis ita dictam. Quorum cum aliis sententiam ille prolixius expositam ait apud *Polum* in Synopsi, et *Wolffium* in curis. Allegoricam deinde Patrum hunc locum interpretandi rationem profert, dum per Camelum Gentiles, per divites autem Iudaeos intelligunt: quam interpretationem multis difficultatibus obnoxiam esse putat Auctor. Marco enim Cap. X, 24. ii, quos Matthaeus *πλοῦσις* vocat, dicuntur *οἱ χεῖματα ἔχοντες*; unde apparet, proprie accipiendam esse vocem *πλοῦσις*: cum interrogatione, insuper discipulorum non certe convenit haec interpretatio verſ. 25: *τίς ἔρα δύναται σαρδῆνας*. Si enim per Camelum Iudaeos Christus intellexisset, haec Christi responsio discipulorum animos magis gaudio, quam moerore, afficere debuisset. Sequitur Theophylacti sententia, qua, aliisque huc spectantibus, expositis, accingit se Auctor ad proferendam suam: antea vero adhuc quasdam, quae ad voces huius dicti pertinent, observationes praemittit. Sic explicat vocem *κάμηλος*, quam a plerisque ex Hebraeo *כַּמֶּלֶךְ* deduci observat; ipse autem originem eius vocis in Graecis potius quaerit, et ab antiquo verbo *καμῶ* ortam putat, cuius primaria significatio ipsi est *flexio, inflexio, curvo*, secundaria autem *laboro, labores exantlo*, quasi *flexis genibus oneri succumbo*. quae secundaria significatio ipsi quam maxime arridet, quia primum id Camelo esse dicitur, quod flexis poplitibus oneri subeundo se quasi accomodet: *ηλος* autem putat vulgarem esse nomen a verbis in *ἔω* deductorum terminationem, ut a *ζῆω* est *ζῆλος* etc. Enarrat quoque alias voces, quae ipsi a *καμῶ*, quod idem significare vult ac *καμῖω*, ortae videntur; cuius primitivam vim esse putat *flextere, curvare*, unde *κάμηλος* funis nauticus, qui constat ex pi-

Pag. 6.

pag. 8. 9.

pag. 11.

pag. 17.

pag. 18.

pag. 20.

pag. 21.

pag. 22.

pag. 23.

- pag. 24. *lis tortis flexisque, vél quia curvari, atque circumvoluti potest; porro καμιάξ pedamen vitis, latinorumque camirus, aliaque, ipsi ab hoc καμιά descendunt. Posthaec*
- pag. 26. *vox ῥάφης illustratur, quam Lexicographi male a voce*
- pag. 27. *ῥάπτω deducunt, est enim a ῥάφα, quod significat confusio. Quibus praemissis, sequitur tandem paraphrasis huius dicti, quod ex Auctoris sententia ita est interpretandum: Divites aeternae salutis participes fient nunquam, eorumque in regnum coelorum introitus plenissimo sensu est impossibilis, ita ut camelus, vastissimum illud animal, facilius transbeat per foramen acus, sive instrumenti illius, quo vestes consuuntur, quam dives in regnum coelorum ingrediatur. Respondet deinde noster eorum obiectioni, qui ex dicto Christi sic exposito, Abrahamum, Iosephum de Arimathaea, multosque alios, ex beatorum numero excludi arbitrantur; nam*
- pag. 28. *Christo hoc in loco sermonem de iis tantum divitibus esse ostendit, qui nimio divitiarum amore ducuntur: πλέσιον enim vocabulis, quae Graecis μέσα audiunt, adnumerandum esse. Ita Luc. XXI, 1. medio sensu; Matth. XXVII, 57. autem bono occurrere; apud Iacobum contra cap. I. vers. 11. et cap. II. vers. 6. malo sensu accipiendum esse. Vere autem vocem πλέσιον Christum malam in partem accipere, docet ex loco Marci supra laudato, ubi Evangelista eos, qui Matthaeo hoc loco πλέσιον sunt, πεποιθότες ἐπὶ τοῖς χρήμασιν appellat. Pergit Auctor ad explicanda verba dictum nostrum antecedentia, quae sunt: δυσκόλως πλέσιον εἰσελεύσεται εἰς τὴν βασιλείαν τῶν ἁγίων, atque ostendit, apud Graecos rationes illas loquendi δύσκολον, ἢ εὐκόλιον, ἀργαλέον ἐστὶ, pariter ac Latinorum difficile est, laus facile est, non rei difficultatem, sed absolutam ἀδυναμίαν significare. Eam in rem adducit*
- pag. 35. *locum Homeri Odyss. δ. vers. 397:*

Ἀργαλέος

Ἀγῶνιστος γὰρ τὸ εἶναι Θεὸς βροτῶ ἀνδρὶ δαιμόνιαι:

Quippe domare Deum, mortalibus ardua res est.

Sed neque illorum obiectionem silentio plane transit, qui Pag. 36.
 huic interpretationi opponunt, non patere causam ullam,
 quae Christum impulerit, ut hoc in loco tantam emphasi
 eos, qui divitiis dediti sint, a regno coelorum exclude-
 ret; cum et alii homines, sibimet relicti, similiter aeter-
 na salute destituantur. Christus autem secundum nostri Pag. 37.
 sententiam causam omnino habuit longe gravissimam:
 volebat enim discipulos suos, singulares huius iuvenis
 virtutes admirantes, ἐνεργητικῶς docere, iuvenem hunc,
 tam specioso virtutum cumulo instructum, tam longe a
 coelo abesse, ut vel camelus, animal, facilius per fora-
 men acus transeat, quam talis dives in coelum ingredia-
 tur. Multa quoque apud Classicos auctores leguntur p. 39 - 45.
 testimonia, quae probant, longe maximam vim habere di-
 vitias in animos hominum; e quibus nonnulla noster pro-
 tulit. Iam deinceps eos vehementer labi ostendit, qui ex p. 46 - 62.
 hoc Matthaei dicto, sic exposito, colligere volunt, ita sequi,
 Deum etiam efficere posse, ut camelus per foramen acus
 transeat. Antea multorum, hac in difficultate tollenda, cona-
 tus praemittit, quam dein cum Lectore eam, quae ipsi ma-
 xime probetur, rationem communicet. Vult autem no- p. 62.
 ster, responsionem Christi, παρὰ δὲ Θεῷ πάντα δύνα-
 τὰ εἶναι, non pertinere ad πλάσιον et κάμηλον, sed ad
 quaestionem discipulorum, cum scilicet ita cogitarent: si
 hic iuvenis, tam splendidis virtutibus praeditus, ne salvari
 quidem potest, τίς ἄρα δύναται σωθῆναι. Salvator ita-
 que ait, apud homines hoc quidem difficile, sed Deo
 omnia possibile esse. Vides, Lector, ex his, quae ex hoc li-
 bello

bello excerptissimus, multa bona inesse huic specimini, sed plurima iam antea ab aliis dicta; quibus accedit nimia in exponendis rebus sermonis ubertas: quae enim aliis dicta vix unam pagellam implent, nostro quatuor vel quinque integris paginis fere dicuntur. Reliqua quinque, quae noster illustravit Evangelistarum loca, sunt apud Matthaeum XXIII, 15. apud Marcum X, 21. et XI, 13, apud Lucam III, 36. tandemque apud Iohannem XVI, 26. In quibus singulis Auctori plane eadem observatur ratio, quam in primo loco ab eo observatam diximus. Invenies in reliquis etiam pauca nova, multa bona, omnia nimiis verborum ambagibus circumscripta. Certe Cameli, quae nostro placet, e Graecis derivatio, etsi luculentum divitis ingenii testimonium est, ut multis tamen probetur magnopere veremur.

NOVA ACTA ERUDITORUM,

publicata Lipsiæ

Calendis Iulii Anno MDCCLIX.

CATALOGUE RAISONNE DES TABLEAUX DU
Roy, avec un Abrégé de la Vie des Peintres, etc.

i. e.

ENARRATIO CRITICA TABULARUM, QUAE IN
Regis Gallorum adservantur Museo, cum brevi Pictorum
vita: Edita iussu Regis Christianissimi. TOMUS I.
qui Scholam Florentinam et Romanam continet. Opera
Dom. LEPICIE, Secretarii perpetui et Historiographi
Academiae Pictorum et Sculptorum
Parisiensium, rel.

Lutetiae Parisiorum, e Typogr. regia: 1752. Alph. I.
plag. 4. et dimid. quaternis.

Denuo laudandi picturam, hoc indicando opere, nobis
oblata occasio est, quam eo libentius arripuimus,
quo magis speramus, neque hanc plane inutilem
fore opellam nostram. Semper ad hominum formandos
mores in primis idoneos esse putavimus utriusque linguae
poetas, qui omne vel acerrimi iudicii grammaticorum
tulere punctum. neque nostrae sententiae, ipsorum ea in
re expertos vim ac potentiam, adhuc quidem nos poe-
nitet. Quis enim unquam exempla virtutum ac vitiorum,
quae plus efficiunt in animis hominum, quam de moribus
doctrina continua, systema dicunt, quamvis ea diligens sit,

Ccc

atque

atque erudita, maiore vi ac contentione tradidit quam illi? In describendis virtutibus, quas amabiles redderent, vitiis, quae detestabilia, omne ingenium ac doctrinam veluti exhausisse videntur. Nemo denique, nisi qui triplex aes circa praecordia habeat, illi divinae poetarum phrafi, quae quasi torrens erumpit, omniaque sibi adversa subigit, resistere potest. quot illorum, si quidem recte iudicamus, legeris, tot omnino Θεοφράστους putes. Etsi autem poetice plurimis in rebus ἀντίτροφος picturae existit, quemadmodum Aristoteli, ut notum, Dialecticae Rhetorica: picturam tamen, fremat licet omnis canentium turba, illi longe praefendam esse ducimus.

Utram artem velis discere, ac deinde exercere feliciter, divinum habeas ingenium, oportet, quod quasi fidere quodam propitio afflatum sit, atque perpetuo foveatur: nil dicas faciasve, ut cum Horatio loquamur, invita Minerva:

Ἐκ γὰρ Μουσάων καὶ ἐκηβόλου Ἀπόλλωνος

Ἄνδρες αἰοιοδοὶ ἕασσαν ἐπὶ χθόνας, καὶ κινθαρῆσσι.

Sed frustra tibi vel optimum ingenium natura concessisse videtur, si careas disciplina atque institutione recta. Sic enim lascivens ingenium, et ubivis quasi locorum prorumpens, protrudet nil nisi inepta, insolita, quamvis saepe speciosa, quae nullo prorsus pacto cum rerum conveniant natura. Subactum igitur esse debet ingenium tale multifaria doctrina atque scientia: cognoscendi sunt hominum mores atque instituta: indaganda est rerum natura: non ignarus sis historiae veteris aequae ac novae: atque inprimis picturae si dederis operam, bene sis imbutus mathematices scientia omnis, oportet.

At in his artibus plurimum valent exempla, eaque, si haberi possint, perfectissima, non solum ad poetarum opera et tabulas pictorum intelligendas atque cognoscendas, sed etiam, si ad imitandum, aut adeo, quantum ingenii vires sinant, aemulandum illa proposueris, tibi maxime ad facultatem has exercendi artes consequendam opitulata-

tulatura. Namque emortua fere, ac tenebris perfusa videntur de his artibus decreta et praecepta inprimis, nisi exemplis reviviscant, atque illuminentur idoneis: imo docile ingenium atque alacre, etiamsi destituatur disciplina, dummodo exempla diligenter contempletur praestantissima, deinde periculum faciat usque, an quoque similia possit proferre, et tantum in his artibus se profecisse putet, quanto magis ad illorum similitudinem accedat: tale, animus, ingenium, quanto quanto impediatur labore, tamen ad fastigium istarum artium tandem emergere posse videtur. E contrario autem nullus unquam factus, aut poeta aut pictor, institutione sola, nisi adiutus, exemplis.

Sed quae tibi exempla proponas, nunc merito quaestio est. Non audiendi sane sunt, qui nobis istam, si picturae quidem exempla quaerimus, ludicram veluti naturae picturam nobis commodent, qualis in lapidibus, herbis, ac floribus, admodum invenitur paucis, ubi picturae quidem nonnulla praebetur species, sed adeo saepe imperfectae, ut minime auctoritatem exempli sustinere queat. Quodli tibi exemplum non omnibus absolutum numeris imitandum sumas, quale *ἔκτυπον* sperabis fore? ut in praesentia omittamus, admodum paucos reperiri tales naturae lusus, ita ut saepenumero plane destitui te exemplis necesse sit. Omnem, qua pulcra sit, tibi imitandam proponas naturam; haec largiter tibi subministrabit exempla, ad quorum similitudinem quo propius opera tua accesserint, hoc perfectiora artis tuae documenta futura sunt. Antiquissimos quoque naturae pulcerrima imitatione expressisse pictores, unum *Isocratem*, quem propter gravissimas aequae ac dulcissimas sententias inprimis diligimus, testem adducemus, qui *λόγῳ παρανητικῷ: ἀσχερὸν γάρ, τὴς μὲν γραφῆς ἀπεικάξεν τὰ καλὰ τῶν ζῶων· τὴς δὲ πάντας μὴ μιμῆσθαι τὴς σπευδαίης.* (Quo in loco, per *ζῶων* vocabulum, non solum bruta animalia intelligenda arbitramur, sed omnia quaecunque vitam habeant, homines etiam; aut certe habere videntur, ut arbores, et id genus multa alia.

Ccc 2

quod

quod admonere vulgus interpretum debet, ne pergant τὰ καλὰ τῶν ζῶων vertere *animantes pulcras*, pueriliter profus.) Quae autem hic de natura praecepimus imitanda, pictoribus et poetis dicta sunt. Praeterea et excellentium in utraque arte artificum sibi proponant exempla, qualia inter poetas Homerus sunt atque Virgilius, quicquid etiam contra dicant recentes isti thyrsigeri, qui illis palmam praeripere improbe audent, quam certo consequentur; quo iure quae iniuria; placent enim suis, ipsique impudentes sunt satis; nisi ruditas ingenii, et, quas pepererint bullae ventosae, obstarent istis.

Tanta autem felicitate, picturae qui navant operam, uti nequeunt, ut Apellis, Zeuxidis, ac Parrhasii tabulas adspicere, ne dicamus sibi imitandas proponere possint; non enim per suam conditionem, iuxta ac temporis iniquitatem, superstites adhuc ipsis esse licuit. Sed hoc dolendum quidem est, non autem desperandum plane. . . Resisterunt enim tantae iniuriae temporis, rem laetam narramus, nisi hominum incuria, inepta religio, aut avaritia nefanda, obfuerit ipsis, antiquorum alia suo ingenio opera, quae picturis affinia sunt. Relictae quippe nobis sunt veluti ex naufragio in gemmis affabre sculptae imagines, signa et statuae ex aere aut marmore, et numi signati ex auro, argento, aere; imo, nisi antiquissimas tabulas respicias, veteres adhuc habemus picturas bonae omnino notae, nuper admodum in Herculano inventas. Sed, inquires, mera contraria, haec sunt; quomodo haec cohaerent, antiqua tu illa exempla commendas, naturam quoque, cum tamen constet inter omnes, veteres multa contra naturam finxisse.

— — *Pictoribus atque poetis*

Quidlibet audendi semper fuit aequa potestas.

Erras, quod pace tua dixerimus: nihil antiqui praeter naturae rationem finxerunt. Nereides tamen opponis,

— — — *ut tyrrpiter atrum*

Defuit in piscem, mulier formosa superne.

(Sic enim ibi legendum esse, non *definat*, quemadmodum plane

plane contra Flacci sententiam vulgo editur, iam alio in loco ostendimus pluribus.) Sed magnam omnino differentiam intercedere putamus inter ea, quae praeter naturae rationem excogitata sint, atque ea, quae in hoc rerum universo non appareant. Nereides quidem an adhuc existant, nescimus; id tamen certo credimus, si quando aliqua existuras sint, non alia futuras esse forma, quam qua a veteribus descriptae sunt. Si quis autem ad Nereidum faciem, ut sibi quidem persuadeat,

*Humano capiti cervicem pictor equinam
Iungere si velit, et varias inducere plumas,
Undique collatis membris — —*

is nullo pacto naturae leges servare videtur, prorsus sibi adversa iungere, quae nulla ratione velut conspirare possint in unum.

Te offendet porro, si quid omnino divinamus, quod nos dixerimus antiquissima Graecorum ac Latinorum nobis ad imitandum proponenda esse exempla. Ne latum unguem quidem propterea a nostra decedimus sententia. Vera enim profitemur, quamvis sint tibi molesta: nos aequè reprehendemus in nostris, atque *Horatius* in suis, si qui inter illos gloriantur:

*Venimas ad summum fortunae, pingimus atque
Fallimus, et luctamur Achivis doctius unctis.*

Fallimur, atque, quod plus est, nec pedem ulterius proferemus in artibus ullum, si tam magnifice Thraonis more de nobis sentiamus ipsi. Quoniam nos bene valere opinamur, cum aegrotemus tamen, omnem medicinam, quamvis nobis salubrem, recusamus, de nostra salute actum est, ilicet. Sed ne invidia id dixisse videamur, quamquam nec huius in nos cadit suspicio, cum et ipsi aliquid esse velimus: tamen, quae affirmavimus, luculento tibi lubet adprobare exemplo. Celebrabatur olim apud Italos maximi ingenii ac doctrinae sculptor, qui pictura atque architectura non pollebat minus: Michaelum Angelum Bonarotam narramus. Is aliquando, eodem consilio, quo nos haec

adducimus, Lunensi, ut quidem ferunt, ex marmore dormientem sculpsit Cupidinem, tanta arte ingenique ac manus dexteritate, ut nihil amplius addi posse videretur, quamdiu solus spectaretur; sed simul ac eius rei intelligentes eundem comparabant cum exemplo, quod sibi Angelus imitandum proposuerat, antiquo, tantum apparuit discrimen, ut ipse non erubesceret fateri, se superatum esse.

Atque in his fere conveniunt Poëtice ac Pictura: causas autem, quare palma huic decernenda sit prae illa, nunc ostendemus paucis. Una est, quod pictura propius ad rerum naturae accedit similitudinem, et poëtice illius veluti imitatrix tantum est. Alia, quod picturae opera percipimus oculis, ideoque vehementius animos concitant hominum, quam poëtice, quae non nisi auribus. Tertia tandem est, quod poëmata ab iis tantum intelligi possunt, qui eius linguae sunt gnari, qua facta sunt: picturas vero et iis, qui plane nullam didicerint linguam, aliquo modo intelligendi potestas est.

Franciscus igitur *primus*, Gallorum rex, qui magno suo merito restaurator celebratur litterarum apud Gallos, non satis pro merito laudari potest, quod scholam quasi aperuit artificum, ubi etiam mores optime formarentur hominum. Coegit enim, vere regali sumptu, ac elegantissimo iudicio, quae praestantissima haberi possent pictorum opera. Sed eorum numerum mirifice deinde adauxit Ludovicus, ut vere regium hunc appellare possis thesaurum. Epicius itaque, Vir doctissimus, qui est Pictorum Academiae Parisinae a scribenda historia, nobis admodum iucundam, simul et litterato orbi, navavit operam, quod eas nobis tabulas enarraverit secundum patriam pictorum, cum addito iudicio, quid de illarum singulis sentiendum sit, atque pictorum vitam singulorum praemiserit brevem suis enarrandis tabulis. Nostrum non est discernere, recte iudicaverit Epicius de illis tabulis, nec ne; non enim ipsis eas spectare licuit nobis: tamen credendum iudicio Viri in his rebus exercitatissimi, qui iam antehac, principum

pum pictorum Christianissimi regis vitas, magno doctorum hominum plausu, edidit.

Tabulas iam enarrare ipsas, nimis hic esset longum. Igitur pictorum tantum hic dabimus nomina, simulque indicabimus annos, quibus nati sunt, quod aequi bonique consulent Lectores nostri, quibus, e Libro ipso cognoscere reliqua, non credimus fore iniucundum.

Hac itaque prima Operis totius parte duae continentur, scholas dicunt pictorum, *Florentina* nempe, et *Romana*. Illius pictores hi sunt: nomina vulgaria datus, ne, si latine a nobis proponantur, difficultatem cognoscendorum nominum huic enarrationi nostrae praeposito consilio induxisse videamur. Sunt igitur:

- 1) *Léonard de Vinci*, natus 1443.
- 2) *Frère Barthelmi de S. Marc*, natus 1469.
- 3) *Michel Ange Buonarotti*, natus 1470.
- 4) *Baccio Bandinelli*, natus 1487.
- 5) *André del Sarte*, natus 1488.
- 6) *Jacques Pontörme*, natus 1493.
- 7) *Balthasar Peruzzi*, natus 1500.
- 8) *François Salviati*, natus 1510.
- 9) *Bathieu Rosselli*, natus 1578.

His Florentinae Scholae Pictoribus enarratis, sequuntur qui Romanam Scholam, utemur enim artis vocabulo, arte sua et studio non illustrarunt modo, sed etiam posteritati commendarunt. Sunt hi:

- 1) *Pierre Perrugin*, natus 1446.
- 2) *André Mantegna*, natus 1451.
- 3) *Raphael*, natus 1483.
- 4) *Sébastien del Piombo*, natus 1485.
- 5) *Jules Romain*, natus 1492.
- 6) *Polydore de Caravage*, natus 1495.
- 7) *Perrin del Vague*, natus 1500.
- 8) *Le Parmesan*, natus 1504.
- 9) *Le Chevalier Iosepin*, natus 1570.

- 10) *Dominique Feti*, natus 1589.
- 11) *Michel Ange des Batailles*, natus 1602.
- 12) *Pietre de Cortone*, natus 1609.
- 13) *Romanelli*, natus 1617.
- 14) *Carle Maratte*, natus 1625.
- 15) *Ciro Ferri*, natus 1634.

Atque ista sunt, hoc quidem Primo Tomo, de Pictoribus *Epicū* commentaria: Tomus alter egregii Operis, qui anno LIV, igitur biennio demum post, prodiit, de Schola pictorum Veneta et Lombardica exponit, quem nos propediem recensitum dabimus.

*IOANNIS GEORGII ROEDERER, D. MEDICINAE
Speciatim Anatomicae Artis atque Obstetriciae Prof.
Publ. Ord. rel. Icones uteri humani observatio-
nibus illustratae.*

Göttingae, Sumtibus Vandenhoeckianis, 1759.
Plag. 15. in Folio.

Totum, quod iam nuntiamus, opus, constat septem omnino Tabulis in aes incisus, hisque subiectis observationibus, tum Auctori propriis, tum aliunde repetitis. *Tabula prima* exhibet externam uteri parturientis superficiem, depictam duodecim quasi horas post, quam parturire inceperat femina. Notat hic *Cel. Auctor*, eam esse uteri parturientis proclivitatem ad contractionem, ut continuo in quodque vacuum ruat, constringaturque eo usque, donec non vincendo obstaculo obiciatur, omnes nimirum embryonis artus, tanquam vagina aliqua, amplexurus. Itaque uterus ille exhibuit plures colliculos, quos embryonis nasus, pes dexter, femur sinistrum, caput, gibbum dorsum, placenta denique, formaverant. Praeterea vasorum sub externa uteri membrana repentium rete apte repraesentatum est. Tandem monet *Cel. Auctor*, uteri fundum reliquis eius partibus magis expandi, tubarumque origi-

originem in gravido utero longius distare quam in vacuo, cuius quippe tubae ex ipsis baeos fundi lateribus efferantur. Distantiae huius plura exempla, eaque varia, recensat.

Tabula secunda repraesentat foetum et placentam in situ suo naturali. Dorsum hic ita incurvatum conspicitur, ut fractum diceres. Caput transversum positum occupat uteri fundum; facies ad anteriora dirigitur sic, ut superior sit pars sinistra, inferior dextra, frons ad dextram sedem pertineat, mentum ad sinistram. Inde curvum dorsum in sinistra uteri sede descendit, ad os uteri vergit nates dextra, solutae placentae parti inhaerens, sinistra cum ano ad anteriora. Femur sinistrum ad anteriorem uteri superficiem, abdomini incumbens, versus caput ascendit, inde crus sinistrum versus dextram uteri sedem sensum legens ita descendit, ut extremus pes placentae ad marginem superiorem et anteriorem insit, digitis sursum versis. Placentae accumbit femur dextrum, sursumque ea lege crus exigens, ut genu cavum circa extremum pedem sinistrum flectatur, ipsum crus sinistrum, in dextra uteri sede, dorso suo legat, tibia dextra, dextri pedis extremi dorsum fronti imitatur, pollex oculum tegat, digiti erigantur, et planta sinistrae manus dorsum excipiat. Sinistrum brachium in dextram sedem flectitur, vacuum inter femur sinistrum et dextram genam replens: palma manus prehendit genu sinistrum. Sinistrum brachium teres non est, sed versus uteri superficiem anteriorem latus, versus foetum arctius, velut modulus quidam vacuo impressus. Brachium dextrum, in posteriori sede et dextra locatum, manum placentae et nati dextrae interfert. Funis, inter mentum et humerum sinistrum, collum ambit. Specimen simul hic situs praebet natum ad os uteri conversarum, docetque difficultatem, quam in apprehendis pedibus, in sicco amnii liquore utero latentibus, quandoque experiuntur obstetricantes.

Tabula tertia placentam in situ naturali ob oculos ponit. In notis tabulae huic adiectis Cel. Auctor observat, uteri gravidi fundum nisi semper, tamen plerumque esse

inia eius parte crassiore: totum uterum gravidum crassescere: copiosa ad uteri sectiones vacua lumina venosa apparere, in longitudinales quasi rimas a collapsio eodem et contracto pressa: lumina arteriarum, velut exiguas quasdam puncturas, acubus factas, venosis haud parum parclora esse, pleraque ad latus vasis venosi locata. Vasorum copiam versus cervicem sensim minui, donec dispareant. Pone placentam, in vicinia, et versus segmentum inferius, stipatiora esse vasa, et multum ampliora, praecipue venosa, quam in reliquo utero. Qua parte vasa venosa membranae uteri internae subiaceant, reti arterioso ubivis cingi. Cuncta vasorum lumina videri rotunda, sine angulorum, recessuum, vel sinuum specie. Fibras porro motricis, velut strias quasdam, in vasorum interstitiis distributas esse, sic quidem, ut pleraeque inter vasorum rete et communem uteri a peritonaeo membranam locentur, reliquae vasorum interstitia repleant: pertinacissimo nexu omnes cohaerere, uterique omnem ambitum cingere, absque laceratione in strata haud distinguendas. Plura de ordine et distributione fibrarum earum quo minus excerpamus, vetat chartae angustia. Decet porro, internam uteri superficiem membrana propria vestiri, pari modo pertinacissime conglutinata vasis; velut exterius fibris motricibus adhaereat membrana a peritonaeo communis. Nihil fibrarum muscularium in eadem distingui, sed mollem esse in utero gravido; tenuem, pulposam, facile lacerandam, in cadavere. Placentam sede dextra et posteriori locari sic, ut ad dimidiam fere sedem dextram ascendat, et toti segmento inferiori incumbat. Non tamen negatur, placentam cuique uteri regioni, quin ipsi segmento inferiori, subinde inhaerere. Unicam quidem umbilicalem arteriam ad angulum funis ac placentae esse, eam vero in ipso fune mox in duos solitos truncos secedere. Duos etiam versus placentam arteriae illius ramos reperiri, eorumque alterum in substantiam placentae statim ab orto immergi, alterum distribui in superficiem. Placentam, quae ante spongiosa, cellularis, tenera erat, versus margines

nes sensim minui; in velamenta mutari, quorum membrana filamentosa uteri superficie partim vasulis cohaereat, partim tenera quadam tela cellulosa et perlucente, quae cuncta interstitia exactissime repleat, pertinacius tamen chorio quam utero filamentosa adhaereat.

In *Tabula quarta* conspicitur externa uteri gravidae superficies, cum vasis sanguiferis. Uterus quidem comprehendit foetum, et amnii liquorem. Femina vero sextum quasi graviditatis mensem absolverat. *Clariff. Auctor* exacte describit uteri gravidae in abdomine positum, qui fere sic habet: Ad dextram abdominis partem inclinatur uterus ita, ut duae fere tertiae partes eo pertineant, una ad sinistram: inferius ventriculi planum fundo incumbit. Omnis intestinorum tenuium apparatus, iuxta et super utero sinistrum abdominis cavum replet; descendit ibidem sinistrum colon, et maxima omenti portio eodem dirigitur. Ad dextrum uteri latus intestinum coecum et coli dextri initium locantur, ipsa tamen fere tota utero, quo teguntur, posteriora. Appendix vermiformis pone uterum latet. Transversum colon postremo in loco partim pone ventriculum, partim pone uterum se corripit; quorum etiam in loco inferiori sese recipiunt intestinorum tenuium colique sinistri finis, et initium intestini recti. Ad pollicem cum dimidio infra hypochondrion dextrum descendens hepar utero ita imminet, ut apex uteri dexter vesiculam felleam, qua parum tangitur, tangat. Anteriori uteri superficiei sine medio peritoneum inhaeret. Modice supra ossa pubis, pressa utero, vesica ascendit. Cum hac descriptione consentit observatio in vivis feminis, iisdemque gravidis, facta. Quodsi namque gravidarum abdominis statum manu exploramus, saepius omnino duriolem, tumentiolem, elatiolemque tangimus sedem abdominis dextram; molliorem; minus tumentem; minus etiam elevatam sinistrant. Multas, et utiles sane observationes, praetermittere cogimur spatio exhausti.

Tabula quinta habet foetum et placentam; in positione naturali delineatam. Exemplum est capitis paulo maturius delapsi, utpote circa sextum graviditatis mensem. Magna placenta posteriorem uteri superficiem, dimidium fundi, partemque dextrae superficiei occupavit, dextrae tubae in uterum aperturam tegens: a sinistrae tubae apertura duos pollices abfuit, mensuram in uteri circumferentia capiendo; canali vero cervicis duos et dimidium pollicem superior fuit placenta. A latere embryo ita collocatus fuit, ut curvatura dorsii legeret latus dextrum, occiput modico obliquum versus latus dextrum orificio opponeretur, auris sinistra ad parietem anteriorem, dextra ad posteriorem dirigebatur; anterius fuit femur sinistrum, posterius dextrum; et dextra natam in placentam nitebatur. In abdomeni femora replicabantur: demum versus latus sinistrum pedes descenderant, et extremi pedes sinistro uteri parieti insistere visi sunt. Decussatae tibiae fecerunt, ut anterior esset extremus pes dexter, posterior sinister. Mensus in thoracem nitebatur, facies ad angulum uteri sinistrum in superiora directa fuit. Brachium sinistrum in faciem ita reflectebatur, ut pollex fronti imprimeretur, et digiti in posteriorem superficiem replicarentur. Brachium dextrum ex superficie posteriore versus anteriorem emerfit, digiti circa medium uteri in manum flexi sunt, et secundarum phalangium radices ad parietem sinistrum directae erant. Anus et genitalia ad latus pariter sinistrum spectabant. Funis ex umbilico ascendens ad collum, versus dextrum uteri parietem pergere visus est: collum inde vestit. Ori dein incubuit, sinistro brachio tectus, manu sinistra prehensus, sub dextro brachio latus descendit, et placentae inhaesit, sinistro huius margini, embryoni nempe opposito, insertus. Insertio dextra aure tecta fuit. (Specimen est fœtus, mature embryonis collo circumpositi.) Neque in hoc, neque in reliquis uteris, Experimentis. Auctores aliquid invenit, quod pro alantoide haberi posset.

Tabula Sexta figuris sex conspicua est, interminque uteri gravidæ superficiem illustrat. Figura prima repræsentat convolutiones vasorum uteri venosorum, et angulatas arteriosas, quæ quidem in figura secunda seorsim delineatae exhibentur. Figura tertia sistit filamentosam secundarum tunicam. Explicationi huius figuræ annexa est descriptio experimentorum cum placenta in utero relicta institutorum, quorum summa hæc est. Eo temporis partu, quo infantes nascebantur, funem umbilicalem artis lego percudit V. Cl. infantem removit, placenta cum utero perpetuam, funemque umbilicalem ex genitalibus propendentem, reliquit. Vasculo tunc, quod sanguinem ex fune profluentem exciperet, supposito, sequentia observavit:

- 1) Nullus in umbilici fune, qui e genitalibus pendet, pulsus est.
- 2) Ex genitalibus nihil sanguinis fluit.
- 3) Ex fune vero umbilicali sanguis, magna vi, arcuque facto, prorumpit primum, dein lentius stillat, mox paucae guttulae effluent, tandemque fluxus omnis cessat.
- 4) Ab initio ad finem usque fluxus aliquot horæ minuta prima labuntur. Quater fluxus tria minuta duravit, bis duo minuta, semel minutum, semel quinque minuta.
- 5) Ponderis sanguinis, qui effluxit, ter unam et tres octavas partes unciae fuit, bis unam et dimidiam unciam, ter unam et unam partem quartam uncias, ponderis civitatis Goettingensis.
- 6) Postquam sanguinis ex fune fluxus cessaverat, statim uteri examinavit V. Cl. Contractus quidem uterus fuit, orificium autem eiusdem late, et sine ulla stricture, funiculum propendentem ita ambiit, ut hic ab uteri orificio compressus non esset ullo modo: placenta etiam firmissime cum utero cohaesit, neque ulla sanguinis gutta in uteri cavitate vel stagnavit, vel ex eadem effluxit; cruoris vero torrens, cum primum ex utero placenta extracta erat, e genitalibus profusus est.
- 7) Placentæ extractæ vasa maiora, quæ in superficie decurrunt, et sanguinem vehere solent, eiusmodi liquore vacua sunt. Quaedam in venis sanguinis quantitas residua manet, minor autem, ac in placenta, quarum funis a par-

A ligatur. Arteriae collapsae esse solent. 8) Cum enim alio tempore funis umbilicalis portio, cum placenta cohaerens, ita deligatur, ut ex percisso fune nil humorum effluere possit, maiora placentae vasa sanguine tota referta sunt, atque turgida, sive venosa sint, sive arteriosa. Oedies tunc pericula illa fecerat V. C. quae postea eodem repetiit successu, solisque in illis partibus, in quibus infantes vivi non solum, verum etiam vegeti edebantur, ubi infantes extractos ne guttula quidem sanguinis sequuta est. adeoque cum certissimus esset Cl. Auctor, placentam integerrime adhuc cum utero cohaerere, nullam eius particulam solutam esse, nullamque proinde aliam, praeter ipsam placentam, viam esse, quam uteri sanguis subire posset: itaque nihil amplius sanguinis succedere, infante in lucem edito, experimenta illa persuadent. Observationes his contrarias, ab aliis observatoribus factas esse, non negat Cl. Auctor, quin potius ad eas pluribus respondet. Alia experimenta instituit, quibus probaret, exilia vasorum placentae lumina esse: namque si placenta una cum infante ex utero extrahatur, nihil sanguinis ex placentae superficie effluxisse; neque illud factum esse, cum infans una cum placenta in aqua calida foveretur; pulsus etiam in fune cessavit, quoties placenta, cum infante perpetua, in utero relicta esset. Figura quinta aperturam canalis cervicis in uterum; figura sexta apertum canalem cervicis, oculis subiicit.

Tabula septima, eaque ultima, figuras duodecim continet. Figura prima internam cervicis uteri superficiem refert: secunda uterus virgineus illustratur: in tertia conspicitur posterius uteri virginei planum; in quarta vero eiusdem uteri planum anterius: figura quinta depictum est ovarium sinistrum feminae, partum haud enixae: in sexta vesiculas Graafianas conspicimus: septima percissum ovarium feminae parturientis; octava corpus luteum ex cadavere feminae illico a partu extinctae; nona ovarium feminae unicum partum enixae, repraesentat: in figura decima cernitur ovarium in medio percissum, una cum corporibus luteis

teis; in undecima vero dextrum ovarium percissum, cum extenuatis corporibus luteis; in duodecima, eademque ultima, duae massulae flavae comparent. Post indicem reperiuntur tabulae tres, non illae quidem pictae, sed quae litteris verbisque tradant dimensiones, tum uteri eiusque partium, tum ovariorum, subtiliter sane, in quamplurimis, iisdemque variae aetatis femellis, captas, quarum ideam lectori in arcto hoc spatio tradere nullo modo possumus.

DE ZINBEELDIGE HERCULES etc.

id est:

*HERCULES ΣΥΜΒΟΛΙΚΟΣ, SIVE DE PROCREA-
tione et pueritia ficti huius dei, Libet singularis, quo
commonstratur, quae de eodem praedicentur, ea omnia
ex prisca doctrinae de Christo veluti per manum facta
traditione repetita esse, etc: cum Appendice de Melea-
gro et Atalanta: conscriptus à IOH. CHRISTOPH.
STRUCHTMEYERO, Profess. Harderovic. atque ex
MSto latino belgice conversus a PETR. LUCRET.
STRUCHTMEYERO, litt. stud. (eius filio).*

Harderov. apud Ioh. Moojen, 1757. Alphab. r.
plag. 3 $\frac{1}{2}$. praeter praefat. plag. 3. quaternis.

Magna omnino ingenii contentione, sed, quod veritati largiendum est, quamquam id inviti dicimus, parum illa fructuosa et felici, consilium et argumentum suum persequitur Scriptor noster, Vir doct., idem ille, qui iam anno 1743. *Theologiam mythicam* pari modo illuminare libro suo, quem *de origine Tartari et Elysi* inscripsit, conatus, impetare a nobis non potuit, ut cum ipso faceremus *). Quod quum aegre, litet temperanter, tulit: in praesenti, praefatione sua hoc agit, ut minus subtiliter

nos

*) Vid. Supplem. ad Nova Acta Eruditor. Tom. VIII. Sect. V. pag. 232. 699.

nos iudicasse vincat. Sed ut liberaliter demus, et ingenue, similitudines ipsum fere omnes, et usiverſae memoriae, et rerum gestarum magni nostri Servatoris, atque Herculis sui, studioſe conquisiſſe: tamen litem propterea ſecundum ipsum dari oportere ut exiſtimemus, tantum abeſt, ut vel parum eo conſectum eſſe perſuaſum habeamus. Id quidem ne cui temere dixiſſe videamur, quae ſunt ab hoc eodem Scriptore obiecta, ea deinde diluamus: iam vero age primum definiamus aliquam veluti regulam et normam, ad quam noſtra de ſententia plane huius cauſae cognitio ſit referenda.

Si quarum rerum cum aliis ſimilitudo fuerit, cogitur inde Dialecticorum de praeceptis, eſſe has ipſas illa quidem parte ſimiles, quinimmo eaſdem. Sed in tanta rerum ſimilium, vel aliqua parte earundem, quae nihilo tamen minus alio delectu miram viciffim a ſe diſſimilitudinem habent, multitudine et varietate, ex communibus nonnullis proprietatibus, neque plenam et perfectam ſimilitudinem colligere, neque huius ipſius ſimilitudinis certos fines et terminos conſtituere, niſi qui ſignis ac notis non dubiis deſcripti fuerint, veritas ſinit. Atqui verba translata, et omnes omnino loquendi formae, quibus ſubeſt vel hieroglyphica, vel mythologica, vel myſtica ſententia, quum perfectam ſimilitudinem non indicant, tum illius menſuram modumque per ſe non, niſi ambigue, produnt. Igitur in his vere explicandis, aut adventitiis quibusdam et externis adiumentis utendum eſt; aut in ipſis huiusmodi ſive ſermonibus, ſive ſcriptis, dilucide expreſſa ſit, oportet, aliqua verae ſignificationis nota, qua iuſte finiatur propoſita ſimilitudo. Alterum, magnam plerumque difficultatem, et errores faciles habet: alterum, praeterquam ſacris in oraculis, fieri ſolet rariffime. Neque vero, quod poſtremo loco poſuimus, id in ulla rerum Herculis geſtarum memoria uſquam factum eſt. Ex quo efficitur, quod ad illuſtrandam Herculis memoriam, adventitia tantum, et externa ſubſidia, diligenter circumſpicere, et acute arguteque adhibere conveniat.

Quae

Quæ quum ita sint, palam fiet Lectori, quam parum ad veritatem accommodate *Struchtmeyerus*, Vir Cl., de Hercule sententiam dixerit, ubi plenius paullo omne libri huius argumentum proposuerimus: id quod nuac facere aggredimur, ita ut ipsum Scriptorem perpetua oratione loquentem inducamus.

Nemo est, quin sciat; Graecis auctoribus plerum-
 que Herculi patrem *Iovem*; matrem vero *Alcmanam*, *Am-Iove*, *suppo-*
phitryonis uxorem, assignari: quamquam alios alii paren-
 tes commemorent. De patre quidem consentiunt vete-
 res, deum aliquem fuisse: sed non omnes idem huic no-
 men tribuunt. Attamen plerique *Iovem* dicunt. Ex hac
 autem varietate, qua Herculis de parentibus decernitur,
 iure cogo, qui parentes ipsius fuisse perhibentur, eos non
 esse nisi ficta nomina, uti sub ipso Hercule, praeter fictam
 speciem, nihil subest. Etenim, qui inde efficere volunt,
 varios reapse Hercules vixisse: illos primum oportet ad-
 probare, meros homines, neque suppositos potius deos
 fuisse, qui parentes eius feruntur: atque deinde, si pos-
 sint hoc docere, etiam illud, a quovis illorum procreatum
 esse Herculem aliquem. id tamen facere frustra conabun-
 tur. Sed vero deum aliquem supremum, constat, esse a
 veteribus constitutum, qui non omnem tantum hanc re-
 rum universitatem gubernet, sed qui etiam condiderit, coeli
 terraeque, maris pariter atque infernarum regionum do-
 minum: hunc *Iovem* appellarunt. Praeter hoc supremum
 numen, alium tamen *Iovem*, in *Arcadia* vel *Creta*, vel alibi
 natum, praedicant, iustitia sua, quod caussantur, et benefi-
 ciis adversus homines, rebusque gloriose gestis, divinos me-
 ritum honores. Ex quo, quum eadem, quae de Iove illo
 supremo, de Iove hoc, sive *Creta*, sive *Arcadio*, confirmentur,
 nempe hunc eundem et formasse, quae sunt, et ad-
 ministrare universa: patet, duos Iovis nomine priscis cele-
 bratos fuisse, quorum alter ex uno deo vero fuit procul
 dubio effectus, alter aut homo fuit, in *Creta* insula, vel in
Arcadia, aut alibi natus, aut etiam plane commentitius. - Iam

E e e

sive

sive quis Iovem in Creta insula, vel in Arcadia, vel alio loco procreatum, regnoque admotum, non nisi hominem fuisse existimet, sive omnino commentitium esse ducat, nihil ad meam sententiam interest: propterea quod omnium populorum testimonio *Iupiter*, qui Herculem genuit, is deus fuit supremus, quem penes summa est coeli terraeque potestas. Attamen ego dico atque assevero, illum Iovem Cretem etc. numquam fuisse hominem, sed plane commentitium, et effictum quidem ex ipso Christo, seu filio Dei. Hic certe *patrem* suum, id est Iudaeos, a quibus originem duxit, coelo expulit, potestate in coetum sanctorum eos privavit, atque post mortem suam a toto terrarum orbe, potentiae suae atque meritorum causa, Deus habitus est supremus: perinde ac veteres illi talem fuisse Iovem Arcadium, sive Cretem, tradunt. At non Iovem, dices, sed Amphitryonem, aut adulterum quempiam, fuisse Herculis patrem. Verum, qua, quaeso te, veterum scriptorum fide hoc probabis? Non enim fas est, commisisse res gestas, quas neque nostris oculis vidimus, neque fide dignis testimoniis compertas habemus. At fieri non potuit, ut deus supremus, et orbis universi gubernator, ex Alcmena filium susciperet. Perinde vero, ac si propterea sequeretur, ut Herculem vel Amphitryo ex eadem genuerit, vel adulter quidam. Fac, hanc mulierem aequè commentitiam esse, ac ipsum Herculem: nonne deus commentitius, commentitia ex uxore, filium potest commentitium suscepisse? Profecto, quoad alia quaedam ratio reperiri possit, cur veteres Iovem ipsi patrem attribuisse credantur, hanc par est sequi: propterea quod omnem terrarum orbem mendacii postulare, non, sine magna necessitate, licet. Quae vero haec alia est ratio? Supra iam, Herculem a veteribus, indicavi, ex prisca quadam doctrinae de *Christo*, veluti per manum facta traditione deum effictum esse. Id si pro certo habendum est, sponte consequitur, ut non nisi *Iupiter*, vel idem ille, quem summum deum colebant,

lebant, ipſius pater fingi potuerit; Chriſtum enim ſacris in litteris ſemper Dei filium vocari, neminem fugit. Ut itaque Hercules nonnumquam *Amphitryonis filius* dicatur, ſit hoc tamen eo tantum modo, quo Chriſtus *Joſephi filius* eſt appellatus.

Videndum nunc eſt, quam ob rem Alcmena, Amphitryonis uxor, Herculis mater vocata fuerit. Si vel maxime concederem, vere eam viſſe: hoc tamen non impediret, quo minus dei commentitii commentitia mater crediti poſſet. Sed nihil eſt quod fidem mihi faciat, unquam viſſe Alcmenam. De parentibus enim eius deinde videbimus: filium vero eius Herculem, vici iam, quod puto, non fuiſſe unquam, niſi in fabularum commentis. Item, quae de feminae huius maritis, Amphitryone et Rhadamanto, paſſim memoriae prodita reperiuntur, ea tum forma ſua, tum memoriarum varietate, loquuntur fere, ſictos hos eſſe et excogitatos ad aliquam veri ſpeciem. Neque de ſepulcri ipſius monumento aliter ſentire eadem argumenta iubent: quum adeo Pausanias auctor ſit, Alcmenae ſepulcrum, teſtibus Thebanis, nuſquam viſum, ipſam autem poſt mortem in ſaxum eſſe converſam. Sed quid multa? Alcmenam et Amphitryonem una cum liberis et poſteris, cum parentibus et maioribus ſuis omnibus, ſicta tantum eſſe ſimulacra, atque nomina ex rerum verarum commentariis delenda, hoc uno potero documento prorfus demonſtrare, quod illis, tanquam *heroibus*, ſacrificia fecerunt Graeci, et delubra dedicaverunt. Iam autem, qui prificis ex heroibus veros exſculpere homines conetur, huic, contendo, ab omni antiquitate reclamari. Quum tamen univerſa Alcmenae gens hac de cauſa deorum ſictorum numero haberi debeat: arcani quid ſub eadem latere verum eſt; propterea quod omnis priſcorum theologia talis fuit.

Facere hic non poſſum, quin laeter, inter illos, qui veterum hiftoriam fabularem ad res vere geſtas referunt, eſſe etiam qui fateantur, parentes Herculis eſſe velut imaginem

Herculis
subst., pag.
 16-23.

ginem rei cuiusdam arcanæ. In his est Natalis Comes: quamquam a coniectura aberrat. Ego vero, quum Alcmena *herois* quidem, sed non *dea*, neque *immortalis* esse, nec *Iovi*, qui solius Iunonis honos est, sed *Amphitryoni*, nupta fuisse dicatur, prædicare possem, talis per eam feminae imaginem a priscis fabularum inventoribus denotatam fuisse, qualis fuit Christi mater, *Maria*. Quomiam tamen cætera, quæ de Alcmena traduntur, in Mariam non bene conveniunt, aliud quiddam, necesse est, ut sit eius descriptione adumbratum. Idcirco effictam hanc esse existimo hoc consilio; ut coelum piorum designet, sive populum Dei, qui Christum ex Dei effatis et promissionibus animo primum concepit, deinde partu editum orbi terrarum ostendit. Conf. Apocal. XII, 1. Ioh. XVI, 20. 21. Huius populi naturæ et origini non modo Alcmenæ nomen, a *robore* ductum; sed etiam, quæ ad eandem spectant reliqua, egregie congruunt. Attamen, dum Alcmenam, aio, populi novi foederis imaginem sistere, non hoc mihi volo, in fabulis eam describi, tamquam quæ ritus pristinos atque solemnnes omiserit; quandoquidem aliis ex commentis de ipsa pariter atque de Amphitryone contrarium probari potest: sed tamquam quæ, vetera licet sacra teneret, tamen spem omnem salutis in filii meritis collocavit. Porro Alcmenæ maritus, *Amphitryo*, eodem regio genere, quo uxor ipsius, natus, mortalis tamen, conformatione quadam exhibet populi istius, qui Christum concepit et peperit, propugnatores, defensores, ac tutores: quum is populus habuerit quoque maritum suum, si ita loqui licet, ex quo liberos genuit. Erant enim quasi maritus iidem illi, qui docendo, regendo, tuendo, genus eius propagarunt. Vti tandem significaretur, non humanum, sed divinum esse verbum, ex quo procreari possit Servator, antiquitati visum est decernere, non ex Amphitryone, vel homine ullo, sed deo supremo, Iove, Herculem esse conceptum.

Cap. IV. De
 patria Her-

Nostrium iam est, investigare etiam Herculis patriam. Omnes fere populi natum hunc suis in terris esse dicta-
 vere.

vere. Plerique autem Argis, vel Thebis, in exilio genitum esse Herculem testantur. Quod quam apte in Christum, quem esse Herculem putamus, quadret, perspectum erit, si animum advertas, duplicem esse eius procreationem: alteram, qua homo factus, et inter Iudaeos versatus est; alteram, qua in hominum mentibus est generatus. Etenim; simul ut a Maria natus lucem adspexerat, ab Herode in Aegyptum profugere, reduxque deinde Iudaeorum odium perferre coactus est et vexationes; itaque exulis vitam vixit: hominum autem in animis dum generabatur, postquam in vitam redierat, missoque Spiritu S. fidem suam liberaverat, pro vero Messia habitus; parentibus suis iam patria interdictum erat ante, quam ita nasceretur.

Quam Herculem Iupiter ex Alcmena gigneret, ab Amphitryō, bellum gerens cum Pterela, Teleboarum rege. Quapropter id bellum, siquidem res postulare videtur, verbo saltem nobis expediendum erit. festo, regemque Pterelam, esse arbitror imaginem Iudaeorum aut falsorum doctorum, quorum ad Iudaeorum animus inclinabat. Hoc inde colligo, quod a Neptuno deducere originem perhibentur: is vero in fabularum historia similitudine quadam significat populum vel doctores, quae instar coronae, quae regium est insigne: quemadmodum etiam discipuli doctorum corona dicuntur, Phil. IV, 1.

Quod itaque capillum aureum Pterelas a Neptuno donatum accepisse fertur, id hanc vim habet, factum esse doctorem ac rectorem, vel, si mavis, regem Iudaeorum. Certe in fabulis aurum optimi hominum generis nota putatur: sive enim hoc aureum, sive caeleste, sive divinum genus dicas, idem dicis. Atqui Iudaei erant olim populus Deo dilectus, itaque aureum genus: et Pterelae in eos regnum stare statu suo eum in finem debebat, donec aureum ipse capillum amitteret; quo facto, ipsi adeo pereundum erat. Nam Iudaeorum principibus, quum, novi foederis tempore, imperium in dictum Dei populum abrogaretur, dignitas

ipforum simul evanuit, atque ita cum regno vita privati sunt. Pterelae filia, Comaetho, quae hostis paterni, Amphitryonis, amore capta, huic patris sui regnum tradere animum induxit, ut eius matrimonio potiretur, atque hanc ob causam patri capillum aureum abrasit, informationem suggerit populi cuiusdam, qui, a Pterela partus, et similiter animatus, idem, quod ille, sentiebat. Hic vero populus, sive turba hominum Iudaicis opinionibus imbutorum, magistratibus vel doctoribus suis sese opponens, ab alienata ab his piorum voluntate, imperio eosdem privabat et vita. Itaque Amphitryo victor, quas Taphii sive Teleboi insulas tenuerant, earum potitus, seu Pterelae in locum rex piorum susceptus est. At Comaetho de spe sua decidit. Etenim Amphitryo, perfidiam eius detestatus, illam interfecit. Sic multitudinem, Iudaeorum erroribus infectam, quum patrem sive magistratum suum eo tantum consilio regno expulisset, ut penes ipsam esset summa in populum Dei potestas, merito aspernati sunt novi foederis doctores.

Cap. VI. Ante, quam a bello domum rediret Amphitryo, ad *Quomodo* Alcmenam noctu se contulisse Iupiter, Amphitryonis per-
*Iupiter, si-*sonam mentitus, atque interposita causa, Pterelam victum
mulata Am manu sua occisum esse, poculoque huius aureo, et, quod
phitryonis nonnulli perhibent, monili, feminae dono datis, noctes
forma, ad duas vel tres ad Herculem procreandum inxisse dicitur.
Alcmenam Quum iam sit ostensum, Herculem priscis fuisse imaginem
delatus, no Messiae, qui supremi dei, seu Iovis sui, filius esse debe-
tes tres ad bat: hic tantum exquirere nostra refert, cur Iupiter ad Alc-
Herculem menam, marito huius in bellum cum Telebois implicito,
procrean- noctu accessisse, noctesque duas vel plures continuas Her-
*dum inxer-*culis gignendi causa coniunxisset, perhibeatur. Esti igitur,
*rit, p. 32-*quo pristinum foedus continebatur, id omne tempus, praesertim vero ipsa illa, qua Christus nascebatur, aetas, *nox*
44. dici potest; neque alienum est dicere, Deum hunc universum temporis decursum filio suo in piorum animis procreando impendisse, quod omne spatium in noctes duas, vel,

vel, si tempus ante Mosen elapsum adungatur, tres distribuere congruum est; nisi malis tres noctes ideo fictas esse, quod is numerus est perfectus: tamen, quia noctis huius commemoratio ad illud unum tempus pertinet, quo cum Pterela bellum gessit Amphitryo; atque etiam multum interest inter noctem per se spectandam, et eam noctem, quae temporis ad procreandam sobolem idonei significationem habet, et vacuum ab aliis, sive occupationibus, sive impedimentis, intervallum designat; eo potius hoc commentum valere arbitror, ut signo sit, coetui piorum talem a Deo quietem paratam esse, qualis ad Servatoris cognitionem necessaria erat, quumque una quies non sufficeret, bis hanc terve esse productam. Quemadmodum vero Iupiter Amphitryonis personam simulavit: sic novi foederis doctores. pristinæ legis specie sese induerunt, quo sibi facilius Iudaeorum voluntatem conciliarent. Poculum deinde aureum, Pterelae quondam proprium, sed Alcmenae a Iove dono datum, procul dubio tralatitiis quasi coloribus depingit foedus Dei, Iudaeis, quibuscum olim initum erat, nunc irritum, et piis tantum, posita in Christo spe salutis, confirmatum: aequè ut monile, poculo adiunctum, non potest in animo informare nisi cogitationem pietatis atque virtutum, quibus, tamquam ornamentis, olim piorum inter Iudaeos coetus effulgebat, nunc sancti, novo foedere consociati, exsplendescunt; vel potius piorum hominum ipsorum, qui pariter, atque Iudaeis antea fuerant, nunc, Christi in civitatem deducti, huic sunt ornamento. Quid? quod et poculum illud aureum non in te denotare videtur hos eosdem homines, quatenus divinarum novo ex foedere promissionum, quae cum vino comparantur, participes erant. Cur porro Iupiter dona haec Amphitryoni furtim surripuisse, et Alcmenae dedisse feratur, huius rei ratio haec est, quod prisci doctores, poculo illo et monili, sive foedere divino et coetu piorum, quasi subdole iam ante privati sunt, quam ipsi rem omnem resciscerent. Quod postea Iupiter dictitasse perhibetur, Pterelam

Prætelam manu sua interentum, illudque munus sibi a Tevlebois vel ab exercitu traditum esse; id eo consilio excogitatum est, ut indicio sit, Amphitryonem non alio pacto, quam fiducia in Dei promissionibus de Christo posita, victoriam reportasse, atque hoc tum ipsum; tum exercitum eius totum præ se tulisse. Quæ tandem inter Amphitryonem et Alcmenam Iovis causa contentio orta esse dicitur, ea docere videtur, post Christum natum honorem et auctoritatem, rectoribus doctoribusve a coetu piorum olim tributam, sublatam iri.

Cap. VII. Alcmenam geminos, alterum Herculem e Iove, alterum Iphiclem ex Amphitryone, peperisse veteres tradunt. *De Iphicle, eodem, quo Postremum hunc aequè commentitium esse, ac Hercules, Iovem, quum alia multa, quæ de eodem memoriæ prodita partu edito, sunt, non obscure prodant, tum hoc unum fore testatum p. 45-52. facit, quod ex alio grvida, ex alio iterum concepisse Alcmena fingitur. Quorum ergo hæc de Iphicle fabula? Amphitryonem, supra diximus, ficta quadam forma assimilatum esse sancti illius coetus, qui Christum procreavit, præfectis et doctoribus. Hi quidem genus etiam suum propagare, et, cui præfecti erant populo, ex eodem liberos, iuris sui olim hæredes futuros, procreare studebant: sed posterii ipsorum, licet pii, et in profligandis hostibus strenui, tamen, si ad novi foederis heroes comparantur, natura timidi erant, horumque virtuti multum cedere cogebantur, hominum sanguine, id est, ex lege Moïsis, nati. Huiuscemodi familiae exemplum esse Iphiclem antiquitas voluit. Eadem ille, qua Hercules, nocte natus est, si nonnullos sequimur: quoniam circa diem Christi talem nascebantur adhuc homines veteri lege adstricti. Potest vero Iphicles, quæ aliorum sententia est, una nocte iunior dici: siquidem Servator noster, Herculis imagine designatus, fratrum suorum natu maximus est; vel adeo ante pristinum foedus in hominum mentibus generari coepit. Contra etiam Herculis ætatem una nocte superasse idem credi potest: quia tum demum Christus verissime natus*

tus dicitur, quum universo terrarum orbi collucere inciperet. Denique, si fidem illis habemus, qui Iphiclem per decem, Herculem vero per septem tantum menses matris in utero latuisse praedicant: aptum et hoc est ad propositum, quod Christus iam ante natus erat, quam partus esset perfectus, id est ante, quam terrarum orbi palam propositus formam nactus esset perfectum.

Diem Herculis natalem non minus multa illustrant ad Christi natalem accommodata. Die illa regem Argorum sive Mycenarum nasci debere Iupiter pronuntiaverat. Sic definito tempore regem Israël, Christum, genitum iri, saepe Deus praedici curavit; sunt enim Argi, Iunonis etiam patria, regio Iudaeis promissa, sedesque veteris populi coetus. Iuno autem, huius coetus imago, Eurysteo operam dedisse dicitur, ut septem modo mensium partus ederetur, Iovis iureiurando rex Argorum futurus, impedito Herculis partu: sic Iudaei, et qui summam rerum inter eos tenebant, omni consilio providere conati sunt, ne qua hominum in animis nati Servatoris suspicio crearetur, ut imperium is capessere ne posset. Itaque subordinaverunt Eurysteam, effictam quasi formam illorum magistratum, immo ipsorum doctorum, quos tunc sibi praeesse Iudaei voluerunt: partum non perfectum, sed inchoatum modo, nempe ineptum, ignavum, meticulosum, ubi Dei hostibus resistendum erat; at elatum, inhumanum, crudelem, vexando et extirpando Servatorem nostrum.

Sed *Parcarum et Ilithyiae*, vel praestigiaticum quarundam opera, et *Lucinae*, iam corruptae, aliquo carne Iuno fertur effecisse, ut per septem dies noctesque partus doloribus Alcmena laboraret, donec *Historis*, sive *fincti*, per *Galanthis*, aut *Galinthias*, de loco quodam, ex quo audiri poterat, astute clamans, iamiam peperisse Alcmenam, *Parturientas* vel praestigiatrices illas ita perturbaret, ut surgerent. Quid hoc est, nisi commentum? Atque tale quid esse, confirmant, quae rem circumstant, omnia. Si vero Hercules Messiae, et Iuno praefractorum Iudaeorum, hostium

illius, formam habet: facile est ad intelligendum, hos omnia molitos esse, uti ne nasceretur Messias, et ne in orbem terrarum produceretur; id quod, adhibito numero perfecto, septem per dies noctesque illi dicuntur esse machinati. Etenim non repugnat asseverare, partus deas et obstetrices, quinimmo Parcas, esse Sacerdotes et omnes illos, quorum erat abscondita dei scita explicare. Eiusmodi hominum imago est Ilithyia, quam esse Dianam nonnulli, Lunam alii putant. Lumen suum a Sole, qui est Apollo in fabulis, luna mutuatur. Igitur si Apollo seriem denotat vatum divinorum, eorumque doctorum, a quibus omnis sacrorum cognitio manavit: Diana populum illum significabit, qui hanc a doctoribus cognitionem accepit, quemadmodum luna solis radios. Verum aliorum de sententia non honestae partus deae, sed veneficae fuerunt, quae a partu Alcmenam prohibebant: Tales fuere Iudaeorum falsi doctores, qui, propinato letifero veneno, nimirum propagatis contra Servatorem placitis suis, subdole velut carminum incantamentis impediverunt, quo minus hominum in mentibus Christus nasceretur: otiosi dolorum, ex quibus piorum coetus laborabat, spectatores; quemadmodum complicatis manibus genibusque sedisse praestigiatrices illae dicuntur.

Cap. X. Attamen Hercules vel his invitis nascebatur. Effecit hoc eo, quem diximus, modo *Galinthias*, sive *Galanthis*, *Galinthias*, sive *Hisforis*, Tirestiae filia, imago discipulorum et sectatorum patris sui: ut ipse pater vates atque doctores sacros a *Parcis* et designat. Illa si fuit Alcmenae ancilla, speciem exhibebit *Ilithyia* in ministrorum eius populi, qui Servatorem in lucem produxerunt; quum Alcmena huius populi ipsius notam aliquam *selem* conpraebeat: si fuit inter socias eiusdem virgines, similis *versa*, sed ab erit Christi legatis atque piorum doctoribus. Qui quum *Hecate* mi perviderent, Iudaeos manibus genibusque colligatis *serva* *nistra* eius tori nascendo esse impedimento: coeperunt de loco, unde *restituta* de poterant ab his veneficis audiri, magna voce exclamaverit, pag. re, hominum Servatorem natum esse. Sed aliqua adhuc arte

arte utebantur. Nam esse Christum iam tum natum, palam pronuntiabant: quamquam tenebrae supererant, neque formam suam Christus hominum in animis habebat. At vero hoc praeconio stupefacti Iudaei, moram inferre desierunt. Ita, quem dolum excogitaverat Galinthias, is eidem feliciter cesserat: de quo risisse perhibetur. Parcae contra, vel praestigiatrices supra commemoratae, spem suam se fefellisse lugebant. Item gravi dolore Iudaeorum magistri afficiebantur, quod arte piorum ministrorum Christus in orbem terrarum delatus erat. Interea novi foederis praecones, tamquam mustelae aut feles, ab auctoritate et honoribus destituti, hoc munere fungebantur, ut domum vel civitatem piorum a muribus, parvis quidem illis sed noxiis animalibus, seu falsis doctoribus, liberarent: quo consilio veteres commenti esse videntur, Tiresiae filiam esse in mustelam aut felem a Parcis conversam. Atque etiam Dei verbum, quod auribus acceptum veluti semen est piorum, ex ore legatorum Christi emissum est: qua de causa Galinthias, praeter mutatam formam, hac etiam natura esse fertur coepisse, ut auribus conciperet, ore pareret. Eidem vero rerum divinarum doctores a coetu piorum delecti sacrorum eius sancti administri constituti sunt, quibus Christus, exstructo sibi templo, sive comparata sibi sanctorum civitate, sacellum prope templum suum aedificavit, seu hunc honorem tribui voluit, ut, ipsi quidem secundi, observantia tamen sanctis hominibus debita colerentur: quod est, cur in fabulis traditum fuerit, Hecaten, pii atque electi a Deo populi imaginem, ministram sibi elegisse Tiresiae filiam, Herculemque, aedificato sibi templo, sacellum eidem prope templum suum adornasse.

Hactenus de parturientis per septem dies noctesque Cap. XI.
 continuas Alcmenae doloribus diximus. Sunt autem, qui *De Alce-*
significare voluisse videntur, commenta hic agi, non res na sine dolo-
vere gestas, dum subito et ullo sine dolore Alcmenam pe-
perisse dicunt, idque Iovem effecisse Alcmenae hone-
ente: de to-
 standae causa, graviter interea tonantem ac fulminantem, *nitru ac ful-*

mine, quum ita ut flammis accensa domus videretur. Enimvero acci-
Hercules na- dere potest, ut cum dolore simulque sine doloribus mu-
secretur, or- lier pariat: saltem nostra in caussa utrumque facile locum
to: item de habeat. Servatorem gravi cum dolore velut enixi sunt
caussa, cur pii, expectatum magno desiderio, magnasque inter ae-
quarto men- rumnas in orbem terrarum productum: attamen assevera-
sts die natus, re simul licet, factum hoc esse de improvise, praeter
filiorumque omnem expectationem, et sine doloribus, quum tempus
Iovis ulti- illud ad laetitiam adeo inopinatam parum videretur com-
mus fuerit? paratum esse, atque haec laetitia iis, qui Christum in lu-
 cem emittebant, tanta accideret, ut dolores omnes, ad-
 p. 80-86. versam fortunam, impedimenta et afflictiones, vel nihili pu-
 tarent, vel ne ipsi quidem sentirent. Tonitrua atque ful-
 mina praesentis cuiusdam numinis documenta dare; neque
 deos umquam comparere, nisi ut insigni gentes benefi-
 cio, malos poena afficiant, veteres crediderunt. Egregie
 et hoc cum Servatoris adventu congruit. Iudaeorum enim
 republica eversa, cultuque deorum sublato, piorum coetus
 in lucem et libertatem est assertus: quae certe eventa,
 quasi tonitrua ac fulmina, sic hominum animos percalo-
 runt. Fuit autem vita Christi, dum inter mortales ageret,
 omnis prosperae fortunae expertus, plenaque miseriarum; is-
 que non suo, sed aliorum bono, dura omnia passus est:
 quamobrem quarto mensis die Herculem praesci natum esse
 voluerunt; qui numerus ominis est finistri, quippe uno
 amplius auctus, quam ternarius. Ultimum denique Iovis
 filiorum Herculem habendum esse veteres statuerunt, quo
 docerent, pristinum quidem Dei populum dominis atque
 magistris, diis quoque et supremi dei filiis sacrorum mo-
 nimentorum fide appellatis, subditum fuisse, sed novi foe-
 deris tempore, sub unius Christi potestatem redactum,
 iugo hoc liberatum iri. Itaque post hunc natum alios
 etiam deos procreari, non erat rerum statui consenta-
 neum.

Cap. XII. Perginus nunc deinceps ad ea, quae Herculis par-
 De. abho- tum consecrata sunt, et puero illi acciderunt. Simul atque

Her-

Hercules in lucem editus erat, quod ad secundam *Christine Herculis*: in hominum animis procreationem spectat, ab Alcmenae *de lacte, quod ancillis*, vel ab ipsa Alcmena, lotus esse dicitur: propterea *fuxit: et de quod*, qui Christum piis sistebant, illi eum ab omni labe *cunis eius*: immunem, iustumque a Deo post reditum in vitam pro-p. 86-99. nuntiatum, exhibuerunt. Lac, quod Hercules fuxit, initiationum doctrinae de Christo notionem complectitur; neque haec alienum est matris lac dicere, quum ipse piorum coetus eadem tenet: ita Christus bonorum in mentibus tali lacte robur accepit. Virium Herculis, atque corporis eius tanta magnitudo, ut fasciis involvi sese non fineret, tantam Christi, quamprimum in hominum animis existeret, vim atque formam indicat, uti ad firmitatem quaerendam fasciis involvi necesse non haberet. Herculis cunae exemplar sunt fiduciae piorum in Christo positae, qua confidenter credebant, inesse in eo omnia, quae ad salutem ipsorum vitamque aeternam facere possint. Sed uti agitabantur Herculis cunae, atque sive a matre, sive ab ancillis, ad somnum puero inducendum naeniae canebantur: ita animo fiduciae pleno Christus erat agitandus, quo commodior et paratior requies esset, et verbum Dei, una cum promissionibus de Christo, semper et perpetuo mentibus occinendum, ut suaviter quiesceret Servator, ac talis de eodem professio in dies propagaretur. Eo pertinet, quod pro cunis Herculi et Iphicli fuisse dicitur scutum illud magnum et aeneum, quod Pterelae luctando extorserat Amphitryo. Quum enim Iudaei, quorum Pterelas speciem habet, omnes sibi promissiones Abrahamo factas vindicarent, causam interferentes, esse se solos eiusdem posteros: post Christum natum patere coepit, veram Abrahami posteritatem non esse nisi eos, qui Christum eiusque iustitiam amplecterentur. Quoniam tamen, qui alterum defendit, is huius scutum dicitur: potest etiam Pterelae scutum sectatores et propugnatores eiusdem significare. In his, piis nempe Iudaeis, tamquam in cunis, repositus est Servator, quum nasceretur: his enim com-

mendatus, inque animis eorum, velut in eunis, agitatus, requiem invenit, dum omnem in eo spem collocabant.

Cap. XIII. Alii vero, non felicem adeo Herculis fortem fuisse, *De Hercule* quum natus esset, scriptum reliquerunt. Nam ab Alcme-
exposito, In na, Iunonem metuente, expositum aiunt fuisse. Ita pron-
nonisque fecto, qui Servatorem nostrum mente genuerant, neque
mammis nu- ausi sunt, neque potuerunt eum ita educare, uti par erat.
trito, atque Regnabat eo tempore Iuno, sive Iudaeorum natio, quae
de via lactea et ipsum, et eius studiosos, ita urgebat, ut non auderent de
in coelis, p. eo profiteri. Quo factum est, ut sibi relictus Servator,
99 - 118. Iudaeorum et profanarum gentium furori traderetur. Ni-

hilo tamen fecius ipsa Iuno, Herculem implacabili odio prosequuta, mammas eidem, curante vel Mercurio, vel Mi-
nerva, praebuisse dicitur. Ad honorem divinum Iovis e fi-
liis adspirare neminem potuisse, facile crediderim, nisi
quem Iuno filium suum agnovisset, aut lacte suo nutritisset.
Sic regnum coeleste participare non poterat, nisi qui aut
e Iudaeis, electo Dei populo, natus, aut ab his aliquo
pacto adoptatus, lacte eorundem, seu initiis creditae ipsis
doctrinae, partus esset. Hoc autem hominibus commo-
dum paraverunt doctores atque vates sacri, quorum Mer-
curius speciem refert: vel paravit ipse piorum coetus, cu-
ius formam Minerva monstrat, Iovis e cerebro nata, Vul-
cano eius caput securi findente, sicuti piorum coetus ab
illa vatum divinorum serie, tanquam Vulcano, ortum ha-
bet, quae verbo divino, tanquam securi, arcana Dei con-
silia, veluti Iovis caput, aperuit. Itaque vel illorum do-
ctorum, vel istius coetus provida cura factum est, ut do-
ctrina Iudaeis olim credita Servator hominum in animis
aleretur atque cresceret: etsi Iudaeis hoc invisibile fiebat, non
secus ac Iuno Herculem, ubi quid faceret, cognovisset,
abiecisse traditur. Sed non sappeditabat ad Christum edu-
candum, quae inter Iudaeos erat cognitio: hanc ob causam
Herculem ideo esse a Iunone repulsum alii scripserunt,
quod sugentis vim ferre non poterat. Idem ergo popu-
lus, qui Christum genuerat, liberalius eum lacte suaque
doctrina

doctrina educare iussus est: ut Herculem, secundum fabularum memorias, ad Alcmenam, matrem ipsius, Minerva eodem consilio reduxit. Caeterum, qui postea doctores Christi coetum luce sua collustrarunt, eorum universam cohortem similitudine quadam exprimit lucidus ille caeli orbis, quem viae lacteae nomine insignitum, lacte Iunonis effuso ad hunc flexum esse formatum veteres fabulantur.

Aliis in fabularum commentariis relatum legimus, exitium aliud Herculi Iunonem machinatam esse, missis duobus vastae magnitudinis draconibus, simul ac in cunis repositus infans iaceret: sed Herculem ambos, ambabus manibus prehensos, suffocasse. Non raro cum draconibus conferuntur improbi doctores divinatoresque, qui dolo que vi in homines impetum faciunt, criminumque suorum veneno necant, vel ipso etiam adpectu et usu interficiunt. Malum adeo magistrorum suorum genus Iudaei quovis tempore contra Christum sollicitarunt. Sed manu sua eos Servator suffocavit, seu piorum de Christo confessos illis occlusit: quamquam magnum eius legatis aliquando terrorem iniicerent. Quodsi vero quis eos auctores sequi malit, qui ab ipso Amphitryone dracones istos immisos esse aiunt, tenendum est, fuisse etiam de piis Iudaeis multos, qui addubitare, an Iesus esset promissus a Deo Messias. Igitur his gratum fiebat, quod mali Iudaeorum magistri litem Christo moverent, ut exitus verum probaret: multi saltem, his ad silentium redactis, in vera doctrina sunt confirmati.

Suffocatis draconibus heros noster, Alcaeus vel Alcides antea dictus, novo Herculis nomine ornatus est. Primum illud nomen, Graecorum lingua a robore ductum, aut virtutem roburque eius significat, aut ab avo eius aut petitum esse nonnullis videtur. Utroque modo Messias etiam Alcaeus vocari potest: sive hoc fiat, ut avi eius nomen hominibus in memoriam revocetur, quod vates divinus, uti Moses, rex uti Davides, Sacerdos uti Aaron vel Melchisedecus, alter Abrahamus, alter Noachus, Habel, Adamus

Cap. XIV.

*De draconibus**duobus,**ab Hercule**in cunis iam,**suffocatis, p.*

118-126.

Cap. XV.

*De Herculis**nomine, co-**gnomine, et**dura educa-**tione, pag.*

126 - 138.

Adamus esse debet; sive, ut robur eius significetur, quod erat *Dei virtus*. Atque etiam novo post mortem victam nomine honestatus est, Rex et Messias populi sui publice laudatus: quomodo Alcaeus draconibus victis Hercules fuit appellatus, quod nomen aut Iunonis, seu pristini populi Dei, gloriam, aut fortium, seu doctorum sanctae civitatis, gloriam significat. Primigenii vero, seu natu maximi cognomen Herculis nomini egregie congruit: qui enim iuvenum sive heroum princeps et primus est, is quoque natu maximus iure vocatur. His omnibus addere licet, nunquam Herculem auditum esse ploratum edentem. Id si ad Servatorem ipsum accommodetur, declarat, magna eum patientia onus omne sibi impositum, ignominiam quamvis, dolores omnes, sustinuisse: sin ad procreationem eius piorum in animis, ipsam horum piorum insignem patientiam indicat. Quae tandem de Herculis educatione, victu, vestibus, passim commemorantur, illa hanc in sententiam esse videntur excogitata, sive Christum ipsum, sive piorum coetum, inde a primis annis molestias subiisse gravissimas, parum laute vixisse, neque vestibus magnificis voluisse superbire, sed vestitu etiam suae gloriae, auctoritatis, venustatis, fortitudinis, et patientiae dignitatem tueri.

Conclusio, p.

138 - 141.

Quis mihi nunc ausit exprobrare, leves me tantum similitudines aucupatum, et umbras consecratum esse? Nonne vel minima quaeque ad Christum accommodata esse, approbavi? Quid est ergo, quod haec omnia in Servatorem tam bene conveniunt, nisi commentis his eius quasi formam quandam effictam ante oculos ponere prisci voluerunt? An casu et fortuito hoc factum esse dicemus? Cur vero hoc eodem casu non evenit, ut, quodcumque velis, his integumentis involutum deprehendatur? Sed qui hoc demonstrare ausit, illum ad certamen provooco. Atque etiam, si fortuito hoc accidit, quid est quod Flori aut Livii commentarii non possunt pari modo de populo Dei, sive pristino, sive novo, explicari. Quinimmo, cur

Lucre-

Lucretium vel Epicurum adhuc reprehendemus, quod splendidum hunc mundum fortuito existisse decreverunt.

At, qui fieri potuit, dices, ut profanae gentes tantam sacrorum nostrorum cognitionem acquirerent? Saepius haec cantilena repeti solet. Ego vero a maioribus suis, Noacho eiusque filiis, eam profanos accepisse arbitror. At unde Noachus? Etsi hoc meum non est investigare, quia sacras litteras explicandas mihi non sumam: tamen exploratura habeo, et vincere me posse confido, praeficos ea omnia scire potuisse, ac fuisse haec sacris in litteris, iam ante Mosen et Abrahamum, immo ante quam gentes varias in partes dispergerentur, manibus versatis lectisque perscripta; quibus ex tabulis Moses librum suum primum, et Iudas Enochi vaticinationem, hausit. Quid? quod tum Abrahami tempore, tum multo post, varias gentes Deus dignas iudicavit, quibus oracula sua proderet: exemplo sunt Melchisedecus, Pharaon, Iobus, Bileamus.

Unum tandem hic addam, quod in superioribus dubium reliqui, Saturnum, aurea aetate coeli huiusque rerum universitatis dominum, coetum piorum ante Mosis tempora; liberos vero suos crudeli consilio et animo imperii cupido devorantem, magistratus Iudaeorum Christi tempore, specie sua adumbrare.

Haecenus Scriptor noster. Ne longiores simus, de corollario, quod adiecit, praecise admodum dicemus. Meleagri pater vel avus, Mars, exemplum est magistrorum omnium et doctorum litigiosorum. Oeneus, cuius ab uxore Meleager natus esse creditur, est etiam ex doctorum numero: Itaque Meleager inter doctorum filios, qui variis temporibus nati sunt, erit referendus. Atalanta illius populi formam habet, qui novi foederis promissiones consectabatur. Sus, sive aper Calydonius, genus aliquod doctorum falsorum, qui Iudaeorum a partibus stabant, significat: Hippomenes, sive Milanion, personam agit doctorum Iudaicis opinionibus imbutorum; atque Venus, eadem in fabula, eorum, qui Mosis legera cum Christi praecceptis

Ggg

copu-

Pag. 142-
214.

copulare, vel Christi, civitatem doctoribus Iudaicis subiacere studebant. Denique pervulgatum de Aethaone commentum vivis quasi coloribus doctorum novi foederis, Iudaicis opinionibus addictorum, fatam depingit.

Iam vero ex his, quae plenius commemoravimus, de sententia eruditissimi nostri scriptoris iudicium ferre lectori cuivis integrum esto. Nos quidem diffiteri non possumus, firmissima etiam eius argumenta nobis talem, qualem ipse voluit, Herculis speciem non persuadere. Duo praesertim nobis scrupuli supersunt; quos nobis facile eximi posse non putamus. Alterum est, quod, quae ingenio inveniuntur similitudines, illae fere sunt infinitae; nec rei veritatem tali in causa, nisi variis uti liceat adiumentis adventitiis, definire queunt: alterum, quod sacris novi foederis libris plane repugnat, tantam rerum, quae Christi coetum spectant, cognitionem, vel ipsis Iudaeis, nedum profanis gentibus, attribuere. Postremum hoc si idoneis argumentis scriptor noster infirmare potuisset, habuisset certe adventitium aliquod subsidium, quo sententiam suam multo reddidurus erat probabiliorem. At levem hanc scriptor idem dubitationem esse censet, veluti cantilenas: quod sanctas quasdam tabulas iam ante Noachi aetatem fuisse existimat. Sed vero has nos plane ignoramus: atque viderit ipse, ne rei obscurae alia etiam longe obscuriore lucem afferre conetur.

Restat nunc, ut, quam de simili olim argumento contra scriptorem hunc eundem sententiam diximus, illam paucis confirmemus. Fatemur primum, quae tum alius quidam scripsit, ea nobis non in universum probari: quamvis de summa rei idem sentiamus. Etenim conquisitis eiusmodi similitudinibus fundamentum iacere Scriptorem Clar. voluisse, quo verum aliquod maximi momenti niteretur, non existimamus: neque etiam has similitudines Christi legatis, ad gentes profanas erroris sui convincendas, viam, ea, quae usi sunt vel meliorem, vel breviorum, aperire potuisse, indicamus. Deinde vero similitudines easdem, ut

multae

multae sint, et cum ipsa re plane congruant, tamen ad propositum probandum non sufficere, itaque ridiculas esse, ex illis, quae supra de Herculis memoria explicanda diximus, satis patet. Quapropter ritus profanarum gentium, ob eiusmodi similitudinem, ex Dei veri sacris non omnino repeti posse, simul apparet. Ipsa sane inveniendi veri difficultas, quae haesitare nonnumquam scriptorem nostrum coegit, immo sententiam mutare, testari potest, quam incerta hoc modo conclusio instituat. Porro nos ad certamen provocari, ut Theologiam mythicam melius explicemus, quum Scriptoris nostri sententia nobis non placeat, idcirco vanum esse ducimus, quod foret infiniti laboris, si qua nobis iustis ex rationibus non probentur, ea omnia melius expedire. Denique in ea semper haeresi erimus, has tales explicationes, non illa quidem parte, quam Vir Clar. respicit, sed rebus illis, saepe ridiculis, quibuscum sacra divina contenduntur, profanis hominibus sanctae religionis deridendae occasionem praebere: quod ita apertum esse videmus, uti certum est, res etiam gravissimas, si fabulis assimilentur, solere despiciatui duci.

*IOHANNIS IAC. REISKE ANIMADVERSIONUM
ad Graecos Auctores, Volumen Secundum, quo
Lysias et Plutarchi Opuscula miscellanea
pertractantur.*

Lipsiae, 1759. Alphab. i. plag. 16. octonis.

Si, quae tardius incedunt, beneficia, quamvis promissa, gratiora tamen solent contingere, modo spes certa fuerit: sane hoc Animadversionum Volumen, cuius spem minime dubiam fecerat Cl. Auctor ante hos tres annos, ille nullius adhuc promissi immemor, quodque ex ipsius professione serius paulo nunc quidem prodiit, nobis debet esse longe gratissimum. Sed e Reiskiano museo tardius progredi putantur, quae ab aliis festinanter emissa dicenda forent; adeo illius felix et foecunda musa

Ggg 2

iussit nos haecenus statis temporibus egregios et saluberrimos foetus ex ipsa non tam quaerere, quam vere suscipere. Neque vero nunc demum ab eo more descivit, sed tamen vel deserto ab eo vadimonio, voluntati nostrae vetisque factum est satis. Ipsimet enim magnam voluptatem cepimus ex impedimento illo, munere novo, quo nuper cum plausu omnium bonorum ornatus est Cl. Reiskius, quodque vicissim ornatur et virtute ipsas et doctrina. Vel haec igitur mora aliquanto gratius nobis iucundisque reddidit donum hoc, per se satis gratum atque acceptam. Primum enim Lyfiam et Plutarchum, illum Attici sermonis elegantia principem, hunc omnia doctrinae varietate divitem, explicatum emendatumque vidimus; tum vero eadem usum esse Cl. Auctorem, in his Animadversionibus et felicitate et solertia reperimus, quam viris doctis dudum probaverat. Et ratio quaedam universa interpretationis Reiskianae, qualis sit, ex commendatione superioris voluminis satis putamus constare. Sed, quando tantum temporis intervallum factum est, non alterum fuerit, ut tutius fiat iudicium, eam breviter hoc loco significare. Cum igitur animum induxerit Cl. Auctor, quae ipsi in legendis graecis Scriptoribus omnibus observata essent, ea deinceps in lucem edere, facile opinamur, intelligitur, eum neque perpetuum Commentarium, neque notas disputationibus similes aut collectaneis, scribere voluisse, quibus artificii opus est iis, qui in uno Scriptore illustrando omnem eruditionem effundere et iactare cupiunt: sed quae in unoquoque loco difficiliore vel ad emendandum, vel ad illustrandum, necessaria putaret, ea breviter, et sine ulla ostentatione ingenii et doctrinae, in medium protulit. Ad hunc igitur modum erant haec quoque Animadversiones iudicandae: de quibus, ante quam nostrum feramus qualecunque iudicium, utriusque praefationis mentio facienda est, et ipsius refertae plurimae haeque egregiae observationibus. Et in altera quidem, Animadversionibus Lyfianis praefixa, nihil fere agit aliud, nisi ut excuset se, quod

quod post Editores ambo clarissimos, Taylorum et Marklandum, sustinuerit ipse quoque Lyfiam aggredi. Quales cum nondum contigerint Plutarcho, in altera praefatione ad opuscula eius moralia, sive ut mavult Reiskius, miscellanea, disputat de subsidiis, quibus futurus Editor Plutarchi debeat instructus accedere. Et aliorum quidem fontes indicat, aliorum commemorationem copia eruditionis comitatur, veluti de chronologia, ad quam scripti existimandi sunt singuli libri, de libris Plutarcho affectis, de editionibus, de editione Plutarchi etc. Insertae sunt etiam notulae Salmasii ad hos libellos, nunquam antea editae, unde non contemnendum decus huic Animadversionum volumini conciliatur. Sed excerpta dari cum omnino nequeant ex huiusmodi libris, tam ex hoc multo minus, in quo brevitati Animadversionum laudabili exemplo vel maxime studuit Cl. Auctor, cum significaret, quid de quoque loco ipsi videretur, quomodo ei medellam afferendam putaret. Quo in genere cum maxime versata sit opera Cl. Reiskii, operae pretium nos facturos putavimus, si luculento quodam exemplo, quam feliciter eius ingenium in emendando elaboraverit, demonstrarem. Constat igitur integrum libellum Plutarchi, de audiendis poetis, cum editionibus veteribus, quarum copia facta Reiskio non fuerat; atque in his reperimus magnam partem emendationum, in hoc Animadversionum volumine profectum: adeo feliciter vicarias operas praestitit ingenium. Sed spicilegium quoddam proponamus:

Pag. 129. ὅμως delendum putat Cel. Reiskius, quod et abest ab Ald. et Bas.

Pag. 130. pro πρὸς συμφέρον legi vult πρὸς τὸ συμφέρον, quod idem exhibet Turneb.

Pag. 132. pro κενεμένης legi vult κενεμένης, quod et ipsius habet Turneb. Bongari.

Similiae lectiones emendationibus Reiskianis haec sunt:

Pag. 128. pro vulg. ὅτι ποιητῆ legi vult καὶ ἡ ποιητῆ
Sed ὅτι ποιητῆ iam est in Aldina.

Pag. 128. pro *ἀντὶν* emendat *αἰνραῦ*. Ecce *ἀντὶ* habet Vulcob.

Pag. 130. *Zeus γὰρ οἱ νεμεσῶν ἄν ἀμύνοντι Φετὶ μάχῳ.*
Hunc versum ita vult legi: *Zeus γὰρ τοῖς νεμεσῶν ἄν ἀμύνοντι ἀνδρὶ μάχῳ.*... Posterus eodem prope modo emendavit: *Zeus γὰρ τοῖς νεμεσῶν ἄν ἀμύνοντι Φετὶ μάχῳ.*

Pag. 131. pro *ἔασαμεν* leg. *ἔασομεν*. Vulc. habet *ἔασομεν*.

Unde autem magis de bonitate emendationum conflet, si hoc non debeat argumento esse? Sed profecto optandum foret, ut, qui de bonis liberis bene mereri cupiunt, iis suppeterent editiones principes librorum, aliaque subsidia, ne morarentur eos perverſae lectiones, et, loci non nisi vitio recentiorum editorum obscuri: qua re futurum esset, ut aliis in locis tanto magis posset versari sagacitas critica, ubi eam silentium codicum MSstorum et Editorum haud paullo magis desideraret.

LA SAINTE BIBLE, OU LE VIEUX ET LE

Nouveau Testament, avec un Commentaire littéral,
composé de Notes choisies et tirées de divers

Auteurs Anglois.

id est:

SACRA BIBLIA, CUM COMMENTARIO

*expositionis littéralis, concinnato ex selectissimis
annotationibus, atque e diversis Auctoribus*

Anglicis decerpto.

TOMI V. PARS PRIOR.

Amstelædani, apud Marcum Michaelém Rey, 1760.

4. mai. Alph. 1. plag. 17.

Ecce tibi Lector, continuationem Operis, splendore suo iam inde ab anno aerae, qua uti solemus; vulgaris 1743. longe celeberrimi, annunciamus, eamque prae-deuntem adornante iam nunc *Carolo Casio (Chais)*, Viro erudi-

eruditissimo, Pastore ecclesiae Walonensis, quae Hagae Comitum floret. Continuat hoc opus eadē cum splendore, quo coepit, neque quicquam, quod exoptabile illud atque illustre possit reddere, desiderandum relictum est etiam in hoc Tomo, nisi mappae geographicae, quippe haec superfluae: Ingeniosa sane assiduitate in perficiendo hoc opere desudat *Casus*. Praemittuntur huic Tomo, Praefatio in librum *Samuelis* prioris, et duae *Dissertationes* ad explicationem Capitis XXVIII. eiusdem libri pertinentes, quibus spectri, quod Saulo adparuit, qualitas perquiritur. Una est R. P. D. *Calmeti*, desumpta ex huius *Disquisitionibus biblicis*, quae sub auspiciis Viri Cel. sed vix in *aylons* *Eaur. Mushamii*, et cum adpersis eiusdem notis, in linguam nobis vernaculam translata, iamdudum apud nos celebratur. Legitur in versione *Tom. IV. pag. 78 — 136*. Altera est *Stackhousii*, ex Anglico sermone in Franco-Gallicam in hunc finem translata. Sequitur Additamentum quoddam eodem pertinens, ex *Novis Commentariis Historico-Criticis Abbatis d'Artigny*, et quidem e *Tomo V. Art. §. 83.* excerptum: Ipsa huiusce *Tomi V. Pars I.* complectitur non nisi *priorem Samuelis librum: Pars II.*, quae mox est in lucem proditura, posteriorem continebit. Decerpere ante omnia quaedam nobis liceat ex *Praefatione Cl. Casii. Hieronymus* in Versione duos Samuelis libros, ut olim origineteus fuerant, uno eoque continuato libro in latinum ex hebraico transfudit: LXX. in duas partes dispescuerunt hoc opus, adiecta denominatione *de Regnis*; eos dein secutus est Auctor Vulgatae, mutato paulum titulo *de Regibus*. Meliora eligens, cum recentioribus omnibus, Auctor noster, nomen et divisionem codicis Hebraici in *librum Samuelis unum atque alterum* retinet. Samuelem nonnisi Auctorem librorum istorum, post Spiritum sanctum, primarium esse, cum *Wellsio* declarat, addendis scilicet septem Capitibus ad calcem prioris libri, forsitan per Prophetas *Gad* et *Nathan*. *Grotii* sententiam, *Ieremias* hoc opus tribuentis, recte reuocat, et saltem auctore alio quocumque, Samuele

S. I.

S. 2.

S. 3. 4.

- muele superflite, eodemque divinitus adflato, completum illud atque emendatum esse, contra *Isidorum, Spinozam, Hobbefum, P. Simonem, Clericum*, aliosque sustinet. Emendatum autem revera, atque adauctum esse ab aliis Scripto-ribus divinis, probat locis Cap. V, 5. VI, 18. VII, 1. 2. 15. IX, 9. XIII, 1. XVI, 14. XVIII, 16. XXVI, 15. XXVII, 1. XXX, 25. Sequentia finem, seu consilium scribendi operis, in continuanda scilicet historia populi Dei, qua verae religionis interesset, et enarranda Theocratia pos- tum, respiciunt, vitaeque Samuelis memorabiliora ordine recentent. Theocratiam per reges Israelitarum, etsi quo- dammodo immutatam, tamen nequaquam esse sublatam, rite probat: retentam nempe esse a Deo, qua auctori- tatem supremam; cessasse autem tunc demum, quum Scip- tum ab Iuda penitus ablatum esset, *Genes. XLIX, 10.* tem- plumque destrueretur, adeoque ipse cultus Mosaius abo- leretur. Demonstrationem sumit ex *Warburtoni divina Moysi legatione*, eamque conficit sex argumentis. Primo, regem a Deo, non a populo electum, Deique quasi loga- tum fuisse: secundo, non nisi potestatem, erigendi legum observantiam, minime autem legum ferendarum, conces- sam regi: tertio, reges, tamquam legatos, a Deo subinde remotos: quarto, eandem poenam decretam iis, qui *U- lto Domini*, quam qui Deo maledixerint: (Recte taxare nobis videtur h. l. abusum huius tituli eum, cum Unctos Domini adpellant Reges quoscunque, quippe prae-rogativam, non nisi iis convenientem, qui folio Messiae fede- runt:) quinto, regnum monarcharum Indaeorum semper *regnum Domini* fuisse adpellatum: sexto denique, idolola- tras morti devotos esse sub regibus, uti sub praefectura iudicum. His addidit Noster observationes duas, idem vindicaturas, legem nempe divinam, novo cuicumque Re- gi a Deo praescriptam, *ius regni* adpellatam, *1 Sam. X, 25*: et intercessionem Dei in rebus gerendis insignioribus, prae- fertim imperantibus Saulo et Davide. Caetera docent usum legendi libros Samuelis morealem; allegant eiusdem aucto-
- f. 5. 6. 7. 6. XXX, 25.
- f. 8.
- f. 9.
- f. 10.

auctoritatem canonicam, quippe omni tempore extra dubium positam; atque dividunt libellum secundum *Henricum, Franc. Burmannum, Heideggerum, et Carpozovium*, in tres sectiones principales, historiam Eli Sacerdotis, a Cap. I. ad IV: Samuelis a Cap. IV. ad XII: et regni Sauli a Cap. XIII. ad XXXI. Difficillimam denique, Auctor asserit, esse spartam stabiliendi veram rerum gestarum, in hoc libello enarratarum, chronologiam. Facile vidit Auctor eruditissimus, duces, quos hac in re sequi adhuc solitus est, quorum princeps erat *Usserius*, a verosimili subinde potuisse deflectere. Si e re sua duxisset, perquirere de his opuscula quaedam Theologorum nostratium, (in quorum numero iis, qui vernaculam nostram non intelligunt, *Ordinem Temporum, et Cyclum magnum b. Alberti Bengelii*, et industriae et pietatis nomine merito commendandum duceremus,) forsitan variae dubitationes luci, a nostratibus praelatae, concessurae fuissent.

Sequuntur in opere hoc, post Tabulam chronologicam, secundum Usserium praecipue conformatam, et subinde paullo immutatam, iam memoratae Dissertationes duae, *Augustini Calmeti* altera, altera *Stackhousii*, super Spectro, quod Saulo I *Sam. XXVIII, 1-12*. adparuit, conscriptae. *Calmeti* dissertatio diffusa sane eruditione referata, atque sententis ferme omnium Rabbiorum et Patrum ecclesiae super hac controversia adornata, in iis, in quibus erravit doctissimus Auctor, solide refutata est a *Masheimo* nostro in notis. Istas si consulere potuisset noster, forsitan reiecturus erat et *Calmeti, et Stackhousii, et Artignii* sententias. *Stackhousius* e. c. in hoc toto coelo aberrat, quod mortuos pro lubitu per terras vagari, et adparere amicis posse statuit, ideoque Samuelem etiam, anore, quo ferebatur erga Saulum, commotum, ei adparuisse credit. Sed cum *Calmeto* et *Stackhousio* erravere Patres, et alii, ut *Jacobus Saurin Tomo IV. p. 466. sq. Disputationum biblicarum: Patrikian*, Interpres Anglus: *Delany in Historia vitae et regni Davidis, Israelitarum regis, pag. 363. sq.*

et Petrus le Brun in *Historia critica praxeon superstitioforum*, Tomo IV. pag. 14. sq. Ventilata denuo nuperrime inter nostrates quosdam Theologos, *Schroeterum* et *Schmeersfahium*, et quam vehementissime agitata est controversia. Sed profecto neuter istorum rem tetigisse nobis videtur, licet prior vero aliquanto propius accesserit, quam posterior. Distinguere debebant doctissimi Interpretes in textu historico inter id, quod enarret Scriptor, et illud, quod sentiat aut iudicet. Quum autem Scriptor sanctus omnino adfirmet disertis verbis, et feminam et Saulum cognovisse Samuellem, Saulumque cum Propheta collocutum esse: dubium omne concidat necesse est, sic utique se rem habuisse, quoniam Scriptor Θεόπνευτος memoriae prodidit. Spectrum autem fuisse id, quod conspiciebatur, et cum Saulo verba miscerat, satis exinde elucet, quia verosimile non est, Deum, qui a Saulo penitus recesserat, aut per Prophetas, aut per somnia, aut per Urim ei responsa dedisse, quin pythoniæ gratia Samueli iussisse, aut concessisse, ut adpareret. Ideoque adparitio illa Samuelis non nisi adparitio, seu simulacrum, seu spectrum, id est sensatio, (ut ita dicere liceat,) fuit, ab operatione diaboli immediata profecta. Haec de praemissis sufficiant. Commentarii, qui huic libello subiiciuntur, sunt *Patricki*, *Willeti*, Theologorum, qui *Bibliis Anglicis*, iussu procerum Angliae, Anno MDCXL. notas adperferunt, item *Poli*, *Wellsi*, *Stackhousii*, *Pylii*, *Walli*, *Hearici*, *Mendozæ*, *Whistoni*, *Delanii*, *Spenceri*, *Berrysarii*, *Houbiganthi*, *Collectorum historiae universalis*, et aliorum. Observationes ad chronologiam pertinentes decerptae sunt ex *Ufferio*, *Desvignolio*, *Beufordio*, *Harduino*, *Scaligero*; criticae, historicae, geographicae, et physicae ex *Kennicotti* libro incomparabili, qui Viris doctis quotquot sunt rerum istarum satis gnari, neque obsessi praevindicatis opinionibus magnopere probatur, ex *Doughtaeo*, *Glassio*, *Vitringa*, *G. L. Oederio*, *Witfo*, *L'Empereur*, *Fortun. Scacchio*, *Tarnovio*, *Schultensio*, *Wagenfahio*, *Starkio*, *Lakemaskerp*, *Deylingio*, *Zornio*, *Seldeno*, *Scotto* et *Webstera*, *Saurino*, *Lydio*,

*Lydio, Medo, Victorino Strigelio, Braunio, Claytono, Ludolpho, Buxtorfo, Briffonio, Waterlando, Vatablo, Iunio, Lightfootio, Grotio, Estio, Tremellio, Martianaeo, Buddeo, Schickardo, Bodino, Schuckfordio, Thorndickio, Lewisso, Goodwino, Boulducio, Stillingsfleeto, Bartoloccio, Cunaeo, Venema, Kiddero, Cumberlando, Pfeiffero, Relando, Shawio, Cellario, Sykio, Macknightio, Bernardo de Breitenbach, Cocceo, Perizonio, ex novo Thesauro philologico, ex Bocharti Canaan et Hierozoico, Derhamo, Scheuchzero, aliisque. Sed ohe, iam satis est. Nunc ad memorabiliora quaedam interpretationis ipsius accedimus. Ad 1 Sam. I, 2. Polygamiam licitam fuisse ex dictis et exemplis, h. l. Elkanæ, hominis Levitici, aliorumque monstratur; praecipue ubi prior uxor sterilis reperta fuisset. *Manah achath appajim, vers. 5. eiusd. Capitis*, exponitur per portionem ex optimo, cum moerore mariti amantis datam. *Morid scheol wajjaal, Cap. II, 6.* figurate, et quidem sic intelligendum esse asseritur: *ex infortunio ad felicitatem conducit Deus.* Canticum Annae, II, 1 — 10. non ita recte, uti nobis quidem videtur, est explicatum. Παγα-
Qoi Covoy Angli Interpretes nimia saepe cum temeritate. Ut vindicarent prophetiam 1 Sam. II, 33. tres fecerunt, cum *W. Whiston*o, Sacerdotes, nomine *Abiathar* praeditos: unum, qui Sauli furorem evitaturus ad Davidem se recepit; sed hic numquam Pontifex fuit: alterum Sacerdotem summum, circa ultimum Sauli regnum creatum: tertium eum, qui hac dignitate privabatur a Salomone. *Mekalelim Cap. III, 13.* de filiis Heli Sacerdotis dictum vocabulum, emphaticum esse contendunt, *execrabilis se fecere* Sacerdotes, s. nomini Dei blasphemiam conciliarunt. *Bidbhar Iehovah vers. 21.* intelligendum esse de *Dei filio* putant, qui sensu eminentiori verbum Iehovæ adpelletur. Abductionem arcae foederis in castra *Cap. IV, 4.* a Deo reprobata esse recte sustinent, quia sine rogato Deo id fecerint Israelitæ. Pulveris adersionem super caput, *pag. 35.*
ad vers. 12. signum tristitiæ non apud Hebræos tantum,*

- sed et gentilibus commune fuisse, monstratur ex *Verg. Aen.*
- Pag. 37. XII, 606 — 611. De statu Heli Sacerdotis post mortem, disputant eruditi, ad *vers.* 18, imprudenter quidem nostra sententia. *Saurimus* multa adfert, quibus excusare studet infortunatum patrem, ita ut optima de eius salute sperare non dubitet. *Kosemim*, *Cap.* VI, 2. modo *augures*, modo *sapientes* significare, probatur. *Argax* vocabulum, quo arcula illa adpellatur *vers.* 11. in quam dona principum Philistaeorum coniciebantur, ex lingua Philistaeorum, non Hebraicum esse, creditur. Numerus eorum, quos morte multavit Deus propter temerariam arcae inspectionem, reducit *vers.* 19. ad septuaginta, et significatur, comparationem esse h. l. cum quinquaginta millibus hominum, occisorum inter Philistaeos. *Vajinnahu*, *Cap.* VII, 2. vertitur per verba, *respiciebant* Deum: recte, uti nobis quidem videtur.
- pag. 44. p. 56-57. Ea, quae ad *vers.* 6. de aqua in ieiunio per Samsuelem hausta dicuntur, lectu dignissima sunt. *Mischpat hammelech*, *Cap.* VIII, 11. explicatur per rationem gerendi imperii, qua utuntur reges erga subiectos sibi cives. *Houbigantius* vertit: *Tale sibi imperium arrogabit*. Vocabulum
- pag. 47. p. 64. *jehdal* notare angorem maximum, ad *Cap.* VIII, 5. monstratur. *Jazor*, de Saulo rege, *vers.* 17. dictum, significat *subiuciet*. Ungendi regis caerimoniam non nisi apud eos usitatum fuisse demonstratur ad *Cap.* X, 1. qui primi ex quacumque familia imperio ornarentur; ita Saul, David, et Iehu uncti sunt: et apud illos, quorum successio in disceptationem venerat; ita Salomon unctus est, quoniam Adonias contra voluntatem divinam rex iam proclamatus
- pag. 70. pag. 73. pag. 77. erat. Observationes interpretum circa scholas prophetarum ad *vers.* 5. dignissimae sunt, quae legantur. *Nebhel*, *ibid.* est testudo duodecim chordarum; *Kinnor*, nablium decem chordarum, idemque, quod Graecorum *λύβλα* et *κλύρα*. *Bedan*, *Cap.* XII, 11. inter liberatores populi Israelitici numeratus, quisnam fuerit, in dubio relinquitur. *Ben*
- pag. 80. pag. 81. *fchanah Schaul bemalco*, *Cap.* XIII, 1. sic exponitur: Annum post unctionem imperaverat Saul usque ad tempus,
- pag. 97. pag. 102. *quod*

quam fugaret Philistaeos, et urbem Iabes liberaret, et ideo Gilgale in regno confirmaretur; Anno sequente, seu secundo, elegit tria millia hominum, etc. *Ad olam, vers. 13.* pag. 108.
 per verba, donec subsistet ex te nata posteritas, explicatur. *Rimmon, Cap. XIV, 2.* pro nomine rupis proprio sumitur, in tribu Benjamin sitae. *Ad Cap. XV, 3.* sententia Dei, contra Amalekitas lata, recte defenditur. *Jad, vers. 12.* per *trophaeum*, erectum Carmeliae, explicatur. pag. 113.
Ad Cap. XVI, 14. de Spiritu pravo, Saulo a Deo immisso, temeraria nobis videtur interpretum Anglorum sententia, neque tam ex principis theologicis, quam neophilosophicis concepta. Male autem philosophari nobis videntur ii, pag. 127.
 qui possibilitatem obsessionis diabolicae corporalis ideo plane negare audent, quia qualitates et effectus actionesque spirituum non cognoverunt. De nuditate Sauli, *Cap. XIX, 24.* inter prophetas recte statuunt, non nisi depositionem vestium exteriorum significari. *Ad Cap. XXI, 14. 15.* varia dicunt interpretes de morbo, quo David correptus fuit. pag. 131.
 apud regem Philistaeorum Achisum. Rectissima atque optima nobis videtur interpretatio illa, qua Davidem, terrore perfulsum, ad tempus convulsionibus epilepticis, cum vero delirio coniunctis, fuisse adfectum statuunt, fictionemque tunc temporis locum habere non potuisse asserunt; quae interpretatio textui Hebraico quam maxime respondet. pag. 142.
 Interpretatio verborum *Cap. XXIV, 4. lehasch eth raglav,* per verba: *ut dormiret,* valde nobis arridet, et probe stabilita est hoc loco. Quae ad *Cap. XXV, 39—41.* dicuntur, pag. 170.
 adfectatam magis elegantiam amantium recentiorum redolent, quam mores antiquitatis simpliciores. Locum *Cap. XXVIII, 11.* de apparitione Samuelis apud pythonissam Hendoream interpretantur secundum *Calmetum* et *Stackhousum*, duces erroneos secuti, quod supra iam diximus. pag. 184.
Haggischa-na li haephod, Cap. XXX, 7. recte exponunt per: *indue Ephod in mentem utilitatem,* contra *Cunaeum*, qui statuit, Davidem ipsum induisse vestitum sacerdotalem, ut quaereret ex Deo, quid consilii capiendum sit. *Jachel* de Saulo dictum, pag. 199.
 Hhh 3

dictum, *Cap. XXXI*, 3. sic interpretantur: Saullus ipse, vulnere lethali iam adfectus, in terrore versabatur quam maximo. Sufficiant haec lectoribus nostris. Quod olim fecimus, repetimus et nunc. Precamur Editori doctissimo vires corporis tales, quae contentionem animi sustinerè valeant. Quantum enim adhuc illi est maris aequor arandum.

GEORGH GOTTL. BOERNERI I. U. D. DE
modis sancienti foedera pacis Imp. R. G.
Commentatio.

Francofurti, 1759. plag. 7. quatern.

Non illam, quae ante Pacem Westphalicam adhibita fuit in foederibus pangendis, rationem; doctus Auctor commemorandam sibi in hoc libello proposuit, sed ab hac demum Pace, qua felicitas publica Imperii stabilita et confirmata est, scribendi initium fecit. Hinc enim pacis componendae ratio novam quasi faciem accepit, quoniam illud obtinuit, ut non solum Imperator, ut antea, pacem sanciret, sed omnes etiam Imperii status suas partes agerent. Descriptus vero est hic libellus in septem Capita. Desinit in primo Auctor foedera pacis Imperii, et naturam eorum explicat. Foedera pacis Imperii R. Germ. ait esse pacta ab Imperatore et Statibus inter se, vel ab Imperatore et Statibus cum exteris imperantibus, belli finiendi causa, sub variis conditionibus inita. Hic simul multis id agit, ut Imperatorem et Status coniunctim ius foederis sancienti exercere debere demonstraret. In secundo Capite ostenditur, quando ius pacis faciendae cum Statibus Imperii communicatum fuerit. Dissentit Auctor a Spenero, qui a primordio regni Germanici consensum Statuum Imperii necessarium fuisse tradidit; existimat potius, eo tempore Status Imperii ad pacis Imper. negotium, cum consilii dandi splendorisque augendi

di causa, tum ad vitandas suspiciones contentionesque, ab Imperatore adhibitos fuisse. Imperator Sigismundus de-
 num A. C. MCCCXXXI. in comitiis Noribergensibus
 hunc consensum Statuum Imperii instituit. Pergit Auctor
 ad varios modos, quibus a Pace Westphalica inde foede-
 ra pacis Imperii sancita fuerunt, et in Capite tertio illum
 maxime sollempnem, et dignitati Imperii consentaneum mo-
 dum proponit, ubi negotium pacis in conventu totius
 Imperii conficitur. Maxime vero hoc Auctor ex histo-
 ria Pacis Westphalicae illustrat, et in Capite quarto de al-
 tero modo faciendi foedera pacis Imperii exponit, quo
 foedera ab Imperatore et Deputatis Statibus Imperii san-
 ciuntur. Qua occasione Auctor de Deputationibus Im-
 perii in univrsam disputat, et earum imprimis Imperii
 Deputationum extraordinariorum, extra Comitiam habita-
 rum, mentionem facit, quas nonnunquam pacis Imperii
 faciendae causa institutas fuisse legimus. Deinde Auctor
 de constitutione Deputatorum, et de ratione tractandi dis-
 serit. Transimus ad Caput quintum, in quo lex illa Ca-
 pitulationis: ubi festinatione opus sit, saltem Electorum
 consensum ad foedera pacis Imperii initio requiri: illu-
 stratur, et cum historia, tum sententia illius, explicatur.
 Hic etiam demonstrat, consensum Electorum ad foe-
 dera pacis Imperii, ubi festinandum sit, utilissime et
 sequissime constitutum esse. Sed eiusmodi quoque foe-
 dera pacis Imperii extant; quae solus Imperator, impe-
 trato antea Statuum mandato imperii nomine agendi, in-
 iit cum exteris principibus. De his Auctor in Capite
 sexto agit. Nulla Imperii quidem lege dicit constitu-
 tum esse, ut Imperator ex mandato Statuum foedera pa-
 cis Imperii etiam nomine inire possit; istum tamen mo-
 dum nihilominus valere. Nam ex iure publico et pri-
 vato universali constare, quemlibet exercitium iuris sui,
 aliusve negotii, alteri demandare posse, nisi pacto aut
 lege speciali prohibeatur; quemlibet etiam mandato, hoc
 est

est pacto de negotio gerendo, tantundem obligari quam facto proprio. Ter data est Imperatori a Statibus universis facultas, suo nomine foedera pacis faciendi: nimirum Carolo VI. ad faciendam Imperii etiam nomine, pacem Badensem; in negotio pacis Viennensis, Anno MDCCXXV. cum rege Hispaniae imitae; in altera pace Viennensi cum rege Galliae A. MDCCXXXVIII. pacta. Observat Auctor, ex his exemplis elucere, mandata Imperii tum demum postulata fuisse, cum de pacis conditionibus in foedere quodam praeliminari iam convenisset: quae tamen ratio iuri Statuum, ad foedera Pacis Imperii concurrenti, repugnare Auctori videtur. In Capite septimo V. Cl. exemplum pacis proponit, a solo Imperatore, suo et Imperii nomine factae, cui deinde Statuum assensus accesserit. Etsi enim Pax Westphalica consensum omnium Statuum ad foedera pacis Imperii requiri constituerat, in proximo tamen pacis Noviomagensis conventu, Anno MDCLXXVI. inchoato, hic consensus neglectus fuit. Quod quidem exemplum copiose ab Auctore, et docte, ut reliqua omnia, illustratur.

NOVA ACTA ERUDITORUM,

publicata Lipsiæ

Calendis Augusti Anno MDCCLIX.

CONTINUATIO SECUNDA EMENDATIONUM HEUMANNIANARUM

TERTULLIANI.

Duo prima *Apologetici* capita in *Pociles* meae primo *Tomo* partim interpretatiope illustravi, partim emendavi: et *primum* quidem *caput* p. 27. sqq. *secundum* p. 197. sqq. Reliqua capita eodem modo pertractavi in *Tomo secundo Miscellaneorum Groningannorum* p. 470. sqq. Superfunt tamen plura in *Apologetico* hoc partim corrigenda, partim interpretanda: quae nunc exhibeo ad paginas editionis Havercampianae.

Pag. 46. lin. 2. pro *nesciunt* lege *non nesciunt*. Error typographi.

P. 57. lin. 2. lege *erit*. *Homo*.

P. 63. lin. 4: *Qui sicut non palam ab eiusmodi hominibus (Christianis) poenam dimovit, etc.* Lipsius in nota ad libri sui secundi *de cruce* caput 14. p. 131. rescribit: *Qui sicut palam*. Quod ait Tertullianus, (ita pergit,) posis vel ad *curisfragium* referre, vel ad *vivicomburium*, quo affici accusatores Christianorum iubet Imp. M. Aurelii epistola, apud Onufrium in *Fastis* expressa.

P. 75. lin. 3. *de die, von Tage zu Tage*.

P. 104. lin. 2: *ἐλαυνε, dicebant, τὴν μητέρα*. Clericus in *Tomo decimo quinto Bibliothecae suae antiquae et novae*

- p. 106. pro *ἄλασσε* rescribit *ἔβιβε*, et hanc scripturam docet esse verisimillimam. Adicio verba Ciceronis Lib. IX. ad fam. epist. 22: *Cum tibi dico BINI, tu facis, quasi ego Graece. (Bives) dixerim.* Et in Epicteti *Enchiridio* cap. 63. pro *ἐπι πολὺ πίναω* rescribo *βινεῖν*, et de leo *ὄχευεν*, (*coire cum muliere*,) quod margini adscriptum fuerat ab aliquo, qui verbum *βινεῖν* erat interpretaturus. Si honestatis aliquis studiosus pro *βινεῖν* scripsisset *πίναω*, sublaturus etiam erat verbum *ὄχευεν*.
- Pag. 106. lin. 8. pro *virgine continentia*, lege *virginea continentia*. Tò *virgine* perindocte defendit Havercampus.
- P. 114. lin. 5. pro *par*, male Wopkeminus in *Obs. misc. crit.* Tomi decimi libro primo p. 38. rescribit: *pater est*.
- P. 122. lin. 2. pro *militarior*, Clericus p. 107. rescribit *militior*. Malim *moderatiior*.
- P. 126. lin. 3. et 4: *Cervices ponimus? ante plumbum, et glutinum, et gomphos, sine capite sunt Dii vestri.* Scaliger, cuius loca plura, in quibus hanc suam correctionem exhibuit, Havercampus indicat, ita legendum censebat: *Cervices ponimus ante plumbum: glutinum et gomphos capiti sunt diis vestris.* Reicit hanc emendationem Gatakerus in *Adversariis suis posthumis*, cap. 16. p. 562. atque ita rescribit: *Cervices ponimus, ante plumbum et glutinum et gomphos, sine capite sunt dii vestri.* Interpretatur hoc hisce verbis: *Cervices ponimus, ubi capite pleclimur. At dii vestri, ante plumbum et gluten et (lignos) clavos, quibus truncis suis simulacrorum vestrorum capita committuntur, capitibus caruere.*
- P. 132. lin. 6. sq. *Domesticos deos, quos Lares dicitis, domesticam potestate tractatis, pignerando, venditando, deman-tando, aliquando in cascabatim de Saturno, aliquando in trullans de Minerva, ut quisque contritus atque contusus est, dum diis colitur, ut quisque Deum sanctiorem expertus est domesticam necessitatem.* Hunc locum admodum verisimiliter emendat, et firmed interpretatur Christius, in *Noctium suarum Academicarum Observations* XXVI. p. 293: *Domesticos*

*messios deos, quos Lares dicitis, domestica potestate (pro
iare patris in familiam) tractatis, pignerando, venditando,
demutando. Aliquando in cacabulum de Saturno (itur, con-
flato simulacro:) aliquando in trallam de Minerva. Et
quis non contritus (lapidibus) et concussus est (verbere),
dum diu solitur; ut quisque dominam sanctiorem expertus
est domesticam necessitatem, id est, prout quisque diu in
sacrario repositus, periclitatus est scapulas praebere sae-
pius, si infortunium ingrueret, et imperaret praesen-
tius et sanctius Numen, domestica scilicet irati domi-
ni clades seu necessitas. Eodem modo Martialis Lib.
VIII. epigr. 40. Priapo suo, nisi recte data servet loca,
caminum interminatur, igne comburendo.*

Pag. 135. lin. 5: *obba*. Cuiacius in *Observationum et Emenda-
tionum* Lib. XI. cap. 7. ait: *obbam* esse poculi genus,
nominari etiam *obuam*, et speciatim ita vocari vas, quo
libari solebat mortuis.

P. 148. lin. 21: *moeckum Anubim*. Quam historiam respi-
ciat Tertullianus, docet Clericus ex Iosephi *Antiq. Iud.*
Lib. XVIII. cap. 3. (editionis Hudsonianae) §. 4. To-
tam eam recitat p. 107 — 112.

P. 159. lin. 5: *cum sua Epona*. Recte hic rescriptum esse
Epona, docet etiam Iac. Phil. Tomasinus, in *Libro de
donariis ac tabellis votivis*, Cap. XXXI. p. 210.

P. 160. lin. 1. et 2: *qui crucis nos religiosos putat, conse-
craneus erit noster*. Lud. Bourgetus, in epistola quadam
ad Cuperum; quae inserta est *Novorum Miscellaneorum
Lipsiensium* Tomo nono, ibi p. 345: plures commemo-
rat editiones Pontificiorum, in quibus legitur: *qui cru-
cis nos non religiosos putant*. Scilicet ut crederentur
Christiani iam Tertulliani aevo adorasse crucem. Hoc
quoque exemplo, inquit Bourgetus, doceamur, quanta
sit Pontificiorum audacia in corrumpendis veteribus
auctoribus.

P. 169: *Deus Christianorum ἐνεκρίσθης*. Clericus p. 113.
rescribit *ἐνεκνευήσθης*. E. A. Schulzius in *Fasciculo primo*

Exercitationum philologicarum, Berolini 1755. edito, et quidem in Exercitatione secunda p. 30. legit *Ononychotus*, et hanc scripturam in permultis paginis sequentibus studet reddere approbatione dignissimam. Theodorus Haseus, cum in Libri sui *de ἐνοχάρτης*, capite primo §. 10. p. 14. sqq. plurimorum Criticorum adduxisset de hoc verbo coniecturas, tandem Desiderio Heraldo assentitur, scribenti *ἐνονυχίτης*.

Pag. 175. lin. 6. pro *quod* scribe QVOD.

P. 189. lin. 1: *frequentias pleraque montium vastant*. Clericus p. 113. approbat scripturam MS. Fuldenfis, et legit: *et frequentias plerumque montium vastant*.

P. 198. lin. 2. pro *providentias scripta sunt*, Clericus p. 114. scribit: *quas providenter scripta sunt*.

P. 211. lin. 6. pro *utique* Clericus p. 115. recte referbit *ubique*.

P. 211. lin. 10. et 11: *ut credatis Christiani, propter quos non creditis Christianis*. Sensus: ut credatis ac fiat Christiani, quippe qui vos impediunt, ne fidem habeatis Christianis.

P. 213. lin. 1: *multitudinē tot nominum*. Clericus probat p. 116. hanc scripturam

P. 216. lin. 2: *in usum maleolibi frequentat Satanam*. Haec verba interpretatur Clericus p. 117. sq.

P. 217. lin. 3. et 4. pro *everfo sic*, lego: *everfo*. Sic.

P. 219. lin. 2. pro *recogitatu* scribo a *recogitatu*.

P. 222. lin. 6. pro *et curasse creduntur*, lege: *ut curasse credantur*. Sic Minucius Felix cap. 27: *ut curasse videntur*.

P. 226. lin. 7. et 8: *Edatur hic aliquis sub tribunalibus vestris, quem daemone agi confet*, etc. Falsum hic dicere Tertullianum, docet Daleus in Libri *de divinationibus* cap. 7. p. 544. sq.

P. 235. lin. 6: *ut constaret*, id. est, posito, quod constaret, ~~constaret~~ ~~constaret~~.

- F. 238. lin. 5: *Bustires*. Per deum hunc intelligi *Bacchum*, Hottingerus docet in *Historia orientalis* Lib. I. cap. 7. p. 235. sq.
- F. 249. lin. 1: *Romanis fascibus illam*. Defendit etiam Vorstius hanc scripturam in *Libro de hebraismis N. T.* cap. 27. p. 109. sqq.
- F. 253. lin. 1: *Sterculum*. Clericus p. 118. rescribit, e Tertulliani Libro secundo *ad nationes*, *Stercutium*, quomodo adorabant Romani, quia, agrorum stercorem ei curae esse, credebant.
- F. 271. lin. 3: *in manibus esse plumbatis*. Clericus p. 119. sq. docet, *manibus* esse Ablativum, et *plumbatis* Dativum, referrique ad deos vel statuas, sensumque Tertulliani hunc esse: Non putamus, plumbatas statuas in manibus habere solentem Caesarem.
- F. 275. lin. 2: *de pectore gramus*. Interpretatur haec verba Binghamus *Antiquit. Eccles.* Lib. XIII. cap. 5. §. 5. p. 137. sq.
- F. 288. lin. 1: *Hominem memento te*. Etiam Philippum, Macedoniae regem, puerorum suorum alicui hoc delegasse officium, ut singulis diebus ipsi acclamaret: *Philippe, homo es*: refert Aelianus *Var. Hist.* Lib. VIII. cap. 85. Idem Lib. IX. cap. 41. scribit: Pausaniam Lacedaemoniam, cum a Simonide peteret, ut sapiens aliquod monitum proferat, hoc accepisse responsum: *Memento, te hominem esse*.
- F. 293. lin. 3: *civitatem tabernae habitu abolere*. Clericus p. 121. rescribit *obsolevere*, idque defendit.
- F. 309. lin. 3. pro: *ad mortem usque*, rescribo *fidenter ad mortem usquam*.
- F. 313. lin. 5. et 6: *paene omnium civitatum, paene omnes cives Christianas habendo*. Deleo comma. Sensus: Habemus ferme omnes cives omnium ferme civitatum Christianos. Ita etiam interpretatus est Havercampus. Clericus, sententiam Tertulliani non affectus, male

- p. 121. pro glossemate habet haec verba: *paene omnes cives Christianos habendo.*
- Pag. 315. lin. 8: *compulsationibus*, id est, mutuis impulsibus.
- P. 321. lin. 1: *Christianae factionis*. Observa *mimesin*. Vocabant ita ethnici Christianam ecclesiam. Interpretatur semet ipse Tertullianus ultimis verbis *capitis* 39. et primis *capitis* 40.
- P. 321. lin. 2. et 3. sic lege: *ut, qui mala refutaverim, bona ostendam, si etiam veritatem revelaverim.*
- P. 324. lin. 4. *cum velit*, id est, quoties velit.
- P. 325. lin. 1: *iam otiosus*, id est, qui non amplius valent acquirere aliquid labore suo.
- P. 325. lin. 3. lege: *alumni confessione sua sunt*. Notum est, qui dicti sint hoc aevo *confessores*.
- P. 325. lin. 6. lege: *diligant, (ipsi enim invicem oderunt:)* et *ut pro*, etc.
- P. 336. lin. 5: *Haec coititia Christianorum — — convenimus?* Aliter, et quidem recte, distinguit haec verba Clericus pag. 122.
- P. 353. lin. 5: *est*, id est, *licet*. Ita saepe Tertullianus.
- P. 374. lin. 9. verba quatuor ultima: *Deum, non proconfulem, timentes*, iure Clericus pag. 123. delet tanquam glossema.
- P. 377. lin. 7: *et facilius*, pro *et tamen facilius*. *Et pro et tamen* frequenter dici a latinis Scriptoribus, docui in annotatione ad Ciceronis *Orat. post reditum in Senatu*, cap. XV. p. 329.
- P. 386. lin. 1. et 2: *Quid enim Thales ille, princeps Physicorum, sciscitanti Croeso de divinitate, certum renuntiavit, commeatus deliberandi saepe frustratus?* Bene interpretatur haec verba p. 124. Clericus, pro *commeatus* tamen scribens vel *commeatu*, vel *commeatibus*.
- P. 408. lin. 7. pro *statim illic vesica queritur*, legi debere: *illico vos ita quaeritis*, iam alibi docui. En Havercampi, haec verba esse vera Tertulliani verba, putantis, ridicula

cula interpretatio: Hoc mihi videtur proverbium a pue-
culis desumptum, qui mingendi necessitatem ultra ferre
non possunt, vesica lotio impleta, adeoque saepe virgam
metuentes exclamant.

CASP. BARTHII EMENDATIONES CARMINUM,
*editioni Tertulliani Priorianae pag. 630. sqq. an-
nexorum, quorum auctores sunt ignoti.*

Emendationes illae reperiuntur in BARTHII *Aduersariorum*
Lib. XVII. cap. 17.

Pag. 630. vers. 31. recte rescribit: *Sperans, heu! sceleris veniam se stultus habere*, pro: *Sperans, heu! scelerisque viam se stultus habere*. Addit, se postea vidisse, Heraldum iam ita correxisse ad *Arnobium*.

P. 630. v. 336 — 338. pro: *Publice non audens dominum maledicere nude. Secreto ingenio sperans se posse latere. Tandem lux animae carnis captiva tenetur, Desperatorum seruat spes fortior hoste*, ita rescribit:

Publice non audens dominum maledicere, nans de Secreto ingenio sperans se posse latere.

Tandem lux animae carnis captiva tenetur,

Desperato cum certat spes fortior hoste.

Ultima syllaba verbi *publice* corripitur, ut grammatici loquuntur, a poeta, qui et vers. 34. dixit *spiritu*, ultima syllaba brevi. Tertius versus adhuc mendosus est: reliqua recte emendasse videtur.

P. 630. v. 40. pro: *Cuius amicitiae auxilio, patientia poena*, recte rescribit: *Cuius amicitia auxilium, patientia poenam*.

P. 630. v. 82. pro: *nulla praecepta locutus*, scribit recte *nullis praecepta locutus*.

P. 630. v. 89. pro *habet*, minus recte scribit *amat*.

P. 630. v. 114. pro *perenti*, recte scribit *redempti*.

P. 630. v. 118. male corrigit. Recte scriptum est *decepti*.

P. 631. v. 145. male rescribit *anne illud*, pro *aut illud*.

- Pag. 631. vers. 149. recte rescribit *incredibili* pro *incredibile*: sed *haut* pro *aut* non recte.
- P. 631. v. 150. non recte scripsit *si vos*, pro *si vos*. Caeteras in *capite* hoc exhibitas a Barthio sive correctiones, sive corruptiones, praetereo.
- P. 639. Hoc *de iudicio Domini* carmen e pervetusto MS. correctius editum est in *Collectiois monumentorum Martenianae* Tomo IX. p. 3. sqq.
- P. 642. Carmen hoc, *Genesis* inscriptum, e MS. perfectum recusum est in eodem Tomo p. 14. sqq.
- Carmen hoc emendare studet *Barthius* Lib. XVII. cap. 19. Is
- P. 642. v. 2. pro *Namque* male scribit *Iamque*.
- P. 642. v. 65. recte rescribit *ne fors malum*, pro *ne fors malum*. *Malum* enim hoc loco pomum est.
- In eodem *capite* carmen *de Sodoma* emendare conatur.
- P. 643. v. 6. pro *mandaverat*, male rescribit *damnaverat*.
- P. 643. v. 40. *lux altera*; id est, tuna.
- P. 643. v. 41. pro *redendum*, scribo *retentum*.
- P. 643. v. 42. pro *nunc passa libido*, scribo *nefanda libido*.
- P. 643. v. 44. Quo *luxus genitura vocat*, non recte emendat *Barthius*. Interpretari debebat haec verba: Quo *luxus genitura vocat*? Quò est adverbium, et *luxus* est genitivus. Uti dicimus: *ed dementiae processit*, sic *Tertullianus* scribit: *quò luxus*. Iam horum verborum: *quò luxus genitura vocat*? hic est sensus: Ad quantum *luxum* vos vocat et incitat *genitura*, hoc est lascivia?
- P. 643. v. 48. pro *terram lege per terram*.
- P. 643. v. 49. pro: *Omne genus luxu genus est: nisi foemina conuix*, scribe: *Omne genus duplex: non est, nisi foemina, conuix*.
- Idem *Carmen* *Barthius* Lib. IX. cap. 8. non corrigit, sed illustrat.
- Etiam *Ioh. Erid. Gronovius*, qui nec dubitat, *Tertullianum* esse carminis huius Auctorem, in *Observationum* suarum

suarum in *Scriptores ecclesiasticos* cap. 22. multas Barthii, quem semel duntaxat nominat, correctiones reiecit.

Sequentur propediem *Variae annotationes ad Tertullianum*, e. g. de Versionibus librorum eius.

APOLOGIA VINDICIARIA PRO BEROSO
Anniano, ut vocant, eiusve Antiquitatum opusculo, iniuste a quibusdam, velut hypobolimaeo, quondam traducto: itemque pro Berosi filia, Sibyllarum novissima, contra adversariorum quorundam obiretationes:
Auctore P. ANGELO FLOERCHEN, Ord. S. Benedicti Professi Hildefsi ad S. Michaelem.

Hildefsi, apud Harzium, 1759. plag. 6. octon.

Notum est, *Iouannem Annium*, Viterbiensem, primum, Se- culo decimo quinto exeunte, Berosi antiquitatum opusculum edidisse quidem, sed non paucis, qui hunc libellum vel ab ipso Annio, vel ab alio, inepte diligenti et ingenioso homine compositum, et Beroso factum tributum credebant, fraudis et imposturae suspicionem iniecerunt. Suscepit igitur Annii defensionem iam olim *Franco. Marianus*, Oratione, anno 1733. Romae edita. Idem agit Auctor huius Apologiae, dum, quasi pro aris et focis, ut ipse ait, pugnaturus, quaecumque suae causae inserviant conquisi- vit. Sunt vero huius defensionis Capita sex. In primo col- legit Auctor, quae de libris, ingenio, et doctrina Berosi, apud antiquos scriptores invenit: in altero argumenta, quae hoc opusculum Beroso tribuant, exponit. Primum, ait, *Iosephum*, in Lib. I. contra Appionem, scribere, Berosum anti- quissimas secutum historias, de arca, de diluvio, de Noa, de posteris Noae, de monte Gordyeo in Armenia, varia memoriae prodidisse. Iam vero non solum Berosum, se ex vetustis Chaldaeorum et Scytharum libris suam historiam hausisse fateri; sed etiam, quae Iosephus se apud Berosum legisse testetur, in hoc opusculo legi. Deinde omnia

Kkk

(ut ait.) in hoc libello commemorata Chronologiae reson-
dent, et plurima eodem modo a Diodoro Siculo tradun-
tur. Atque haec *proba*, (utimur verbis Auctoris, neque la-
tinis, ut saepius, neque elegantibus,) *validissima* Auctori vi-
detur; genuinum esse Berosi opus. Porro, quae in hoc
opusculo de Noa et diluvio traduntur, limpidissimo decur-
runt stilo, neque dissimili illius Historiae Chaldaeorum,
quantum ex paucis, a Iosepho prolatis, colligi potest. *Est*
opusculi stilus non solum limpidissimus, sed et profundus et gra-
vis: singula verba suum pondus habent, suamque peculiarem
rationem significandi; (quid haec sibi velint divinare non li-
cēt;) *nullum redundans, ita ut sit stilus Berosi doctrinae fama*
dignus. Constat denique, Berosum Chaldaicam Historiam
fusiori stilo conscripsisse; constat etiam ex Iosepho et Fre-
culpho Lexoviensi, eundem Berosum ex Chaldaicis libris *De-*
florationem, i. e. breve compendiolum edidisse: dudum
igitur ante Annium *Defloratio Chaldaica* Berosi extitit, ne-
que ille huius Auctor esse potest. Haec sunt, quae Auctor
pro opusculo hoc Berosiano dicenda esse putavit. Nos
quidem veremur vehementer, ut haec acutioribus satisfaciant: et,
quamvis neque Beroso suum foetum, neque
aliis haec suas delicias eripere velimus, rem tamen longe
pluribus melioribusque argumentis confirmandam esse ar-
bitramur. Primum telum Auctoris valde plumbeum, immo
ligneum est. Conveniat hic Annianus Berosus cum Beroso
Iosephi. Quid inde efficitur? Nonne loca Iosephi,
ubi Berosi mentionem facit, illi, qui hunc libellum effinxit,
nota esse potuerunt? Quicumque e talem fucum hominibus
facere voluit, eum verisimile est diligenter antea veteres
scriptores excussisse, et inde repetisse omnia, quae suo
consilio inservire credidit. Legat mihi aliquis Consolatio-
nem Ciceroni a Sigonio, aut quicumque ille fuit, *affertam*,
et facile, quam astute homo iste fallaciam suam exornaverit,
intelliget. Quam aptis exemplis utitur! quam callide
historiam eorum temporum attingit! Atque eodem modo
ad alterum argumentum respondeamus. *Nonne etiam alius*
praeter

praeter Berosum Chronologiam cognitam habere potuit? nonne idem ille impostor Diodorum Siculum legere? Quomodo etiam Auctor omnia Chronologiae respondere affirmare possit, cum ipse infra pag. 32. nec exiguos, nec paucos errores, proponat? Stilum Berosi minime miramur Auctori placuisse, qui satis in hoc libello ostendit, se aliarum rerum, quam deliciarum sermonis, intelligentiorem esse. Nos quidem paucos fore arbitramur, quibus, et Berosi, et Auctoris libellum legentibus, non in mentem veniat illud, ab ista pitissanti apud Terentium in coena dictum:

asperum

Pater hoc est: aliud lenius fodes vide.

Accedit, [ut taceamus ex paucis illis, a Iosepho laudatis, locis, non satis de Berosiano scribendi genere iudicari posse,] caute esse de hoc opusculo, Chaldaice procul dubio a Beroso scripto, pronuntiandum. Sed non de eo agitur, num elegans sit liber, num dignus fama Berosi, (taliam enim ab astuto impostore facili imitatione exprimuntur:) sed an Berosi sit quaerimus. Quare nihil Auctoris causam iuvat, extitisse olim Berosi librum: quis enim hoc negat? Illud probare debuit, eum librum, qui nunc sub Berosi nomine circumfertur, a nullo alio conscriptum esse, quam ab illo, cui tribuitur. Sed haec obiter. In tertio Capite diluere conatur Auctor, quae Varrerius contra Berosum Annianum protulit. Utinam ab aculeatis dictis abstinuisset, quibus neque Varrerium confutat, neque meliora nos docet, sed animos lectorum irritat, neque bonam de sua humanitate opinionem concitat. In Capite quarto varia disputat de Berosi opusculo, quorum praecipua haec sunt: et si ex librorum brevitate opus mutilum ac deminutum videatur, esse tamen illud totum et integrum, et ab ipso Beroso abbreviatum: quoniam Annius in praefatione hoc testetur, verisimile esse, ipsum Berosum suum opusculum in quinque partes dividisse: verum libri titulum esse *Desflorationem Chaldaicam*, atque sic a Freculpho Lexoviensi laudari: multa in Annii commentariis inveniri inepta, multa

quoque ingeniose excogitata: Transimus ad Caput quintum, in quo de tempore, quo Berofus vixerit, Auctor exponit. Cuius ex sententia Berofus, *secundum rationabilem chronotaxim*, natus A. m. MMMDCLXXV: Belisacerdos factus A. m. MMMDCC: exul A. MMMDCCXVIII: in Coe insula docuit A. MMMDCCXX: Historiam Chaldaicam Antiocho Theo inscripsit A. MMMDCCCLXXV. (vel Anno MMMDCCCLXXIII.) iam nonagenario maior: Tandem Auctor, in ultimo Capite, quaedam in Berofii opusculo animadversione digna proponit, illiusque in historia errores refutat. Haec de prima huius libelli parte. Venimus ad alteram, in qua Auctor historiam Sibyllarum conseruit: Agit igitur in Cap. II. de Sibylla Babylonia; in Cap. III. de Sibylla Phrygia; in Cap. IV. de Sibylla Libya; in Cap. V. de Sibylla Delphica; in Cap. VI. de Sibylla Erythraea seniore; in Cap. VII. de Sibylla Cimmeria; in Cap. VIII. de Sibylla Tiburtina; in Cap. IX. de Sibyllis Colophonica et Samia; in Cap. X. de Sibylla Hellepontica; in Cap. XI. de Sibylla Cumana. Hic multis id agit Auctor, ut lectoribus suis persuadeat, non hanc solum, sed reliquas quoque Sibyllas, de Christi nativitate, perpeffione, cruce et morte, multa praedixisse; id quod in primis ex Virgiliana Eclog. IV. apparere existimat. Neque satis habet, hanc suam opinionem, (utamur enim leviori verbo; quam res postulare videtur,) proponere tanquam lusum ingenii, sed *impiam calumniam, et nefariam criminationem* esse pronuntiat, Patribus fidem in hac re derogare velle: Unde de reliquis facile iudicari potest. Transit Auctor in Cap. XII. ad Sibyllam Babylonicam iuniorem; ubi tamen non dum intelligimus, cur librum *Apologiam vindictariam contra aduersariorum quorundam obtractions* inscripserit. Neque enim accusationem, neque defensionem invenimus; nisi fortasse haec illud referas, quod Gallaeus S. Iustini de hac Sibylla suavem fabulam in dubium vocavit. Magnam profecto Auctor gratiam inierit, oportet; ab hisce vetulis, quarum vitam totam tam accurate examinavit, nihil ut praeter-

praeterea, quam descriptionem vestium, quas gestaverint, desideremus. Estne operae pretium inquirere, cur Tirefae filia Daphne appellata sit? pag. 52. an vere dicatur Hierophile Erythris nata? pag. 56. utrum sexta Sibylla Simmeria an Cumana appellanda sit? pag. 58. utrum per masculinam lineam a Calchantis filio descendat Lampusa, an potius per femininam a filia eius? pag. 63. Sed constat etiam olim fuisse, qui scire voluerit, quid Sirenes cantarint? quae fuerit Hecubae mater etc. Coronidis loco imposuit Auctor praetorium suae *Archaeologiae oecumenicae*. Recte praetorium inscripsit istas pagellas, plenas laudum suarum. Adscribimus pauca: tam praeclara in operis frontispicio reperies *Perillustrium respective, Eximiorum, Clarissimorumque Virorum DDrum., Profess. Publ. etc. testimonia, tam insignia encomia, quam nullo unquam in libro conspexeris* —: nunc meam quoque tibi sententiam expectorabo. Disco igitur hoc opus *Archaeologicum omnem lectoris fidem omnemque spem et expectationem excedet*. Latuit procul dubio Auctorem, quod est in proverbio: *uino vendibili non opus est hedera.*

DIPLOMATARIA ET SCRIPTORES HISTORIAE
Germanicae mediae aevi, cum sigillis aeri incis, opera et studio CHRISTIANI SCHOETTGENII, Rect. Scholae ad d. Crucis Dresd. et M. GEORGH CHRISTOPH. KREYSIGII, accedit Praefatio CHRISTIANI GOTTLIEB BUDERI, D. Consil. Aul. Duc. Sax. Iur. Publ. Feud. et Hist. Prof. Faculi. Iurid. Senioris in Acad. Ienens, de Isineribus eruditorum Vinorum rei historicae fructuosiss. TOMUS II.

Altenburgi, typ. et sunt. Richteri, 1755. Alphab. 5. tab. aen. 6. fol.

Complectitur aliter hic Tomus viginti opuscula, antiquitates Germanicas illustrantia, eaque minime contemnenda. Sunt vero haec: I. *Regnum latinum*

Kk k 3

Pri

Privilegiorum, Confirmationum, aliarumque Gratiarum Ferdinandi I. Regis Hungar. et Bohem. ab Anno MDXXVII. ad A. MDLXII. Sunt Litterae hae, quarum numerus ad CLXV. excurrit, ex libro, quem dicunt, copiali et coaevo, repetitae. Quoniam saepe complures una eademque formula erant conscriptae, brevitati consuluit ita Kreyfigius, ut minus necessariis recisis, argumenta tantum, ubi visum est, proponeret. II. *Christiani Schoettgenii Analekta Monasterii Offecensis.* Iam Sartorius historiam huius monasterii in Bohemia, ad fines Misniae, non procul Teplicio et Doxano, siti, paucis complexus est. Neque tamen ille integra documenta exhibuit, neque omnino omnia huc spectantia protulit. Quare Auctor, benigna fortuna documenta aliquot nactus, quod ille inchoatum reliquerat, perfecit. III. *Diplomata Miscella Bohemiae XVII. ab A. MCCXCIII. ad A. MDCXIII.* In his eminent prae aliis IV. Georgii Regis Bohem. tabulae pacis, Imperatorem inter et Ludovicum Palatinum ad Rhenum, initae, A. MCCCCLXIII. et V. Uladislai, Regis Bohem. restitutio pacis A. MCCCCLXXXIV. IV. *Calendarium ecclesiae Cathedralis Misnensis.* V. *Anniversarium monasterii S. Afrae, quod fuit Misnae.* VI. *Mortilogium ecclesiae collegiatae Czensis completum, per Philippum Holler, eiusdem ecclesiae Canonicum MDLXX. excerptum a Kreyfigio.* VII. *Calendarium Numburgensis ecclesiae Cathedralis, sive memoriae eorum, qui liberalitate sua ecclesiam cathedralem Numburgi iuvarunt.* Ipse vidit Kreyfigius, non paucos fore, qui haec, tanquam nullius momenti, aspernentur, indignaque publica luce existiment. Neque tamen eiusmodi chartis insignem usum in Geographia aevi, et Genealogia nobilium, denegandum esse arbitratur. VIII. *Codex diplomaticus monasterii Buch, ab A. MCXCII. ad A. MDXIX.* Maximi usus esse hunc Codicem, CCLXXXIX. chartas continentem, in historia Misnensi, et praecipue in historia urbis antiquissimae Belgern, huic monasterio olim subiectae, merito Kreyfigius iudicat. IX. *Chr. Schoettgenii Historia Burg-*

Burggravorum de Leisnig, cum codice Probationum. Propositum fuit Auctori, ut Schwobii de hac re libellum, a Menckenio Script. R. G. Tom. III. insertum, et emendaret, et augetet. X. *Codex Probationum, Historiam Urbis Penig simul illustrans, ab A. MCCCXXXVIII. ad A. MDXXXV.* Continet hic Codex chartas L, et cum praecedenti materia ideo coniungitur, quoniam urbs Penig a longo tempore dictis Burggraviis subdita fuit. XI. *Reliquiae diplomaticae Sanctimonialium Beutitzenfum, ab A. MCCXVIII. ad A. MDXVII.* Absolvitur hic Liber chartis CXXIV, et monumenta exhibet multo emendatiora illis, quae in Hornii Biblioth. Saxon. manual. de hoc Conventu leguntur. XII. *Chartarium Abbatiae Bosau, ab A. MCXVIII. ad A. MDXLIX, urbi Cizae vicinae.* Chartae proponuntur XCI, quarum ope corrigi possunt, quae apud Leuckfeldum et Schamelium exhibentur. Utrumque enim in apographa manca et mutila incidisse Kreyfignus dolet. XIII. *Chr. Schoettgenii Dissertatio de Nomine Rutheni, quo Advocati de Plauen iam ab aliquot seculis utuntur.* Coniicit Auctor, rationem huius cognominis inde petitam esse, quia Henricus ille, quem primum Rutheni nomine usam esse legimus, vel Russiam petierit, ibique militaverit Ruthenis; vel extra Russiam quoque in exercitu ipsorum stipendia meruerit. Intelligit vero Russiam minorem, in meridionali Poloniae parte sitam, cuius duces vel reges illis temporibus multa gesserunt cum Polonis bella, et cum Germanicis principibus connubia interdum contraxerunt. Fundamentum suae coniecturae Auctor inde accessit, quod illo, quo primus Ruthenus vixit, tempore, alii illustres Viri cognomina ab iis regionibus acceperunt, quas peragraverint, vel in quibus aliquamdiu commorati sint. XIV. *Anastasis Elisabethae Senioris, Landgraviae Thuringiae, ut et Misniae Marggraviae, Diplomate authentico restituta, ac varii generis observationibus illustrata, Auctore D. Henr. Gottl. Francke, Iur. Publ. P. P. ac Sacr. Pal. Com.* Agit primum Auctor de marito Elisabethae, Alberto II. Land-

Landgraviò Thuringiæ et Marchione Misniæ, illumque docet minime talem principem fuisse, qualem quidem vulga depingunt. Exponitur deinde de uxoribus Alberti; et præcipue de tertia, Elisabetha, variaque de illius nomine, quod perperam multi Adelheidem faciunt, natalibusque disputantur. Probat Auctor, et confirmat coniecturam Tenzelii, Elisabetham ex antiquissima Ruthenorum familia ortam fuisse. In medium enim profert diploma aliquod, adhuc ineditum, Friderici Admorsii, in quo legitur: *weserliche Mutter Elisabeth Reufsin* etc. Qua occasione de origine Ruthenorum, et titulo Advocati S. R. I. commentatur. Pergit porro ad Elisabethæ matrimoniâ, ad filiam iuniorè Elisabetham, ad res gestas Elisabethæ senioris, ad annum mortis, et ad varia elogia, quibus ab Historicis condecoratur. Desinit denique dissertatio hæc in enarratione morum, quos Germani in decidendis litibus olim observaverunt. XV. *Chartæ XLII. Monasterii Weidenfium Ordinis Prædicatorum, ab A. MCCCXX. ad A. MDLXI.* XVI. *Annales diplomatici Abbatiae Monasterii in Franckenhausen, ordinis Cisterciensis, Dioecesis Numburgensis, in agro Zwickaviensi olim sitæ.* Incipiunt hi Annales, multis documentis referti, ab A. MCCLXXI. et in A. MDXXIX. desinunt. XVII. *Historia diplomatica Abbatiae Grunhaysenensis, ordinis Cisterciensis, Dioecesis Numburgensis.* Dolet Kreyfzigius, plurima huius Abbatiae diplomata, furore Hussitarum, et rusticorum rebellium, dissipata et dispersa esse. Quæ ex tanto naufragio supersunt, collegit tabulas, atque ex iis historiam ab A. MCCXXXVI. ad A. MDXXXVI. concinnavit. XVIII. *Disquisitione de Iurisdictione et Officiis Wurtembergicis Comitum et Principum Hennebergicorum, cum codice Probationum.* XIX. *Reliquiæ Diplomaticæ Monasterii Veittdorf, Dioecesis Wurtzburgensis, ab A. MCLXXXIX. ad A. MDXXV.* Laudat in præfatione Auctor antiquus Iohannem Zolner, conventualem monasterii; illiusque, scribit, providentiâ omnia privilegia monasterii literis comprehensa iussit in volumine registraliter extari, pro posterorum non im-

modico

modico profectu, imo ampliori utilitate. XX. Codex diplomaticus monasterii Caldenborn, ordinis S. Augustini, Dioecesis Halberstadenfis. Continet hic Codex, (in quo colligendo Kreyfigio usus fuit liber copialis, ita dictus, a *Johanne Efocio*, ultimo Conventus Priore, absque ordine transcriptus,) chartas CCCI. ab A. MCXX. ad A. MDXXXVII.

ELOGIUM
CHRISTIANI WOLFII.

Universi, qua litteris virtutique pretium statuitur, orbis decus nominari meretur *Christianus Wolfius*, qui, incredibili sapientiae ornandae provehendaque studio, scriptisque pari iudicio curaque confectis, id consecutus est, ut omnis Europa, in admirationem tanti nominis conversa, gravissime ferat obitum Viri, qui, ad asseendum veri decus genitus, videtur omnino mori non debuisse. Dignus ergo est, si quisquam, *Wolfius*, cuius memoria in his Actis Nostris, de quibus, dum vixit, unus omnium maxime meritis est, conservetur, et cuius merita, in illustri velut monumento posita, ita intueantur posteri, ut boni eximitentur, mali mirentur et formideant.

Silesiam suis illustravit natalibus *Wolfius*, Vratislaviae, urbe celebri et florentissima, anno superioris Saeculi nono et septuagesimo, IX. Kalend. Febr. (d. XXIV. Ianuar.) post horam VII. vespertinam cum dimidia, in lucem editus. Quamvis, qua quisque hora, quoque horae momento natus sit, parum referre videatur: ii tamen, qui ex cuiusque hominis genitura futurorum vicissitudines fatorem prospici posse et praedici existimant, in eruditorum vitis enarrandis apprime utile esse aiunt, ut genitalis indicetur hora, qua curatius cognita, fata hominum se dicturos pollicentur. Quorum quidem opinioni etsi non magis accederet *Wolfius*, quam Favorinus philosophus apud Gellium: fuisse tamen nonnulla, quae ipsum permoverunt, ut horam, qua nascens primum vitalem hunc spiritum habuit, notandam, et in commentarios suos referendam putaret.

Ienae cum in Mathesin diligentius incumberet, astrologiae quam vocant, iudiciariae, a multis, nec iis indoctis. Viris, plus, quam concedat veritas, tribui intellexit. Quare, ne quid in artis huius mysteriis curiosius rimandis intentatum relinqueret, ipse, iuvenili elatus impetu, verique sciendi ductus studio, hora natalis num sibi esset fatalis exquirere allaboravit, ex praeteritis praesentia, ex praesentibus futura auguraturus. Calculo igitur subducto, rationibusque scrupulosus initis, vidit invenitque multiplicem factorum varietatem, exitu, quod mireris, post multos deinum annos comprobata. Nascendi forte nactus erat parentes, non splendido illos quidem illustrique loco natos, at pios, honestos, et in filio, qui in sex liberorum ordine fecundus erat, liberalius educando, adornandisque futurae doctrinae praesidiis, continenter occupatos. Patre usus est cive Vratislaviensi, qui et domicilium Vratislaviae habuit, et honesto nec illiberali officio victum sibi paravit, coriis alumine subigendis, et ad usum aptandis, operatus. Hic pater, qua erat fide et vigilantia, nihil rerum omnium erat, quod mallet, quam filiolum, quem iam utero inclusum materno studiis liberalibus consecraverat, eruditum evadere. Optatis parentum mire respondit pueruli indoles, quae in ipso fulgebat egregia. Vix tertium compleverat annum, cum libros, ut quisque in manus inciderant, arriperet, iisdemque unice videretur oblectari, discendi cupiditatem, tanquam sitim, restincturus. Ubi paullum adoleverat, cum patre, Gymnasii Elisabethani olim alumno, totos dies interrogando, audiendo, discendoque consumebat. Ab hoc vocabula, flectendique voces rationem, per hulum, et quasi aliud agendo, discibat, ita ut, officina coriarii in scholam conversa, nunquam nisi doctior inde rediret. Ex paterna disciplina, nondum completo octavo aetatis anno, ad scholas, Vratislaviae publica constitutas auctoritate, accessit, et in Gymnasio Magdalenaero profectus sub Magistris haud poenitendis, quorum nonnulli famam nominis sunt consecuti. Initia cultioris doctrinae didicit

didicit a *Pohlio*, cui plus, quam ceteris, quos audierit, omnibus se debere, gratus profectus est. Ab hoc ad humanitatem informatus, graecam et latinam linguam avidè arripuit. Cum hoc domi familiarius versatus, ad pleniorè utilissimorum, quos legeret, librorum cognitionem deductus est.

Cum divino consilio destinatus esset *Wolfus* ad superstitionem saeculi oppugnandam, et tenebras, quibus circumfusa erat philosophia, discutiendas, rationique, de folio velut deiectae, pristinum decus dignitatemque reddendam, mirum non erat, quod adolescentulus et pæne puer ad tam memorabile tantique momenti negotium, abditis quibusdam acrioribusque concitatus stimulis, se prae- pararet. In linguarum cultura non eum sibi partum invenisse visus est, quo mens, rerum cognoscendarum avidissima, expleri posset. Quare, cortice relicto, nucleum gustaturus, ad philosophiam se contulit, philosophorumque scholis diligenter interfuit. Tum temporis innumeris scholasticorum sordibus inquinata erat philosophia; et utilissimis quibusque doctrinis multa nox erat offusa, ita ut, si quis cogitationes suas ac studia ad eam referret, nihil aliud videretur agere, quam barbarorum augere gregem. In hos ergo philosophiae scholasticae hortos cum se deductum videret *Noster*, flosculos, quos decerperet, frustra quaesivit, lolio ubique dominante, sterilique avena. Non tamen remisit studium, sed, animo ad cogitandum composito, lucem scholasticorum tenebris inferre, et, quae cuique termino subiecta esset sententia, diligentius exquirere coepit. Ita se gerendo tantas in philosophia fecerat progressiones, ut ad disserendum aptissimus, exercitatissimos, quin ipsos per saepe Iesuitas, vel ad certamen provocaret, vel provocatus erudite promteque dissentientium infringeret argumenta, et, inciso feliciter dubitationum nervo, victor ex pugna discederet. Quamquam igitur, tanto subtilitatum scholasticarum et conclusionularum, contortarum apparatus instructus, eruditissi-

nis, qui tum Vratislaviae numerabantur, philosophis, et in his maxime *Hanckio*, Nostrum, in Academiam abiturum; examinanti, satisfaciebat; sibi tamen, suaeque veri cognoscendi cupiditati nondum fecerat satis. Cum enim, Logica adiutrice; verum inveniri posse, ex amicis accepisset, quidvis vero potius, quam artem verum invenendi, per scholasticae Logicae regulas adjuvari intelligeret: parum aberat; quin, philosophiae pertaesus, de philosophandi utilitate desperaret. In eo se confirmari senserat crebrioribus *Gryphii*, philosophiae scholasticae insensissimae, dictis, quae eo valebant, ut philosophiam, (neque enim tum temporis poterat aliter facere vir eruditissimus,) risu omnium exponeret; nolletque auditorum suorum, quemquam philosophari.

Ab hoc *Gryphio*, qui inter praecipuos *Wolffi* primo loco nominari debet, per amplam politoris litteraturae circum deductus, varios libros, variasque rei litterariae vicissitudines cognoscendi facultatem sibi oblata sentit. Nihil, praeter philosophiam, in scholis *Gryphianis*, desiderabat *Noster*, qui, instinctu naturae vique occulta incitatus, omnia veri per philosophiam invenendi praesidia cupidissime circumspiciebat. Peropportune ergo, commendatore *Pohllo* suo; et *Neumanno*, Theologo Vratislaviaeque eruditissimo, in philosophiam incidit. Cartesianam, non numeris omnibus expletam illam quidem, at scholastica multo liculentiozem. Certissimum philosophiam, quae contemplatione continetur, licet intulisse, invenibat gaudebatque; at eundem, cum videret, de morum doctrina, integritati suae reddenda; parum cogitasse, ipsum, tum iuvenem nondum viginti annorum, incredibile quaedam inceffebat cupidus, eam philosophiae partem, quae mores confirmantur, emendandi, novisque locupletandi accessionibus. Cui quidem consilio, ad felicem perveniendū exitum, inservire *Ischirshausen* Mentis Medicinam, sibi toties commendatam, credebat; ex quo quidem libello, viam rationemque novae emendi veritates, omnium facillime

facillime cognosci posse sibi persuasit. Legebat ergo *Tschirnhausium*, in spem certissimam magnae inde hauriendae eruditionis ingressus. At cum *Tschirnhausii* Medicinam, nisi rei mathematicae scientia excultus, legere, certe intelligere nemo posset, haerebat *Wolffius*, *arithmeticos* adhuc; ubi vis subtimide, multasque; quae ipsum ulterius progressurum remorarentur, difficultates incidere sensit. Percupide ergo accessit ad Mathesin, cuius solide ascendae debebat nullam sibi occasionem Vratislaviae oblatam. Qui enim in Gymnasio Mathesin docebat, in figurarum mathematicarum nominibus explicandis, usuque globorum, coelestis et terrestis, demonstrando occupati, ultra progredi nec volebant, nec poterant quidem. Legit agitur, sciendi expleturus situm, Euclidem, Clavii enarrationibus illustratum, in Algebra ipsum Clavium, in Arithmetis Horchium, Frisium, alios. Theologiae praeteres, cui se totum consecrare statuerat, plurimum temporis operaeque in Gymnasio impertitus est; quam cum, nisi praefultis historiae ecclesiasticae praefultis, non recte utiliterque disci, iudicaret *Wolffius*, *Krameri*, historiam sacram enarrantis, scholis quam potuit diligentissime interfuit, et a *Neumanno*, qui in Gymnasio omnes Theologiae disciplinas perspicue, copiose, et graviter tradebat, ad fontes purioris doctrinae imbibendos deduci se gaudebat. Hoc duce non modo Theologorum, qui se purioribus sacris addictos profitentur, scripta diligentius legebant, sed rationes quoque secus sententiarum suarum ponderabat momentis, se adversus errorum corruptelis muniturus. Tot ergo multiplicis doctrinae praefultis instructus, abiturum in Academiam meditabatur *Wolffius*, idque suffragante amplissimo Patrum Conscriptorum republicae Vratislaviensis ordine, a quo, quod rogarat, subsidium litterarium tanto facilius impetrabat, quanto exploratione ingenii studiosiorumque antea instituta, dignior existimabatur, cuius studiis, multam olim patriae profuturis, liberalitate publica subveniretur.

Ienam, anno superioris Saeculi nono et nonagesimo, Virorum eruditissimorum, maxime *Hambergeri*, mathematici ad omnem memoriam insignis, fama meritisque excitus, commebat, et duo sibi, quae persequeretur, habebat proposita: alterum, ut philosophiam et mathesin, ad quam, natura duce, rapi se sentiebat, diligentius excoleret; alterum, ut ex Theologorum scholis exquisitiorem rerum divinarum cognitionem in patriam referret, sacerdotis munia, quibus pia parentum simplicitas ipsum, infantem adhuc et puerum, devoverat, obiturus. Humanam sapientiam cum per varias artes scientiasque diffusam esse non ignoraret, eam studiorum inibat rationem *Wolfius*, ut, alias disciplinas ab aliis magistris sibi tradi pateretur. Quare *Treuneri*, *Mülleri*, *Hebenstreitii* in scholis, multiplices philosophandi exercitationes obiit, speique, quem optabat, fructum non cepit illum quidem, at, insolito philosophiae, exquisitus discendae, ardore incensus, occasionem in interiores sapientiae humanae recessus, suoapte ingenio, operaque domestica, penetrandi oblatam intellexit, mathematicae demonstrationis methodique *auxiBeray*, quam in magistrorum scholis desiderabat, ubique conlectari solitus. *Pufendorfii*, ut hoc utamur, philosophiam de moribus, quae tum celebrabatur maxime, domi sibi examinandam sumserat, eo quidem consilio, ut obscuris lumen inferret, confusa discerneret, incerta suis devinciret legibus, idoneisque demonstrationibus communit. Qua quidem exercitatione, privatim suscepta, cum ad morum iurisque naturae doctrinas ab origine causisque repetendas, acrique iudicio discernendas, nihil utilius esse intelligeret: optavit, ut eandem viam, in tradendis ceteris philosophiae disciplinis, magistri, quos Ienae audiebat, persequerentur. Res ergo ut feliciter procederet, ad scientiae methodique mathematicae praesidia confugit, quibus summotis facile intellexit, omnem, quae in philosophando consumatur, operam, eluso irrito conatu, frustra impendi. Proinde, *Hambergero* duce, cui se per-

perpoliendum dederat, novum inibat diligentiae mathematicae curriculum, in eoque, varii generis institutione, exercebatur mirum in modum. Hunc, quanto cum voluptatis sensu, tanto cum fructu, audiebat quotidie, semperque ipsi affuit, five *Sturmii* Mathesin enucleatam, five Mathesin eiusdem compendiarium, aut tabulas in universam Mathesin, explicaret. In *Sturmio* accuratam demonstrandi rationem, Euclideae methodi legibus conformatam, frustra quaesivit, coepitque adeo ipse ea, quae sine demonstratione posita erant, demonstrationibus firmare; id hoc exercitationis genere consecutus, ut par esset in definiendi demonstrandique facultate. Ita, matheseos methodique mathematicae adiumentis fultus, via expeditissima et pede inoffenso progressus est, cum in ceteris philosophiae disciplinis, tum vel maxime in Physica, quam *Hambergerus* docebat, *Sturmii* physicam conciliatricem interpretatus. Quantum ex commentationibus *Hambergerianis* ceperit utilitatis, vel ex eo intelligi potest, quod, uno amplius anno in Academia completo, amicis, quibus multas obiici difficultates et scopulos observaret, mathesin traderet, et, exploratissimam demonstrandi viam ingressus, ea commentationibus redderet explicatissima, quae ipsis impeditiora esse, et plusculum habere difficultatis videbantur. Tanta itaque animi contentione, tamque felici successu, consecutus philosophiam, propius ad metam flectebat, et acutius in dies diligentiusque de novis veritatibus inveniendis cogitabat. In quo mire se adiuvare sensit *Tschirnhausenianae* Medicinae Mentis lectione. In quem librum, ut diximus, cum adolescentulus incidere, multas salebras sibi, nondum Geometriae perito, ex transverso obiectas vidit, quas nunc demum, animo exercitationibus mathematicis probe subacto, facilius superari posse sperabat. Nec fefellit. Alia, correctione modeste adhibita, limabat politius, et, si qua occurrebant enuntiata, quae obscuritatis nonnihil habere viderentur,

ea,

ea, notionibus distinctius evolutis, ita illustrabat, ut ipse *Tschirnhausenus*, cuius adeundi Lipsiæ A. MDCCII nostro data erat copia, commentationes, quas in methodum *Tschirnhausenianam* adornarat, maximopere sibi probari coram affirmaret, iudicii acrimoniam, sollertiamque ingenii *Wolfiani* admiratus. Tanti viri plausu et assensione acrius inflammatus, ad id, quod in philosophia et mathe- si summum est, pleno contendeat gradu, nullis difficul- tatibus, nullis malevolorum oculis, a veritatis investigan- dae propagandaeque consilio dimovendus. Conatibus studioque non defuisse successus, exitu comprobatum exopta- tissimo. Tantum autem aberat, ut philosophia et mathe- sis *Wolfii* curas ita ad se revocarent omnes, ut scien- tiis sublimioribus tribueret nihil vel temporis, vel ope- rae, ut etiam ad religionis disciplinam, et ad rerum divi- narum intelligentiam omnes cogitationes studiaque con- ferret. Qua de causa, in Academia Ienensi, sacrorum interpreses, qui ipsi ad percipienda rerum divinarum my- steria viam monstrarent, adeundos audiendosque putabat, ex his maxime secutus *Beckmannum*, et *Treunerum*, quo- rum utrumque, in tradendis diviniore doctrinae capitulis perindustriam, suspiciebat, ita quidem, ut illius per- spicuitatem, huius acumen ingenique suavitates admira- retur, in neutro autem eam demonstrandi vim, quam ex- spectarat, roburque argumentorum et nervos videretur sibi invenisse. Ab auscultationibus, quibus minus, quam optarat, discendi explebatur cupiditas, animum ad medi- tandi, resque altissimi recessus explorandi studium operam- que convertit, et, ut erat finiendi, partiendi, et, ex me- thodi mathematicae legibus, ratiocinandi satis peritus, ita in rebus sacris tractandis tam feliciter versabatur, ut Theologorum enunciata, confusus per saepe dispersa, apto digereret ordine, enuclearet abstrusa, expediret im- plicita, et alia ex aliis nexa colligaret. Quod vel maxi- me apparuit tum, cum, consensu rostris sacris, frequen- tius

tius et Ienae et Lipsiae, ad populum de rebus divinis diceret, plurimumque ingenii, nec minus lucis, perspicuitatis, facilitatis, ad res gravissimas explicandas adferret. Qua nervose differendi dote quamquam omnibus erat admirationi, sensit tamen, se non tam ad eloquentiam sacram, quam ad contemplationem mathematicam, radiumque in erudito pulvere ducendum esse natum. Quare, natura, vel potius providentia divina moderatrice, eam studiorum inivit rationem, eas obscundas exercitationes putavit, ut omnem operam, cogitationesque omnes, Academicarum rei publicae eruditae usibus, scientiarumque incrementis consecraret, otio litterario cum dignitate fruiturus. Optati fructum tulit uberrimum, aliis post alia gloriae insignibus cohonestatus. Quamquam enim exquisitiori rerum utilissimarum scientia, publice privatimque adhuc spectata, plurimum nomini suo decoris amplitudinisque adiunxerat: mira tamen ingenii meritorumque famae accessio facta est, ubi laureae philosophicae condecoratus honoribus, quos rite petenti Praeses Ordinis sui t. t. *Johannes Schmidius*, A. MDCCII, Lipsiae contulerat, novi nominis dignitatem compluribus variae doctrinae exercitationibus egregie ornavit. Ineunte tertio huius saeculi anno, Magistri ornamenta tuturus, in Academia Lipsiensi, (eo enim, ex complexu spatiusque Academiae Ienensis progressus, se converterat,) conscendit cathedram, ex qua, disputatione in eruditissimorum Virorum confesso habita, tam illustre ingenii lectissimaeque doctrinae dedit documentum, ut Lipsienses, Wolfium Academiae futurum ornamento, augurio haud vano ducti, ominarentur. Luculento enim hoc specimine, quo primum gradum capeffendi muneris academici struxerat sibi, demonstrabat, quantum valeret iudicio, quantum doctrina, ex interioribus philosophiae adytis deprompta. Diu iam multumque de morum philosophia emendanda meditatus, nunc denique hac disputatione primas lineas philosophiae pra-

Mmm

cticae

Eticæ universalis, ad methodi mathematicæ leges attemperandæ, ducebat, idque cum tanto eruditissimi cuiusque plausu, ut ab his velut initiis omnis Wolfiani nominis amplitudo, famæque celebritas, repetenda videatur. *Godofredus Olearius*, tum philosophorum ordinis præses, aditum ad cathedram, more rituque maiorum, novo Magistro aperuerat, conflictuque erudito cum ipso congregiebatur, nonnullis, iisque exquisitis dubitandi rationibus afferendis, ingenii Wolfiani vires iudicii que maturitatem exploraturus. Qui vero cum promptius scientiusque, quam a iuvene eius ætatis sperari poterat, dubitationum nervos a disputatore subtili incidi animadverteret, tantis ipsum condecorabat laudibus, quantis par est eum ornari, qui ultra philosophorum vulgus sapit, et de veritatibus inveniendis, scientiarumque finibus longius proferendis, cogitat. Neque soli *Oleario* Wolfianum philosophiam morum novis augendi accessionibus consilium probabatur, sed ceteri quoque Theologi, et in his maxime *Reschenbergius*, plausu dato, honorificentius quam quisquam crediderit de primo Wolfianæ eruditionis specimine existimabant. In primis *Mentkenius*, cuius animadversioni auctoritatisque censoriæ subiecta fuerat disputatio, laudat eam amicis, ut elegantem, ut solidam, ut exquisitam denique et limitissime elaboratam. Miratur idem methodi mathematicæ, novo et commemorabili exemplo, ad morum philosophiam feliciter applicatæ, vim et nervos. *Leibnitio*, at quam acuto rerum philosophicarum et mathematicarum existimatori! scriptum commendat, nec tam commendat, quam mittit. Misisse enim erat commendasse. *Leibnitius*, lecta dissertatione, suavissime afficiebatur, et, novos Magistri Lipsiensis conatus acumenque admiratus, litteris humanissime scriptis eum cohortabatur, ut, qua via coepisset, pergeret, et, maiora ausurus, melius in dies magisque de veritate mereretur. Quo cum accederet perhonorificum *Tychimachusii* et *Mannavi* testimonium, et

suffra-

suffragatio, tot Virorum eruditissimorum laudibus acutus incitatus, scholas et mathematicas et physicas aperuit, miraque auditorum frequentia, quamdiu vixit Lipsiae, floruit. Nominis auxit famam dignitas amplioris loci, quem A. MDCCIII, disputationibus ex more iterum iterumque habitis, inter Adscriptos Ordini Philosophorum, merito suo, et magna cum laude cepit. Ita, gradibus velut structis, paullatim pervenit ad eam honorum amplitudinem, qua tot in Academiis, quae ipsum, inusitatis cumulatam ornamentis, certatim suum esse cuperent, ad vitae usque exitum explenduit. Anno MDCCVI, quo res Saxoniae, docentiumque adeo circuli, incurfu impetuque Suecorum hostili turbabantur, cepit consilium Lipsia abeundi, litteris vocatus publicis in Giessensem Academiam, ad mathematicam disciplinam tradendas. Iam, collectis vasis, iter parabat: at ipsum, nec opinantem, ad consilium immutandum permovit Virorum, sub id tempus in Academia Halensi summorum, *Stryckii* et *Hofmanni*, auctoritas. Hos enim, cum prius quam abiret ex Saxonia, Halae, honoris officique causa, conveniret, ab utroque impense vehementerque rogatus est, ut in Academia Fredericana, ubi rei mathematicae, tum laboranti fere, subveniendum erat, maneret potius, quam de itinere tam molesto, tam ancipitis eventus, ad Hassos suscipiendo cogitaret. Quid Noster? Diu animo multumque in diversa versato, nescit, maneatne an abeat. Tandem persuasum inductuque *Leibnitii*, qui *Wolffum Danckelmanno*, aulae regiae purpurato, prolixissime commendarat, Halenses opportunitates iis, quas Giessensis Academia obtulerat, potiores esse ducit, publicique mathematicam doctoris provinciam, sibi a FRIDERICO I Borussorum Rege, eodemque Academiae Halensis conditore, delatam, cum magna nec incerta spe rei bene gerendae cepit. Halas ergo Saxonum, exeunte Saeculi praesentis sexto anno, commigravit, novam dignitatem auspiciaturus.

Mm m 2,

Ad

• Ad tantae igitur amplitudinis munus cum tantum scientiae, quantum studii, adferret, unus omnium maxime ad fundum rei mathematicae excolendum idoneus, abesse non poterat, quin spei Patronorum, desideriusque iuventutis his deditae artibus, cumulatissime faceret satis. Initio quidem, quamquam vel ingenii gloria et acumine, vel docendi suavitate, vel facilitate etiam methodique praestantia excellebat, par certè iudicari poterat omnibus, qui tum Halae vivebant, doctoribus: vidit tamen suoque expertus est exemplo, non semper eruditioni et virtuti parem datam esse fortunam plausumque. Mathesis inculta adhuc neglectaque in Academia Fridericiana iacuerat, philosophandique ardor videbatur tantum non extinctus. Ita mirum non erat, quanta frequentia Lipsiae floruerant scholae Wolfianae, tantam nunc in iis solitudinem Halis fuisse, ut vix pauci ad novum mathematicum doctorem audiendum coirent. Quid ergo Wolfius? Nunquam, in eruditarum exercitationum curriculo, gradum stitit, nec veritatis ornandae studio relanguit, sed tantam in novo administrando munere praestitit fidem, quantam vix vel sperare, vel exigere quisquam poterat. Qua quidem re fiebat, ut scholae Wolfianae gloria magis in dies magisque enitesceret, *Wolfii*que vel in docendo perspicuitas, vel exquisitissimum iudicium, rationum pondere delectuque probatum, ubique celebraretur. Infolita auditorum, qui ad ipsum nunc confluebant, frequentia, novusque iuventutis academicae ad matheseos disciplinas diligentius tractandas impetus, philosophiae ad hoc, physices maxime, emendatio et incrementum, *Wolfio* unice in acceptis ferendum, tantam brevi tempore Academiae Halensi conciliabant famam, ut ex pluribus disiunctisque locis, et ex variis et ultimis Germanorum nationibus, discendi cupidissimus quisque Halam commearet, nec, nisi Wolfiana institutus disciplina, quisquam recte philosophari putaretur. Quae ingenii doctrinaeque fama latius evagata, ceteras

ceteras Germaniae Academias tanta nominis meritorumque Wolfianorum admiratione implevit, ut omnes fere tantum decus inviderent Halensibus, nonnullae etiam, in his maxime Lipsiensis, Ienenfis, Vitembergenfis, ad se, lautissimis propositis conditionibus, eum invitarent. Sed, regia munificentia retentus, permansit Halae, ubi, crescente fama, auctisque fortunae lautioris ornamentis, tam bene sibi videbatur vivere, ut honore ab exteris sibi oblato, emolumentisque facile careret. Pluris vero, quam omnes alias, identidem propositas, opportunitates, aestimavit gravissimum publicumque, quo a Britannis ornabatur, testimonium. Hi enim, cum in Wolfiani ingenii monumentis, quae mirabantur, non trita, sed nova et exquisita proferri intelligerent, venerabundo cultu tanti nominis permoti, ipsum, nihil huius cogitantem, communibus suffragiis Sodalitati suae Londinati Anno MDCCX. adscribebant, et in praecipuis suis numerabant ornamentis. Ita magnis doctissimorum Virorum, qui trans mare vivunt, studiis laudibusque cohonestatus, abesse non poterat, quin pari honore paullo post a Societate litteraria Berolinensi adficeretur, Consiliarii simul aulici titulo, auctoritate regia, A. MDCCXV adiuncto. Quo novo gloriae theatro aperto, acrius se sensit exstimulatum ad optime merendum de philosophia, de physica imprimis et mathesi, quibus orandis emendandisque, divino consilio, natus destinatusque esse videbatur. Eo valebant, quae singulis annis, singulisque fere cuiusque anni mensibus, foras dabat scripta, tam limata, ut vel ob exquisitioris argumenti praestantiam, vel ob miram in invenendis connectendisque veritatibus accuratorem, consentientibus eruditorum iudiciis ac testimoniis fuerint comprobata. Gratulari ergo sibi poterat debebatque Hala de tanto Viro, qui Academiae erat ornamento, quem Germania colebat et observabat, quem in pretio habebant Belgae, quem Galli admirabantur, Germanisque in-

videbant, quem suspiciebant Itali, quem Britannii ferebant laudibus, quem Septentrio, ut incomparabile eruditorum decus, maectabat honoribus, et quanto maximo poterat plausu ornabat. At vero, sunt pestes quaedam hominum, aliena laude dolentium, quos quem in furorem agit per saepe invidia? Quanto altius surrexerat *Wolffi* gloria, tanto minus malevolorum obtreccionem, laudibus suis obterendis intentam, evitare poterat. Fit enim ita fere, ut omnes ii, qui veri decus asserunt, errorumque et superstitionis intercedunt corruptelis, indignissimam gloria sua fortunam subire cogantur. Quibus saevientis fortunae procellis exagitatus fuit Grotius, qui, de litteris licet immortaliter meritus, extorris tamen patria, domo, inops, et miseris coopertus, ubivis tutius, quam inter cives suos vivebat! Quantam iniuriarum molem sustinuit Cartesius, cum de philosophia integritati decorique suo restituenda cogitaret, in discutiendis errorum tenebris unice occupatus! Quantam invidiae tempestatem sibi contraxit Puffendorffius, strenuus, si quisquam, acerri musque veri assertor! Quam vario iniuriarum genere laceratus, quibus conviciis proscissus fuit Thomaeus, ridiculis Scholasticorum ineptiis exsibilandis extirpandisque intentus! Quam saepe Leibniti, conficto Atheismi crimine, famae suae labem adpersam vidit! Mirum ergo videri non debet, *Wolffum*, qui horum, quos commemoravi, nemini vel acumine, vel veri propugnandi studio concessit, similia perpessum esse fata, innumerisque et foedisimis, undique congestis probris fuisse lacesitum. Ab initio ordiendum est.

Cum plausus laudesque, quibus et commentationes Wolfianae a iuventutis academicae coetu, et scripta ab exteris, iisque eruditissimis, excipiebantur, maiores essent, quam ut collegarum nonnulli aequo eas ferre possent animo: fieri non poterat, quin invidia, obscure serpens, maiores in dies acquireret vires, odiumque, diu iam inclu-
sum

fam in lividorum mentibus et compressum, impetu tandem proruperet. Neque nulla invidiae parata erat materia. Orationem, (inde enim omnis fortunae, quam subiit Noster, adversae, origo repetenda est,) in illustri Senatus Academici, hospitem, iuventutisque litteris deditae confesso, more rituque maiorum, A. MDCCXXI. habuerat, purpuram cum dignitate Prorektoris Academici depositurus. Qua cum Wolfius philosophiam Sinensium moralem, interspersis subinde Confucii laudibus, nervosius disserendo explicaret, aegre id tulit Theologorum ordo, qui, errores, nescimus quos, in ea deprehendisse sibi visus, captabat inde occasionem elassici canendi. Alii clanculum ipsum mordere; alii aperte nec dissimulanter, quin etiam pro concione sacra, philosophiae Sinicae errores, eorumque propugnatores gravius, obiurgare; alii alia via Wolfium hostiliter aggressi, Spinozismi, Fatalismi, Atheismi, et cuius non Ismi ipsum aecusare, omnes autem orationem de Sinensium philosophia adferre tantorum criminum causam et materiam: fere ut Romulus, interemto fratre, muri causam opposuit speciem honestatis, neque probabilem, neque satis idoneam. Litteris, ultro citroque missis, res disceptabatur: tandem vero adversarii, veritatis vi victi, obmutuerunt, aliam, eamque opportuniorem, famae laudibusque Wolfianis detrahendi occasionem arrepturi. Neque defuit ea nocendi cupiditati. Ediderat *Wolfius* A. MDCCXX, atque adeo paullo ante, quam oratio de Sinensium philosophia morali tantos concitavit motus, Metaphysicam, sive meditationes, ad rationis normam conformatas, de Deo, anima, et mundo. Iste libellus, dici non potest, quantas excitarit tragoedias, in Academia maxime Halensi. Indignum ferrebant alii, *Wolfium* a re mathematica studium operamque convertisse ad philosophiam, eamque sublimiorem, tradendam; alii, et in his maxime Theologi, idoneum magis, quam nunquam ante, tempus nacti, gravius *Wolfianam*

fianam μεταβάσειν εις άλλο γένος inculcandi, materiam criminationum ex hoc libello, exiguo illo quidem, at litibus ferendis alendisque aptissimo, arcessebant. Cumque ipsi ulcus hoc tangere nollent, Straehlerum quendam, philosophiae tum magistrum, eundemque Wolfii quondam auditorem, pollicitando et gratia permovebant, ut contra praeceptorem arma ferret, Metaphysicaeque Wolfianae enunciata examini, typis imprimendo, subiiceret. Subiecit: at res aliter, ac opinatus erat Theologorum ordo, cecidit. *Wolfius*, causa fretus, tectusque innocentia, contemnebat potius adversarii, tam imbecillis, tela, quam ut retundenda putaret. Eius rei arbitrium totum refertur ad Senatum Academicum: post, ubi de Straehleriano ausu impudentiae Rex factus est certior, sit decretum, uti Straehlerus licentiae graves det poenas, ne scribat posthaec quiequam, quod vel *Wolfii*, vel ullius Professoris Academici, quisquis fuerit, famae detrahente videri queat. Ita tum, compressa Straehleriana proacitate, discessit victor *Wolfius*: at adversarii, qui, iurato foedere, in tanti philosophi perniciem conspirasse videbantur, non, nisi extincto; quem aserrime oderant, *Wolfio*, conquiescendum sibi putabant. In tanto, tamque turbulento adversitatum concussu, mireris, *Wolfium*, quamvis publicis complurium Regum populorumque litteris evocaretur alio, non potuisse tamen adduci, ut locum, quem videbat esse seculosisimum, nulla, licet laetissima, conditione, undecunque sibi oblata, mutandum existimaret. Petrus I. Russorum Imperator, cui eam Deus dederat mentem, ut impense cuperet, populum, parendi lege sibi subiectum, quem ferocem immanemque natura finxerat, aut efferaverat licentia, ad humanitatis cultum traducere, in eo omnes ingenii contendebat nervos, ut provinciarum suarum urbes, de integro velut conditas, iure, legibus, optimisque moribus emendaret. Quibus cum nationem Ruthenicam inter arma assuescere videret

videret non posse, varii generis artes introduxit, Musarumque sacra, ab exteris adscita et arcescita, benignius recepit, liberalissime eruditos fovit, et magnifice ornavit. Felicitati Ruthenorum reparandae, rei que litterariae rationibus in regno suo constituendis moderandisque, unum omnium maxime praeesse voluit *Wolffium*, cui, per aulae purpuratos iterum iterumque A. MDCCXV, et MDCCXX. liberalissime invitato, ea promisit laborum praemia, ea ornamenta, quibus ante id tempus eruditorum nemo in omni Europa fuit cohonestatus. Eodem fere tempore, Nostro Praesidis dignitas in Scientiarum Academia, Vindobonae, Caroli VI. auspiciis constituenda, delata fuit; neque dici fere potest, quanta aemulatione plures alii Principes Regesque tum vel inprimis, cum *Wolffius* Halae iniuriosus tractaretur, in eo ornando et ad summam dignitatis amplitudinem evehendo elaboraverint. Maxime Carolus, Cattorum Princeps, A. MDCCXXIII, qui, tanquam ex specula, fata philosophi prospicere sibi visus, constituto stipendio liberaliori, vereque regio, ipsum ad se invitavit, Academiae Marburgensis, inclinatae iam et prope collapsae, rationibus, aut *Wolffii* consilio et eruditione, aut nullo alio modo consuli posse arbitratus. At Noster, ultro recusatis, licet amplissimis, conditionibus, Halae permanere secum constituit; ne, animi fracti et abiecti timiditate et ignavia, cessisse potius malevolorum insidiis videretur, quam easdem constantia et firmitate superasse. Sed vero, quanto diutius commoratur Halae, tanto vehementius sibi videt consistendum esse cum tortuosis nonnullis ingenis. Invidia in eam impulerat mentem obtrectatores, ut, quem adhuc satis astute quidem, at frustra aggressi fuerant, ad eum nunc gladiatorio animo, ut ait ille, adfectarent viam. Auctoritatem irae, hucusque sine viribus vanae, adiungunt. Universum Theologorum Philosophorumque ordinem ad arma vocant. Omnes, quos ediderat *Wolffius*, libros fumunt

munt examinandos, et, quem quisque confutaret, constituitur. Alius alios ex iis excerpit errores, omnes autem, paucos si exceperis, in eo consentiunt, Metaphysicam plurimum continere veneni. Publicantur, qui fuerant excerpti, errores, et, altero alterove conclusi volumine, subiiciuntur eruditorum iudiciis. Wolfius respondet, et ab iniuriis, quibus infamari se aegre fert, nomen defendit suum, editaque commentatione de differentia nexus rerum sapientis et fatalis necessitatis, obtrectatores, criminibus dissolvendis, prosternit. Horum tamen praecipuus, velut dux perpugnax, *Langius*, bellum redintegrat, nec modo, altera post alteram commentatione contra *Wolfium* edenda, turbas auget, in eruditorum invidiam eum adducturus; verum quoque ad regem ipsum *Wolfi* nomen defert de Atheismi crimine, transmissis Berolinum scriptis, Theologorum Philosophorumque nomine confectis. His quidem in scriptis, ad Regem perlatis, multa Philosopho nostro invidiosius afficta fuisse aequipimus, de quibus ille ne somniando quidem cogitarat. Haud obscure enim *Wolfius*, in hoc libello, Atheismi inculpabatur; et, ne quid confinxisse viderentur, criminationum praesidia causasque ex eo petebant, quod argumenta, pro existentia Dei adhuc adferri solita, infirmaret, quodque, iis proflus explosis, novum quoddam, idque satis spinosum, innumerisque obstructum difficultatibus proferret; quod item definitionem Dei, erroris plenam, periculosissimam, et talem denique, qualis ab Atheo concedi possit, in Scriptis suis adtulerit; quod libertatis humanae fundamenta evertat; quod Deum esse peccati causam et machinatorem pronunciet; quod doctrinam de miraculis ludibrio Atheorum exponat; quod facile probatu esse neget, genus humanum aliquando initium cepisse; quod denique, propugnatione harmoniae praestabilitae suscepta, hominem ex duplici constitui automato affirmet, atque ita ordinem rerum, fixis immutabilis cuiusdam necessitatis legibus colligatum,

legitum, defendat. Satis erat, satis criminum, quibus publicus tantorum meritorum doctor postulabatur. Quae quamquam dudum ita omnia diluerat Noster, ut, quae male intellecta fuerant, distinctius explicaret, et, turpissima criminis macula deterfa, innocentiae praesidiis se tegeret: expertus tamen est, virtutem per seipsam saepe parum tutam esse. Quanto enim magis, et Regem, et illustres aulae Berolinensis purpuratos, honori suo favisse adhuc intellexerat, tanto nunc vehementius, commutata subito fortuna, exterrebatur.

Anno MDCCXXIII. d. XII. Nov. regiae litterae ad Senatum Academicum perferebantur. Academiae Prorektor, signo detracto, lectisque litteris, ubi cognorat gravius quid, quam ipsi adversarii opinati fuissent, in *Wolfium* statui, non poterat, quin cum ceteris, qui aderant, academiae magistris, *Wolffio* licet insensibilis, insolito attonitus stupore, percussusque terrore, obmutesceret, nec sciret fere, utrum tam tristis nuncius ferendus esset ad *Wolffium*. Ex Regis enim decreto *Wolffius*, de statione graduque deiectus, omnibus exuebatur dignitatibus, et, Hala exturbatus, solum vertere cogebatur. Quod quidem etsi ad percellendum *Wolffii* animum satis esset aptum, ingravescebat tamen terror, cum ex regis cognosceret litteris, non tergiversandum esse, non moras neccendas, sed prius quam quatuor et viginti horarum elapsum esset spatium sibi Hala abeundum, et ex omnibus omnino provinciis Borussiae intra biduum discedendum. Horret animus, et refugit meminisse poenae, quae constituta ei fuerat contra, quam edicto sancitum erat facturo.

Incredibile dictu est, quanto terrore confuderit haec fortunae inconstantia, non dicam *Wolffium*, sed omnes eius amicos, omnes Academiae Halensis cives, et nonnullos quoque ipsius adversarios, qui, subito velut fulmine percussi, stupebant, nec decernere fere poterant, lac-

tandusne sit potius, an lugendus tam insolitus casus. Quid ergo *Wolffius*? Res suas, quantum per temporis angustiam licet, componit, vasa colligit, dat se in viam, vixque ipsi copia datur unum alterumve amicorum sub discessum salutandi. Atque ita in sinum complexumque Caroli, Cattorum Principis, a quo *Noster*, ut diximus, tam impense tamque benigne et liberaliter invitatus fuerat, confugit, e turbulento mari tanquam in portum venturus. Ab Carolo tanta excipitur comitate et clementia, ut nesciret *Wolffius*, conveniatne magis mirari iniustitiam Principis gratiam, sibi exuli et hospiti praestitam, an novam fortunam, ex commutato rerum suarum statu orundam. Litterae, Principis sigillo et auctoritate publica munitae, quibus ad novum munus vocatur, septimo die post quam Halam abierat, Cassellis, ab illustri Dalwiglio, cum personifica principalis gratiae significatione, ipsi coram traduntur. Reditus annui, iique opulentiores, constituuntur. Pecunia, frumentum, et quicquid ad bibliothecam supellectilemque *Wolfianam* Marburgum devehendam requiritur sumatum, id ex aerario publico solvitur, curanturque omnia, quibus ad rem familiarem Marburgi recte constituendam, et ad necessitates vitae expediendas indiget *Wolffius*, ne quid ex repentina commutatione et abitu Halensi caperet detrimenti. Invident *Hallsi* tantum decus cum ceteri populi, tum Saxones vel imprimis, qui, in *Wolfium* omnia ornamenta, libera manu congestori, eum in Academiam *Lipsiensem* revocant, additisque pollicitationibus regis, suam esse cupiunt. At nihilominus, quam decreverat, persequitur viam, et, exeunte huius Saeculi anno tertio et vicesimo, Marburgum concedit, *Matheseos* et *Philosophiae Professoris Primarii* dignitatem capessit, *Consilarii amici* titulo et insignibus, ut ante Halae, conddecorandus. Fama praecesserat ipsum magna, maior inventus est. Aperuit, sub huius Saeculi anni quarti et vicesimi initium, scholas et mathematicas, et philosophicas, atque,
inde

inde ab eo tempore, de somno velut excitata diurno, revixisse videbatur Academia Marburgensis. Quae enim de *Wolfii* satis Halensibus, mutataque rerum ac fortunarum illius sede, ad omnes Europae populos permanerat fama, tantum aberat ut ipse diminueret existimationem, ut etiam maiores, quam numquam antea, gloriae fortunaeque ipsius factas esse accessiones, res ipsa, tragoediaeque exitus unumquemque doceat. Plurimi ad libros *Wolfianos* lectitandos accedunt, nunquam accessuri, nisi erroribus confingendis tantopere infamassent eos malevoli. Innocentes, perspicui, solidi, et bonae frugis pleni a lectoribus recte sentientibus deprehendantur libri tam famosi. Quid ergo? Laudatur et defenditur *Wolfius*. Contemnuntur et, gravi notati animadversione, castigantur adversarii. Sic in partes itum est. Alii, qui a *Wolfianis* steterunt partibus, dicti sunt ex eo tempore *Wolfiani*, qui contra senserunt, anti *Wolfiani*. Praeterea brevi, *Wolfii* adventu et eruditione, sic illustrata fuit Academia Marburgensis, ut ex ultimis Sarmatarum, Dacorum, Suecorum, Helvetiorum, Danorum, aliarumque gentium finibus progressi, frequentissimi ad eum confluerent auditores, ipsaque adeo Academia, quae ante *Wolfii* adventum a solitudine et vastitate propius abesse videbatur, famae celebritate, et studiosorum frequentia, ceteris omnibus antecelleret, par certe iudicaretur. Extra tali iactum positus, et tanquam in portu tutus, docendo, commentando, varique generis scriptis philosophicis edendis, tempus otiumque consumit, et generoso contemnit animo maledicorum vuculas, ad quas, innocentia Principisque gratia testus, dudum occulhaerat. Et qua tandem ratione calumniarum punctiunculis concuti commoverique poterat is, qui, etiam Marburgi, a potentissimis Europae Regibus et Imperatoribus ornari se vidit honoribus invidendis, quos mereri, quam prensare, malisque aucupari artibus, malebat. Anno MDCCXXV, eruditae, quae Petropoli apud Russos floret, Academiae Scientiarum, cui ornandae iam dudum a Petro Magno ma-

nime idoneus putabatur; Professor Honorarius; addita annua pensione lautissima, scribebatur; Augustissimaque Russorum Imperatrix, condiciones splendidissimas et optabiles, olim oblatas, ipsi etiam nunc in Russia pretere, litteris clementissime scriptis significavit. Hos honores, quos nec expetebat, nec expectabat, infecuti sunt multi alii, iique ampliores. Ut enim silentio pretereamus, plurimos, esseque eruditissimos *Wolffii* et philosophiæ Wolfianæ defensores, quorum magnum proventum eo tempore tulerunt omnes fere Germaniæ Academiæ: quanti convenit illud assumari, quod Fridericus I. Suecorum Rex, qui Carolo, A. MDCCXXX. placide defuncto, successerat, eadem qui Carolus, et maiori etiam, clementia complexus sit *Wolffium*, et propemodum in amicis et familiaribus habere consueverit? Quoties absens ad Nostram litteras, clementissime scriptas, dedit? Quoties, cum Castellis esset, cum *Wolffio*, ad se invitato, sermones, eosque eruditæ humanitatis sale perspersos, de rebus gravissimi argumenti consociavit? Quoties eum, præmiis ornamentisque aliis plurimis cumulatum, abs se dimisit? Unicum, (existant enim plurima regiae gratiæ in *Wolffium* documenta,) adtulisse sufficiat. Sub novi anni auspiciis clementissimus Rex Noster, ut fere amicus amico, prosperrima quæque non modo apprecatur, sed, in gratiæ singularis tesseram, nummum aureum, eundemque ingentis ponderis, ei dono mittit. Splendent in facie una imagines Maiorum Augustorum, unde genus suum deduxit Regina, in orbem dispositæ, Rege centrum occupante. Vix quarta anni pars elapsa fuerat, cum novum gratiæ documentum adderet Rex clementissimus. Eum enim, nec opinantem, ad Consiliarii Regiminis dignitatem evehit, illumque inter Professores Marburgenses in ipso corpore tribuit locum, qui splendori huic conveniebat. Ita igitur patuit, tantum *Wolffio*, indignissimo exilio, eripi non potuisse, quantum ipsi, damnato reconciliato, restituebatur.

Anno

Anno MDCCLXXIII. nova, eaque illustris gloriæ *Wolffianæ* accessio est facta. Rex Christianissimus in Scientiarum Academia, quæ Parisiis floret, locum, morte illustrissimi Comitis de Pembrock vacuatum, nostro, licet extero raro et commemorabili exemplo, decernit; quod more consueto rite electum, una cum mathematico quodam celeberrimo, illustris hæc Societas, illo dignum proposuit Regi, et prolixissime commendavit. Quæ quidem honorum insignia, quemadmodum ad amplissima fortunæ et amplioris dignitatis ornamenta, quæ paulo post *Wolffio* vel invito obrudebantur, plurimum adtulerunt adiumenti; ita iudicari potest, quam turpiter tandem malevolentia, in tanti *Viri* exitum adhuc accincta, cesserit virtuti innocentisæque victrici.

Quæ quidem omnia quamquam satis ampla sunt, et ad *Wolffiani* nominis commendationem non modo insignia, verum quoque eiusmodi, ut singularis providentiæ divinæ, pro tanti *Viri* vita, incolumitate, honoribusque excubantis, vestigia non obscura, sed expressa ante oculos constituant: multo tamen eminentiora restant dicenda, quæ vix credat, si qua futura est, posteritas.

Idem ille Rex potentissimus, cuius isa fulmen ante decem annos in *Wolffium* iaculata, maximam omnibus philosophiæ cultoribus incofferat formidinem, idem Rex, inquam, a perillustri *Cocceio*, aliisque eruditis et summis subæ ministris, in mitiorem inductus sententiam, de *Wolffo* Halam revocando cogitare coepit. Mandat *Cocceio*, A. MDCCLXXIII, ut cum eo per litteras de mutando domicilio, rebusque suis et fortunis Halam transferendis agat, pollicitationibus auctioris et amplitudinis et fortunæ adiunctis. Quo nuntio, quem omnium minime expectabat, attonitus *Noster*, litteris ad *Cocceium* exaratis, Regis sibi conciliati gratiam gratisimus prædicat ille quidem, at compositæ mentis esse putat, non efforri præcipitis impetu consilii, neu, nisi explore, navigare. Sæpat præterea. fore, uti Rex, tot inter dubitationes et moras,

ras; alio cogitationes convertat; deque proposito desistat. Quae dum aguntur, fama, ut fit, exit ad omnes populos, de *Wolffo* propediem Halas redituro. Qua quidem re gravius, quam dici fere potest, commoventur Halenses nonnulli, *Wolffo* infestissimi, qui hoc iam agunt, hoc meditantur, ut, si non vi, dolo certe et varii generis machinationibus, reditum in Academiam Halensem, Regisque gratiam ipsi intercludant. Nova confingunt crimina, errores ex scriptis Wolfianis non intellectis confarciant; quod centies dixerant ante alias, idem dicendo repetunt; in Regis invidiam, callida, ne dicamus, malitiosa interpretatione philosophiam Wolfianam adducturi. Rex, tot dissonis de *Wolffo* iudicii varie turbatus, ancipiti cogitandi cura distrahitur: at, ne diutius ignoraret, quid in utramque partem recte existimeretur, viam, eamque exploratissimam init, verum, tot discrepantibus amicorum inimicorumve *Wolffi* opinionibus involutum, eruendi. Constituuntur, iussu et auctoritate regia, sub Praesidio Cocceiano, arbitri quatuor Theologi, duo Lutherani, totidemque Reformati, qui, ob acumen exquisitissimaeque famam doctrinae, et posse verum a falso internoscere; et, ob spectatam fidem vitaeque ac morum integritatem, non nolle, recte existimarentur. Hi, partiti inter se operas, controversiae Wolfianae disceptandae negotium, quod ipsis a Rege demandatum erat, ita aggrediuntur, ut alius aliud scriptum Wolfianum sumat excutendum, omnes autem, causis odii amorisque procul faceffere iusis, ad rationis normam, verique praecepta, exigant positionem unamquamque; inprimisque, quos, aut quam graves commiserit errores *Wolffus*, diligentissime investigent. Quod quidem gravissimi momenti negotium a Theologis, ad dirimendas tot lites delegatis, tanta industria, quanta fide, conficitur, exitique concluditur philosophiae Wolfianae fati glorioso. Omnes enim, qui a Rege sumti erant, arbitri, mira testimoniorum consensione pronunciant, philosophiam Wolfianam ab omnibus iis, quos conflexerit invidia, erroribus liberam; seque, negant, in scriptis

scriptis a *Wolffo* publicatis, invenisse quicquam, quod aut ad Atheismi, aut ad Spinozismi similitudinem accedat. Ita cumulate satis sibi factum vidit *Wolffius*, et philosophiae Wolfianae gloria, ad quam obterendam nihil reliqui fecerant invidi, non modo reparata, verum etiam ita aucta ex eo tempore fuit, ut alius surgere non posse videretur. Rex, perspecta Viri innocentia, mutat de philosophia Wolfiana iudicium, nihilque omittit, quod ad ipsum Halam affectandum pertineret. Quid? quod litteras, crebrius repetitas, et sua ipse manu ad *Wolffium* scribit, et scribi iubet per Coetereum, in quibus dat multas nec dubias reconciliatae gratiae significationes, summa ope connifus, ut tantorum meritorum amplitudine insignem philosophum, rogando; hortando; conditionibusque liberalissimis propositis, ad redeundum in Academiam Halensem permoveret. Vice-Cancellari in Academia Fridericiana, et Consilarii Intimi dignitas splendidissima, cum annua pensione mille et ducentorum thalerorum ei offertur, cum aliis emolumentis, quae optaverant multi, pauci consecuti sunt. Quid ergo Noster? Tot ipsum, gravius commotum, impediunt curae, ut, quid consilii caperet, constituere non posset. Aliud suadet memoria beneficiorum, a Principe suo acceptorum, iisque devincta grati animi pietas, amor item quietis, qua iucundissime perfruebatur Marburgi; metus praeterea hostilium insidiarum, quae ubivis tutius, quam Halae, ipsum vivere sinerent; scriptorum denique formae maioris, quae Marburgi inchoaverat, sine interpellatoribus continuandorum, studium. Suadet aliud Regis potentissimi iterata sollicitatio; ad hoc spes lautioris fortunae; clementissime oblatae, reparandique honoris, de quo non exiguam deminutionem nuperri- mo, quod subierat, fato, factam esse putabant nonnulli, malevoli certe; et denique de invidia, publice solemnique pompa triumphandi occasio. Diu ita animo huc illuc impulso, tandem, litteris submississimè scriptis, a Rege petit, ut manendi potius copiam sibi faciat, quam abundi impo-

nat necessitatem. Acta haec omnia sunt inde ab anno huius Saeculi tertio et tricesimo usque ad noni et tricesimi exitum. Quo quidem sexennio, nescimus an Wolfio ullum aliud in omni vita fuerit gloriosius, quippe cum fortuna propitia, aut potius providentia divina, omnia ornamenta, intra sex hos annos, in ipsum congerere voluisse videatur. Sub idem enim tempus, Anno nimirum MDCCXXXIII. Mens. Dec. ab illustri Münchhausenio, Maecenate in exemplum nominando, accipit litteras *Wolfius*, easque benignius et humanissime scriptas, quibus, Georgii, Britannorum Regis, nomine, ad philosophiae mathematicumque disciplinas in Goettingensi, proximo anno condenda Academia, tradendas invitatur, tantis honorum ornamentis stipendiisque oblatis, quanta ipse sibi optaverit, aut esset delecturus. Non ita multo post parem dignitatem et emolumenta ei offerunt Batavi, qui Ultraiecinam Academiam, eruditissimis Viris omni tempore florentissimam, se non ulla re dignius ornare putabant posse, quam *Wolfio*, Mathematicorum Principe, omnisque Europae ornamento evocando. At Marburgi, tanquam in portu, tranquillius, quam alibi splendidius, vivere maluit Noster. Quamquam ipsi, in tanto bonorum cumulo, nihil ad bene beateque vivendum deesse videbatur, quadragesimo tamen huius Saeculi sequentibusque annis, fautrix fortuna eidem ornando ultimam admovit manum, operi suo tamquam fastigium impositura. Anno MDCCXL, mortuo Friderico Guiljelmo, Rege Borussiae, fasces imperii capessit filius, Fridericus II, togae bellique dotibus eminentissimus. Hic, vix dum concessa solio regali, nihil prius, quam de *Wolfio*, agit, et in praecipuis maximeque necessariis curis habet, ut eum ad Ius naturae et Mathesin docendam, atque alia munia amplissima in Academia Halensi capessenda, invitet, stipendium annuum bis mille thalerorum, Procancelarii item Consiliarii que intimi dignitatem, tutissimum denique adversus hostiles insidias munimentum, et quid non?

non? pollicitus. Prolatandis consultationibus tempus extrahere noluit nunc *Wolfius*, tanto promptior ad obsequendum, quanto plus poterat sperare praesidii felicitatisque a Rege, et ipso Philosopho, sine exemplo maximo, et ad Philosophiam ornandam defendendamque tum paratissimo. Pridie ergo Calend. Nov. Marburgo abit, abeundi venia, quam a Sueco Boruffus, Rex a Rege petierat, impetrata, venitque sexto quam discesserat die post, inter votivas acclamantium voces, inter tot congratulantium studia et certamina, Halas, unde, repentino discessu, ante septendecim annos, tristissimus demigraverat vehementerque conturbatus. Atque ita tandem *Wolfio* in eum, ex quo pulsus erat, locum redeunte, philosophia, velut victrix, de superstitione et calumniis gloriose triumphavit. Humanissime sub adventum exceptus ab amicis, domique, honoris officiique causa, salutatus a Collegis, nulla interposita mora scholas aperuit, tantaque auditorum floruit frequentia, quanta ante eum philosophorum aut pauci, aut, quod credibilius est, nemo. Omne tempus, quod ad bene merendum de Academia deque philosophia concedebatur, ita disposuit, ut magnam eius partem instituendis litterarum studiosis impertiretur; maiorem vero conficiendis, quae Marburgi inchoaverat, scriptis maioris formae, ex voluntate regia tribueret. Ita factum est, ut et iuventutis academicae ferviret commodis, et, admiratione sui exteris iniecta, philosophiae Wolfianae in omnibus omnium fere gentium provinciis, Academiis, Gymnasiisque, cultores excitaret et propugnatores. Ipse Rex, cum, quantum decoris et commodorum adferret academiae *Wolfi* praesentia, intelligeret, eum, magnis licet iam cumulatam ornamentis, maioribus dignum censebat, et splendidissimam Cancellarii dignitatem, mortuo Ludovico, A. MDCCXLIII gratiosissime in eum contulit. Quos honores secuti sunt paullo post alii, iique ceteris omnibus qui praecesserant

certo modo eminentiores. Cum post Caroli VII Imperatoris decessum, superiore Imperii interregno, Maximilianus Iosephus, filius, idemque Elector Bavariae, dignitatis vicariae munus gereret, singulari ductus gratia, *Wolfium*, A. MDCCXLV, mense Septembri, imaginum insigniumque equestrium iure, Liberique Baronis titulo ornamentisque donabat. Quas Nobilitatis tabulas eo spectare volebat clementissimus Imperii Vicarius, ut et meritis Wolfianis monumentum aere perennius exstrueret, et gratiae referendae studium probaret ei, e cuius scriptis, ab Ickstadio sibi explicatis, miram scientiae sublimioris ubertatem et copiam hausisset. Inter gloriae Wolfianae insignia illud denique referendum videtur, quod pretioso numo, in ipsius laudem memoriamque cuso, iterum iterumque fuerit cohonestatus. Genevae Dasferius, flandi signandique aeris peritissimus artifex, hoc se amoris observantiaeque officium debere *Wolfio* putabat, ut numum cuderet, imagine philosophi nostri insignitum, et aliis decoratum simulacris, quibus Wolfiana laus continetur. In parte adversa est *Wolfii* effigies, artificiose expressa, paullulumque eminentior; in averfa sedet philosophia, linteo induta vestitu, et suis ornata comis, in cubitu, quem tortuosus anguis, cauda in os inserta, circum amplectitur. Cornu Copiae gerit in manibus, his additis verbis: Sedes fructusque perennis. Consimili numo Vestnerus, artifex Norimbergenfis, *Wolfii* faciem, in aere fictam, amicis dedit, adiecta inscriptione non ineleganti. Kochius denique, Gothanus, in aere sculpendi artificio insignis, memoriam anni, quo Marburgo redierat Halam, ad posteros numo exquisite fabrefacto tradidit. Altera parte conspicitur Wolfiana effigies, altera Hala, supra quam Sol, ex nubibus erumpens, his adiectis verbis: Halam reliquit A. MDCCXXIII, rediit A. MDCCXL. Ea praeterea re multum *Wolfio* declararunt honoris omnium nationum eruditissimi Viri, summi Principes,

cipes, quin etiam Reges, quod, cum nullam sibi tanti Viri coram videndi fieri copiam cernerent, eius imaginem, a compluribus, iisque in arte sua excellentissimis pictoribus, saepius expressam, magno studio, et nonnunquam magnis sumptibus conquassaverint, eamque in Museis, Palatiis, Bibliothecis, tanquam ornamentum praecipuum, posterisque monstrandum, collocarint. Quanta ex eo in Nostrum redundavit gloria? quod Reges, Principes, Comites, aularum, non modo Romanae, verum quoque Europaeorum fere omnium Purpurati, sua ad ipsum manu familiariter scripserint, eumque propemodum habuerint inter necessarios. Quanta ex eo, quod Rex Galliae Bibliothecae regiae Catalogum, lautissime excusum, nec nisi regis amicis donari solitum, *Wolffo* dono mitti iusserit! Aeternis in laudibus versantur, sempiternaeque commendantur gloriae scripta, ab ipso edita, quorum tantus est numerus, ut plura scripserit, quam multi alii legerint, tanta praestantia, ut in omni, qua cultior est, Europa legantur, explicentur, mirificoque suffragiorum plaususque consensu excipiantur.

His, quae commemoravimus, cunctis ornamentis honorumque insignibus, multum addidit splendoris dignitas florentissimusque status domus ipsius Wolfianae, ex matrimonio profectus. Anno enim MDCCXVI, Prid. Cal. Octobr. Halae, decimo anno postquam illuc venerat, virginem omnia sexus elegantioris decora completam; Catharinam Mariam, nobilissimis Brandisiae gentis natalibus oriundam, matrimonio sibi iunxit, cumque ea usque ad vitae exitum iucundissime concordissimeque vixit, tribus filiis ex ea procreatis. Horum duo praematura morte decesserunt: natus maximus, Ferdinandus, tranquillioram vitam, in praedio equestri Klein Dölsig, quod pater paulo ante obitum emerat, ingressus, uberimos paternae gloriae virtutisque fructus percipit. Quamquam autem inter continuas studiorum operas, non poterat

non defatigari *Wolffus*, ipseque, viribus paullatim attritis, et senectute ingravescente, pristinam genuum nervorumque firmitudinem desiderabat, nihil tamen sibi unquam indulfit, neque se ab occupationibus studiorumque curis, quibus inde a prima infantia assuetus erat, relaxavit; quin potius, quantum corpori, meditando nervisque animi contendendis, roboris detrahi animadverteret, tantum vita sobrie temperanterque instituta posse putabat reparari. At cum quod reliquum erat virium, languescente senfim corpore, exhauriretur, morbo, qui ipsum debilitate subita A. MDCCLIII, adoriebatur, gravissimo, tandem succubuit natura. Primum podagrae doloribus, quos fregerat adhuc animi continentia, et temperantia vitae, correptus fuit; mox, sede mali mutata, febris ardor, per omnia membra pervagatus, in interiores corporis partes invasit, et, visceribus ex fecum colluvione corruptis, plenioris intestini morbum, quem *καλκόν* vocant, comitem habuit, omnemque medendi curam, *Experientissimo Madaio* adhibitam, elusit. Nihil ergo praesidii cum reperiret in arte humana, se Deo, Servatorisque sui arbitrio permisit unice, et, aspérnatus caduca, atque aeterna contemplatus, de vita meliore cogitavit; confirmatusque alloquio et precibus *Herrenschmidii*, Viri muneris gravitate perreverendi, et Christianis expiatus mysteriis, humanarum calamitatum finem, animo fiduciae in Christo positae pleno, expectavit. Ita, animo ad aeterna composito, suspiriusque his, complicata manu, et tremulo ore prolatis: *O Iesu, mi Servator, corrobora me in hac hora!* morte somno simillima, integra mente, integris sensibus, d. IX. April. Anno MDCCLIV. acquievit, anno quinto et septuagesimo aetatis, ultra menses duo et sedecim dies, completo. Funere elatus est satis amplo illo quidem perque honorifico, non tali tamen, quale Equestris dignitas, Cancellarii decus et amplitudo, atque tanta tanti Viri merita postulare videbantur. In templo Academico sepultus est,

est, caruitque, ex voluntate sua, laudatione funebri, carminibus, aliaque pompa, et exsequiarum honoribus, quos vivus contemserat.

Vixit *Wolffius* satis sibi, satis gloriae, sed nondum satis reipublicae litterariae, nec satis veritati, ad cuius decus tuendum genitus, cum plurima pararet scripta, fato occupatus, ea affecta reliquit, quae confecta optimus quisque optaverit. Copiosior, quam huius descriptionis modus capit, foret oratio, si, ex immensa laudum *Wolffianarum* copia, vellemus raras incredibilesque animi corporisque dotes, quibus eminuit, percernere; sique adeo commemorare institueremus, quanta, quamque paene divina iudicii vi et acrimonia fuerit instructus, quantam in rebus abstrusissimis indagandis, penitusque perspicendis, adhibuerit sagacitatem, quantum acumen in verbis ab erroribus, in certo a verisimili internoscendo, quantam *ἀκριβείαν* sollicitiamque adtulit ad rem quamque suis momentis ponderandam, ad implicita enodanda, et, quae soluta essent, demonstrandi legibus vincienda, aptoque sententiarum ordine et nexu digerenda. Dicendarum rerum multitudine obrueremur, si vel paucis attingeremus, quam fuerit boni rectique studiosus, quam vitae integer, quam constans et propositi tenax, quam fortis, tranquillusque in rebus adversis, quamque moderatus minimeque elatus in prosperis, nunquam de gradu depulsus, quam providus circumspectusque in quaque re suscipienda, quam prudens in negotiis sibi commissis, maxime in Consulatu Academiae Ordinisque sui, quam fidus erga amicos, quamque minime gravis inimicis, quam omnibus obvis et expositus, quam alienus ab artibus simulandi, quam in disserendo nervosus, in explicando perspicuus, in demonstrando subtilis, in gravissimis quibusque et sublimioribus doctrinis tradendis tam facilis et dulcis, ut vel ab iis, qui ad subtilitates philosophicas non facti videbantur, iucundissime audiretur, quam patiens laborum,

borum, quam avarus temporis, quam acer religionis Christianae defensor, quam pius divini Numinis cultor, quam assiduus operum divinitus conditorum, summique in iis adhibiti artificii admirator, quam accuratus denique, ut hoc addamus, in re familiari constituenda moderandaque. His, aliisque animi virtutibus, plurimum accessit commendationis ex oris corporisque dignitate, quam eximiam et prorsus singularem ipsi tribuerat natura. Animus *Wolfii*, tam raris dotibus cumulatisime praeditus, tantarumque virtutum Spiritus, domicilio, in quo hospitaretur, amplo et magnifico dignus videbatur. Atque hoc divino munere ipsi concessum erat. Venerabili proceritatis iustae conformatione, faciei forma et gratia, igneo oculorum vigore, frontis expositae honore, oris suavitate, totiusque corporis, etiam senilis, habitu, ad decorem composito, obviam quemque capiebat, prodebatque mentis, quae in tam formoso diversaretur domicilio, praestantiam virtutesque admirabiles, quarum gloria nullis Saeculorum vicissitudinibus, nullisque hominum iniuriis obsolefceret.

NOVA ACTA ERUDITORUM,

publicata Lipsiae.

Calendis Septembris Anno MDCCLIX.

Pars I.

MAGNUM BULLARIUM ROMANUM, SEU
*eiusdem Continuatio, quae Supplementi loco fit, tum
huicce, tum aliis, quae praecesserunt, editionibus, Ro-
manae et Lugdunensi. Cum Rubricis, Summariis,
Scholiis, et Indicibus. PARS DECIMA - TERTIA,
(Tomo decimo - nono,) complectens Constitutiones
Benedicti XIV. ab Anno MDCCLII. usque ad annum
MDCCLVII, cum Appendice ad Annos MDCCXLIV.
MDCCXLV. et MDCCXLVIII.*

Luxemburgi, sumt. Henrici Alberti Goffe, 1758.
Alph. I. plag. 4. fol.

Continentur hoc Tomo Constitutiones Benedicti XIV.
LXXXI. quarum argumenta breviter indicabimus.
I. Erigitur Archiepiscopalis Metropolitana ecclesia
Goritiensis; et quaecunque ecclesiam ipsam, Capitulum,
utriusque mensam, provisionem vel collationem benefi-
ciorum officiorumque respiciunt, constituuntur. II. Am-
pliantur et declarantur privilegia et indulta Confraternitati
Sanctae Mariae de *Suscursu contra Infideles*, in civitate Ianuae
erectae, concessa. III. Confirmatur concordia inter Epi-
scopum Herbipolensem et Abbatem Monasterii Abbatis

PPP

nun-

nuncupati Fulden. Ordinis S. Benedicti, Nullius Dioecesis Provinciae Moguntin. super Iurisdictione episcopali in Clerum et populum ditionis dicti Monasterii. IV. Abbatia Fuldenfis erigitur in Episcopatum, omnibusque iuribus et praerogativis donatur, praeservato tamen statu regulari; ita, ut idem Episcopus et Abbas Fuldenfis sit. V. Conceditur Episcopo Herbipolensi, sub certis conditionibus, usus pallii, et honor praegestandae sibi crucis. VI. Veteres leges adversus Duellantes sancitae innovantur, ac novis confirmantur. VII. Damnatur et prohibetur lectio libri Gallici: *Apologie de tous les jugemens rendus par les Tribunaux séculiers en France contre le Schisme: etc.* VIII. Constitutiones Pontificum Rom. super vetita armorum delatione, retentione, et venditione, confirmantur. IX. Collegiata Ecclesia S. Mariae Maioris in Utinensi civitate Archiepiscopalis Ecclesiae dignitate donatur. X. Indiarum Orientalium Vicariis Apostolicis Episcopis mandatur, ut sibi constituant Vicarium Generalem, cui amplissimae facultates mortuo Vicario Apostolico conceduntur. XI. Edicitur, ne Cardinales Episcopi Suburbicarii, in propria Cappella sui Palatii Romae existentis, suis subditis praeter primam tonsuram maiores vel minores ordines conferant, nisi requisito et obtento Cardinalis Urbis Vicarii consensu. XII. Beatificatur Iosephus a Cupertino, Sacerdos profess. ordin. Frat. minorum conventual. S. Francisci. XIII. Confirmantur, innovantur, et augentur privilegia Militaris et Hospitalis ordin. S. Iohannis Ierofolymitani. XIV. Constituitur regimen Vlnensis Collegii a Gregorio XIII. pro Ruthenorum et Moscovitarum adolescentium educatione erecti. XV. Solvuntur Monachi S. Basilii, nationis Ruthenae, a lege emittendi quartum votum de non acceptandis Episcopatus vel Archimandriis absque assensu Superiorum. XVI. Promulgantur regulae ab Apostolicis Vicariis et Sacerdotibus Missionariis, cum Saecularibus, tum Regularibus, in Anglicanis Missionibus observandae. XVII. Confirmantur Apostolicae litterae de Beneficiis et Officiis curatis

ratis per Indiarum Occidentalium regiones, Saecularibus etiam Clericis, sublato asserto Regularium privativo iure, conferendis. XVIII. Venetiarum reipublicae ius nominandi ad Ecclesias Torcellanam, Caprularum, et Clodiensem, conceditur. XIX. Praescribitur methodus, in examine ac proscriptione librorum a Congregationibus Romanae universalis Inquisitionis servanda. XX. Ad vener. Fratres, Metropolitanam, Archiepiscopos, et Episcopos Nationis Ruthenae in regno Poloniae. XXI. Definitur Iurisdictio Rectoris Carpenteraten. in causis civilibus, criminalibus, et oeconomicis. XXII. Innovatur ac confirmatur exemptio Canonicorum Regularium et Monialium ordinis Praemonstratenfis ab omni Superioritate, Iurisdictione, Visitatione, quorumcunque Ordinariorum, per Praedecessores concessa. XXIII. Oppidum Mathelicae in Piceno ad primaeum statum civitatis reintegratur. XXIV. Epistola ad R. P. Nicolaum Lercari, de cultu S. Maonis. XXV. Definitur Iurisdictio Congregationis super Bono Regimine Communitatum, ditionis ecclesiasticae, in oeconomicis et iudicialibus negotiis. XXVI. Tribunali Auditoris Generalis Camerae Apostolicae adduntur duo Praelati Assesores in causis criminalibus. XXVII. Terra Sublaci, aliaque oppida et loca, Monasterio S. Scholasticae Sublacen. antea subiecta, a temporali iurisdictione dicti Monasterii eximuntur, et Camerae Apostolicae incorporantur. XXVIII. Confirmantur Congregationis Cameralis decreta, de privilegiis liberae extractionis et exemptionis a Datis, aliisque oneribus, in Ducatu et provincia Ferrariae. XXIX. Gregorianus cantus, ut a Monialibus ordin. minor. S. Francisci de Paula adhibeatur, praecipitur. XXX. Conceditur Correctoribus, tum Generali, tum Provincialibus ordin. minor. S. Francisci de Paula, ius decidendi circa electiones vel alia negotia, quae ad Generale vel Provinciale Tribunal, ob paria post tertium scrutinium suffragia, perveniunt. XXXI. Instituitur Gymnasium in Aedibus Capitolinis, ad exercendos picturae sculpturaeque studiosos. XXXII. Basi-

lica Affisienfis S. Francisci in Patriarchalem et Cappellam Papalem erigitur. XXXIII. Ad Albaniae Episcopos de bonis ecclesiae illius regionis. XXXIV. Datur Lucensi Republicae facultas, tres viros Rom. Pontif. praesentandi, ut unum ex iis Archiepiscopum Lucanum eligat. XXXV. Ad Patriarchas, Archiepiscopos, et Episcopos Italiae admonitio, ut Christi fideles in rudimentis fidei instituuntur. XXXVI. Confirmatur Decretum Congregationis Consistorialis, sub constitutione Innocentii XII. super Capitulationibus sede vacante initis comprehendi Monasteria quoque et Collegia utriusque sexus. XXXVII. Prohibetur, ne Christi fideles, sub Turcarum ditione versantes, ad occultandam Christianae religionis professionem Mahumetana nomina sibi imponant. XXXVIII. Praecipitur Ecclesiasticis omnibus ritus Slavo-latini, ut in Missis Slavum litterale idioma cum characteribus Hieronymianis retineant. XXXIX. Quinqueecclesiensi Episcopo Pallii usus, et praegestandae crucis concessio datur. XL. S. Leoni I. Papae et Confessori Missa et officium decernitur, sub ritu sanctorum Doctorum. XLI. Centum oppidum, civitatis iuribus donatur. XLII. Conceditur Abbati Generali ord. Monach. S. Hieronymi Congregationis Italicae facultas, Cappellis Pontificiis interveniendi. XLIII. Lettera Circolare della Disciplina, diretta a' Superiori Regolari d' Italia, e dell' Hole adiacenti, sopra il dubbio: se li Confessori Regolari, non Curati, siano obligati ad intervenire alla Conferenza dei Casi Morali, ordinata dalli Vescovi nelle loro Diocesi? XLIV. Quaeritur, an pueros, ante usum rationis in odium Christi occisos, canonisari expediat? XLV. Proscribitur liber Gallicus: *Principes sur l'essence, la distinction, et les limites des deux puissances spirituelle et temporelle, etc.* XLVI. Confirmantur privilegia Olivetanae Congregationis. XLVII. Resolutio Congregationis deputatae, super correctione librorum ecclesiae orientalis, super abbreviatione Officii et Missae, pro Monachis ordin. S. Basilii, confirmatur. XLVIII. Ad Vincentium Card. Malvetium, Bononiensem Archiepisc.

de

de S. Philocali, Martyris, corpore. XLIX. Sanctae Inquisitionis Officialium numerus, qualitates, privilegia recensentur. L. Syriacis et Armenis, in Latinorum ecclesiis sacra peragentibus, proprium ritum servandum esse praecipitur. LI. Ad incendium compescendum, ad Ecclesiam S. Nicolai in carcere exortum, minus rite allatam fuisse ex Ecclesia sacram pyxidem S. Sacramentum includentem, demonstratur. LII. Quod Episcopis Vicariis Apostolicis Indiarum Orientalium imperatum fuit, ut si Episcopum Coadiutorem vel Vicarium Generalem non haberent, hunc sibi adsciscerent, id caeteris quoque Vicariis Apostolicis imperatur. LIII. Decretum Pontificium super nullitate matrimonii Violantis Iosephae Henriquez de Almada, et Ludov. Franc. de Assis Sanchez de Baena confirmatur. LIV. Quae exemptio conveniat, ab Archiepiscopi Neapolitani iurisdictione, Hospitali S. Angeli a Nido nuncupati, declaratur. LV. Praecipuus Latinae ecclesiae ritus in celebrandis tribus Missis natalitio Christi die, ab orientalibus non usurpandus, demonstratur. LVI. Decretum in causa Neapolitana Beatificationis et Canonisationis Pauli Buralis, S. R. E. Cardinalis de Aretio nuncupati. LVII. De nova Euchologii editione. LVIII. Conceditur Iacobo III. Romae Britanniae regi, facultas S. S. Eucharistiam suscipiendi, etsi post mediam praecedentem noctem ientaculum, sic valetudine poscente, famferit. LIX. Auctoritas tum Metropolitanam Nationis Ruthenorum, tum Proto-Archimandritae Ordinis, S. Basilii M. eiusdem nationis, in Abbates sive Archimandritas Monasteriorum, huius ordinis, definitur. LX. Spolia Praelatorum Neapolitani regni, ut in designatos usus erogentur, imperatur. LXI. Demonstratur congruentia iterum inaugurandi Bononiensem Metropolitanam Ecclesiam. LXII. Definitur iurisdictione Veronensis Episcopi. LXIII. Utinensi Metropolitanae ecclesiae, Missa de Spiritu S. in die depositionis b. Bertrandi, Aquileiensis Patriarchae, celebranda conceditur. LXIV. Confirmantur privilegia Monasterii

Monialium b. Mariae, ordin. S. Benedicti, Civitatis Aquileiensis. LXV. De Iure Metropolitico Archiepiscopalis Ecclesiae Moguntinae in novam Dioecesim Fuldensem. LXVI. An, et quando adversariis Constitutionis Unigenitus, S. Corporis Christi communicatio deneganda? definitur. LXVII. An consecratio electi Episcopi, qui fuerat a Pontifice ordinatus Presbyter, ab ipso Pontif. vel ex eius speciali delegatione fit peragenda? LXVIII. Confirmantur constitutiones Praedecessorum, de tondentibus monetas aureas et argenteas. LXIX. Praescribitur ratio construendi processus, tum super statu Ecclesiarum in partibus infidelium existentium, et populum fidelem habentium; tum super meritis praeficiendorum iisdem ecclesiis. LXX. Confirmatur Decretum, de tollendis conciliandisque controversiis inter nonnullos Antisites Indiarum occidentalium, et Missionarios S. I. super concessione dispensationum matrimonialium exortis. LXXI. De antiqui Urbis Panthei, hodie Ecclesiae S. Mariae ad Martyres nuncupatae, conservatio ne providetur. LXXII. Acta Consistorialia, pro Concessione Pallii Patriarchae Antiocheno Syro-Maronitarum. LXXIII. Brevia ad Patriarcham, Archiepiscop. Episcop. et Proceres Maronitarum. LXXIV. De iure Metropolitico Ecclesiae Moguntinae in Episcopatum atque Ecclesiam Fuldensem. LXXV. Quibus poenis Missam celebrantes, aut Fidelium confessiones excipientes, ad Presbyteratus ordinem nondum promoti subiiciantur, docetur. LXXVI. Eadem, sine Sacerdotali caractere suscipientibus, sinceram erimnis confessionem nihil suffragaturam decernitur. LXXVII. Damnatur epistola MSC. *Amplissimis S. R. E. Cardinalibus, et clarissimis Theologis in urbe Praeneste congregatis* etc. LXXVIII. Acta et Decreta in causis Beatificationum et Canonisationum. LXXIX. De S. Proci Martyris corpore, reperto in S. Thraeonis coemeterio, in eadem Ecclesia collocanda. LXXX. De facultate consecrandi Abbatialem Ecclesiam Campidonensem. LXXXI. De Consecratione Ecclesiae S. Apollinaris. Additur praeterea index rerum et verborum locupletissimus. **QUAES.**

QUAESTIONES MEDICAE PARISINAE.
*Ex Bibliotheca GEORGII FRIDERICI SIGWART, Phil.
 Med. et Chirurg. Doct. huiusque et Anatomes in Acad.
 Tubing. P. P. O. Medic. Aulic. Würtemberg.
 Facult. Med. Dec.*

Tubingae, Impensis Ioh. Georgii Cottae, 1759. Alph. I.
 plag. 16. in 4to, cum tab. aen.

Schola Medica Parisina, a multis retro annis, tanta laude floruit, tantamque adepta est auctoritatem, ut exteri magna semper frequentia ad eam tamquam Apollinis templum quoddam convolarint. E quorum numero cum esset Celeberrimus *Sigwartus*, exercitationes Academicas illas, quae a Doctoribus Medicis ibi quotannis evulgantur, et in Medicorum scholis examini eruditorum subiiciuntur, magna sedulitate conquisivit, eo consilio, ut opportuno tempore iunctim eas in vulgus ederet. Consilium istud oppido laudabile, olim iam a magno *Boerhavio* captum, exsequi iam incipit Vir laudatissimus. Collectio praesens, quae prima est, comprehendit quaestiones, quae Anno MDCCXLII habitae sunt, et numerum tricesimum complent. Tot scriptio- num summam iam paucis complectimur, omissis, compendii causa, Auctorum celeberrimorum nominibus, quaestionumque inscriptionibus.

Quaestio igitur *prima* perdocte disserit de virtute notissimi illius remedii, quod in Anglia adversus calculum viarum urinalium in vulgus emanavit. Postquam symptomata et signa calculi graphice descripta dedit, ipsiusque calculi generationem explicavit doctissimus Auctor, remedii laudati vim ac potentiam in dissolvendo calculo eximiam esse fatetur. Etenim, cum calculus constet partibus terrestribus, quae materie viscosa, tanquam glutine, compingantur ferruminenturque; facile intelligi, qua ratione remedium alcalino-saponaceum, in partes calculi salinas, terrestres, et sulphureas agere, ac gluten eius dissolvere possit.

fit. Ipsa etiam experimenta, a Cel. *Geofroy* de urinis calculosorum hominum, remedium illud devorantium, capta, remedii energiam comprobant. Si enim urinae illae vaporent ad siccitatem remanet massa fusca, spissa, salibusque ita referta, ut a centro ad circumferentiam tota appareat striata, cuius deliquium segregatum ab oleosa parte, si iterum vaporet, exhibet sal, salis sodae proximum, simile salii, quod idem Auctor ex saponem extrahit. Urina, eodem remedio impraegnata, urinosum ad alcalinumque redolet magis, quam urina vulgaris; eadem Syrupum violaceum colore mutat viridi, et cum acidis fermentescit paulo vividius, quam solet sanorum urina. In urinarum illarum medio suspensa cernitur materies glutinosa, filamentosa, gossypio quodammodo similis, sibi que sat stricte cohaerens, quae nihil aliud est quam sulphur crassius, nativum calculi vinculum. Plures etiam observationes de calculosis isto remedio tractatis sequuntur; indeque, et ex illis praemissis colligitur, calculo renum et vesicae, pro natura calculi, aetate, et temperamento aegrotantis, remedium esse alcalino-saponaceum Anglicum. *Quaestione secunda* docetur, febrium intermittentium curationem ab emeticis esse auspicandam, propterea, quoniam febres illae a materia cruda quadam, et indigesta, primas vias obsidente, gignuntur, quam vomitibus exturbari posse nemo dubitet. Vomitu praeterea universum concuti corpus, expurgarique. Quibus subiunguntur febrium curationes, a praestantissimis Medicis per vomitoria feliciter susceptae. *Quaestio tertia*, in acutis morbis aliquando cunctandum esse, ita praecipit, ut, quando et quomodo cum bonis aegrotantium rebus, cunctari debeamus, ne expertus quidem medicus inde discere possit. *Quaestio quarta* usum adstringentium remedium in evacuationibus diuturnioribus oppido rarum suadet, neque admittit remedia illa, nisi evacuationes ab humorum dissolutione originem repetant. *Quaestione quinta* improbat internus usus adstringentium ad sistendas haemorrhagias, quod remedia illa humores cogant,

cogant, vascula minima occludant, obstructionibus ergo ac viscerum scirrhis, itemque cachexiae atque hydropi, ansam praebent. *Quaestio sexta* simplicem vulnerum curationem, et experientiae testimonio, et rationis sensu confirmatam, vehementer, neque indocte commendat. *Quaestione septima* hydrops pectoris, dirum illud morbi genus, describitur, doceturque, paracentesin, quo citius fiat, eo feliciorum esse. Probantium rationum momenta praebet usus, inde usque ab antiquissimis temporibus frequentatus, ab ipso Hippocrate commendatus, dum pectoris hydropem laborantes lateris sectione curare iussit. Cui sanior ratio utique favet. Ocyus enim instituta paracentesis morbum remediis magis obsequiosum docilioremque reddit, efficitque, ut glandularum infarcti tubuli reserari, vasaeque disrupta occludi possint. Nam, humore emissio, diaphragma molesto pondere liberatur, pulmonesque antea compressi liberius expanduntur; unde respirationis negotium sanguisque motus circularis expeditius succedunt. Cavetur etiam, ne serum diutius stagnans putredini obnoxium fiat. Et si complures sint funesti eventus celebratae operationis, eos non operationi, sed eius administrationi nimis tardatae adscribendos esse patet. *Quaestio octava* terebrationem sterni in mediastini abscessu celebrandam esse evincit; quam cum lectoribus facile probari speremus, nihil ex hac Quaestione delibamus, nisi signa diagnostica istiusmodi abscessus, quae sunt partim communia, veluti febris lenta, tusficula sicca, perpetua corporis macies et pallor, faciesque Hippocratica; partim propria, ut sunt diaphragma pondere insolito praegravatum, ipsiusque elevandi impedimentum, pulmonum expansionis obstaculum, unde respiratio difficilis, anhelosa, suffocans, erecta; in quamlibet partem decubitus impossibilis, in anteriorem tolerabilior, nocturnus frequensque sudor, pulsus intercepti motus strepitusque auditu perceptus, dolor acutus, durus, punctorius, ipso respirationis momento gravior, et iuxta mediastini in sterno directionem vergens. Quae quidem

signa eo diligentius perquirenda sunt, quo magis constat, in morbi diagnosi potissimum manere difficultatem mendendi. *Quaestione nona* ex vulgo notis colligitur, in omni partu fieri operationem chirurgicam. *Quaestio decima* amplam utilemque herniarum descriptionem continens, tum rationibus idoneis, tum observationibus oppido raris docet, in herniis intestinalibus, cognita quoque intestini prolapsi laesione, operationem chirurgicam neutiquam esse omittendam. *Quaestio undecima* futuram tendinum dissuadet his potissimum de causis: quia acu punctus tendo, tanquam pars summe sensilis, acerrimum dolorem, inflammationemque periculosissimam inferat; quia tendinis praecisi extrema raro tam prope ad se invicem adduci possint, ut felix sanatio speranda sit; quia ipsae musculi fibrae futura tendinis moleste sollicitate sese contrahant, vellicentque continuo acu punctam filisque traiectis irritatum tendinem; tandem quia experimenta evictum dent, tendinem Achillis non ita difficulter sanari. Id apud Sineses frequentissimum esse, quippe qui latronibus tendinem illum praeseindere soliti fuerint, ut a claudicantium incurfu facilius caveretur, iterumque in furto deprehensis promptius iniicerentur manus: cum vero compertum esset, illorum plurimos in integrum restitui, supra et infra nunc refecari, partemque sectioni interiectam eximi, sicque supplicio affectis omnem integrae sanationis spem adimi solere. *Quaestione duodecima* praecipitur, ut, si praegnantia a quacunque causa supervenerit uteri haemorrhagia, quod circa septimum mensem frequentissimum est, partus manu quam ocysime promoveatur, ne et foetus et mater periculum mortis subeant. *Quaestio decima tertia* docet, in fractura cranii benigniori, etiam si distracta et a cranio se iuncta aut inflammata fuerit dura meninx, non protinus ad trepani auxilium confugiendum, sed largioribus et repetitis sanguinis missionibus, victu extremo tenui, resolventium cephalicorum applicatione discussionem humoris in meningibus haerentis iuvandum esse. *Quaestio decima*

quarta perdocte conscripta, et multifaria lectione referta, notissimum illud remedium Anglicum, calculo vesicae et renum dissolvendo par, fufe et accurate descriptum exhibet, modum rationemque recte eo utendi tradit, variaque experimenta, quae de pharmacis remedium illud constituentibus, ad varias concreciones lapideas extra corpus humanum dissolvendas, capta sunt, fideliter enarrat, pluresque curationes ope huius remedii, tum ab Auctore, tum ab aliis feliciter administratas, subiungit. Si quis quaerat, unde remedii virtus pendeat, respondetur: a calce, cui soli vivae, praesertim animali, vim inesse calculos solvendi, et experimentis et exemplis compertum se habere asserit. *Quaestioni* Auctor eruditissimus, Legationis Anglicanae Medicus ordinarius. Ex illis autem omnibus colligitur, vesicae calculo scalpellum non semper esse necessarium. *Quaestione decima quinta* sectio urethrae in huius fistulis improbatur, tum propter dolores et cruciatus, tum maxime vero ob incertum exitum, certumque propemodum fistulae iterum erumpentis metum: commendantur autem cereoli, sive ex felum intestinis contortis confecti, sive ex linteo cera imbuto, et in speciem cylindri gracilis efficti, atque oleo obliniti; ex his duplex commodum sperari posse, scilicet quod et medicamenta, pro variis circumstantiis, varia in urinae canalem immitti possint, et quod cicatrici faveant; iter expediant, impediuntque, quo minus in plagas contra naturales illabatur lotium. Usam etiam insignem habere praedicantur tunc, cum vasa varicosa vel levissimo conamine sanguinem dimittunt; roborare enim et consolidare solent, vi medicamentorum; quibus illinuntur, et virtute, qua dilatantur, ita vasa premunt, ut ipsis tonus restituatur. *Quaestione decima sexta* asseritur, inflammationem in illis partibus, quae multis iisque capacibus vasis refertae sunt, veluti in membranis, pulmonibus, liene, caeterisque id genus partibus, ad resolutionem promptiorem esse, quam ad suppurationem, propterea quod obstruentes humores hiantia undique adiunctorum vasorum ora

Q 99 2

subire

subire, et quâ data porta effugere queant; contra vero, si inflammatio ad musculos, adipem cutemque feratur, omnia ibi suppurationi dicata atque ordinata videri, quia hic vaforum dispositio ea sit, ut, quamvis satis conferta sint, tamen eorum, neque adeo frequentes anastomoses sint, neque ita magnae cavitates; hinc sanguinem ibi detentum, non tam libere divagari posse, angustioribus quippe coactum limitibus. Quae cum ita sint, et a suppurationis partibus internis corporis humani magnum periculum aegrotanti immineat, in his partibus resolutionem suppuratione optabiliorem esse colligitur. E contrario quoniam in partibus externis suppuratio facilius fiat, et per resolutionem ipsum semen morbificum non eliminetur, sed ex obstructis partibus abreptum, reliquis humoribus admisceatur, et per univcrsum corpus circumducatur, novis ergo morbis ansam dare possit: in his partibus suppurationem moliendam esse, si quidem inflammatio non a causa externa, sed interna fuerit effecta. *Quaestio decima septima* oculi punctiorem, seu paracentesin, post purgatos humores praemissaque praemittenda, celebrandam proponit tanquam remedium prophylacticon adversus cataractae principia. Ipsa oculi paracentesis praecipitur ita faciendâ, ut acus lanceolata, cuius acies secandi habilissima latior contractiorve sit, pro diversa corneae perforandae diametro, insinuetur in ipsam corneae dilucidâe substantiam, oblique ducta ab imo ad summum, lineae unius transversae spatio aut circiter a conjunctiva diffans, utque pars corneae duntaxat infima perforetur, iridi vero et pupillae diligentius parcatur. Quod quidem multis feliciter successisse asseverat Auctor. *Quaestio decima octava* chirurgos admonet, ne, fauciata si fuerit arteria cruralis, pes protinus recidatur, sed ut antea arteria vinciatur, expecteturque, an forsitan propagines quaedam arteriosae tantum sanguinis pedi largiri possint, quantum ad eius nutritionem requiratur. Hac enim vinciendi ratione nihil detrimenti metuendum. Nam si nihilo fecius frigus indomitum gangraenam portendat,

teadat, inde non esse, quod nos conatus poeniteat. Omnia quippe ad amputationis opus prompta esse parataque. Sed ingens medentem manere decus, si, quod curationis reliquum, natura idoneis adiuta praesidiis perficiat. Haec autem repetenda esse ab idonea victus ratione, a sanguinis missione pro aetate, viribusque instituenta; calidis etiam spirituosisque inunctionibus partem fovendam esse. In *Quaestione decima nona* docemur, adductis exemplis, ab ictu, lapsu, aut etiam solo nixu, interdum vertebrarum cariem oriri; nonnulla quoque originem gibberis illustrantia, et medelam vitiorum in ossibus frequentium perficientia, in medium proferuntur. *Quaestio vigesima*, in omni tumore ut plurimum tentandam esse resolutionem, iubet paulo generalius; quot enim sunt tumores, qui magno cum periculo discutiantur? *Quaestio vigesima prima* pericula enarrat, quae metuenda sint, si narium polypos, vel sectione, vel avulsione, vel consumptione tollere velimus; hisque medendi viis praefert ligationem tumoris, sequenti ratione faciendam. Aegro in sella, brachiis dorsoque mobili instructa, collocato, caput retrorsum inclinatum, firma, per nares externas, forcipis non incisoriae crura immitte, ductis cruribus polypum arripe, arreptum leniter foras trahe; quantum substantiae mollities permittet; forcipe hoc in situ manente, filum seratum, quam alte fieri potest, supra partem foras eductam, religandum iniice, duplici nodo constringe; novae, si possit illaesa attrahi, prodeunti polypi parti alterum filum superius iniice. Tunc vel totum opus committe naturae conamini, aut forcice scalpellove portionem humoris, infra deligatum filum adime. Sensum enim polypus, intercepto humorum appulsu, per compressionem solito nutrimento defraudatus, a superioribus partibus disiunctus, intra octo vel novem dierum spatium excidet. Polypum vero in fundo oris pendulum, vel in alio quocunque difficiliore recessu latentem, religare propius ad originem gestienti, instrumento, curracem laqueum deferente, opus est, quodque arctius constringendi

gendi atque extrorsum trahendi facultatem ministret. Instrumentum illud sit ad specilli formam fabricatum, pomulo oculato ad extremitatem donatum, incurvum, brevius longiusve, firmum ac solidum, ita tamen, ut angustos narium maeandros absque laesionis metu penetret. Per rimam pomuli oculati filum ceratum, quod extremitate anulam, curraci laqueo comprehensam, gestet, transagito; dein simul ac pomulum naribus inditur, tumori inducas laqueum, alioque specillo laqueum circum circa ita temperes, ut, dum pomulum altius adigitur, is tumorem aequaliter ambiens, semper adscendat, quoad reniti pomulo aliquid sentiatur. Tum fili extremitatem pendulam trahas, nodoque, pomuli oculati ope firmato, specillum illud pomulo donatum educas, quod per totam curationis tempus, singulis diebus rursus indendum erit, ut filo per rimam pomuli transacto, laqueum magis magisque constringas; quoad tumor oblitteretur. *Quaestio vigesima secunda* tenuium intestinorum vulnera non lethalia iudicat, propter exempla sanatorum vulnerum, quae tenuibus intestinis illata erant. Exempla alia petuntur ab optimis ac peritissimis Auctoribus medicis; alia Auctori suppeditat observatio propria. *Quaestione vigesima tertia* asseritur, suspensoria adhibenda esse in herniis cum adhaesione, in quibus comprimentia subligacula exitiosos producant effectus. *Quaestio vigesima quarta*, perquam erudite et subtiliter tractat de perelebri illa curtorum chirurgia, et varia historiam huius mirandae artis concernentia suppeditat, quae alibi frustra quaeras. Operationem tam singularem Actis nostris inferere, et posteris tradere, operae pretium videtur. Fit autem hac fere ratione. Decumbat laesus ad verso lumine, capite non nihilo erecto. Brachium, quod voluerit operationi committere, fotu adstringente prius munitum, non plumeo, sed laneo pulvino, manu fere supina, imponatur, firmiterque contineatur a ministris. Cutem, cui subest musculus biceps, digitis aliquamdiu palpet Chirurgus, sursum deorsumque, et hinc inde a lateribus

bus trahendo, ac retrahendo, ut ea laxior aliquanto, et a subiectis nexibus expeditior fiat. Praesto sit forceps, cuius alae, manubrio ductiles, arcuatae sint, et utrinque limbo instructae complanato, quatuor aut quinque digitos longo, unum circiter alto, intus mediocriter laevigato: in cuius ima parte rima sit, per totam fere utriusque limbi longitudinem excurrentis. Cutis, quo dictum est, modo contractata, digitis fortius retrahatur a musculo, ea latitudine, quam sartura facienda requirere videbitur: forcipe prehondatur, punctumque per rimam adacto transfigatur scalpello ancipiti, ad utrumque rimae extremum caesura ducendo. Hic, sectione facta, eximatur: linteam valde tritum ac molle, sua latitudine incisionis longitudini ad unguem respondens, inducatur: forcipe remoto, laxetur cutis: et ea propago est, quae iam educanda, et ad maturitatem perducenda venit. Refrigerantibus, adstringentibus, sanguinis denique et humorum fluxioni obstantibus, quibus iam linteam, antequam immitteretur, imbutum est, foveatur vulnus, deligetur, et curetur, ad absolutam usque suppurationem. Hac peracta, et vulnere propemodum siccato, secundam licet moliri sectionem, qua propaginis pars superior a brachio seiungatur. Ea commodissime fiet immisso subter propaginis apicem vaginato illo et elastico scalpello, cuius utilitatem ad annulos musculorum dilatandos, in ramicum curatione, temere iactaverunt, sed quo in *Φιμόσως* sectione convenientius utuntur. Quatuor iam medicanda patent vulnera: duo vetera, nempe area in brachio nudata, et propaginis interior facies, quae ita curanda sunt, ut illi novum tegumentum, huic vero callus increseat: duo recentia, pariter ad cicatricem aut callum perducenda, nimirum superior margo propaginis, et locus unde fuit excisus. Quibus peractis, infitioni locus erit. Curtae itaque nares scalpello, secus cicatricem ducto, incidantur: ad huius incisionis ambitum propago accurate figuretur, resecto, quod in eius oris vel callosum fuerit, vel mensuram excesserit.

Ad

Ad brachium caput sic admoveatur, ut, flexura cubiti ad altitudinem superciliarum elata, capitis verticem vola manus, digitus medius futurae sagittalis cum lambdoide commissuram attingat. Dum hoc in situ brachium detinetur, ad fulcum recens naribus impressum, adducatur margo propaginis, et consuatur, totuplici acuum curvarum traiectu, quot punctus exiget vulneris amplitudo. Sutura convenientibus linamentis et medicamentis, secundum artem, manietur, et, quo dictum est, posito, brachium cum capite, axillis, et pectore deligetur, immotumque servetur. Quinto, sexto, aut septimo die, solvenda futura est, et expectanda partium commissurarum firma et absoluta coagmentatio. Ubi res eo devenit, ut ab ipsis, quibus insita est, naribus, nutrimentum queat capere propago, huius amputanda radix, et vinculis brachium liberandum est. Iam naso pendet rudis adhuc informisque lacinia, nunquam interrupto demulcenda fotu, et solo novi hospitii commeatu nutrienda. Interim eius interiora magis ac magis exsiccare et solidare, radicique resectae suppurationem et callum inducere oportet: tum nasi globulum, foramina, et columnam delineare, ac sectione multiplici fingere: haec vulnera curare, columnam inferere et consuere: iis omnibus tandem genuinam nasi formam, tubulis intus inditis, testorioque primum plumbeo, mox argenteo vel aureo, extrinsecus adhibito, conciliare. Quo dierum numero huiusce operationis partes omnes absolvantur, definiiri vix potest. Sunt enim permulta, quae curationem contrahere possunt, vel producere. Raro tamen ante sexagesimum diem, tantum opus coronidem obtinebit; rarius ultra octogesimum excurrat. *Quaestio vigesima quinta* id, quod ultro largimur, satis prolixè et perplexè demonstrat, scilicet, inter sanitatem et morbum esse statum quandam intermedium. *Quaestio vigesima sexta* de tono solidorum partium humani corporis ita exponit, ut, perlecta quaestione nesciamus, an Auctor omnium, an vero tantum multorum morborum causas, a laeso tono partium deri-

derivandas esse iudicet. *Quaestione vigesima septima* humorem perspiratorium esse excrementicium negatur, propterea, quod Auctori recte quidem videtur, non omnem humorem ad cutem delatum ex corpore aufugere, sed partem eius ad sanguinis massam remeare. *Quaestione vigesimo octava* breviter asseritur, humani corporis calorem non solum a cordis arteriarumque tritu originem trahere, sed etiam a vorticofo sanguinis motu, cuius ope sulphureae eius partes, in turbinem actae, schema sphaeroides adsequi teneantur, ac perenni tritu atque vibratione calorem augeant. *Quaestio vigesima nona* colorem Aethiopum inde oriri docet, quod vascula cutanea sanguinem proprie dictum, salino-sulphureis partibus refertum admittant. Id intelligi ex natura, sorte, et conditione Nigritarum, quam quippe eam esse, ut sub deurente coelo vitam degentes, ipsius fere nudi actioni exponantur; inde magis dilatari cutis vascula; ad extremam usque cutis superficiem propelli laticem purpuream. Praeterea duris, nec fere interruptis operibus, vacare Nigritas; inde fieri, ut subtilioris humoris transpiratorii effluvium copiosius relinquat crassiores pinguesque partes, quibus Nigritarum cutis foedari soleat. Ad hoc etiam conferre alimenta, plerumque salina, ac farinacea, et ex radice *Maniack* confectum cibum, Aethiopibus dictum *Cassave*, item frequentem usum piperis ac potulentorum spirituosorum. *Quaestio ultima* intestinorum valvulis vim atque potentiam in chymum propellendum ullam esse negat. Haec haecenus. Si vero nunc de descriptionibus ipsis iudicium nostrum ferre volumus; factemur quidem, non omnes ac singulas eiusdem pretii esse; nihilo minus tamen optamus, ut Cel. *Sigwartus* etiam caeteras, quas in promptu habet, descriptiones huius generis nobiscum communicare velit. Bene de re medica universa merebitur, cuius ipse ornamento insigni est.

Rrr

Olof

Olof Dalino Geschichte des Reichs Schweden &c.

i. e.

*HISTORIA REGNI SUECIAE, ORDINE ANNALIUM
scripta, ab OLOF DALINO, e Suecico idiomate in
Germanicum verterunt I. BENZELSTIERNA, et
I. C. DAEHNERT, Professores in Academia regia
Gryphiswaldensi. TOMUS I.*

Gryphiswaldiae, apud Hieron. Ioh. Struck, 1756.

Alphab. 3. in 4.

Sueciae historiam antiquissimam, ut plerarumque gentium aliarum, iacere in tenebris, nemo ignorat. Quod e periodo gentili supererat monumentorum, id fere omne sub initia Christianae religionis interit; estque prodigio simile, aliquem saltem illorum apparatus ad nostra usque tempora pervenisse. Qui praedicando Evangelio adhibiti fuerunt Monachi, stulto zelo, multa talium monumentorum destruxerunt; quod crederent, cum istorum interitu, Christianae religionis progressum coniunctum fore. Fuerunt alii, qui avide conquirerent, quidquid forte latuisset adhuc; sed etiam istud magno Sueciae incommodo: nam extulerunt in regiones alias, atque adeo domesticis divitiis spoliarunt Sueciam. Iam Anno MCXXXIV. Princeps Danus, *Magnus Nilson*, quidquid potuit coacervare membranarum, in Daniam detulit; cuius exemplum decimo tertio Seculo imitata est *Mechtildis*, Adolphi filia. Iniquior his *Waldemar*, Daniae Rex, quidquid ad Scaniam, Hallandiam, et regiones conterminas pertineret, rapuit, atque, teste Saxone Grammatico, Anno MCCCCLX. igni tradidit. Crevit ea Sueciae infelicitas, unitis, quae in Septentrione sunt, tribus regnis, regnante potissimum *Margaretha*, *Waldemari* filia, atque *Erico Pomerano*: quod eleganti commentatione, *de defectibus Historiae Sueciae*, memoriae *Scarinus* prodidit. Mox *Pauli II. P. M.* indulgentio-

gentiopola, *Marinas a Fregeno*, quidquid potuit veterum monumentorum e Suecia Lubecam abstulit, inde Romam petiturus, nisi fuisset in itinere a praedonibus expilatus. Leo X. ille bonarum litterarum per Italiam restaurator, in eunte XVIto Seculo, *Iohannem Heytmerum de Zornelben*, per omnem Septentrionem misit, ut, quae studiis literarum profutura ibi locorum reperiret, ea omnia Romam deferret; quod deinceps causae fuit, cur Iohannes atque Olaus, Magni, magnam e Suecia talium monumentorum copiam, domui S. Brigittae, quae Romae est adhuc, inferrent. Neque surgente in Suecia Evangelii luce, habitare in tuto monumenta domestica potuerunt. Quemadmodum enim monachi gentilibus: ita papalibus Evangelici sacrorum ministri, interitum accelerarunt. Eiusmodi tyrannidem exercuit *M. Abrahamus Andreae*, qui, quidquid erat monumentorum S. Brigittae, Catharinae, Ingridis, Helenae, Sanctorum item, Nicolai, Sigfridi, Brynolfi, Davidis, Esquilis, Holmgeri, et talium, id omne diruit. Imitatus hominis eius stultitiam *M. Ericus Schepperus*, omni opera elaboravit, ut pari facinore posteris innotesceret. Secutis temporibus, aut cupiditati exterorum, quod monumentorum supererat, aut flammis cessit. Commode tamen exeunte nono Seculo acciderat, ut Islandia primos e Suecia et Norvegia incolas acciperet, qui in hanc ultimam Thulen multa ad res Septentrionis pertinentia secum deportarunt, unde deinceps, religiose custodita, (ut e. c. fabularis Septentrionis historia, Eddam vocant,) intaminata redierunt in Sueciam. Iam circa annum MXXIV. repertus est *Sámund Sigfússon hin Frode*, Islandus, qui Collectionem istiusmodi monumentorum institueret; sed opus hoc fere interierat, cum integro Seculo post, *Snorre Sturlafon*, et ipse Islandus, Sibyllae quasi folia colligeret, Eddam et Scaldam conscriberet, adderetque opus aliud, *Heims-Pringla* dictum, quo, aiunt, habere se Septentrionis incole facem quasi aliquam, illustrandae antiquissimorum temporum memoriae. Putant, nimirum, e Rumis,

quos secum e Suecia circa A. MCCXVIII. in Islandiam detulit, plurimum profecisse. Atque haec est veteris historiae Suecicae facies, cui neque demere fidem, neque addere, temere possis. Magno igitur beneficio rempublicam litterariam adfecit *Dalimus*, Vir illustris, et laudibus nostris maior, quod, cum publica auctoritate imponi sibi scribendae, patria lingua, historiae patriae provinciam pateretur Anno MDCCXLIII. ea opportunitate ita usus est, ut *Primo hoc Operis Volumine*, vetustissimam Suecicae historiae memoriam recoleret, eam a multis multorum fabulis purgaret, atque adeo caveret sollicitate, ne, etiamsi certo vera constituere non posset, novis difficultatibus obscurissimam historiae periodum implicaret. Nulla est Historico scripta lex, quam non sibi dictam Auctor putaverit; estque paene miraculo simile, in tali monumentorum vetustissimorum siccitate, ita orationem attemperasse Dalinum, ut cum voluptate eius Commentarios legas. Facile igitur carebimus imposterum difficillimis nugis *Rudbekii*, *Saxonis Grammatici*, *Ioannis Magni*, Gothi, aliorum. *Rudbekii* enim Atlantica, etsi magnam ingenii vim produunt, tamen ad fidem historiae nihil, aut certe admodum parum faciunt. Saxo Grammaticus, sacrorum Londini Scanorum duodecimo Seculo minister, unus omnium maxime septentrionis historiam deturpavit fabulis, (quod *Kil. Stobaeus* pec. programme Anno MDCCXXXV. edito evictum dedit,) quae fabulae, integris quinque Seculis veritatum numero habitae, nondum penitus e regionum istarum historia profligari potuerunt. Upsaliensis denique, tempore sacrorum emendationis, Archiepiscopus, *Ioannes Magnus*, Gothus, serie regum Sueciae, inde ab antiquissimis temporibus, quam impudenter effictam conscripsit, omnem Septentrionis historiam conturbavit. Alia igitur *Erico Benzelio*, Viro multis et magnis in rempublicam litterariam meritis claro, femita quaerenda fuit, ut, patriae historiae aliquid lucis allaturus, tuto incederet: quem secutus *Jacobus Wilde*, Sueciae Historiographus, ita in historia regni illustranda versatus

tus est, ut haberet iam *Dalinius* non solum praeclara exempla quae imitaretur, sed monumenta etiam probatae fidei, quibus, scribenda ipse Sueciae historia, inniti posset. Ad iutus praeterea Archivorum, Bibliothecae item regiae, suae fidei commissae, et privatarum aliquot, ut Baronis *Gustavi Rölamb*, et Comitis *Caroli Gustavi Bielke*, eximius copius, Sueciae nobis Historiam dedit incomparabilem, et quae omnes omnium laudes supergreditur. Dictione utitur plana, veritati historicae accommodata, igitur quaesitis ornamentis recte destituta. Opinionibus non indulgit, nisi veri simillimis. Testes toto Opere excitavit tales, qui non facile a quoquam reprehendantur, recentiores potissimum, qui ad veterum monumentorum praescriptum exegisse libros suos censentur. In quo quidem lectorum commoda consultum ivit, quibus aut non sunt ad manus antiqua illa; aut, si sunt, consulere ea non vacat. Hoc autem tale opus egregium *Dalini*, V. Cl. non legeremus Germani, (nam quotusquisque Suecorum linguam callet?) nisi reperti essent duumviri, doctrina et muneribus clari, Suecus alter, *Ioannes Benzelsfierna*, alter Germanus, *I. C. Dähvert*, in regia studiorum Universitate Gryphica Professores; qui societate inita, in germanicum sermonem transferrent, atque adeo versionem darent, magna accuratione et studio factam. In quo consilio si inest aliquid reprehensione dignum, profecto istud est, quod in vertendo libro egregio, nullam eorum, qui Germanica non intelligunt, rationem habuerint, quodque adeo nostrum idioma praestulerint latino, quod tamen est omnium doctorum hominum. Quas *Benzelsfierna*, Vir doctissimus, et historiae patriae perquam gnarus, observationes superaddidit, inprimis eo pertinent, ut, quae vel e Suecicae linguae rationibus obscuriora videri possent, vel non satis essent ab Auctore, studio brevitate, declarata, ea uberius illustrarentur omnia.

Iam de ipso Opere dicamus, cuius *primum Volumen* de vetustissima Sueciae historia exponit, estque tributum in Capita XX. quibus historiae filum deducitur usque ad ex-

tinctam in Suecia Ynglingorum gentem, hoc est ad annum Christi MLX. Gratiam nos inituros a lectoribus credimus, si, quae cuiusque capitis summa sit, indicaverimus. Est igitur *Cap. I.* de Geographia veteris Sueciae. Difficile argumentum; quod altitudini aquarum, earumque diminutioni successivae, (quae prodire fecit montes altissimos, infularum specie, atque in iis marina illa omnia, quae male a diluvio plerique repetunt,) innititur. Adeoque e mari Suecia prodit; quod ab illustri Dalino, in Praefatione Tomo II. huius Operis praemissa, ab obiectionibus omnibus vindicatum est. *Capite II.* de primis Sueciae incolis fermo est. E Scytharum prosapia repetuntur, qui variis nominibus, ut Getarum, Gothorum, et sic porro, inde ab antiquissimis temporibus inclaruerant. Inprimis e stirpe Nomadum; de quorum moribus, excursionibus, bellis, multa hoc loco, docte, et magna lectionis copia, disputantur. Efficitur denique, Regem Nomadum, Idan-Thyrse, attritum bello, quod ei Darius Hytaspis intulerat, uxores, liberos, et quidquid carum Scythis suis esset, circa annum ante Chr. nat. DXVI. in septentrionali hac plaga quasi in tuto collocasse. Probabilis coniectura est, transisse eos hodiernorum Russorum et Finlandorum fines, atque prominentes tum e mari scopulos occupasse. Pergit deinceps Auctor doctissimus *Capite III.* de continuatis populorum e Scythia in Septentrionem immigrationibus exponere. Certum est, teste Tacito de mor. Germanor. c. 2. non terra olim, sed clasibus advectos, qui mutare sedes quaererent. Atque haec faciendi itineris ratio, in Septentrionem tendentibus, unica fuit; non enim, aquarum altitudine tegeret quidquid tibi nunc terrarum est, dabatur optio. Pars Nomadum, *Wodini*, (seu Budini) inter primos Sueciae incolas censentur. Gens in colendis diis tam assidua, ut Scriptoribus quibusdam antiquis Sancta dicatur; quemadmodum Pomponio Melae; de S. O. III. 5. Mortuorum inprimis cadavera magna veneratione prosequerantur, eaque cryptis crediderunt, quae secuto tempore Gigantum sepulcra,

pulcra, aut *Kumbl* dicta sunt, e quo posteriore vocabulo, igitur a primis Sueciae incolis, repetenda est *Aera Kumblarum*. Tres istiusmodi computos constituunt Septentrionalium antiquitatum curiosi, apud Gentiles istarum regionum usitatos. Nimirum, ut Graeci per ludos Olympices, ab Urbe condita Romani, Christiani a nato Servatore, Muhammedani a Prophetae sui fuga, annos numerabant: ita Septentrionales populi antiquissimi, a diversitate rituum sepulturae aeram duxerunt. Primi omnium sepulcris condebant inortuos, antiquissima igitur fuit *Kumblarum aera*: post Odinum cremabant cadavera, quam poterimus *aeram crematoriam* dicere: ultima omnium est *aera collium*, quod colles superimponebant suorum sepulcris, quorum adhuc per omnem septentrionem insignis copia superest. Wodini igitur, assumtis, paullo ante bellum Macedonicum, in societatem sagittiferis *Gelonis*, (ita dicuntur *Virgilio* Aen. VIII.) cum his, et *Neurorum* colluvie, (populus erat e Scythis, Graecis, et Hebraeis mixtus, cuius posterii sunt Fenni, Lappones, Aesthii,) migrationem in Scandiam susceperunt; quod ipsum Scandiae nomen e Scythico ductum est. Hic veterum *Thulen* A. collocat; quam sententiam pag. 47. not. d) argumentis confirmare nititur. Primi isti Septentrionis incolae, tercentorum annorum intervallo, tantopere accreverant, ut iam C. ante Chr. nat. annis dimitterent eoniam, e Sevis montibus, *Sevos*, (quos metri causa Lucanus, Silius Ital. alii, *Suevos*, et reliqui deinceps Scriptores ita perpetuo nominarunt). Hi viam quasi monstrarunt emigrataris deinceps popularibus: diffusi enim orientem versus, quem maxime omnium noverant, per Esthiam, in omnes ad Balthicum mare terras pertigerunt. Hinc est, quod primas Suevorum sedes ad mare istud Scriptores omnes collocant; et quod Germani, cum quibus coaluerunt deinceps, per legatos ad Caesarem, facti sunt, Suevis ne deos quidem pares esse. Accenset Suevis illustris Aetior *Ingaevones*, (*Ingemänner, Engemänner, Angemänner*,) qui in angulis, atque maris et montium abditis, habita-

habitaverint, indequē egressi, Ingermaniae nomen dederint. Horum propaginem; ait, *Anglos* fuisse, a quibus tenuis inferioris Germaniae angulus, Angliae nomen accepit, et quorum colonia, medio quinto Seculo, in Britannia sedem sibi quaerere instituerit. Hoc si verum est, male adhuc ad Saxonum genus *Anglos* retulerunt, quotquot fecere mentioem populorum Germaniae. *Caput IV*, quod est de constitutione interna antiquissima Regni Sueciae, deque eius commutatione per *Odinum* facta, primum exponit quo tempore Romanis Sueciae incolae innotuerint, (imperante nimirum Augusto, forte XV. a Christo nato annis;) deinceps de illorum piratica, unde *Wikingar* et *Askemanni* dicti fuerint; de primis eorum imperantibus secundo post Christum natum Seculo, quos *Fylkis-reges*, huic vel illi tractui praefectos, nominabant; de *Odini* ex India adventu circiter A. C. CXXX, metu Romanorum; de partitione Septentrionis inter eius filios, dum ipse Sueciae dominatum arripit, eique novos mores, novaque instituta inducit; de legibus denique, de deorum cultu, de tributis, deque *Odini* morte, quae A. C. CL. accidit. *Capite V*, de Theologia vetustissimorum Suecorum exponitur. Unum omnipotentem deum *Odini* nomine signarunt, eiusque talia attributa venerabantur, qualia nullus paene inter gentiles populus. Nolumus describere plura; nam dignum est non solum hoc caput integrum, sed totus omnino liber, qui a capite ad calcem legatur, magna lectionis copia ita exornatus, ut difficulter ab eius lectione recedas. Ponemus iam solos capitum indices, decerptis rebus admodum paucis; cetera integra relicturi historiarum amatoribus. Sunt igitur: *Caput VI*. de Idololatria veterum Suecorum: *Caput VII*. de eorum Legibus, deque habitu regis ad populum. Est hic locus insignis de electionis libertate, deque lege regia illorum temporum. *Caput VIII*. de veterum Suecorum litteratura. Exponitur hoc loco de Suecorum lingua, scriptura antiquissima, de *Runis*, earumque usu, de Poetis; (inter quos *Scaldi*, quorum carmina, ad

ad morem Sapphycorum composita, antiquissimum annalium genus adpellat *Tacitus*,) de agricultura, de commerciis, de arte bellica et armis. Sub finem capituli respondetur, (vellemus modestius,) obiectionibus *I. D. Michgelis*, Viri doctissimi, qui aliquo loco Ulfianum codicem argenteum literis Francicis, non Gothicis scriptum, pronuntiaverat. *Caput IX.* de veterum Suecorum moribus et consuetudinibus. Laudantur ab hospitalitate, a cultu Senum, a frugalitate, (quae fere antiquissimarum gentium omnium praerogativa est,) ab honestate connubiorum, a fortitudine sexus sequioris. *Caput X.* de Gothorum e Septentrione bellicis excursionibus. Iam igitur ad historiae filum redit Auctor, inde ab Odini temporibus, in quibus subsisterat. Recenset Gothorum irruptiones in Romanorum provincias: quae fuerint denique Theodorici magni gesta, quae Alarici M. et quousque Gothi, orientem versus et occidentem, penetraverint. Tandem *Capite XI.* serie chronologica res Sueciae enarrare incipit, ab A. Chr. CL. usque ad annum MLX. in quo primum hoc Volumen desinit. Est igitur undecimum caput de Iudicibus, simul et supremis Sacrificulis veterum Suecorum, e gente Ynglingorum; qui, etsi regio nomine non uterentur, habebant tamen omnem potestatem regiam. Domestico nomine *Drottar* vocabantur, quod vocabulum superius pag. 93. ab arboribus et lucis, in quibus sacrificia peragebant, Auctor repetiit. Sunt autem Ynglingi posterii filii Odini, *Tangue*, quem pater Suecis Iudicem constituerat; quemadmodum alter eius filius, *Skjold*, qui apud Danos eadem praerogativa fuit, Skjoldungorum regum seriem orsus est. Quod §. 6. Herulorum coloniam Hunicae genti admiscet, id perperam ab eo fieri tamdiu credemus, dum testimoniis fide dignis opinionem hanc suam ill. Dalinus comprobaverit. Sed etiam hoc nobis absortum videtur, quod Longobardos, (advocato teste Warnefrido,) e Scandia ducit: neque debebat Auctor V. Ill. atque Cel. *Mascovium*, Germaniae litteratae decus, cui eadem nobiscum sententia est, §. II. not. f) eapropter

tam atrociter lacerare, ut fere credas rem esse de aris et focus. Ultimus Drottaram A. Chr. CCCLXV. fuit *Domar*, quo imperante potentissimus Gothorum rex, Hermanricus, Anno CCCLXXIV. vitam posuit. Hanc, ait Auctor, Epocham esse diversi Gothorum nominis, cum alii *Ostrogothi*, *Visigothi* alii, qui omni deinceps tempore diversas sedes habuerint, dicerentur. *Caput XII.* est de primis Suecorum, ex Ynglingorum gente, regibus. Quinto in eunte post Chr. nat. Saeculo, primus se regem, e Drottis Upsaliensibus, dici iussit *Dygue*, cui filius successit *Dag*, Sapientis nomine insignitus, quod avium tantum intelligere crederetur. Qui A. Chr. DCX. nonagenarius obiit, *Ane* rex, etiam propterea memorabilis est, quod cum eo defuit aera crematoria, de qua initio diximus, cepitque altera tumulorum, ipsius regis exuviis Upsalae tumulatis. Prosequitur Auctor *Capite XIII.* regum Sueciae seriem ab *Ane* ad *Ingialdum*, ab Anno igitur DCX. ad Annum DCCLX. *Capite XIV.* exponitur habitus regni Sueciae, et mutata eius facies regnante Ingiald Illräde. Pulcra commentatio Auctoris in primis: quod geographiam Sueciae illorum temporum, nimirum exeunte octavo Saeculo, exactissime adumbrat; quae, si cum descriptione Sueciae physico-historico-morali, ab *Erico Tuneld*, iussu Regis et Procerum, ante hos XV. annos, diligenter e monumentis publicis conscripta, componatur, nihil supererit, quod ad exactam veteris Geographiae regni Sueciae cognitionem amplius desideres. Nos hic praecipua proponemus. Vetus igitur Suecia a mari glaciali usque ad fretum Orefundicum, quemadmodum a rupibus Norvegiae (Sevegebirge) ad mare balticum extendebatur, divisum in regna quatuor, Sueciam proprie sic dictam, Gothiam, Helsingiam, Wärmiam. *Sueciae* Auctor tribuit Uplandiam, Sudermaniam, Nericiam, Westmaniam, et maximam partem Dalecarliae: *Gothiae* orientalem atque occidentalem Gothlandiam, Smäländiam, Gottlandiam, Oeland, Wiken seu Bohus, Hallandiam, Scaniam, Blekingam: *Helsingiae* omnes septentrionales provincias,

cias, ut Angermanland, Medelpad, Jämtland, Härjedalen, Gästrikland, occidentalem et septentrionalem Botniam: *Wärmliae* denique totam Daliam, et marcas omnes ad septentrionem lacus Wener. - Atque haec quatuor regna Scandica, ait, principatum Upsaliensis aliquo modo coluisse, quod reges illi vetustissimum haberent Suecici principatus patrimonium. Singulas provincias ill. Dalinus deinceps ulterius partitur; quae nos hic non describimus. Res gestae, vel crudelia potius facta Ingialdi, recensentur §. 17. usque ad finem capitis, quod pertingit ad Annum DCCLXXX. Est eius regnum memorabile tamen, quod aliquot circum regulos sibi subicit, adeoque auxit Sueciae regum dominatum; sed et propterea inprimis, quod iudicem provincialem Uplandiae, *Wiger Spa*, (i. e. sapientem,) iussit provincias peragraré, legibus populorum et consuetudinibus colligendis, unde prima legum Suecicarum collectio prodit, quae dein, Birgero regnante, sub finem decim tertii Saeculi, fundamenti loco fuit collectioni Legum alteri. *Caput XV.* reges secutos loquitur, ad annum usque DCCCXXIV. Primus inter eos est *Isvar Wiafanne*, propterea memorandus potissimum, quod, proscripserat Ingialdi progenie, quam Sueci DC. annis et amplius coluerant, liberis Suecorum suffragiis Rex electus est; quodque, provinciis vicinorum regulorum, quas antecessor subegerat, tuendis, praefectos constituit, sua lingua *Tarlen* et *Herfen* nominatos. Nostris moribus Comites diceremus, et Barones; estque adhuc inter Anglos frequentatum *Earle*, comitis adpellatio. Merentur legi, quae ab Auctore, de his regni administris, eorum dignitate et praerogativis, dispuantur pag. 334. seq. Quemadmodum et illa, quae deinceps de Iswari foedere cum Carolo M. deque eius expeditione in Angliam Anno DCCLXXXVII. exponuntur. A qua expeditione Auctor monetariorum ex Anglia in Scandiam introitum ducit; ita ut primos Sueciae bracteatos ad haec tempora referendos existimet. Regi huic circa A. DCCXC. mortuo, ex filia nepotes successerunt, *Haraldus Hildetand*,

et *Randwer*. Hic ille Haraldus est, quorum Carolus M. Anno DCCCXI. pacis foedere coaluit. *Capite XVI.* quod est de regno Eisten-Beli et Ragnari, eximia sunt relata de initiis Christianae religionis in Suecia, beneficio Ludovici Pii, qui Benedictinum monachum, Ansharium, Anno DCCCXXIX. ad eas gentes ablegaverat; de capta a Ragnaro rege A. DCCCXLV. Lutetia Parisiorum, atque direpto omni agro, paceque cum Carolo Calvo, 7000. marcarum argenti aere soluto; inita. Igitur illae Normannor. in Gallia, et omni circum mare Europa, depraedationes; hoc inprimis tempore ad summum creverant. *Caput XVII.* sub secutis quatuor regibus haec habet maxime notabilia: reditum Ansharii in Sueciam, et quo modo in Comitibus Sigtunenensibus, A. DCCCLXII. fors pro Christianismo fuerit; quas clades Galliae, Germaniae, Angliae, septentrionales hi populi, Nordmanni dicti, intulerint? Gormone inprimis, rege Dano, et Gotfrido Sueco, duceibus. Poterunt, quae hoc capite de his turbis docte disputata sunt, commentarii vice esse filiorum Ludovici pii, Caroli item crassi, et Arnulfi temporibus. *Caput XVIII.* historiam Sueciae dimidii Saeculi X. exponit. Incidit in hanc epocham fugitivi e Norvegia *Gänge-Rolfi* (cum Ascomannis suis, hoc est utriculariis,) in Galliam irruptio, inita cum Carolo Simplici pax, atque Ducatus Normandiae facta ab eo constitutio, quod ab Auctore ss. 9. et 10. pulchre exponitur. Rolfi istius posterii, Duces Normandiae, regi tamen Galliarum obnoxii, fuerunt: conspicuus inter eos inprimis Guilielmus Conquestor, a quo et Angliae Regnum A. MLXVI. occupatum fuit. *Capite XIX.* res Suecorum ab A. DCCCCL. DCCCXCIV. exponuntur. Hic igitur de *Haraldi Gormson*, Daniae Regis, bello Gallico et Germanico, quod in tempora Ottonum incidit; de victa atque occupata ab Erico A. DCCCCLXXXVIII. Dania; deque turbis Suecorum intestinis, relatum legimus. *Caput XX.* quod est Primi Tomi huius ultimam, res Saeculi XI. ad annum usque sexagesimum prosequitur. Triam hic

hic regum historia enarratur, qui fuerunt celeberrimi in Septentrione Ynglingorum Gentis ultimi. Primus inter eos, *Olof Skötkonung*, e Norvegia, cuius partem occupavit, Christianos doctores accepit, a quibus baptizatus, Christi doctrinam magna contentione propagavit, hoc illis temporibus puriorem, quo aberat a monachorum fabulis longius. Primus fuit, qui *Sueciae regis* titulo uteretur: nam eius antecessores solo nomine regum Upsalae salutabantur. Titulo *Christianissimi regis* a Legato Pontificis Unwano; Bremae Archiepiscopo, ornatus, praerogativam posteris reliquit, qua illi deinceps usi non sunt. Eius temporibus etiam latinae linguae usus aliquis coepit in Suecia, servatis tamen et Runis. Regnante deinceps *Amundo Iacobo*, prioris filio, cum Canuto M. Danorum rege navali praelio depugnatum est; apparatus mille navium; victis Danis praefidio fuit. Laudatur regis istius iustitia, et in Christianae doctrinae propagationem insignis ardor, ita ut a medio Saeculo XI. certam sedem atque tutam in Suecis haberet Christiana religio. Ius manuarium primus omnium Sueciae regum sustulit. Ynglingorum ultimus, *Emundus senior*, Amundi frater, etsi non uterinus, circa annum MLV. Rex Sueciae, quod Clero non esset magnopere addictus, *mali* nomen tulit, nullo suo merito. Suum ille sibi Archiepiscopum, *Ofmundum*, constituit, repudiatis *Hamburgensium Praefulis*, *Adalberti*, emissariis. Hinc illae lacrymae. Obiit Emundus anno MLIX. Cum eius filio *Erico*, Ericus fratris filius disceptat. Utrique, anno MLX. decretoria ad *Wärdsbergam* pugna funesta fuit: nam exacerbatis animis ad *Kimstadium* paullo post singulari pugna congressi, occubuerunt. Atque hic inclatae, inde ab *Odini* temporibus, Ynglingorum Gentis, exitus fuit.

Haec sunt Primi Tomi, egregii Operis, contenta. Additus est index *primus* Vocabulorum peregrinorum, de quorum potestate atque origine ill. Dalinus, in decursu libri sui, sententiam dixit. Hunc sequitur Index *alter*, rerum toto hoc primo Tomo maxime memorabilium, di-

ligenter scriptus, et qui Lectoribus, primo statim intuitu, de rerum hoc opere expositarum, deque diligentia Auctoris, testetur. Dicemus de Tomo altero præpediem.

IOSEPHI INNOCENTII DESERICII, HUNGARI Nitriensis, Clerici Regularis Scholarum Piarum, de Initiis ac Maioribus Hungarorum Commentaria, quibus accedit circa finem Libri secundi insigne et perantiquum Manuscriptum, ex Vaticana Bibliotheca depromptum, hæcenus desideratum.

TOMUS PRIMUS.

Budae in Hungaria, typ. Veronicæ Nöthensteinin, viduae, 1748. Alph. 2. pl. 8. fol.

Serius a nobis huius libri mentionem fieri, quam nostra consuetudo ferat, nemo mirabitur, qui libros, in extremis Hungariae regionibus typis impressos, non, nisi sero, ad nos perferri posse, secum consideret; neque ideo, quoniam serius commemorentur, librorum bonorum multaque eruditionis copia refertorum argumenta silentio prætereunda existimet. Iam Auctor horum commentariorum totum hoc de initiis ac maioribus Hungarorum opus in quinque libros disposuit, quorum primo et secundo Hungaros Hunnosque a priscis gentibus, quibuscum eos vulgo confundunt, secernere, eorumque maiores, et veras sedes demonstrare; tertio Attilae regis genus, ortum, res gestas, virtutes, ingenium, mores explicare; quarto historiam Hunnorum, qui, ascito Abarorum nomine, Europam ingressi, et Pannonia denuo potiti sunt, exponere; quinto tertium Hunnorum, sub Hungarorum nomine, in Pannoniam adventum commemorare, eorumque historiam usque ad Stephani regis tempora pertexere, sibi proposuit. Hoc quidem primo Tomo Auctor duo priores libros absolvit, quorum argumentum brevibus repetemus. In primo igitur Capite libri primi refutat ridiculam Lornandis, eorumque,

rumque, qui hunc hominem secuti sunt, de execranda Hunnorum origine putidissimam fabulam. In secundo et tertio Capite manum cum iis conserit, qui Hunnos ab Hunno, Tuisconis filio, deducunt, et ex Germanis primum fuisse propagatos tradunt. Atque huius quidem opinionis veritatem demonstrare tam arduum et difficile credit, quam *a fonte Nilum bibere, aut Pelio Ossam imponere*; adversari contra illi vehementer indolem, mores, similitates et odia, quae hodie inter populos semper intercesserint, linguam denique et sermonem, summopere diversum; esse in Transylvania praeter Germanos populos, sive illi Saxones sint, sive Gothi veteres, praeter Valachos, Romanorum posteros, praeter Hungaros hodiernos, insuper Siculos, sive *Székhelyos*, Attilanorum Hunnorum progeniem: hi cum a Germanis origine, sermone, moribusque prorsus discrepent, seque eodem cum Hungaris genere ortos esse fateantur, eademque cum illis lingua loquantur; apparere et Hunnos, Attilae signa olim secutos, minime Germanos fuisse, et hodiernos Hungaros eandem illam Hunnorum, maiorum suorum, linguam retinere, atque adeo eiusdem omnino generis esse. In Cap. IV. et V. quaerit Auctor, an Hunni, sive Hungari, Alanorum, Gothorum, Gepidarum, Wandalorum, ac Longobardorum consanguinei sint? Concedit quidem, Hunnos Alanorum nomine quandoque fuisse vocatos, et Gothos olim cum Alanis et lingua et natione convenisse fatetur; negat vero, Gothos, etsi Hunni generis Getarum sive Scytharum pars fuerint, Getas ipsos sanguine contigisse: exploratum enim esse, Gothos e Scandinavia insula, in oceano Germanico posita, priscis temporibus egressos, et longe lateque per Europam dissipatos, ut occupata Dacia Dacos dictos esse, etsi haud Dacici generis fuerint, sic Thraciam ingressos ad Getas accessisse, et Gothorum nomen in Getarum permutasse, non vero Getarum gentem in Thraciam intulisse. In Cap. VI. refutatur Iornandis sententia, Hunnos Bulgaris originem debere. Rectius esse putat A. si dicamus, Bulgaros et in Europa

ropa Hunnorum concives aut subditos fuisse, et in Asia finitimos, aut imperio quoque eorum parentes. In Capite VII. quaerit Auctor, an Hunni Attilani, sive Unni, iidem cum Chunis sive Cunnis, aut Cunis vel Cumanis? an iidem cum Thunis sive Thunnis atque Thynnis? Neque negare omnino, neque affirmare Auctor videtur, Cumanos sive Chunos generi Hunnorum annumerandos esse, etsi quaedam contra hanc sententiam profert. Thunos vero apud Plinium, H. N. Lib. VI. cap. 19. sive Thyros, ut alii legunt, sive Thynnos, aut eosdem esse censet cum Chunis Ptolemaei, inter Balternas et Roxolanos, iam ante Attilam propius citeriora littora Ponti Euxini positos, aut illo commigrasse ex Asia, vel cum maioribus Attilae, vel prius etiam, eosdemque esse cum gente Agazyrorum fortissima apud Iornandem, sive Acathyrorum aut Acatzyrorum Hunnorum apud Priscum Rhetorem, sive Actirorum aut Acatarorum apud Suidam; quos et Hunnos fuisse, et Attilanis cognatos, atque etiam filium Attilae, natu maiorem, cum regia potestate praefectum habuisse, ex Actis Attilae in Excerptis Prisci Rhetoris apparere arbitratur. In Cap. VIII. exponit Auctor, quid de Iazygibus, hodie quoque in Hungaria iuxta Chunos sive Cumanos viventibus, sentiat? Est vero illius sententia haec: Iazyges iam ante Attilae suorumque adventum, hoc ipso loco, quem hodie in Hungaria incolunt, ac longe ampliore etiam confedisse: alios Iazyges tantum, alios Iazyges Metastas nuncupari: Iazyges ab antiquissimis scriptoribus ad Danubii littora positos, ac late rerum potitos, Hunnos ipsos fuisse, aut Hunnorum necessarios: non falso tamen dubitare quosdam, an praesentes Hungariae incolae, Iazyges dicti, posterius sint priscorum illorum Iazygum, qui iam ante Attilam inter Danubium Tibiscumque habitaverint. Hic disputat etiam Auctor de Urgis-Strabonis. In Cap. IX. quaeritur, an Turcae Hunnorum, propinqui? Negat vero Hunnos Hungarosve ulla unquam cum Turcis cognatione coniunctos fuisse. Negat quoque in Cap. X. Tarta-

Tartaros ullo modo ad Hunnorum sive Hungarorum genus pertinere. Finem primo huic Libro imponit disputatiuncula de Finnis, sive Fennis, Saberisque, sive Sabiris. Veniamus ad Librum secundum. In Cap. I. et II. quaerit Auctor, an Hunni Attilani ex Europaea Scythia, vel Sarmatia Europaea orti? Indicat ea occasione Vir Cl. Scythiae et Sarmatiae Europaeae ambitum et limites; et deinde variis argumentis efficit, minime unquam cum Hunnos Attilanos, tum Hungaros, sedes nativas in Europaea Sarmatia habuisse ad fontes Tanais, aut apud commentitios montes Riphaeos. In Cap. III. ostendit, certum quidem esse, et exploratum, Hunnos Attilanos ex Asia provenisse: sed maximis hoc difficultatibus quoque involutum, variisque modis a veteribus Scriptoribus indicari, e quonam Asiae angulo primum progressi fuerint. Inter varios Scriptores, quorum verba subinde illustrantur, assentitur Auctor Ptolemaeo et Diodoro Siculo, qui a Moeotide usque ad utramque Volgae ripam Sarmatas Asiaticos per latera septentrionalia Caucasiarum montium extendunt, et tum demum Scythas intra Imaum habitantes ultra mare Caspium, septentrionem versus et orientem. In Cap. IV. quaeritur, an Hunni primum ex Iuharia, alias Iuhra, Iugra, Iugoria, vel Iugaria, Moschoviticae nunc ditionis in algido septentrione provincia, prodierint? Negat et pernegat Auctor, quin contendit, Hunnos atque Ungaros inde a Volgae ostiis, infra Bulgariam maiorem, usque ad Seres Indosque ac Persas, pristina ac nativa cunabula tenuisse. In Cap. V. proponit Auctor MSCTum ex Bibliotheca Vaticana, *de facto Ungariae Magnae a F. Ricardo Ordinis F. F. Praedicatorum invento tempore Domini Gregorii LX*, illudque in Cap. VI. et VII. uberius eo sine illustrat, ut appareret, aetas Hunnorum sive Hungarorum sedes fuisse orientem versus, per alterum Caspii maris latus, usque ad Indos et Persas. Coronidis loco imposuit Auctor huic Tomo brevem disputationem de patria Hieronymi, Ecclesiae doctoris. Est enim constat, illum Stridone oppido

natum esse, quod, ut ait ipse, a *Gothis eversum, Dalmatiae quondam Pannoniaeque confinium fuit*: tamen, cum duo oppida Stridonis nomine nota sint, nondum satis exploratum est, quae illius patria fuerit. Existimat vero Auctor, illud Stridonis oppidum, quod vix unius diei itinere distat Sabaria, Hungariae urbe, et patria S. Martini, Turonensium antistitis, minus autem distat *Chaktornia*, Hungariae oppido, minus denique abest Petovia sive Petobio, ac etiam Patavio, olim ad Dravum flumen sito, et quod adeo confinium Dalmatiae Pannoniaeque dicendum est, natale solum Hieronymi fuisse, ipsum magis Pannonem atque adeo Hungarum, quam Dalmatam censendum esse. Caeterum nec inutile, nec iniucundum erit, conferre cum hoc Desericii libro illustris *BELII* nostri elegantem disputationem, de vera Epocha Hunnorum, Avarum, Hungarorum, in Pannonia, quae ante biennium hic Lipsiae prodit.

IOH. GOTTLÖB BOEHMII, P. P. COLLEG. MAI. Princ. Socii, Past. Arc. de AUGUSTINO OLOMUCENSI, et Patera eius aurea, in Numophylactio Seren. Princ. Reg. Elect. Dresdae adservata, Commentariolus. Accedit eiusdem Paterae delineatio, adornata a GUIL. ERN. TENZELIO, V. Cl.

Dresdae et Lipsiae, 1758. apud Georg. Conr. Valtherum, Bibliop. Aulic. plag. II. octonis, cum figura Paterae aeri insculpta.

In multis honore et memoria perpetua dignissimis monumentis, quae eximium illud Sereuiss. Principis Regii, Electoratus Saxonici Heredis, Museum, inprimis gratum sapientissimo domino suo spectaculum, servat, caput quoque extollit praecipuo splendore conspicua patera aurea, cui illustre *Augustini Olomucensis* nomen inscriptum est. Ea cum superiore tempore Dresdae versanti *Boehmio* nostro,

nostro, Viro Cl. intuenda offerretur; rogatus super ea sententiam, non solum ingenue eam prœdixit, sed etiam pollicitus est, se, quæ tum strictim differebat, aliquando maiore cura persecuturum esse. Quod ipsum edito hoc libello præstat; qui totus est in reducendo quasi inter vivos *Augustino* illo, summa certe iniuria pridem iam oblivione cooperto.

Dicit ergo *Capite primo*, (pag. 6 — 23.) de Patria, Genere, ac Studiis *Augustini Olomucensis*. Patriæ quidem vocabulum cognomen ei perpetuum hæsit, ut inde *Olomucensis*, *Moravus Olomuensis*, *Olomuncius*, *Olomucius*, de *Olomucz*, diceretur. Ac floruit tum *Moravia*, atque adeo *Bohemia* ipsa, pluribus viris, bonarum litterarum studiosissimis iuxta et peritissimis. Talis apud *Bohemos Iohannes Slechta* eminuit, doctrinæ et eloquentiæ laudem summam adeptus, adeo ut unum illi parem eloquio *Hassensteinium* conferre ausit *Hieron. Balbus*. Hunc autem *Hassensteinium* inter alios regni *Bohemiæ* proceres, eruditionis gloria excellentes, mirifice prædicat *Augustinus* noster, ac nemo est qui eius in litteras merita nesciat. In *Moravia* tum *Ianus Zuola* claruit, sed maxime *Stanislaus Thurzo*, *Praeful Olomucensis*, ingeniorum doctissimus benignissimusque aestimator. Hic potissimum efficiebat, ut *Olomucium* eo tempore eruditus hominibus opulentum celebræretur. Inter eos *Iohannes Oppoviensis*, Senator, et *Andreas Stiborius*, *Canonicus*, in primis conspicui fuere. Sed *Stiborius* propinqua cognatione *Augustino* iunctus erat, a quo avunculus dicitur. Nihil ultra de huius ortu traditum apud scriptores legitur. Natum esse post annum *Seculi XV. septuagesimum*, non vana suspitione credit *Cl. Boehmius*. Adiuva-
bat egregii ingenii conatus et exemplo et beneficiis *Stiborius*. Mox *Patavium* missus est, *Augustinus*, ubi primum philosophiæ, eloquentiæ, atque poeticiæ feliciter operam navavit, tum etiam iurisprudentiæ studiis, Pontificii præsertim iuris, initiatus est; neque a cognoscendis litteris Theologicis alienus fuit. Recte vero

miseris, in claris Patavini Gymnasii alumnis praetermissam eius a *Papadopola* memoriam esse.

Ita munitus, facilem Augustinus ad dignitates et maneræ publicæ aditum habuit; quæ qualia fuerint, *Capite secundo*, (pag. 24 — 39.) ostenditur. In ipso Patavino Gymnasio lauream artium, et supremos iurisprudentiæ honores tulisse videtur. *Hassensteinus* certe *Iuris utriusque Doctorem* vocat; ipse autem *Augustinus* maluit *Iuris Pontificii et Artium Doctor*, item *Artium et Decretorum Doctor* dici, quod indicio est, eum addictissimum iuri Pontificio fuisse. Cum etiam *Olomucensis et Brunnenfis Ecclesiarum Praepositus* esset, hos fere honores in titulis suis ponere non curabat. Functus autem illis est praecclare, eaque virtutis et doctrinae commendatione factum est, ut in aulam *Uladislai*, Hungariae ac Bohemiae Regis, arcesseretur. Ibi epistolarum scriniique regii magistrum egit, unde nomina *Regii Secretarii, Regni*, imo *Regis supremi Secretarii*, tributa illi a diversis, et a *Petrio Averbacho* etiam *Regii Auricularii*, conspirans cum ceteris nomen, fluxere. Ex eo tempore *Augustinus* gravissimis reipublicae negotiis interfuit gerendis. Plurimum vero apud Regem gratia valens, saepius interpellatus est ab amicis, ut eorum causas consilio et ope tueretur; quod satis docent vel *Hassensteinii* adeum epistolae. Neque tamen inter hos severiores labores, a studiis liberalibus animum avertit, quin potius impense eas coluit et amavit. Tanto ergo fidentius illi *Johannes Sturmus*, Consolatoriam *Hassensteinii* ab se editam, elegantissimos illos omnium consensu elegos, ut Regi traderet, misit, adiuncta epistola, quam hic pag. 36. 37. descriptam libenter legimus.

Ad Patronos, Amicos, obitum denique *Augustini Olomucensis* deducimur *Capite III.* a pag. 40 — 61. Erant in patronis eius illustribus duo clarissimi fratres, *Johannes* et *Stanislaus, Thurzoni*: ille Vratislaviensis Ecclesiae, hic Olomucensis, Antistites; uterque amicissimus Erasmo Roterodamo, ingenio et doctrina eximius, in litterarum studiosos

studiosos uterque propensissima voluntate. Igitur in-
scriptis *Iohanni* studiorum suorum primitiis, in eius le-
centelam merito dedit *Augustinus*, expertusque insignem eius
ut et *Stanislai* favorem est. Amicorum ipsius largissima
seges produci potest. Horum facile princeps *Hassenstei-*
nus, quanvis obiurgare nonnunquam videatur in epistolis
Augustinum, non tamen minus in eo diligendo perstitit.
Sed cum *Conrado* etiam *Celte Iohanne Sturmo*, *Simons*
Fagello, *Ioh. Cuspiniano*, *Ioach. Vadiano*, *Petreio Aperbach-*
cho, *Ioh. Slehta*, et *Ioh. Nigro*, (quorum plerosque quis
est, qui non diligenter cognitos hodie quoque amet?)
nata studiorum, poetices in primis, communi vinculo
amicitia intercescit *Augustino*. In his *Aperbachus* quidem
nunc raro eruditorum ore frequentatus, olim ingenii at-
que doctrinae praetantia inelytus, *Eobano Heffo* praecipue
carus, et *alae litterarum praefectus* a *Croto Rubiano* ad-
pellatus, venustos in *Augustinum* hendecasyllabos condi-
dit, iterum editos a *Boehmio* nostro pag. 55. Ceterum
existat facetum *Conr. Celtis* carmen, hic itidem pag. 58.
59. repetitum: in *Augustinum Olomancium*, dum apud pu-
ellam consenseret; quod tamen argumento non est, *Au-*
gustinum ingloriam inter amores vitam exegisse. Obiit
certe, vix dum ingressus aetatem virilem, *Olomucii*, mor-
te repentina, anno Seculi XVI. decimo. Quam subita-
nei fati fortem, coelestis irae signum interpretatus est
Auctor Historiae Persecutionum Ecclesiae Bohemicae,
Cap. XXIV.

Bibliothecam nunc et scripta *Augustini Olomucensis*
spectemus, duce quidem *Capite quarto*, a pag. 62 — 91.
Superest hodie quoque supellex libraria a Viro doctissimo
collecta, quippe quam *Olomucensi* Ecclesiae propriam di-
cavit. Prolati vero ab eo in publicum ingenii fructus nec
ipsi interierunt. Primum quidem eorum, cum in Pata-
vino Gymnasio humanitatis studia sectaretur, edidit: *Dia-*
logum in defensionem poetices, typis exscriptum Venetiis A.
MCCCXCIII. cuius in limine positi versiculi, non in-

illi defensore poetices, pag. 65. leguntur. Consilium libelli scribendi erat, artem pulcherrimam a criminationibus rusticorum hominum vindicare, inprimisque pro fabulari historia pugnare, quae est fundus et quasi patrimonium poetarum. Multum omnino temporis carminibus pangendis tribuit *Augustinus*. Certe Pannoniae Regis res praeclare gestas cecinisse illum, *Com. Cetes* Auctor est. *Hassensteinus* porro versus eius se legisse ait adeo perfectos, ut cum Italis ipsis de palma eum certare posse iudicet. Qua super re adiecta hoc loco est epistola illius, itemque alia respondentis ipsi *Augustini*.

Posthaec graviori multum argumento stilum adcommodavit. Grassanti enim tum per Bohemos et Moravos Waldensium sectae, vel, vulgari voce, Picardorum, (quamvis hoc nomen perperam, sive ea aetate, sive nostra, Waldensibus et Hussitis tributum est,) scriptis binis litteris ad Regem de haeresi *Waldensium*, item aliis quatuor contra perfidiam *Waldensium*, ad Ioh. Nigrum, qui ipse de secta eorum erat, resistit. Est uno volumine inclusa a *Melch. Lotero* Lipsiae A. MDXII. machinarum beneficio publicatae sunt. Etiam *Olomucii* editum fuisse A. MDXXIX. *Augustini* de *Olmuz* Tractatum de Secta *Waldensium*, memorat *C. Sagittarius* in *Introd. in H. E. Tom. I. pag. 476. not. b*); sed ille paullo ante *Antonium* adpellat *Augustinum*, ut adeo non videatur eius narratio satis firma esse. Contra verisimile putat *Cl. Boehmius*, *Augustini docti Threnum religionis neglectae ad Ladislaum, Pannoniae Bohemiaeque Regem*, *Pollevino* in *Adp. S. p. 134.* excitatum, nostri *Augustini* esse.

Certius magisque exploratum est, eum *Olomucensium* Praefulum historiam, capto a *Cyrillo* exordio, quem primum *Moraviae Archiepiscopum* vocat, ad aetatem usque suam concinnasse. Inscrisit librum *Catalogus Episcoporum Olom.* et *Stanislao Thurzonio*; qui tum eam provinciam ornat, dicavit epistola sapienter scripta, pro qua altam ei *Stanislaus* misit, et ipsam laude dignam. Ultra-

que

que in hanc Commentarium relata est a pag. 82—88, Huius Catalogi exemplum tenet Cl. Auctor, Viennae Pannoniae ab Hieron. Philovalle et Io. Singrenio excussum, adnotato a vetere manu A. MDXV. quo tempore primum prodiisse, maturius Augustini fatum, ut credamus prohibet. Cum rarior recentiore aetate adpareret liber, ne omnino interiret curarunt *M. Freherus* in Script. Rer. Bohemic. et *Ianus Gruterus*, sive, quemadmodum nomen texit, *Ioh. Guakterius*, in Chronico Chronicorum. Praeter haec autem scripta *Augustini*, sunt qui *de componendis epistolis* libellum ei adscribant. Sed hi videntur auditis eius in Waldenses epistolis decepti, fumum pro igne cepisse. Addi tamen par est et istud, *Ioh. Blanchini* Tabulas coelestium motuum, editas esse ab *Augustino* A. MCCCCXCV. Venetiis, et nomini Andr. Stiborii consecratas.

Tandem *Capite quinto*, (a pag. 92 — 127.) de *Patera Aurea Augustini Olomucens.* in Numophyl. Princip. Dresdae adservata, disputatur. Constat ea mero auro, (verbis utimur *Tenzelii*, de quo infra dicitur,) medium fere inter Ducatorum Coronatorumque, ut vocant, aurum tenente. Diameter supremae partis, sive circumferentiae, est septem digitorum ac dimidii. Ponderus trium bessium ac dimidii, sive XXVIII. unciarum. Viginti duobus aureis Caesarum Romanorum numis distinguitur, quibus corollae laureae rutaceaeque, ut aurifabrorum vocabulo utamur, innexae sunt. In fundo altari insidet puer alatus, seu Genius, dextra uvas exprimens in pateram ante se positam, sinistra exporrecta uvas tenens, cum perigraphae: GENIO. LIBERO. Q. PATRI. Margini exteriori hi versus literis uncialibus incisi leguntur:

PHOEBIGENVM. SACRATA. COHORS. ET. MYSTICVS.

ORDO.

HAC. PATERA. BACCHI. MVNERA. LARGA. FERANT,
PROCVL. HINC. PROCVL. ESTE. PROPHANI.

Sub

Sub pede vero incisa sunt verba:

AVG. OLOM.

SIBI.

ET GRATIAE.

POSTERITATI.

MDVIII.

Non est infrequens in epistolis *Hassenscius* huius scyphi mentio, Pragae aliquamdiu servati, dein Brunnam missi, tandem Budam ad *Augustinum*. Fuerunt vero qui ex auro arte parato conflatum opinarentur: alii qui dedicatum fuisse ab *Augustino* sodalibus quibusdam suis crederent, initiatis naturae nescio quibus mysteriis. Hi in versibus adiunctis praesidium inepti quaesivero; illis, minus etiam quo somnia sua tuerentur, suppetebat. Itaque verius alii, et in his *Tenzelius*, sodalitatem litterariam interpretati sunt, cui haec patera dicata fuerit, constantem quidem illam vel novem membris, vel, mystico numero, septem, quorum non postremum ipse esset *Augustinus*. Probat haec in universum Cl. Boehmius, nisi quod bene monet, non opus esse ut *mysticus* ordo septenarius habeatur, sed potius, velut *mystica vitis* apud *Tibullum* dicatur, ita coetum doctorum hominum a mysteriis studiorum adpellari. Solenne autem olim donarium erant scyphi, benevolentiae et amicitiae caussa oblata. Atque hunc *Augustini*, genialibus sodalium epulis destinatum fuisse, loquuntur versiculi secundi verba, et insculptum fundo Genius. Fuit quippe patera, olim usitata in sacrificiis, dudum ad convivia perlata. Neque Graeci Romanique veteres ad fundenda carmina promtiores visi sunt, quam ubi Genius et Baccho, laetitiae datori, libassent. *Horatii* et *Martialis* exempla hic prima producuntur, tum etiam recentius *Camilli Querni* ex *Iovio*. Illud denique: *Procul hinc*, reliqua, positum est ab *Augustino*, ut rudes et indoctos homines ab elegants suorum sodalitate arceret.

De

De talibus vero illius aevi eruditorum virorum societatibus curatius sibi disquirendum ratus est doctissimus Boehmius. Erat apud maiores nostros ex Italia confuetudo adiecta ea, multumque celebrata doctis hominibus, ut pari virtutis ac litterarum amore, sodalitia iungerent exercendis ingenii, bonarumque studiis artium provehendis. Hunc morem in Narratione de Eobano Hesso pingit et laudat *Ioach. Camerarius*, clarissimum illud Academiae nostrae fidus. Ita ergo tum per Germaniam, auctore et hortatore potissimum *Conr. Celte*, plures institutae sunt litterariae sodalitates, in quibus celebratissima ad posteritatis famam Rhenana et Danubiana. Nec obscura est memoria Boicae, cuius quaedam prodire poemata *ex liliorum contubernio*, Angilostadii scripta, in Opuſculis Societatis Aug. Vind. A. MDXVIII. 4. edita. In Saxoniam iisdem temporibus *Leucopolitana* sodalitas claruit, nuncupata a Graeco-Vitebergae vocabulo, de qua in Laconismo tumultuario *Mart. Mellerstadius*, qui primus Academiae Viteb. fasces obtinuit: „Adest litteraria phalanx „Danubiana Leucopolitanaque, quarum imperatores et „praefecti existunt *Conr. Celtis*, et illustris ille *Bohusl. Hassensteinus*, qui nuper communi suffragio, postquam „*Matthaeus Lupinus*, heu nimium infamatus, occidit, eam „praefecturam administrare coepit. „ *Lupinus* autem hic Lipsiae bonas litteras eximio cum plausu professus erat, carminibusque inprimis scribendis claruerat. Haud multo post Vindobonae *Colimitiana* sodalitas effloruit, ductu et auspicio *Ge. Tanstetteri Colimitii*, viri multae, praesertim mathematicae, doctrinae, et in litterarum studia beneficentissimi. In ea *Cuspinianus, Vadianus, Aperbachus, Lazius, Rich. Bartholinus, Velocianus, Zuola, Urf. Velius*, verbo, quotquot tum Vindobona eruditos homines alebat, enitebant. Circa eadem tempora claritudo etiam aliqua fuit *Eobanicæ* sodalitati, ab Eob. Hesso, poeta doctissimo, instituti: quod narrat in vita eius *Ca-*

Uuu

mera-

merarius, qui et similem coetum a Ioh. Mylio, Iuris-consulto ornatissimo, Noribergae congregatum fuisse refert.

Sed in his societatibus dulcia severis miscebantur. Non eloquentiae duntaxat, non solis carminibus, operam dabant sodales; sed saepenumero de gravissimis rebus docte et sapienter inter se disputabant, velut ex *Com. Celtis* carmine ad Ioh. Vigilium, Sodalitatis litterariae Rhenanae hospitem, (Lib. III. Od. III.) intelligitur. Post haec autem, quum satis sapientiae datum esset, omnis sodalium chorus

Explicuit vino contractae seria frontis.

Hinc Celtis celebrat *pocula aurea et pateras, per regios pincernas, circumlatas, et inter pocula pulsata tympana et cornua*, in ludo Dianae ab sodalitate Danubiana Lincii acto, spectante Maximiliano I. Rom. Imp. Idem festivas epulas Societati aliquando Rhenanae instruendas indixit. In his omnibus laetitiam honestam occupasse convivas, docent Eobani ad Iohannem Francum versus, Libro *Silvarum* Octavo. Tale et Sodalitatis Colimitionae sympodium fuisse videtur, non incognitum facundis Ursini *Vellii* versiculis.

Atque in hos mores, in haec studia, condita quoque est Societas litterarum in Pannonia, in qua, fausto Matthiae Corvini principatu, optimae artes nuper effluerant. Est in Principali Numophylacio Dresdae elegantissimus numus, in honorem maximi Regis cufus, tituloque insignitus hoc:

*Caesare magna quidem victo, Thracumque tyrannis,
Maior Apollinea gloria parta tuba est.*

Adeo illi triumphis omnibus potior visa est gloria litterarum. Primus eas regno intulerat Ianus Pannonius, Quinque-Ecclesienfis Episcopus. Hunc Iohannes, Antistes Strigonienfis, alii que consecuti sunt, patriam doctrinae sua excolentes. Ita vero fama illorum excitus Celtis,
lon-

longinquum in Pannoniam iter suscepit, ac praefens forte constituit *Ungarorum sodalitatē litterariam*, cui etiam carmen inscripsit, Lib. II. Od. II. De eo vero sodalitiō paucissima profertur in litteras relata. Sunt qui haud diversum a Danubiano existimant. In Pannonia latius propagatum fuisse; Budam tamen sedem praecipuam delegisse videtur. *Augustinus* autem cum hac in urbe multam aetatem consumserit, accessit sine dubio societati huic, eique pateram auream consecravit.

Haec superiora postquam commentatus esset *Cl. Boehmius*, delatus est ad eum ex Bibliotheca Regia Dresdeni *Bohusl. Hassensteinii* Farrago Poematum, edita Pragae MDLXX. 8. et dudum ab eo desiderata. His longe pulcherrimis carminibus ita usus est, ut ex illis, (a pag. libelli sui 128 — 138.) Analecta de Augustino Olomucensi colligeret, hoc est partim huius et Slechtae atque Sturni laudes, partim stabilitae inter Augustinum et Hassensteinium amicitiae testimonia.

Subiungitur denique Paterae Aureae Delineatio a *Guil. Ern. Tenzelio*, Viro quondam doctissimo, adornata Anno Seculi huius tertio. Quae ex ea memoranda fuerant, supra iam a nobis contextui Boehmianae narrationis immista sunt. Neque attinet, duce Tenzelio, numerorum in hoc scypho conspicuorum imagines et epigraphes describere, nisi quod in his est *MAGNAE VRBICAE AVG. NUMUS*, cum Venere Victrice, expeditus nuper a *Stofchio*. Fata tamen paterae silentio praemenda nequaquam sunt. Cum originem deberet Supremo Regis Ungariae Secretario, seu Cancellario, inde a Tataris aliquando rapta, inter barbaros illaesa mansit, donec in obsidione Allossenfi a Russis intercepta, in Iudaeorum crudeles manus incideret, eque his a Supremo Regis Poloniae Cancellario, *Wolfg. Dieterico Comite a Beichlingen*, vindicata, Germaniae postliminio restitueretur, Regius deinde cimeliis

Uuu 2

aggre-

Tab. III. aggregata. Quid multa? Curavimus, Lector, ut eam hic sculptoris ope ante oculos positam spectare possis.

Omnia autem hic, Cl. Boehavii libellus, quem recensendo commendavimus, non solum memoriam Augustini Olomucensis docte atque eleganter restituit, sed praeterea commemoratione iucunda eruditissimorum hominum, quos idem aevum tulerat, et interspersis e libris eorum locis quamplurimis, utroque orationis genere nitentibus, imaginem fere quandam florentium ea aetate per Bohemiam et Moraviam, imo et Germaniam Pannoniamque, litterarum, ostendit, docetque, non obtusa adeo ingenia his temporibus homines gestasse, qualia multi hodie fingunt, averso ab illis eorumque libris animo. Sed ut magis etiam placeat Lectoribus hic Commentariolus, faciunt duo doctissimi. Auctoris carmina, alterum ad libellum, ad Museum Dresdae Principale alterum, utrumque facultatis poeticae in eo dudum spectatae novum documentum.

PLATONIS DIALOGI QUATUOR, EUTHYPHRO, Apolog. Socratis, Crito, Phaedo, Graece, e recensione HENRICI STEPHANI. Varietate lectionis, animadversionibusque criticis brevibus illustrati ab IOH. FRIDER. FISCHERO.

Lipsiae, sumtu Langenhemii, 1759. plag. 14. octav.

Eundem illum Platonem, cuius sapientiam summa cum eloquentia coniunctam sic admirata est omnis antiquitas, ut, nec Iovem ipsum, si Graece loqueretur, aliter loqui diceret; quem divinum auctorem, quem Homerum, quem quasi deum philosophorum Cicero appellat; quem nec saepe nimis, nec nimis valde laudari posse arbitratur; qui dignissimus egregio illo Aesculapii animorum elogio, quo vere ac merito illum sapientes Viri

Viri condecoraverunt; cuius tanta fuit auctoritas, ut multi cum eo errare in philosophia, quam cum aliis vera sentire mallerent; quis non maximopere miretur, nondum ita esse adornatum, ut commode manibus iuventutis teri possit? Sunt enim non paucae quidem Platonis editiones in lucem emissae, atque ita quidem emissae, ut plurimum a viris, eximia doctrinae laude florentibus, splendoris Platoni additum sit; sed sunt illae prope beatiorum solum opes, et ob insignem raritatem et nimium pretium non in eorum omnium manus perveniunt, quorum magni interest, quae ille divinitus scripsit, cognoscere. Laudandum igitur *Fischeri*, Viri Clar. consilium, omniquè modo iuvandum, edendi tam commoda ratione Platonis libros, ut de eorum raritate nullus nobis querendi locus relinquatur. Quo in negotio quid sibi proposuerit, quam viam iniverit, videamus. Textum quidem Stephani totum, pauca si exceperis, in quibus ab illo discessionem fecit, retinuit, et cum ex Hopperiana Basiliensi, et Aldina editione, tum e libris manu exaratis, ab editoribus Platonis aliisque, ut Salvinio, Serrano, Cornario, in consilium adhibitis, lectionum discrepantias adiecit. Excerptis praeterea variantes lectiones ex scriptoribus antiquis, qui hanc vel illam *ἕξιν* ex dialogis Platonis suos in libros transtulerunt, et una cum coniecturis criticorum addidit, ita ut paucis, quale cuique lectioni pretium statuendum esse censeat, exponeret. In Phaedone Mudgii, Turnebi, et Aristippi lectiones, cum particulis ex Olympiodori commentariis, ex Forsteri editione petitas, invenimus, unde etiam Editor Vascosani in Critone lectiones accepit, et Morelianas in Euthyphrone scripturas huc transtulit. In Apologia denique Socratis se diligenter usum fuisse fatetur Rudingeri in huncce libellum docto commentario. Ipsis dialogis praemissa est Albini, philosophi Platonici, *ἑισαγωγὴ εἰς*

τῆς Πλάτωνος διαλογῆς, quam primus ex codice Holsteniano doctissimus Fabricius vulgavit, et bibliothecae Graecae Vol. II. inseruit. Quod ad notas Viri Clar. attinet, sunt illae breves quidem, sed doctae, acutae, et summopere utiles, et quae non magis tironum, quam magistrorum intelligentiam iuvent. In iis quidem veterum libris, ait Editor, qui eduntur, ut in scholis enarentur discipulis, ineptum videtur nimis cumulari notas; quarum in locum succedere peritorum magistrorum vox et doctrina debet. Atque horum iudicium utile est adiuvari notis Criticis brevibus, ut, quae sit vera cuiusque loci et genuina scriptura, antequam interpretentur verba, videant. Ex his igitur consilium Editoris intelligitur. Adspersit tamen aliquoties non contemnendas notas, neque Graecarum litterarum indolem veram cognoscere cupientibus iniucundas. Sic pag. 150. scribit: τῶ et τω saepissime in scriptis etiam libris sunt confusa: quo tamen temere a Criticis quibusdam, Hebraice indoctis, refertur locus Paulli 1 Corinth. XV, 8: ὡς περὶ τῶ ἐκ τρώματι, nam Paulus quidem cum reliquis scriptoribus divinis solet ἦ articuli Hebraeorum, quod non raro vim Pronominis indefiniti habet, reddere Articulo praepositivo Graecorum. Cui addantur quae pag. 58. de verbo ἀποκτινύναι: pag. 112. de scriptura vocis ἄττα: pag. 129. de mutatione, apud librarios saepe obvia, litterae i et diphthongi es: et pag. 182. de scriptura verbi θάρσος, habentur. In corrigenda emendandaque oratione, more suo, religiosus fuit Vir Clar. nec, nisi bis terve, si recte meminimus, ad suas coniecturas, non textui intrudendas, sed in notis proponendas, confugit. Praefixa est his dialogis, praefationis loco, epistola ad Vir. Ill. BELIVM nostrum, in qua Auctor docte et accurate de Stephaniana, Valderiana, Hopperiana, et Manutiana editione Platonis disputat, et earum quasi

quasi historiam proponit. Valde probatur Auctori cum Manutiana, quoniam et Manutius Mufuri Cretenſis opera uſus eſt, qui ad antiquiſſimos codices (*παλαιὰ καὶ ἀξιόπιſτα ἀντιγραφα*) appellat ad calcem dialogorum,) Platonem recognovit, et pravae lectiones non multae apparent, tum, quae ferme tota ex fonte hoc derivata fuit, Baſilienſis, ex officina Ioh. Valderi. Adiecti enim non ſolum ſunt Procli in Timaeum et Politicen commentarii, ſed acceſſit quoque praeter alia quaedam index Graecus triplex, verborum, nominum propriorum, proverbiorum. Eſſi quoque editor nullis codicibus inſtructus fuit, feliciter tamen multa menda Aldini exempli ſuſtulit; interdum etiam, ob nimiam emendandi cupiditatem, ſana et integra loca corrumpit. Hopperiana editio, cui Arnoldus Arlenius multum profuit, praeter propria, fere e vitioſis Baſilienſis primae lectionibus nata, peccata pauca, magnum habet eorum numerum cum eodem exemplo communem. De Stephania editione paullo copioſius Auctor diſputat, et cum, quae probanda, tum quae vituperanda cenſeat, exponit. Laudat quidem ſummam Stephani diligentiam, in corrigendis librariorum peccatis, qua cavit, ut Auctor vix duo vel tria vitia in quatuor primis Dialogis deprehenderet; laudat etiam quod nihil, niſi auctoritate bonorum librorum confirmatum, in contextis verborum poſuit; laudat denique indicem latinum, eumque uberrimum. Nunc, quae vitia eiſdem Auctor notet, videamus. Primo docet, pleraſque, quas Stephanus attulerit, coniecturas, non in eius ingenio natas, ſed alienas eſſe, multaque illum ex verſione latina Ficini, multa a Morelio et Turnebo ſumta, pro ſuis venditaſſe. Deinde invenit, Stephanum lectiones plurimas, quas ſe ex libris ſcriptis hauſiſſe profiteatur, ex editione Hopperiana, nuſquam tamen memorata, ſumſiſſe; et, ut

eo

eo minus haec fraus deprehenderetur, lectiones Hopperianae editionis, vel depravasse et mutilasse, ut modo unam alteramque litteram mutaret, modo integra verba omitteret, vel alieno loco posuisset. Cuius fraudis specimina et exempla bene multa Auctor in medium profert, ita, ut de rei veritate dubitandum non sit. Auctor ad hanc rem accuratius indagandam se eo commotum esse ait, quod Scaliger Stephanum inter *importunos correctores* refert, eumque omnes, quotquot ediderit, edatve libros, suo arbitrio corrupisse scribit. Haec de praefatione. Nos optamus, ut, quam Cl. Fischerus praebuit, ea opportunitate homines, verae et solidae eruditionis cupidi, et iuvenes praesertim, utantur, sibi que persuasum habeant, vix ex omni scriptorum numero ullum, in quo, ut nihil de summa voluptate ex hac lectione capienda dicamus, quanto cum fructu, quanto in Platone, suam industriam collocent, eligi posse.

NOVA ACTA ERUDITORUM,

publicata Lipsiæ

Calendis Septembris Anno MDCCLIX.

Pars II.

**SULPICII SEVERI OPERA, AD MSS. CODICES
emendata, notisque, observationibus, et dissertationi-
bus illustrata, studio et labore HIERONYMI DE
PRATO, Veronensis, congregationis Oratorii eius-
dem civitatis Presbyteri. TOMUS II.**

Veronae, 1754. apud Augustin. Carattonium. Alph. 3.
quatern.

Iucundissimum semper fuit nobis, qui et stultum esse
credimus, suae gloriae demtum putare, quidquid alie-
nae cedat, et infirmam commendationem existimamus,
quæ, ut ille ait, de alterius destructione fulciatur, bene-
merentium laudes rem publicam facere, et sine cuiusquam
obtestatione litterarum studia tractare, augere pro viri-
bus et ornare. Quare nos, qui errores, a Cel. Pratone
commisos, nuper iure redarguimus, iidem hunc alte-
rum Tomum Sulpicii Severi priori longe multumque præ-
stare, lubenter fatemur meritoque. Probavit se nobis ve-
hementer accuratae eruditionis copia, qua adnotationes
efflorescunt: laudamus ingenium Editoris, in erroribus
Severi indagandis acutum: admiramur diffusissimæ lectio-
nis copias, ad illustrandam historiam apte collatas: mul-
tum de calore Viri docti aetatem detraxisse, candori vero

Xxx

et

et aequitati adstruxisse, laetamur, atque hanc humanitatem maximo opere amamus. Quis enim non miretur, si ex eodem Prato, quem nuper id agere vidit, ut omnes extra Romanae ecclesiae societatem eruditos fungos esse doceret, et viros bonos, probos et doctos non sine contumelia traduceret, frigitur ex eodem nunc audiat: *Flacium Illyricum hominem fuisse in Patrum scriptis admodum versatum et eruditum*, pag. 18: *habendas ei esse a Chris doctis gratias, quod hos Severi libellos, aliaque sacrae vetustatis monumenta in publicam lucem protulerit*, pag. 19: *illius editionem sinceram esse et bona fide curatam*, pag. 34: *non vulgarem esse Drufti, licet haeretici, in illustrando Severo industriam, cum mira brevitate et modestia coniunctam*, pag. 26: *Vorstium fuisse multum in litterarum studiis versatum*, pag. 9: *et subtilem elegantiarum latinarum indagatorem*, pag. 75. Aliorum etiam doctorum non semel honorificam mentionem Editor facit, et, si quando, quod aliter esse non potuit, ab aliquo dissentit, modeste dissensus causas exponit. Ipse ille Clericus, in quem tam vehementer Prato in priori Tomo invehitur, in quem, quaecunque Latium suggestit, convitia iecit, quem etiam *monstrum hominis* appellavit, ut leniter tractatur! Nam, quae in illum dicuntur, nemini duriora et acerbiora videbuntur, qui furta, audaciam et imperitiam hominis perspectam habeat. Solus est Hornius, quicum sibi Prato immortales inimicitias esse voluit. Illud quidem caput, in quo de Horniana editione iudicium fertur, hunc titulum prae se fert, pag. 30: *Horniana imperitia, alucinationes, errores, blasphemiae indicantur*. Alio vero loco, pag. 31. catalogus contextitur Hornianarum opinionum, in quibus sibi Editor *os blasphemum et impurissimum* deprehendisse visus est. Sed de his fatis. Leniet fortasse etiam hunc animum abescens capillus. Venimus ad praefationem, in qua varia proponuntur ad Severum spectantia, lectu non indigna. Primum testimonia et iudicia doctorum de Severi Historia Sacra afferuntur: quaeritur deinde, quae Severo huius operis scribendi occasio

caso fuerit. Scriptum verò docet Auctor cum in monachorum gratiam, quorum magnum numerum Severus domi alebat, et in Christianae religionis rudimentis instituebat, tum in communem omnium utilitatem. Post de divisione operis in duo libros, et de vero libri titulo agitur: quem Auctor non *Sacram Historiam*, sed *Chronica* esse existimat. Nam Severus Sacrae Historiae nomine semper *Sacr.* Scripturam appellat: omnes antiqui hos libros *Chronica* nominant: codex denique Vaticanus haec praefert: *Incipit Prologus Sulpicii Severi in Chronica, quas etc.* Porro de tempore, quo Severus hanc historiam scripserit, disputatur. Aggressus est Severus A. CCCC. fere, aut non multo post hoc opus, absolvendo illi adhuc intentus erat A. CCCCII. et sequenti; quando ad finem perductum et absolutum fuerit, non constat. Immo ab ipso Severo hanc historiam nunquam editam fuisse Auctor coniicit. Nullius enim nomini suum librum dicavit; parum cognitum et usurpatum fuit hoc opus antiquis Patribus; restant denique non pauca, accuratius limanda et polienda. Tum praecipuae Chronicorum Severi editiones ordine recensentur, et, quod cuique pretium statuendum sit, docetur. Tandem copiose disputat Auctor de duobus epitaphiis, altero Marii, qui sub Adriani, altero Alexandri, qui sub Antonini imperio sanguinem pro Christiana religione profudit, pag. 172. seq. productis, et a multis, ut Reinesio in *Syntagm. Antiqu.* Inscr. pag. 953. et 977. in medium prolatis, a pluribus quoque reiectis et pro falsis habitis: qui cum potissimum eò argumento utantur, quod illa monogrammati Christi aetatem appositam habeant, cuius originem ad Constantini M. aetatem referunt, multis hanc opinionem refutare et elevare conatur. Obiter alia quoque ab Editore afferuntur, quae cum proposita materia coniunctione aliqua connexa sunt. Nam pag. 6. aliquot loca ex Hieronymi epistola VI. ad beatum Iulianum, *diacomm Aquileiensem* illustrantur et emendantur. In loco illo: mendaces faciunt, ut nos. sibi vera dicentibus creditur, rō sibi, quod

quod etiam in antiquis libris deest; expungi iubet. Deinde pro *et licet me sinistro Ibero excetra ore dilaniet*, coniecit, *et licet me sinistro Ibero excetra rumore dilaniet*, et mulierem aliquam, forte Castorinam, Hieronymi materteram, notari putat. Porro pag. 9. orationem Sallustii cum Severi oratione comparat, et, in quibus hic illum satis eleganter imitatus est, loca adfert. Tum pag. 11. de Chronicis Cornelii Nepotis: pag. 22. de vita Gidelini: pag. 23. de censuris in commentarium Sigouii, et pag. 32. de epistolis Severi, a Dacherio, Baluzio, et Clerico editis, agitur. Epistolas hasce non omnes esse Severo tribuendas, Auctor pronuntiat: de secunda quidem paullulum dubitat, quartam vero Severi esse negat. Demique refutantur et pag. 14. P. Remondirus, qui A. CCCC. Histor. Sacr. a Severo vulgatam esse docuit, et pag. 28. Coutantius, qui ex Severi loco vitioso Synodum Sirmiensem, A. CCCXLIX. ab Arianis celebratam, elicuit. Haec de praefatione.

Ipsam hanc Histor. Sacr. Auctor ex Lipsiensi editione A. MDCCIX. typographo describendam dedit. At usus est etiam codice ex Bibliotheca Vaticana membranaeo, et decimo fere seculo scripto. Hic codex plerumque quidem cum editis convenit, etiam ubi loca quaedam hiulca apparent, (quare Auctor vel codicem Hildesiamm; quem Flacius descripsit, ex Saxonia Romam pervenisse, vel utrumque ex eodem fonte fluxisse arbitratur) sed saepenumero lectiones elegantes et a vulgatis diversas exhibet. Sic in prologo habet — *etiam post gesta conuellers*, pro *inepto convertere*: Lib. I. cap. 4. *ab assueto sermonis genere*. Forte tamen etiam vulg. se tueri potest *inassueto*. Nam Tibullus dicit: *operi infueta manus*, et Livius, 24. 48. *ita se a pueris infuetos*. Cap. 9. *ac rursus septemii seruitio subditus*, pro *ac rursus septem in seruitio s.* etc.: ibid. *desperata iam partitudine*, pro *partu*. Cap. 13. pro *legem naturae*, *lege naturae*. Sed illud nobis quidem melius placet, qui id interpretamur per res naturales; sic ut Iob dicatur rerum naturalium cognitionem habuisse;

buiffe; ita enim faepe de ordine naturae *lex* usurpatur, ut apud Senec. Phoeniss. 84. *ipsa se in novas leges natura vertit*, Columell. 3, 8, 1. et saepissime apud alios. Illud certe quid sit: *lege naturae et agnitionem Dei et omnem iustitiam complexus*, haud facile quisquam divinabit. Hornius in nota ad h. l. maximo conatu nihil dicit: *ibid. pro tum a Deo, tum ab eo*, quod melius: cap. 16. *pro albedine, albitudine*; cap. 19. *pro non volentes Dominum intueri, non valentes*: cap. 22. *pro arca septies circumlata, circumacta*: cap. 48. *pro cibo potuque abstinere iubentur, t. p. abstinentur*: cap. 33. *pro interdictionis eius nescius, interdictioni nescius*: cap. 50. *pro se Dei nutu arma suppressisse, sumfisse*: cap. 51. *dignum se exitum tulit, pro exitium*. Lib. II. cap. 45. *omnibus fere episcopis de errore* etc. *pro epistolis*: cap. 47. *post multa et foeda* in MSS. additur *certamina*. Praecipue duo illa loca: in Lib. I. cap. 45. *ab eo viduae filius* etc. et in Lib. II. cap. 1. *maximeque Danielis* etc. bene codicis ope restituuntur. Huius igitur MS. varias lectiones Cel. Prato excerptit, simulque antiquiores editiones in consilium adhibuit, easque inter se comparavit. Sed duplex in hac parte nobis vitium Editor commisisse videtur. Primum saepissime non nomina editionum posuit, ex quarum quaque hanc vel illam lectionem sumserit, vel quomodo in hac, vel illa legatur, sed plerumque *alias editiones, plerasque, quasdam, aliquos* dicit. Evolvant lectores pag. 46. n. 20. p. 47. n. 15. p. 55. n. 8. p. 50. n. 4. p. 8. n. 7. p. 59. n. 1. p. 13. n. 19. p. 19. n. 16. p. 20. n. 26. p. 21. n. 15. p. 24. n. 11. p. 31. n. 1. p. 129. n. 14. p. 115. n. 4. p. 132. n. 5. p. 147. n. 10. p. 150. n. 9. p. 224. n. 7. et sic saepe alias. Quomodo vero lectores divinabunt, unde quaeque lectio profecta sit? Nonne multum interest, utrum Minelliana an Giseliniana aliquid praeferat? Valet etiam hic illud notissimum, *aliter catuli longe olent, aliter sues*. Deinde desideramus, ut in priori Tomo, etiam in hoc secundo, accuratam diligentiam Auctoris in inspiciendis editionibus. Sunt enim complures,

eaeque non contemnendae lectionum varietates ab Auctore
 omiffae. Sic in Prol. habet Prato: *multis voluminibus prae-*
scripta; ubi Horn. *perscripta*, quae lectio vera est et bona:
 ibid. pro *efflagitantibus* edit. Colon. *flagitantibus*. Lib. I.
 cap. 8. non *omnes impressi libri* minori *praeserunt*, iam in
 Horn. est *minoris*: cap. 18. pro *nondum desponsatam*, edit.
 Colon. *non desponsatam*: cap. 13. edit. Horn. *nec dissimu-*
lare, pro *nec dissimulari licebat*. Lib. II. cap. 3. pro *transfi-*
re videamus, Gisfel. *videmus*. Haec vero omisit Editor cum
 aliis Virorum doctorum lectionibus, ut Lib. I. cap. 5. Si-
 gonii, *fratrem* pro *patrem*: cap. 21. Drusii pro *Or Hor*:
 cap. 23. eiusdem pro *Geth Gae*: eiusdem cap. 24. pro *dux*
belli Iudas, d. b. *Iuda*: et cap. 44. pro *Michaea Michaiä*.
 Neque tamen lubet pluribus indagandis bonas horas per-
 dere. Videtur nobis profecto Cel. Prato magis interdum
 festinasse, ut in hac re, ubi minime debebat, (ipse enim
 pag. 34. *hanc primam et praecipuam editoris curam* appellat,) *fic*
 etiam in aliis. Alias nunquam eum credimus scripsisse in
 praef. p. 9. *quas sane quemlibet sacris studiis deditum persua-*
dere debent, ut id sibi — familiare et intimum esse velint. Neque
 enim tam iniqui sumus, ut Pratonem talia consilio posuisse
 ullo modo vel ipsi credamus, vel aliis persuadere cupiamus.

Sed illuc revertamur, unde digressi sumus. Erat
 vero nobis propositum, ut de adnotationibus, Severi
 orationi subiectis, exponamus. Pertinent illae cum
 ad textus lectionem, tum ad difficiliorum locorum expli-
 cationem. Iam coniecturarum, quibus Editor Severo suc-
 currere voluit, maximus est numerus. Singulis prope in
 paginis aliquot occurrunt; totum vero per librum *ὡς μὲν*
μυνηες. Atque ex tanto numero vix viginti esse fatemur,
 quae se nobis probent. Aliae vel praeter omnem necessi-
 tatem, vel non satis feliciter ab Editore sunt conflatæ;
 atque adeo facile possent refutari, si hoc nobis iam esset
 propositum. Transcribamus huc aliquot: Lib. I. cap. 3.
 pro *diversæ generis bestiarum*, coniec. *universæ*: cap. 4. *max*
a Domino cum filiis benedicitur, praecipuumque accipit, coniec.
accipit;

accipit; non opus; iam nuper monuimus, Pratonem non recte in usu temporum definiendo verfatum esse. In hoc Tomo non semel in hunc lapidem impingit; ut cap. 46. extr. mutat *effecit* in *efficit*: cap. 54. *consultit* in *consultuit*. Lib. II. cap. 18. *occoeperat* in *occoepit*: cap. 24. *iuverat* et *occurrerat* in *iuvit* et *occurrit*: cap. 20. *interfecit* in *interfeci*: Nunc eo redeamus. Cap. 4. pro *vacuo tum saeculo ex filiis Noe Sem fuit*, coniec. *Semen*, vel *seminatum fuit*. Cap. 3. *primaque eis — habitatio fuit*, coniec. *ei*: cap. 7. pro *iuvenilis aetatis* coniec. *iam virilis*: cap. 11. pro *postero die editus est*, coniec. *praepostero ordine*: cap. 12. pro *corpus sepulchro suo redderet*, coniec. *suorum*: cap. 16. pro *aquae penuria tentaretur*, coniec. *teneretur aut simile quid*. Quare tandem? Nonne *tentari* saepe est idem, quod *invadi*, et *opprimi*? quo significatu de calamitatibus et morbis usurpatur; ut apud Horat. *renes morbo tentantur acuto*; et Virg. Georg. 3. *scabies tentat oves*, et sic saepius apud alios. Cap. 15. post verba — *sexcenta pervenerat*, lacunam esse putat omissamque a librariis integram sententiam, qua significaretur tempus, quo Hebraei in Aegypto morati sint; Severum vero forte ita scripsisse — *pervenerat*. *Id factum post annos CCV. ab eo tempore, quo Iacob in Aegyptum pervenerat, ab eo etc.* Cap. 18. pro *consultueris*, coniec. *non concluderit*: cap. 20. totam hanc *ἐπιστολήν*, magnaue eo die — *periisse tradantur*, hinc penitus eliminandam iudicat, utpote aliunde huc translata, et huic loco absonam. Cap. 22. *Iordanis flumen validissimum transitum prohibebat, quia neque navium copia pro tempore erat, neque vadari fluvius poterat, qui tum pleno alveo ferebatur*, coniec. *vadofissimum: quis enim, ait, flumen validissimum unquam dixit?* At dixit et *fontem validum* Plinius in Ep. 161. et *flumen validum* Lucretius I. 292. Et si vel nemo unquam ita dixisset, ipsa tamen series orationis docet, quam ideo totam adscripsimus, ita legendum esse. Quin et aliquoties Editor coniecturas suas, quarum non decimam partem attulimus, in textu posuit. Ut Lib. II. cap. 11. pro *adeo ponit a Deo ob peccatum*

catam — cap. 13. pro *pergit ad reginam, legit ad regiam*. Lib. I. cap. 53. pro *vincium captumque ponit visum captumque*. Post lectionis et verborum curam illud praesertim Editor agit, ut frequentes gravissimosque Severi in Chronologia et Historia lapsus indicet, atque etiam fontes, ex quibus quisque error derivatus sit, ostendat. Si quando minus recte et pie Severus de Christiana religione et ecclesiastica disciplina loqui Auctori videtur, vel defendit illum, vel mitius interpretatur. Prae aliis memoranda nobis videntur, quae pag. 5. de gigantibus; pag. 50. de nomine Abimelech; pag. 67. de numeris corruptis in sacro codice, etiam Hebraico; pag. 182. de vaticinio Ionae, urbem Niniven triduo perituram; pag. 155. de die et consulibus, quibus Christus natus sit; pag. 167. de Traiano persecutore Christianorum; pag. 187. de basilicis, in loco passionis et resurrectionis Christi erectis; pag. 195. de Nicaena synodo; pag. 200. de Marcello; pag. 213. de Liberio; pag. 229. de solitario Deo et unione trionyma; pag. 247. de die emortuali Hilarii, habentur. Potissimum, quae ad persecutiones, ab Imperatoribus adversus Christianos suscepias, pertinent, copiose explicantur. Sed haec copia veremur ne compluribus lectoribus molesta sit; obruitur illa ingenium legentis, defatigatur attentio, et frequentibus Pratonis digressionibus, etsi doctis et bonis aliis, longius a proposita materia animus abstrahitur, ut vix interdum rei meminisse possis, cuius gratia tam longa disputatio suscepiata fuerit. Utitur etiam Auctor hic frequenter aliorum adnotationibus, et vel integras eas apponit, vel argumentum certe excerpt. Etsi vero pag. 35. *se perpetuo sua quaeque auctoribus asseruisse* profiteatur, *ne illi debita laude fraudarentur*, non semel tamen in hac parte illius candorem desideramus. Iam in primo libro quot non adnotationes et coniecturae Drussi et Merceri afferuntur? neque tamen illorum nomen usquam apparet. Ne quis nos iniuriam Pratonem facere suspicetur, notabimus loca aliquot, quae lectores evolvere, et cum aliis

con-

conferre possint, ut pag. 10. n. 1. et 5. p. 17. n. 6. et 10. p. 19. n. 7. p. 23. n. 23. p. 28. n. 13. et 17. p. 30. n. 1. p. 32. n. 16. p. 39. n. 12. p. 40. n. 2. p. 45. n. 6. p. 49. n. 7. p. 51. n. 19. p. 63. n. 14. p. 73. n. 1. p. 79. n. 13. et 18. p. 80. n. 14. p. 90. n. 4. p. 121. n. 2. Neque tamen haec durius accepturum Cel. Pratonem speramus, cum pag. 35. ipse fateatur, *se ultro censoribus suis manus daturum, immo gratias habiturum, si quidem id non ex praedjudicata aliqua opinione, sed ex rei veritate fiat.* Nos vero ex rei veritate iudicasse, is demum intelliget, qui, quae indicavimus, diligenter loca excutiat. Sed de his satis.

Transamus ad dissertationes tres, hūc adnotationibus subiunctas. In Dissertatione prima Chronologia Sacrae Histor. Severi partim ex verbis ipsis, partim ex mente eiusdem, contextitur. Ad examen etiam vocatur temporum ratio a Giselino instituta, quo se multo in subducendis numeris accuratiorem fuisse ipse fatetur. Verum cum totam Pratonis tabulam hūc transcribere non libeat; neque partes aliquae ex opere decerpi possint, quod continuatione quadam perpetua inter se coniunctum est: nihil, nisi ut lectores ad ipsam disputationem legendam expendendamque invitemus, nobis relinquatur. Paulo fusius agemus de altera Dissertatione, in qua de Chronico Eusebio-Hieronymiano varia proponuntur. Notum est, quae fuerint Iosephi Scaligeri et Dominici Vallarsii de illo sententiae. Utrumque existimat Auctor falsa veri speciei captum a vera via aberrasse, atque media inter utrumque via incidendum esse arbitratur ita, ut Eusebium quidem duo libros ad Chronologiam spectantes edidisse contra Vallarsium cum Scaligero affirmemus, unum vero ex his, et secundum quidem ab Hieronymo in latinum sermonem fuisse conversum, contra Scaligerum cum Vallarsio dicamus. et priorem, ut Vallarsius putavit, eius libri partem, quam Scaliger libri primi laciniam esse voluit, omnino reiciamus, et cum Hieronymo tum Eusebio indignam iudicemus. Nititur potissimum Vallarsius loco quodam ex praefatione seu

seu prologo in Chronicum, quem, ut Hieronymus interpretatus est, integrum latine, graece autem apud Syncellum ex priori parte habemus. Locus est hic: *Cum haec ita se habeant, necessarium duxi veritatem diligentius persequi: et ob id in priori libro (s. libello) quasi quamdam materiam futuro operi, omnium mihi regum tempora praenotavi, Chaldaeorum etc: in praesenti autem, stilo eadem tempora contra se invicem ponens, et singularum gentium annos dinumerans, ut quid coaetaneum fuit, ita curioso ordine cooptavi.* Unde Vallarsius colligit, unum quidem librum Eusebium de hoc argumento scripsisse, sed illum in duas quasi partes divisisse, quarum prior contineatur illo, quod inscribitur *Exordium libri*, quodque ab Adamo ad Abrahamum pertextitur, et *serie regum*, eidem *Exordio* subiuncta, alteram vero Chronicum ipsum absolvat. Quoniam etiam illis Hieronymi in *priori libro* apud Syncellum ἐν τῇ πρὸ ταύτης προτάξει respondet, Eusebium putat *praeviae* cuiusdam *dissertationis*, seu praefationis loco, illa quae diximus praemisisse, atque de his intelligendum esse locum illum, quo, Hieronymo interprete, prioris libri mentionem facit, seu, ut Vallarsius interpretatur, *praeviae operis ordinationis*. Quid ad haec Cel. Prato? Primum, ait, si etiam cum Vallarsio ἐν τῇ πρὸ ταύτης προτάξει legamus, non tamen sermo erit de iis, quae sequi debeant prologum, sed de anteriori aliqua praefatione. Est enim verborum ordo hic: ἐν τῇ προτάξει πρὸ ταύτης προτάξεως, in ea, quae hanc praecedat, praerordinatione. Deinde legendum illo loco omnino συντάξει, i. e. commentario, libro, ut Hieronymum legisse apparet, ut Scaliger legendum viderat, ut, quod caput est, in altero MS. regio habetur. Denique Vallarsii sententiae maxime obstant primum *futuro operi, priori libro* oppositum, et alterum, in *praesenti autem*, iterum praeterito illi *praenotavi* oppositum. Nam, quoniam in *praesenti autem* ad tempus refertur, quo haec Eusebius scribebat, et Chronicum edebat, *praenotavi* vero ad aliud tempus, quo *se priorem illum librum* iam edidisse

edidisse indicat, non possunt *prior liber et futurum opus* de duabus unius libri partibus accipi, sed de duobus libris diversis, aliquo etiam temporis intervallo inter se distantibus, intelligi debent. Apparet etiam ex aliquot prologi locis, peculiarem eum esse prologum Chronici, i. e. libri illius singularis, a Nino et Abrahamo incipientis. Nam ex his: *Quamobrem praesens opusculum ab Abraam et Nino usque ad nostram aetatem — persequetur, et statim in principio sui Hebraeorum Abraam — proponet, et igitur consequenter in libelli fronte ponimus uno eodemque tempore Abraam etc.* constat, praeter prologum nullam Chronico enarrationem Eusebium praefixisse. His expositis Auctor ad aliam huius rei partem pergit. Falsum esse docet, quod Scaliger, Vallarsius, omnesque reliqui adhuc crediderunt, Hieronymum utrumque Eusebii de temporibus librum, seu utramque libri partem, interpretatum fuisse. Ex Auctoris opinione nihil ille aliud in eo argumento, praeter prologum et Chronicum, latinum fecit. Primum enim ipse Hieronymus, in epistola ad Vincentium et Gallienum, Chronicum tantum se in latinam linguam transtulisse haece verbis indicat: *Sciendum etenim est, me et interpretis et scriptoris ex parte officio usum, quia et graeca fidelissime expressi, et nonnulla, quae mihi intermissa videbantur, adieci, in Romana maxime historia, quam Eusebius conditor huius libri etc. Itaque a Nino et Abraam usque ad Troiae captivitatem pura graeca translatio est: a Troia usque etc.* Chronici Prologum, etsi nulla huius mentio fiat, Hieronymo tamen deberi, ob arctissimam cum Chronico affinitatem, Auctor existimat. Porro Idatius in praefatione Chronici Hieronymum eius *scripturae* Eusebii interpretem dicit, quae *ab initio Nini regnantis Assyrii ad viceimum Constantini annum* pertinebat. Post Victorius Aquitanus, in praefat. Paschalis Canonis, Hieronymum tradit Eusebii Chronicum cum prologo in latinum transtulisse; haec eadem Chronica a Nino incipere; Eusebium superiora tempora non attigisse, quoniam in sacris libris tradantur: *aetates praecedentium*

dentium generationum in Prologi textu summam, tum in operis pleritudine sub annorum recapitulatione comprehendendi. Ipsum deinde scribendi genus incomptum, barbarum, obscurum, Hieronymo indignum, testatur illud praecipue, quod dicitur *Exordium libri* Hieronymum interpretem non habuisse. Quare mirandum est, Viros, alias doctos, hunc sordidum pannum Hieronymo tribuere potuisse. Videamus, quibus argumentis usus Scaliger primum Eusebii librum de Temporibus ab Hieronymo translatum fuisse iudicaverit. Hic quidem ita argumentatur: In eo, quem habemus Eusebii libro, nihil legitur de conviciis et maledictis a Iudaeis in Christum iactis; iam de illis expositum fuit in priori libro, qui perit; ergo Hieronymus utrumque librum interpretatus est. Verum et Vallarius iam observavit, ea Iudaeorum convicia, tanquam ad temporum doctrinam minime pertinentia, neque in Eusebiano libro peculiarem locum habere debuisse, et Auctor longe aliam interpretationem huius loci proponit. Locus Hieronymi, ut a Pratone interpungitur, hic est: *Quodque infert: Confirmabit autem pactum multis hebdomada una, et in dimidio hebdomadis deficiet hostia et sacrificium, sic interpretatur (Eusebius): quod Herode regnante apud Iudaeam, et Augusto apud Romanos, Christus natus sit, qui tribus annis et sex mensibus iuxta Evangelistam Iohannem Evangelium praedicavit, et confirmavit veri Dei cultum, multis, haud dubium quin Apostolis et credentibus: quando post passionem Domini in dimidia rursus hebdomada defecit hostia et sacrificium: (quidquid enim in templo postea factum est, non fuit sacrificium Dei, sed cultus diaboli, cunctis in commune clamantibus: Sanguis eius super nos et super filios nostros: et Non habemus regem nisi Caesarem:) quem locum in Chronico eiusdem Eusebii, quem ante annos plurimos in latinam linguam vertimus, diligens lector plenius edisseritum poterit invenire. Quo cum loco si quis ea confert, quae ad annum Tiberii XVIII. in Chronico leguntur: Iesus Christus, filius Dei, secundum prophetias etc. intelliget, Hieronymum,*
in

in Commentario Danielis lectores ad Eusebii Chronicum ablegantem, nullum alium, quam hunc locum indicare voluisse. Alterum argumentum repetit Scaliger a Marcellino Comite, in praefatione Chronici sui scribente: *Post mirandum opus, quod a mundi fabrica usque in Constantinum principem Eusebius Caesariensis huius saeculi originem, tempora, annos, regna, virtutesque mortalium et variarum artium repertores, omniumque paene provinciarum monumenta commemorans, graeco edidit stilo, nosterque Hieronymus cuncta transtulit in latinum, et usque in Valentem Caesarem Romano adiecit eloquio: etc.* Verum Auctor Marcellinum propterea sic scripsisse dicit, quod tum in prologo tum in Chronico legerit expressum numerum annorum ab orbe condito, praecipue in extremo opere, ubi legitur: *Fium ab Adam usque ad XIV. Valentis annum — — omnes anni MMMMDLXXIX*; quae licet in quibusdam MSS. desiderata, Marcellinum tamen legisse et exscripsisse apparet, quoniam haec deinde scribit: *Igitur uterque huius operis auctor VM. et DLXXIX. ann. hunc mundum tunc fore miro computavit ingenio.* Declarat porro falsitatem et suppositionem horum additamentorum Chronici Hieronymi, perpetuum silentium antiquorum scriptorum. Etsi enim plurimi Hieronymi vestigis institerunt, nonnulli integrum fere librum transcripserunt, nemo tamen est, qui ex illa priori Chronico affixa parte, aliquid sumserit; omnes ab Abrahami et Nini temporibus Hieronymum seu Eusebium sequuntur, de superioribus autem aetatibus quae scribunt, vel ex sacris scriptoribus, vel ex aliis mutuuntur. Sulpicius Severus, Augustinus, Orosius, Prosper, Cassiodorus, et Gregorius Turonensis, omnes Eusebium laudant et sequuntur, ab initio usque Abrahami Chronicon illius compilantes, enumerationes autem annorum ab Adam ab Abrahamum, vel ex eiusdem Chronici Prologo excerpserunt, vel, qui alias rationes iniverint, se eas ex vulgata eo tempore Scripturae editione collegisse monent; nullus de vel *Exordium* illud vidisse, vel ex eo aliquid summisse indicat.

cat. Idem dici potest de auctoribus posterioris antiquitatis, ut Adone Viennensi, Freculpho Lexoviensi episcopo, Mariano Scoto, et Riccobaldo Ferrariensi. Praeterea neque antiqui Codices haec additamenta agnoscunt: Arnaldus Pontacus MSS. viginti et octo evolvit, sed in quatuor tantum illa invenit, Scaliger vero in uno tantummodo. Ut vero eo magis appareat, quid de additamentis his statuendum sit, ostendit Auctor ea, ut ieiuna, inepta, frigida, minime Eusebii ingenium et indolem referre; quae in Exordio illo libri tradantur, repugnare iis, quae in Chronico scripta sint; illa denique additamenta minime scopo et instituto Eusebii convenire. Hic exponit etiam Auctor de illa parte, quae *Series Regum* appellatur, eamque nihil aliud esse putat, quam indicem quendam ipsius Chronici; eumque non ab Hieronymo, sed multis post Seculis compactum. Tota igitur Pratonis disputationis summa huc redit: in illo textu prologi indicari quemdam priorem librum de Temporibus ab Eusebio scriptum, eumque tum omnino a Chronico diversum, tum ab iis longe diffitum, quae in quibusdam libris, et manu exaratis, et formulis descriptis, Chronico addita habentur: haec autem additamenta primum alieno omnino loco collocari, dum inter prologum et ipsum Chronicum inseruntur; neque ea Eusebium auctorem et Hieronymum interpretem habere. Et si vero haec dissertatio, non minus quam tertia, a Severo aliena esse videatur, non inutilis tamen est cognitio, quoniam Severus Eusebium in distinctione temporum fere sequitur.

Tertia dissertatio affinitate quadam cum prioribus coniuncta est. Argumentum est hoc: In omnibus libris, cum editis, tum scriptis, Chronici Eusebio-Hieronymiani, ab antiquissimis usque temporibus, Christi mors refertur ad annum Tiberii Imp. et Herodis Tetrarchae, XVIII, (qui respondet anno ab Abraham nato IIMXLVII, et Olympiadis CCII. anno III.) atque ibi legitur: *Iesus Christus, filius Dei, secundum prophetias, quae de ipso fuerant praelocutae, ad passionem venit anno Tiberii XVIII.* Auctor vero Christi mortem

mortem ad annum sequentem referendam, atque adeo anno *Tiberii* XIX. legendum esse, arbitratur. Videamus rationes, quibus adductus ita sentiat. Primum ex graeco Eusebii textu, quem nobis Syncellus servavit, legitur ἔτους ἰϛ' τῆς Τιβερίου βασιλείας. Quae lectio cum confirmatur Anastasii Bibliothecarii interpretatione: *Iesus Christus — ad passionem properat anno nonodecimo imperii Tiberii;* tum, quoniam Landulphus sagax, seu quisquis Historiam *Miscellam* continuavit post Paullum Diaconum, eodem pacto in Anastasio legit: *quamquam nonodecimo anno Tiberii haec* (loquitur de eclipsi solis, moriente Christo visa,) *facta referuntur.* Cui lectioni confirmandae accedunt Auctoris Chronici Paschalis et Syncelli ipsius suffragia. Ille scribit: Ἰησὺς Χρῆστος — ἐπὶ τὸ πάθος παρῆναι τῷ ἰϛ' ἔτει τῆς Τιβερίου μοναρχίας; hic: κατὰ τὸ ἰϛ' ἔτος Τιβερίου Καισαρος. Quid? quod idem Syncellus Eusebium observat ab Adam condito, ad ortum Abrahæ, collegisse ἔτη γρηδ', seu IIIIIMCLXXXIV, rursusque ab Abrahæ nativitate ad *Crucem salutarem et vivificantem resurrectionem,* ἔτη Βμη', seu IIIIMXLVIII, postremo ab Adam ad Christi passionem ἔτη εσλβ', seu VMCCXXXII. Iam vero illé annus ab orbe condito et Abrahamo nato, concurrat cum anno XIX. Tiberii et Herodis: quare non est dubitandum, quin idem Eusebius Christi mortem huic anno in Chronico affixerit. Deinde dum Eusebius in Chronico scribit: *Argumentum autem huius rei, quod Salvator isto anno* (nimirum XIX. Tiberii) *passus sit, Evangelium præbet Iohannis, in quo scribitur, post decimum quintum annum Tiberii Caesaris tribus annis Dominum prædicasse,* aperte indicat, se non Tiberii anno XVIII. passionem Christi affigere. Sic enim non anni tres, sed biennium tantum, aut aliquanto longius spatium, intercessisset. Denique, quod præcipue exemplaria Chronici latina, in quibus Christi passio respondet anno Tiberii XVIII. vitiosa esse demonstrat, est testimonium Phlegontis, ab Eusebio in suae sententiae confirmationem productum. Nam cum Phlegon eclipsin quaedam portento-

sam

sam accidisse scribat anno IV. Olymp. CCII, qui ex Eusebii sententia respondet anno Tiberii XIX, hic autem minime dubitet, quin ea eclipsis in ipsa Christi morte facta fuerit: omnino sequitur, ut eidem anno IV. eius Olymp. et Tiberii XXI. assignaverit mortem Christi. Hic igitur producit Auctor Eusebii graecum textum, ubi de his disputat, et Phlegontem laudat, cum Hieronymi versione, et latina versione textus Phlegontis ab Anastasio curata, et ex eo a Landulpho sagaci Historiae Miscellae inserta. Illustrat vero non solum Auctor notulis hanc *ἔκλειψιν*, sed multis id agit, ut demonstraret, in Christi morte consignanda Eusebium nulla ratione cum Phlegontis a se producti testimonio componi et conciliari posse, nisi illa anno Tiberii XIX, et CCII. Olympiad. IV. tribuatur, sed etiam ea, quae a Petavio et Pagio ad eluendum, ex Phlegontis-eclipsi ductum, argumentum excogitata sunt, proponit et excutit. Hac occasione varia disputantur de Phlegonte, et Eusebii in recensendis annis Olymp. et Imperatorum methodus illustratur. Quibus dictis quaerit Auctor, an Hieronymo adscribenda sit, quae in Eusebii Chronico occurrit, interpolatio? Auctori quidem admodum probabile, et prope certum videtur, Hieronymum in interpretando et ordinando illo Chronici loco, nihil omnino discessisse ab Eusebii rationibus, sed interpolationem illam postea irrepsisse, neque tamen esse certum, utrum scribarum oscitantia, an deliberato consilio. Exponit porro Auctor, quid in Eusebio-Hieronymiano Chronico legerint, aut legisse videantur scriptores latini, qui proxime post Hieronymi interpretationem, et deinceps vixerunt. Denique post longam disputationem de Prosperi sententia et Chronico, disquiritur, quid de anno Christi natali, et de totius eius in terra peregrinationis spatio Eusebius statuerit, et quid ex illis verbis latini Chronicorum consarcinatores exculpserint, (ubi et recentiorum chronologorum errores, in interpretatione Eusebii commissi, notantur,) et Appendicis loco ex Ioannis Philoponi de mundi creatione Lib. II. cap.

cap. 21. cum Corderiana Versione brevibusque Pratonis notis, tota illa *ἔκθεσις* additur, ubi testimonium de eclipsi a Phlegonte commemorata exhibetur.

Hiscē dissertationibus adnexae sunt Observationes uberiorēs in Severum, quas nemini iniucundas fore speramus. Nos potiora inde delibabimus. Pag. 412. disputat Auctor de opinione quorundam Patrum, Angelos turpiter cum mulieribus congressos esse, et huius erroris quatuor fontes ostendit: primum, versionem τῶν LXX. qua tum Christiani utebantur, in aliquibus MSS. Genes. VI, 2. pro *filiis Dei* habentem *Angeli Dei: οἱ ἄγγελοι τῶ Θεῷ*, ut etiam adhuc in MS. Alexandrino legitur: deinde opinionem multorum ex antiquis Patribus, angelos corporeos fuisse: tum auctoritatem libri Enoch, quem pro canonico nonnulli habuerunt, fuisse et primo fortasse hanc fabulam tradentis: postremo Philonis et Iosephi auctoritatem, eundem errorem committentium. Pag. 414. de magnitudine arcae Noae, et de quaestione, an animalia carnivora, quo tempore in arca fuerint, foeno aliisque frugibus, non carne, vesci potuerint? agitur. Pag. 418. de numero cuiusque speciei animalium, quem Noe in arca servavit, quaerit. Auctor ex immundis bina, ex mundis septena paria fuisse, cum Origene et aliis credit. Pag. 420. refutatur Clericus, qui in loco illo, apud Hieronymum in Quaest. Hebr. in Genes. *corvo non revertente*, codices graecos, tempore Iosephi, negatione ea caruisse pronuntiat. Pag. 421. explicatur gravissima quaestio, utrum Assur, Semi filius, ut antiqui prope omnes, an, ut plerique recentiores putant, Nembrod Niniven condiderit, aliasque vicinas civitates? Sequitur Auctor Perizonium, illiusque sententiam, ex Orig. Babyl. cap. 4. excerptam, proponit. Pag. 425. expenduntur virorum doctorum sententiae de consilio hominum, turrim Babylonicam aedificantium. Nam Severus, cum τῶν LXX. et Vulgata tradit, ea mente illam constructam esse, *ut insigni aliquo opere famam quaerent, priusquam a se invicem diducerentur*: sed Hebraeus textus ideo illud homi-

nes fecisse indicat, *ne a se invicem diducerentur*. Videtur Auctori aliquantulum elevari et minui posse difficultas, si verba, *ne dispergamur*, non referantur ad proxime praecedentia, *et faciamus nobis nomen*, sed ad superiora, *faciamus nobis civitatem et turrim*, ut sententia Scripturae ita commode reddi possit: *Aedificemus nobis urbem et turrim, cuius fastigium ad coelum usque pertingat, ut faciamus nobis nomen, et ne dispergamur per universam terram*. Pag. 451. de nova etymologia verbi Bacrseba, ab Hieronymo ex Genes. XXVI, 33. eruta, et in Vulgata exhibita, nempe, ut dicatur *puteus abundantiae, sive securitatis*, agitur. Pag. 454. refutatur Clerici opinio, Dinam quadriennio Iosepho iuniorem fuisse, atque adeo biennio post huius venditionem decimum quintum aetatis annum attigisse, quo tempore, aut etiam aliquanto post, eam Sichemus rapere potuerit. Pag. 478. fuse disputat Auctor de Decalogo, seu decem praeceptorum distinctione. Praeferendam omnino censet, et in usu populari retinendam eam Decalogi divisionem, quam Augustinus multis locis tradit; ita ut in prima tabula inscripta fuerint tria praecepta ad Deum pertinentia, in altera septem ad proximum, neque tamen spernendam aut damnandam alteram antiquiorem illam, et tot Scriptorum et Patrum calculis approbatam. Pag. 485. est dissertatiuncula de capite vituli, ab Aarone in eremo effictio. Arbitratur Auctor, si quis Patrum loca diligenter consideret, neque illam sententiam cum iis conciliari posse, quae bubulo capiti iungat corpus hominis, quoniam patres, qui caput semper nominant, nihil prorsus de corpore dicant; neque eam, quae sub capitis vitulini aut bubuli appellatione integrum bovem aut vitulum intelligant. Aliqui Patres eodem loco, quo caput vituli, ab Aarone conflatum, commemorant, duo quoque vitulos a Ieroboamo factos appellant, neque illos tamen *blna capita aurea*, sed *vitulos aureos* dicunt. Probabile quoque videtur Auctori, ideo de vitulo illo aureo ita eos locutos esse, quoniam forte in antiquos latinae Scripturae codices, quos

quos prae oculis habuerint, glossema aliquod irreperit, ex quo sibi persuaserint, Aaronem non integrum bovem s. vitulum, sed caput tantum effinxisse. Qua in sententia confirmatur Auctor potissimum eo, quod omnes prope Patres, qui tanta consensione caput vituli nominaverunt, Latini fuerint, plerique vel ante Hieronymum floruerint, vel illi fuerint aequales, atque ita antiquiori latina editione ex graeco expressa usi sint. Coniicit praeterea, hanc de capite bubulo ab Israelitis pro deo habito persuasionem profluxisse ex notissima illa fabula, Iudaeos in templo asinini capitis auream effigiem servasse et adorasse. Pag. 495. refellitur opinio scriptoris anonymi, cornua Mo- sis nihil aliud fuisse, quam capillos in summa fronte, quasi duo cornua, crispatos, erectos, et auri ramentis conspersos.

Insertae sunt denique his observationibus tres dis- sertationes. Prima quidem pag. 430. de uxoris Lot cul- pa et poena. Auctori sententia haec est: Verba Genes. XIX, 6. *Respiciensque uxor eius post se, versa est in statuum salis, μεταστροφῆς*, seu tropice esse accipienda, ita ut *respicere post se*, idem valeat ac *retrosum se convertere et re- dire eo unde venias*, atque adeo vera causa, cur mulier perierit, ea sit, quod illa Sodomam sit regressa. Primum quidem notandum est, *τὸ respicere post se*, et de illo dici posse, qui, ut videat, quae sibi a tergo sint, in eam par- tem toto se corpore convertit. Sic, ubi in 1 Reg. XXIV, 9, legitur: *et respexit Saul post se*, et in 2 Reg. II, 20: *respexit itaque Abner post tergum suum*, utramque intelligen- dum est se toto corpore convertisse. Quare cum uxor Loti dicitur *respexisse post se*, non de solo respectu, sed totius corporis conversione illud dicitur. Ita etiam inter- pretatus est interpres Syrus, usus verbo *תפנתה*, conversa est. Deinde in Hebraeo textu non dicitur, *respexit post se*, neque *post eum*, sed *וירחקה*, *de post eum*, scilicet Lo- tum. Concordat etiam Syriacus interpres: *et conversa est uxor eius a tergo ipsius*, i. e. maritum desinit sequi, ac Sodo- mam rediit. Hanc interpretationem confirmant sequentia:

Si legas *post eum*, et intelligas mulierem post maritum praeuntem respexisse, nunquam illa oculos flexisset ad urbem, neque dicendum fuisset eam respexisse post maritum, sed ad maritum, מַלְיָי non אַחֲרָיָי: si Scriptura Sacra indicare voluisset, uxorem ad urbem respexisse, non dixisset, *de post maritum*, sed apertius *post se*, sicut paullo ante Angelus Loto dixit, *ne respicias post te*: affixum וּ praepositioni אַחֲרָיָי discessum mulieris a marito declarat, ut in Ruth I, 16. et I Rég. XXII, 20. Porro etsi re vera aliud est *post se respicere*, aliud *convertere se retrorsum*, aliud denique *redire eo, unde veneras*: est tamen ita a natura comparatum, ut qui se convertit, respiciat, et qui aliquo rediturus est, eo se convertat, atque adeo haec metaphora non dura, absona, et longius petita videri debet, si per *respicere in itinere*, indices *redire unde veneras*. Conferantur inprimis in Genes. XVIII, 16. et 22. et notetur, verbum ἐπιστρέφω, quod proprie conversionem corporis designat, apud τὰς LXX. et in Nov. Test. in significatione revertendi occurrere. Eandem interpretationem admittere Auctori videtur locus Lucae IX, 62: *Nemo mittens manum ad aratrum, et respiciens retro, aptus est regno Dei*: i. e. qui pertaesus laboris inceptum opus deserat, et domum revertatur. Tum, si credamus uxorem tantummodo respexisse, vix, quodnam peccatum illud fuerit, tanta severitate puniendum, intelligitur. Nam sive nimia curiositas excidium urbis videndi, sive nimius patriae amor causa fuit respiciendi, utrumque tamen erat venia dignum. Post in ipsis Angeli verbis nullum est praeceptum, ne respicerent post se, nullum Dei interdictum, nulla comminatio. Neque intelligitur, quomodo Sodomitico excidio obrui poterit aut Lotus, aut uxor illius, si, in ea adhuc via, quae Segor ducebat, constituti, respexissent. Illud excidium ex Angeli promissione, nonnisi postquam Segor se recepisset Lotus, initium habuit. Iam cum mulier *post se* eo tempore *respexisse* dicitur, quo iam Sodoma ignibus ardebat, sequitur primum, ut id in itinere, quo Lotus pergebat Segor,

gor,

gor, minime acciderit, sed postquam ille oppidum fuerit ingressus, et deinde, ut, cum Lotus ingressus sit Segor, uxor iam redierit versus Sodomam, eoque in reditu perierit. Postremo nulla idonea et probabilis causa produci potest, cuius gratia Deus Loto interdixerit, ne in fuga oculos ad Sodomam reflecteret. Accersit Auctor etiam huius sententiae firmamentum ex Luc. XVII. Ibi enim Christus, exitialem Iudaeorum calamitatem praedicens, cum tempore diluvii et Sodomitici excidii comparationem instituit, nec secus ac Angelus Lotum, praemonet, ut, qui in agro sit, (*μη επιστρέψατω eis τα οπίσω*) ne retro redeat, atque demum sententiam hisce verbis concludit: *Memores estote uxoris Lot: i. e. qui imminente obsidione Hierosolymitana retrorsum se converterit, et in urbem redierit, eandem, quam uxor Loti, culpam admittet, eademque poena afficietur.* Haec de prima huius dissertationis parte. In altera multis refutatur dissertatio Clerici de statua salis, in qua ille transformationem corporis huius mulieris e medio tollere, atque, ut *σῆλη αἰλὸς* sit *ὡς σῆλη αἰλὸς*, quo nihil aliud, quam diriguisse illam, indicetur, probare nititur. Altera dissertatio pag. 458. seq. de traiectione maris rubri, est adversus eundem Clericum scripta. Refellit enim opinio illius, tunc temporis aestum sive refluxum maris Erythraei vehementi vento, eoque boreali, ultra consuetum morem auctum fuisse: inde repente amplissimum vadum emeruisse, per quod transierint Israelitae, Aegyptios vero ab aestu redeunte fuisse deprehensos: illud unum esse miraculum, quod aestus ille omnium longe maximus fuerit, et a Deo sine dubio Mosi revelatus. Dissertatio III. pag. 505. ad Severi locum: *Non ex voluntate viri, sed ex Deo natus est*, exponit de vers. 13. Cap. I. Evangelii Iohannis. Nimirum in codice antiquissimo Veronensi Evangeliorum invenit Auctor pro *sed ex Deo nati sunt*, ut omnes Versiones et codices cum Vulgata praeserunt, *sed ex Deo natus est*, ut Sulpicius Severus etiam legit. Quare Auctor primum Graecos Patres, tum Latinos

recenſet, quae ſit inter utroſque in uſurpando illo Iohan-
nis verſu differentia oſtendit, et demonſtrat, Graecos
omnes, licet Iohannis verbis, ſive aeternam ex Deo Patre,
ſive corporalem ex Maria virgine Chriſti generationem ex-
primentes, ita tamen illis uti, ut nunquam eis quaſi certo
et ineluctabili teſtimonio ſuam ſententiam ſtabiliant, ſed
impropria ſignificatione, et per accommodationem tan-
tum, quod et a plerisque Latinis factum ſit. Quare ex
eiuſmodi teſtimoniũ non poſſe iudicat recte colligi, in
Graecis Nov. Teſt. codicibus ab iis lectum, *ὁς — ἐγενή-
θη*, ſed potius inde, quoniam aliud quaſi agentes Iohan-
nis verba aliquot ex verſu illo excerptant tantum, et pro-
poſito ſibi argumento accommodent, apparere, eos non
ita legiſſe. Addit praeterea, referendam eſſe hanc lectio-
nem in eorum locorum claſſem, quae magno numero, ut
Hieronymus ait, *a praefumtoribus imperitis emendata per-
verſus fuerunt*. Tertullianum fortaiſſe primum huius lectio-
nis auctorem et fabricatorem fuiſſe, ex eiuſque ſcriptis
inveſtam poſtea illam eſſe in Veronenſem codicem; certe
neminem ante Tertullianum, aut poſtea; vel ex Graecis,
vel ex Latinis Patribus, nec eos quidem, qui ad eam allu-
ſiſſe videntur, auctoritatem et pondus huic lectio-
ni conciliare. Haecenus de altero Tomo editionis Veronenſis
Sulpicii Severi.

Caeterum promittit Cel. Auctor tertium adhuc To-
mum huius editionis, cui et indicem in univerſum opus,
et epiſtolas Severi addet, atque etiam obſervationibus, in
hoc Tomo uſque ad Libr. II. cap. XXVIII. perductis, ſi-
nem imponet. Nos quidem ſperamus fore, ut, ſi ea,
qua par eſt, et quam in hoc Tomo oſtendit, diligentia,
aequitate, moeſtia, et humanitate, in negotio hoc verſari
pergat Cl. Prato, non invita munus hoc accipiat erudita
reſpublica, magnasque illi habeat gratias. Optamus au-
tem ut aliquanto celerius prodeat Tomus Tertius quam
hic Secundus, quem tria propemodum luſtra a Primo ſe-
iunxerunt.

MEDI.

MEDITATIONES DE HARMONIA MENTIS
*humanae cum corpore sibi iuncto, cuius causae
 exquiruntur.*

Auctore IOH. IACOBO HENTSCHIO.

I.

Mentem humanam cum corporis machina tam arcte esse copulatam, ut stantibus motibus vitalibus, sese huic, si vel maxime voluerit, subducere non possit, nemo non novit. Sanguinis enim motus, in quo corporis vita consistit, nisi desinat, machinae huic vi illata; ab his vinculis, quibus detinetur, non potest liberari. Praeter hanc intimam *unionem* inest dictis substantiis perpetuus actionum quarundam consensus, *commercii* seu *communionis* nomine vulgo notus, qui statum animae et corporis mire conspirantem attingit.

II. Hoc notatu dignissimum commercium ad duo summa capita, quae rem totam conficere videntur, potest revocari. Primum enim mens humana sequitur corporis statum, nempe in sensationibus, imaginationibus, somniis, recordationibus, passionibus; nec non in statibus variis, quibus corpus cibo et potu obrutum, vel variis morborum generibus correptum est. Deinceps corpus sequitur mentis humanae statum. Decreta enim animae, quae motus voluntarios seu spontaneos concernunt, exsequitur corpus. Mentem passionibus vehementioribus motam, extraordinariae sanguinis aliarumque partium fluidarum consequuntur agitationes; nec non obversantibus menti tristioribus, iisque diu durantibus imaginibus, omnis corporis vis infirmatur.

III. Huius generis observationes sensibus comprobatae, declarant evidentissime mutuam mentis corporisque in actionibus dictis consensum; sed primo intuitu non apparet, quibus modis memoratae substantiae, a se invicem diversissimae, tam arcte inter se conspirent. Genuinam igitur commercii huius rationem ut assequamur, casus omnes possi-

possibiles, qui circa rem praesentem possint fingi, licet supponere. Evidens autem est, tres in univcrsum dari posse casus. Vel enim corpus in mentem, mensque in corpus operatur; vel causa externa unius actiones producit occasione alterius, ita, ut cum statu corporis variante, mentis operationes semper consentiant, et vice versa; vel denique utraque substantia a causa externa ita est constructa, ut mens vi sua propria actiones cum corporis statu conspirantes edat, corpusque variabilem mentis statum ita sequatur, ut motus, sine omni animae vel causae externae immediatae concursu, vi sua propria producat.

IV. Primum horum systematum, quibus Philosophi dictum commercium explicare conantur, dicitur vulgo *Influxus physicus*. Secundum est *systema causarum occasionalium*, ideo sic dictum, quod mens humana corpusque in actionum Art. II. memoratarum commercio, tanquam causae occasionales considerentur. Deus enim, tanquam causa externa, occasione cogitationum et decretorum animae, motus in corpore, et occasione status motuumque corporis cogitationes in anima, producit. Tertium vocatur *Harmoniae praestabilitae* systema, quo Deus in prima creatione duas has substantias ita combinavit, ut sine omni influxu unius in alteram, vel concursu suo immediato, quaelibet vi sua propria agat, manente, semper mutuo utriusque consensu.

V. Haec tria, quae mentis humanae corporisque commercium explicant, systemata, cum tribus notissimis Astronomiae hypothefibus, ex quibus mundi corporei phaenomena inde pendentia deduci solent, habent analogiam. Utriusque enim generis systemata, licet variis premuntur difficultatibus, nec demonstrationis robore possint firmari: sufficiunt rationes praeponderantes, eaeque verisimillimae, quibus inventis, quodnam systema sit genuinum, reliquisque praeferendum, videre licet. Luce enim clarius est, systema, ex quo phaenomena, naturali nexu observato, optime possunt derivari, prae reliquis habere
prae-

praerogativam. Operae igitur pretium est, ut primum cuiuslibet systematis rationes, quibus inimitur, variasque circa unumquodque obvias difficultates discutiamus, et, comparatis inter se argumentis genuinis et ficalneis, de vero systemate, quo mentis corporisque commercium fundatur, rite iudicare possimus.

VI. Exordior a causarum occasionalium systemate, a plurimis hanc potissimum ob causam reiecto, quod secundum hoc systema Deus peccati auctor, vel minimum eiusdem sit executor. Si enim primum res externae corpus nostrum afficiunt, Deus vi huius systematis tanquam causa producit sensationes, mutationibus in organis sensorii factis, respondententes: unde Deum sensationum malarum esse causam, concludunt. Deinceps, si corpus sequitur mentis decreta, Deum quidem vitiosa efficere desideria, dici non potest; nihilominus, quoniam motus in corpore iis consentanei ab ipso producuntur: Deum actionum malarum, si non causam, executores tamen esse affirmant. Has obiectiones, quibus Philosophi nonnulli hoc causarum occasionalium systema conantur infirmare, non adeo arduum videtur esse, tollere. Si enim primum Deus pro causa sensationum malarum habetur; prouti, rebus externis organa sensoria afficientibus, producit in anima sensationes: illationem hanc omni fundamento destitui, inde patet, quod nos sensationes, imaginationes, recordationes et passionem habemus in potestate, ita, ut eas per reflexionem mutare, impedire et deprimere valeamus; id quod luculenter in Tractatu meo idioma germanico conscripto sub indice: Versuch über die Folge der Veränderungen in der menschlichen Seele, Part. II. cap. IV. art. 166. seq. ostendi.

Deinceps, si Deus tanquam causa actionum malarum spectatur, prouti motus in corpore vitiosis animae desiderii respondententes elicit; penes aequos iudices esse velim: an non circa duo reliqua systemata eadem occurrant difficultates? Sive enim Deus immediate secundum hoc causam

rum occasionalium systema, five *mediata* secundum duo reliqua, posita nempe in prima creatione utriusque substantiae harmonia, operetur; res eodem recidit, nec Deus a peccati labe in tribus memoratis systematibus mentis corporisque commercium explicantibus, liberari poterit, nisi aliae praeponderantes praesto sint rationes.

VII. Sed interest maxime, ut Deum potentissimum et sapientissimum Universi conditorem a talibus vitiis, quae ipsi tribuere impium est, liberemus, eiusque perfectiones infinitas ex coeli terraeque productione conspicuas, summa adhibita cura, vindicemus. Hanc Dei circa mentis corporisque commercium iustitiam, rationibus inconcussis firmare, supra vires humanas esse positum, non credo; si modo potentiam eius infinitam cum sapientia summa, rerumque conditarum constitutione comparaverimus. Ex principio potentiae infinitae, si de hac animae corporisque communiōne velimus iudicare: poterat quidem vi sua omnes modos excedente actiones impedire malas; sed cum non solum sit potentissimus, sed etiam sapientissimus, potentiam ipsius infinitam cum sapientia summa conferendam esse, nemo non videt. Hoc igitur mentis corporisque commercium cum admiserit, creatis substantiis libertate rationeque, praeditis simulque limitibus circumscriptis; ex effectu certo concludere licet: decreta eius sapientissima cum Universi totius conditione collata, posuisse Omnipotentiae quasi terminos, ita, ut sub hisce perfectionum divinarum rerumque creaturarum circumstantiis, nulla iniustitiae species in ipsum cadere possit.

VIII. Sed alia eaque praegnantior causa me impedit, quominus causarum occasionalium systemati possim adiacere calculum. Cum enim secundum hanc hypothesin Deus immediate partim in motibus corporis excitandis, partim in sensationibus producendis, operetur; immediatam hanc operationem, ipsius imperfectionem arguere, liquidissimum esse puto. Si enim, Deum tanquam summum artificem, machinam constructam, uti corpus nostrum, conti-

nuo

nuo dirigere, mentisque humanae cum corpore unitae vires definire, sumitur: de Omnipotentia ipsius videtur esse actum. Summus enim is dicitur artifex, cuius ope machina ab initio ita est constructa, ut vi propria, id quod suum est, peragat, nec ad motus producendos artificis auxilio amplius habeat opus.

Sufficit satis prima institutio, qualem in corporibus mundanis reperimus: Vi enim a Deo ipsis in prima creatione semel impressa, revolvuntur continuo, nec indigent amplius immediato eius concursu. Nec dubito, quin animae cum corpore sibi iuncto similis sit ratio. Facta enim in prima creatione semel utriusque analogia, sine omni Dei immediata actione, in operationibus suis consentire posse, contradictorium non est.

IX. Discussio causarum occasionalium systemate, ad sic dictam *Harmoniam praestabilitam* accedo, qua tolli libertatem humanam, omnemque actionum moralitatem, nonnulli existimant. Si enim mens humana, secundum hoc systema, ex sua essentia invariabili manente, ideas vi propria elicit; omnia, quaecunque in mente humana contingunt, pro ipsorum sententia, necessitatem quandam absolutam secum trahent, nec libertati ullus erit locus.

Sed ad hoc argumentum, veri speciem praese ferens, respondere licet: essentiam animae invariabilem quidem esse atque immutabilem; cum autem libertas ad intellectum aequae ac voluntatem pertingat, uti in memorato tractatu de Mente humana demonstravi, evidens est: *ipsam essentiam animae in libertate esse constitutam*, adeo, ut eam per *substantiam libere sese ad actiones suas determinantem* definire queamus. Nec eorum institutum mihi placet, qui hoc harmoniae praestabilitae systema ideo e medio tollere conantur, quod *physice* impossibile id esse, assumunt. Hac enim ratione Omnipotentiae divinae praeter rem limites poni, quis non videt? Nec ullo modo poterit evinci, contradictorium esse atque repugnans: mentem humanam cum corpore a Deo in prima creatione ita uniri potuisse, ut

tanquam duo horologia, quorum unum in alterum plane non agit, inter se conspirent.

X. Allatae haec tenus rationes, quamquam animae corporisque harmoniam praestabilitam evertere non valent; superest tamen aliud argumentum a naturae simplicitate desumptum, quod credo ad infirmandum dictum systema satis esse idoneum. Quodsi enim harmoniam praestabilitam legibus naturae simplicissimis repugnare ostendi potest; eam falsam esse et erroneam, extra omnem dubitationem erit positum. Hoc autem tum ratione animae, tum corporis, modo sequenti evinci posse existimo. Primum enim, si anima secundum hoc systema ex sola sua essentia ideas elicere dicitur; plane non video, quare corpus ipsi iunctum organis sensorii sit instructum? Quid mutationes in dictis organis factae ad producendas mentis ideas conferunt? Superfluae sane sunt atque inanes, si mens humana vi praedita est, sensationes, imaginationes, recordationes, et passiones ex sola sua essentia evolendi. Deinceps intellectu est difficillimum, qua ratione corpus tanquam machina, integras propositiones, orationes, et demonstrationes absque ullo mentis adminiculo possit producere. Si enim vel maxime concesserim, machinam hanc, actibus repetitis, habitum posse consequi, motus voluntarios secundum animae decreta, celerrimo gradu perficiendi; ab initio tamen impulsus quidam ab anima oriundus, quomodocumque fiat, necessarius esse videtur. Hoc igitur harmoniae praestabilitae systema, cum naturae, quae simplicissimam ingreditur viam, adversetur; vix ac ne vix quidem, vi doctorum, locum invenire poterit.

XI. Disquiramus iam tertium communionis animae corporisque systema, *influxus physici* nomine dudum insignitum, circa quod primum observo: vocem influxus physici aliam in rebus corporeis, aliam in communionem dicta, habere significationem. Influxus enim physicus ad res corporeas accommodatus, notat statum, quo partes subtilissimae unius corporis alterius poros subeunt; hoc in loco

autem

autem mutuam animae in corpus, huiusque in animam actionem. *Actionis* autem voce noto status mutationem, quae fit a causa efficiente.

XII. Hoc influxus physici systema locum habere non posse, nonnulli opinantur, hac potissimum causa moti, quod, posita mutua animae in corpus, huiusque in animam actione, non eadem in Universo motus quantitas maneat; quam quidem hypothesin physicam pro evertendo influxu fundamenti loco ponere solent. Sed Physici, qui hoc de conservatione quantitatis motus in Universo excogitarunt principium, a vero multum sane aberrare videntur, ideo, quod vim vivam cum motus quantitate manifesto confundunt. Vis enim viva, quae determinatam suam habet quantitatem, in Universo semper eadem manet; sed motus quantitas in infinitum augeri potest, vel minui; id quod luculenter ostendit Ioh. Bernoulli, Oper. Tom. III. Num. 145.

XIII. Primaria, quae huic systemati obverti solet, obiectione diluta; rationes, quibus influxus physicus firmatur, iam afferam, ut, num hoc systema reliquis duobus sit praefendum, an minus, iudicium ferri possit. Hunc finem ut consequamur; observationes quasdam, influxus physici modum rationemque explicantes, praemittere lubet. Sunt autem sequentes.

1) *Mentem humanam vi seu conatu esse praeditam, observandi imagines ex organis sensorii in cerebrum translatas, seu potius rerum vestigia cerebro impressa, et in motu constituta.* Deprehendimus enim, sensationes, imaginationes, recordationes, et passiones in anima originetenus differentis omnimodis esse distinctas, easque speciebus organis sensorii impresis exacte respondere.

2) *Mentem humanam vi, quae ipsi inest, dictas in cerebro impressiones intueri, nulla materiae vi in animam transcurrente.* Distinctam enim esse utramque substantiam, agnoscimus; unde materiae seu corporis vis nullo modo animae interiora penetrare, eiusque statum mutare poterit.

3) *Mentem humanam vi seu conatu esse praeditam, fluidissimam in nervis corporis materiam per actionem in distans movendi, nulla ipsius vi in corpus transeunte.* Nec enim per contactum physicum anima movere potest corpus, cum utriusque vires diversissimae sint naturae; unde actionem in distans medium hic esse ad movendum corpus, verosimillimum puto. Si mens humana vi propria statum suum in resolvendis et combinandis rerum ideis continuo mutat, rerumque longis intervallis distitarum naturas infinitis fere modis speculatur; quid impedit, quo minus ipsius potentia ad movendum ipsum corpus per actionem in distans pertingat?

XIV. Ex his videre licet:

1) Influxum physicum animae vi, quam in nobis deprehendimus, potissimum fundari.

2) Hanc animae vim partim in observandis cerebri impressionibus, partim in subtilissima nervorum materia movenda, sese exferere.

3) Nullam secundum hoc systema materiae vim penetrare animam. Sufficit enim conatus, qui nobis inest, ad quasvis cerebri impressiones recipiendas.

4) Medium, quo mutuis utriusque substantiae in actionibus suis consensus obtinetur, esse actionem in distans, quam vi dictorum, menti humanae tribuere, absolum non est.

XV. Hanc influxus physici rationem modumque, qui animo pensitaverit, facile videt: praerogativam huic systemati prae reliquis duobus esse vindicandam. Primum enim influxum physicum legibus naturae simplicissimis esse superstructum, inde patet, quod sensationes, imaginationes, recordationes, et passiones vestigiis rerum cerebro impressis, et omnimodis differentiis distinctis, exacto respondent. Deinceps perpetuum rerum duarum inter se unitarum in actionibus suis consensum esse fundamentum influxus unius in alteram, eadem ratione, ut credam, adducor, qua terram illuminari a Sole; oriente enim sole, cuni

cum telluris regiones reddantur statim conspicuae, idque fiat continuo; nemo dubitat, quin Sol sit fons luminis in tellurem transmissi, similemque in mutuo animae corporisque commercio deprehendò rationem. Praeter has, quibus firmatur influxus physicus, rationes, consideranda sunt phaenomena, quae, si ex dicto systemate, naturali ordine observato, possint deduci; maius argumentis propositis addetur robur. Sed de his alia disseram occasione.

CHRISTIANI GOTTLOB HALTAUS, PHILOS. Mag. Scholae Nicol. Rectoris, et Sodalit. LL. AA. Lips. Memb. Hon. Glossarium Germanicum Medii aevi, maximam partem e diplomatibus, multis praeterea aliis monumentis, tam editis, quam ineditis adornatum, indicibus necessariis instructam. TOMUS PRIOR et POSTERIOR.

Praefatus est IOH. GOTTLOB BOEHMIUS, P. P.

Lipsiae, in Officina Gleditschia, 1758. Alph. 6.
 plag. 3. fol.

Quod Cangius, praefatione ad Glossarium med. Latinit. optaverat: ut in singulis nationibus prodirent Viri docti, qui linguas suas idiomata, vim eorum, notionem, origines, atque desuetas et pridem obsoletas voces ad amussim investigarent explicarentque, quum in enodandis illustrandisque aetatis mediae scriptoribus non mediocri inde lux adfutura sit; illud Germaniae nostrae nuper contigisse summopere laetamur. Nam sicut a Wachtero antiquissimae res ac voces patriae diligenter explicatae sunt; ita hoc Haltausi Opus non solum in lingua medii aevi, sed in Iurisprudentia quoque, et publica, et privata, in disciplina beneficiaria, in moribus, in ritibus maiorum cognoscendis, eximii usus fore nemo unus, qui legerit, negaturus

turus est. Unum hunc in summa lætitia nostra percipimus dolorem, Auctorem, Virum sanctitate morum, modestia, industria atque eruditione, non circumforanea profecto, haustaque de triviis ac circulis, sed exquisita atque recondita illa, ornatisimum, maxima iam huius operis parte typis exscripta, morte immatura extinctum esse. Etsi enim iam eo ætatis progressus erat, ut a vita, tanquam ex arbore non vi avulsus, sed ipsa maturitate suo tempore collapsus esse videatur: illius tamen mors nunquam non acerba et immatura videri potest, cuius vita quo diuturnior, hoc utilior patriæ litterisque erat futura. Quæ cum ita sint, suscepit Celeb. *BOEHMIVS* noster huius operis curam, et in præfatione de vita Auctoris non solum, sed etiam de operis ipsius rationibus, doctè et eleganter exposuit. Fuit quidem ab incunte ætate in *Haltauso* nostro cum omnium bonarum litterarum, tum historiæ mediæ ævi, mirificum studium et præcipuus amor. Qui iam in adolescente adeo exiit, ut dignus videretur, cuius opera *Ioh. Burch. Menckensius* in concinnanda Scriptorum Rerum Germanicarum collectione uteretur. Atque tum non solum plurimas veteres chartas descripsit, sed et Annales quosdam e Germanico in Latinum sermonem transtulit, et doctis annotationibus illustravit. Sed extant alia quoque ingenij monumenta, quæ eum historiæ patriæ peritissimum fuisse testantur. Edidit enim *Calendarium mediæ ævi, præcipue Germanicum*, in quo excellentis doctrinæ eximiaeque industriæ notæ expressæ apparent, atque duo præterea libellos scripsit: alterum *de iure publico certo Germaniæ mediæ ævi*; alterum *de turri rubea Germanorum mediæ ævi*. In historia vero addiscenda investigandaque illud sibi proposuerat, ut non tam bella, seditiones et facta regnorum spectaret, quanquam neque hæc unquam neglexit, sed ut mores inprimis, ritus et iura maiorum cognosceret. Sed ad ipsum hoc opus redeamus.

Expo-

Exposita primum in illo est magna copia verborum; e seculo decimo tertio, quarto, et quinto, quibus magna fuit nostri sermonis auctoritas gravitasque, repetitorum; et quorum usus hodie fere obsolevit. Excusit igitur Auctor diligentissime veteres chartas; atque Annales, neque editos illos omnes, in consilium adhibuit. Quorum monumentorum testimoniis suffultus, certas verborum significationes definivit, eorumque originem non raro feliciter investigavit. Adiecit vero potissimum animum suum ad rem iudicariam Germanorum mediæ aevi explicandam. Quare ea capita, quae ad forum antiquorum temporum spectant, tanta uberrimae doctrinae copia efflorescunt, ut aegre hoc libro careant, qui, non eo contenti, ut barbarorum interpretum inapissimas controversias confectentur, omneque suum studium ad calumnias litium, et ad turpem atque invidiosum quaestum conferant, nobili atque regia via ad veram iuris interpretis gloriam contendant. Sed ago afferamus specimina aliquot. Qui pro albero in iudicio verba faciebat, appellabatur a maioribus nostris *Fürsprecher*: quae vox varie ab antiquis redditur. Modo enim talem hominem Advocatum, Prolocutorem, modo Patronum causae et Interpretem nominant. Licebat vero olim cuivis, qui fiduciam linguae haberet, pro primaeva germanaque libertate, suam causam in iudicio sine advocacy agere. Ex pluribus testimoniis afferimus maxime luculenta verba Statutorum antiquorum civitatis Freibergensis: wenn sich der Richter setzett inn das Gerichte, als er dingenn will, so magt ein iczlicher Man wohl sein selbst Wortt sprechenn, der es kana unnd das thuen will, unnd mag auch wohl antwortten ohne Bussle etc. Licuit etiam partibus quemlibet sibi advocatum deligere, qui, quoniam a iudice confirmandus erat, *legittur* appellabatur. Eligebatur ad hoc negotium vir iurium morumque iudicii atque formularum peritus; interdum ipse iudicii nuntius, quem deinde leges ab hoc negotio arcuerunt. Sic in modo laudatis Statutis legitur: die Büttel

leum nymandts Wortt spröchenn, dieweil sie Büttel seindt.
 Plerumque vero postulandus erat Advocatus, e numero
 Scabinorum, qui deinceps ad consultationem adhibebatur,
 et sententiam interrogabatur. Iam Seculo XIII. iudicia
 ita fuerant constituta, ut partes non, nisi per interpretes
 legitimos, agerent. Sic respondit A. C. MCLXVI. Con-
 radus Archiepiscopus Salisburgensis in curia Imperatoris
 per Prolocutorem suum, Ducem Bavariae et Saxoniae: Comes
 vero Palat. Rheni Marchionem Badensem A. C. MCCCCXIX.
 in confesso principum accusavit *durch sins Ritters Mund*,
 ut ait *Windeck* in Hist. Sigismundi. Quo factum est, ut
 ipse iudex, etiam rex, si vellet agere coram iudicio, ex
 more Advocatum peteret. Memorabile est exemplum Si-
 gismundi Regis, qui, cum A. C. MCCCCXVIII. in iudi-
 cium Constantiae, a se delegatum, veniret, egit per os
 Ludovici Com. de Ottingen. Quid? quod etiam in causa
 voluntariis, rite atque legitime agendis, prolocutor adhi-
 bendus erat. Nam quidquid sine hoc in iudicio diceba-
 tur, habebatur pro indicto, atque etiam multa iudicio de-
 bebatur. Et si igitur magna erat et necessitas, et dignitas
 eiusmodi advocatorum, accidit tamen imperitia et fraudi-
 bus horum hominum in iudiciis inferioribus, ut nomen
 prolocutoris inter rusticos valde evilesceret. Ex plurimis
 locis, ab Auctore allatis, memoranda nobis videntur po-
 tissimum, quae in Iohannis Abbatis Vetero Cell. testi-
 monio natalitatis MDC. circa A. MCCCCCLX. leguntur:
 Ouch bekennen wir, das der obgen. N. nicht geboren ist
 von unedelicher und ungeachter Hantwerker also Line-
 weber, Pfiffer, Schaffer, bader, utensleger, kesseler,
 swinlayder, Vorsprechin, und der Hantweg glich. Nostros
 vero rabulas magisne miraturos an indignaturos esse cre-
 damus, cum se olim tam bellos fodales habuisse cognove-
 rint? Pergimus ad aliud caput, in quo Auctor suam de
Rolandi statua, quae tantum negotii facessit doctis viris,
 sententiam exponit. Falli, ait, primam, quod ad origi-
 nem attinet, qui harum statuarum natales a Carolo M. de

Saro-

Saxonibus victoriis, eiusque Capitaneo Rolando arcessant: neque illas ad Ottonum tempora referendas esse, quibus simplicissima fuerit rei iudiciariae forma, cum haec cultioris sint indicia: non tamen vanam esse eorum coniecturam, qui huiusmodi statuas temporibus interregni primum ex ligno fabricatas esse censeant. Quoniam vero Statuae hae formae sunt et proceritatis eximiae, vulgari consuetudine, qua hominem procerum *Rolandus* vocamus, nominari coepisse *Rolandos*, nomine ducto a *Rolando* illo, duce et heroe Germanorum, et formae proceritate celebrissimo. Porro has statuas retulisse imaginem Imperatoris seu Regis, ob formae augustae dignitatem, gladium nudum, insigne Imperii, aquilam in clypeo, coronam in capite, et inscriptionem antiquissimi Rolandi Magdeburgici, *Kayser Otto*, probabile esse. Fuisse denique Statuas Rolandi signa primum Iurisdictionis superioris, alio nomine *Bannum sanguinis* appellatae; id quod indicet gladius nudus, mos solennis agitandi iudicia capitis coram Rolando, i. e. sub oculis regis seu Imperatoris, et ius quod Burggravius Magdeb. olim habuerit Halae. Nam in litteris Io. Friderici Elect. Sax. ad Senatum Hal. Anno MDXXXIV. datis legi: *Nachdem yr wisset, wie Unfern Voreldern seliger gedechtnüs, Churfürsten zu S. auch Uns, als Burggrauen zue Magdeburck ndern andern der Bhann und die Peinlichkeit zue Halle zueftendigk, und was sich in gemelten Bhann zeuget das solches vom Schultheis zw Halle, der von einem Churfürsten zu S. als Burggrauen zw Magd. mit demselben Bhann belehnet, sampt den Schoppen vor dem Rolandt ordentlicher vnd gerichtlicher Weyls gehandelt, geurthelt und erkandt, auch darnach vollstreckt wirdet. Fuisse deinde illas signa libertatis imperialis immediatae, et Regalium Imperii, quarum maximum fuerit *Bannus regius*: fuisse signa peculiaris libertatis eximique privilegii, urbibus, oppidis, etiam villis concessi: fuisse denique signa Iuris Weichbildici Saxonici. Haec de Rolando. In Capite de mensuris varia me-*

morabilia occurrunt. Excogitarunt enim antiqui varios modos, quibus spatii et magnitudinis mensuram definirent. Sic in L. Baiuar. Tit. XVI. cap. 1. §. 2. — et si illam terram non potuerit donare, donet aliam in proximo quantum iactus est de securi saiga valente. In statuto Lichtertsteig. Anno MCCCC: Welcher Burger also verr frehneti, das er ein andern Burger oder Gast liblosf tete vnd machte, derselb Burger in welchs hufs Er ze Liechtensteig entrannen ald kommen möchte, solte da, vor herren, fründen vnd vor menigklichem sicher sin, vnd Uffenthalt haben 6. Wuchen vnd dry Tag, vnd nach dem Zil vnd Tagen sönd In die Burger uff die Rinckmur derselben Statt, wohin er will beleiten, vnd war er werffen mag, oder mit finer lincken Hand mit einem Beschlag-Hammer wirfft, dahinnen send si In ouch sicher von menigklichen beleiten, vnd nit füro etc. Circa A. MCCCLXVI. Mindensis civitas cum Episcopo composita, ut fossata dictae civitatis absque offensa cuiuscunque licitum esset eis ampliare, quantum vir robustus stans in muro civitatis pondus plumbi unius libre possit versus campum undique iactare: apud Leibnit. Tom. II. pag. 192. In Chronic. Erfurt. — indem sich die Bürger ausgebeten, den Galgen von der Stadt so weit zuschaffen, als sie mit einem Pfeil von dem grossen Armbrust, der noch auf dem Rath-Hause hanget, von Lengen Stege an schiessen würden. In Dipl. apud Tschud. Chron. Tom. I. pag. 459. die Landtgrafschaft in dem Sissgöw, die da gat, als die Birs in den Rhin stüffet, den Rhin uff als Verre, als einer uff einem Ross in den Rhin geritten, und mit einem Basel-Spär in den Rhin gereichen mag. In Dipl. A. MCLXXXI. apud Schannat. in Hist. Ep. Worm. Tom. I. pag. 129. tradentes — praterum quoque quantum novem homines in uno die metere valent. Georgius Ep. Passav. A. MCCCCIV. concedit Plebano S. Hippoliti, einen sitz in dem Frauenhof, da ein Tisch wol gesteen mecht etc. als weit man zwir kreitz neben vnd nach der Leng messen möcht, in Duellii Exc. Gen. pag. 106.

In

In Dipl. A. MXVI. apud Schannatum cap. I. Tom. II. pag. 42. — excepimus autem duo foramina, quae in latitudine et altitudine mensuram unius pugni, represso pollice, debent habere, etc. In documento Iurium S. Pelagii in Oberseitnan, A. MCCCCXXXI. apud Heiderum Ded. Lind. pag. 489. — demselben jeglichen besunder soll dann der Kirchherr oder sein Lütpriester geben ain Brod, das soll feyn in der Gröffe, das ein sitzender Mensch mag es setzen uff seinen fufs, und das es denn soll gon über das Kün, also, das man möcht ainem Hirten ain Morgenbrod darab schniden. Agmen claudat, quod à Schiltero in Diss. de Curiis Domin. p. 604. ex iuribus curiae Wratzhov. assertar. — dieselben Brot vnd Kefe sollent in der Gröffe syn das ein gemein Man mug finen Dumen tun mittea uf das Brot oder Kefe, und mit gestreckten Vingeren einen Umbkreyse machen uf demselben Brot und Kefe.

Sed sunt in primis, ut supra diximus, ea capita lectu dignissima, in quibus Auctor de foro et iudiciis mediæ aevi disputat. Huc referenda, quae sub vocibus *Büttel*, *Gerichte*, *Gewohnheit*, *Herkommen*, *Eid*, *Erbe*, *Ding*, *Galge*, *Gürtel*, *Stadtbuch*, *Schofs*, *Stab*, *Stul*, *Haegen*, et compluribus aliis, inveniuntur. Secundum locum damus merito iis, quae ex beneficiario iure expromuntur. Unum exemplum afferemus. Est caput copiosum et doctum de voce *Schild-knechte*. Hi enim erant olim nobiles famuli, militares et equestres, dicti Scutiferi, et in Germania Armigeri. Genere erant nobiles, et inde vocabantur *erbere Knechte*, *wolgeborne*, *rittermässige Knechte*: rarissime vero servi. Erant autem famuli militum, alius alio dignior, pro dignitate quam sustinebat dominus, cui famulabatur. Vulgo ideo eos *Schild-knechte* dictos fuisse putant, quod suis humeris tandem gestassent impositum scutum domini et hastam, donec pugna exoriretur. Ex Auctoris vero sententia, haec opinio moribus veteris militiae plane contraria est. Quilibet miles, pro potestate sua, (vermöge seines Schild-Amts,) et pro copia et modo opum, plures alebat

familios, minimum decem, sub sua quemque armatura, quorum opera dominus ad servitia militaria uteretur. Numero militum aucto, multitudo etiam famulorum aucta est, qui, tenui stipendio non contenti, militiae usum in rapinas converterunt, atque ideo, omnium in se odio excitato, vulgo *Schindfessel* appellati sunt. Sic in Chron. MS. de Principibus Thur. ad A. MCCXXXII. apud Mollerum, de Abbate Reinhardsborn. indigne tractato dicitur: Unnd des warn landgraven Conrades schindfessele unnd renner, die ungerne lange in der Kerchen bliben gewar, unnd kanten denn Apt wol. Locus classicus de his est in Cap. XXXI. des Renners, ubi vita eorum, mores, miseriae, et odium publicum accurate expressa sunt. Caeterum Auctor ipsam imaginem Famuli Armigeri, ex Cod. Bibl. Senat. Lips. A. MCCCCXIX. rudi arte picto, hoc loco exhibet.

Non pauca porro in hoc opere occurrunt, quae rem monasticam et statum ecclesiasticum medii aevi probe illustrant. Speciminis loco sit caput de voce *Hunde-Lege*, s. *Hunde-Lager in den Clöstern*. Tolerarunt enim antiquitus monasteria in Germania, et extra, onus stabulandi aledique canes venaticos et venatores in usum domini alicuius. In Dipl. A. MCCCXLII. Comites de Tubingen reservarunt sibi die Hundtlege zu Bebenhausen, und das Gejaid in dem Schainbach. In Bulla Papali Salsfeld. A. MCXXVI. Interdicimus etiam in nomine Patris et Filii et Spiritus S. ut in bonis monasterii Salsfeld secundum consuetudinem provinciae illius, neque canes pascantur, neque stipendia venatoribus dentur etc. Profert etiam Böldus in Docum. Wurt. pag. 342. aus dem alten Heydenheimischen Leger-Buch: Item desgleichen die von Helfenstein haben jährlichen mugen Ir Jäger mit sampt Knechten, Pferdten, und Hunden, sechs Wochen in das Closter legen. Est quidem hoc onus ex iure territoriali derivandum, sed vix ab ipsis Fundatoribus Monasteriis impositum, potius ab heredibus et successoribus, ad quos Monasterii defensio pervenerat. Quia vero fordidum

didum erat illud, et, frigescente inter lateos religione, maximopere molestum, paulatim inter vexationes secularium referri coepit. Queritur Abbas Adelberg Anno MCCCCLXVI. inter alia: Comes de Wurtemberg in nostri monasterii maximum gravamen et periculum, canes suos venaticos, cum famulis et servis ad venationem requisitis, ad nostrum monasterium impellendo, et ibidem fovendo per longa tempora, nos ad innumerabiles expensas per hoc, et grave dispendium nostri monasterii, trabendo, etc. Quare alia monasteria citius, alia serius per pacta et privilegia isto onere liberata sunt. Sic apud Meibom. Script. Tom. III. pag. 372. legitur: Anno MCCLXIX. Magnus Dux Brunfi. volens a vexationibus et oneribus ipsum Monasterium (Riddagshufen) relevare, ex speciali gratia, a sustentatione et pastura venatorum cum canibus venatilibus perpetuo monasterium, cum suis curiis, liberum facit et exemptum.

Insunt denique in hoc opere plurima, ex iure publico Germanorum hausta. Huc pertinent voces *Treſſe-Kammerer*, *Geleit*, *Friede*, *Gottsfriede*, *Landfriede*. Sufficiat unum exemplum adducere. *Kayserliche und des Reichs Kammer-Knechte*. Habet Camera Imperii Iudaeos ab antiquissimis temporibus proprios servos fiscalinos. Apud Petrum de Vineis Lib. VI. ep. 12. Fridericus II. vocat servos nostrae Camerae speciales: et Ludovicus Rex, Anno MCCCXXXVIII. die *Juden unsere lieben Cammer-Knechte*. Albertus I. etiam Rex Rom. contendit, omnes omnium gentium Iudaeos Imperatoris et Imperii ditioni subiectos esse. Quid? quod Ottocarus de Horneck in Chron. Austr. circa A. MCCCVI. inter postulata Regis Alberti ad Regem Galliae haec memorat:

Er jach, dy Juden ze recht
Gehora das Reich an,
Und ander Nieman.
Welich Furst sew hett ynne,
Sunder des Reichs Mynne,

Wider

Wider Recht der few het,
 Und wan das Reich tet
 Sein Vordrung nach ja,
 So scholt den Gewin
 Ain yegleich Furst verchiesen,
 E des Reichs Huld verliesen.

Ibidem rex Galliae consuluit Ictes : ob die Juden eigen-
 leich solten in des Reichs Kamer gehören? qui ad hoc
 respondens :

Daz die Juden dem Reich
 In Sein Chammer dienen solten,
 Und welich Fursten few haben woltten,
 Das mocht anders nicht ergan,
 Sy muften darczu Urlaub han,
 Von des Reiches Vogt.

Hic vero quaestio oritur : unde ius servitutis Camerae Im-
 perii? Ex Auctoris sententia, ius illud vel repetendum est
 ex illo axioma, quod post instauratum in Occidente Im-
 perium Rom. invaluit: Imperatores Germ. esse successores
 in omnia iura antiquorum Imperatorum Roman. Vel
 ita statuendum: cum Iudaei, ingenti multitudine per pro-
 vincias Imperii vagarentur, victumque quaerent, omnium
 ope destituti, omniumque iniuriis vexati, suscepit summus in
 orbe terrarum princeps, Imperator, eorum tutelam, eos
 fisco suo addixit, et in conditionem hominum propriorum
 redegit. Erant igitur et bona et corpora Iudaeorum Im-
 perio ita addicta, ut liberum esset Imperatori de illis sta-
 tuendi arbitrium. Carolus IV. in Privilegio Ioh. et Alberti,
 Burggravior. Norib. A. MCCCXLVII. ait: alle Juden ge-
 hören mit Leib und mit Gut unser Cammer, und seyend
 in unser Gewalt und Händen, daz wir mit unser Machtig-
 keit damit thun und lassen mögen, was wir wollen. Ita-
 que fugitivos undecunque vindicabat, eosque vendere et
 oppignorare poterat. Erant quoque Iudaei obligati Im-
 peratori ad servitium et censum. Wenceslaus Rex in Dipl.
 Northuf. A. MCCCXCI. Doch zu voran soll Uns ein ieg-
 licher

licher Jude und Judin, der über das zwölffte Jahr kommen ist, alle Jahr einen gülden Pfennig geben und bezahlen, die auch in Unser Cammer sollen geantwortet werden. Conferabant iudem pecunias in subsidium Imperii, maiores etiam quam Christiani: v. g. ad coronationem augustalem, quod dicebatur tributum coronarium, die *Kron-Steuer*. Sed etiam alia officia Cameræ et Aulae Imperiali præstare tenebantur. Sic Carolus IV. in Dipl. Francos. A. MCCCLIX. quo Iudæos Senatui oppignorat, hæc tamen ait conditione: wane wir oder unsere Nachkommen an dem Reich, zu Franckf. kommen, das sie uns dan dienen sollen in unser Cancellarie mit Permunte, in unsern Hoff mit Betten, in unsern Kuchen mit Kesseln, als gewöhnlich ist etc. Postquam deinde Ius habendorum Iudæorum Statibus Imperii concessum est, cum iure nomen ad eos transit. In Dipl. Ordinum Dioecel. Colon. A. MCCCLII. ind. he. dese ordele — — an uns gesat hat, ind uns darumb rechts gefraegt hett, ob die Juden seyn eigen sind — — so han wir uns beraten und han gedeylt — — pan unsern bestem sinnen, und dunckt uns recht sin etc. Iudæos Ratisbonenses Ducibus Bav. præsertim in criminalibus fuisse subiectos, et ab iisdem die getreue Cammer-Knechte vocatos, testatur Wig. Hund, Tom. I. Metrop. Salisb. pag. 250. In epistola quoque MS. universali Iudæorum per Frid. Bath. et Wilh. Marchiones Misn. A. MCCCLXVIII. das wir alle unser Iudin Judinne etc. schueten beschirmen und vorthedingin wollen etc. alz unser Kammer Knechte.

Neque prætermittendæ sunt adnotationes uberiores, quas passim Auctor huic operi interxit. Sic doctam legimus disputatiunculam de asyly, de legitimo eorum inter Germanos usu, de abusu, de asylorum licentia per magistratus seculares acerrime saepe impugnata, atque etiam de legitima ætate; ubi Auctor multa attulit, imprimis quoad ius privatum, aliis indicta. Est quoque elegans adnotatio de radiciorum Vuestphalicorum origine, quam

speciminis loco proponimus. *Faeme, Faem-Ding, Faem-Gerichte in Westphalen*, appellabantur iudicia Westphalica criminalia secularia, quae clandestina delatione Scabinarum, occultaque iudicum inquisitione, infamata maleficia per Westphaliam, et inde longius, usque ad ultimum supplicium persequabantur. Auctorem instituti ipsi iudices iactabant, ex Leonis Papae consilio, Carolum M. quibus recentiores quoque fidem habuerunt. Verum hos errare putat Auctor, etsi difficilius dictu sit, quis sit, quam quis non sit iudicii Auctor. Prima iudicia Faemica procul dubio tulisse Westphalicae gentis duritiam ingeniorum et pravitatem, non nisi inusitato et rigido more iudiciario frangendam. Sic legi in ordinatione illa Faemica: Zum ersten ist ein Frage, wem das heimlich gericht gesetzt sey? Den Westualischen ist es gesetzt wordenn, und keinem Lande meer. Dann in dem Lannde die Leut von Natur zu ubel und unbillichn Sachen geneygt sin, als zu Ketzerey, Rawbe, und Diepstall. Scelera autem ista, quae rem et tranquillitatem publicam post A. MCCVIII. veraverint, fuisse desertionem fidei orthodoxae, rapinas, praedationes, furta, periuria. Causam, cur in his partibus tot scelera invaderint, fuisse praecipue diuturnam regum et Imperatorum absentiam. Seculo enim XIII. et XIV. rarissime illos Westphaliam intrasse, unde factum sit, ut omnia maleficis hominibus essent plena. Fuisse porro Clericos, et inter Clericos Episcopos Colonienfes, atque exiis praecipue S. Engelbertum circa A. MCCXX. Faemicorum in Westphalia iudiciorum causam et originem, cuius rei haec sint argumenta: Westphaliam, late furtam, Rhenum inter et Visurgim iacentem, et Angariam quoque complexam, fuisse sedem primariam iudiciorum huiusmodi ab omni memoria, ipsa Imperatorum confessione. Deinde Episcopum Colon. fuisse ducem Westphaliae et Angariae: nam Philippum Praefulem Colon. beneficio Friderici I. Imp. A. MCLXXX. partem occidentalem Ducatus Westphaliae obtinuisse, cum omni iure et iurisdictione, scilicet cum Comitatu-

mitatibus, cum Advocatis etc. cum Philippum Regem A. MCCIV. Adolpho Episcopo, et A. MCCVIII. Theoderico concessisse et confirmasse Ducatum Westphaliae et Angariae. Denique Engelbertum a Friderico II. A. MCCXVI. illius successorem declaratum, primum Ducatum Westphaliae quiete praefuisse: tamen in his tabulis investiturarum nondum Iudicia Faemica memorari. Porro Engelbertum, a Friderico II. procul in Sicilia agente Henrici filii tutorem constitutum, et totius regni Romani per Alemaniam Provvisorem, sua auctoritate strenue usum, et cum iudicii secreti prima fundamenta iecisse videri, tum iudicium supremum Coloniae instituisse, ut in maleficia, non expectato accusatore, ex fama publica inquireretur. Atque hanc coniecturam confirmari Caroli IV. Dipl. A. MCCCLV. quo Wilhelmo Coloniensi Archiepiscopo ob praeclara erga se et rempublicam merita, omne ius vetus per liberos Ducatus Westphaliae et Angariae instaurat, ea lege praescripta, ne cui Comitum et Scabinorum fas sit, sine auctoritate Archiepiscopi tribunalia instituire, habere, aut ius dicere in iudiciis, quae comitia et secreta iudicia appellantur etc. v. *Schaten*. Annal. Paderborn. Tom. II. pag. 334. Fuisse etiam Archiepiscopum Coloniensem Praesidem horum iudiciorum, et Imperatoris per Westphaliam vicarium. Ipsam depique indolem iudiciorum, a praeiis Germanorum institutis tantopere alienam, non bonorum Laicorum, sed, utpote nimium callidum, Clericorum videri inventum. Citra controversiam, iudicium ecclesiasticorum fuisse de haereticis quaestionem: atqui Faemica iudicia fuisse saecularia, et tamen de firmamento religionis laborasse, deque haeresi praecipue inquisivisse, Clericis non invitis, nunquam renitentibus, v. *Wencker* Praesid. pag. 385. seq. Tantam vero rem, non, nisi a Clerico principe, eoque summi ordinis, magnaeque potentiae in Germania, institui ac perfici potuisse, facile apparere. Sed haec haecenus. Addit enim Auctor plura de calliditate huius inventi, et derivatione nominis Faeme.

Plura vero de doctrina A. et industria dicere, cuius existant in singulis paginis luculenta vestigia, non opus existimamus.

namus. Neque enim quenquam exigui laboris aut ingenii opus censere arbitramur, tot Annales, tot veteres chartas et diplomata excutere, tot singularum gentium et civitatum leges et instituta cognoscere, ut inde iura et mores maiorum eruantur. Quare non dubitamus fore, quin hoc opus omnium harum rerum peritorum suffragiis comprobetur.

Additus est denique duplex index: alter vocum Latino-barbararum, quae in hoc opere explicantur, alter vocum difficilium et obscuriorum, quarum adhuc quaeritur et desideratur explicatio.

CHRESTOMATHIA PLATONICA.

Turici, apud Heideggerum, 1756. plag. 18. octonis.

Excerpterunt inde ab aliquo tempore Viri docti pulcherrima ex veterum auctorum libris loca, eaque separatim edenda curarunt, cum ut ii, qui occasione et otio totum auctorem perlegendi destituti, habeant quasi in una et parva tabula propositum, ex quo de ingenio illius et scribendi genere iudicent; tum ut invitarent et allicerent haec Necebris homines, ad suavissimam totius libri lectionem, cuius tantum particulas aliquot degustaverint. Quam bene de litteris, talibus libris editis, meriti sint Gesnerus et Breitingerus, nemo ignorat: quos etiam huius Platonicae Chrestomathiae editor, *Ferdinandus Christianus Müllerus*, secutus est; quamvis, ut videbimus, non *passibus aequis*. Nam cum potissimum editor illud operam dare debeat, ut verba Auctoris quam emendatissima habeamus; multumque interfit, Aldini lectionem libri sequamur, an Minelliani: adeo hanc curam Editor abiicit, ut ne certiores quidem lectores faciat, de quo exemplo haec Chrestomathia expressa sit. Vellemus deinde, ut adiectae essent, ad explicanda difficiliora loca, notulae quaedam. Vix enim probabile est, tirones, quorum praecipue causa hunc librum editum esse apparet, non in multis locis haerere, sudare, aliaque auxilia circumspicere. Non in magnitudinem nimiam, ut Editor putat, voluminis moles excrevisset, cum Breitingeriani et Gesneriani

riani libri, qui multo plura continent, modum certe non excedant. Est in horum virorum adnotationibus breuitas, non obscura aut molesta, sed docta, iucunda, et summopere utilis, quam imitari debebat Müllerus. Nam si adiecta latina Serrani versione omnes se difficultates sustulisse credit, vehementer fallitur. Mittimus hanc versionem, etiam post Editoris emendationem, vitiis minime carere: quod, si operae pretium esset, facile doceri a nobis posset. Illud dicimus, quod dudum Viri docti docuerunt, et in his imprimis *Cel. Gesnerus*, in praefatione ad Chrestomathiam Graecam, contemptum et neglectum litterarum Graecarum maxime ab hisce versionibus derivandum esse. Neque opus his plura addere, dum res ipsa loquitur. Quod ad loca e Platonis libris excerpta attinet, hic quoque Editoris acumen desideramus. Laudamus, illum ea potissimum loca delegisse, quae praecepta virtutis, et praestantissimas sententias continent. Sed primum vellemus, eorum locorum rationem habuisset, quae alii Auctores vel imitati, vel interpretati sunt, ut nobilis illius orationis a Socrate ante mortem habitae, et a Cicerone in latinum sermonem translatae. Proposuit, laudabili exemplo, *Gesnerus*. Vir *Cel.* eiusmodi loca in Chrestomathia graeca: ut pulcherrimam descriptionem pestis, ex Thucydide a Lucretio expressam, et alia eiusmodi. Deinde, quale illud est, in quo praecipue Platonicae philosophiae copia atque amenitas efflorescit? quid efficit, ut illius lectione satari vix possimus, cum nos nostrorum Philosophorum, vel eadem, vel meliora quoque tradentium, facile fastidium capiat? nempe, magnum illud artificium, quod multi profitentur, perpauci tenent, ut principum poetarum sententiis, quasi luminibus, philosophicas disputationes distinguat; inde argumenta, illustrationes, comparationes petat; modo his directe ad virtutem adhortetur, et a vitiis absterreat, modo allegorica interpretatione acutissimas sententias inde eliciat; hinc denique non raro multa arte materiam disserendi repetat. Talia loca erant eligenda, et ad imitationem proponenda. Adpersit denique Plato multos sales, lepores, descriptiones venustissimas, variasque historias, in quibus enar-

randis mirus est artifex. Verum haec loca frustra quaesiveris in hac Chrestomathia, quae tamen prae Serrariana versione Graeca, intelligentibus inutili, tironibus etiam nocitura, multo melius locum obtinuissent. Nos igitur huic libro non omnem quidem fructum denegamus, quis enim divinas Platonis sententias non utiles censeat? sed, si Editor consilium executus fuisset diligentius, longe utiliorem iucundiorumque illum futurum fuisse existimamus.

IO. KLEFEKERI, ICTI, ET REIPUBL. HAMBURG-Syndici, Curae Geographicae, cum Mich. Richeii P. P. dissertatione epistolica de loco Hochbuch. Edidit, et de incrementis Geographiae recentissimis praefatus est, IO. GEORG. BUESCH. P. P.

Hamburgi, typ. et impens. Piscatorii, 1758. Alph. 2. plag. 4. octon.

Cum, ex quo homines docti animum ad Geographiae studium adiecerunt, mapparum Geographicarum numerus maximopere auctus sit, atque in dies augeatur, singularum vero chartarum indicia recensionesque, aut nulli plane, aut per multos libros dispersa inveniuntur: utilissimus hic liber Nobiliss. *Klefekeri* censendus est, in quo, quae, post Hauberi Hübnerique diligentiam, in notitia mapparum Geographicarum, earumque delectu instituendo, huic studio dediti desiderare poterant, Auctor exposuit. Delegit enim ex grandioribus huius generis operibus indicem tabularum, cum Geographicarum, tum maritimarum, et in octo voluminibus disposuit. Continenter in primo istorum voluminum tabulae ad Globum coelestem, ad Geographiam antiquam, ad Geographiam mediam et recentiore, Polum utrumque, Europam universam, Hispaniam et Portugalliam, Galliam et Lotharingiam. Alterum volumen proponit magnam Britanniam et Hiberniam. Tertium volumen pertinet ad Belgium universum, ad Helvetiam, ad Italiam, insulasque Italiae. Quartum, primam partem Germaniae explicat; Imperium Francicum vel Romano-Germanicum, Germaniam univer-

sam, Bohemiam, Silesiam, Lusatiam, Moraviam, Danubium
 fluvium, Germaniam Austriacam, Bavaricam, Suevicam:
 quintum, alteram partem Germaniae, Franconicam, Suevi-
 cam, Rhenanam, et Westphalicam: sextum, tertiam partem
 Germaniae, Saxoniam, et conterminum ad fines Imperii
 Holsaticos ducatum Slesvicensem. Septimum complectitur
 mare septentrionale et Balthicum, Scandinaviam universam,
 Daniam, Norvegiam, Sueciam, Finlandiam, Russiae impe-
 rium, Russiae provincias acquisitas, Tartariam, Prussiam, Po-
 loniam, Ucraniam, Hungariam, Transylvaniam, Slavoniam,
 principatus Turcicos, Pontum Euxinum, Graeciam, et Archi-
 pelagum. Octavum volumen continet Asiam, Africam, et A-
 mericam tabulas illustrantes, quibus inseruit Auctor tabulas
 Geographicas delectas, ad itinerum descriptionem pertinen-
 tes. Haec igitur mappas non solum indicavit V. Cl. sed in
 notulis adiectis breve etiam de insignioribus illarum iudicium
 tulit. Atque hunc indicem sequuntur Spicilegia, ut ipse Auctor
 inscripsit, sive Commentationes Geographicae secundum
 tabularum indicem, ita dispositae, ut adornandae infimul, sed
 delectae solum eiusdem argumenti librorum suppellectili, for-
 san inserviturae sint. In his Auctor uberius de mappis cu-
 iusque regionis differit, libros praestantiores indicat, de ori-
 gine et nominibus populorum disputat, fines et ambitum
 regnorum definit, multaque, cum ex antiqua et media, tum
 recentiori historia capita ita illustrat, ut hic liber magno cum
 fructu ab iis legatur, qui solidam Geographiae cognitionem
 percipere cupiant. Prae ceteris commemoranda sunt, quae
 Auctor pag. 299. de Imperio, primum Francici, post Roma-
 no-Germanici nomine insignito: et pag. 317. de Pagis Ger-
 maniae disputat. Iam Romanis, ait, *pagi* vocabulum notum
 fuit, quo, modo vicum, modo certum agrorum tractum indi-
 cabant. Germani, pagum *Gow* vel *Gau* appellantes, ita re-
 gionem denotabant, plures villas ac vicos comprehendentem.
 Nam cum priscis temporibus non iustum aliquod floreret in
 Germania regnum, sed singulares essent plurimae civitates,
 neque ullo communi foedere aut iure connexae, neque uno
 eodemque modo gubernatae, effecit hic varius Germaniae
 status,

status,

status, ut ne posset ea in provincias dividi. Quot civitates, tot erant partes. Civitates distinctae erant in pagos: pagi vero plurimos habebant vicos. Verisimile quoque Auctori videtur, pagos iam tum in centenas divisos fuisse, et centenis suos fuisse vicos. Quibus addimus, quae pag. 447. de sententia Scheidii: neque Imperatorum et Germaniae regum Saxoniorum patriam, neque Electoratus dignitatem, alibi, quam in Brunsvicensi regione, et ex Guelforum principum stirpe, quaerendam esse: pag. 365. de Suevorum in Germania sedibus: pag. 533. de Heroe vel deo Germanico, Theut, Tuito, Thuisfo: pag. 597. de migrationibus primis ex Asia et Africa in Europam, leguntur. In primis, quae ad Geographiam, antiquam praesertim, urbium, Lubecae, Bremae, et Hamburgi pertinent, copiosissime exponuntur. In adiuncta dissertatione, de loco Hochbuchi disputat Cl. *Richey*, adversus viros doctiss. Estorem et Gebhardum. Fuit, ut summa capita rei breviter indicemus, Hochbuchi, ex Saxonico *Hogen Böken*, locus ferax fagorum ad ripam Albis. Hoc in loco conditum fuit a Carolo M. per Odonem Comitem castellum, quod primum quidem Hochbuchi nomen retinuit, deinde vero ab adiacente silva, Hamma, dictum est Hammaburgum, nonnunquam vero, utriusque nominis coalitione, Hochburgum et Buchburgum. Cum vero templum primum, et sedes Praefulis non in civitate Hochbuchi, sed in adstructo castello Hamburgi constitueretur, accidit, ut nomen Hochbuchi sensim obsolesceret, Hamburgi vero illud frequentaretur. Sed non omni dubitatione exempta visa est haec res doctis viris his, quos modo laudavimus, qui potius contenderunt, non esse Hochbuchium illum locum, in quo Hammaburgum conditum fuerit, sed altas illas fagos spectare ad aliud castellum, ad Stekenizam in praefectura Lauenburgica positum, cuius, quod hodie obtinet, nomen *Bocken*, ad indagandum ibi Hochbuchium adducat. Respondet igitur primum Auctor illis, ea, quae protulerunt, argumenta diluit, et deinde nonnulla, quae communem sententiam stabiliant, proponit.

NOVA ACTA ERUDITORUM,

publicata Lipsiæ

Calendis Octobris Anno MDCCLIX.

LES RUINES DE BALBEC, AUTREMENT DITE
Heliopolis, etc. ●

i. e.

*RUINAE URBS BALBEC, QUAM ET
Heliopolim dicunt, in Coelosyria.*

Londini, 1757. plag. 7. fig. aen. 46. fol. max.

In iis, quae nuper de hodierna conditione ruinarum Palmyrae dicebamus, iter ab Anglis quibusdam litterarum studiosis in Palaestinam susceptum diligentius persequeremur, eosque etiam enarrationis de Balbeci rudibus edendae spem fecisse, Lectoribus nostris affirmabamus. Quam ab ipsis nunc esse praestitam fidem, plane nulli dubitamus quin antiquitatis omnis et architecturae imprimis studiosi sint cum gaudio atque delectatione accepturi, suoque suffragio studium Anglorum de literis et artibus bene merendi approbaturi, quo pede coepere pergentium bonarum artium pomeria proferre. Haec altera, de qua nunc exponemus, itinerarii pars ab illis profecta, non solum illi superiori, neque gravitate rerum, neque operis splendore, neque diligentia conscriptionis, neque copiis doctrinae, quicquam concedit: sed etiam tam utilis, tam iucundi, eiusdemque tam nobilis et magni incepti continuationem pollicetur. Meminimus quidem incidere

D d d d

12

in locum, unde spem concepisse videmur non vanam, propediem ab his iisdem Anglis in manus doctorum hominum tradendae expositionis de illo terrarum tractu, quem Homerus suis immortalibus carminibus ad aeternam memoriam consecravit.

Non plane quidem accedit huius secundi Voluminis dictio ad illam iucunditatem, quae carere nullo modo poterat illa primo Volumine tradita de causis itineris, ipsiusque cursus successibus, expositio: quam expositionem ut suo loco iam allatam, eoque dudum cognitam lectoribus atque perspectam, non modo nihil necesse, sed vel supervacaneum erat hic repeti. Fortasse hoc etiam minime consentaneum, a fideque et expectatione quam alienissimum videatur; quam dira sit oculo amoenorum locorum spectatori, et quam horrenda facies sterilium et a sole flagrantissimo exultarum arenarum, qua Palmyram cingunt, et velut a caetero terrarum orbe avulsam, continent barathro abditam, tam sterilem bonae omnis frugis, tam aridam et infertam, et amoeno quoque spectaculo defectam esse Balbeci memoriam ad sedulum antiquorum monumentorum ruspatores. Illud profecto non potest non mirum accidere, tam paucas in tot veterum, qui ad nos enatarunt, libris, de urbe legi, cui opportunitas situs, atque regionis incredibilis amoenitas, eam certam videbatur gloriam promittere amplissimam, ut in pace quidem opulentissimi populi, et frequentissimae in orientem et occidentem negotiationis sedes, principumque omni opum et deliciarum luxusque genere abundantium domicilium, in bello autem potentissima civitas, et nominis armorumque terrore gravissima, maximisque copiarum ex Syria et Aegypto illuc coentium numeris praelusque celeberrimis arena esset clarissima. Sunt quidem, quod inficiari nolumus, vel ipsius quoque Palmyrae annales perquam laetinosi; et vastis obscuritatis foedi spatiis; at spatium tamen viginti certe annorum largam Scriptoribus de Palmyra praedicantibus materiam praebet, segetemque gloriae

et

et campum veluti, in quo exsultent. Quo temporis spatio Aureliani, Odenati, Zenobiae se extulerunt, magna et illustria in rebus Seculi ante Christum natum tertii nomina; quorum res gestae cum essent magnae et praeclarae, locum dabant historicorum ingenio, in quo id se efferret, atque iactaret. Neque illi sane sibi defuere, sed plenis manibus lilia rosasque rhetoricas contulerunt in caput feminæ, a qua ea certe profecta sunt, quæ illi apud vulgum facile heroinæ existimationem concilient. Adde, quod apud Palmyram inventa sunt non pauca prisca ævi saxa literata, quæ cum ipsis auctoribus itinerarii Palmyreni locum dabant ingenii sui acutis et felicibus coniecturis ostendendi, tum aliis quoque per Gallias et Angliam Viris doctis palæstram quasi aperiebant, in qua lectionis copiam, et ingenii acumen exercerent atque iactarent. Longe diversa est Balbeci conditio, cuius inscriptionum cum paucitas, tum obscuritas, et historiae parum lucis affert, et ingenio parum præstat materiae, in quo elaboret. Quæ quanquam ita sint; non tamen videtur hæc quoque posterior operis pars neque utilitate, neque oblectatione carere; quarum illa quidem fieri nequit quin ad architecturae studiosos redundet uberrima: (quanquam dissimulare non possumus, huius artis interiora nos non admodum scire.) Hanc autem si quis quaerat, speramus iis afferendis, quæ ex itinerario Wodii excerpemus, illi nos persuasuros, ut nobis credat affirmantibus, ab omni omnino cultu hanc partem destitutam non esse; qui cultus tum mentem legentis oblectatione capiat honesta, tum cognitione utili instruat.

Dies erat VI. Cal. Apriles Anni MDCCLI. cum nobiles illi Angli, quos toties dicimus, Palmyra viam Balbecum versus ingrederentur. Huius itineris causas nobis fortunamque exposunt, et quæ loca iter agentes attigerint. Quæ nos nunc, ut expectatione lectorum minora, et pro brevis, quam promittimus, relationis ratione exilia partim, partim uberiora eadem, silentio prætermittimus: satis habituri, dixisse, eos pridie Cal. Apriles Bal-

becum pervenisse. Multi sunt in praedicanda humanitate, qua recentes advēnae ab incolis accepti sunt. Sed exitum tradunt coeptis tam praeclaris haud respondisse. Quae late patet orbis terrarum, nulla est, his Anglis auctoribus, natio, quae benignae voluntatis caritatisque et munificentiae et officiorum erga hospites demonstrandorum liberalitate studioque orientales vincat: contra ea, iisdem si credimus auctoribus, necesse est, nihil esse usquam gentium atque locorum, quod ad eorundem orientārum impudentiam sordesque accedat, quippe quos munera decuplo pretiosiora exigere, et invitae atque negantibus vi extorquere, nil pudeat. Norunt igitur et illi quoque nostris hominibus non ignotam comitatis nundinationem, quam a naturae disciplina instam, non acceptam ab Europaeorum habent contagione. Illa enim eorum vitae morumque feritas proxime ad primigeniae barbariei ferocitatem et immanitatem accedens, eos ab omni sensu honestatis removet atque seiunxit, neque sicut unquam intelligere, vitam, quae quidem humana, neque prorsus belluina sit, carere iis officiis nullo modo posse, quae societas civilis mutua hominibus imperat, alias se solos respicere, et ad se referre omnia solitis.

Bocat *) regio illa, in qua oppidum situm est, quod toties et diximus, et dicendum habemus, vocatur, et in longitudinem prope ad mare usque a Caecia ad Africum porrigitur, in latitudinem ab Antilibano ad Libanum, ad quatuor fere leucas extenditur. A fluviis rigatur duobus, uno Litane, altero Barduni dicto, quorum ille, sub radicibus Antilibani ad nonnullum a Balbeco septentrionem versus spatium ortus, alius cuiusdam rivi accessione augeatur, qui ipsa Balbeci moenia lambit, Rasoleyne, s. *caput fontis*, dictus: (oritur enim ille rivus e fonte pulcherrimo:) hic,

*) Vocabulum hoc est Arabicum, significans planitiem in humilissimam loco, arboribus constam, rivisque redundantem, quod Graecis λιμὴν aut ἴλος, nostratibus *Aue*.

hic, Barduni, autem Libano ad octavam ferme a Balbeco leucam, ad oppidi Africum, enatus, fere ad milliare infra vicum, cui Barillae nomen est, in Litanem infunditur. Ad quos unum in rivum congressos alii postmodum minores rivuli accedunt, qui a liquefactis Libani nivibus generati, facili negotio ita derivari possent, ut et agris irrigandis, et oculis oblectandis inservirent. Omnes tandem in unum fluvium Casimiat dictum confluunt, qui prope Tyrum in mare exit. Magnam fuisse Tyro, cum adhuc opibus et commerciis et fama floreret, cum Balbeco necessitudinem, et vicinia locarum, et opportunitas suadet, quae est tanta, et tam in oculos clare incurrens, ut fieri nullo modo potuerit, ut ea vetustos illius tractus lateret incolas, neque illa suam ad rem uti nil curarent. Populum scilicet, navigiis mare exercentem, et quaestui servientem, eundemque callidum, et orae maritimae inclusum angustiis, aut non vidisse tantam camporum finitimorum opportunitatem, aut visam neglectui habuisse, id vero credibile erit, aut consentaneum? Ex quo recte videmur conicere, quum affirmamus, illas hominum caetervas, mercium commutandarum causa peregrinantium, quas Caravanas vocant, a Tyro Palmyram, et illinc porro in universum orientem commeantes, planitiem Balbecensem, ipsamque adeo Balbecum traiecisse. Nam in extrema parte huius vallis Balbecum, acclivi loco in ipsis radicibus Antilibani sita, prominet. Eiusmodi autem plagam, necesse est, cum per se ipsam amoenam esse, tum vero hoc amoeniorem, quod Balbecum media inter duas illas tractus eius opulentissimas urbes, Damascum et Tyrum, ab utraque pariter denis senis leucis distat. Incolarum ad quinque millia videtur completi, in quibus etiam Graeci et Maronitae Christiani non multi, et Iudaei item, omnes, ut esse par est nullam artem quaestumque nullum exercentes, misere egeni et mendici. Caeterum dubium non est, Balbecum veterem Heliopolim esse.

De parietinarum reliquiis, quas ibi offenderunt, tam liberaliter iudicant Nostri, ut haud dissimulent, sibi videri, si cum ruderibus plurimarum veterum urbium Italiae, Graeciae, Aegypti et Asiae, quas ipsi peragrassent, Balbecina comparentur, haec omnium, quae unquam vidissent, luculentissima esse documenta summae audaciae, ad quam ars architectonica in exaggerandis substructionum modibus eniti queat. Atque ob id ipsam se tanto magis mirari aiunt, cum aetatem tam firmorum, et ad munitionem, et ad durationem operum; tum architectorum et auctorum nomina, tantis tenebris obruta latere potuisse, ut ne diligentissima quidem indagatione hoc consequerentur, ut lectoribus utramque rem scire cupidis omnino satisfacere potuerint. Ita, cum, quod ipsis temporum iniuria negasset, id nec aliis impertiri possent, in hoc uno elaborant, ut, cum lectoribus illa, quae in vetustis monumentis evolvendis exhaurienda est molestia ac taedio, levatis, fructus illius diligentiae, quam in eruenda prima harum ruinarum origine posuissent, communicarent.

Ac principio quidem attingunt, iidemque *resutant*, fabulam illam, inter omnes illius tractus incolae, cuiusque perinde fidei, pervulgatam, qua Salomo, ut Palmyram, ita et Balbecum, easque substructiones, quarum ibi adhuc conspiciuntur reliquiae, condidisse traditur. Maiori quidem verisimilitudine possent illa tanta opera ad Phoenicas auctores referri; quos constat Solem pro numine domestico veneratos esse, cui etiam numini dedicatum erat templum illud, quod hodieque Balbeci maximum decus superest, et in quo describendo princeps huius operis pars versatur. Balbecanos cultui solis deditos praeterea ostendit ipsum nomen Balbec, quod quidem sedem sive vallem Baalis significat; Baalis autem nomen orientalibus solem designat. Testatur idem graecum nomen, eiusdem cum Aramaeo significationis; quod novum graecum nomen quanquam in annalibus aliquamdiu ita dominatum est, ut vetus nomen primigenium, in libris quidem editis, prorsus

ſus obſcuraret et loco deiceret; tantum tamen non va-
luit, ut e vita et uſu hominum indigenarum tolleret, ſed
ad extremum, graeca lingua vernaculae rurfus cedere co-
acta, Arabibus Syriae imperium capellentibus, illud vetus
primigenium et domesticum iterum emerſit, et poſtliminio
quaſi ad iura ſua rediit. Auctores noſtri libri conieciunt,
Heliopolitanos Phoenicas cultum ſolis ab Heliopolitanis
illis Aegyptiis adſciſſiſſe, eiusque illas religiones adſperſio-
ne quarundam Punicarum nonnihil variſſe. Addunt, du-
dum ante Aegyptiacam Heliopolim conditam, apud omnes
Arabiae populos cultum ſolis obtinuiſſe. Nos loco ſuo,
cum illic pervenerimus, oſtendemus, quid id fuerit, quod
Anglos in eam opinionem deduxit, ut cauſam conſenſus
totius orientis in ſiderum cultum, a natura et ingenio ſoli,
quod obſident, arceſſerent.

Nunc ad Phoenicas revertimur, quos paullo ante
dicebamus, e cultu Solis iſtis patrio, videri poſſe, nonnul-
la cum veri ſpecie, auctores fuiſſe illorum aedificiorum,
de quibus hic ſermo eſt. Verum cum in columnis aliis illa
ratio, qua conſtat Ionas primos uſos eſſe; in aliis ea, qua
Corinthios, appareat: huius quoque ſententiae robur con-
cidit, neque monumentorum iſtorum origo ſuperare po-
teſt eam aetatem, qua imperium Graecum per Aſiam ſu-
perioſorem obtinuit. Iam vero cum per totum illud ſpa-
tium, quod inde uſque ab Alexandro ad Pompeium perti-
net, alium de rebus huius terrae apud Hiſtoricos ſilen-
tium ſit: maiore cum probabilitate eorum origo iis potius
temporibus tribuitur, quibus Syria Romanis paruit, quam
illis vetuſtioribus, quibus Seleucidis habuit dominos.

Hic erunt forteſſe, quibus Angli ſibi iſtis contraria
dicere videantur, illi puta, qui e primi voluminis lectione
manuerint, eos, ne minima quidem Palmyrae in hiſtoriiſ
mentio cum fiat, nil tamen ideo minus affirmare dubitaſſe,
eam iam ab infinitis retro temporibus opulentiffimam civi-
tatem fuiſſe. Quibus quidem ſic occurruerit, ut Palmyrae
urbis, ab omni paene reliqui generis humani commercio
ſepa-

separatae, rationem multum diversam rationi Balbeci fuisse offendant: Nos, qui nolimus nostrum hac de quaestione iudicium interponere, alienum a nostro instituto arbitramur, argumenta utriusque partis diligentius persequi.

Angli igitur citato cursu nos velut abreptos in illa recentiora tempora detulerunt, quibus Romani Syriae imperarunt: inde tardius procedunt, quod memoriae Balbeci nunc incipiunt crebriores, illustriores, et certiores fieri. Nam exstant nummi Heliopolitani cum titulo: *Colonia Iulia*; alii, quibus inscriptum: *Colonia Iulia Augusta*. E quibus nummis quanquam parum tuto colligatur, Iulium Caesarem aut Augustum colonias veteranorum eo misisse: tanto tamen haec sententia, si quis eam tuendam suscipiat, mirus infirmari potest, quod Imperatoris Philippi nomen praeferentes nummi Heliopolitani inveniuntur cum inscriptione: *Colonia Heliopolitana Legiones V. Macedonicae VIII. Augustae*. Quarum ambarum earundem legionum nomina praefereunt nummi Beryteni, Augusto imperante eusi. Quos nummos Berytenos, una cum illis Heliopolitanis, si cum loco quodam Strabonis conferas, quo Agrippa duas legiones Beryto collocasse dicitur, non plane nihil est causae, cur quintae Macedonicae et octavae Augustae pars una Beryto attributa, altera Heliopoli dicatur.

In aede Solis aut Beli, quae erat Balbeci, responsa dabat consulentibus oraculum percelebre, quo fertur etiam Imperator Traianus venisse, de successu belli, a se adversus Parthos suscepti, interrogatum.

Sunt nummi Imp. Hadriani, in quibus haec verba leguntur: *Leg. H. Col. H.*, quae fuere qui sic interpretarentur: *Legio octava Colonia Heliopolitana*. Quam explicationem licet in medio relinquamus, nam pro vera venditare profecto non lubet: non ex eo tamen consequetur id, ut ad Hadrianum auctorem moles Balbecenae referendae sint: quamvis illum amantem aedificandi, eaque in re superiorem omnibus Impp. Romanis, sive anterioribus, sive poste-

posterioribus, quorum nemo fuit, qui magnificentia et numero nobilissimarum substructionum eum vinceret.

Hunc exceperunt Antoninorum tempora, quibus plerique aiunt Lucianum vixisse, in cuius operibus libellus habetur de dea Syra: cuius tamen libelli an Lucianus auctor sit, adhuc dubitatur. Obiter in hoc, brevibus, iisque obscuris verbis, cuiusdam templi et numinis mentio fit, quae Auctor ille, quisquis fuerit, ait, si famae vulgari credatur, Heliopoli Aegyptia in Phoeniciam translata esse. Negat ille quidem ea oculis a se usurpata; certo tamen alias ait sibi constare, maiestate operis, et vetustate atque celebritate religionis venerabilia esse. Quodsi ergo libellus hic Luciani est; si Lucianus Antonino Philosopho, eiusque filio Commodo, aequalis; si idem de templo Balbecensi loquitur; si denique testimonium Malalae alicuius momenti est; (quae omnes conditiones cum dubiae per se sunt, tum acerrimis controversiis exagitatae:) necesse est, templum Luciani, ab hoc Balbeceno diversum esse. Sed de testimonio Malalae videamus. Quid ille? hoc nempe: Antoninum Pium Heliopoli, prope Libanum Phoeniciae, Iovi templum, quod in miraculis universi orbis terrarum habeatur, extruxisse. Quod cum unicum ex omni antiquitate testimonium de auctore illius templi Balbecensis sit, in quod iniuria temporum minimum saevit; dignum illud esse videtur testimonium, cui aliquantum insistamus.

Elegantia igitur artium et litterarum, et studium earum rerum omnium, quae illam elegantiam perficere, aut acuere et excitare possent, illo temporis spatio, quod a Pompeio ad Imp. Antoninum Pium exiit, apud Romanos summum fastigium consecutae erant. Horum itaque tantam ingenii elegantiam, et cognoscendi ardorem tantum, fieri non potuit ut cuiuscunque tandem terrae res, nedum Syriae, fugerent. Atque ita ob eam ipsam causam fieri nequii, ut aut historicos, aut physicos illorum temporum, opus tam mirandum neglectum et inobservatum lateret. Quid igitur? Plinius, et alii, qui de templo Dia-

E c c e

nae

nae Ephesiae, aliisque monumentis tot, tam splendida praedicant, quae tamen ad maiestatem operum Balbecensium nullo modo accedunt, haec omnino silentio involvunt; videnturne quicquam unquam de his fando accepisse? aut, si accepissent, dissimulasse? an potius omnino ea opera tum nulla adhucdum fuisse? Iam illud certum et controversiae exemptum est, monumentum Balbecense hoc nostrum, de quo agitur, templum puta Iovis, Imp. Caracallae temporibus iam extitisse. Nullo igitur pacto infra Antonini Pii aetatem deprimi potest. Sed historici nihil de templo Iovis ad Balbecum ab Antonino Pio dedicato tradunt? iidem nempe, qui de rebus eiusdem Pii paene nihil. Hic ille est Imp. cuius imperium obsidet una foeda lacuna, facile illa princeps, in illis lacunis, quae posterioris Romani imperii res ex hominum memoria foedum in modum fustulere. Praeter id unum enim, quod per unum et viginti annos bene reip. traditur praefuisse, aliud paene nihil eius insigne factum novimus. Porro quoque ratio architecturae illa, quae sub hoc Imperatore usitata erat, illi, quae adhuc in Balbecensi templo cernitur, ad amissum respondet. Tandem neque aetas, quae Malalam tulit; neque patria, et sedes, quae hominem tenuit; neque sacra, quae secutus est, quidquam ei adversari, aut de eius in testimonio dicendo fide detrudere possunt. Ex enim in ipso cursu narrationis desecit paulum ad mentionem Balbeci, quam ita facit, ut appareat, eum rem commemorare, a se alienam, quae sic se, seciusve habeat, nihil sua interfit. Ipsi in Syria aetatem agenti non multo post ea tempora, de quibus hic loquimur, nil erat caussae, cur falsa de hac re memoriae proderet, aut ornando Pio studiosiorem, quam par esset, se praeberet. At Capitolium in iis structuris, quas Antonino Pio tribuit, de hoc templo plane tacet? Tacet ille quidem: verum levitas et ieiunitas eiusmodi opellae, qualis est expositio Capitolini de rebus gestis Antonini, ne minimum quidem pondus habet ad disertum Malalae testimonium infirmandum.

Proxi-

Proximus ab Antonino Pio in Imperatoribus est Septimius Severus, in monumentis Balbeci adhuc superstes. Hic primus in numis suis templum Heliopolitanum insculpi iussit, ut Ulpianus, Syrus, Tyro oriundus testis est, eandem Heliopolitanam civitatem iure Italico imperavit. Superfunt etiam in pulcherrima porticu templi duae columnae, quarum tituli tempora huius Imperatoris produnt. Legimus eos ambos pagina secunda a decima ad hunc modum: (cum enim ambo paene iisdem verbis concepti et exarati sint, satis est alterum afferri exemplum:)

MAGNIS DIIS HELIOPOLITANIS PRO SALVTE ANTONINI PII FELICIS AVGVSTI ET IVLIAE AVGVSTAE MATRIS DOMINI NOSTRI, CASTRORVN, SENATVS, PATRIAE —
 — *) DVM ER IN MVRO IN LVMINA SVA PEGVNIA EX VOTO LIBENTI ANIMO SOLVIT.

In imagine aere expressa haec tantum verba inveniuntur: *dum er in muro in lumina*; quae Angli editores interpretati sunt: *dum erant in muro inluminata*; quamquam ipsi sensum eius sententiae se videre negant.

Possemus quidem satis habere, sententiam Anglorum auctorum, aut, si mavis uni Wodio in acceptis referre, de auctore templi Balbecensis attulisse, eiusque argumenta breviter perstrinxisse: quid tamen obstat, quo minus, qui in hoc loco versemur, vel obiter nostrae quoque opinionis nonnihil adspargamus, quae templum hoc a Septimio Severo extractum esse nobis persuasit? Inscriptio modo allata; patria ipsi Severo, cum uxore, et universa gente communis; beneficia, quibus cum tota Syria, imprimis Heliopolim ille Imperator affecit; Heliopolitani templi veluti dedicatio, quam ille in suis numis fieri curavit, quae eius memoria ad ultimam posteritatem tradita est: haec intelligit antiquitatis scrutator, tam clara velut et subblata voce clamare, monumenti huius auctorem Severum, ut

Eeee 2 nullae

*) Ex altera inscriptione haec lacuna vocabulo *capite* sarciri potest.

nullae unquam mugae monachi, praesertim eius, a cuius stupiditate fabellae ahae similes magno numero effusae sunt, eos clamores sint obscuraturae atque extirpaturae.

A Severo inde historiae de rebus Heliopolis prorsus tacent, usque ad Constantinum M. quem Chronici Paschalis auctor ait templum Heliopolitanum Christianorum sacris destinasse. Habet ille locus, qui de hac re agit, nonnulla, quae non praeteriri conveniat. Verum brevitate nostra exclusi, satis habemus, digitum quasi illuc intendisse.

Qui status Balbeci sub Imperatoribus christianis fuerit, memoriae proditum non est. Nomina quidem quorundam episcoporum et martyrum passim locorum occurrunt: verum haec nullius momenti, et, si fas est dicere, putamina sunt iis, qui nucem quaerunt, neque meram nominum inanitatem, sed rerum veritatem et momenta discere ardent. Neque maiorem ex Turcarum rebus lucem attulerunt. Hoc unum est, quod illi inde repetiere: cum novo Saracenorum imperio, etiam vetus nomen urbis Balbec rediisse, adversario, Heliopoli puta, quasi e subfelliis aut arena depulso; tum, Chalifas templum moenibus et vallis circumiectis arcem effecisse.

Haec fere sunt, quae Angli nostri de rebus veteris Balbeci ex omni memoria collegerunt. Adiungunt iis sub finem quasdam suas observationes, partim illas ex iis ductas, partim iis accommodatas: quarum hic unam solum repetere iuvat, illam puta, de origine divini cultus, quo Syri, aliaeque finitimae gentes, solem et caetera fidera profecutae sunt.

Praeter nomen Baal, s. Bel, quo solem illi significabant, cui nostrum *Messier*, sive *Herr*, respondet, magnificentia quoque cultus, quam Belo exhibebant, tum sacrificia humana, quae ei offerri religio sanciebat, indicio sunt, orientales plus metu eorum malorum, quibus ab eo se cruciari credebant, coactos, quam amore adductos, Soli divinos honores habuisse. Perpetui enim, indomitique
aestus

aestus solis, cum homines infestant et angunt, tum maturitati frugum obsunt. Contraria ratio eos rursus impulisse videtur, ut sidera minora venerarentur, amor nempe et admiratio, quae maiore vi animos hominum, quam timor, sibi obstringunt et devinciunt. Iam istde ab ultimis temporibus, et valetudinis cura, et oblectationis studium, in vitam induxit, ut aestivas noctes in tectis aedium degerent, quae tecta plana sunt, loricis quasi quibusdam distincta, quae aedes quasque vicinas separant. Quae ratio sub dio cubandi nostris Anglis mirifice placuit, hisque cum et ad requiescendum captandamque recreationem accommodatissima, tum ad delectationem visa est ingeniosissime excogitata. Ita enim homines et aerem frigidum integrumque hauriunt, et terrenorum vaporum sordibus nondum contaminatum, et tuti sunt a culicum morsibus. E somno evigilantibus identidem nova spectacula occurrunt, et tacita solitudo ut animum ad meditandum invitet, necesse est. Et sane Angli negant usquam terrarum, noctu, aut pulchriorem coeli, aut foediorum terrae speciem sibi oblatam, quam in Arabiae desertis. Vasta enim et immensa horrorisque plena solitudo, arboribus omnino omnibus destituta, ubi nil aquae, nil vallium, nil montium, nulla plane spectaculorum varietas, oculos peregrinantium fessos iam, a molestiusque itineris simplicitate ad spectus tædii tristitiaeque plena, magis fatigat. Contra ea in arridentem ipsi, velut picturam, coeli intuens, quae circa ipsum quasi in orbem vertitur, temporum spatia dimetitur, viam pergenti monstrat, vestigiaque ambulantis dirigit, quanta, necesse est, ut gaudia animo concipiat! quanta voluptate reficiatur! Quae cum ita essent, fieri aliter non potuit, quin spectaculum tam admirabile, Arabum nimis vegetam facileque incallescens phantasiam, ab admiratione modum excedente ad superstitiosam eorum admirationem abriperet, eam praesertim phantasiam, quam coecis actam quasi stimulis affectuum, nulla prudentiae consilia gubernarent. Quo etiam minus mirandum, eorum vicinos, Iudaeos,

quibus idem ingenium, iidem mores, eadem instituta essent, a simili furore in transversum esse actos. Univerſe Angli rationem superſtiosarum religionum, quae genti cuique propriae et suae fuere, ex ingenio regionis cuiusque, fructuum, quos solum quodque fundit, et facultatibus, quibus incolae polleant, caeterisque rebus, quae cuique propriae sint, affirmant repetendam esse.

Brevitas instituti nostri non patitur, ut de imaginibus aere excusis multum praedicemus, aut maiestatem et artificia architecturae, quae in iis ab intelligentibus animadverti facile possint, verbis extollamus. Quare eius artis amatores ad ipsum opus ablegamus, hoc ipsis adfirmantes, in eo sex et quinquaginta imagines caelo ductas reperiuros eos esse, sed plenas illas architecturae miraculis, si quidem testimonio tam prudentum, tam doctorum, tam denique candidorum Virorum, atque sunt Wodius et Dawkinsius, fides haberi potest. Et potest certe.

BRITANNICARUM GENTIUM HISTORIAE
antiquae Scriptores tres: RICARDUS CORINENSIS,
GILDAS BADONICUS, NENNIUS BANCHOREN-
SIS. Recensuit, Notisque et Indice auxit, CAROLUS
BERTRAMUS, Societ. Antiuarior. Londin.
Soc. etc.

Havniae, imp. Editor. 1757. plag. 18. octonis.

Quoniam pauca sunt, quae Auctor in praefatione de vita scriptisque horum Historicorum in medium attulit, ablegabimus, si qui plura cognoscere cupiant, ad *Vossii* Opus de Historicis Latinis. Atque *Richardus* quidem, de quo *Vossius* in Lib. III. cap. 2. exponit, monachus Westmonasterii Benedictinus, tantum in rebus Anglofaxonum colligendis industriae posuit, tantamque consecutus est famam, ut Chronographi nomine ornaretur. Exstat aliud eius opus, *Speculum historiale*, quod ad Hen-

gisti,

gisti, Saxonis, in Britanniam appulsi incipiens, usque ad annum vigesimum secundum Eduardi III. progreditur. Iam vero *Bertramus* aliud etiam opus ex codice descripsit ediditque hoc libro, *de situ Britanniae*, in duas partes divisum: in quibus de situ Britanniae, et stationum a Romanis in ea insula aedificatarum, exponitur. Eodem loco inseruit V. Cl. mappam Britanniae, faciei Romanae, secundum fidem monumentorum perveterum depictam, et raritate atque antiquitate, ut ipse quidem testatur, Ricardi commentarios longe superantem. Hanc mappam ipse radio incidit laminae aeneae Bertramus.

Alterum locum occupat GILDÆ Sapiientis *de excidio Britanniae liber querulus*, variis lectionibus Thomae Gale additis. Est hic liber, satis tumido et tragico filo confcriptus, tributus in capita viginti et sex. Quae in eo proponantur, intelligent lectores ex argumento, illi praemisso, quod huc transferimus: De calamitatibus et praevagationibus civium: de exultatione Britonum, et duris oppressionibus eorum, et quam dolose Romani eos sibi subegerint, et quam bellicose ipsis diutius resisterint; et quomodo Romani postremo eis praepositos vestigales praefecerint, ita ut non Britannia, sed Romana insula vocaretur, et omnis moneta auri, argenti, et aeris, imagine Caesaris notaretur: quo tempore Christus in mundum venerit, et quanta persecutio tempore Diocletiani emerferit: quantum martyrum gloria tunc Britannia effloruerit: qualiter gens Britonum Imperatores Romanos attriverit. Fuit hic Gildas, de quo *Vossius* in Lib. II. cap. 21. multis disputat, Iluti Morganensis discipulus, et Bannochorensis monachus atque Abbas, et ab eodem *Vossio*, vir, ut summae eruditionis, ita fidei ac sanctimoniae praecellentis, appellatus. Alias Bertramus aliquoties errores Gildae notavit, quanquam illum magis nimio zelo coecutientem, quam malo consilio Britannorum honorem violasse, arbitratur.

Ultimo loco posuit Auctor NENNII Banchorensis *Eulogium Britanniae, sive Historiam Britonum*. Vixit hic

Nen-

Nennius, de quo praeter Auctorem idem Vossius in Lib. II. cap. 24. quaedam affert, Elbodi Episcopi discipulus, et monasterii Banchorensis antistes, circa medium seculi noni, et posteritati historiam, ex annalibus traditionibusque Romanorum, Scoto-Hibernensium et Saxonum compositam, tradidit. Verum, cum haec historia in manus Samuelis Beulani, Britanni, incideret, atque hic non solum fabulas aniles adderet, sed ea quoque, quae ipsi minus probarentur, omitteret, dedit illud potissimum operam Auctor, ut spuria loca Samuelis a genuinis Nennii distingueret. Emendavit etiam multo studio plurimos numeros, qui in Nennii opere corrupti occurrunt. Addidit quoque Bertramus varias huius libelli lectiones, a Thoma Gale e diversis codicibus excerptas. Quod vero ad adnotationes ipsas Bertrami attinet, sunt illae breves quidem, sed quae horum Scriptorum libellos bene illustrant. Praesertim illud sibi proposuisse Editor videtur, ut, quae ab his referantur, testimoniis Graecorum et Latinorum, vel confirmaret, vel refutaret, etsi non meminimus multa nova ab eo addita legere. Videntur nobis ex animadversionibus prae aliis memoranda, quae pag. 147. de opinione veterum, Britanniam esse ultimum terrarum orbem: pag. 150. de longitudine Britanniae: pag. 152. de variis Britanniae nominibus: pag. 155. seq. de origine nominis Britanniae et Albionis, protulit. Nam, quod ad hoc quidem attinet, conicit, nomen e lingua incolarum vernacula originem trahere, atque Britannicum totum esse: peregrinos advenientes, ad quaestiones incolis aut Gallis datas, responsa accipientes, inde ita appellandi occasionem fuisse, cum eorum linguam Phoenices calluisse non sit verisimile, atque signis ideo mentem suam ut explicarent, fuerit necesse. Sic manu significantibus Britanniam, nomenque sciscitantibus alios, eos *alias rupes* cretaceas intellectas credentes, respondisse *Alben*, vel *Brytin*; atque ea ratione ex vocabulis *Al*, *Alp*, *Ben*, *Pen*, *Bryd*, *Pryd*, *Bryt*, *Tin* vel *Dyn*, diversos significatus admittentibus, plurimas alias pro diversitate

veritate ingeniorum, quibus responsa data fuerint, oriri potuisse rerum et regionum appellationes, pro nominibus insulae habitas, et auctoritate deinde donatas. Sic, Hispanis, digitis terras trans fluvium fitas annuentibus, et primum regionis nomen quaerentibus, Indos respondisse: *Perru*, quod forte nomen huius fluvii fuerit, aut aquam denotaret: nihilominus tamen hanc regionem nomen hoc accepisse et retinuisse. Neque absurdum esse originem nominis *Lucatan* et *Paria*.

ILLYRICI SACRI TOMUS I. ECCLESIA
Salonitana ab eius exordio usque ad Saeculum quartum aerae Christianae, Auct. DANIELE FARLATO,
Presbyt. Societ. Iesu.

Venetis, 1751. apud Sebast. Coleti, Alphab. 2.
 plag. 19. Ternion. in fol.

Magni opus ingenii, multi laboris, copiosae doctrinae, plurimique in historia ecclesiastica usus, nostris Lectoribus indicamus. Ceperat iam ante Auctorem, *Philippus Riceputus*. Presbyter Societ. Iesu, cum in Dalmatia versaretur, historiae ecclesiasticae Illyriacae conscribendae consilium, multumque in archivis Dalmatiae excutiendis, rebusque huc pertinentibus colligendis, collocaverat studii temporisque. Atque hic quidem, ne quid ad perfectam rerum Illyricarum cognitionem desset, historiam hanc ab ultimis temporibus repetere, sedulo omnia, quae ad illam illustrandam spectarent, exponere, rerum omnium et temporum vicissitudines commemorare; et cum res ecclesiasticas cum civilibus tam artibus vinculis coniunctas esse videret, ut harum cognitione destitutus perfectam illarum intelligentiam assequi non posset, utriusque historiae doctrinam coniungere, atque etiam exterarum septium historiam, affinitate quadam cum Illyrica coniunctam, non leviter attingere sibi proposuerat. Quare et indefesso studio bibliothecas et chartophylacia exploravit,

ploravit, atque, quos ibi suis usibus inservituros censebat codices diligenter evolvit, et cum antiquorum, tum recentiorum historicorum libros, Martyrologia, Acta Martyrum, Chronica, Collectiones Conciliorum, Geographos, Chronologos, Genealogos, accurate perveſtigavit. Quantam vero ex ineditis et editis Scriptōribus copiam congeſſerit, ex eo facile iudicari poteſt, quod moriens bibliothecam Illyricam manuſcriptam, CCC. Voluminum numerum excedentem, reliquit. Neque hoc ſolum conſilium a Clemente XI. et Innocentio XIII, ſed a Benediſto XIV. quoque mirifice probabatur, adjuvabatur, omnibusque modis promovebatur. Quo factum eſt, ut Philippus, qui in hoc campo latiffime excurrere cupiebat, immenſum aliquod animo conciperet, totamque hiftoriam in XVIII. voluminibus proponere conſtitueret. Quemadmodum vero Bellarminum, cum de Roſweydi conſilio, vitas Sanctorum omnis aetatis, ſexus, nationis ſcribendi, atque ſimul de aetate Roſweydi, qui iam annos XL. natus tum erat, certior factus eſſet, dixiſſe ferunt, ſatisne ei eſſet exploratum, ſe annos CC. vivendo eſſe ſuperaturum? neque enim minori ſpatio temporis unum hominem tantam rem perficere poſſe: ſic idem fortalſe cuilibet, immenſam rerum a Reciputo digerendarum et exponendarum copiam intuenti, quaerere in mentem veniat. Suſcepiffe enim proſecto maiora videtur, quam humanarum virium imbecillitas ſuſtineat, longeque plura concepiffe animo, quam vitae brevitatis praeflare poſſit. Quare etiam accidit, ut, cum ob alia impedimenta, tum propter praematuram mortem, dulci laborum ſine Riceputus careret. Nam praeter Martyrologium Illyricum, Acta Sancti Petri Urſoli, et Commentarios de baptiſmo Conſtantini Magni, nihil abſolutum et perfectum reliquit. Ne tamen, quam ille parens et ſoſpitor hiftoriae Illyricae rerum plurimarum, ad tale opus conſiciendum pertinentium, collegerat, vis et copia omnino periret, aut in tenebris lateret, ſuſcepit *Daniel Farlatus*, eorum, quae ille inchoata reliquerat,

per-

perficiendorum in se provinciam. Hic igitur, qui se annos viginti in his studiis consumsisse, operamque assiduam Riceputo dedisse fatetur, cogitata et coepta illius exsequi et perficere constituit. Neque vero, solum uberrimam rerum civilium Illyricarum historiam, ex ea rerum copia, quam reliquerat ille, contexendi spem facit; sed etiam historia ecclesiastica iam edita laudandum sui consilii et propositi specimen dedit. Discessit vero ab ea, quam Riceputus proposuerat sibi, Illyrici sacri partitione, omnemque historiam eo ordine, quem series et successio Episcoporum postulet, ordinandam et digerendam censuit. Hac ratione Auctor singulis ecclesiae cuiusque Episcopis, omnia, sive Synodica, sive Hagiologica, sive Coenobitica subicit. Atque haec rerum tradendarum via multo nobis facilior, lectoribusque iucundior videtur ea, quam Riceputo inire placuerat. Ille enim primum res gestas antistitum Illyricorum, deinde Acta Conciliorum, et Legationum Apostolicarum, quae ad Illyriam pertinent, tum vitas Martyrum ac divorum, denique historiam coenobiorum scribere constituerat. At tali modo omnia, rerum ac temporum continuatione coniuncta, suisque locis apte inserta, uno quasi obtutu intueri licebit, quae alias nobis per plura volumina dispersa conquirenda fuissent. Laborem quidem, et Riceputi industriam, magno sibi adiumento fuisse, Auctor gratus profitetur; sed ita tamen illius collectaneis se usum esse ait, ut omnia diligenter denuo recognosceret, expenderet, ad fontes, ex quibus singula hausta, recurreret, et multa, quae deessent, adderet. Est vero antiquorum temporum Illyriae historia admodum inops, et de rebus ecclesiasticis Salonitanis usque ad seculum fere quintum nihil prope memoriae proditum, si Acta S. Domnii, S. Donati, Confessoris, et S. Anastasii, martyris Salonitani, atque nomina Episcoporum Salonae, a Catalogis Pontificalibus asservata, excipias. Nam persecutio Diocletiani, irruptiones barbarorum, et incendium everasioque urbis, tam publica quam privata monumenta exstinxerunt et

disperferunt. Quare aliunde Auctor ad explendam hanc ingentem lacunam opem petere necesse habuit. Petiit vero primum ab historia universalis ecclesiae et imperii, a primo ad quartum seculum deducta, ita quidem, ut, quae in republica Christiana maxime memorabilia acciderint, ad Chronologiae leges exigeret, quae cuiusque Episcopi Salonitani temporibus responderent, ea cuiusque nomini subiceret, atque inde coniecturis efficeret, quid quisque praeclari gesserit. Hic igitur multa de adversis secundive totius ecclesiae, de Romanis Pontificibus, de Imperatoribus, iisque praesertim ex Illyrico oriundis, et vel adversis vel addictis Christianae religioni, de persecutionibus, de controversiis et haeresibus illis temporibus prognatis, admisit, eaque brevibus commemoravit. Deinde ex hierarchia, disciplina, re critica, et chronologia ecclesiastica, intexuit Auctor plurima historiae Salonitanae, usque inopiam illius refarcivit et sublevavit. Tertius denique fons, ex quo Auctor multa se hausisse fatetur, sunt Acta quorundam martyrum ac divorum. Sed cum haec ex omnium iudicio atque opinione interpolata corruptaque sint, nec apte ad eorum, quae praeferuntur, nomina referri possint, venit Farlato in mentem suspicari, delitescere in illis quaedam, aliis rebus immixta et cum iis commutata, ex historiis deperditis Illyricorum martyrum et antistitum. Dalmatia enim crebris barbarorum irruptionibus vexata, multos, vel omnes potius codices dispersos dissipatosque fuisse: eos vel incolas, fuga sibi consulentes, in alia loca transtulisse, vel eos ipsos, qui Dalmatiae imperio potiti, tabularia compilasse, atque inde in varias regiones pleraque asportasse: ex his vero codicibus multos, vel rerum nominumque similitudine deceptos, vel mala fraude agentes, plurima, quibus suorum martyrum historias ornarent illustrioresque redderent, summisse. Memorabile exemplum de Georgio Palaestino, in quo sibi Auctor tale quid invenisse videtur, infra afferemus. Vidit autem ipse, rem esse hanc aleae et periculi plenam: quare cum timide

timide et dubitanter illam aggressum se, tum parce admodum illis usum esse subsidii, profitetur. Decessit etiam Auctor aliquoties a proposita materia, et iucunda excursionibus doctis lectoribus diverticula facere voluit. Sic disputat de institutione Apostolica Metropoleon, de tribus antiquissimis Patriarchis primariis, de Primatibus et Vicariis Apostolicis, et aliis, quae deinde indicabimus. Toto quidem in opere elucet amabilis quaedam modestia, sibi plerumque diffidens, multa lectorum arbitrio relinquens, non plus novis ut opinionibus concedatur postulans, quam rationes et coniecturae, quibus res quaeque suffulciatur, mereantur, saepissime suam assensionem cohibens, et rem relinquens in medio. Est denique scribendi genus satis elegans, et quod veterum auctorum diligentem lectionem redolet. Sed iam satis multa de consilio et proposito Auctoris diximus. Venimus nunc ad ipsum opus.

Primum, ne rudis lector et ignarus rerum universalium Illyriae et Dalmatiae ad hoc opus accedat, praemitit Auctor Prolegomenon partes tres, in quibus generales quaedam notiones de statu cum ecclesiastico, tum civili harum regionum, proponuntur. Prima igitur pars Illyricum complectitur, et in quinque capita descripta est. Horum primo de origine nominis et generis Illyrici, de finibus Illyrici propriis et primigeniis, de prima Illyrici populatione, Hylli regno, interitu, successoribus, exponitur. Arbitratur enim Auctor, aliorum de conditore Illyrici opinionibus refutatis, Illyricos primigenios ab Hylllo Pelasgo, Herculis Pelasgi ex Melita filia, Nausthoi regis Phacaciae filio, Hyllinisque et ortos et denominatos fuisse. Herculem, cuius sub fabularum involueris aliqua veritas lateat, post Hispaniensem et Gallicam expeditionem, in Italiam ad Evandrum venisse, deinde eam regionem adiisse, quae multis seculis post pars Macedoniae fuerit, et postea Epirus nova dicta sit, nunc Albania dicatur. Ibi quod Dyrrhacho auxilium adversus hostes tulisset, haud exiguam regni partem pro mercede ab illo accepisse.

piffe. Appianus vero etſi hanc regionem non deſignet, veriſimile tamen eſſe, illam partem fuiſſe regni Dyrrhachini, quae ab occaſu Drilonem inter Naronemque continetur. Nam Cadmum, cuius regnum iure haereditario Dyrrhachus acceperit, apud Encheleos ibidem regnaſſe, et Hyllum in iisdem ferme locis Hyllinis impetraſſe, a multis Scriptoribus tradi. Hyllum, ab avo Nauſithoo dimiſſum, magnam Phaeacum coloniam abduxiſſe in donatam a Dyrrhacho regionem, ibique tum regni ſui, tum Illyrici primigeniū fundamenta, ieciſſe. Atque ab his Hyllinis Illyrici nomen quoque originem traxiſſe. Nam cum gens et regio Hyllinorum tot variationes nominis ſubierit, ut illam Hyllos, Hyllinos, Hylleos, Hylleidas, Hyelles, Hylleicos, Hyllicos appellarent, facilem etiam ex Hyllinis in Illyricos commutationem fieri potuiſſe. In cap. II. quomodo Liburni expulſis Graecis Illyricum occupaverint, commemoratur, doceturque, quale fuerit genus Liburnorum, qui eorum in Illyricum adventus, quomodo imperio maris Adriatici potiti, ſocietatemque maritimi imperii iunxerint cum Etruſcis, quomodo denique ſenſim paullatimque eorum copiae atque opes terra marique decreverint, valdeque ſint deminutae. Cap. III. Celtarum in Illyricum, et Siculorum in Adriaticum mare, adventum proponit. Videmus hic Celtas, Liburnos ſuperantes expellentesque, regiones Illyrico finitimas, ipſumque Illyricum occupare; Siculos maris Adriatici imperium Tuſcis ac Liburnis adimere, cum Illyricis Celtis foedera inire, et colonias in Illyricum deducere; Dionyſium ſeniores maris imperium, et ius Adriaticae navigationis, cum portoriis, veſtigalibus, quaestuſque omnibus, qui ex maritima dominatione perciperentur, ſibi vindicare; Illyricos cum Macedonibus bella gerere, fines regni ultra Drilonem uſque ad Ceraunios montes proferre, multasque ſuo imperio provincias adiicere, cum Molosſis pugnare, Amyntam regno expellere, de Macedonibus victoriam reportare, cum Philippo Macedonum rege parum feliciter

feliciter bella gerere: videmus porro res gestas et fata Illyricorum regum; Bardytis, Cliti, Glaucia, Agronis, Pinei, Pleurati, Gentii; videmus denique regni Illyrici interitum. In Cap. IV. et V. Auctor ex Appiano, Polybio, Dione, historiam Romanarum adversus Illyricos expeditionum contexit, copioseque de provinciis Illyrico additis, eiusque finibus, ad Septentrionem et Orientem latissime propagatis, disserit. Addit tandem Illyrici hodierni descriptionem, et deinde de variis Illyrici divisionibus exponit. Altera Pars Prolegomenon Dalmatiam complectitur. In cap. I. (de Dalmatia antiqua,) origo et initium nominis Dalmatici, fines Dalmatiae primigeniae, et divisio tripartita Illyrici regni, liberi, tyrannici, a Schymno Chio, illo, qui fere uno ante Christum seculo oras maritimas iussu Nicomedis, Bithyniae Regis, iustravit, versibusque Graecis descripsit, tradita, explicatur. Quam quidem divisionem Auctor non cum aetate Schymni congruere, sed ad superiores aetates referendam esse, atque cum anno ante Christum natum CLXXX congruere, variis argumentis adductus existimat. Exponit quoque V. Cl. hoc loco causas, cur Dalmatia ab aliis prima pars Graeciae, ab aliis regio Italiae appellata sit. Arbitratur autem, quemadmodum pars ultima Italiae, quae ad meridiem spectet, quod Graecis urbibus et coloniis plena fuerit, quod Graecorum studiis atque institutis floraverit, quod Graeca lingua sit usa, ab antiquis magna Graecia appellata sit: sic etiam Dalmatiam, quae iam inde a principio Illyrici nominis colonos Graeci generis exceperit, cum in insulis, tum in ora maritima confidentes, ac deinde, sub Imperio Romanorum coniuncta cum Illyride Graeca, hinc sibi et affinitates hospitiumque necessitudines conciliaverit, et novos incolas adiunxerit, et Graecorum linguam moresque adsciverit, merito partem Graeciae haberi, et Graeciae nomine insigniri potuisse. Alteram appellationem inde originem traxisse putat, quod Praefecto Praetorio Italiae Illyricum suberat, et saepius accidit, ut regio-

regionum finitimarum, sive ob mutua utriusque gentis commercia, sive ob colonias ultro citroque missas et acceptas, verba chorographica inter se commutarentur. Cap. II. populos Dalmatiae antiquae ante nomen Dalmaticum exortum, Nestos, Manios, Autórias, et Ardiaeos, ante oculos ponit. Cap. III. de multiplici propagatione nominis et generis Dalmatici, et hodiernis Dalmatiae finibus; atque Cap. IV. de multiplici divisione Dalmatiae, agit. Cap. V. Dalmatiam hodiernam, montes, fluvios, lacus, oras et urbes maritimas, atque mediterraneas urbes et regiones, describit. Cap. VI. naturam coeli folique indolem, mores, rem militarem, bona ingenia, optimarum artium studia, et pietatem religionemque Dalmatarum complectitur. Cap. VII. insulas Illyrici maritimi, Iapydicas, Liburnicas, Dalmaticas, mare Adriaticum, illiusque varia nomina et dominos, commemorat. Venimus ad tertiam Partem Prolegomenon, in qua Auctor propius ad rem propositam accedit. Est haec Pars in duas Sectiones divisa, quarum altera de Illyrica et Dalmatica, altera de Salona et ecclesia Salonitana exponitur. In cap. I. de originibus Apostolicis ecclesiae Illyricae et Dalmaticae disputatur. Inquirit Auctor primum, an Petrus Illyricum et Dalmatiam adierit? Ipse vero vix dubitari posse pronuntiat, quin Petrus aliquando sive Romam proficiscens, sive inde in Orientem revertens, in itinere Illyricum et Dalmatiam accesserit, iisque gentibus lucem evangelicam impertierit. Deinde disputat super loco Paulli in epist. ad Roman. *ab Hierusalem per circuitum usque ad Illyricum replevi Evangelium Christi*. Nascitur enim quaestio, excluderetne Illyricum Paullus, an includeret regionibus illis, quibus a se doctrinam Christi illatam esse dicit? Auctor quidem Paillum hoc potius, quam illud dicere voluisse, haec ob rationes existimat. Paillum hoc loco duo praedicationis suae Evangelicae terminos statuere, Hierosolymam et Illyricum: aut igitur utrumque, aut neutrum illius peregrinationibus eximendum esse. Iam vero Paillum

Hiero-

Hierosolymis Evangelio praedicando operam dedisse, negari non posse; quare neque, Paullum Illyricum aduisse, negandum esse. Vix quoque dubitari posse, quin Paullus, cum in Graecia et Macedonia versaretur, pro ardore illo toti orbi terrarum Christianam religionem tradendi, proximas Illyrici regiones adierit. Denique hoc etiam a gravissimis auctoribus, Hieronymo, Gregorio Nysseno, Asterio, Petro Damiano, affirmari tradique. Post quaerit Auctor, an alii quoque ex Apostolis ad conversionem salutemque Illyricorum aliquid contulerint? Affirmat vero hoc de Iacobo, Andrea, et Matthia. Porro discipuli, sive Christi, sive Apostolorum; qui apud Illyrios rem Christianam amplificaverint, commemorantur in Cap. II. Quare de Apostolatu Illyrico Clementis, Lucae, Apollinaris, de aliis et Christi vel Apostolorum disciplina cultoribus Evangelicis in Illyrico, ut Timotheo, Marco, Fortunato, Epaeneto, Andronico, de S. Tito et Herme, Apostolis et Episcopis Dalmatiae, de S. Domnio, discipulo Petri, Apostolo Dalmatiae, et primo Salonarum episcopo, plurima dicendi Auctor occasionem nanciscitur. In Sect. II. cap. I. quaecunque ad Salonam pertinent, proponuntur: illius origo et nomen, situs et opportunitates, opulentia, dignitas, varia eaque adversa fata, studiumque Romanorum in augenda et ornanda urbe Salonitana. In Cap. II. quaerit Auctor, quem gradum in hierarchia Pontificali S. Domnius et ecclesia Salonitana obtinuerit? Quam ad quaestionem discutiendam latius quidem evagatur, et simul complura de Hierarchia ecclesiastica episcoporum et ecclesiarum, ordinibus quatuor distincta, (de tribus Patriarchis, de tribus Exarchis, de Metropolitibus et Episcopis, de vocabulis Hierarchiae Pontificalis,) in medium affert. Quod vero ad quaestionem illam attinet, videtur Auctori Ecclesia Salonitana ab initio fuisse Metropolis, et S. Domnius eiusdem primus Episcopus, iure ac potestate metropolitana praeditus. Dalmaticam enim ecclesiam institutam fuisse ad normam ecclesiarum Graecarum et orientalium, inter quas

Gggg

multae

multae erant Metropoles. Zosimum Pontificem Max. in iis litteris, quas A. CCCCXVIII. ad Hefychium Salonitanum episcopum dederit, clare atque perspicue ostendere, eum iure et potestate metropolitana praeditum fuisse: iubere enim eum, cui non unam Parochiam, sed integram provinciam adscribat, erga Episcopos sibi subiectos, litteris pontificiis ad eos mittendis, officio Metropolitanæ fungitur. Porro, cum Apostoli, qui ex Iudaica Republica formam et exemplum ecclesiasticæ Hierarchiæ describendæ sumserint, in iis potissimum civitatibus Metropoles ecclesiasticas fundarent, in quibus frequentissimæ essent Iudaeorum synagogæ cum provinciali synedrio: nihil prohibere, quominus et Salonæ, ubi frequentissima Iudaeorum colonia, Metropolis ecclesiastica condita sit. In sacello denique Lateranensi Venantiano videri effigiem S. Domnii, pulcherrimo vestitu Episcopali et pallio Pontificio ornati, quod insignie potestatis metropolitanae sit. In Cap. III. agit Auctor primum de antiquis ecclesiarum diptychis, ex quibus catalogos veterum Episcoporum depromptos esse constat: deinde de variis Catalogis Episcoporum ecclesiae Salonitanae, nempe Salonitano, Acutheano, Ponzoniano, Romano: postremum de fragmentis quibusdam Catalogi Pontificalis Salonitani, et Chronico Pontificali, cum Spalateni, tum Salonitano. Adspersit quoque alia, de nomine Confessoris, de differentia inter Chronicon et Catalogum, atque talibus, lectu non iniucunda. Haec de Prolegomenis, quae dimidiam huius voluminis partem occupant. Ad ipsam nunc ecclesiae Salonitanae historiam accedimus.

Visum est Auctori, antequam de ipsis Episcopis exponeret, praemittere historiam S. Titi et Hermis, Dalmatiae Apostolorum, et praecursorum S. Domnii, primi Episcopi Salonitani, in decem Capita divisam. In Cap. I. proponuntur testimonia et elogia Titi, Dalmatiae Apostoli et Episcopi Cretensis, ex Martyrologiis, ex epistolis Pauli ad Corinthios et Galatas, ex Scriptoribus ecclesiasticis,

tam

tam antiquis, quam recentioribus, excerpta. Cap. II. complectitur testimonia, et Paulli ex epist. 2. ad Timotheum, et aliorum veterum recentiorumque de Dalmatico Titii Apostolatu. In Cap. III. Acta Titii ex Menaeis et Menologio Graecorum, ex oratione Andreae Cretenfis de laudibus Titii, ex Petro de Natalibus, Episcopo Equilino, colliguntur. Cap. IV. continet animadversiones in Acta et Elogia Titii; deinde disputationem de genere et patria Titii, quam cum aliis Cretam existimat; de conversione ad Christum; et de officio interpretis, quo Titus functus sit. Quaestionem hoc loco propositam, fueritne Titus e numero LXXII. discipulorum, Auctor affirmat, et ostendit, Titum multo ante Episcopum creatum fuisse, quam in Dalmatiam profectus esset. Cap. V. exponit Auctoris sententiam de titulis ac potestate Titii in Dalmatia. Demonstrat vero primum, Dalmatiae Apostolum optimo iure Titum appellari, quoniam non in itinere, ut Paullus et Petrus, sed Paulli missu, ac dedita opera hos populos Christiana doctrina imbuendos instituendosque suscepit; eundemque Episcopi a Paulo delegati officio apud Dalmatas functum esse, et Episcopi regionarii Dalmatiae munus et nomen sustinuisse, neque tamen Episcopum Salonae, neque Archiepiscopum, sive Metropolitanam Dalmatiae, appellari posse. Cap. VI. est Chronologica disquisitio de Episcopatu Dalmatico Titii. Ad quaestionem, quo Christi, quoque suae aetatis anno, ille hanc Dalmaticam expeditionem suscepit, et quo tempore ab illa redierit? respondet Auctor, verisimile sibi videri, illum XLIII. annos natum, et exeunte anno Christi LV, aerae vulgaris LII. Dalmatiae ecclesiam gubernandam suscepisse; hanc provinciam anno Christi LXII. deposuisse, atque tali modo per annos amplius quinque Dalmaticam ecclesiam obtinuisse. In Capite VII. disquiritur, quo tempore prima et secunda Paulli ad Corinthios epistola scripta sit. Persuasit sibi Auctor, Paulum cum utrisque litteris Titum semel atque iterum ad Corinthios ablegasse, unum fere annum inter epistolam

utramque intercessisse, et, primam quidem ad Corinthios epistolam, scriptam non esse posse ante annum Christi LIV. alteram vero scriptam ex Macedonia anno LV. Appendicis loco, addit Auctor suam de epistola ad Galatas conjecturam, quam vel anno LII. consignatam, vel certe ad insequentem annum referendam esse, censet. Cap. VIII. continet disquisitionem Chronologicam de secunda ad Timotheum epistola: et Cap. IX. de epistola Pauli ad Titum. Illa Auctori e primis vinculis Pauli, haec post ea data videtur. Cap. X. mortem, sepulchrum, reliquias, dies festos Titi proponit, et pulchra aliquot loca, ex oratione, ab Andrea Cretenfi ipso Titi festo die recitata, excerpta, animadversionibusque Auctoris illustrata, continet. Accedit Chronotaxis Actarum Titi, omnia complectens, suisque singula temporibus dispersiens, et copiosa de S. Hermo, altero Domnii praecursore, disputatio. Multis praecipue de rebus praeclare in Dalmatia ab Hermo gestis, et tempore, loco, atque occasione subeundi martyrii, Auctor differit. His expositis progreditur V. C. ad S. Domnium, primum Salonitanorum Episcopum. Cuius in historia exponenda ita versatur, ut in Cap. I. testimonia ex variis Scriptoribus de illo excerpta; in Cap. II. usque ad VII. vitam illius ab Hesychio, Adamo Parisiensi, Luca Gaudenzio, et aliis incertis descriptam, animadversionibusque a se illustratam; in Cap. VIII. animadversiones onomasticas in Acta Domnii; et in Cap. IX. animadversiones chronologicas in eadem Acta, proponat. Pergit in Cap. X. ad Salonitanam aedem; virginis deiparae titulo per Domniam consecratam; in Cap. XI. ad numerum sociorum; in Cap. XII—XIV. ad primam, secundam, tertiam, quartam translationem Domnii; dum in Cap. XV. probet, illius corpus nunquam e Dalmatia Romam, vel alio, abductum esse. Denique in Cap. XVI. templum a Diocletiano Iovi dicatum, dein a Ioanne Ravennate Deo in honorem Mariae et Domnii consecratum; in Cap. XVII. sacros ac solemnes dies, quibus et olim certis temporibus, et hodie memo-

memoria Domnii Salonae, Romae, Spalati, et univcrsa in Dalmatia renovatur; in Cap. XVIII. templum et cultum Domnii in insulis Diomedaeis, ante oculos lectorum ponit. Admisit etiam V. Cl. alia, cum Domnii historia aliquo modo coniuncta. Huc referenda sunt, quae ille de aliquibus viris sanctis, Domnii cognomine insignitis; de publicorum templorum usu, iam usque a primis ecclesiae temporibus repetendis, et aliis protulit. Domnii vitam excipit vita Caiari et Symphoriani. Exponitur in Cap. I. Diaconatus; in Cap. II. consecratio Episcopalis; in Cap. III. Pontificatus Salonitanus; in Cap. IV. denique cultus illorum. Sequitur Hefychius. I. et II. Hic Auctor suam de Chronicis Hispaniensibus sententiam proponit, multisque falso illa adscribi putat, ut Flavio Lucio Dextro, Maximo Caesaraugustano, aliis. Hefychios, nullo alio interiecto, S. Venantius excipit. Hic Noster plurima commemorat de facello Lateranensi, martyrum Dalmaticorum reliquiis insigni, et triplicem illius descriptionem ex Caesare, Cardin. Raspono, ex Ioanne Campino, ex Oldoino profert, plurimisque animadversionibus illustrat. Hanc vitam excipiunt vitae Honophrii vel Honorii I, Maximi I, Paschalis Caesarii, Iustini I, Iustiniani, Antonini, Maximi II, Agapiti, Ioannis L. et Georgii, Episcopi Salonitani XVII. Suspiciatur Auctor, Acta Georgii Salonitani confusa esse et permixta cum Actis S. Georgii Palaestini, Megalomartyris vulgo appellati: contineri enim in illis plura ac longius inter se diversa, quam ut in unum eundemque martyrem convenire possint, atque etiam aliqua narrari, quae aptius in Salonitanum quam Palaestinum congruere videantur. Ante Salonitanum quidem excidium utrumque Georgium bene distinctum, et Acta cuiusque pura et incorrupta fuisse: sed Salonitanis urbis suae ruina oppressis, extinctis, fugaque dispersis, atque ecclesiasticis tabulis sive accensis, sive dissipatis, Georgii Salonitani memoriam extinctam, illiusque cultum vetustate abolitum, cum contra Palaestini fama atque nomen ubique effluerit. Salo-

na enim excisa, et tabularum reliquiis in alias atque alias Europae regiones distractis, facile Aetorum S. Georgii Salonitani unum alterumve exemplum in orientem perlatum, in eorum manus incidere potuisse, quibus magis Palaestinus, quam hic, cognitus fuerit: hos, cum et nomen Georgii praefixum, et aliqua viderent similia illis, quae in historia Georgii Palaestini narrentur, in eam opinionem adductos fuisse, in eo exemplo Acta sui Georgii descripta esse, et quae componi atque cohaerere posse cum Palaestino viderentur, e tabulis Salonitanis bona fide translulisse. Esse vero primam huiusmodi Aetorum permixtionem Graecis potius, quam Latinis auctoribus, adscribendam: tum quod apud Latinos Salonitanus notior fuerit, et fama cultuque celebrior, quam ut illum cum Palaestino confundere potuerint; tum quod Aetorum permixtorum latina exempla, quae quidem exstant, Graecis permixtis multo recentiora videantur. Demonstrat porro Auctor, permixtionem Aetorum utriusque Georgii quadruplici discrepantia: de multiplici loco martyrii, et sepulchri Gregoriani; de temporibus; de martyrio; de iudicibus, Georgiano martyrio praefectis, in hac historia occurrente. Ultimam denique huius Voluminis locum occupant vitae Theodori, Ioannis II, Frontiniani, Ioannis III, et Petri, Episcopi Salonitani, itemque alia quaedam de S. Anastasio, de S. Donato, Confessore, et Anastasio, martyre Salonitano. Accedunt denique praeter locupletem indicem tabulae aeneae XVIII: quarum I. Illyricum in universum, et hodiernum: II. Dalmatiam sub imperio Romanorum: III. Dalmatiam Venetam: IV. et V. urbis et agri Salonitani Topographiam: VI. Salonam: VII. antiquos et recentiores Episcopatus provinciae ac Metropolis Salonitanae: VIII. aedem Metropolitanam Spalatensem: IX. sacellum S. Ioannis: X. turrim S. Domnii: XI. inscriptionem sepulchralem circa operculum arcae exterioris S. Domnii insculptam: XII. inscriptionem insculptam in operculo medio arcae interioris S. Domnii: XIII. inscriptionem incisam

in

in marmore, quo pars anterior arcae Domnii circumvestita: XIV. inscriptionem incisam in tabula lapidea, affixa parieti a cornu Epistolae altaris S. Domnii: XV. altare et sepulchrum Domnii: XVI. prospectum interiorem Apsidis sacelli Venantiani Lateranensis: XVII. prospectum inferiorem Apsidis sacelli Venantiani Lateranensis: XVIII. altare et sepulchrum S. Anastasii, exhibet. Haec de Volumine primo; proxime dicemus de altero.

*ACTA IUBILAEI SECUNDI GYMNASII
Gedanensis, anno Domini MDCCLVIII. die 13. Iunii
solemniter celebrati, publicis impensis prelo
subiecta.*

Gedani, apud Thom. Io. Schreiberum, Alph. r. pl. 10.
tab. aen. 2. fol.

Peregit, non sine magna laetitia, Gymnasium Gedanense, cui cum omnes litterae, tum purior religionis Christianae doctrina multum debent, ducentesimo diem natalem, suaeque laetitia et pietatis testimonia in hoc Libro existare voluit. In praefatione quidem, bene longa, non solum qua ratione dies hic musis Gedanensibus festus celebratus sit, exponitur, sed nomina quoque eorum, qui Gedanum magistratibus, consiliis, doctrina iuvarint, hisque solemnibus vel instituendis, vel ornandis adfuerint, posteritati commendantur. Hanc praefationem excipiunt variae dissertationes, ea occasione conscriptae, ex quibus commemorandae nobis videntur hae. 1) Theses Hunniana de viribus hominis post lapsum in rebus spiritualibus ante conversionem, Praeside *Ernesto Aug. Bertlingio*, S. Theolog. D. et Defensore *Ephr. Ohlerto*, propositae. 2) Disputatio de morosa resistentia, eodem Praeside, a *Io. Gottl. Weinholtz* defensa. Hoc verbo indicat illud Auctor, in quod Lutherana ecclesia culpam reicit, cur tot homines in infelici peccatorum statu remaneant, nec
ab

ab aeternae damnationis sententia liberentur. Sunt vero dissertationis huius tria capita: quorum primo Auctor de difficultatibus, dubiisque per dogma de resistentia morosa tollendis, iisque rebus, quae in hac materia simul considerari debent, et altero de resistentia morosa ipsa disputat: ubi duae quaestiones discutuntur; quomodo gratia, et quid operetur, quae resistentiam naturalem superet? quomodo post superatam resistentiam naturalem nova resistentia, eaque morosa, possibilis sit? In tertio capite variae quaestiones, per dogma de resistentia morosa solvendae proponuntur: cur alius convertatur, alius non convertatur? an repugnantia morosa vinci possit? quid resistentiam morosam tollat, natura an gratia? 3) *Dissertatio Gottl. Wernsdorffii*, Eloqu. P. P. de religiosis coenobiis antiquis. Exponit Auctor, quantum res humanae coenobiis antiquis debeant, et ex illis Christianae doctrinae propagationem, virtutum exempla, librorum codices, bibliothecas, veteris aevi memoriam, quaslibet bonas artes, et litterarum scientiarumque conservationem profuxisse, ostendit. Ex coenobiorum latebris, ait, plerumque arcessabantur, qui Christianis coetibus praeessent, antistites: sola Roma e Benedictina sodalitate XXIV. praefules accepit; hinc etiam petebantur, qui ad barbaras gentes doctrinae Christianae docendae causa ablegarentur. Illis ipsis temporibus, quibus, extincto litterarum lumine, foedissima barbaries omnia occupaverat, reliquiae tamen artium servabantur in coenobiis. Hic inveniebantur, qui legere, scribere, et hymnos modulari possent: hinc regii scribae, consilarii, et quaestores fumebantur: neque extra coenobiorum claustra, templorumque cathedralium cancellos, usquam librorum copia, certe non penes privatum ullum, erat. Sed nulla unquam re magis coenobia reipublicae et coetui Christiano profuerunt, quam scholis aperiendis, iuventute erudienda, maxime exercitationibus catecheticis instituendis. Verum non perpetua fuit coenobiorum haec gloria, quae inde a Seculo XII. ob varias causas, quas Auctor commemorat,

morat, sensum evanuit. Eleganter haec dissertatio scripta est, et periuicunda lectu. 4) *D. Ernesti Aug. Bertsingii* oratio, pro sacris rostris habita, satis diserta. 5) *Gottl. Wernsdorffii* oratio saecularis, de Gedanensis Scholae studiis. 6) De incongrua praxi doctrinae iuris Romani, de restitutione in integrum ex capite metus et doli, disputatio Praef. *Mart. Gottl. Pauli*, I. U. D. defensa a *Ioach. Guilielmo Weichmanno*. Quod primum ad definitionem restitutionis in integrum attinet, probat Auctor cum Valeriani et Gallieni AA. tum Iulii Pauli sententias, quorum illi eam dicunt esse redintegrationem amissae causae; hic vero per redintegrandae rei vel causae actionem definit. In origine restitutionis in integrum eruenda sequitur Auctor Ulpianum, lib. I. d. de in Integr. Restitution. De tempore vero, quo praeclara haec iuris honorarii pars fuerit introducta, aliquid certi statui posse negat. Neque hoc mirum. Sunt enim restitutionis in integrum variae species, tempore diverso receptae, et, cum non prius iuris publici vim auctoritatemque consecutae sunt, quam sese ab insigni sua aequitate commendassent, plerasque earum successu demum temporis invaluisse, facile intelligitur. Pergit Auctor ad causas, ob quas Praetor restitutionem in integrum dat. Hic profertur et illustratur locus Iulii Pauli, Recept. Sentent. Lib. I. Tit. VII. §. 2. ubi causas restitutionis Praetoriae exponit. Deinde ostenditur, quid sit restitutio in integrum ex capite vis et metus, quando hoc iuris honorarii caput potissimum invaluerit, quibus in negotiis locum habeat? qualis debeat esse metus, qui restitutioni in integrum locum faciat? Nonnumquam sufficit, negotium, quod quis ob vim et metum rescindi cupiat, esse stricti iuris negotium; necesse est potius, ut vis iniusta sit, atrox, quae contra bonos mores fiat, atque a parte eius, cui inferitur, metum producat; non vanum, sed qui cadat in hominem constantem. Qui metus, etsi lege generali decidi nequit, sed iudicis arbitrio relinquendus est: sunt tamen in iure iusti metus exempla,

Hhhh

ut

ut metus mortis, servitutis, carceris, cruciatus corporis, et stupri. Porro explicatur, quid sit Actio quod metus causa? quid Exceptio quod metus causa? quid sit dolus malus, et inde orta restitutio in integrum? quae origo restitutionis ex capite doli? Transit Auctor ad celebrem illam, multisque controversiis agitatam quaestionem: utrum divisio doli in eum, qui dat contractui causam, et qui incidit in contractum, in bonae fidei negotiis producat iurium diversitatem, nec ne? Quam quidem quaestionem etsi Auctor dissolvere non audeat, Noodtii tamen sententiae auctoritatem Ulpiani adversari putat, illiusque modellam, loco Ulpiani adhibitam, tanquam nimis acerbam et crudelem, reicere videtur. Venimus nunc ad caput ipsum disputationis, nempe, praxin huius doctrinae iuris Romani incongruam esse. Ratiocinatur vero Auctor sic: Ius Romanum in Germania tantum in subsidium est receptum, atque, etiamsi deficiant iura domestica, tum demum habet locum, si rerum publicarum nostrarum conditio, quam a Romana multum esse diversam constat, illius applicationem admittat. Nititur porro haec duplex restitutionis in integrum species celebri illa contractuum divisione, in eos qui stricti iuris sunt, et qui bonae sunt fidei: eam vero et Noodtius iam observavit, naturalem rationem, qua una ius gentium censetur, non facere contractus alios bonae fidei, alios stricti iuris, sed omnes bonae fidei esse putare, atque in omnibus bonam fidem desiderare; et Germani, qui veritatem et simplicitatem in negotiis civilibus quam maxime amant et colunt, et omne, quod a fide Germana recedat, moribus suis indignum existimant, illa Romani iuris divisione posthabita, unice ius gentium et naturalis aequitatis praecepta sequuntur, atque omnes in genere contractus bonae fidei esse arbitrantur. Nullius igitur usus in praxi et vita civili, doctrina de restitutione in integrum, ob metum et dolum, est censenda. Denique indicat Auctor remedia alia, quibus uti potest ille, qui hodie in quovis contractu dolo aut metu circumscriptus est.

est. Potest uti interdicto, unde vi, et quod vi aut clam: potest ex edicto divi Marci agere. Habet laesus rei vindicationem, Publicianam actionem, et nullitatis querelam: habet exceptionem doli generalem, quae locum habet quotiescunque aequitas actori obstat, et quae velut genus est, quod omnes reliquas exceptiones comprehendit.

7) Oratio Secularis *Christ. Sondelii*, Medic. D. in qua Auct. laudes doctorum medicorum, qui proximo seculo Scholam Gedanensem illustrarint, enarrat.

8) *Beni. Groddeckii*, Gr. et OO. LL. P. P. dissertatio, de verosimillima vocis יובל significatione. Hanc suggessit Auctori origo radicis יובל, quae in pulsu vehementiori sita esse videtur, ex qua diversae istae succrevere notiores, effusi impetus cum in fluvio currente, tum in aliis similibus, in quibus est veluti colluvium et profluvium vehementius impulsum.

Hinc coniicit Auctor, annum quinquagesimum, a solempni illa atque magna cum pompa ac velut impetu facta adductione libertatis, quae per universam terram tunc erat proclamanda, dictum esse יובל: atque igitur שנת יובל vi vocis esse annum adductorem, sive adductoris, qui nempe libertatem, et quae cum eo coniuncta erant, universo populo publice adduceret.

9) *Eiusdem* oratio de anno iob-laeo Hebraeorum, eiusque inprimis scopo. 10) *Gottl. Wernsdorffii* dissertatio, de versibus, ut aiunt, politicis, et perversa Romani metri in carminibus Germanicis imitatione.

11) *Eiusdem*, dissertatio de eloquentia corporis.

12) Dissertatio de moribus iuventutis scholasticae in Academia Attica, Praefide *Gottl. Wernsdorffio*, defensa a *Io. Dan. Schulzio*.

13) De tribus feris, quae in numis saecularibus Philipporum Augg. conspiciuntur, dissertatio, Praef. *Gottl. Wernsdorffio*, proposita a *Io. Gottfr. Wachsmuth*.

14) Disputatio de vi convertrice Spiritus sancti, Praef. *Ern. Aug. Bertlingio*, habita ab *Ephraim Ohlerto*.

15) *Andreae Schotti* Amalecta ad Athenas Gedanenses.

16) *Michael. Christoph. Hanovii* memoria Proto-Scholarcharum et Proto-Bibliothecariorum Gymnasii Gedanensis.

17) *Henrici Kühni* dissertatio, de commodis ex mathematicis et physicis disciplinis in humanum genus redundantibus. Haec de prima huius voluminis parte. Altera continet litteras plerarumque Germaniae Academicarum, illustriumque scholarum, ad Gymnasii Gedanensis doctores, in quibus hunc diem illis faustum fortunatumque esse iubeat. Quibus sunt additae variae dissertationes, ad hunc diem festum illustriorem reddendum scriptae, ut: *Io. Henr. a Seelen*, Gymn. Lubec. Rector. de Gymnasiis, ad quae divinus gentium doctor, Paulus, 1 Timoth. IV, 7. 8. Hebr. V, 14. XII, 11. alludit, *γυμνασια*: *Andreae Sebotti* memoria Theologorum, qui Gedani vixerunt, Semifecularium: *Theodor. Ludov. Gralathii* de iucundo litterarum ac mercaturae vinculo commentatio: *Ephr. Krügeri* disputatio de nervo Phrenico, Lipsiae habita, una cum oratione *D. Christ. Gottl. Ludovici*, de felici praeparatione ingeniorum ad Academica studia in Gymnasiis illustribus, eiusdemque programme de via bilis cysticae: *Io. Beniam. Schmidt* docta Commentatio, de ludis saecularibus Romanorum. Caeterum nos quoque, ut Deus opt. max. haec, pro salute, incolumitate, et flore cum universae reipublicae, tum inprimis scholae Gedanensis, suscepta vota rata et accepta esse iubeat, vehementer optamus.

GERARDI KULENKAMP V. D. M. AMSTELAED.

Διατριβὴς modesta Quaestionis Philologico-Hermeneuticae, nuper admodum motae, circa Ellipsin Litterae vel Particulae Interrogantis in Codice Hebraeo Biblico, num ea sit omnino eliminanda et proscribenda, an vero, sed non temere, admittenda.

Amstelaed. ap. Iac. Loveringh, 1759. plag. 17. octonis.

In tria Capita omnis descriptus est liber. Primum duabus sectionibus absolvitur, quarum prior prooemii quasi locum occupat: occasio enim, scopus, modus, et

et cædo omnis libri, in ea sistitur. Occasionem quidem Ven. Auctor ortam sibi esse ait, (§. 1.) ex suis in divinum Mosis Canticum, quod extat Deut. XXXII, patria, i. e. Batavorum lingua, commentationibus olim editis. Ad cubus Cantici quantum comma, quod iam multos criticos exercuit, eruditorum cum varias interpretationes exponeret, (§. 2.) novam quoque, qua Vir Ven. Collega Auctoris, *W. Koelhaas*, iam in *guar. et Antiquitat. apud Amstelædamenses Professor*, huic obscuro loco medietatem afferre tentavit, observationem silentio præterire noluit. Hic suam, cui calculum denegaverat noster, ut defenderet sententiam, (§. 3.) *Dissertationem Philologica - Exegeticam* in lucem emisit, *qua ostenditur, quod in sacro Codice Hebræo non temere interrogationes admittendæ sint, ubi nulla extat interrogandi nota; nec indicium*: in qua tamen (nostri verba sunt) non; ut index dissertationis promittit, tantum *interrogationes haud temere, sed plane nullas admittendas esse* putat, nisi adit interrogandi nota, vel expressa, vel repetenda: quod telum omnino in nostrum Auctorem intentum esse statim intelligi potest.

Habes occasionem scripti; accipe scopum, quem noster exponit §. 4. 5. 6. hunc puta, ut antiquam de Ellipsi litteræ aut notæ interrogationis Criticorum sententiam contra novam, ut appellat, Koelhaasii vindicet. Modus, quem in hoc suo libro observatum sibi esse ait Ven. Auctor, §. 7. nullibi leges amicitiae violat, nec in- vectiva est nostri in adversarium oratio; quas leges, ne in posterum migret; publice promittit, se nunquam responsum esse amplius, etiam impugnantibus. §. 8. ordo libri exponitur; de quo antequam dicamus, monendum ducimus lectorum; omnem hunc librum, præcursoriam tantum, ut Auctor appellat, universi operis, cuius præcipua pars nondum in lucem emissa est, sectionem esse: in hoc enim, quem tractamus, libro, post generalia quædam ad hanc quæstionem spectantia, quæ secundum caput ex parte implent, invenies nonnulla de Ellipsis in

universum; an illae omnes cum Wokenio e Cod. sacro eliminandae? Quae sequuntur, de ellipfi litterae π particulae interrogantis, agunt; deinde Koolhaasii contra hanc ellipfiam proposita argumenta examini subiiciuntur; tandem vindictiae sententiae Auctoris traduntur, quibus omnis liber exit. Quae sequi deberet libri sectio, in qua ea loca, ubi noster ellipfiam π π , ille autem ironiam aut sarcasum invenit, vindicanda a nostro sunt, in aliud tempus servatur.

Secundi capitis, quod statim ex prioribus intellexeris, prima sectio plane nihil habet, quod ad rem pertineat; hinc sufficere arbitramur, indices locorum exponi. Docetur enim §. 2. reverenter literas sacras tractandas esse; §. 3. studii Philologici et Grammatici necessitas probatur; §. 4. regularum hermeneuticarum serium instituendum esse examen; §. 5. de studio Hermeneutico seculorum quinque priorum, §. 6. seculorum sequentium usque ad tempora repurgatae ecclesiae agitur, et tandem §. 7. 8. quae exinde ad nostram usque aetatem eruditorum praesiterit diligentia, exponuntur. §. 9. Vitanda monet Auctor Ven. praeiudicia; §. 10. tam alienae, §. 11. quam propriae auctoritatis, et novitatis pruritus; quibus expostis, secundi capitis prima Sectio absolvitur; in qua quidem ea invenias, quae commode ab hoc libro abesse poterant. Ex iis enim, qui rationem interpretandi S. Codicem docent, libris, haec omnia singulis, qui se ad legendam hunc Auctoris librum bene instructos putant, satis superque nota esse, non dubitamus.

Altera secundi capitis Sectio occupata est circa quaestionis statum, ut Auctor appellat, et argumenta Koolhaasii ponderanda, in cuius §. 1. observatur, primo quidem intuitu satis patere, de quo inter ipsos lis orta sit, sed ex adversarii libello non satis constare, quatenus ipsum inter et *Bostoniam*, Ecclesiae Atricensis apud Scotos Pastorem, (in Tract. Stigmologico Hebraeo-Biblico, A. MDCCXXXVIII. edito;) conveniat, §. 2. quia ille non semper de ipsa disceptationis materia sibi analogus est; et quod §. 3. accedit,

dit, a locis, obscurioribus abstinere mavult, et ignorantiam profiteri, quam ellipsin $\tau\delta\ \bar{\eta}$ interrogantis admittere; quapropter §. 4. monet Auct. se iis non adnumerandum esse, qui interrogationes in codice s. fingunt, sed §. 5. de eo sibi disputationem institui, an plane nulla in eo admit- tenda sit interrogationis ellipsis; quo facto §. 6. monet, a Koelhaaf. tropos et figuras in subsidium vocari, ut eo me- lius ellipses $\tau\delta\ \bar{\eta}$. ex codice s. eliminare queat. §. 7. in ex- plicandis troporum et figurarum versatur naturis. §. 8. primum, quod contra nostrum adfertur argumentum, ex- ponitur, quo negatur, interrogationem esse, ubi nullum sit interrogationis signum, nec interrogationis sono pro- nunciaretur; tropos autem et figuras, nimirum antiphra- sin, ironiam, sarcasum, cet., nonnunquam quidem ad in- terrogationem accedere, sed neque interrogandi signo, neque pronuntiatione, notari. Respondet noster, hoc argumentum bifariam dividendum esse: priori enim loco negari, interrogationem esse, sine signo inter- rogandi expresse; quod ipsum petitio principii sit. De eo enim disputari; an interrogationes in codice S. semper signo quodam notatae sint; itaque hanc argumenti partem nihil probare. Secundum eius locum, qui de pronuncia- tione agit, confundit noster testimonio ex Quintiliano, et altero ex Augustino desumpto; qui uterque docet, ironiam pronuntiatione intelligi; sed veremur ut in eo erret Auct. non enim Koelhaaf. negat, ironiam intelligi pronuntiatione; diversam tantum hanc esse ait a pronuntiatione interro- gationum; quod nec Quintilianus, nec Augustinus, a no- stro in testimonium vocati, negant, et ipsa loquendi con- suetudo probat. §. 9. Ea codicis s. loca examini subiciun- tur, quae secundum Bostonum non simpliciter et affirma- tive explicari possunt, quamvis nullum interrogationis in- ducium appareat, unde vel ad ironiam, vel apostrophen, ellipses notae interrogandi hostes confugiunt. Primus ex his locis est, e Sam. XVI, 17. ubi Absalomus Chisaeum, Davidis

Davidis fugientis amicum, ad se venientem alloquitur: **וְהָיָה כִּי תִפְגַּע אֶת דָּוִד בְּהִמְצִיאוֹתָיִם**, quae verba et Bostpius et Koolhaas frus, non simpliciter accipi posse profitentur; sed Ironiae vel Sarcasmi speciem in his agnoscunt, et hinc in *Συγγράμματα*: *En egregium iam hic videmus specimen fustis tui, vel benignitatis tuae erga amicum tuum.* Noster autem non ironice accipienda esse haec verba, sed interrogative, ex sequentibus colligit; addit enim statim Absalomus: **לָמָּה** **לֵאמֹר** **לִי אֵלֶּיךָ**; in quibus interrogationem esse, particula **לָמָּה** satis demonstrat: unde noster argumentatur, si haec duo hemistichia in codice transposita legerentur, neminem dubitaturum esse, verba **וְהָיָה כִּי תִפְגַּע** esse interrogationem continuatam antecedentis. Deinde nostro quoque non consentaneum videtur, Absalomum in re tam dubiae et periculosaē aleae locatum esse; sed potius de Chusaei in patrem perfidia haec indignatum pronunciasse, et ipsa pronuntiatione et gestu demonstrasse, factum Chusaei sibi non placere.

Secundus, quem profert Auctor, locus extat 2 Reg. XIX, 11. coll. Ier. XXXVII, 11, ubi sunt verba **וְהָיָה כִּי תִפְגַּע**; in tertio Ier. XXV, 19: **וְהָיָה כִּי תִפְגַּע**; et in quarto Ezech. XXXIII, 25. legitur: **וְהָיָה כִּי תִפְגַּע**, quae loca Koolhaasio et Bostono ad naturam interrogationum quam proxime accedere videntur, sed tamen, cum particula interrogandi desit, non interrogative, sed potius per Ironiam vel Epianorthosin explicanda. Noster in iis ellipsin **וְהָיָה כִּי תִפְגַּע** interrogativi quaerit, itaque pro veris interrogationibus accipit. Sed expedita sunt omnia, si, quod observavit cum pluribus Noldius, teneas, **וְהָיָה כִּי תִפְגַּע** saepius interrogandi vim habere, ut adeo interrogationis signum hic re ipsa addit. §. 10. respondet Koolhaasius duabus obiectionibus; quarum prior defamatur ex eo, quod nobis ignotum sit, an Hebraei quaedam in codice sacro loca tono interrogativo; an vero ironico pronunciarint; quae, ne ellipsin **וְהָיָה כִּי תִפְגַּע** admittere cogatur, tono ironico aut sarcas-

co

● potius, quam interrogativo, pronuncianda putat. Ne tamen per has ironias et sarcasmos aequae ac per interrogativae particulae ellipses, sensus s. codicis incertus reddatur: urgente tantum necessitate, ad has figuras refuge-
re suadet, §. 11. quod probare conatur ex loco Genes. XVIII, 12. ubi quidem verba Sarae לִי עֲדָהּ per ironiam interpretatur, tanquam a Sara ridente dicta. Noster tamen negat, haec Sarae verba aliter ac interrogative accipi posse, ab ipso scil. Deo, sequenti commate, interrogative accepta: dicit enim Deus, Sarae sermonem repetens: הֲאֵתָּה אַמְנָם אֵלֶּךְ וְאֵתָּה זָקְנָתִי. Quid? si הֲאֵתָּה veritas praeterit; tum nec interrogatione nec ironia opus fuerit. Deinde docet Ven. Koolhaasius §. 12. nos non semper ea, quae interrogamus, interrogative exprimere; sed aposiopesis adhibere, hanc: *hoc suppono, hoc spero.* Cuius rei testimonium profert locum 2 Sam. XVIII, 29. ubi David Ahimaazum victoriam sibi nunciantem ita alloquitur: שְׁלוֹם לְנֶעֱר. Quo loco Koolhaas. supplet, *ut ego spero*; noster autem ellipsin הֲ אֵתָּה invenit, quod in commate 32. Davides ipse addit, Chusaeum alloquens: הַשְׁלוֹם לְנֶעֱר לְאַבְשָׁלוֹם. §. 13. Auctor tandem secunda vice statum quaestionis constituit ex conclusione adverbis, quae est: *si verba accurate et strictissime sensu suo grammatico accipiantur, vers nullas dari in sacro codice interrogationes, nisi quae ornatae vel munitae sunt particula interrogandi, aut ubi huiusmodi particula e praecedenti periodo est repetenda, et potius, ad tropum refugiendum, quam ad ellipsin הֲ אֵתָּה.*

Sequitur Caput III. et ipsum in duas descriptum Sectiones. Sub initium prioris iterum, quod non erat necessum, repetit Auctor, quaestionem esse, an plane nulla admittenda sit ellipsis הֲ אֵתָּה; simulque ordinem sibi propositum exponit. §. 2. monet, ellipsin non adnumerandam esse soloecismis, vel barbarismis, ideoque non omnem esse eliminandam, sed potius necessariam esse, ut ex Graeca et Latina, quin et Belgica lingua, §. 3. appareat;

ergo nec ex Hebraea lingua eam exulare. §. 4. et 5. transitum facit ad ponderanda aliarum partium argumenta, e quibus §. 6. primum est hoc: cum Hebraeis sint omnis generis particulae interrogantes, non necesse habent elliptico loquendi genere uti in interrogationibus. Respondet Auctor; huic argumento plane nullam inesse vim, quia per illud non negarentur omnes Ellipticae Hebraeae linguae dicendi rationes, sed saltem hae, de quibus lis est; et hoc tamen argumentum contra omnes Hebraeae linguae ellipses adhiberi posse; habet enim Hebraea lingua et alias particulas, verba et nomina; et nihilominus eorum nonnulla aliquando per Ellipsin omittuntur. Disputatur deinde nostrum inter et Ven. Koolhaasium de vi interrogandi nonnullarum particularum, quam hic negat, noster defendit. §. 7. de potestate interrogativa particulae **DN**, §. 8. de particula **וְ**, §. 9. de vocula **וְ**, ubi simul noster locum 1 Sam. XXX, 8. profert, quem adversario plane omissum, a Bostono autem leviter tantum notatum dicit, et eum tanquam invictum scopulum omnibus ellipsis particularum interrogandi inimicis opponit. Nam quaerit hic David ex Deo: **אֵרְדָּה אֶחְרֵי הַנְּדָר הַזֶּה**; quaerere autem eum indicat praecedens vox **אֵשׁ**, quam tamen **טֹהַר** interrogans non sequitur. Subiungit huic loco alium Auctor Exod. VIII, 26. quem Bostonus intellexit interrogative accipiendum esse, et, cum nulla adesset particula interrogandi, **טֹהַר וְ** significatum interrogativum tribuit; Koolhaasius autem, cum sua hypothesis in angustias redactus, ait, hunc loquendi modum quam proxime accedere ad formam interrogandi; hoc tantum se velle, haec verba Mosis proprie non esse interrogativa; adeoque exinde non concludendum, vel voculam **וְ** esse interrogativam, vel licere aliis in locis; ubi nullum adest interrogandi indicium, tamen sensum interrogantem admittere. Belle quidem sibi distinguere videtur Koolhaas non nobis. §. 10. Secundum, quod urget idem Vir contra nostrum argumentum, de periculo codici sacri

ex

ex hac ellipsi oriundo desumptum est: haec enim, cum sensum litterae saepe vertat in contrarium, ansam praebere videtur male sentientibus, sensum codicis pro lubitu convertendi. Noster autem hoc argumentum, cui maximam inesse putat ille probandi vim, ita removet, ut doceat, illud criticorum temeritatem coercere non posse; esse enim loca quaedam, in quibus haec sensus conversio omnino concedenda sit; quorum numerus cum non constitutus sit, hos criticos in multis saepe locis, in quibus sensus ipsis non satis commodus videtur, hanc sensum convertendi necessitatem invenire; deinde plus probari hoc argumento, quam ex Ven. Koolhaasii re sit; cum ipse non omnino negat, esse in quibusdam locis, quanquam nota interrogandi destitutis, sensum convertendum; accedere, quod ne sic quidem omnis ambiguitas tollatur, etsi sensum, nisi $\tau\delta$ η adsit, mutandum negemus: non enim semper patere, quae vis $\tau\omega$ η tribuenda sit; quod manifestum fiat ex *Schultensii* in Iobum commentario, qui varia loca Iobi, in quibus $\tau\delta$ η a pluribus interrogative explicatur, simpliciter interpretetur. Hinc colligit Auctor: non posse constitui legem, per quam non liceret sensum convertere in contrarium, nisi adsit $\tau\delta$ η ; sed singula potius loca accurate trutinanda esse, antequam de iis pronunciari possit; et tandem non omnes interrogationes sensum in contrarium convertere, quod probat §. 11. ex locis variis *Quintiliani*, *Longini*, aliis, et §. 12. ipsius sacri codicis. §. 13. reliqua, quibus Koolhaasius pugnat, leguntur argumenta; tertium ab invidia et absurdo; et quartum ab aliorum auctoritate desumptum: quorum vim iure contemnit Auctor Rev. quintum a defectu signi interrogandi magnam inter Hebraeorum accentuum turbam, et ultimum ab eo, quod Hebraei non singularem verborum ordinem in interrogationibus observent, petitur, haec duo Auctor in sequentem Sectionem illustranda sibi servat.

Restat altera terti capitis Sectio, in qua Auctor ea, quibus Ellipsis $\tau\delta$ η defendi possit, profert argumenta,

quae tamen, ut ipse §. 1. fatetur, non apodictica gaudent veritate. §. 2. primum, quo nititur, ellipticam linguae Hebraeae breviter fundamentum habet: ubi Auctori mirum videtur, eos qui concedunt, dari ellipses frequentes apud Hebraeos, hanc tantum negare; praesertim cum haec ellipsis nec in aliis linguis inusitata sit. Secundum argumentum ab Accentuationis Hebraeae ratione depromsit Noster. Hic primum demonstrat §. 3. in omnibus fere linguis dari signa distinctiva, prae reliquis autem Hebraeam iis abundare. §. 4. contra Bostonum docet, ex accentuum positione iudicari posse de ellipsi $\tau\tilde{s}$ η interrogantis; hinc §. 5. multa de usu Syntactico seu Grammatico, de Logico, de Musico, tandemque de Tonico accentuum usu disputat. §. 6. de usu accentuum Rhetorico Wolfii, Millii et Bostoni exponit sententias. §. 7. Hos varios accentuum usus sibi non oppositos, sed subordinatos esse, et in Hermeneutica sacra terminari ait, et §. 8. ex his colligit, non opus habere Hebraeos signo quodam singulari interrogationis, quia omnis accentus dominus ea vi gaudeat, miraturque, quomodo Bostonus, qui de accentuum vi non dubitat, unum tantum eorum in interrogationibus usum negare potuerit. Quod autem statuit Auctor, certum esse, dari loca in codice sacro non in sensu Grammatico et simpliciter accipienda, et in his accentus habere vim interrogativam; neque refugiendum esse ad sarcasum, ironiam, etc. id nobis nequaquam probatur; quibus addimus plura in hac eius de accentibus disputatione scita. §. 9. loca affert Auctor, ex quibus vim interrogativam accentuum docere laborat, enumeratque omnia ea, in quibus Koolhaasius supra Ironiam aut Sarcasum etc. substituit. Sic v. c. 2 Sam. XVI, 17: $\tau\tilde{s}$ Athnacho vim interrogativam tribuit, vultque Athnachum indicare ellipsin $\tau\tilde{s}$ η interrogativi. Unde autem intelligitur, Athnacho esse hanc vim hoc loco? In loco Gen. XVIII, 12. si nostrum audias, interrogatio itidem ex accentibus intelligenda est. Tertium locum subiungit 1 Sam. XI, 12.

וְיִשְׁמַעְתֶּם לְדִבְרֵי הַיְיָ. §. 10. alia adhuc profert
 loca Auct. in quibus ellipsin וְיִשְׁמַעְתֶּם לְדִבְרֵי הַיְיָ interrogantis se invenisse
 putat, ut Num. XXIII, 19. Thren. I, 12. alia. §. 11. ter-
 tium pro ellipsi וְיִשְׁמַעְתֶּם לְדִבְרֵי הַיְיָ interrogativi telum in adversarios
 mittit Auctor; nimirum interrogationes Hebr. habere sin-
 gulari quendam vocum dispositionem, ex quibus digno-
 sci possint, existimas. Limitationem quidem, et analo-
 giam aliarum linguarum, exempla item subiicit; sed an-
 ceptis argumentum non reddit firmius. Tandem Auctor
 affectus, tonum, et gestus loquentis in auxilium vocat, et
 primum §. 12. prolixè agit de lege illa interpretum sat
 nota, accurate attendendum esse ad loquentis aut scri-
 bentis affectum; unde concludit: qui loquitur in affectu,
 is Ellipses frequentes facit; itaque et particulam וְיִשְׁמַעְתֶּם לְדִבְרֵי הַיְיָ inter-
 rogantem omittit. §. 13. ex tono loquentis intelligi in-
 terrogationes Auctor observat, tonum autem ex affectu
 loquentis deducendum esse. §. 14. affectibus et tono,
 gestus quoque oratoris addit, et iis interrogationes indi-
 cari putat; opinatur enim, multa loca tam perspicua esse;
 ut ex iis gestus, quibus orator in pronunciandis iis usus
 sit, intelligi queant: quod de vehementioribus animi mo-
 tibus nos negamus; sed qualem nobis depinget Auctor
 gestum, ab oratore in pronuncianda interrogatione adhi-
 bendum? §. 16. respondet iis, qui putant, ex gestibus
 oratorum profanorum, quos attulit §. 15. non iudicandos
 esse gestus oratorum sanctiorum. §. 17. ipsum argumen-
 tum et schematismum orationis Auctor pro se facere pu-
 tat: si enim locus, quem tractamus, convictorius sit vel
 redargutorius; tunc statim colligendum, esse in eo ora-
 tionem concitatam, atque adeo abundare in eo tropis,
 figuras; frequentes inesse ellipses, neque mirum esse, si
 וְיִשְׁמַעְתֶּם לְדִבְרֵי הַיְיָ interrogativum desit. §. 18. toti denique libro et
 primæ parti operis finem imponit.

Nos quamvis, in summa rei ab Auct. Ven. disputatæ,
 non abhorreamus ab eius sententia; nec parvi facimus
 eruditionis et modestiæ in eo elucetis signa; tamen de-

sentiam ab eo r̄s. 7 interrogantis ellipsum cuncto et prudenter indagandam, non liberali manu insperandam S. Codici existimamus. Eundem agnoscimus nonnunquam arma induisse imbecillia, et *illos ideo habitura triumphas*; repetitionibus non necessariis et copiosa expositione rerum, quae tribus verbis tradi poterant, lectores fatigasse; denique scribendi elegantiam minus quam par erat curasse.

REGIAE ACADEMIAE LUNDENSIS HISTORIA,
Auctore IOH. IAC. VON DOEBELN, Med. D. et
Prof. Acad. Lundensis Seniore, Regii Collegii Medici
Assessore, Regiae Societ. Upsal. membro,
Imperialis A. N. C. Collega.

Lundini, apud I. E. Brodhagen, Alph. 3. quaternis.

Malimus librum hunc sero ad nos perlatum, etiam si iam ante lustra aliquot prodit, tarde commemorare, quam omnino tacere. Tribus partibus constat haec Historia: quarum *prima* fundationem, privilegia, constitutiones Regias, et alia monumenta, exhibet; *secunda* huius Academiae Cancellarios, Curatores, Procancellarios, Rectores, Prorectores laudat; *tertia* Professorum vitas describit; eorumque scripta commemorat singula.

E *prima* Parte referimus, in animum induisse Regem CAROLVM GYSTAVVM, Lundini condere Academiam. Quo praemature extincto, id perfecit filius CAROLVS XI. qui eam inaugurari iussit Anno MDCLXVIII. d. 28. Ianuarii: quae inauguratio hic representatur accurate. Tum, quibus beneficiis ab hoc Rege per secutos annos cumulata sit haec Academia, et postea a Regibus, CAROLO XII. (qui Anno MDCCXV. ipse versatus est in hac Academia urbe,) et FRIDERICO, luculenter describitur.

In

In *secunda* Parte Cancellariorum Academiae, quorum primus fuit Comes *Gustavus Otto Stenbock*, hodiernus est Comes *Carolus Gyllenberg*, Vitae exponuntur; et in Academiam merita, perdiligenter. Ac eodem modo postea vitae Procancellariorum describuntur, quos inter eminent *D. Petrus Winstrupius*, et *D. Andreas Rydelius*, Episcopi Scaniae: quorum et scripta memorantur. Hinc leges Regiae proferuntur de Rectore Magnifico; deque Prorectore. Tum denique nomina Rectorum huius Academiae et Prorectorum exhibentur iusto ordine.

Tertia ex Parte producimus Professores eos, qui permultas, quarum hic proferuntur tituli, disputationes ediderunt. Excelluerunt videlicet et partim adhuc excellent in hoc genere *Henricus Benzelius*, Theol. Professor; nunc Scaniae Episcopus; *Ioannes Engenstroemius*, Prof. lingg. orientalium, itemque Graecae; *Nicolaus Lagerloefius*, Theol. Professor; *Arvidus Mollerus*, Prof. philosophiae moralis; *Conradus Quenselius*, Mathematicus; *Andreas Riddermarkius*, item Mathematicus; *Magnus Rydelius*, Andreae frater, Historiae Professor; *Andreas* et *Nicolaus Stobaei*, ille Historiae, hic Eloquentiae Professor et Poeseos; *Hagvinus Stridsbergius*, Theol. Professor, multorum Veteris Testamenti locorum illustrator egregius. Operae pretium videtur nobis facturus, si quis singulari volumine complectatur *Dissertationes Academiae Lundensis selectas*, easque ita maiorem in lucem producat, plurimumque exponat conspectui et usui. De *Iosua Schwarzio*, Theol. Prof. perpauca proferuntur, itemque de *Samuele Pufendorfio*: et de hoc quidem propterea, quod iam plures vitam eius persecuti sunt studiosissime. Merito vero suam ipsius vitam nobilissimus huius Historiae Auctor descripsit copiosus pag. 29 — 50.

Libet adhuc e Partis primae pag. 42. et 43. proferre, quae narrantur de Rege CAROLO XII. A. MDCCXV. hanc Academiam exornante sua praesentia. *Iactent alii* (ita noster Historicus,) *magnos Regum suorum ad splendorem*

rem apparatus: CAROLVS noster, publicae salutis procura-
tor, omnem luxuriam spernens, vel in itinere satellitum ac
aliorum frequentia non utens, populique sui fide ubique tutis-
simum exitu reditque, rhedarum usum unico, et eo quidem vi-
lissimo interdum, quadrupede supplente. Plumarum et culci-
trarum loco vel rusticis et captivis ingratum ac vile stramen
tam pretiosus Rex deligit, paucarum horarum somno contem-
tus, ut ante solis ortum et ultra occasum pro regni felicitate
continuo laboret, et, quod in statione sua cuique sit vigilan-
dum, incaudito exemplo monstret. Quae, quaeso, amictus
differentia ab amictu gregarii militis, ubi nihil praeter corii,
lanae, ferri, lintei parum, corpus Regis tegit? Exulat hic
omnis intemperantia: quinimo omnem vini usum aqua frigida
dihuit. Quid? quod in maximis occupationibus saepius rigo-
rosa quatuor, quinque et plurium dierum ieiunia, ad populi
sui commiserationem, tolerat incomparabilis hic Princeps.
Haecenus Noster in Programmate, quod A. MDCCXVII.
cum Rector esset Academiae, editum hic totum
inferuit.

NOVA ACTA ERUDITORUM,

publicata Lipsiæ

Calendis Novembris Anno MDCCLIX.

*ILLYRICI SACRI TOMUS SECUNDUS. ECCLESIA
Salonitana, a quarto Seculo aerae Christianae usque
ad excidium Salonae. Accessere Vita Diocletiani
Imperatoris, Acta Sanctorum ex eius genere, et mar-
mora Salonitana. Auctore DANIELE FARLATO,
Presbyt. Societ. Iesu.*

Venetis, apud Seb. Coleti, 1753. Alph. 2. ternion.
plag. 36. tab. aen. 3. in fol.

Quid sibi Cel. *Farlatus* in historia ecclesiastica Illyrici
describenda proposuerit, et quomodo in hoc ne-
gotio tractando versetur, exposuimus nuper, cum
primum huius operis Volumen lectoribus nostris indica-
reimus. Pergit in hoc altero Volumine, filium, quod
cooperat, pertexere, atque eadem, qua nuper, via in-
cens, eodem ordine, atque etiam elegantia, res expo-
nens, quae in Ecclesia Salonitana, a quarto Seculo usque
ad tristissimam urbis everisionem, acciderint memoratu dig-
na, ante oculos lectorum ponere. Est vero hoc Volu-
men in duas quasi partes tributum, quarum prima Vitas
Episcoporum, altera vitam Diocletiani Imperatoris, eo-
rumque, qui e familia Diocletiani oriundi, martyria passi,
et celebre nomen nacti sint, complectitur. Episcopi qui-
dem, quorum nominibus res memorabiles subiectae, sunt

Kkkk

hi;

hi: Marinus I. Martinus I. Maximus III. Theodorus II. Petrus II. Leo I. Iohannes IV. Horum res gestae in prioribus quatuor capitibus exponuntur. Coegit inopia rerum monumentorumque Auctorem, ut hosce simul coniungeret. Quanquam enim aetas illa rerum factorumque memorabilium admodum ferax fuit, domesticis bellis ingentem rerum praeclare gerendarum segetem suppeditantibus; nimia tamen vetustas, maiorum incuria, et incendio urbium omnia ita exstinxit, ut vix nomina cognita essent, nisi ea conservassent Catalogi. Quare Auctor multa ex historia universali delibavit, illisque lucem historiae Illyricae accendit.

Quod ad Marinum, Episcopum Salonae, aliosque antistites Dalmatiae attinet, dubitat Auctor, an ad Nicaenam Synodum convenerint? E subscriptis enim Episcoporum nominibus, in quae multa menda irrepperint, hoc intelligi non posse. Quamvis in editione Biniana subscriptus inveniatur *Bunius Stoborum*, sive *Bodius Stoborum Provinciae Dalmatiae*, tamen satis constare, pro *Dalmatia Dardania* legi oportere, ut in margine Collectionis Venetae Conciliorum adnotetur; idque confirmari MS. Cod. Parisiens. Biblioth. Soc. Iesu, ab Harduino edito; in quo scriptum: *Bomius Triporum Dardaniae*. Triporum urbem, neque in Dalmatia, neque in Dardania, neque usquam gentium inveniri, quare procul dubio legendum esse *Stoborum*. Stobos esse civitatem Pelagoniae, quae regio pars sit Macedoniae ad Septentrionem, finitima Dardaniae. Causas vero, cur nullus e Dalmatia et Illyrica regione concilio Nicaeno interfuerit, esse fortasse has: quod omnia fere Concilia oecumenica in partibus Orientis habita plerumque, et potissimum ex Episcopis Orientis conflata fuerint, sic prorsus, ut paucissimi ex Occidentibus Episcopis ad ea convenirent. Neque enim haereses, quae huiusmodi conciliis causam occasionemque dederint, ad labefactandam ecclesiam occidentalem statim processisse. Porro sicut Episcopi Daciae et Macedoniae provinciis orientis fuerint vulgo adscripti, sic Episcopos Dalmatiae inter Occi-

Occidentales numeratos esse, et necessitate Synodos oecumenicas in oriente adeundi exemptos. Deinde etiam Episcopus Dalmatiae ad Concilium, ut vocant, Nationale Primatis, seu Patriarchae Romani, pertinuisse. Nam cum duo fuerint in Illyrico Primates constituti, Thessalonicensis et Sirmiensis, neutrique eorum subiecta Ecclesia Dalmatica, quae nullum alium Primatem agnoverit nisi Pontificem Romanum, essetque propterea veluti quaedam appendix Primatus Italici, eiusque Episcopi Romanae Synodi nationalis adeundae iure gauderent: sicut plerique Italici et Occidentales Episcopi a Conciliis orientalibus oecumenicis abfuerint, sic etiam Episcopus Dalmatiae abfuisse.

Incidit in haec tempora lues Ariana, erroresque Semianorum proruperunt. Hosce igitur una cum iis, quas ad Donatistas, ad Athanasium, damnatum et absolutum, ad Photinum, illiusque magistrum Marcellum Ancyranum, ad Concilium Sardicense, ad Ursacium et Valentem, ad Hosium, ad Bonosum, ad Concilium Ariminense, Illyricum, et Aquileiense, ad controversiam Antiochenam, ad haeresin Macedonianam, pertinsant, Auctor commemorat. Illyricum quidem concilium Auctori in Macedonia, atque in urbe Thessalonica, aut eodem quo Romanum, (quod in Episcopatum Damasi, et annum quarti Seculi aut septuagesimum, ut Pagius vult, aut undeseptuagesimum, ex Baronii sententia, incidit,) aut certe anno proximo, habitum esse videtur. Multis quoque Auctor de Monastico Instituto in Dalmatiam invecito et propagato agit, ita ut nomen monachi, quid significet, declaret, et deinde, quod norunt omnes, Antonium et Hilarionem auctores praecipuos vitae Monasticae fuisse, ordinem monachalem per Italiam et Occidentem auctore Ambrosio propagatum, et praecipue in insulis et littoribus maris Tyrrheni, tum etiam in Dalmatia constitutum, e Monasteriis Clericos et episcopos electos, Benedictum restitutorem auctoremque monachalis instituti in Occidente, et ordinem Benedictinum in Dalmatiae receptum esse ostendat, variaque de incommodis vitae Ana-

Kkkk 2

chori-

choriticae, de monasterio Ruffiniano, de Bonoso, Anachorita, de insula Bonosiana, addat.

Sequitur Episcopus Hefychius III. Hic attingit Auctor primum plures, quibus Hefychii nomen fuit, ut Hefychium, discipulum Hilarionis, Hefychium, Presbyterum Ecclesiae Hierosolymitanae, Hefychium, Episcopum Opariensem. Deinde refutantur ii, qui Hefychium a Salonitano ad Toletanum Episcopatum transferunt. Post narratur, quomodo Hefychius pro Iohanne Chrysofomo restituendo laboraverit, Ruffinum admonuerit de corruptelis in Clementinos libros per haereticos investis, et Dalmatas afflictos recreaverit. Adpersit hic aliqua Auctor de titulo Defensoris Ecclesiae, et historiam quasi concinnam illius dignitatis per texuit. Hunc titulum, ait, ac magistratum in Ecclesiam primus inexit Caius Ep. Rom. qui Sebastianum Imperatoriae cohortis praefectum, virum eximiae fidei ac perspectae virtutis, creavit appellavitque Defensorem Ecclesiae. Huius magistratus ea vis erat, ut apud Iudices laicos negotia ecclesiarum ageret, et pauperum, viduarum, pupillorum susciperet patrocinium. Initio laici homines hoc magistratu ornabantur, ii nempe, qui diu multumque in foro et iudicio versati, partes sibi delatas bene agere possent; nolebant enim clericos terrenis negotiis, etsi ad Ecclesiam piamque pauperum curam pertinentibus, distringi, eosque a litibus, tribunalibus, omnibusque fori negotiis longissime removebant. Quamvis autem Episcopi iure eligendi creandique Defensores ecclesiae gaudebant, ab Imperatoribus tamen illud petendum arcessendumque censuerant Patres Concilii Milevitani, quo maior esset huius magistratus auctoritas, tum apud iudices praefectosque iuri dicundo, tum contra fraudulentorum hominum opes ac potentiam, sive ad obtinendas causas ecclesiasticas, sive ad bona egenorum repetenda, eorumque inopiae ac solitudini auxilium ferendum. Exstat de hoc Can. XVI. Concilii modo laudati, et Synodi V. Carthaginiensis Can. IX. Ac primum apud Graecos a laicis ad clericos

clericos hic magistratus transferri coepit, mandarique solebat interdum Presbyteris; deinde vero idem mos in Ecclesia occidentali paullatim invaluit, ut deligerentur e clero, qui ad hoc munus gerendum haberentur idonei; quin imo Gelasius inter minores clericos annumerat Defensores, mediosque constituit inter Lectores et Acolythos: *Continuo Lector vel Notarius, aut certe Defensor effectus, post tres menses existat Acolythus.* Post Gelasium Gregorius M. eundem magistratum Subdiaconis ipsis commisit, vel certe Defensores in Collegium Subdiaconorum cooptavit. Seculo V. ineunte, quo Hesy chius regebat Ecclesiam Salonitanam, adhuc vetus illa consuetudo vigeat, ut Defensores Ecclesiae non e Clericis, sed e Laicis sumerentur. Sed tum primum Defensores, ut videtur, Ordinis Clericalis potiundi cupiditas incessit; quos quidem Zosimus ad Clerum aggregari non vetuit, sed eos iisdem legibus adstringi voluit, quas aliis Clericis praescraserat, ut nimirum nullis Canonicis impedimentis irretiti tenerentur, neque aliter illis, nisi gradatim et annorum intervallis, quae ceteris praefinierat, interiectis, ex inferiori ad superiorem ordinem accessus pateret. *Sane, inquit, ut etiam Defensores Ecclesiae, qui ex laicis sunt, supra dicta observatione teneantur, si meruerint esse in ordine Clericatus.* Pergit Auctor ad Opera sive lucubrationis Hesy chii, et quaesit, an Commentaria in Leviticum tribuenda sint huic Salonitano Episcopo? Tota de hac controversia ita dicit Auctor: „Mihi non fumo tantum, neque arago, ut me huius controversiae arbitrum interponere amsim. Hos commentarios ab Hesy chio Hierosolymitano ne abiudicem, obstat auctoritas recentiorum Scriptorum fere omnium; ut Salonitano adscribam, monumenta certiora, et argumenta maioris ponderis, quam ea, quae a Perronio allata sunt, requiro.,

Sequuntur in ordine Episcoporum. Ioannes V. et Petrus III. Ostendit Auct. Ioannem Concilio Romano Nationali primo adversus Nestorium habito interfuisse, atque etiam secundo,

non autem Ephesino Oecumenico, neque ullam aliam quenquam ex Illyrico occidentali Episcopum. Praeterea hic multa legimus de Nestorū haeresi, de Theodoro, fautore Nestorū, de Hunnorum initiis et progressionibus, de Sirmū, urbis Pannoniae, frequentia et opulentia, de haeresi Eutychiana, de Concilio Chalcedonensi, de irruptionibus et bellis Attilae, de Dalmatia Germanica, de Marcellino. Petrum excipit Glycerius, quem ex Augustali folio decedentem sedes Pontificia Salonitana accepit. Huius genus, patriam, res gestas, magistratus, quibus ante imperium functus, res in imperio gestas, et Pontificatum Salonitanum Auctōr exponit, variaque de domesticorum variis generibus et officiis, de Odoacris genere, rebus bellicis, expeditione Italica, regno in Italia, de Theodorico, rege Ostrogothorum, de more antiquo eligendorum creandorumque Episcoporum. Ordo Episcoporum Salonitanorum tangit Honorium II. Afferit Auct. primum duas epistolas Gelasii, Papae, ad Honorium scriptas, deinde acta Honorii, cum e domesticis tabulis, tum ex historia ecclesiastica illorum temporum, repetita commemorat, denique seriem illam historiamque regum Dalmatiae superioris, quam e Slavonico in Latinum convertit Presbyter Diocleas, et Marcus Marulus, Patricius Spalatenfis, accurate examinat. Hoc loco varia adpersa sunt de schismate Constantinopolitano et Romano, de Theodorico, Pannoniam ad regnum Dalmatiae adiungente, de urbe Barcanfi, et Ostroylo Dalmatiam invadente, Herulos caedente, novumque in provincia Praevalitana regnum condente.

Venimus ad tres alios Episcopos: Ianuarium I. Hesy-chium IV. et Stephanum I. quorum vitas Auct. exhibet. Illustratum hoc loco inveniet lector sacrarum lampadum usum, genus vasis, quod *oream* Plinius, Varro, et alii appellant, genus vectigalium quod *Siliquaticum* dicitur, et munus Principis officii et officiorum; differre alterum ab altero Auctōr arbitratur, huiusque, quem et Magistrum officiorum appellabant, potestatem latius quam illius patuisse, alterum

alterum pluriū, alterum unus magistratus officiis praefuisse: summam fuisse huius dignitatem, summamque auctoritatem, cui inferiores magistratus subiecti, sive urbani, sive provinciales, adeo, ut iniussu illius nihil rite, nihil legitime, nihil ex iuris formula, decernere et perficere possent. Appendicis loco accedit disputatiuncula de Dionysio Exiguo illo, quem Cassiodorus lib. Divin. lect. cap. 23. maximis laudibus extollit.

Proximum Stephano locum inter Episcopos Salonitanos occupat Honorius III. Cuius historia tam propter multitudinem magnitudinemque rerum, quae eo tempore acciderunt, quam ob animadversiones ab Auct. allatas, valde praef reliquis eminent. Proponitur enim hoc capite Concilium Provinciale Salonitanum primum et secundum; proponuntur etiam Acta horum Conciliorum, uberibus Auctoris adnotationibus illustrata; proponitur denique bellum, quod Iustinianus Imperator Gothis intulit, et cuius initium fieri iussit a recuperanda Dalmatia, quam Herulis ademptam Theodoricus ad regnum Italiae adiunxerat, atque in sua potestate retinebat Theodatus. Videmus Ostroyllum in acie caedi, et regnum Praevalitanum Senulato relinquere; tum Iustinianum Illyricum occidentale universum, Norico excepto, Barbaris ereptum, Imperio restituere. Adiecit Auctor Nov. Const. XI. (qua Iustinianus ecclesiasticam totius Illyrici dioecesein describit, eiusque principatum suae patriae attribuit.) eamque copioso commentario illustrat. Sequitur vita Frontiniani II. Petri IV. et Probinii, quorum aetas cum in ea tempora incideret, quibus celebris illa de tribus capitulis agitabatur controversia, quae primum Occidentales ab Orientalibus seiunxit, deinde ipsos Occidentales inter se commisit, diversasque traxit in partes, diligenter Auctor de tota re exposuit. Ipsa historia lectu digna et iucunda est. Complectitur quoque Frontiniani vita annos posteriores novem belli Gothici. Venimus ad Honorium IV. et Damianum, quorum temporibus summa tranquillitas viguit in Dalmatia, otiumque

ab omnibus cum reipublicae, tum religionis hostibus, sive extraneis, sive domesticis, atque ideo res imperii ecclesiaeque tranquillum in hac regione sine offensione cursum tenuerunt. Quare nihil novum aut memoria valde dignum tum accidit, praeter adventum Bulgarorum, iunctamque cum illis ab Regibus Dalmatiae superioris amicitiam. Quam historiam e Codice Slavo a Presbytero Diocleate et Marco Marulo latino sermone expressam, Auctor hic inferuit, et animadversionibus illustravit. Hos excipit Natalis. Cuius in vita exponenda Auctor ita versatur, ut quae Thomas Archidiaconus in cap. V. Historiae Salonitanae, memoriae prodidit, huc transferat, suisque animadversionibus explicet; deinde epistolas Gregorii M. quas cum ad Natalem ipsum, tum illius causa, ad Episcopos Dalmatiae aliosque scripsit, adiciat, atque ex his quaedam scitu digna, sed ab Archidiacono praetermissa, decerpit. Est inprimis hic copiosa dissertatio de Archidiaconatu, nec pauca de verbo *Secretarium*, de officio *Apocrypharii*. Sequitur Maximus IV. cui graves et magnae cum Gregorio, Pontifice Romano, inimicitiae fuerunt. Quorum Actorum tria cum sint Summaria: unum, quod Thomas Archidiaconus historiae Salonitanae intexuit; alterum, quod Ioannes Diaconus in vita S. Gregorii confecit; tertium, quod in Tom. VI. Conciliorum apud Philippum Labbeum exstat: haec una cum Epistolis XVIII. ex quibus totius controversiae status, initium, progressus, exitusque optime disci potest, in hoc Volumine Auctor exhibet, suis animadversionibus adiunctis. Maximum excipit Frontinianus III. de quo breviter Auctor exponit. Praeter nomen enim nihil reliqui fecit vetustas, et secuta clades et everfio Salonae. Nihil igitur de huius Episcopatu litteris mandatum, nihil de administratione illius memoriae proditum. Pluribus tamen Auctor Monothelitarum haeresin enarrat, eo tempore exortam.

Properamus ad ultimum Episcopum Salonitan. Theodorum III. et simul ad everfionem et excidium Salonae. Quae cum

cum everſio a Constantino Porphyrogenito, cap. 29. et 30, et Thoma Archidiacono, cap. 7. Hiſt. Salon. deſcribatur, ſed diverſo modo: ſubiecit Auſtor ſuas in utrumque animadverſiones, in quibus, cum quae varia, tum quae eontraria ab illis referuntur, inter ſe conciliat, et obſcuris atque ambiguis lucem affundit. Auſtor quidem caepae funditusque everſae Salonae epocham anno DCXXXIX. affigit, atque Slavos et Avaros ſupremum hoc illi exitium attuliſſe exiſtimat, deinde non pauca addit de iis, quae poſt excidium Salonae, ante urbem Spalatensem conditam acciderint. Haec de Salona, olim terra marique potentiffima, divitiarum affluentia, frequentia civium, opibusque intolarum florenti, atque aedificiorum magnificentia ſplendidiffima, flammis et ferro ita abſumta, ut nonniſi pauca, priſci ſplendoris, priſcae pulchritudinis et magnificentiae veſtigia retineret.

Venimus ad alteram huius Voluminis Partem, quae hiftoriam Diocletiani, Imperatoris, complectitur. Eſt enim ad explicandas intelligendasque res Eccleſiae Dalmaticae, atque Illyricae inprimis, accurata Diocletianae Auguſtalis hiftoriae cognitio neceſſaria. Oriundus fuit Diocletianus ex Dalmatia, adamabat patriam ſuam, et, quocunq; poterat modo, ornabat. Saepe peragravit Illyricum et Dalmatiam, ſaepe Sirmium et Salonam adiit, ibique aliquamdiu commoratus eſt. In maximis bellis potiſſimum Illyricis copiis uſus eſt; magnificum prope Salonam Palatium extruxit; huc ſe, imperio depoſito, recepit, hic privatam vitam, ſic egit, ut nunquam non Chriſtianos omnibus modis vexaret. Huius igitur Imperatoris hiftoriam Auſtor ex Aurelio Viſtore, Eutropio, Vopiſco, Lactantio, Eufebio, Aetis Martyrum, aliis contexuit, et in IV. capitibus elegantiffime copioſiffimeque deſcripſit. In Cap. I. exponit de gente Aurelia Valeria Salonitana, ſive de familia Diocletiani, et, cum univerſa gens Valeria in quatuor familias diviſa ſit, ſingulas, ut aiunt, lineas, una cum patria et nominibus Diocletiani, uxoribus, et filiis ac nepotibus

tibus adoptivis, attingit. Cap. II. complectitur Acta Diocletiani. Hic illum Carinum debellare, Maximianum Herculium, Caesarem, deinde Augustum creare, Palatium aedificare, Salonae et Provinciae Dalmaticae administrationem Diocleae matri committere, Roma Christianos vexare, cum Persis feliciter pugnare, Constantinum et Galerium Caesares creare, imperium Romanum in quatuor partes dividere, Romae decennalia celebrare, cum Quingentanis, Alemannis, Alexandrinis et Persis prospere pugnare, et alia, quae hic repetere nimis longum esset, agere videas. In cap. III. agit Auctor de vita privata Diocletiani post imperium depositum, rebusque publicis eo vivo ac superflite gestis. Cap. IV. persecutionem Christianorum proponit, omnium, quas illi sustinuerunt, sive temporis diuturnitatem, sive acerbicatem suppliciorum, sive hostium numerum spectes, acerbissimam, quaeque nomen a Diocletiano sumfit, et decima vulgo, sed incommode, vocatur. Contextuit igitur A. Catalogum bene longum, martyrum Illyricorum, hac tempestate extinctorum, et appendicis loco dissertationem de persecutione Liciniana addit. Quibus expositis, transit Auctor ad eorum vitas resque gestas describendas, quos communio sanguinis, e Valeriis Salonitanis deducta, cognationis vinculo cum Diocletiano coniunxit, atque primum igitur S. Serenae Imperatricis, et Diocletiani coniugis. Hic multis ostendit, illam non ex Hispania, sed ex Illyrico oriundam, et deinde coniugium Diocletiani et Serenae, atque etiam historiam S. Susannae, ab obiectis argumentis vindicat. Manum conferit Auctor cum compluribus, aliter sentientibus, atque summa cogitationum facta, sibi satis comprobasse videtur, neque commentitium esse S. Serenae cum Diocletiano coniugium, neque Acta S. Susannae aliaque monumenta, in quibus Serena Imperatrix et Diocletiani coniux vocatur, ob hanc causam reiici debere et repudiari. Secundum locum occupat vita S. Artemiae, filiae Diocletiani Imperatoris, et Serenae Augustae, virginis atque martyris; tertium vita S. Caii, Dalmatae, et
civis

civis Salonitani, patruelis Diocletiani, Episcopi Romani et Martyris; quartum vita S. Gabinii, Presbyteri ac martyris, civis Salonitani, Patris S. Susannae, Fratris S. Caii, et patruelis Diocletiani; quintum vita S. Susannae, virginis atque martyris, oriundae ex Dalmatia, et filiae S. Gabinii. Finem huic historiae imponit dissertatio de martyribus Salonitanis, e stirpe ac genere Diocletiani Imperatoris, Claudio, Praepedigna, Alexandro, Cuthio, et Maximo. Incerta hic passim multa.

Haec de Cel. *Farlati* labore, quem eximium et praecclarum, totum fere per opus elucere, intelleximus. Nihil hic fortasse aliud, quam nimiam copiam, reprehendas. Admisit enim aliquoties plura ex historia civili et re ecclesiastica, quam par erat, et lector, rei propositae unice intentus, fortasse expectaverit. Quorsum v. c. attinet, in quatuor paginis explicare, quid sit praenomen, nomen, cognomen? Quid opus erat, si quando Imperatoris alicuius Romani mentio incideret, tam late longaque evagari? Satis erat, res maxime necessarias leviter attingere, et inde ea tantum delibare, quibus lector carere non poterat. Sed compensabit et oblitterabit hunc naevum elegantia, quam in describendis rebus satis probabit Auctor viris doctis.

Accedunt denique ad hoc opus Marmora Salonitana, a *Francisco Antonio Zacharia*, Soc. Ies. in ordinem digesta, ac brevibus observationibus illustrata. Iam pleraque eorum a Grætero, Gudio, Reinesio, Sponio, Fabretto, Muratorio, evulgata sunt, sed inveniuntur etiam aliquot inedita. Transcribamus huc inscriptionem, turpiculam quidem, sed raritate insignem. In lapide apparent tres foeminae, quae Editori Furiae videntur, quas hanc statuam ponens, sui vici vindices esse voluerit, corporibus quidem coniunctis, sed tribus capitibus separatis. Inscriptio haec est:

QVISQV. IN. EO. VICO. STERCVS. NON. POSV
ERIT. AVT. NON. CACAVERIT. AVT. NON M
LAVERIT. HABEAT. ILLAS. PROPITIAS
SI. NEGLEXERIT. VIDERIT.

Simili, ut Editor observavit, dirarum obnunciatione, sui sepulchri violatores deterret C. Caecilius Florus, apud *Fabrettum* Infer. dom. pag. 110. Non paucas inscriptiones emendatiores videmus in hoc opusculo, quam a Grutero et aliis editae sunt.

VOCABULARIUM IURIS UTRIVSQUE, EX variis ante editis, praesertim ex Alexandri Scoti, Io. Kahl, Barn. Briffonii, et Io. Gottl. Heineccii Accessionibus: opera et studio B. PHILIP. VICAT, I. U. D. et Profess.

Laufannae, TOM. I. Alph. 1. pl. 111. TOM. II. Alph. 1. pl. 13. TOM. III. Alph. 1. pl. 13. ex officin. *Bousquetiana, 1759. octonis.

Quam iucunda et utilis, cum Grammatices et Critices studiis, tum, quae cum his arctissimo vinculo coniuncta, elegantiori iurisprudentiae fuerit *Scoti, Briffonii, Kahlii, Heineccii*, in vocabulariis iuris concinnandis studium et diligentia, satis constat. Ex his igitur, multa et varia doctrina refertis, Cel. *Vicatus* optima quaeque excerpere, atque talem librum adornare sibi proposuit, in quo compendiosam copiam haberent iuris studiosi. Quare se non solum ex aliis, quae in Briffonio deessent, iuris Canonici verba supplevisse profitetur, sed indices quoque mendosos se diligenter emendasse, et legum plurimumque scriptorum auctoritates, de una eademque verbi significatione, ab aliis sine necessitate coacervatas, ad unam alteramve redevisse ait. Iuris Feudalis verba in aliud opus reservavit, et, quae ad ius publicum Germanicum pertineant, prorsus omisit. Aliquoties etiam, ubi visum est, ipse aliqua addidit, sed, quantum nos quidem iudicamus, neque multa, neque nova. Atque hic fortasse melius, et suo, et aliorum nomini atque famae consulisset Auctor, si, ex quo quaeque excerpta sunt, et quae ipse

ex

ex penu sua depromerit, paucis significare voluisset. Ea quidem, quae accesserunt, et alicuius momenti sunt, nomen prae se ferunt *Io. Emmanuelis Gironis*, Hispani, et *I. U. D. Parisiensis*, viri, ut ex his intelleximus, in elegantiorum iuris interpretum libris bene versati. Sunt in his Gironis additamentis aliqua ex iure civili, plura ex iure canonico repetita. Apponamus, ut lectores eò facilius de ingenio et doctrina viri, atque etiam de pretio, huic libro statuendo, iudicare possint, aliquot specimina.

Fatum, secundum Tullium, ipso referente Servio in *Virg. Aen. 3. vers. 376*, est connexio rerum per aeternitatem se invicem tenens, quae sub ordine et lege variatur, ita tamen, ut ipsa varietas habeat aeternitatem. Idem Servius in *Aen. 2. vers. 777*. fata, ait, sunt quae dii fiuntur, quae indubitanter eveniunt. Quae fuerint Ictorum veterum de fato sententiae, docuit Bynckersh. *Observ. IV. 15. Fatum*, pro casu. Si fato fecerit: *L. 2. D. de condit. et dem.* Quae improvise casu potius, quam fraude accidunt, fato plerumque, non noxae, imputantur. *l. 1. C. ad leg. Cornel. de Sicut. Fata causarum, l. 3. C. de legib. l. 14. C. de advoc. divers. iud.* ubi frustra Salmasius in not. ad *Hist. Aug. pag. 269.* rescribit: *Facta causarum.* Ibi autem significantur incerti causarum eventus, quos eadem dicendi figura fortunam iudicii vocat *Quintilianus*, *Inst. Or. lib. X. c. 1.* *Inamo et Hermogenianus l. 13. D. de stat. hom.* ubi pro fortunae iudicio legendum esse fortunae iudicii, recte suspicatur *Menag.* *Iur. c. 6.* quia et in scholiis Basilicis legitur, *τῆ τύχῃ τῆ δίκης.* Sed et fata disceptationis dixit *Imp. l. 41. C. Th. de appell.* *Fatum* etiam pro morte sumitur. *Macrob. in Somn. Scip. lib. 1. c. 12.* Constat enim, numerorum certam constitutamque rationem animos sociare corporibus. Sic numerum dum supersunt, perseverat corpus animari; quum vero deficient, mox arcana illa vis solvitur, qua societas ista constabat, et hoc est, quod fatum et fatalia vitae tempora vocamus. Hinc in fatum concedere: *l. 20. §. ult. D.*

*de liberat. leg. l. 3. C. de iur. delib. l. 4. C. si pend. adpell. l. 4. C. de solut. Fati diem fungi: l. 5. C. si reus vel accus. Fati munus explere, l. ult. C. Th. de metat. implere: l. 1. C. de obl. et act. et passim. Licet fati nomen anile plerumque et superstitionis plenum sit, huic tamen nobiliores Philosophi mortis vitaeque imperium concesserunt. Servius. 8. Aen. Tertull. lib. de anima, c. 39. Adriamus Turnebus l. 3. Adversar. c. 9. Gell. l. 13. c. 1. Tribus quidem humana omnis vita continetur. Serv. 4. Aen. Natura, cui ultra centum et viginti solstitiales annos concessum non est, diuturniore frui luce. Fato, cui nonaginta anni, hoc est, tres Saturni cursus, exitium creant, nisi forte aliarum stellarum benignitate tertium eius superet cursum. Fortuna, et casu, qui ad omnia pertinent, quae extrinsecus accidunt, ut ad ruinam, incendium, naufragium, venena, vim, fatique diem occupatam. Virgilius in Didonis persona eleganter expressit, 4. Aeneid. *Vixi, et, quem dederat cursum fortuna, peregi.* Hic enim non ad naturam et fatum mortem retulit: quia nec fato, merita nec morte, peribat; sed ad fortunam, quam violentae mortis agnoscit auctorem. Quare mors illa, quae praeter naturam accidit, fortunae tribuitur, casui, quae praeter fatum. At natura et fatum ei, qui morbo aut morte sua defungitur, Sueton. in Iul. c. 85. Demosth. in Epist. ad Lycurg. Isocrat. in Laudat. Bufirid. Tempus autem continet fatum et naturam. Iudicent alii, an haec de fato disputatiuncula ad Edictum Praetoris pertineat.*

Proto-Notarius Apostolicus. Haec dignitas a Clemente primo Pontifice instituta fuit, qui septem Notarios per regiones urbis totidem distribuit, ut martyrum res gestas litteris mandarent aeternis. A Iulio I. haec religiosa Protonotariorum institutio fuit renovata, qui non solum martyrum gesta, sed omnia ad rem sacram pertinentia, per eos litterarum monumentis mandanda curavit. Ita Platina, Cecharellus, Ciacconius, et alii in vitis Pontificum Polydoro Virgilio lib. 4. c. 2. et Iacobatius de conc.

art. 3.

art. 3. n. 5. lib. 1. Pius II. in Constitutione, *tum servare*, et Leo X. in alia, quae incipit *Regimini*, tam in civilibus, quam in criminalibus, ab ordinariorum iurisdictione exemptit. In Capella Pontificia locum habent, et post Episcopos parem thurificationem, candelam et palmum. In Consistoriis publicis intervenire possunt, ut de rebus, quae ibi geruntur, instrumenta authentica conscribant, cum ad scribenda acta, et gesta Pontificum subrogati fuere. Casanus eos vocat D. N. Papae Secretarios. Sixtus V. cupiens in sua antiquitate et nobilitate Protonotarios Apostolicos conservare, motu proprio privilegia, indulta, exemptiones, gratias, favores et declarationes, a SS. Pontificibus concessa, confirmavit, innovavit, et cum extensione ampliavit, ut apparet in Const. *laudabilis*. Facultatem deferendi arma, non tantum brevioris modi alias prohibita, tam per urbem, quam per Statum ecclesiasticum, absque alia speciali licentia eis, eorum affinibus, consanguineis et familiaribus, idem Sixtus V. ut in §. *praeterea*, ita liberam inter vivos testandi et donandi de bonis mobilibus et immobilibus acquisitis, licite tamen, et ex bonis ecclesiasticis in personas legitimas tantum producendis, 2000. *sc.* de camera, licentiam indulgit §. *eisdem*. Statim ac in Collegium cooptati fuerint, Referendarii utriusque Signaturae creati intelliguntur, §. *neq. non*. In quibuscunque actibus in Consistorio publico, pro tempore faciendo, ad perpetuam rei memoriam, instrumenta, et omnia acta publica suo sigillo munita, et absque testibus facere possunt, et plenam fidem in iudicio, et extra, eis adhiberi voluit, §. *ac in quibuscunque*. Habent privilegium deferendi pontificalia, et habendi secum altare portatile in itinere, etiam in locis non sacris, aut auctoritate Apostolica interdictis, dummodo ipsi interdicto causam non dederint, §. *quolibet eorum*. Paulus V. iisdem Protonotariis pileum nigri coloris, torulis violaceis cinctum ornatumque, et serico suffultum, concessit. Protonotarios praecedere Canonicos, SS. Rituum Congregatio declaravit, et Sacristam SS. Pontificis. Barboza de
uno.

univ. per eccles. cap. 23. Nullum habere impedimentum in contrahendo matrimonio, licet Clericus beneficiatus sit, respondit SS. Episcop. Congregatio Episcopo Nucерino. Gaudere fori privilegio, tam in civilibus quam in criminalibus, licet ministerio alicuius ecclesiae adscripti non fuerint, *S. Rituum Congregatio in Toletana, an. MDCXXXII.* decrevit. Eorum beneficia ecclesiastica affecta sedi Apostolicae dicuntur, et eidem reservata: Putius *Decis. 329. lib. 2. et Decis. 305.* Quare pro permutatione adeundus est S. Pontifex, ut conferat. *Felinus, Fridericus de Senis, Barbosa, n. 38. Rota Romana, Decis. 1. n. 4.* Si fuerit Canonicus, tunicam talarem (subtaneam) violaceam gestare potest: S. Rit. Congr. in una Panormitana. In processionibus habent locum post Episcopos, et post collegium Canonicorum, ut fit Romae: *Barbosa, de Canonic. et dignit. cap. 18. n. 35.* Alia adfert Suetetus in libro, cui titulus est, *de privil. Protonotar. Apostol.*

Ab eodem etiam Girone addita sunt huic operi capita haec: *Tribunal Inquisitionis, Haeresis, Imperator, Imperium, Legati, Lucus, Monasterium, Monomachium, Navis*, alia. De ipsius vero Vicatii labore iudicium subdificile est. Nunquam enim nomen adscripsit capitibus, atque ideo parum liquet, ex suone ingenio profecta, an aliunde petita afferat. Sed ne omnino taceamus, proponamus aliquot capita, quae Vicatii esse videntur, certè quibus nullum aliud nomen adscripsit.

Admensum etiam vinum Brisson. ait dici passively in *l. 36 D. de locatis*, ubi tamen vox illa non cum nominativo *vinum* constructa, sed absolute posita videri posset. Et quod in *l. 1. §. 1. de peric. et com. rei vend.* legitur, *priusquam admetiatur vinum*, referri potius debet ad emptorem, quam passively ad vinum. In Caton. quidem *de Re Rust. 148.* legimus: quod admensum erit, pro eo dominus resolutivo. Et in *c. 154.* vinum emptoribus sine molestia hoc modo admetiri debet; nisi pro *debet* malis legere *debet*; cum dixerit ante: vinum emptoribus quomodo admetiaris.

Sane

Sane apud Non. 6. 90. verbo *numerum* legimus; de iis, quae non numerantur, sed admetiuntur.

Haec adiectio, *hoc amplius*, quam vim habet, declarat Africanus in l. 108. §. 7. 8. *D. de legat. 1.* et ea superiora repeti ait Pompon. in l. 54. *de legat. 3.* Exempla peti possunt *ex l. 77. pr. D. de cond. et dem. l. 27. pr. l. 33. l. 34. l. 67. D. de legat. 3. l. 18. §. 3. D. de alim. et cibor. leg.*

Aquilex, aquam colligens. Varro de *Quinquatribus*: Tuscus Aquilex. Unde *Aquilicia* festa dicebantur, quibus Iovi pro aqua e coelo elicienda sacra faciebant, quorum Tertullian. in Apologet. c. 40. meminit. Idem *adversus Marcionem*: nec statim Aquilicem et agricolam se Deus repromisit; ex quo patet, aquilices in l. ult. *D. de iur. immunit.* eos dici, qui aquae eliciendae et inveniendae rationem monstrant, ut apud Plin. l. 10. ep. 46. qui a Graecis *ὕδροσκόποι*, et *ὕδροφάνται* vocantur, quorum Cassianus lib. 2. *γεωπονικῶν* meminit. Nec mihi quidem liquet, quod ait Ill. Heineccius, non confundendos fuisse Aquileces et Aquileges; quod illi fictiore anno rei divinae procuratione aquas coelo eliciebant, unde ipse Iupiter Elicius et dies festi Aquilicia; quod vero hi erant aquarum indagatores, qui fontes venasque aquarum investigabant, aquasque in apricum producebant. Quae tamen vocabula haud ita accurate veteribus distingui solita esse, ipse fateatur: quod sane ex ipso Tertulliani loco *ad Marcionem* iam laudato patet. Adi omnino Menag. Amoen. Iur. Civ. c. 41.

Ardimianfis, panis fordidos, l. 5. *C. Theod. de ammon. viv.* ubi Iac. Gothofredus. Tales, quos Plato comicus in *Noctis Longa* (Comoediae nomen est) *κιλκίς* vocavit, et in *Alexandro ἀγέλας*, regales; Alexis *Φαίς*, fuscus. vid. Athenaeum, lib. 3. c. 15. Πλάτων δ' ὁ Κωμικοποιὸς ἐν νυκτὶ μακροῦ τοῦς μεγάλους ἀγέρας καὶ ἑσπεραροὺς κιλκίους ἀνομάζει. Plato vero Comicus in *Noctis longa* magnos panes et fordidos Cilicios vocat. Theocrito Idyll. 24. in fin. est *ἀγρος δαυρηδὸς*, quem ita describit: *ἀσφαλίως*

Mm m m

λέως κερφοσκάφον ἄνδρα κορέσασο, qui facile etiam sorsorem satiare possit. vid. Heinf. in Lect. Theocrit. cap. 25. ibique glossam Apollonii. Eiusmodi erant panes *cibarii* apud Romanos, quibus viliores vescebantur rustici. Cicero Tusculan. 5. 34. Ptolemaeo peragranti Aegyptum, comitibus non consecutis; cum cibarius in casa panis datus esset, nihil visum est illo pane iucundius. Confule *Clav. Ciceronian. Ernesti, voc. cibarius*. Nonius cap. 2. num. 188. cibarium neutro genere dictum tradit, de pane sordido aut alio indigno. Isidorus *origin. lib. 20. c. 1.* cibarius est, qui ad cibum servis datur, nec delicatus. Apuleius *Metamorph.* lib. 6. pag. 110. sed ante pedes eius residens humilis, et pane cibario contenta. vide etiam Hieronym. *Epist. ad Paulinum*. Talis panis fuit etiam *cumamus*, cuius meminit Lucilius lib. 25. apud Nonium, cap. 5. voce acerofum, n. 97.

Sunt vero, ut facile iudicari potest, non omnia capita uno eodemque ingenio et diligentia conscripta. Inter perfecta quodammodo, accurata, et quae prae aliis emineant, referimus sequentia: *Absesse, Accipere, Actio, Adgnati, Adoptio, Aedes, Agere, Annus, Arbitrium, Arbores, Argentum, Auctor, Beneficium, Bona, Caduca, Canonici, Capitulum, Caput, Cardinalis, Causa, Cautio, Censura ecclesiastica, Civilis, Clavus, Cognatio, Comes, Commenda, Committere, Communia, Condititio, Confessio, Consuetudo, Decimae, Defendere, Directus, Domestici, Edicta, Episcopus, Facere, Factum, Falsum, Familiae, Fides, Finis, Boenus, Frater, Gerere, Gradus, Habere, Haeres, Honor, Immittere, Incertus, Iniuria, Integer, Iudicium, Iurisconsultum, Ius, Laser, Legitimus, Lex, Locus, Magistratus, Manus, Miles, Munus, Operae, et alia. Ea quoque capita, quae ad ius canonicum et rem ecclesiasticam spectant, copiose prae aliis scripta sunt et accurate. Quod autem ad vitas Ictorum veterum pertinet, vellemus, Auctor non semper tam presse duces aliquot secutus esset, quibus non tutam ubique fidem habere possumus. Multa erant*

erant Auctori et omittenda, et mutanda addendaque. Deinde multa sunt capita, quae lectoribus, paullulum in his litteris progressis, non satisfaciunt. Quam pauca, quaeso, de magistris memoriae et epistolarum, de comite domorum, de angariis, de sectione, de silentariis, legimus! Nihil de privilegiis eorum, seu praerogativis, unde potissimum de dignitate eorum iudicari potest. Parum accurate egit Auctor de auditorio principis, et quomodo differat a tribunali, atque de chartulariis. Desunt quoque non pauca, et verba et dicendi formulae, ad ius pertinentia. Sic frustra quaeras, quid sit numo addicere, quod explicat Salmasius de usur. c. 13. quid, aere dirui, quod docet Gronov. ad Liv. XL. 42. quid magistris larum Augusti, magister rei privatae Africae, l. 4. C. Th. de iur. fisc. apud Aëta dicere, cum Imperator cum consilio collocutus decernit, l. 6. C. qui bon. ced. poss. ad sacras appellationes cognoscere; adiutores a libellis: annonae palatinae, l. 35. C. T. de erogat. milit. annon. apparitor stationarius, l. 31. C. T. de Episc. et Cler. carnalis sive cannalium publicum, l. 2. C. T. de curiis: Aëta circumducere: Commentarius Beneficiorum: utensilia pro supellectile, l. quaesitum, §. proinde, D. de instrum. et instrum. leg. typus pragmaticus, Nov. 113. et alia, quae petere potuisset Auctor ex elegantissimo libro *Jacobi Gutherii de officiis domus Augustae*. Addere debuisset quoque et explicare Auctor, quid sint: *ραπειον*, Nov. Marcia. de ind. relig. Nothia, l. vulgo. D. de stat. homin. Quadruplator: res fungibiles: zona: vociferatio; non ideo, pro non continuo: non nominatum; non velle, non nimis: non utiliter. Atque haec et longe plurima suppeditasset *Pardulphi Pratei Lexicon Iuridicum*, quem librum Auctor ignorasse videtur. At non ignorarunt ii, quorum verba huic suo operi inseruit Auctor, qui ex illo libro, veluti ex flumine, saepe rivulos duxerunt, iisque labores suos irrigarunt, plerumque ipso fonte, unde hauserint, dissimulato. Sed condonabimus hanc levitatem maioribus meritis.

CATALOGUE RAISONNE DES TABLEAUX DU ROI,
avec un abrégé de la Vie des Peintres, etc.

id est:

*ENARRATIO CRITICA TABULARUM, QUAE IN
Regis Gallorum adservantur Museo, cum brevi Pictorum
vita: edita iussu Regis Christianissimi. TOMUS II.
qui Scholam Venetam et Longobardicam continet.
Opera Dom. L' EPICIE, Secretarii perpetui et Histo-
riographi Academ. Pictorum et Sculptorum
Paris. rel.*

Lutetiae Parisiorum, e Typographia regia: 1754.
Alph. 2. plagg. 21. quaternis.

De praestantia huius operis et instituti ratione satis nuper a nobis dictum est. In hoc altero volumine Cel. Auctor eodem, quem in priori observavit, ordine pergit, atque ad scholam *Venetam* et *Longobardicam* describendam transit. Quae, etsi, quod ad elegantiam et accuratam omnium partium descriptionem attinet, Romanae scholae facile palmam concedant; tamen ob pulchritudinem colorum, magnamque in designandis rebus artem, fummas laudes merentur. Ex *VENETA* igitur schola ab Auctore sequentes proponuntur:

JEAN BELLIN, qui A. MCCCCXXII. Venetiis natus, patrem habuit Iacobum, pictorem, et felicissimum duorum filiorum, Ioannis et Gentilis; parentem, quibus schola *Veneta* suam originem debet. Proposuit sibi naturam optimam magistram, atque, primus omnium olei usum ad picturam transferens, immortalitem nominis consecutus est. Paulo ante mortem a Ferrariae Duce, Alphonso I. ad Bacchanalia depingenda invitatus, morte praematura impeditus, opus inchoatum non perfecit. Sed absolvit illud magna elegantia discipulus Bellini, Titien Vecelli, nihilque adscripsit aliud, quam haec verba: *Ioannes Bellinus.*

Egre-

Egregium vero exemplum modestiae! Diem obiit Anno MDXII.

PARIS BORDONE, Venetiis A. MCCCCLXV. natus, et optimis artibus institutus, iam in tenera aetate variis indicibus prodidit, quantum sit in pingendi arte nomen consecuturus. Magistrum secutus est Titianum, sed brevi tempore eos fecit progressus, qui magistrum summam in admirationem raperent, ipsumque, prae aliis huius aetatis pictoribus, celeberrimum redderent. Illa, qua maximam sibi famam peperit, tabula depinxit, quod vulgo Venetiis factum piscatoris (*l'aventure du Pêcheur*) vocant. Res se sic habet. Anno MCCCXXXIX. d. 25. Febr. nihil propius abfuit, quam ut tota urbs undis submergeretur. Tam vehementer mare intumuit. Hac in omnium perturbatione tres ignoti viri a sene piscatore, ut se ad templum, Nicolao sacrum, vehat, petunt: piscatore negante, ipsi in naviculam incendant, illumque remigare cogunt: vix remoto moto, summa sit maris tranquillitas. Paullulum progressi ostendunt nautae navem plenam daemonibus, illosque tempestatem hanc excitasse dicunt: extendunt manus supra undam: repente navis illa submergitur, et mare sedatur. Alter horum excendit navi prope templum S. Nicolai, alter ad S. Georgii, et tertius ad eundem, ubi navim incenderat, locum revehi se postulat. Idem piscatorem, mercedem postulantem, ad Senatores ablegat: se S. Marcum, reipublicae patronum, illos vero, qui iam excenderint, Nicolaum et Georgium esse ait, illique annulum ad comprobendam Senatui rei veritatem tradit. Quo facto, ex oculis piscatoris evanuit. Piscator coram Senatu totam rem exponit, et multum pecuniae accipit; annulus vero in templo Marci asservatur. Bordonus igitur summa arte piscatorem annulum Senatoribus tradentem expressit. Inventus deinde est a Francisco, illo omnium artium restauratore, in Galliam, A. MDXXXVIII. ibique omnibus honoribus auctus, omnibusque et Francisci animo et suo inge-

nio dignis praemiis ornatus, in patriam rediit. Mortuus est A. MDXL.

ANDRE SCHIAVON, parentibus egenis prognatus, nullo magistro usus est, sed, diligenti tabularum Titiani et Georgioni consideratione, magnam, in coloribus praefertim deligendis, elegantiam summumque artificium ostendit. Neque tamen hic colorum splendor negligentiam, in omnibus Schiavonii tabulis elucentem, obliterare potuit. Haec negligentia cum nimiae festinationi tribuenda est, qua picturas ea de causa confecit, ut parentum suamque egestatem eo facilius toleraret sublevaretque, tum etiam inde orta, quoniam operam suam lapicidis collocavit, qui exiguam laboris mercedem solvebant. Etsi vero magnum tabularum numerum perfecit, mortuus tamen est admodum egenus, natus annos sexaginta. Accidit post mortem, quod pluribus magnis viris, ut nomen Schiavonii, pretiumque tabularum illius, in dies crescerent.

TITIEN VECELLI, A. MCCCCLXXVII. Cadori in Foro Iulio natus, magistrum quidem habuit Ioannem Bellium, sed animum inprimis ad Giorgioni tabulas exprimendas adiecit, eumque tam feliciter imitatus est, ut multae picturae a Titiano factae Giorgiono tribuerentur. Qui tam parum aemulum hunc ferre potuit, ut eum domum suam intrare nollit. Sed, extincto illo, multas picturas, ab illo inchoatas, perfecit. In aula Alphonfi I. Ducis Ferrariae, aliquamdiu versatus est, ibique arctissimam cum Ariosto amicitiam contraxit, qui illum summis laudibus ornavit. Familiariter etiam usus est Petro Aretino, saepenumero ab eo laudatus, atque Carolo V. Bononiae A. MDXXX. versanti, commendatus. Multas a Carolo V. sibi mandatas picturas fecit, illius in aulam A. MDXLVIII. se contulit, multisque ibi honoribus auctus est. Neque enim solum magnis divitiis ab Imperatore cumulatus, et Comes Palatinus creatus fuit, sed suam quoque imaginem illustrissimis domus Austriae heroibus inferi vidit. Accidit, ut Titiano, Carolum pingenti; penicillus e manu excideret;

ret: quem, postquam Imperator terra sustulerat, Titiano eodem tempore ad eum tollendum procumbenti, dicentique: *non merita cotanto onore un servo suo*; respondit: *e degno Titiano essere servito da Cesare*. Hinc, quanta flo-ruerit apud Imperatorem gratia, intelligi potest. Pinxit idem Titianus Franciscum I. Gall. R. Paulum III. pontificem, Ferdinandum, regem Romanorum, Philippum, Hispaniae principem, et Henricum III. regem Galliae. Neque ul-
lus fuit eo tempore principum atque regum, qui non illius amicitiam ambiret, illique innotescere cuperet. Inter picturas eius eminent duae praesertim tabulae: in altera triumphus fidei apparet, tanta arte et elegantia expressus, ut, Titianum, si plus in antiquitatibus studii posuisset, Raphaellem et Michaellem Angelum esse superaturum, communis esset omnium sermo: in altera Danaë conspicitur, quae Michaeli Angelo tam admirabilis visa est, ut ad coloris splendorem aliquid addi posse negaret.

GEORGE BARBAERELLI, alias Giorgion dictus, natus fuit A. MCCCCLXXV. in Marchia Tarvisina. Contulit in eum larga manu natura praeclarissimas dotes, amabilem vocem, ingenium docile, atque ad omnes artes aptum. Delineavit primum summo studio picturas Leonardi Vincii, et deinde, Io. Bellino magistro, ad pingendi artem animum applicuit. Brevis magistrum superavit, summamque apto colorum usu laudem adeptus est. Elegit semper vivos et rei delineandae maxime convenientes colores, summaque arte umbram et lucem in picturis suis adhibuit. Paucas maiores tabulas fecit, plures vero imagines, in quibus mollissima arte capillos expressit, et percommoda ratione personas depinxit. E vita decessit A. MDXI.

JEAN-ANTOINE REGILLO, dictus a patria PORDENON, natus A. MCCCCLXXXIV. Giorgionum magistrum felici imitatione affectus est, multoque et oleo et coloribus aqua dilutis, in udo tectorio (*al fresco*) pinxit. Magna inter illum et Titianum fuit aemulatio, seu inimicitia potius.

tius. Quare Pordenonus, pessima quaeque ab adversario timens, telo et clypeo munitus fuit. Mortuus est, Anno MDXL. Sunt qui illum veneno ab iis extinctum esse credant, qui summam, qua apud Ducem Ferrariae floruit gratiam, ferre non potuerint. Prae aliis videtur memoranda tabula, in qua frontispicium domus mercatoris cuiusdam depinxit. Qua pictura tantam famam consecutus est, ut Michael Angelus nullā aliā de causa Venetias proficisceretur, quam ut suos oculos iucundissimo tabulae huius aspectu pasceret.

JACQUES DUPONT, BASSAN dictus, natus Bassani in Lombardia, A. MDX. Bonifacio Veneto magistro usus est, et Titiani atque Parmesani tabulas imitandas sibi proposuit. Venetiis in patriam rediit, ibique habuit domum in amoenissima regione sitam. Atque tale domicilium ingenio Bassani maxime arrisit. Nihil enim libentius quam pulchritudinem naturae, animalia, et amoenitates ruris depinxit. Quanta arte naturam rerum expresserit, inde intelligitur, quod Annibal Carachus manum extēderit ad evolvendum librum, quem verum credidit, sed deinde pictum esse a Bassano, vidit. Obiit A. MDXCII.

JACQUES ROBUSTI, cognomine le TINTORET, Venetiis A. MDXII. natus est. A teneris unguiculis non paucis indicibus declaravit, quales in arte pingendi sit progressus facturus. Magistrum quidem habuit Titianum; sed eidem ob summam ingenii elegantiam, quoad vixit, invivus infestusque fuit. Quemadmodum vero Titianum in coloribus, et Michaellem Angelum in designandis rebus, sibi proposuit, sic et Architectos, et omnes, qui aliquod nomen gererent, pictores adiit. Designationem, fundamentum omnis picturae, maxime commendavit: bonos colores in tabernis mercatorum inveniri addens, sed illam e praestantium artificum ingenio prognasce. Albo et nigro colori maximum pretium statuit, illosque ad umbram et lucem picturis inferendam sufficere docuit. Neque solum summa diligentia primas lineas duxit, resque pingendas designavit, sed

sed suspendit quoque saepe tabulas in aere, ut eo melius de illis iudicare posset. Maximam quoque elegantiam summa cum celeritate coniunxit. Neque tamen omnibus eius picturis idem est pretium statuendum. Nam, ut familiae egestatem sublevaret, magis aliquoties festinavit, quam par fuit. Mortuus est A. MDXCIV.

LAMBERT. ZUSTRIS, e Flandria ortus, Titiano magistro usus est. De vita illius nihil Auctor invenire potuit. In Regia picturarum collectione asservantur sequentes, ab eo confectae, tabulae: Iudith, caput Holophernis tenens: baptizatio Servatoris: Christus Magdalenae apparens: Venus et Amor.

LES DOSSES. Ferrariam hi fratres patriam habuerunt, parique elegantia et studio aliquot tabulas fecerunt, quae utri horum tribuendae sint, difficile est cognitu.

LAURENT. LOTTO, primum Bellinum, et deinde Giorgionum imitatus est. Alias de vita nihil constat.

JEROME MUTIAN, A. MDXXVIII. Bressiae in Lombardia natus, magistros secutus est Romaninum, Titianum, et Thadeum Zucharum. Semper naturam ante oculos habuit, atque amoenitatem et veritatem cum elegantia et accurata veterum diligentia coniunxit. Historias quidem eleganter expressit, sed lubentissime amoenas regiones. Depinxit arbores, flores, et quaecunque ad delectationem et varietatem aliquid conferre censeret. Castaneam vero inter omnes arbores ad imitandum aptissimam esse iudicavit. Gregorio XIII. Pontifici valde carus fuit. Obiit A. MDXC.

PAUL. CAGLIARI, natus Veronae A. MDXXXII. summis et animi et ingenii dotibus fuit ornatus. Vir cetera probus, religionis omniumque officiorum observantissimus, et, sicut ille ait, pectus esse, quod disertum faciat, sic magna et alta quaedam in tabulis elucens indoles ex pectore illius enata esse videtur. Fuit in illo ingenium amoenum, admirabilis quaedam in rebus fingendis disponendisque vis, tantaque in pingendo venustas, ut etiam

N n n n

oculi

oculi minus eruditi illius tabulis summopere delectarentur. Neglexisse quibusdam videtur leges consuetudinis, pictori quoad tempus, locum, personas, observandas. Mortuus est A. MDLXXXVIII. et duos reliquit filios, Carolum et Gabrielem, paternarum virtutum aemulos.

JACQUES PALME, dit LE VIEUX, natus A. MDXLVIII. in regione Bergomenfi, operam dedit Titiano, magnamque in coloribus eligendis, et apta designatione, artem ostendit. Hic Palmi magister cum corpus Christi e cruce defunctum depingere coepisset, sed morte impeditus tabulam absolvere non potuisset, summa arte hic picturam illam confecit, atque haec adscripsit: *Quod Titianus inchoatum reliquit, Palma reverenter perfecit, Deoque dicavit opus.* Summam vero laudem S. Barbara depicta confectus est. Obiit A. MDXCVI.

PALME LE JEUNE. De vita huius Auctori nihil notum est, nisi, eum Tintoreti discipulum fuisse.

ALEXANDRE VERONESE, natus Veronae A. MDC. Felicem quidem Riccium magistrum habuit, sed naevos in tabulis illius eminentes diligenter evitavit emendavitque. Proposuit enim sibi in coloribus Corregium, et in capitibus Guidum imitandum. Nunquam neque delineavit pingendas res antea, neque designavit, sed omnes figuras ad mensuram, quam proposuerat, elaboravit. Inter tabulas illius maximam laudem meretur, quae S. Antonium exhibet. Mortuus est Romae A. MDCLXX.

Hi sunt, qui scholam Venetam arte et ingenio suo illustraverunt: venimus ad scholam LONGOBARDICAM, e qua sequentes producit doctissimus Auctor artifices:

ANTOINE CORREGGE, a patria, in Moden. Due. sita, ita dictus, natus fuit A. MCCCCXCIV. et, quam nactus est tabulis pluribus gloriam, sibi soli debuit. Nullum habuit magistrum, nunquam Romam adiit, aut antiquorum pictorum tabulas sibi proposuit, sed solius imitatione naturae, et improbo quodam labore, ingenium suum excitavit, aluit, perfecit. Quemadmodum vero nullum imitatus

tua est, ita neque alius quisquam illum imitari potuit. Elegancia, coloris pulchritudo, venustas inventionis, et perfectissima harmonia, in illius tabulis elucet. Pinxit nativitatem Christi, neque illam, ut alii fecerunt, die, sed nocte fieri iussit: capiti vero Christi tantum splendorem addidit, qui totam tabulam admirabilem facit. Mortuus est Anno MDXXXIV. nullis suae artis praemiis acceptis. Nam rem, quam a parentibus nactus erat, familiarem, eamque valde mediocrem, neque augere, neque multis laboribus efficere potuit ut familiam bene aleret.

LOUIS, AUGUSTIN, ANNIBAL et ANTOINE, CARACHES. Quantum hisce ars pingendi debeat, ille intelliget, qui, qualis fuerit pictoriae eo tempore in Bononia facies, perspectum habet. Quaecunque ad pulchritudinem picturarum pertinent, vel ignorabantur, vel negligebantur, vel pro arbitrio cuiusque adhibebantur. Alii naturam servili imitatione, sine omni arte exprimebant; alii naturam negligentes, coecum ingenio suo obsequium praestabant. Illorum dux Caravagus, horum Iosepinus erat. Multis utriusque schola discipulis florebat. Sed Carachorum ingenia, benignioris fati indulgentia tum exorta, revocabant pingendi artem ad sua principia, illique adspersas ab aliis maculas abstergebant. Ludovicus quidem Carachus, Bononiae natus A. MDLV. primum Prosperum Fontanam magistrum habuit, sed cum ille parum honorifice de illius ingenio sentiret, Tintoretum adiit. Hic eadem, quae antea Fontana, dixit, illumque quidvis aliud, quam pingendi artem, tractare iussit. Verum non depressus, sed excitatus est hisce iudiciis Ludovici ingenium, qui maximo ardore summorum artificum tabulas sibi proposuit, deinde Florentiae Passignanum, et denique Parmae Corregium et Parmesanum, magistros secutus est. Augustus A. MDLVII. et Annibal A. MDLX. nati sunt. Patrem habuerunt Antonium, sartorem. Augustinus primum ad aurifabrum missus est, illique operam dare iussus, sed paullo post in paternam domum reversus, plurimum

studii operaeque in designandis rebus posuit. Annibal, cuius ingenium stupidum videbatur, eodem quo pater modo, ipse victum sibi quaerere voluit, sed mutavit deinde consilium. Annibal igitur una cum fratre et Ludovico in pingendi arte se exercuit. Iter fecit in Lombardiam, Parmam, et Venetias, ibique magno cum fructu Titianum, Tintoretum, et Paulum Veronensem, tanquam optima exempla sibi proposuit imitandos. Diligenter hi tres, quaecunque ad pingendi artem pertinere censuerunt, inter se communicavere, alter alterum excitavit et docuit, tandem celeberrimam illam scholam aperuerunt. Maximus huc iuvenum numerus confluit, ibique sitim suam satis explere atque restinguere potuit. Fuerunt ibi pulcherrimae imagines, venustissimae statuæ, utilissimi libri; docuit iuvenes Anatomicæ doctor membrorum commotiones artuumque naturam; saepius convenerunt cum pictores, tum in aliis litteris probe versati viri, variaeque disceptandæ proposuerunt; aemulatio denique vehementissimos omnibus stimulos addidit. Quare Carachorum fama per totum orbem disseminata fuit. Accidit inde, ut Cardinalis Odoartus Farnesius multas tabulas et Annibali et Augustino conficiendas mandaret, inter quos aemulatio quaedam suborta, quæ animos alterius ab altero valde distinxit. Augustinus obiit A. MDCV, filiumque reliquit Antonium, multo arti pictoriae ornamento futurum, nisi praematura morte extinctus fuisset. Annibal mortuus est A. MDCIX. Causa mortis hæc fuit. Diximus, Farnesium Annibali aedes suas picturis exornandas mandasse. Quod quidem mandatum multo labore hic perfecit. Omnibus absolutis, Hispanus quidam, Jean de Castro, multum qui apud Cardinalem valuit auctoritate, persuasit Farnesio, satis amplum laboris huius præmium D. numos aureos fore. Offeritur hoc munusculum Annibali, tam vehementer obstupescenti, ut ne loqui quidem posset, non tam avaritia, quam quoniam tam parvi suos labores aestimari videret. Tam vehementer quoque hanc

hanc contumeliam ad animum revocavit, ut altas in eo radices ageret, nec, nisi morte, exstingueretur. Ludovicus maxima fama floruit; illius verba tanquam oracula pictores audiverunt; plurimaeque Lombardiae templa illius artē exornata sunt.

MICHEL - ANGE MERICI, a patria vulgo LE CARAVAGE dictus, primum quidem Venetiis Giorgionum, deinde Romae Jusepinum sibi imitandum proposuit. Quamquam vero huius tabulis non parum initio captus fuit, mox tamen fecit ab eo discessionem. Nam et vegetiorem picturis suis faciem donavit, et magis veritatem ante oculos habuit. Neque tamen in umbra et lumine adhibendo modum tenuit, neque antiquorum artificum statuas magni fecit. Mea, dixit, exempla, in plateis et locis publicis sunt. Magnus fuit eorum numerus, qui illum suspicerent, admirarentur, et imitarentur. Ceterum fuit animo elato, vano, ambitioso, et iracundo: nihil molestius quam aequales tulit, atque his moribus multas turbas sibi ipse peperit. Extinctus est febris A. MDCIX.

GUIDE RENI, Bononiae A. MDLXXV. natus, sicut facie fuit venusta et amabili, ita praeditus ingenio placido et eleganti, adeo ut dignissimo domicilio animus eius inclusus esse videretur. Magistrum habuit Dionysium Calvartum, in quo mirifica fuit in pingendo diligentia. Quo magistro non contentus, oculos animumque ad summorum pictorum tabulas adiecit, ipsosque Carachos adiit, quorum e doctrina tantum profecit, ut Hannibal illius arti subinvideret. Habuit et alios sibi infestos, et, cum eadem assequi desperarent, inimicos. Fuerunt tamen plurimi et ingenio et opibus atque honoribus insignes, quibus semper in deliciis fuit. Mortuus est A. MDCXLII. Elegantissime omnia designavit: penicillo optime quaevis expressit: in pingendo facilitatem cum accurata diligentia coniunxit: in vestibus exprimendis admirabilis fuit, atque in lineamentis oris omnem imitationem superavit. In digitis Guidi, dum pingeret, Gratias federe, vulgo dixerunt

runt Itali, et inde ad figuras transire, quas suo penicillo animaret.

FRANÇOIS ALBANE, A. MDLXXVIII. Bononiae natus, Dionysium Calvartum et Ludovicum Carachum, pictoriae addiscendae causa, adiit. Magna inter hunc et Guidum fuit aemulatio, eaque longius processit quam par fuit. Nihil melius lubentiusque pinxit, quam infantes et foeminas, nullamque prope aliam rem, quam Venerem et Amorem, in deliciis habuit. Saepius uxor infantes eius vel nudos fasciis in aere suspendit, vel ita collocavit, ut voluntati illius satisfaceret. Moribus fuit modestis et puris, atque vitam sapientissime egit. Mortuus est A. MDCLX.

DOMINIQUE ZAMBIRI, Bononiae A. MDLXXXI. natus, pictoriam didicit a Calvarto et Carachis. Multis fuit et inimicorum et fortunae vexationibus agitatus. Animum habuit modestum, humanum, politum, quieti otioque deditum, atque suae arti unice intentum. Inter picturas illius eminent S. Ieremias, Andreas, et Petrus in carcere. Obiit A. MDCXLI. In tabulis autem pura designatio, venusta expressio, et bonus color elucet.

JEAN LANFRANC, Parmae natus A. MDLXXXI. Annibaldi et Augustino, Carachis, operam dedit. Magis illius ingenium atque ars in grandioribus, quam in parvis tabulis excelluit. Latus et amplus campus esse debuit, in quo artificium suum ostenderet, suasque dotes explicaret. Inde quoque, quoniam colores eius illis, qui longius abessent, perpulchri videbantur, Lanfrancum dicebant aere adiutum suas tabulas pingere. Natura non tam ad amoena, ad mollia, ad iucunda, quam ad robustiora, ut ita dicamus, et fortiora exprimenda aptus fuit. E vita migravit Anno MDCXLVII.

JEAN-FRANÇOIS BARRIÈRE, dit le GUERCHIN, natus in ditione Bononiae A. MDXC. nullum sibi imitandum proposuit, multaque elaboravit, priusquam aliorum tabulas inspexit. Postea animum adplicuit ad Caravagii picturas, multumque profectioni aetate suavitatis addidit huius, si
ita

ita dicere licet, feritati et austeritati. Maximam ei famam pepererunt S. Petronilla, ortus Aurorae; et Conversio S. Guilielmi. Vir fuit probus, liberalis, divitiisque suis ad sustentandos pauperes utens. Mortuus est Anno MDCLXVI.

PIERRE-FRANÇOIS MOLA, natus A. MDCXXI. Josephino et Albano magistris usus est. Multum studii in aptis, bonis, et fortissimis coloribus adhibendis posuit, illiusque tabulae splendidissimae sunt in hoc genere, licet perpaucae. Obiit A. MDCLXVI.

BARTHELEME MANFREDE, Mantuanus, felici imitatione Michaellem Angelum expressit. Vividae illius sunt tabulae, multoque labore et cura confectae. Nihil ex suo ingenio protulit, sed alios semper, licet magna cum arte, imitatus est. Ingenium minoribus imaginibus affixit. Diem suum obiit medio Sec. XVII.

Atque haec de Tomo hoc dicere habuimus. Optamus vehementer, ut operis doctissimi utilissimique continuatione, eadem diligentia curetur. Erit hoc bonarum artium intelligentibus gratum munus, a nobis etiam, quamprimum ad nos venerit, posteritati commendandum.

MARMORA TAURINENSIA, DISSERTATIONIBUS et Notis illustrata. PARS ALTERA, cui addita est Appendix Inscriptionum, quae perierunt, et quarum memoria ab uno nobis Pingonio servata.

Augustae Taurinorum, ex Typograph. regia, 1747.

4. mai. plagg. 18.

Et si neque nova multa, neque inedita aut recondita, in hoc opere proponuntur, nolimus tamen ideo illius mentionem praeterire, quoniam iam in hisce Actis nostris Anno MDCCLI. *mens. Mart. p. 115.* priorem partem indicavimus. Bene quidem fecerunt Auctores huius libri, quos *Antonium Riventellam, et Io. Paulum Ricolvi,*

Riccoli, Societati Iesu adscriptos, esse, ex dedicatione apparet, quod, quas in priori parte iure reprehendimus, fastidiosas in mythologiam excursions, cumulatam sine necessitate veterum scriptorum auctoritates, et operosas rerum, iam in vulgus notarum, expositiones omiserint: sed vellemus, hinc etiam plura abessent, hodiernis in editionibus marmorum plane supervacua. Eratne, quaesumus, operae pretium, imaginem occasionis pag. 4. tot Phaedri, Possidippi, Ausonii, Himerii Sophistae, locis stipatis, graecorumque interpretatione, nescimus qua de causa, addita semper, illustrare. Si Auctores Angeli Politiani *Miscellanea* — evolvant, videbunt, quam facile omni hac sua opera supersedere potuissent. Quid opus fuit, de Chirone ac Centauris, pag. 11. seq. tres paginas implere? in Iovis Ammonis et Cornu copiae explicatione tam disertos esse, pag. 15. veterumque poetarum fabulas recognoscere? pag. 35. vera et propria legionum nomina enarrare? pag. 45. et pag. 95. quid sit Quaestor? quid Duumviri? exponere? pag. 53. tot verba de Exarcho facere? pag. 104. de Circitore. Res quam hodie incognitas! *Primum marmor*, ex Maffei Verona Illustrata repetitum, sistit virum senio-rem, Iovem Editores arbitrantur, barbaturum, feminum, hastam tenentem, et lapide quadrato, cui inscriptum: DIADUMENI, sedentem. Duae adsunt feminae: altera, pube tenuis nuda, dextra laevum Iovis humerum tangit, sinistra quid habeat lapis detritus scire prohibet; altera, peplo talari induta, sinistra hastam, seu sceptrum potius, tenet, dextra pallium sustentat. Nobis, cum primum hoc marmor adspiceremus, obversatus est animo Diadumenus, Caesar, filius Macrini Augusti, a naturali, quo insignitus, diademate; nomen adeptus, vid. *Lampri-dius* in vita c. 4. ibique interpretes. Verum tota in tabula nihil occurrit, quod huic congruat. Editoribus nomen hoc artificis videtur, ut famae et gloriae suae confuleret, insculptam. Neque tamen aliud quid sibi de hoc constare fatentur, neque nobis hoc nomen unquam occur-

occurrit. Laetne forsitan sub his verbis *Δία* et *μῆτις*? Verum non lubet hariolari: acutiores iudicent. *Alter* tabula, ab eodem Maffeo iam edita, exhibet Occasionem, sub imagine iuvenis nudi, laeva manu bilances tenentis, alteraque earum indice dextrae prementis, magnas habentis in humeris alas, exiguas in pedibus, magis currenti quam volanti similis. Scrupulum iniicere videntur Viris Cl. alati humeri; sed tenendum est, non semper tam religiosos pictores poetasque fuisse, quin aliquid vel adderent; vel omitterent. Phaedrus occasionem calvam, alique fronte capillatam dicunt, in hac tamen tabula totum caput capillatum conspicimus. Non scrupulosius haec semper inquirenda. In *tertio* maxiore apparet Centaurus, cuius dorso tenellus puerulus insidet, et mulier, dextrorsum adstans, quae Editoribus Thetis videtur, Achillem suum Chironi tradens, atque suo nepotem commendans. *Quarta* tabula habet Iovis Ammonis caput, cum Cornu copiae et calatho e vimine contexto, atque ex dextro arietino cornu dependenti. Inde nata Nostris occasio, latius in mythologicos campos exspatiandi. In marmore *quinto* sacrificium conspicimus. Sacerdos in veste pura adstat, capite non, ut mos fuit alias, velato, sed capillis tantummodo fasciola aliqua colligatis. Sinistra manu in patella tenet fruges, favum, mala, et avenam, ut cuius tabulam inspicienti patebit; non, ut Editores putant, ea, quae molae salsae vocabulo nota sunt. Dextra urcesolum habet, atque aqua frigida victimam explorare videtur. Quamquam, si paullo curiosius rem consideremus, victimam iam mastratam, iamque pellem ei detractam esse, verisimile est. Adstat alius quoque, pelle amictus, et victimam posterioribus pedibus super aram tenens. Nostris arbitratur, vel Herculem, sacris Cereris initiatum, vel Evandrum et Herculem simul sacrificantes, exprimi. Reliqua marmora vel temporis incuria detrita et fracta, vel incerti sunt argumenti. Quare non est operae pretium de his aliquid dicere. Veniamus igitur ad lapides inscriptos,

quorum pauci sunt alicuius momenti. Memoria Quinti Glitii, Publii filii, ex tribu Stellatina, cognomine Agricolae, viri sub Imperatoribus, Vespasiano, Nerva, et Traiano, cum civilibus, tum militaribus negotiis clarissimi, sex marmoribus consecrata est, a Pingonio, Grutero, Guichenonio, Muratorio editis, et nunc in hoc opere repetitis. Atque sine his lapidibus nomen Glitii omnino periisset, cum nullus eius aetatis scriptor mentionem illius faciat. Qua occasione Editores Glitii nomina, munera, res gestas, dona militaria, et honores illi habitos commemorant. Coniiciunt quoque, Glitium aliquem Auctorem fuisse legis Gliciae, *Digest. lib. 5. tit. 11. de inoffic. l. 4. non est enim consentiendum*: quam licet alii ad Marcum Gliciam, qui A. DIV. V. C. Praetor fuisse traditur, referant, non tamen ea lex tam antiqua Nostris videtur; et tum, si Glicia auctor fuisset, Glitiana potius appellanda, quam Glitia. Neque tamen haec efficiunt, quin in inscriptione illa *Falciam* esse legendum cum viris doctis credamus. *vid. Wieling. Jurispr. resit. I. pag. 76. conf. Bynkershoek Obs. II, 12.* Addunt Nostris, non mirandum esse, Glicii nomen, qui Consul in marmoribus appelletur, in nullis Fastis Consularibus occurrere. Multos in medium proferri posse Consules, quos in Fastis publicis frustra quaesiveris. Fuisse enim triplex Consulium genus, Ordinariorum, Suffectorum, et Honorariorum: hoc institutum, amissa libertate, in Rempublicam inveltum, et Caesarem primum illius auctorem fuisse: huius exemplum reliquos Imperatores secutos, cum omnem Imperii potestatem sibi arrogassent, et aliquam tamen Reipublicae speciem servare voluissent, quos optarent collegas sibi in Consulatu assumisse, et, ut amicis gratificarentur, plures interdum eodem anno Consules honoris causa designasse. Ita in Fastis Consularibus nomen Imperatoris, aut eorum Consulium scriptum fuisse, qui Consulatum Kalendis Januariis inivissent, aliorum vero, qui per aliquem anni mensem, tanquam Vicarii Imperatoris, Consulari honore frui, nullam fuisse habitam

habitam rationem. Traianum praecipue, sub quo hic Glitius vixerit, hoc usurpasse. Sic Plinium Consulem fuisse mense Septembri A. DCCCLIII. V. C. Plutarchum etiam, teste Suefonio, semel, et Silium Italicum ter Consulatum gessisse: horum tamen nomina frustra in Fastis quaeri. Haec magis, ut de ratione, qua versentur Editores in explicandis marmoribus, constaret lectoribus, quam quod ignota haec esse putaremus, excerpimus. Pag. 64. exhibetur inscriptio, iam a Grutero allata, pueruli immatura morte rapti funus et memoriam continens. In summa saxi parte apparet puerilis Hermes, gallus gallinaceus, Mercurii caduceum in ore habens, et aries. Dubitanter de hisce Viri Cl. pronuntiant, atque se nosse quidem fatentur, gallo Ianuarium menssem ab antiquis indicatum, et ab ariete veris et anni astronomici initium dudum fuisse computatum; neque tamen asserere, neque negare audent, haec in hoc marmore tempestatis, qua natus, quave mortuus iste puer, aut aetatis adhuc tenerae, qua exstinctus, symbola esse. Illustratur obiter diligentia et cura veterum in annis, diebus, mensibusque vitae notandis, quos defuncti peregissent. Praecipue hoc a parentibus in puerorum titulis acutatum, ut maiorem in legentibus commiserationem excitarent, solatiumque aliquod ab hac recordatione repeterent. Frequentius inde in lapidibus adnotari, quam diuturna fuerit mortui vita, si de pueris, quam si de adultis aut senibus agatur. Esse quidem, qui hanc annorum, mensium, dierum: et horarum enumerationem in tumulis, ab Epicureis, beatitudinem in vita penitentibus, praesertim usurpatam dicant; sed ad hoc probandum non sufficere unam inscriptionem a Reinesio adductam, in qua de Martino Valente, Epicureo Philosopho, quot annos et horas vixerit, notetur. Idem ab aliis quamplurimis, atque etiam ipsis Christianis factum, ex Fabretto constare. Nam in alia apud hunc inscriptione, cum horarum numerus incertus esset, addi verba: *plus minus*, in alia: *horae semissis*, in alia, *scrupuli sex horae*,

horas, legi. Hanc vero tam diligentem enumerationem et ab ethnica superstitione potuisse proficisci, et a benevolentia humanis animis a natura indita, atque ideo in Christianorum sepulchris adhibitam. Vtrisque astrorum observationem in natalis momento, occasionem praebuisse horas diesque notandi et numerandi. Ethnicos fortasse etiam religione ad puerorum annos accurate notandos adduci potuisse. Litasse hos saepissime defunctorum manibus, adeoque fieri potuisse, ut sua singulae aetates haberent sacrificia, sicut apud inferos variam habuissent stationem. Puerorum enim animabus separatam ab adultorum umbris locum tribuere Homerum et Virgilium. Si itaque puerorum Manes peculiari sacrificio fuissent piandi, notandos quoque fuisse annos, quos vixerint, ut aetas illorum cognosceretur. Profertur hoc loco inscriptio, etsi iam ab aliis allata, ob peculiarem et aenigmaticum numerandorum annorum modum, memorabilis:

*Quot meae in stellis Delphin, quot Pegasi ales,
Tot meae natales fata dedere mihi.*

Haec Nostri ita interpretantur: Vixi tot annos, quot habent una simul stellae Delphini et Pegasi constellationes, nimirum annos XXVI. quae summa constat ex stellis Delphini IX. et Pegasi XVII. Pag. 86. haec legitur inscriptio:

— — — *Ahalae Augustali*

Decreto Decurionum ob Merita Et Munificentiam

Eius Honore Contentus Impensam Remisit.

Ad quae Editores haec adnotant: Haec Augustali Ahalae, optime de Colonia merito, et in Colonos munificentissimo, statuum aut aliud monumentum decrevere Decuriones. At ille honorem decretum sibi acceptum esse fassus est, pecunia vero sua, non publica, fieri voluit. Ita accipienda haec formula, non ut a nonnullis explicatur, *honore oblato gavisus*, illum tamen recusavit, volens publicis sumptibus parcere. Variis in Gruterianis inscriptionibus id occurrit: in omnibus, ni fallimur, privatis de personis agitur, quibus aut Colonia, aut Municipium, aut aliquod, aut

at plura simul Collegia, ob merita in Rempublicam, statuam aut alium honorem decrevere. Duo itaque distinguenda sunt: *Honor publicus* a Magistratu decretus, et *pecunia ab aerario publico* in id erogata. *Honor* accipiebatur, *pecunia* restituebatur. Itaque si decreta sunt isti Ahae statua in loco publico ponenda, ille tantum honorem non detrectavit, at opus fieri pecunia sua voluit. Nec enim decorum fuisset, nec permissum, si quispiam sua auctoritate, suoque sumtu, sibi publico in loco statuam posuisset. At vero laudabile et pulchrum erat, quoties simulacrum publica auctoritate decretum, privato sumtu illius poneretur, cui honos fieret, seu impendium in id factum remitteretur, seu redderetur aerario. Ita penes Gruterum legitur: *Honore contentus impensa sua posuit.* E. Pag. 97. hanc inscriptionem afferamus:

*Vivens Pecit Lucius Antistius Sibi Et Artificio
Chryseidi Coniugi Carissimae Et Septicio
Adutori Papati Optimo.*

Papa est educator Nostri, nullum qui hoc verbo gradum sanguinis, sed solum nutritio patris officium designari existimant. Similem alumnorum in nutritores pietatem Gruterianae quaedam inscriptiones testantur. Pag. 105. Editores inscriptionem, Augustae Praetoriae inventam, sed in omnibus syllogis depravatam, proferunt:

IOVI IUNONI MINER
ANTONIA M. L. IQ
APHRODISIA SCIP
HOS II VENEREM
SPECVLVM DO
NUM DEDIT.

Id est: *Iovi Iunoni Minervae Antonia Marci Liberta Ibo
Aphrodisia Sciphos Duas Venerem (Veneri) Speculum Do
num Dedit.* Quod ad reliqua marmora attinet, nihil ea memorabile, novum, aut quod huc transferri mereatur, continent. Pinguonianas inscriptiones Viri Cl. appendicis loco addiderunt, a mendis, quibus scatuverunt, purgatas,

tas, brevibusque animadversionibus illustratas. Communicabimus cum Lectoribus nostris unam, marmore pelucido et Cupidinibus atque Venere ornato, insculptam:

HOSPES TE QUID AVORTIS

ADVORTITO

EN ADELPHI FVERE CYPIDINES

CRESCĒBANT. FLAMMIS OMNIA DEVASTAE.

M IN MATREM DVM ET SAEVIVNT S.

VENERIS. AMORVMQVE HEIC FACTA INTERNECIO

HEIC EXTINGTAE FACES. TRIBVSQ. POS. TVMVLVS

AT PRO AMORIEVS. INNATAE HEIC AMICITIAE

QVAS MATER ALIT CASTIMONIA

Ô VOSVRAM OPTVMAM

BENE VTITOR. HOSPE. VIVITO. ET VALETO.

Nescimus, cur Editores hanc inscriptionem *innumeris mendis scaterere* existiment. Nos quidem, quoad verba, omnia intelligimus, si pro VOSVRAM legatur VORSVRAM, quod barbarus scriptor pro *permutatione* forte posuit. Rem ipsam nemo facile explicaverit. Alias haec ipsa inscriptio Nostris spuria, nobis certe sequius aevum redolere videtur.

BENIAM. CHRISTOPH. GRASSHOFII, COM. Palatini Caes. et Syndici Muhlhusani, Commentatio de Originibus atque Antiquitatibus S. R. I. Liberae Civitatis Muhlhusae Thuringorum, monumentis adhuc ineditis illustrata.

Lipshae et Gorlicii; sumtibus Marchianis. $\frac{1}{2}$ Alph.
in 4to.

Versati iam diu sunt in hoc argumento Viri docti celeberrimique, quos laudat *Burchardus Gotthelf Struvius* in *Bibliotheca Saxon.* P. III. Sect. I. §. 48. Spicilegium tamen post messum Consult. Auctori reliquerunt; igitur indulta amplissimi Senatus, e Scriptoribus rei gestae aqua-

aequalibus aetate, maximam vero partem e diplomatibus ac documentis tabularii civitatis publici, super his originibus commentari instituit. Chartas eas, quae in appendixem ipse reiecit, nemo hucusque dedit formis publicis descriptas, si pauca Imperatorum diplomata excipias, e quorum numero est illud Cuonradi II. A. MCXXXIX. datum, quod tamen et in Rudolphi *Gotha diplomatica*, et in Felleri *Trimestribus*, mendosum legitur. Omnia strictim exposuit Auctor; neque tamen quae sunt aevi recentioris attigit. Caput primum de antiquissimo urbis vicinaeque regionis statu inscriptum est. Suevi, Cheruscorum ab Hercinia silva finitimi, Caesaris aevo Muhlhusanum tenue tractum (*de bell. Gall. VI, 10.*), Hermunduri, Suevorum pars, Thuringiae partem infederunt, certantes cum Catts de *Salinis*, teste Tacito *Annal. XIII, 57.* quae adhuc sunt Alleendorfi ad Werram celebres. Commercia ipsi exercuerunt cum Romanis. Hinc in Thuringis ac ipso Muhlhusano agro subinde numi eruuntur Romani. Paruerunt Thuringi, quorum prima fit mentio apud Vegetium in *Mulomedicina*, regibus suis. Origines tamen Muhlhusae iacent abstrusae in occulto. Saeculo VI. regnum Thuringiae fuit a Francis Saxonibusque, illos sustentantibus, eversum, ac regio recens occupata a Francis Saxonibusque bipartita in septentrionalem et australem, Onestro determinatam. Illam Saxones, hanc Franci, nacti sunt. In agro Runiberg, ad Weissenheim, Franci Thuringos prostraverunt. Superest ibi villa *Runstedt*. Praelio victi Thuringi Onestrum traicere tentarunt, ubi locus restat *Strausfurt*, i. e. vadum pugnae vel pugnantium. Ad Scheidingae obsidionem simul accesserunt Saxones. Pagum Helmingowe Franci ceperunt. Pars Thuringiae, quae Francis cessit, solita fuit simpliciter dici *Thuringia*; reliqua pars saepius nomine *Saxoniae* fuit simul comprehensa. Thuringiae australis pars fuit Muhlhusa, teste Ebirhardo in *Summariis traditionum Fuldensum*, cap. 2. Vicini fuere pagi *Eichsfelden*, *Westerpow*,
et

et *Natergow*. Postremus horum dicitur ita a rivo *Notter*. Quis temporibus Carolingorum status, quae ratio Muhlhusae fuerit, non liquet. Caput secundum, quo status civitatis per Saecula proxima ad finem XII. edisseritur, exhibet planiora et illustriora. Kemintas fuisse aedes lapideas, quas in primis inhabitarent nobiles, et granaria, servandis frugibus aliisque ad tuendam vitam necessariis apta, Auctor Cl. existimat. Paledae tamen in *caminata lignea* Eckehardum a Northemensibus ac Katlenburgenfibus Comitibus occisum fuisse, vetus Ducum Brunsvicensium Chronicon tradit apud Maderum et Leibnitium. Omisit Auctor meminisse diplomatis, quo ad annum DCCCCLXXIII. Otto II. Theophaniae suae tradidit inter alias civitates, *Mulenhufan in regione Turingia*. Legitur id in G. G. Leibnitii *Script. Brunsvic.* Tom. II. pag. 375. Bellum, ab Henrico IV. illatum Thuringiae, ob decimas Archiepiscopo Moguntino dandas, edisseritur ab Auctore satis luculenter. De castro et coenobio Volckenrode intextuntur haud tralatitia. Henricus Leo. A. MCLXXX. Muhlhusam incendio fere delevit. Unde monimenta, Saeculo XIII. antiquiora, intra urbem exstant rariora. Imperatores Muhlhusae habere praefectos suos, qui ius dicerent Saeculis X. XI. XII. si Nostro credimus. Capite tertio ipse de statu Muhlhusae, ab anno MCLXXX. usque ad annum MD. continuato, disserit. Sectio prima exponit de territorio civitatis, intra quod Clericis ac monasteriis haud licuit acquirere bona quae immobilia dicuntur. In urbe erat castrum regium, *dis Burg*, et in eo curiae variae Ganerbiorum Saeculo XIII. Villae urbis sunt vel fuerunt: *Ammera, Bolstedt, Dachreda, Doerna, Enmelhausen, Eigenrida, Felhta, German, Graba, Hoengeda, Hollmbach, Horfchmar, Kayfershaga, Lengefeld, Pfaffenroda, Reifern, Saifeld, Sampach, Sollstedt, Windeberg*. Excisae sunt, vel desolatae, Bercklee, Beigenroda, Dangst, ff, Dirnroda, Elcheroda, Ebelroda, Tutenroda, Nuzigeroda, Forst, Wyda, Breitsholz, Poppenrode, Tutenfoda, Wifa, Weidensehe. Sectione secunda

cunda tractatur de statu civitatis ecclesiastico, de templis eiusdem, monasteriis et xenodochiis, nec non de fraternitatibus ecclesiasticis et scholis. Ordo Equitum Teutonorum ibi ius aperiendarum scholarum a Ludovico Imperatore A. MCCCXXXIX. impetravit. At cives privilegium simile a Carolo IV. A. MCCCXLIX. obtinuerunt, quod confirmatum A. MCCCLII. Sectione tertia exponitur de iuribus, quibus Imperatores in Muhlhusam hoc aevo usi sunt, nec non de translatione quorundam horum iurium in civitatem. Fridericus, an primus, an secundus? in eam transfudit ius numi cudendi, ac telonii. Scultetus Imperatoris erat princeps Senatus membrum, iam Saeculo XIII. ipsoque invito civitatem nemini dare licebat. Nullae eius fuerunt partes in reliquorum civitatis iurium administratione. Census imperiales collegisse videtur officialis, dictus *des Reichs Hovemann*, rei oeconomicae intentus. Privilegium de non evocando Rudolphus I. civitati impertit A. MCCXC. d. 16. Apr. Erfurti, ab aliis Imperatoribus postea corroboratum. Paulo ante Rudolphum duo erant in Thuringiae regionibus iudicia provincialia. Vnum erat tribunal Landgravii, causas controversasque civiles tractans; alterum vero conservatorum pacis provincialium, versans in defensione pacis publicae, minime vero in discussione controversiarum privatarum. Casus denegatae iustitiae a privilegio illo de non evocando erat exceptus, et ad Landgravium Thuringiae, qua Comitum Palatinum Caesaris per Thuringiam, remissus. De iudicio, Verneding, Westfalico, uno et altero, causas criminales tractante, et Muhlhusanos iure quodam suo evocante, lectu digna adiecit Auctor. Vindicat Aeneam Sylvium, qui id vocavit *vetitum*. Iudices ecclesiastici iam Saeculo XIII. cognitionem causarum civilium ad se trahere studuerunt, praetextentes iustitiae vel protractionem, vel denegationem, innixi ea, quam Innocentius III. confirmavit, consuetudine ecclesiastica, auctoritate Cap. X. et XI. D. de *for.*

P p p

compet.

compet. Ei vero consuetudini strenue refragati sunt Muhlhusani. Ludovicus Bavarus, Imperator, Muhlhusam pro dote Mechtildis, filiae, quam nuptui dederat Friderico Severo, Misniae Marchioni, huic oppignoravit. Eapropter bannum imperii urbs incurrit, quod oneris huius erat impatiens, neque eo liberata est, nisi postquam quinque millia marcarum argenti puri exsolvisset Imperatori A. MCCCXXXII. Philippus Suevus, a nonnullis Imperii proceribus, in Regem Muhlhusae electus, Hermanno, Thuringiae Landgravio, feudi titulo Muhlhusam, Northusam, Salefeldam, castrumque Ranis, concessit. Hermannus deinde arripuit Ottonis partes, ac dentio possessiones illas habuit confirmatas. Ipse varius erat, modoque hunc, modo illum iuvabat. Quam ob causam videtur illa Muhlhusae alienatio, vel effectui non esse data, vel perbrevis fuisse temporis. Nisi tamen stirps Landgraviorum in Henrico Raspone fuisset extincta, ac de Thuringia erescunda paullo post conflata fuisset funesta dissensio, Muhlhusam sibi Landgravii vindicare studuissent. At inter dissidia Conradus IV. A. MCCLI. civitati privilegium concessit, quo ipse, se civitatem nunquam alienaturum, promisit. Carolus IV. denno, ut Gunthero, Comiti Schwarzburgico sumtus electionis et belli restitueret, pignoris vinculo obligavit Gelnhusam, Northusam, Goslariam, una cum annuis Muhlhusae proventus, quos Rex sibi adhuc deberi putabat. Guntherus Gelnhusa potitus est non multo post. Reliquae urbes obnitebantur. Ludovicus Bavarus certe A. MCCCXXXVII. munus Sculteti, iudicium, omnesque regios proventus Muhlhusae, iam titulo oneroso Muhlhusanis cesserat. Progreditur Auctor ad Sectionem quartam, qua de Magistratibus, nec non de sigillis civitatis exposuit. Fridericus I. civitates Germaniae regias, ad formam civitatum Longobardicarum, regi per senatum iussit, seu per collegium, quod dicebatur *consulatus*. Senatores vocabantur Proconsules. Rudolphus I. A. MCCLIV. me-

morat

morat *Scultetos, Scalinos, et universos cives de Muhlhusen;*
 Adolfus A. MCCXC. *Consules et universos cives.* Varia-
 runt posthaec magistratum nomina. Sigillum maius et
 minus curate describitur. Occurrit etiam ad A. MCCIV.
 contrafigillum. Sectio quinta inscripta est de civibus ac
 incolis Muhlhusanis, eorum iure et obligatione. Extra-
 nei, qui civium numero adscribi cupiebant, debebant esse
 ingenuis natalibus orti, liberi, nullique iure clientelari
 obnoxii, nec officiales, qui administrationis suae rationem
 nondum reddidissent. Homines enim proprii a dominis
 poterant vindicari intra annum. Modus civitatis tribuen-
 dae sat memorabilis est. Saeculo XII opificibus *statuta*
 fuerunt praescripta. Urbs foederi Hanseatico fuit innexa
 adhuc A. MCCCCXXV. Accusatus Muhlhusae homicidii,
 innocentiam suam certamine singulari, seu ordalio, demon-
 strare tenebatur. Nemini cives Muhlhusanos pro debito
 Imperii pignorare licuit. Licuit civibus bona, quae ab
 Imperio ex feudi lege possidebantur, comparare. Ne-
 mini, nisi civi, licuit bona, iurisdictioni civitatis subiecta,
 emere. Nec alius pro alio potuit pignorari. Adstricti
 fuerunt cives ad exactiones et vigiliis ferendas. De bo-
 nis coeperunt A. MCCCXVI. exactiones dari. Variarunt
 tempora subsecuta. Ratio monetae fuit inconstans. Mar-
 ca Saeculo XIII. aequavit 16. semuncias, si esset puri ar-
 genti. Marca argenti et penningorum tunc fuit aequalis.
 Postea marca decrevit ad semuncias 15, 14½, ac tandem
 ad 8. thaleros *spec.* seu 16. florenos Imperii. Marcae
 pendebantur ad bilancem, haud percussae in formam nu-
 miorum. Differebant marca lothoniata, (*löthige,*) et com-
 munis. Illa 12. semuncias, haec 8. circiter pretio aequa-
 vit. *Marca argenti usualis* Saeculo XIII. aequavit 28. soli-
 dos seu Schillingos. Saeculo XIV. marca equiparavit
 30 solidos. *Talentum, libra, Pfund,* par fuit tunc 20.
 solidis denariorum Muhlhusensium. Solidus aequalis fuit

P p p p 2

pretio

pretio 12. denariis seu penningis. Duidium denarii vocabatur *ein Scherff, Helbling, Heller*. Saeculo XIV. licuit $8\frac{1}{2}$. centenarii pro annua usura promittere et capere. Vigiliarum officium spectat ad sequendum militiam eductam, et ad excubias agendas. Hi debebant sibi A. MCCCXCI. alimenta necessaria sumtu proprio parare. Equites armati et hastati fuerunt dicti *Gleuener, a Glef*, hasta. Emigraturi debuerunt aere alieno se liberare, et ex Senatusconsulto Anni MCCCXCVII. tres singularum marcarum solidos relinquere. Saeculo XIV. iam Iudaeos toleravit Muhlhusa, in quos plenam Senatus exercuit iurisdictionem, nec concessit aliis facultatem in Iudaeos suos, vel bona eorum, consulendi, vel de iis statuendi. Carolus IV. prius dissentiens, ipse sic decrevit. Sectio sexta inscripta est de foederibus, a civitate ad tuendam pacem publicam initis. *Diffidationes* olim mutuae invaluerant. Litteras duas *diffidatorias* exhibuit Auctor, adiungens, A. MCCLV. civitates Rhenanas pro pace publica servanda iniisse foedus, cuius pars fuerit Muhlhusa. Ortum fuit eadem aetate *iudicium pacis in Thuringia*. Id descripsit Auctor, per 12. pacis terrae Thuringiae conservatores expediri solitum. Descripsit praeterea eorum sigillum. Medio Saeculo XIV. imminutum fuit illud iudicium, et Carolus IV. foedus Westphalicum promovit, cui Muhlhusani A. MCCCXXXIV. sese addixerunt. Tacemus foedera Muhlhusanorum minus famosa. Sectio septima exponit de iure statuario, quo civitas usa est. Primum Saeculo XIII. fuit perscriptum, siquidem in eo fit mentio iudicii duellici, et probationis per ferrum candens. *Statuta* simul latine et vernacule eodem tempore sunt scripta. Reliqua spectant ad Saeculum XIV. et tempora propiora. Sectio octava offert legentibus analecta quaedam ad Sectiones superiores, et praeterea res alias memoratu dignas. Dissertitur inibi de urbis speculis, *Warten*, de cuius

plenius ostenditur, (*l'Antiquité expliquée*.) eoque tabularum compendio, quibus tabulis explicationem concinnam, Latinis partim litteris, partim Theoticis, addebat Vir doctus Argentinae, *Schæsius*, non levein apud antiquitatis Graecae et Romanae studiosos gratiam consecutus est. Pari autem ille consilio ante annos quinque, ad *Antiquitates Iudaicas*, imaginum beneficio in hominum memoriam revocandas, animum convertit. Rursus hic opus egregiae diligentiae utilitatisque, *Theſaurum* videlicet *Antiquitatum Iudaicarum*, quem Venetijs in lucem exposuit *Ugolinus* Vir Cl. quod brevius commodiusque redderet, sibi proposuit. Nactus est adiutores, vel moderatores potius dixeris operae collocandae, duumviros clarissimos; alterum, *Ioh. Salom. Semlerum*, Theol. D. et in Academia Fridericiana Halensi Prof. Ordin. omni litterarum meliorum in genere exercitissimum; alterum, *Isch. Simonis*, Hist. S. et Antiquit. Prof. in Gymnasio eiusdem urbis Reformato, doctissimum inprimis rerum et dialectorum Orientalium interpretem. His curam suppeditantibus, factum est, ut anno LVI. et LVII. duobus fasciculis, priores decem plagulae, (per partes enim publicandum erat opus,) eisque adiunctae Tabulae XI. publicarentur. In his *Libri I. de Gentis Iudaicae Origine et Sedibus* initia leguntur. *Capite* quidem *Primo* de Origine et variis nominibus gentis disputatur; *Capite Secundo* de vario terrae Iud. ambitu, et usitatis nominibus; *Tertio* de eiusdem terrae finibus et varia divisione; *Quarto* de maribus, fluviis, fontibus, paludibus, montibus, ad eam pertinentibus. *Secitio II.* de terrae Iud. metropoli, Hierosolymis, differit; cuius primum varia nomina, tum situs in genere; postea muri urbis, portae et turre; denique ambitus, praecipuae partes, aedificia et memorabilia, curiose exponuntur; neque tamen postrema haec tractatio plagulis istis absolvitur. Ac ne quis putet, Ugoliniana duntaxat hic excerpta fuisse, sciant Lectores, longe plurima

plurima accessisse ex doctrinae duumvirorum nostrorum copia, prudenterque ab iis instituta optimorum scriptorum lectione. Quod cum ipse capitum contextus, tum praesertim subiectae illi annotationes, docent. Hae certe non solum illustrationis gratia, multa adferunt praeclare observata, sed etiam in percensendis scriptorum sententiis, imo iudicandis, versantur, lapsusque eorum notant. Ubi nec Ugolinianus Thesaurus omnis labis expertus deprehenditur; v. c. cum pag. 6. nota **) monetur, Clar. *Ugolinum*, nudum apographum tabulae *Relandinae* Palaestinam exhibentis dedisse, servatis adeo, si qua illic minus recte caelata fuerunt, quae hic ex recentiorum commentariorum usu emendata sunt; pag. vero 35. not. qq) docetur, pro *Neblosa* apud *Ugolinum* *Nebulosa* legendum esse. Oratione autem usi sunt doctissimi Viri suaviter decurrente et perspicua, cum in Latino exemplo harum *Antiquitatum*, quod in manibus habemus, tum in Theotisco; nam utraque lingua procurata est operis editio, ut plurimum usui inferviret. Tabulas autem figurarum, decem istis plagulis declarandis, has adiecit Lichtenstegerus, satis nitidas et accuratas. *Prima* delineationem Palaestinae sistit; *Secunda* vetustam terrae Canaan. faciem, antequam ab Israelitis occuparetur; *Tertia* partim conspectum terrae Iud. ex mente *Relandi*, ad illustrandos libros apocryphos et Nov. Test. partim montem Carmel, cum memorabilibus in et prope eum locis; *Quarta* montem Thabor, Libanum atque Anti-Libanum; *Quinta* montem Oliveti, cum designatione nobiliorum earum in regione locorum, dein sepulchrum Rachelis; *Sexta* sepulchrum Absolonis; *Septima* monumentum Zachariae; *Oitava* cisternam Salomonis, prope Hierosolymas extructam, Hierosolymarum item delineationem Havercampianam; *Nona* amplio rem eiusdem urbis descriptionem; *Decima* Hierosolymae hodiernae accuratam imaginem, ex relatione *Pocockii*; *Undecima* denique ichnographiam, seu vestigium Regiac

Regiae Saltus, Libani, a Salomone aedificatae. Erravit quidem in nonnullis operarum manus; verum illa corrigi sub calcem perfecti operis poterunt. Huius autem progressus cum avide expectarem, repente illud, quasi fulmine ictum, constitit, nec adhuc, post biennii moram, ultra decem illas, quas diximus, plagulas, productum est. Obiecti impedimenti causas nescimus: divinare quidem non difficulter licuerit; sed cum tristiores sint, et studii Iudaicarum Antiquitatum sortem iniquam arguant, tacebimus. Tolle potius illas, quam fieri potest citissime, optamus, darique adeo duumviris eruditissimis, qui hanc telam inchoarunt, locum explicandae utiliter doctrinae: cum satis profecto constet, multas superesse inter nos de antiquis Hebraeorum moribus opiniones, delineationes etiam in vulgaribus libris multas, quae a veritate longius distent.

NOVA ACTA ERUDITORUM,

publicata Lipsiae

Calendis Decembris Anno MDCCLIX.

*ANTHOLOGIA VETERUM LATINORUM
Epigrammatum et Poematum. Sive Catalecta Poetarum
Latinorum in VI. Libros digesta, ex marmoribus
et monumentis Inscriptionum vetustis et Codicibus MSS.
eruta, primum a IOSEPHO SCALIGERO, PETRO
PITHOEO, FRID. LINDENBROGIO, THEOD.
LANSONIO ALMELOVEENIO, aliisque colligi incepta,
nunc autem ingenti ineditorum accessione locupletata,
concinniore in ordinem disposita, et nonnullis Viro-
rum doctorum notis excerptis illustrata, cura PETRI
BURMANNI SECUNDI, qui perpetuas adnota-
tiones adiecit. TOM. I.*

Amstelædami, ex offic. Schouteniana, 1759. Alph. 4.
plag. 8. 4. mai.

Quae folis Musis Graecis concessa videbatur felicitas,
ut Epigrammatum et Catalectorum veterum Antho-
logiam, in iustum corpus redactam, certasque in
classes et capita digestam, haberent, eam Latinis quoque
contigisse, opera *Petri Burmanni*, Viri docti, plurimarum-
que virtutum magni sui Patruum aemuli, maximopere laeta-
mur. Nam, cum antiquitatis qualescunque reliquiae iu-
cundae nobis atque acceptae et sunt, et esse debent, tum

Qqqq

Vir

Vir Cl. munus suum, iam per se gratum futurum, copioso et docto addito Commentario, multo ornatus et iucundius reddidit; reddidisset vero iucundissimum, si, quas humanitas et modestia iis praesertim imponunt, qui eas literas, quae ab humanitate nomen natae, profitentur, legibus obtemperasset. Nos quidem tria capita nostrae recensionis faciemus: quorum primo, quae *Burmannus* de fati et editionibus Latinorum Epigrammatum in praefatione disputat, repetemus breviter; altero, quibus opibus auxiliisque instructus, et quomodo in edenda hac Anthologia versatus sit, declarabimus; tertio de animadversionibus ita dicemus, ut neque levis aut tralatitia nostra opera, neque ex lividiore erga Batavos animo profecta esse V. Cl. videatur.

Primus inter Italos Cyriacus Anconitanus Inscriptiones et Epigrammata vetera, carminibus composita, summo quidem studio collegit, sed nunquam edidit. Eadem diligentia Nicolaus Perottus, Sipontinus Episcopus, et Ptolemaeus Flavius, conquisiverunt vetera Epigrammata: hic etiam eorum editionem promisit, sed non praestitit. Tandem Laurentius Abstemius, Maceratenfis, Duci Urbinati a Bibliotheca, aliquot Epigrammata, Pindaro Thebano adiuncta, Fani A. MDV, et MDXV. edidit. Evulgavit deinde Iacobus Mazochius, Romae, A. MDXXI. Epigrammata Antiquae Urbis, multa quae carmina sepulchralia et Epitaphia exhibent. Talia etiam, sed pauca, *ex vetustis lapidibus collecta Epigrammata*, e Mazochio sine dubio vel similibus operibus repetita, Ioh. Matthaeus Toscanus A. MDLXXVI. Tomo I. Illustr. Poetar. Itolor. subiunxit. Neque exiguum Epigrammatum multitudinem debemus Aldo Manutio, Ursato, Scardeonio, Onuphrio Panvinio, Tomasino, Octavio Rubeo, Malvasiae, Fabretto, Oliverio, Bianchino, Bertolo, Maffeo, et Muratorio, indefesso qui studio lapidum literatorum titulos collegerunt et ediderunt. Inter Hispanos ingenium operamque suam ad Inscriptiones vetustas et Epitaphia eruenda atque illustranda

franda contulerunt, Ambrosius Morales, Andreas Resendius, Ioh. Vasaes, Rudericus Carus, Antonius Augustinus, alii. Quorum laborem superasset procul dubio Emmanuel Martinus, Vir ingenii elegantia et doctrinae copia insignis, si, quas collegerat, suisque adnotationibus illustraverat, Inscriptiones edidisset. In Germania primi Bartholomaeus Amantius, et Petrus Apianus, sumtibus atque liberalitate Raymundi Fuggeri adiuti, Inscriptiones vetustas et plurima Epigrammata, Ingolstadii A. MDXXXIV, ediderunt. Quos etsi Ant. Augustinus supposititias, et a diversis auctoribus adulteratas Inscriptiones pro veris et genuinis lectoribus obtruisse censeat, venia tamen illis temporibus danda est, quibus antiquitatis studia nondum satis exulta fuerunt. Hos secutus Georgius Fabricius, Chemnicensis, Libro II. et III. Romae suae, primum Basileae A. MDL. impressae, et deinde A. MDLXXXVII. recusae, varia Antiquitatis monumenta, Inscriptiones sepulchrales, aliaque Epigrammata inseruit. Post Fabricium, Melanchthone, Camerario, et Ioh. Sturmio auctoribus, Laurentius Schradaeus, Halberstadiensis Saxo, in Libris IV. Monumentorum Italiae, Helmaestadii A. MDXCII. editis, volumen variarum Inscriptionum exhibuit, quas in itinere per Italiam facto collegerat. Cuius licet diligentia minime merita laude defraudanda, utilior tamen illa et iucundior fuisset, nisi antiqua et Romana novis atque Christianis ita miscuisset, ut vix periti harum litterarum altera ab alteris distinguere continuo possint. Eluxerunt deinde magna ingenia Thomae Reinesii, et Marquardi Guldii: quorum ille, aureo Syntagmate Inscriptionum, immortalitatem nominis consecutus est; hic in Italia non solum Inscriptiones ab aliis iam editas ad lapides ipsos diligenter examinavit, sed ingentem quoque ineditarum thesaurum congeffit. Plurima igitur pars huius Anthologiae ex horum, atque etiam Gruteri immortalis opere, hauriri potuit. Nunc ad illos venimus, qui Epitaphia et Epigrammata ediderunt, notisque suis illustrarunt. Ex Italia Ioh. Baptista

Ferretius, Vicetinus, A. MDCLXXII. *Musae Lapidarias*, seu antiquorum in marmoribus carmina, ex Grutero praecipue repetita, evulgavit, sed negligenter et vitiose, cuiusque notis historicis, nihil ad Epigrammata emendanda conferentibus, aequo animo lectores carere potuisse, Vir Cl. arbitratur. Huc etiam referendae Deliciae, seu Inscriptionum monumenta, a Nathane Chytraeo, Herbornae A. MDXCIV. et Coloniae A. MDCXV. a Franc. Sweertio in lucem emissae; in quibus tamen numerus recentiorum veteres longe superat. Paucula inseruit Ioh. Bonifacius libro Rhodigii de Epitaphiis componendis, A. MDCXXXIX. edito: evulgavit Philippus Labbeus Parisiis A. MDCLXXXVI. Thesaurum Epitaphiorum veterum et recentium, atque etiam Fleetwoodus Londini, A. MDCXCI. Inscriptionum antiquarum Syllogen dedit. Verum hi neque ordinem observasse; neque recentiora ab antiquis recte distinxisse; neque mutilis, vitiosis, ac corruptis suppleendis emendandisque aliquam opem attulisse, Nostro videntur. Multo magis succenset anonymo illi, qui circa A. MDCLXIII. Parisiis Epigrammatum Latinorum Delectum edidit, notulasque ineptas et pueriles adspersit. Meliori quidem adparatu Franciscum Mariam Bonadam Romae A. MDCCLI. Carmina ex antiquis lapidibus edidisse, sed nullis fere ineditis aucta, ex obviis Inscriptionum collectionibus excerpta, et dissertationibus nimis prolixis obruta. Atque hi quidem solas Inscriptiones vetustas, aut Epitaphiorum collectiones dederunt, alii vero ex Catalectorum veterum Codicibus MSS. varii generis et argumenti carmina evulgarunt. Primus Iosephus Scaliger, multa, nunquam antea typis expressa Epigrammata, Appendici Virgilianae, Lugduni A. MDLXXIII. adiecit. Haec editio repetita et aucta est a Lindenbrogio, Lugd. Batav. A. MDXCV. Post Scaligerum Claudius Binetus, Bellovacus, non pauca Petronii et aliorum veterum poetarum Epigrammata Pictavii A. MDLXXIX. evulgavit, quae deinde in Petronianorum Catalectorum editionibus multis acces-

accessionibus locupletata sunt. Maioribus copiis instructus Petrus Pithoeus Epigrammata vetera, ex codicibus MSS. et lapidibus collecta, atque in ordinem meliorem digesta, A. MDXC. Parisiis publicavit. Irrepererunt vero huc multa ambiguae vetustatis, atque etiam nonnulla recentioris Seculi. Post Pithoeum Epigrammata haec et poemata edere et augere ingenti ineditorum numero voluit Caspar Barthius; atque etiam Thomas Munckerus Epigrammata Pithoei vetera cum notis suis edere constituit: verum invidit litteris praematura virorum doctorum mors hunc fructum. Dein Theod. Ianfonius Almeloveenius, auctore Broukhuisio, Epigrammatum vetustorum colligendorum cepit consilium, suarumque virium Amstel. A. MDCXCIV. periculum fecit. Sed eius labor magis diligentiae, quam eruditionis nomine, Nostro commendari videtur. Maiores copias undique congeffit Nicolaus Heinsius, atque ad novam editionem suscipiendam, cuius saepe spem fecit, instructissimus visus est. Cuius post obitum cum subsidia haec nactus esset Petrus Burmannus, patruus Nostri, meditatus quidem est novam Catalectorum Scaligeri et Pithoei editionem, sed deinde Heinsianas chartas, aliaque huc facientia, Nostro commisit. Qui quibus copiis instructus ad hoc opus adornandum et digerendum accesserit, nunc, ut proposuimus, enarrabimus.

Habuit primum schedas Epigrammatum veterum, maximam partem ineditorum, Nicolai Heinsii manu ex vetustissimo Salmasii codice, saepius a viris doctis celebrato, ex quo ille tot Epigrammata, cum in commentario ad Solinum et ad Historiae Augustae Scriptores, tum aliis in locis produxit, descriptas. Ipse Salmasius in notis ad Lamprid. Elagab. cap. 20. de insigni hoc codice ita dicit: *Habui vetustissimum codicem Latinorum Epigrammatum, mihi a doctissimo Iohanne Lacurnaeo commodatum, in quo et multa existant nondum edita epigrammata, et quae iam edita sunt, longe in eo habentur emendatiora.* Qui codex Salmasianus cum in Bibliothecam Regiam Parisiensem translatus sit,

non exiguam Epigrammatum partem, ut ea cum schedis Heinſianis Noſter conferret, V. Cl. Runckenius deſcripſit, atque etiam aliquot variantes lectiones ad poemata vetera Pithoei ex ſchedis Ioh. Chriſt. Wolfii, et collationes nonnullas Gudii, cum Burmanno communicavit. Contulit deinde ex Bibliotheca Leidenſi duos codices Voſſianos, qui MS. Salmaſiani apographi ſunt, quorum primus manu Iſ. Voſſii ſcriptus, alter a recenti manu multis mendis reſertus eſt. Ex eadem Bibliotheca etiam Voſſianos codices alios adhibuit, atque librum Iſ. Voſſii manu ſcriptum, in quo variae lectiones ad quaedam Pithoei Epigrammata, et nonnulla alia Epigrammata vetera, leguntur; evolvit. Nicolaus porro Heinſius praeter ſchedas iſtas, quas ex Salmaſiano codice deſcripſit, excerptit quoque quaedam Epigrammata vetuſta ex codice Io. Gerardi Voſſii. Idem uſus eſt codice Voſſiano Auſonii, plurima tam in fronte, quam ad calcem, Epigrammata vetera adſcripta habenti, Thuaneo, Petaviano, Puteaneo, et codice S. Galli, et Chriſtinae, Reginae Sueciae. Quorum excerpta cum Heinſius duobus Pithoei Pariſinae editionis exemplaribus, multis ingenioſis additis coniecturis, adſcripſiſſet, nactus eſt Noſter a Patruo has opes. Praeter codicem Cataleſtorum Virgilianorum Baſileenſem, habuit etiam V. Cl. aliquot editionis Scaligerianae, et Pithoeanae, exemplaria, quorum marginibus viri docti ſua manu coniecturas notasque, non contemnendas, adſperferant, ut et tria Pithoeanae Genevenſis editionis exemplaria, quorum primo Martinus Opitius haud pauca adſcripſit, duobus reliquis Almeloventius indicia, unde pleraque Epigrammata eſſent deſumpta, adpoſuit, et denique Pariſinam Pithoei editionem, nonnullis Iſ. Caſauboni notis marginalibus ornatam. Magnos etiam fructus profitetur ſe ad hanc collectionem cepiſſe ex Cyriaci inſcriptionum codice MS. et e codice alio Perotti, eximiam collectionem Inſcriptionum, Epitaphiorum, et Epigrammatum antiquorum, cum ex antiquis marmoribus, tum libris vetuſtis excerptorum, complectente.

te. Quoniam vero non minima huius Anthologiae pars ex Inscriptionum veterum collectionibus derivanda fuit, operae erit pretium commemorare, quibus opibus instructus, et ab aliis iam edita conferre atque emendare, et inedita Epitaphia illis addere potuerit V. Cl. Primum habuit librum Inscriptionum, manu Nicolai Heinsii exaratum, in quem tam ex Pyrrhi Ligorii Antiquitatum opere inedito, et praecipue ex eius Lib. XXXIV. quam ex veteri codice membranaceo Inscriptionum, ante annos plus quam ducentos scripto, cuius illi copiam fecit Carolus Moronus, non exiguam soluti ligatique sermonis Epitaphiorum copiam coniecerat. Nactus deinde est Stephani Vinandi Pighii Inscriptiones ineditas, quas *inaestimabilem antiquitatis thesaurum* appellat Broukhusius, qui illas passim laudat. Nec minorem copiam Nostro suggestit Codex Wittianus, continens Syllogen Inscriptionum antiquarum, cum marmorum ac monumentorum delineationibus, addito ineditarum indicio, et notatis e Grutero, Fabretto, aliisque lectionum discrepantiis, ac marmorum defectu. Haussit etiam quaedam hic illic ex Pauli Petavii supellectile Antiquaria, eadem, ex qua pars exigua in Salengr. Tom. II. Novi Thesauri Antiqu. Rom. sub titulo *Portiuncula Antiquaria* supellectilis Pauli Petavii, edita est. Quartum adminiculum fuit variarum Inscriptionum et Epigrammatum codex, in Italia ante duo fere secula scriptus, quem, a possessore olim suo, Henr. Christ. Henninio, Henninianum vocat. Suis etiam locis adhibuit Codicem MS. Inscriptionum veterum, ex bibliotheca Comitum Wassenarii Obdamii, duosque alios Inscriptionum Brixianarum et Narbonensium, et schedas MSS. Italicas, tum bina exemplaria primae editionis Gruteri, quorum unum plurima adscripserat Petrus Scriverius, alteri Marquardus Gudius. Denique usus est libro ex Arkeliana bibliotheca, qui antiquitates, Inscriptiones veteres, et plurima varii argumenti Epigrammata continebat, atque codice, in quo Arnoldus Bucelius, Ictus Ultraiectinus, diversi generis Inscriptiones

et

et Epigrammata, inter peregrinandum conquista, descriperat. Atque haec quidem fuerunt illi fontes, ex quibus hortos suos large irrigare potuit. Fatemur lubenter, vix maiorem melioremque copiarum et divitiarum numerum cuiquam contigisse, qui veteris aevi monumenta in lucem produxerit. Evolvat aliquis virorum doctorum editiones, nullum tot codices, tot ἀντίγραφα criticorum, habuisse videbit. Nunc propius accedamus, ipsiusque libri virtutes adspiciamus.

Totam hanc Epigrammatum collectionem in sex libros V. Cl. descripsit, atque hoc primo volumine tres priores edidit. Primo libro ea inclusit, quae ad Deos Deasque, Heroas et Heroidas pertinent. Numerus ad CLXXVII. carmina excrevit, quorum ultimum est Medea, carmen versuum 461. instar Tragoediae scriptum, ex centonibus Virgilianis constat, atque ex membranis Salmasii productum, qui saepe iactavit, se habere antiquam Tragoediam Medeam, atque viros doctos in errorem induxit, qui existimarent, eum deperditam Ovidii Medeam possedisse. Sed dixit quidem Salmasius, se in vetustissimis membranis Tragoediam Medeam habere, Ovidio autem illam minime tribuit. Gravius lapsi sunt, qui Ovidii Medeam Tertullianum, *de praescript. Haeret.* c. 39. indicare voluisse putarent. Noster melius ex loco illo: *Vides hodie ex Virgilio fabulam in totum aliam componi, materia secundum versus, versibus secundum materiam concinnatis. Denique Hosidius Geta Medeam Tragoediam ex Virgilio plenissime exsuxit etc.* Osidium vel Hosidium, Getam, male cum Ovidio inter Getas exulante confusum, eandemque illam ibi Medeam indicari docet, quam e Centonibus Virgilianis compositam nunc primus ediderit. Quis autem hic Hosidius fuerit, se discernere vix posse fatetur: certe illum ad inferiorem aetatem detrudendum esse, neque aliud centonarii carminis genus hac ipsa Medea, et Ausonio Centone Nuptiali, vetustius superesse. Quod ad ipsum carmen attinet, videtur quidem nobis illud neque a poeta valde

valde eleganti compositum esse, versibus Virgilianis saepe sine arte et ingenio immixtis, neque Ovidianae Medae desiderium lenire posse; illius tamen editio, ut omnium qualiumcunque antiquitatis reliquiarum, grata nobis et iucunda est. Secundus liber exhibet carmina CCLXVIII. quae virorum illustrium et doctorum vituperia laudesque continent. His inserta etiam est incerti auctoris, Albinovanum Pedonem Scaliger credit, in Maecenatis obitum elegia. Obtulit hoc carmen Nostro occasionem, acerbis, quam decet viros graves et doctos, in Theodorum Gorallum, sive Iohannem Clericum invehendi, erroresque, in explicanda Elegia commissos, castigandi. Quas tamen suas censuras *hereditario potius odio, quam ardori verum litterarum elegantiorum gustum promovendi*, tribuendas esse scribit. In tertio congeffit Noster Carmina CCXCII. quae vel locorum celebrium descriptionem continent, vel didascalica et moralia sunt; tum quae vitam tranquillam et privatam commendant; luxuriam temperandam, affectuumque impetus compescendos docent; quibus subiunguntur Epigrammata hilarioris argumenti, de Amore, aut ad amorem spectantia. In his igitur libris, hoc primo volumine inclusis, multa profecto carmina exhibentur, nunquam antea edita. Sunt eorum plurima satis elegancia, eaque inprimis, quae in tertio libro proponuntur, multa ingenii suavitate condita; sed habent etiam aliqua nullam aliam, quam antiquitatis, commendationem. Ut igitur V. Cl. in carminibus hisce edendis rite versaretur, adnotavit primum diligenter, unde singula carmina transfumta, et a quibus antea edita sint: adscripsit porro varias codicum lectiones, quarum insignis est copia: deinde tum suas, tum aliorum, Francisci inprimis Oudendorpii, et Ioh. Schraderi, coniecturas et emendationes attulit: denique ipsa verba et dicendi formulas uberrimo commentario explicavit et illustravit. Admisit etiam suis animadversiones aliorum virorum doctorum, Scaligeri, Pithoei, Scriverii, Lindenbrogii, Gronovii, Schotti, Tollii, Fruterii,

Rrrr

Doufae,

Doufae, Victorii, et talium, qui huic collectioni inserta epigrammata iam antea exposuerunt. Nos, ut de opera Burmanni eo melius lectores iudicare possint, de singulis breviter, adpersis subinde observationibus nostris, agemus. Ne vero iusto longiores simus, versabimur potissimum in libro primo excerpendo.

Emendationum, ex ingenio V. Cl. profectarum, specimen haec sunt. Pag. 4. corruptam schedarum Salmasianarum lectionem:

Humanum tandem veniam donentur amori,
bene mutat in

Humani tandem venia donentur amores.

Pag. 6. in epigrammate, quod alias non male restituit, legit pro

Nunc pelagi nymphae crimen de more tenentem
Suspensum et pariter comitique onerique timentem:

Egregia interea etc.

Nunc pelagi nymphae crinem de more solutae
Succedunt pariter comitique onerique timentes;

Europa interea —

sic ut poeta respiciat ad Aeneam apud Virgil. Aen. II. *pariter comitique onerique timentem.* At ibi *parvus Julius se dextrae implicuit.* Vellemus igitur explicasset, quem hic comitem dicat. Pro *egregia*, ne longius a scriptura recedatur, coniecimus *Regina*. Ita enim supra poeta de Europa: *Imponit regina manum.* Pag. 23. lectionem codicum

Deicit horrifono, quinto, Stympthalidas arcu,
emendare mavult in

Deicit aeriformis, quinto, Stympthalidas armis:
quoniam Hercules aereorum crepitaculorum sonitu aves Stympthalidas Arcadia abegit. Pag. 35. pro

Exuvieisque eius templam tuam decoravi,
conicit vel *templum tibi conddecoravi,* vel *templum tuum conddecoravi,* ut *tuum* sit monosyllabum, sicut saepe alias. Pag. 36. in mendo illi cubare videntur haec:

Corni-

*Corniger hos aries humilis, et maxima taurus
Victima sacratos tinguet honore focos.*

Primum enim displicet *hos sacratos focos*, displicet deinde ultima syllaba in *humilis*, sequente *et*, producenda, denique hos versus contraria cumulare putat, corniger aries humilis, et maxima taurus victima. Quare legendum opinatur:

*Corniger haud aries humilis, sed maxima taurus
Victima sacratos tinguet honore focos.*

Nobis etiam *corniger aries humilis* displicet; quare substitueremus: *Corniger haud aras humilis*. Pag. 39. pro

Hæc tibi diva Venus deponit munera Sylla,

*Vt sonno monitus, Martis armatus in armis,
coniicit animatus, vel animosus in armis.* Pag. 43. *Ornat terra nemus, nunc locos vitis inumbrat*, emendat vel *nunc locos vitis*, vel *nunc lotos vitis inunbrat*. Pag. 44. versus:

*Flos lectus flos vincla toris, subframina flores,
Deliciis Veneris dives natura laborat;*

hac emendatione egere putat:

*Flos lectis dat vincla, toris subframina flores
Deliciis —*

Nobis displicet, verbum eiectum aliudque intrusum esse, qui vulgatam lectionem bonam, atque ita explicandam esse existimamus: Flores hoc loco sunt pro lecto, flores sunt tori vincula, flores a natura deliciis Veneris substernuntur, vel, si post vincula distinguas, floribus comæ seu lecti vinciantur. Pag. 45.

*Inque modum vocis nunc motus forte decentes
Corpora læta dabat,*

eleganter mutat in *Corpore læta dabat*: i. e. ad vocis modos et numeros dedit motus, seu gesticulationes, corpore. Pag. 47. pro *lucis forte Cupido*,

Martis tela regens,

mauvult vel *prohulens*, vel *pro ludis*. Nobis iterum vulgata locum habere posse videtur: Cupido lucis egressus, ne spectator esset amorum Veneris et Martis, Martis tela in manus

manus fumsit. At pro *Martis tela regens*, facili mutatione, legeremus *gerens*. Pag. 48.

— — *Stant capti iudice tanto*

Mars, Amor, et Paphis, ramisque incerta tremiscunt

Lumina, nec possunt crimen, te teste, negare;

coniicit primum *capti stant iudice tanto*, verbumque hoc saepius de eadem re usurpari variis exemplis probat, atque deinde haec addit: *ramisque incerta tremiscunt:]* „Ita „in Salmaf. et Divion. sed melius in codice Leidensi, *ramisque inserta tremiscunt*; inserta ramis lumina, ut apud „Virg. III. Aen. 152:

multa manifesti lumine, qua se

Plena per insertas fundebat luna fenestras.

„Ubi Servius, quasi lumine suo Luna inferuerat, ab inferendo, quod se per rimas infereret; ubi tamen aliter Patruus meus, vide ad Propert. Lib. I. El. 3, 31. *diversas percurrrens Luna fenestras.*“ Hic Virgilio locus quid ad epigramma hoc illustrandum conferat, nos minime assequi fatemur. Quid tandem sunt illa *ramis inserta lumina*? Altum de hoc in observationibus V. Cl. silentium. Nos quidem certissime nobis persuasum habemus, pro *Lumina* legendum esse *Numina*, nempe Martem, Amorem, Venerem. Quid vero sunt *Numina ramis inserta*? An, quae se arboribus ramisque occulerunt? Sed dubitamus an latine hoc *inferi ramis* dicatur. Coniicimus legendum esse, *animi vel animis incerta*. Sic totus locus eleganter ita restitueretur:

— — *capti stant iudice tanto*

Mars, Amor, et Paphis, animisque incerta tremiscunt

Numina, nec possunt crimen, te teste, negare.

Ille defectus ellipseos, *Paphis animis*, si quem forte offendat, evolvat Gifan. Ind. Lucret. pag. 436. et alios, quos larga manu ipse V. Cl. pag. 119. dabit. Pag. 51. pro *Urae numeris scrutatur munera mundi*, substituit — *scrutatur moenia mundi*, ut Catull. init. carm. de Com. Berenic.

Omnia

*Omnia qui magni dispexit moenia mundi,
Qui stellarum ortus comperit atque obitus.*

Pag. 68.

*Poemineos iuvenem iussit me fuisse cultus,
Et colare virum falso per tegmina sexus:*
maavult mutare in

*Poemineos iuvenem iussit me fumere sexus,
Et colare virum falso per tegmina cultus.*

Pag. 78. acutam coniecturam affert, nam pro

*Pande manum gastricæ, totus tingatur Achilles,
Tu facies natum mortis habere locum;*
substituit, *tu facies talum m. h. l.* ut intelligatur una pars
pedis, qua Achillem Styge tingendum tenuit Thetis.

Pag. 104.

*Et proprio fuerint distentæ lacte capellæ
Ubera,*

displicet Nostro *et proprio*; nobis etiam *distentæ capellæ
ubera lacte*; quare bene emendat:

*Et propriae distenta ferant tibi lacte capellæ,
Ubera.*

Neque tamen nobis placet emendatio pag. 140. facta, ubi
pro — *fessus iuga solvit arator,*

Et noctem per vota capit,

legit *rapit*, et connectit cum *noctem*. Nam etsi non igno-
ramus, *occasione rapere, dona diei rapere*, et similia, bene
dici, dubitamus tamen an bene latine dicatur, *per vota
noctem rapere*. Cur non vulgatam retineamus? Latinum
est omnino *vota capere per noctem*. Pag. 156. mutilam
corruptamque codicum lectionem:

Quid causas petis aut in me exitiumque meorum?
acute mutat in

Quid causas petis ex alto, excidiumque meorum?

Pag. 194. acutissimam elegantissimamque Noster I. F. Gro-
novii emendationem profert. Vulgata est:

*Quale fuit regnum, mundo nova ponere iura?
Hoc terræ fiat: hac mare, dixit, eat.*

Gronoviana vero ex emendatione legendum:

Hoc terrae fiant, hoc mare, dixit, erant.

Merito hanc coniecturam Noster amplectitur, qua nihil sublimius et acutius excogitari posse ait, illamque illustrat ex Longini Sect. IX. de dicto Mosis: *εἶπε θεός, γενέσθω φῶς, κ. λ.* et Arriani in Epictet. Lib. I. c. 14. *καθάμιμον ἐκ προσάγματος τῆ Θεῶ, ὅταν εὐκένος εἶπη τοῖς Φυτοῖς ἀνδρῶν, ἀνδρῶν ὅταν εἶπη βλασάνων, βλασάνων. κ. τ. λ.*

Neque tamen in foliis Anthologiae carminibus emendandis V. Cl. versatur, sed digreditur subinde ad alios scriptores, multaue loca, vel ingenii, vel codicum ope emendat. Sic multas videmus Virgilii, Statii, Ovidii, Claudiani, Aufonii, Apuleii, Catulli, Lucani, Isidori, Prudentii, aliorum emendationes, quas vel ipse profert, vel a viris doctis factas confirmat. Sic apud Virg. Ecl. 3. emendat pag. 37.

Ex fugit ad salices, sed se cupit ante videri,
pro *et f. c. a. v.* Apud Valerium Fl. L. VII. 483. pro
Hei mihi! cur nullos stringunt tua lumina fetus?
An me mox merita morituram patris ab ira
Dissimulas?

pag. 162. substituit:

Hei mihi cur nullos fingunt tua lumina fetus?
Ut me mox merita morituram patris ab ira
Dissimules;

id est: cur lacrimas saltem non fingis, ut paratam mihi perniciem eo magis tegas ac dissimules. Pag. 89. Pindar. Theb. Epit. Iliad. v. 976. emendat:

Horruit instantem defectus viribus Hector,
vulgo *defectis viribus;* et Maximianum El. 5. 83.

Ast ubi defecti persensit funera membri,
ubi vulgo editur *delecti.* Pag. 70. apud Stat. Achill. II. 161. pro

Tunc (Achilles) molles gressus, tunc adspernatur amictus
Plus solito, rumpitque choros et plurima turbat;
amictum Insalutum legit, nempe habitum femineum. Hic
locus

locus nobis in memoriam revocat alium in hac Anthologia pag. 70. ubi de eodem hoc Achille poeta dicit:

*Nec puerum decuit muliebri pectora peplo,
Induere, et teneram gressu simulare puellam.*

Hic nos legeremus lubenter *tenero gressu*, ita ut in loco modo laudato Statius *gressus molles* dixit.

Iudicabunt ex his lectores de ingenio et *ευσοχία* V. Cl. Nos ad adnotationes, textui subiectas, progrediamur. Speciminis loca aliquot totas huc transferemus, Pag. 18. ad illa:

*Alcmenae Iovis et magni fortissima proles,
Tricofus subito post mea fata vocor;*

haec adnotat: „*Tricosum* Herculem pro contentioso rixarum perquisitore, explicat Ferretius; sed perperam, licet „ita etiam exponat Pighius in Inscriptionibus ineditis, quia „Herculis ingenium rixosum, eaque propter quum Iasoni „parere nolebat, ab Argonautis relictus fuit, ut *tricones* „pro vafis et contentiosis apud Capitolin. in Aelio Vero „c. 4. ubi v. Salmaf. et Gulielm. II. Verif. cap. 21. nec „felicius, ut puto, sensum huius loci percepit Ever. Otto, „in Libro de Tutel. Viar. c. X. pag. 183. ubi de Hercule „agens dicit: *Tot fabulis et mendacis historica fide comitis* „*est involutus, ut vix dignosci queat: ipse a variis tricis trico-* „*sum se appellatum conqueritur in Epigrammate vetusto* etc. „quae non intelligere me lubens profiteor; nisi velit Her- „culem ideo *tricosum* dici, quia antiquitas veris de Her- „cule historis multa fabulosa immiscuit, ideoque intricata „sit Herculis historia: sed quomodo, si hic sensus esset, „Hercules *tricosus* diceretur, et id huic loco congruum „esset, nullas video. Epitome MS. Glossarum S. Ger- „mani, *Tricosus ἀχρεῖος, ἔκλυτος, λαγγώνδης* — — „ubi Scaliger in suo codice, qui est in Biblioth. Leidensi, „supplet *δύσκολος* vel *δύσχετος*: nam male Labbaeus „iunctim edidit *λαγγώνδης*, quomodo etiam profert Box- „hornius, licet aliter Salmaf. ad Capitolin. d. I. Fateor „hic aquam mihi haerere, neque rationem huius nominis „satis

„satis adsequi; forte igitur alia huius nobis quaerenda erit
 „lectio. Scriverius margini exemplaris sui pro *Tricosus*
 „adscripterat *Strigosus*, quae vox propria est de iumentis,
 „et vitium equorum denotat. Nonius Marcellus pag.
 „168. ita in versu Lucilii ex Lib. XII. Satyr. *His strigosus*
 „*bovinatorque ore improbu' duro*, ubi *tricosus* corrigit Doula
 „pater in Explan. Plautin. pag. 177. cuius coniecturam
 „margini editionis suae pag. 50. adlevit Filius eius Fran-
 „ciscus; Scaliger autem ad Catalecta pag. 241. *strigosum*
 „illo in loco explicat non *ixvov*, seu macilentum, ut vul-
 „go acceperunt, verum morabundum ac tergiversatorem.
 „Legitur et hic Lucilii versus apud Gellium Lib. XI. c. 7.
 „ubi ineptus et antiquarius orator, usus voce bovinatore
 „cum esset et irrisus, hunc Lucilii versum adfert, ibidem-
 „que in scriptis et editis eadem est varietas. vide notas.
 „Verum Gronovius, in nota ad illum Maecenatis versum,
 „*Nimio videas strigiosorem*, qui legitur in vita Horatii Sue-
 „tonio addita pag. 405. edit. noviss. Patru mei, erudite de
 „hoc verbo agens, locum Lucilii rectius explicat, ac no-
 „tat, bovinatorem esse tergiversatorem ac morabundum,
 „sed strigosum dici debilitato corpore gracilem, et ita
 „haec duo equi vitia, primum indolis, alterum corporis,
 „separanda esse; et hinc praeferebam in hoc versu *strigo-*
 „*sus*, ut ita translatione a iumentis et equis desumpta di-
 „catur Hercules, post ingentia facta et exantlatos durissi-
 „mos labores, corporis vires adeo adtenuasse, ac consum-
 „fisse, ut quasi desertus viribus et defectus annis strigosus
 „vocetur, cum antea Iovis magni fortissima proles esset.“
 Haec V. Cl. Sed plura afferamus ex adnotationibus. Pag.
 4. multa adferuntur poetarum loca, quibus, exaggerandis
 Iovis furtis, sive amoribus, suos amores excusant. Pag. 7.
 docetur *crines* in fluminibus appellari diverticula et ramos,
 quibus se ab uno alveo dividunt, et pluribus brachiis in
 mare devolvuntur. Pag. 10. de neutris active positis, ut
effluere liquorem, *micare ignem* etc. prolixè agitur. Pag. 12.
 multa de Bacho *ignigena*: pag. 14. de Septimio et Aulo
 Sereno:

Sereno: pag. 20. de titulo Herculis, *Inuisus*: pag. 27. de deo Tutano et dea Tutelina: pag. 32. de taurobolis et crioboliis, afferuntur. Pag. 35. illustratur usus verbi *esse* pro potestate, opportunitate, tempore, occasione, facultate, ut *cernere erat, fuerit delere Saguntum*: pag. 37. verbum *honor* de sacrificiis; pag. 39. verbum *versicolor*; pag. 51. significatio verbi *mundus* pro *coelo*, ut *sidera mundi*, et verbi *numeri* pro *Astrologiae studio*: pag. 59. formula *donis donare*; et pag. 72. *Φεράσις cernere*, seu *videre videor*. Pag. 43. de Byblo, Syriae urbe; pag. 55. de Harmonia s. Eunomia; pag. 59. de scriptura *adicit* pro *adiicit*; pag. 57. 58. de Avieno et Musonio: pag. 61. de Iove Arcano: pag. 70. de *suppara*, muliebris, nunquam virilis, vestimenti genere, exponitur. Pag. 76. Noster de verbo *breuiare*: pag. 79. de substantivis vim adiectivorum habentibus, ut *victor pes* apud Ovidium; pag. 78. de verbo *puerperium* pro foetu recens edito; pag. 82. de verbo *dicere* pro praedicere, de oraculis et vaticiniis; pag. 84. de verbo *murus* pro praesidio et tutela, ut *Gratum murus Achilles*, disputat. Pag. 95. illustratur verbum *sentire*, de marmoribus et statuis; pag. 99. *vita* pro vita humana, seu hominibus viventibus, ut *vitam voce temperavit*; pag. 104. formula *dirigere vulnera* pro telis ac sagittis, quibus vulnera ita insinguntur, ut ictus certus sit neque fallat; pag. 135. *pietas* pro constantia castitatis et candore amoris; ibid. *patiens* pro eo, qui iniurias animo laeto perfert; pag. 139. *affectus* pro liberis et filiis hominum; p. 143. *fallere* de eo, qui ficta sub imagine latet. Pag. 105. disputat Auctor, de Cyrene, quo nomine olim Corfica appellata; pag. 115. de Thymele; pag. 180. de tibiis paribus et imparibus; pag. 137. de verbo *frui*, cum accusativo constructo, atque de aliis pluribus, quae nihil repetere attinet. Si, quae nostra sit de labore V. Cl. sententia, libere dicendum est, non negamus quidem, efflorescere hasce adnotationes accuratae eruditionis varietate, iidem vero, et nimia copia, et nimio defectu plurimas earum laborari, profitemur. Similis no-

bis videtur Burmannianus commentarius agrò, in quibusdam locis sterili et nudo, in aliis tot floribus collucenti, ut ipsa copia oculis fastidium pariat. Sed de hoc paullo copiosius agamus.

Primum quidem quid opus fuit, tantos phrasium acervos cumulare, tot veterum auctorum loca comportare, ut vel patientissimus quisque non sine taedio haec perlegere possit? Est proprium hoc scholae Burmannianae, cui alias litterae multum debent, vitium, in cumulandis exemplis operosam sedulitatem ostentare. Non negamus, aliquo lectorum cum fructu exemplorum inter se comparisonem institui, dicendique formulas bene similibus allatis explicari et illustrari, si vel verba sint obsoleta, vel ex aevo recentiore aut Graeco sermone repetenda quaedam occurrant, vel denique phrasae nondum in vulgus notae sint. Verum eos, qui res et verba vel tironibus et pueris nota sine necessitate, solius lectionis ostentandae causa, ambitiose multis exemplis illustrant, atque eiusmodi disputationibus, quibus paullulum in his litteris progressi aequo animo careant, librum onerant, magnam laudem et gloriam mereri negamus. Quare miramur, Burmannum saepe talia congestisse et scripsisse, ut lectores vix tironibus peritiores expectasse et postulasse videatur. Pueris certe haec pag. 36. scripta sunt: „puras manus habere dicebantur, „qui nullo capitali scelere admisso eas inpollutas servaverant ac castas; ut dicto Ovidii loco — puras ad fidera „supplex Cressa manus tollens; ita apud Iustinian. Novell. „21. cap. 1. Et ut ipse quoque puris utatur manibus. „vide Gronov. ad Senec. Med. v. 901. et Torrent. ac Lipsium ad Suetonii Titum cap. IX. Sic in loco Iosephi Isca- „ni modo prolato, Mente litat pura: et in genere pura „manus, mens pura, vestis et similia, in sacrorum ceremoniis usitatissima sunt, quia in iis omnia pura esse debent. vide Patruum ad Petron. cap. XLIV. pag. 212.“ Eratne, quaesumus, operae pretium, adnotare pag. 59: „Hoc „posuit donum, significat, dedicat, consecrat, ut saepe; „ita

„ita in alio Epigrammate apud Pithoeum Lib. I. pag. 5.
 „Aediculam hanc Nymphis posui. Virg. VI. Aen. v. 19. de
 „Daedalo: — posuitque immania templa. Iuvenalis Sat.
 „XII. v. 94. Cuius pro reditu tot pono altaria. Auctor
 „carminis liberi in Priapeis carm. XXVI. Cymbala cum cro-
 „talis, pruriginis arma, Priapo ponit; sed hoc satis notum
 „et obvium est. vide Munker. ad Hygin. Fab. 3. et 188.
 „et Broukhuf. ad Propert. Lib. II. El. XI. v. 27.“ Verum
 non insuave erit plura huc transferre. „Pag. 85. sic apud
 „Horat. Lib. II. Od. 30. 10. violens Aufidus; et violens
 „victor Lib. I. Epist. 10. 37. ita Cel. Oudendorpius puta-
 „bat emendandum esse apud Apulei. Lib. VI. pag. 119.
 „ed. Fric. violentes aquas excipit. — Marcian. Cap. Lib. I.
 „pag. 7. undarum violens rapiditas; immo Virgilio IV.
 „G. 373. violentior amnis; tum apud Serenum Sammon.
 „v. 471. violens natura medelae.“ En tibi aliud: pag. 72.
 „Elegans, apud poetas praesertim, usus est huius locutio-
 „nis, *neque enim*, sed saepe depravatae; ita supra in hoc
 „carmine v. 12. ex emendatione Heinsii: — neque enim
 „ulla est culpa parentis. Ovidius XIV. Met. v. 25. At Cir-
 „ce, neque enim flammis habet aptius ulla Talibus inge-
 „nium, et v. 246. Nate Dea, (neque enim, finito Marte,
 „vocandus Hostis es,) Aenea; et sic ille saepius. Statius
 „Lib. V. Sylv. 11. 51. Disce puer, nec enim externo mo-
 „nitore petendus Virtutis tibi pulcher amor. Iosephus
 „Iscanus Lib. II. v. 363. nec enim secura meandi Copia,
 „et ibid. v. 523. nec enim tibi, Iuno, nepotes Invideo.
 „Iulius Lib. II. cap. 13. §. 11, Siquidem quotidiano la-
 „bori, (neque enim ulla est metuentibus quies,) etiam fa-
 „mes accesserat.“ Addere potuisset V. Cl. epistolam Ci-
 „ceronis ad Lucceium, Lib. V. ep. 12. in qua minimum
 decies verba *neque enim* repetuntur. Ultimum adscriba-
 mus. Pag. 141. „consumere, ait, de iis, quae irrita co-
 „natu perdimus; ut consumere preces, pro incassum fun-
 „dere, apud Ovid. VIII. Met. v. 106. Consumtis preci-
 „bus violentam transit in iram; et Lib. II. v. 575. — ut
 „que

„que precando Tempora cum blandis consumsit inania ver-
 „bis; ubi vide notas. quo loco egregie firmatur lectio
 „Cod. MSS. Florent. et Dorvill. apud Apuleium, monente
 „Oudeendorpio, Lib. V. Met. pag. 91. Eo simul cum
 „nocte dilapso diem totum cum lacrimis (vel in lacrimis)
 „ac plangoribus misella consumit: eo sensu consumere
 „orationem apud Sallust. Iug. 25. sine; multa tamen ora-
 „tione consumta legati frustra discessere, ubi vid. Cort.
 „ita consumere pro exhaustire Ovidio VIII. Met. 875.
 „Vis tamen illa mali postquam consumserat omnem Mate-
 „riam; et de mole mundi pondere fessa Valer. Fl. Lib. I.
 „832. Ingenti iacet ore Chaos, quod pondere fessam
 „Materiem, lapsumque queat consumere mundum; ita
 „fortuna vires consumere dicitur Senecae Agam. 698.
 „Fortuna vires ipsa consumsit suas. vide notas Patruī ad
 „Petron. cap. XXXIII. pag. 130.“ Sed en! plane nova
 et inaudita se offert nobis observatio. Scribit enim V. Cl.
 pag. 506. „hactenus non de tempore, sed loco vel re di-
 „citur. de quo vide Manut. ad Cicer. II. ad Fam. I. et
 „Gronov. Observ. ad Script. Eccles. cap. 22. licet contra
 „sentiat Pincier. III. Parerg. 13.“ Digna haec fuerint,
 quibus V. Cl. tempus et chartam perderet, alii iudicent:
 nobis quidem legentibus non semel venit in mentem illud
 poetae, *Turpe est difficiles habere nugas*; nam profecto nugae
 sunt, coacervare haec talia. Errabunt vero, qui haec sola ab
 Auctore praeter necessitatem recocta lectoribusque appo-
 sita existiment: sunt enim longe plura. Sic pag. 7. multa
 loca cumulat, in quibus *praepes* occurrit. At utinam eo
 loco explicasset, quid sit — *magnus cui praepete nimbo Per-
 fluit Oceanus?* Notum est, nimbum esse tempestatem in-
 gruentem subito, repentinam perturbationem aeris, plu-
 viam. Habebuntne vero hae significationes hic locum?
 non putamus. Mallet fortasse aliquis legere *lympa*. De-
 inde quid, cui flumina cana sonanti Cincta salo resonant?
 Melior profecto Isidori lectio huius loci: sed in his, *cui
 tempora cana crepanti Cincta salo resonant*, odiosus etiam
 con-

concurfus verborum *sonanti falò refonant*. Nifi fortaffe aliquis cum Taubmanno ad Plaut. Menaech. II, 3, 53. et Turnebo Adv. Lib. VII. cap. 19. hunc concurfum exemplis Virgillii aliorumque defendere velit. Pag. 15. ut Noster Cupidinis in deos hominesque imperium et potestatem declararet, non Claudiani solum et Virgillii, sed testimonia quoque Iosephi Iscani, Alani ab Infulis, Regiani de Thermis, Io. Matth. Toscani, Sannazarii, et Nic. Grudii adfert. Quid opus fuit, tot scriptores, tot auctoritates cumulare de laboribus Herculis, de Nemeo leone, de virginibus ab eo vitiatas? pag. 21. de curru Veneris? p. 28. de cognominibus Dianae? p. 63. de Syrenibus? p. 113. et p. 142. Sed quid hoc nobis mirum videtur, cum multis exemplis idem Burmannus demonstrat, primam in *cygnus* interdum corripì, pag. 29. *tremiscere* active usurpari, pag. 46. quid sit *animusfus*, pag. 39. *flare* de statuis dici, ibid. *motus* poni pro saltatione, pag. 51. bene latine dici *alta vulnera*, pag. 66. elegantem esse usum particularum *sic quoque*. Quare tot locis pag. 69. phrasin *rumpe-re moram*: pag. 81. *tangere littus*: pag. 86. *proferre imperium* pro extendere: pag. 96. *ense metere*: pag. 72. *securus amorum*: pag. 107. *opus amoris*, illustrat? Ignorabamus fortasse, *micare* de sideribus dici, pag. 138. aut arbores *aerías* appellari a poetis, pag. 100. Ignorabamus etiam, Philomelam in ramis sedere et cantare, pag. 138. atque laborem et quietem vices hominum alternare, somnumque nos operi reparare, pag. 140. Si hoc non erat, non opus habuit Vir Cl. nubem exemplorum et auctoritatum congerere. Atque talia quidem multa possemus adferre, si fines nobis circumdatos transilire, et duo reliquos libros luberet perlustrare. Melius profecto egisset, si inutilibus hisce, quae scholastici hominis collectanea, obscura diligentia congesta, sapiunt, omissis, maiorem in obscuris enodandis, et corruptis emendandis, diligentiam posuisset. Afferamus ex Libro I. aliquot exempla, quae luce aliqua adhuc nobis egere videntur.

Debuerat v. c. pag. 2. explicare, *Deus unus et omnis.*
 Pag. 8. *cruribus aethera carpo:* pag. 16. *anhelat in se saevus*
Amor, fraudeinque in vulnere quaerit: ibid. *numerosa caecae*
neceus. Pag. 3. *rei omnis Iupiter ortus.*

Nam simul occuluit, rursum extulit omnia leto,
Corde suo e sacro, consultor lumine rebus:

Deesse nobis aliquid videtur, quod τῶν *occuluit* respondeat.
 Nos hunc defectum ita resarciremus:

Nam simul occuluit vultum, caligine tristi

Omnia merguntur, (vel cuncta immerfa iacent,) *rursum* etc.
 Hoc enim indicare voluisse videtur poeta, sicut Iupiter
 quando vultum exserat, omnia animet, sic, si abscondat,
 omnia tristitia fieri et caliginosa. Ibid. ad Ep. 6. bene ad-
 vocare potuisset Vir Cl. epigramma Posidippi *ἰς τὸν καίρον,*
 et Aufonii similis argumenti, quae poeta prae oculis sine
 dubio habuit: sed totum epigramma aliqua luce eget, ut
 et Ep. 7. *cur pluteus machina sacra, quid vana mendacia?*
 adde ep. 16. pag. 8. et 33. ep. 57. et 59. p. 40. ep. 69.
 p. 64. ep. 83. p. 78. ep. 92. p. 89. ep. 107. p. 110. ep.
 159. p. 111. ep. 166. p. 146. ep. 175. Maxima plero-
 rumque epigrammatum elegantia in acuminibus latet, quo-
 rum tamen, licet subobscurorum saepe, explicationem Vir
 Cl. praetermittit. Pag. 5.

Vulneris impatiens hominum rerumque repertor,
Et faciem tauro propior (ut Noster pro *proprior* bene
 emendat) *descendit ad undam,*

Europam nivis solatur amore iuventi;

τὸ *solari*, non male egisset Vir Cl., si illustrasset. Legen-
 dum videtur, ut expeditior sit versuum horum lectio, *En!*
faciem — et pro *solatur, solatus.* Pag. 13. de Marte

Incutis e vultu radiantia lumina ferro,

pro quo Heinsius in praef. ad Claud. *e cultu ferreo.* Cur
 non potius *e vultu ferreo?* sive illud proprie sumas, sive
 per ferum exponas, ut Ovid. Ep. 12. 183. *ferreae* prae-
 cordia, Tibullus saecula *ferrea*, et alii dixerunt. Pag. 16.
Myrti inter frutices pallentis roris in herba. Quid *herba*
pallentis

pallentis roris? An rore perfusa? non credimus ita latine dici posse. An potius herba roris marini? myrtus certe cum rore marino saepe apud poetas coniungitur, ut apud Ovid. Art. 3. 690. *Ros maris et laurus, nigraque myrtus olent*, et Horat. *Parvo coronantem marino Rore deos fragilisque myrto*. Verum nullum recordamur locum, in quo simpliciter *ros* pro rore marino dicatur. Pag. 29. quid *Pallada bubo vehit, sed eum rota nulla figurat?* quid pag. 30. *age tympano sonanti quate flexibile caput?* quid pag. 40. *dum remota mens vestro colitur favente ductu?* quid pag. 41. *Nunc alterna movens suspensio pollice crura?* ibid. v. 8. 12. 19. 83. et 132. explicare debebat Noster; ut et haec pag. 71. *Quae te prima virum conlato pectore fecit:* pag. 76. *Namque hominis semper meritorum lege perenni. Quam breviam fatum, propagat gloria vitam:* pag. 90. *flamma diffiluit nullis noxiis turbibus*. Obscuri sunt pag. 134. versus:

*Sic tua semper ames, quisquis pia vota requiris,
Nostra libenter habe; quid carminis otia ludant,
Cerne bonus, mentisque fidem probus incole iudex.*

Pag. 136. v. 15. vellemus exposuisset Noster: — *dextram Torpor et ira ligat, dum dura vocabula firmat,
Et minus explicitam commendat littera vocem.*

Sed totum carmen negligentius habitum esse videtur: vide v. 24. 35. 36. 54. 56. 71. 94. 97. 98. 139. Pag. 134. in centone Virgiliano miramur certissimam emendationem a Viro Cl. omissam esse. Nam locus hic

— — *cui talia facti*

Delapsus calor atque in ventos vita recessit,
corrigendus est ex illo Virg. Aen. IV. v. 705. — *omnis et una Dilapsus calor atque in ventos vita recessit.*

Pag. 96.

*Omnia in hac picta est virtutis imagine forma
Hanc labor acer opus grande parare iubet.*
emendandum *Hic labor* — id est, in hac tabula. Sed totum carmen recentius aevum redolere videtur. Pag. 100.

Quos paribus matrix eadem pavisse papillis,

Pectore

*Pectore quos uno genetrix gestasse probatur,
Dissidiis indiscissis in mutua saepe
Vulnera non una peritura clade ruerunt.*

Molestissima in versu tertio compositio; fallimur, aut *Dis-*
sidii illi saevis — legendum. Pag. 145.

*Nec pater Anchises, vestraeque aut Dardanus auctor
Gentis, sed durae tigres lapidesque sinistri.*

Te genere virum sylvae montesque profani.

Quid hic lapides sinistri? Immo legamus lapidesque, *fini-*
strum Te genere virum — id est noxium, infelicem, ut
saepe boni scriptores verbo *sinister* utuntur. Pag. 167.

Nec venit in mentem sudans sub vomere taurus,

Iam gravior Pelias, et aena undantia flammis

Squamosusque draco, et quaeftas sanguine dotes:

Facilis, sed bona et necessaria est emendatio, *quaeftae* —.

Restant praeterea aliqua, in quibus vel Vir. Cl. errasse
existimamus, vel ab illo dissentimus, quae bona illius cum
venia ex Lib. I. proponemus. Pag. 4. *Terga bovis credens*
Europa, ascendit alumni; addit Nofter: male Tollius primo
versu bovi. At quomodo tunc verborum ordo colloce-
tur, scire lubet. Tolliana vero lectio facilis et expedita
est. In eodem epigr. non opus erat, pro *non revisura pa-*
trem, scribere non reditura patri. Non adeo religiose me-
tri et syllabarum rationem habuerunt plurimi poetarum,
quorum carmina haec Anthologia exhibet. Ad epigr. XXII.
pag. 11.

Infantem Nymphae Bachum, quo tempore ab igne

Prodiit, inventum sub cinere, abluerant:

Ex illo Nymphis cum Bacho gratia multa est

Seiunctus quod sit ignis et urat adhuc:

inter alia haec adnotata sunt: „carminis huius Auctor co-
„lore poetico nihil aliud docet, quam vinum aqua tempe-
„randum esse.“ Nobis quidem tale quidquam hic obser-
vare non contigit. Videtur potius vel poeta illud indica-
re voluisse, vino amorem excitari, ut paullo post in alio
Epigr. *Ardenti Bacho succenditur ignis Amoris;* vel solam

Nympha-

Nympharum cum Bacho coniunctionem cecinisse. Has enim saepe poetae Bachi amicas et comites faciunt, ut Horatius in nobili carmine:

Bachum in remotis carmina rupibus

Vidi docentem (credite posteri)

Nymphasque discentes —

et sic saepe alii. Pag. 25. pro *Undecimum mala Hesperidum distracta triumphum*, edit *destricta*. *Destringere* nobis significationem stringendo et arte comprehendendo aliquid auferendi habere videtur; atque ideo quidem de frondibus et foliis dici posse, non autem de pomis, quae arboribus *detrahuntur*. Atque hoc verbum substitueremus hoc loco. Pag. 41.

Nam quae deiectisvolvuntur saxa catervis,

Haec sunt murorum mox revotanda minis:

illud catervis mendosum esse, iam Cl. Oudendorpius vidit. Vellemus vel *columnis*, vel *cavernis*, quibus inaedificatum templum, quibusque dirutis saxa devolvuntur, emendare. Facilior nobis emendatio se offert in Epigr. 72. *ibid.* Nam pro

Discite securos nonnunquam credere amores,

certe rescribendum *vos nunquam*. Commemorat in hoc carmine poeta concubitum Martis et Veneris, deorumque exemplo nunquam secure amari docet. Nam, ut paullo post ait, ipsa Venus,

Nec sibi securas potuit praebere latebras:

et multo clarius mentem suam declarat poeta infra p. 48.

O rerum male tuta fides! o gaudia et ipsi

Vix secura deis: quis non, cum Cypris anaret,

Praefide sub tanto tutum speraret amorem?

Quid speret mortalis amor? —

Nihil evidentius. Pag. 85. non opus est legere pro

O quantos Priamo lux attulit illa dolores!

Quos fletus Hecubae, quos dedit Andromache.

Quot fletus Hecubae, quot dedit Andromachae! Fletus dat Hecubae latinum est: quos, ponitur pro quantos: sensus in

Tttt

hac

hac lectione aequè bonus est, ac in illa. Pag. 115, pro *Transiit scopulos et inhospita littora classis*, coniicit *Transiit ut scopulos* —, insolitam enim illam locutionem putat, et quae dicatur sine exemplo. Valde nobis hoc mirum videtur. Habuit procul dubio poeta in animo notum locum Horatii, Lib. I. Od. 3. v. 24.

— — *si tamen impiae*
Non tangenda rates transibunt vada.

Nihil igitur mutandum. Pag. 101. pro:
Invenit proprios Narcissus fontibus ignes,
Et sua deceptum torret imago virum:

invenit in cod: *urit*, atque ideo coniicit *ludit*. Quare vero? Primum *torrere* pro amore inflammare et cruciare est bene latine dictum; notam illud Horatii, *face mutua torrere*. Deinde requiri etiam videtur torrere s. urere, cum praecedant proprii ignes, totumque Epigrammatis acumen in eo consistat, ut aquae poeta flammam tribuat. Pag. 147.

Aspera diverso laxatur vita dolore,
Et morti vicinus eo, — —

Noster coniicit *lassatur*. At nihil opus. Vita mea, quae antea fortuna secunda quasi continebatur, dissolvitur aerumnis, variisque doloribus, ut supra pag. 142. *parvumque resolvere corpus Morte gravi*. Sensus elegantissimus est. Pag. 140. — *spisso revirescit gramine campus, Et vitreas ligat herba comas*. Burmannus corrigit *virides*. Utinam potius *et ligat* explicasset. Illa enim emendatione carere poteramus. *Vitreus* saepissime pro viridi ponitur, ut docet Salmastius ad Lamprid. Heliog. c. 19. ubi ex veteri Inscriptione *vitream pilam* adfert, et per viridem exponit. Nota sunt etiam *vitrea antra*, *vitrea sedilia*, et alia, quae saepe apud poetas occurrunt. Stadius Silv. I. 5. 16. *Nymphis vitreum crinem* tribuit. An forte igitur locus ita explicandus: Campus offert Nymphis flores ad revinciendas comas. Eadem prope sententia est infra pag. 141. ubi

Pisus

*Pictus ager sub flore latet, dat fronte coronas
Lascivis natura rosis. — —*

In Salm. et Leid. cod. legitur *dat fronde coronas*. Licet hoc Vir Cl. reiiciat. Age, restituamus pulcherrimum poetae locum sic: *dat fronde coronis Lascivas natura rosas*. Iudicent viri docti. Pag. 135, insignem nobis hallucinationem Auctoris deprehendisse videmur. Locus est ex epistola Didonis ad Aeneam hic:

*Dum studet iratas animus celare querelas
Continuit dolor ipse manum, nec plura loquentem
Passus amor meritisque vias et verba ligavit.*

Ad quae Vir Cl. haec adiuvat: *celare querelas*: „ita emendandum non dubitavi, cum prave in Salm. Leid. et Dion. cod. legeretur *colorare*; non dissimile illud Paridis „apud Ovid. Epist. XVI. 7. sed male dissimulo, quis enim „celaverit ignem? Lumine qui semper proditur ipse suo: „et Medae Epist. XII. 37. Perfide, sensitisti; quis enim „bene celat amorem? Eminent indicio prodita flamma suo.“ Non recte attendisse videtur Vir Cl. Nam si illius emendationem amplectamur, quomodo explicabimus: *Continuit dolor ipse manum*. Certissimum est, Didonem hoc dicere velle; se prae dolore ne scribere quidem, angoremque et cruciatum animi enarrare posse. Hoc iam supra poeta dixerat:

*Quamvis saepe, gravi componam carmine fletus,
Plus habet ipse dolor, nec complent verba dolorem:*

hoc infra repetit:

— — *dextram*

Torpor et ira ligat, dum dura vocabula firmat:

atque idem v. 83. inculcat:

— *vellem placidis peritura querelis*

Flere domo, vellem tacitos profundere fletus,

Sed negat ipse dolor.

Longe igitur alius est horum versuum sensus, quam eorum, quos Vir Cl. ex Ovidio laudat; atque retinendum aptum et necessarium verbum *colorare*. At metrum repugnat;

pugnat; quasi hoc carmen solum esset in Anthologia, in quo metri leges poetae neglexerint. Si vero aures tuas delicatas haec syllaba tantopere offendit, retineas per nos verbum Burmannianum, sed levi mutatione transformatum, nempe sic:

Dum studet iratas animus caelare querelas

Continuit dolor ipse manum:

caelare, id est, exprimere carmine, pingere, narrare. Finem faciat satis lepida adnotatio pag. 173. ab Auctore scripta: — „veteres *ἔμφημισμῶ* causā numina inauspicata „nominare subterfugiebant —, hinc Il. A. 340. *βασιλῆον* „*ἀπηνέα* rectius veritas non memorandum, vel illaudatum „regem, quam inmitem, ut illaudatum Busirida dixit Virg.“ Primum dicere debebat Vir Cl. *βασιλῆα ἀπηνέα*: deinde idem esse putare videtur, *non memorandum et illaudatum*: sed differre haec vehementer, docebunt Servius ad Virg. Georg. 3, 4. Gell. 2, 6. et Clarckius ad Iliad. A. denique *ἀπηνής* eo loco nihil est aliud, quam *χαλεπός, σκληρός*, ut Schol. exponit, crudelis, ferus. Alias etiam *ἀεικέα, λοιγόν, μῆνιν οὐλομένην, νῆσον κακὴν*, et alia, quae inali significationem habent, per *non memoranda* possemus interpretari. Sed cur in his ob *ἔμφημισμὸν* veram verborum γίμ non ponere liceat, hoc non assequimur.

Atque hic quidem calamum ponemus, nisi molestam nobis Vir Cl. necessitatem imposuisset, pauca quaedam pro Viro quodam docto dicendi, cuius de *Specimine novae editionis Anthologiae Latinae* iudicium, in Actis nostris A. MDCCXLVIII. pag. 123. propositum, parum modeste et humane acceptum esse videmus. Constitueramus quidem primum, qui minime Burmanno tantum tribuimus, ut nostram existimationem illius vel laude augeri, vel vituperio minui credamus, convicia, quae in nos coniecit, silentio praeterire, illisque refutandis neque tempus, neque chartam impendere: sed ne, si iniuriam contemptu ulcisceremur, nos errorem agnovisse, et agnitum dissimulasse arbitretur, aut sibi nimium beatus et pulcher videatur, nolimus

luimus nobis nostroque Collegae deesse. Res vero se ita habent. Adsperserat Vir doctus in illa recensione Speciminis Anthologiae observationes aliquot, atque, quibus carmina emendanda esse putaverat, coniecturas. Quis hoc reprehendat, aut ideo conviciis nos dignos existimet? *Hanc qui emendationem admittere negaverit*, ait Barthius in Advers. Lib. XLIX. c. 12. *per me sane sibi excogitet aliam. Ut enim haec de publico petuntur, non habent qui impediatur quo minus cuilibet pateant.* Neque tamen idem sensit Burmannus, neque hunc quasi in suum regnum impetum aequo animo tulit. Non certe alioquin pag. 74. hoc rusticitatis suae testimonium dedisset: „Aliter rei litterariae tribunus in Actis Lipsiens. — „— liberalitate non invidenda suppositis his, vel insertis „octo versibus, quos addere hic operae pretium est, nisi „tantum lectori faciant taedium legendo, quam mihi de- „scribendo — —: festivam vero corniculam, cuius tam „belli sunt pulli. Nos eos cum auctore suo illuc redire „iubemus, unde malum pedem attulerunt. Iovem certe „Patroum iurare velim, artificem hunc, cum Scholastico ve- „nae minime felicitis aut foecundae versificatore, de palma „invenusti et inculti modulaminis certare voluisse. — „— nostrum non esse sciat, cum eiusmodi ingeniis capi- „talibus in campum progredi. Melius, micare in tran- „quillo tuarum litterarum portu in posterum latere poteris, „quam conatu temerario in Parnassum eniti:

„— — tu si iveris illuc,

„Saevorum certa ex fatorum lege peristi.“

Haec Burmannus, *ὅς ἔπειτα Φρεσὶν ἦσαν ἄκοσμά τε πολ- λά τε ᾗδη, — ὄξεια κεκληγῶς λέγ' ὀνειδέα.* Nos quidem sententiam magni Apollinis non magnopere ad animum revocamus; sed eo magis inhumanitatem illius miramur, quo modestius Vir doctus cum eo egerat. Quid enim humanius dici potuit, quam hoc: „Nihil hic neque a Codicibus, „neque ab elegante Burmanni nostri Musa, opis accipi- „mus. Utinam illa defectum — nobis explevisset! Inter- „ea tentemus indoctam nostram et agrestem poesin, spe-

„rantes rogantesque venustam Burmanni Calliopen, ut in-
 „conditos nostros cantus aliquando arguto suo modulami-
 „ne delectat.“ Quid igitur est, quod tantopere excandue-
 rit? quid est, quod illi stomachum movere potuit? Si,
 quod hinc colligimus, nefas esse putat, aliquem a se dis-
 sentire, atque ideo Virum doctum dignum iudicavit in
 quem inveheretur, nihil profecto effecit hac sua defen-
 sione aliud, quam ut insigne exemplum Critici immodesti,
 acerbi adversus bona monentes, et paedagogico fastu tur-
 gidi, omni aeternitati traderet. Verum non satis habuit
 Vir Cl. haec tantummodo coronas et laudes, ita enim de
 conviciis illius sentimus, in nos coniiicere. Iterum pag. 77.
 in nos insurgit: „Dictator, ait, Lipsiensis, a longo ab-
 „hinc tempore litterariis Batavorum studiis nimis certe ad-
 „versus et iniurius.“ Iniquus fortasse Collega noster est,
 qui non plenis manibus *Petro Burmanno Secundo* thura ob-
 tulerit, qui non statim cum Iano Grotio illi occinuerit:

Barbariae domitor, quem Saada latina loquentem

Et Charis inrorant nectaris inbre sui.

Posteritas venerare virum, qui vindice dextra

Adserit Ausonii tot monumenta soli.

Quid mirum et veteres illum aequiparare poetas?

Ingenis Patru pondus et instar habet.

An vero ideo iniurii et adversi Batavorum studiis censendi
 sumus? Honorifice omni tempore de Dorvillio, Wesselingio,
 Hemsterhusio, Runckenio, Meermanno, Valckenario, aliis-
 que verae doctrinae statoribus et vindicibus, sensibus, eo-
 rumque immortalia monumenta laudavimus atque summo-
 pere commendavimus. Quomodo etiam nos, qui ad lit-
 terarum decus splendoremque tuendum, conservandum,
 augendumque omnem nostram operam et laborem conse-
 rimus, non illorum ingenii et diligentiae faveamus, qui
 idem sibi nobiscum propositum habent? Sed est operae pre-
 tium repetere ea paucis, quae ibi Vir doctus de Burman-
 niano Specimine dixit, ut hoc facilius homines, a partium
 studiis liberi, de animo nostro erga Batavos iudicare pos-
 sint.

sint. Dixeramus vero ibi: „neminem fore, qui Viri Cl.
 „studium, et benignam de literis bene merendi volunta-
 „tem, non laudet et exosculetur, vitamque et vires ipsi
 „perficiendo tanto operi necessarias optet, avidusque id,
 „quam primum liceat, praestoletur; — eundem, si quis
 „alius, cperi suo parem esse, eoque instructum usu pœ-
 „tarum latinorum, ea Romanae pœseos peritia, iisque
 „tandem dotibus, quae in Critico requirantur.“ Suntne
 vero haec verba animi lividi et iniqui indicia? Quid hu-
 manius dici potuit? aut quibus verbis ingenium et doctri-
 na Viri Cl. magis extolli? Sed videmus, eheu! quid illum
 tantopere usserit. Professus enim tum fuit Collega noster,
 ut multa in his animadversionibus praeteriisse, sic phra-
 sium saepe, ultimi subsellii pueris notarum, acervos cumu-
 lasse, et sexcenties dicta recorisse Burmannum. An vero
 mentitus est? Nonne nos idem in hac recensione satis
 superque docuimus? Atque longe pluribus male sedu-
 lam Viri Cl. diligentiam ostendere poteramus, si duo reli-
 quos libros evolvere libuisset. Verum nolimus laudi illius
 detrachere, sed brevibus tantum lectores, ne, si in laudi-
 bus enarrandis nimii essemus, deinde se, ab assentatoribus
 nobis deceptos, pro thesauro carbones invenisse quere-
 rentur, monere. Atque etiam nunc lenius cum Viro Cl.
 egimus, quam inhumanitas illius meretur. Quis enim, si
 asperius in illum invehi velimus, hoc nobis non conce-
 dat? Nam, qui, quae voluit, dixit, etiam, quae nolit,
 illi audienda sunt. Sed carum nobis semper et venerabile
 Burmannianum nomen fuit eritque. Maioris igitur Bur-
 manni meritis, quorum memoria non, nisi cum ipsis litte-
 ris, delebitur, peccata Minoris, inhumanitatem, puta, im-
 modestiam, et protervitatem, condonabimus. Denique
 non verendum esse certissime nobis persuasum habemus,
 ut, quamdiu et Anthologiae Burmannianae, et horum Acto-
 rum plagula superstit, nos causa cadamus.

HISTOIRE DES HOMMES ILLUSTRES DE L'ORDRE
de Saint Dominique, etc.

id est:

*HISTORIA VIRORUM ILLUSTRIVM ORDINIS
S. Dominici, videlicet Pontificum, Cardinalium, Prae-
latorum, scientia et sanctitate eminentium, celeberrimorum
doctorum, aliorumque magnorum virorum, qui socie-
tatem hanc inde a morte primi conditoris, ad ponti-
ficatum usque Benedicti XIII. plurimum illustrarunt.
Auctore Rev. Patre A. TOURON, Sodalitii
huius Socio.*

TOM. I. Paris. apud Barbaty 4. mai. Alph. 4. plag. 12.

TOM. II. ibid. Alph. 4. plag. 6.

Sodalitas illa, quae a Dominico nomen tulit, a multo
fatis tempore floruit, illa aetate confirmata, qua plu-
res ob doctrinae corruptionem, superstitionem, et in-
valescentem tyrannidem, ab ecclesiae Romanensis societate
se seiungebant, quibus Dominicanorum familia fuit opposi-
ta: et quoniam ex ipsa illa multi prodierunt, qui ad sum-
mas ecclesiae dignitates fuerunt evecti, facile adparet,
Dominicanos haud postremam partem mutationum illarum
fuisse, quae post in ecclesia sunt consecutae, adeoque ac-
curatiorem notitiam societatis huius multum facere ad hi-
storiae ecclesiasticae illustrationem. Quare laudem omni-
no meretur rever. *Touronius*, laborem hunc in se suscipi-
endo, ut vitas virorum, qui doctrina, virtute, et meritis
prae aliis inter Dominici sequaces eminuerunt, enarraret;
quem ita favente Lucina est exsecutus, ut non solum
Benedicti XIV. approbationem, verum etiam communem
fere plausum fuerit nactus; nam et in linguas Hispani-
cam et Italicam liber est conversus. Opus integrum V. ab-
solvitur Tomis, quorum cuique fere integrum destinavit sae-
culum.

Tom.

Tom. I. *Benedictio XIV.* P. M. ob singularem, qua in sodalium ferebatur, benevolentiam, inscripsit. In praefatione praedicat Dominicanorum doctrinam, sanctitatem, et merita in ecclesiam, quorum etiam plures ad supremas dignitates sint promoti. Non visum fuit ipsi ordinem sequi historicum, sed potius chronologicum, non interrupta serie ea, quae ad vitam cuiusque spectant, exhibendo. Ob ingentem sociorum, qui doctrina incluti exsistere, numerum, multos praeterire est coactus: maxime cum documenta necessaria non praesto adessent. Nihil tamen se adfectui dedisse profitetur, ubique secutum testimonia illorum, quorum fides in illustri posita loco sit. Evolvit igitur diligenter libros et manu exaratos, et typis evulgatos, quorum etiam verba ut plurimum latine adduxit, et suae relationi subiecit. Ex recentioribus in subsidium adhibuit *Odoricum Raynaldum, Ughellium, Spondanum, Baluzium, Pleurium, Dionys. Sanmarthanum*, quos ubi cum scriptoribus societatis suae non usque quaque convenire deprehendit, pondera et evidentiam rationum pensavit.

Tom. I. absolvitur VIII. Libris, quibus vitae 80. enarrantur. Vitae *Dominici*, et primorum instituti huius sociorum, frustra hic quaeruntur, quas aliquot annis ante singulari volumine persecutus est. Paucis nominabimus illos, quorum vitas describit Lib. I: 1) *Raymondus de Pennaforti*, illustri apud Catalonos gente procreatus A. MCLXXV. Munere publici doctoris apud Bononienfes multa cum laude functus, in patriam reversus, additus est iuveni regi Arragoniae *Iacobo I.* quo illius vitam atque studia moderaretur. A *Gregorio IX.* solus dignus est iudicatus, qui decreta Pontificum, post collectionem, a *Gratiano* institutam, edita, colligeret, inque ordinem digereret; quod opus intra triennium absolvit, seque Pontifici mirum in modum probavit. Anno MCCXXXVIII. Superior generalis Societatis est electus. In Mauris et Iudaeis, ad christianam religionem perducendis, multum operae posuit, in exilium pulsus illis, qui in pervicacia sua persisterent;

Uuuu

contra

contra illos vero, qui se Christianos tantum simulabant, inquisitionis tribunal ipsius suafu potissimum est erectum. Mortuus d. 6. Ian. A. MCCLXXV: in sanctorum numerum relatus a *Clemente VIII.* A. MDCL. 2) *S. Petrus Gonçalez*, vulgò dictus *Telmus*, Hispanus, in vitam hanc est ingressus circa A. MCXC. Iuvenis favore avunculi, antistitis Asturigenfis, amplissimis muneribus ecclesiasticis est praefectus, quibus vero se sponte abdicavit, et societati nomen dedit. Miraculis inclaruisse dicitur, vivis exemitus A. MCCXLVI. inde beatorum coelitem numero adscriptus. Hunc, nautae Hispani et Lusitani tanquam numen aliquod tutelare venerantur, ad eundemque sub nomine *S. Telmi* preces suas, tempestatibus coortis, dirigunt. 3) *S. Gonçalez*, cognomento *Amarantus*, Lusitanus, in lucem editus A. MCLXXXVII. Cum iam muneribus ecclesiasticis admotus esset, amore in terram sanctam ductus, iter eo instituit. Decessit A. MCCLIX. in sanctorum numerum cooptatus a *Pio IV.* A. MDLX. 4) *Gilles de Sainte Irène*, Hispanus, lucem vitae adspexit Anno MCXC. rector provincialis societatis suae per totam Hispaniam est constitutus A. MCCXXXIV. qua dignitate se exiit A. MCCXLII. Obiit d. 14. Maii A. MCCLXV. Dono prophetiae et miraculorum clarus fuisse perhibetur, quem Lusitani ceu deum praesitem suspiciunt. Lib. II. 5) *Ioannes Teutonicus*, natus circa finem Saec. XII. Wildeshufae, oppido Westphaliae. Initio secutus est aulam Friderici II. Imp. illique acceptus fuit, sed post, pertaeus vitae aulicae, Bononiam, litteris operaturus, abiit. A. MCCXXXII. Pontifex eum episcopum Bosniae constituit, et nuntium suum dixit, quam tamen dignitatem, adveniente Pontifice, A. MCCXXXVII. missam fecit, A. MCCXLI. supremus totius societatis praefectus declaratus, diem suum obiit d. 14. Nov. A. MCCLII. 6) *Gualterus Maucierck*, Anglus gente, vivendi initium fecit circa A. MCXC. Ex episcopo, qui simul praecipuis regni negotiis implicatus esset, monachus Dominicanus factus, decessit Anno MCCXLVIII.

MCCXLVIII. d. 28. Oct. 7) *Iacobus Placentinus*, episcopus Intemiliensis, denatus circa finem A. MCCL. 8) *Dan. Makelly*, in lucem hanc editus in Hibernia sub finem Saec. XII. archiepiscopus Cassiliensis electus A. MCCXXXVII. inter vivos esse desit A. MCCLIII.. 9) *Ioannes de S. Gilles*, Anglus natione, primum medicum regis Galliae Philippi Augusti egit, post se totum sacris dedit studiis, inque Angliam reversus, theologiam in academia Oxoniensi docuit. 10) *Ascelinus*, aliquando etiam *Anselmus* dictus, Italus gente. A. MCCXLV. ad Tartaros a Pontifice est missus, ut ipsos, si ad fidem in Christum permovere non posset, saltem ad mitiorem mentem revocaret, quae a devastatione terrarum christianarum abstinere. Ad Mohammedanos etiam profectus, ut ipsorum conversioni intentus esset. Martyrio inter gentes functum fuisse, sunt qui referant. 11) *Andreas de Lonjumeau (de Longiamello)*, Gallus ortu. A S. Ludovico Constantinopolin est missus, ut sacras reliquias inde referret, et ab Innocentio IV. A. MCCXLV. ad patriarchas orientales, ut illos sedi Romanae reconciliaret, ad Tartaros etiam concessit. Ubi loci, et quo anno exspiraverit, incertum est. 12) *Constantinus Medicus* natales ducebat ex illustri Mediceorum gente: A. MCCLVI. Constantinopolin ablegatus, ut dissidia inter ecclesiam Latinam et Graecam componeret. Mortuus in Graecia circa finem Anni MCCLVII. 13) *Iacobus Boncambius*, episc. Bononiensis, et legatus apostolicus in Anglia, fato cessit A. MCCLX. 14) *Rogerius Leontinus*, episcopus Melitanus, legatus papae in regno Siciliae, floruit circa medium Saec. XIII. naturae debitum solvit A. MCCLX. 15) *Guikelmus Peraldus*, Gallus. Num episcopus Lugdunensis fuerit, auctoritate fide dignorum scriptorum probari nequit. Docuit Parisiis, et multa scripta reliquit, quorum aliqua edita, alia in bibliothecis delitescunt. 16) *Vincentius Bellovacensis*, pluribus scriptis clarus, quem nonnulli episcopum Bellovacensem dicunt, fati legem implevit A. MCCLXIV. Lib. III. 17) *Hugo de Sancto*

Sancto Claro, quem Gallum fuisse probavit *Franc. Duchesnius*. A. MCCXXXIII. Constantinopolin missus est, ut Graecos Latinis reconciliaret, sed colloquijs ulro citroque habitis, inde rediit. A. MCCXLIV. Cardinalis presbyter nominatus; Anno MCCLI. tanquam legatus a latere in Germaniam discessit. Vivendi finem fecit A. MCCLXIII. d. 19. Mart. 18) *Henricus* Polonus, episcopus Culmensis et legatus pontificius. Lithuanos et Borussos doctrina Christi imbuere est admissus. 19) *Thomas Cantipratanus*, Belga, oriundus Lovanio A. MCCI. Num coadiutor episcopi Cameracensis fuerit, non omnino constat. 20) *Hannibaldus Hannibaldensis de Molaria*, Romanus, purpura donatus A. MCCLXI. vel ut *Fleurius* vult, A. MCCLXII. Fato succubuit A. MCCLXXII. 21) *Iacobus Crescentinus*, Romae circa finem Saec. XII. in lucem editus. Avunculo suo, purpurato Crescenti, socius adiunctus, in terris septentrionalibus doctrinam Evangelij disseminare studuit. Viventium numero exemptus circa A. MCCLXXII. 22) *Thomas de Bertha*, episcopus Senensis creatus A. MCCLIII. mortuus A. MCCLXXIII. 23) *Guilielmus Tripolitanus*, Tripoli in Syria circa A. MCCXX. vita sui cepit. Mohammedanorum conversionem tentavit. Vivere desiit post A. MCCLXXIII. 24) *Gottfr. de Belloloco*, confessionarius Ludovici sancti, quem etiam in Orientem, post Africam, est comitatus. 25) *Petrus de Sancto Aferio*, natus circa finem Saec. XII. Petricoriensis episcopus nominatus A. MCCXXXII. a quo tamen munere missionem impetravit A. MCCLXVI. mortem appetiit d. 14. Iul. A. MCCLXXV. 26) *Reinerius*, Italus, a Gregorio IX. Vicecancellarius ecclesiae Romanae nuncupatus A. MCCXLVII. episcopus Magalonenfis factus A. MCCXLVIII. venenata hostia, immani scelere, sublatus. 27) *Rainerius Pflacentinus*. A Waldensibus, quorum pastor fuerat, ad catholicos reversus, illos omni ratione est infectatus, mortuus A. MCCLXII. 28) *Rainerius*, Pisanus, vitalem auram haurire coepit inclinato Saec. XIII. 29) *Humbertus Romanus*, societatis suae Generalis electus A. MCCLIV. quam

quam tamen provinciam deposuit A. MCCLXIII. animam efflavit A. MCCLXXVII. d. 14. Jul. Lib. IV. 30) *Innocentius V.* P. M. Petrus de Tarantasia ante dictus, natus A. MCCXXV. Archiepiscopus Lugdunensis constitutus Anno MCCLXXII. anno seq. purpuratorum collegio adscriptus, pontifex electus A. MCCLXXVI. d. 21. Ian. Viterbii vitae finem vidit A. MCCLXXVI. d. 22. Jun. 31) *Andreas Albathensis*, episcopus Valentinus ab A. MCCXLVIII. vitam finivit Viterbii A. MCCLXXVII. 32) *Martinus Polonus*, Archiepiscopus Gnesnensis, et Primas regni declaratus A. MCCLXXII. 33) *Aldobrandinus*, alias adpellatus *Hildebrandus*, a pontifice Gregorio X. urbi veteri datus episcopus A. MCCLXXII. expiravit A. MCCLXXIX. 34) *Morandus Signiensis*, Callienensis episcopus initiatus A. MCCLIX. post ad sedem Florentinam translatus A. MCCLXV. Mors ipsius a quibusdam innectitur A. MCCLXXVI. 35) *Robertus Kilovarii*, Anglus, natus circa A. MCCIV. Cum per aliquot annos theologiam in academia Oxoniensi docuisset, Archiepiscopus Cantuariensis, et Primas regni est factus A. MCCLXXII. purpura ornatus A. MCCLXXVIII. d. 12. Mart. veneno extinctus fuisse censetur Viterbii A. MCCLXXX. 36) *Guido de Soliaco*, Archiepiscopus Biturigum denominatus A. MCCLXXVI. d. 27. Maii. Mors ipsius contigit A. MCCLXXXI. d. 15. Mart. 37) *Guilielmus de Morbeca*, Belga, A. MCCLXXVII. Corinthi archiepiscopus designatus, in quo munere multas molestias devorandas habuit. 38) *Rogerus Calcagnus*, Florentinus, episcopus Castrensis in Italia factus A. MCCXL. de vita deceffit A. MCCLXXIV. 39) *Ioannes de Derlintonia*, Anglus, Archiepiscopus Dublincensis ab A. MCCLXXIX. morte superatus Londini d. 29. Mart. A. MCCLXXXIV. 40) *Ioannes de Verzellis*, Generalis societatis per Longobardiam, ad Imperatorem graecum missus, quo religionis dissidia componerentur, Anno MCCLXVII. denatus A. MCCLXXXIII. d. 30. Nov. Lib. V. 41) *Ambrosius Senensis*, natus A. MCCXX. d. 16. April. evangelium multis praedicavit in locis, et cum singulari

sua esset, ipsius opera in componendis dissidiis desiderata fuit. Vitae finem fecit A. MCCLXXXVI. d. 20. Mart. in sanctorum numerum post obitum relatus. 42) *Guido de la Tour du Pin* natus A. MCCXXXII. obiit A. MCCLXXXVI. 43) *Petrus et Franciscus de Cendre*, quorum ille fuit Prior monasterii Barcinonensis, fato functus A. MCCXLIV. hic in convertendis Mauris multum studii posuit, expiravit A. MCCLXXXI. 44) *Paulus Christiani*, linguae Ebraicae peritissimus, celebris disputatione, inter ipsum et R. Mosen Gerundensem, praesente rege, domo regia, et proceribus, A. MCCLXIII. habita, in qua hic causa cecidit, multorumque Iudaeorum secuta est conversio. 45) *Raymundus Martini*, Catalonus, focius Paulli, in debellandis erroribus Iudaeorum et Mauroorum totus fuit, cuius pugio fidei prolixè recensetur. 46) *Arnaldus de Segarra*, Catalonus, A. MCCXLIX. provincialis Hispaniae est factus, post confessionarius regis Arragoniae, Iacobi I. 47) *Ioannes Columna*, Archiepiscopus Mellanensis. 48) *Io. Polus*, archiepiscopus Pisanus. 49) *Paperonus*, episcopus Fulginatensis et Spoletanus, inauguratus A. MCCLXV. obiit circa A. MCCXC. 50) *Ioannes II.* archiep. Upsaliensis, expiravit d. 8. Sept. A. MCCXCI. 51) *Bartholomaeus Varelli*, Leontinus, Liparensis episcopus ab A. MCCLII. 52) *Simon Leontinus*, episcopus Syracusanus nominatus A. MCCLXVIII. mort. A. MCCXCII. 53) *Nicolaus de Hanaps*, patriarcha Hierosolymitanus et Ptolemaidis, qua expugnata, cum, nave conscensa, vitam servare vellet, submersus perit. Lib. VI. 54) *Latinus Malebranche*, nepos Nicolai III. A. MCCLXXVIII. d. 12. Mart. purpuratus ecclesiae Romanae et episcopus Ostiensis nominatus, multas legationes cum laude obiit, defecit A. MCCXCIV. m. Aug. 55) *Raymundus de Mevilon*, episcopus Vapinci et Ebroduni, in lucem hanc ingressus A. MCCXXXV. obiit A. MCCXCIV. 56) *Bonifacius de Fierqui*, nuntius pontificis in Gallia, archiepiscopus Ravennatensis inde ab A. MCCLXXIV. vivendi finem fecit A. MCCXCIV. d. 24. Dec. 57) *Hugo Ayclinus de Billon*, A.

A. MCCLXXXVIII. purpuratis patribus adscriptus, inde facti collegii decanus factus, decessit A. MCCXCVII. d. 29. Dec. 58) *Iacobus de Voragine*, primus sacras litteras in Italicum idioma convertisse dicitur, provincialis societatis per Langobardiam A. MCCLXVII. archiepiscopus Genuensis A. MCCXCII. obiit A. MCCXCVIII. 59) *Guilielmus de Hotum*, Anglus, provincialis per Angliam A. MCCLXXXII. archiepiscopus Dublinensis A. MCCXCVII. Ultimum exhalavit spiritum in Gallia A. MCCXCVIII. m. Aug. 60) *Munio de Zamora*, Hispan. praefectus societatis A. MCCLXXXV. nuncupatus, quo munere tamen est exutus, factus episcopus Palentinus, decessit A. MCCC. d. 7. Mart. 61) *S. Iacobus Mevaniensis*, vita frui coepit A. MCCXX. multa in commodum fodalitatis suae fecit, vivis exemptus A. MCCCII. d. 22. Aug. 62) *Hugolinus Ariminensis*, episcopatum in urbe patria administravit ab A. MCCXXXII. ad MCCXLIX. 63) *Atoifus de Rossat*, successit Hugolino A. MCCL. inde translatus Bergomum, mort. A. MCCLXVII. d. 26. Ianuar. 64) *Herbordus*, Hungarus, antistes Bergomensis ab A. MCCLXI. decessit A. MCCLXXII. 65) *Laurentius Ariminensis*, obiit A. MCCCII. 66) *Ioannes Iordanus Savellus*, Romanus, factus episcopus Patavinus A. MCCXCV. inde Bononiam ad idem munus concessit. 67) *Gentilis Ursinus*, episcopus Catanensis, vitam reliquit A. MCCCIII. 68) *Radulphus de Gramville*, Gallus, ex Palaestina redux factus, confessionarius Caroli regis Neapolitani, A. MCCXCIV. creatus patriarcha Hierosolymitanus, expiravit A. MCCCIV. m. Nov. Lib. VII. 69) *Benedictus XI.* obscuris ortus natalibus A. MCCXL. post varios honores purpuratus est proclamatus a Bonifacio VIII. A. MCCCIII. d. 21. Oct. concordibus suffragiis creatus pontifex, elapsis autem 8. mensibus et 17. diebus veneno extinctus periit. Lib. VIII. 70) *Nicolaus Albertinus*, lucem adspexit A. MCCLV. Episcopus Spoletanus nominatus A. MCCXCIX. quem pontifex tanquam oratorem suum ablegavit in Galliam et Angliam, post vicarium suum Romae constituit, A. MCCCIII. d. 18.

d. 18. Dec. in purpuratorum collegium adscitus. Diem obiit A. MCCCXXII. m. Mart. 71) *Guilielmus de Maclesfeld*, Anglus, cardinalis presbyter declaratus A. MCCCIII. d. 18. Dec. non multo post fato functus. 72) *Gualterius* Vinterbornensis, Anglus, cardinalis factus d. 21. Febr. A. MCCCIV. 73) *Ioannes de Allodio*, Gallus, primum canonicus ecclesiae cathedralis Parisiensis, post eiusdem cancellarius, denatus d. 1. Oct. A. MCCCVI. 74) *Dietherius* Nassovius, illustri principum Nassoviorum prosapia ortus, frater Adolphi Imperatoris, legatus pontificis ad Imperatorem dictus A. MCCXCV. nec ita multo post ad fastigium archiepiscopi Trevirensis evectus, vitam cum morte commutavit A. MCCCVII. d. 23. Nov. 75) *Guilielmus de Moncade*, Catalonus, episcopus ecclesiae Urgelitanae Anno MCCXCIV. vivendi finem fecit A. MCCCVIII. 76) *Thomas Iorzius*, provincialis ordinis sui per Angliam, confessionarius regis Angliae, et minister status, cardinalis declaratus et legatus a latere, Gratianopoli ultimum clausit diem A. MCCCX. d. 30. Dec. 77) *Raymundus de Ponte*, Hispanus, cancellarius regis Arragoniae, et inde ab A. MCCLXXXVIII. episcopus Valentinus. 78) *Richardus de Montecrucis*, Florentinus, maximam vitae partem in terris versus orientem solem sitis exegit, vivere desiit A. MCCCIX. d. 31. Oct. 79) *Iacobus Salomo*, Venetus, natus A. MCCXXXI. decessit A. MCCCXIV. 80) *Franco Peruffinus*, in peregrinis oris, et speciatim in Persia, magna cum libertate, nec minore fructu, Iesum adnuntiavit, quem proinde pontifex in illis partibus archiepiscopum esse iussit.

Tomus II. pariter VIII. complectitur libros, in quibus vitae habentur 58. Lib. IX. 1) *Augustinus de Zagotthes*, Illyricus, episcopus primum Zagrabiensis, cui post rex Siciliae episcopatum in urbe, cui nomen Luceria paganorum, commisit, decessit A. MCCCXXIII. d. 30. Aug. ab *Ioanne XXII.* sanctis accensus. 2) *Nicolaus de Freauville*, natus Rotomagi circa medium Saec. XIII. A. MCCCIV. d. 15. Dec. in purpuratorum collegio locum obtinuit,

tinuit, gravissimis a pontifice adhibitus negotiis, denatus A. MCCCXXIV. d. 14. Febr. 3) *Odo de Sala*, Pisanus, A. MCCXCVII. episcopi munus suscepit in urbe Sardiniae *Terra nova*, inde ad archiepiscopalem sedem Arboreensem transitum fecit, post A. MCCCXII. factus archiepiscopus Pisanus, tum patriarcha Alexandrinus A. MCCCXXII. mortuus A. MCCCXXV. 4) *Raymundus Beguinus*, Tolofanus, magister sacri palatii factus A. MCCCXXI. cardinalis A. MCCCXXIV. et patriarcha Hierosolymitanus. Viventium numero est exemptus sub finem A. MCCCXXVIII. 5) *Nicolaus Trivetus*, Anglus, natus A. MCCLVIII. Docuit Oxonii et Parisiis, variis scriptis celebris. 6) *Berengarius de Langore*, lucem vidit A. MCCLXII. Anno MCCC. commissarius apostolicus Carcaffoniensis, et vicarius generalis totius societatis A. MCCCVII. constitutus, inde superior generalis et confessionarius Henrici VII. Imperatoris, archiepiscopus Compostellensis nominatus A. MCCCXVII. d. 5. Sept. Lib. X. 7) *Bernhardus Guidonis*, Lemovicensis, in lucem editus A. MCCLX. Generalis ordinis sui electus A. MCCCVII. ad sedem Tudensem promotus A. MCCCXXIII. episcopatum Lutensem occupavit, de vita decessit A. MCCCXXII. d. 30. Dec. 8) *Bartholomaeus Bononiensis*. Circa finem A. MCCCXVIII. constituebatur caput missionis in orientem, et episcopus Marathensis inaugurabatur, tandem novae sedi archiepiscopali in provincia Naxivanensi praeficiebatur, decessitque A. MCCCXXXIII. d. 5. Aug. 9) *Ioannes Florentinus*, socius laborum et praedicationis Bartholomaei Bononiensis, quem pontifex A. MCCCXXIX. primum episcopum urbis Teflis constituit. 10) *Angelus Porta Solius*, Perusinus, lucem hausit circa A. MCCXC. cui post pontifex locum inter poenitentiariorum ecclesiae Romanae dedit, inde factus episcopus Solzensis in Sardinia A. MCCCXXIV. denique Grossetanus A. MCCCXXX. Vivis exemptus est d. 22. Febr. A. MCCCXXXIV. 11) *Iacobus de Bensulfis*, Mantuanus, qui patriae suae episcopus designatus, obiit A. MCCCXXXVIII. 12) *Du-*

randus de Sancto Porciano, primum magister sacri palatii, post haec episcopus Aniciensis factus, inde A. MCCCXXVI. translatus ad sedem Meldensem. 13) *Franciscus Camerinus et Richardus Cam.* quorum ille Italus, hic Anglus, uterque insigni ardore evangelium infidelibus praedicandi flagrabat: igitur in orientem abiverunt, ac inter Armenios, Tartaros, aliasque gentes Asiae, evangelium adnuntiarunt. 14) *B. Mauritius*, princeps Hungariae, regio sanguine cretus. Hic sponte sua, una cum coniuge, Palatini filia, omnia commoda externa posthabuit, et terras suas ac praedia alicui cognatorum reliquit, parte quadam redituum adsignata monasterio, in quo vitam agebat. Margaretha coniux in Italiam secessit, ibidemque omne tempus meditando, precando, aliisque exercitiis spiritualibus, extraxit. Decessit A. MCCCXXXVI. d. 20. Mart. Lib. XI. 15) *Guilhelmus Petrus Godinus*, Gallus, natus circa medium Saec. XIII. A. MCCCIII. In hunc dignitas Superioris Dominicanorum Provinciae et Tolosae conferebatur; post variis legationibus nomine Pontificis obitis, A. MCCCVI. magister sacri palatii est constitutus, A. MCCCXII. m. Dec. Cardinalis creatus, inde in Hispaniam tanquam orator pontificius missus. Inter vivos esse desit A. MCCCXXXVI. d. 4. Jun. 16) *Benedictus d' Asnago*, dictus etiam *Benedictus de Cumis*, Italus. Ad Imperatorem graecum Andronicum mittebatur A. MCCCXXVI. ut graecos in sinum ecclesiae reduceret. Redux factus est episcopus Comi, denatus A. MCCCXXXIX. 17) *Matthaeus Urfinus*, A. MCCCXXII. societatis per provinciam Romanam nominatus est praefectus, post episcopus Gergentinus, inde archiepiscopus Sipontinus, tandem Cardinalis, mortuus d. 17. Aug. A. MCCCXL. 18) *Dalmatius Morerus*, Catalonus, natus A. MCCXCI. denatus A. MCCCXLI. d. 14. Sept. sanctorum coetui adnumeratus secuto tempore. 19) *Petrus de Palude*, vita frui coepit A. MCCLXXV. factus deinceps Generalis ordinis sui: patriarcha Hierosolymitanus A. MCCCXXIX. denominatus, in Palaestinam se contulit. Quoniam autem Christianorum

rum in terra sancta conditionem miseram deprehenderat, inde rediit principibus Europae suasit, ut de novo expeditionem eo instituerent: sed res effectu caruit. Decessit Parisiis A. MCCCXLII. d. 31. Ian. 20) *Simon Salterellus*, natus Florentiae A. MCCLXI. Provincialis ordinis sui per provinciam Romanam creatus est A. MCCCXI. sequ. anno factus procurator generalis, A. MCCCXVII. episcopus Parmensis, post Pisanus, turbis, quae Italiam concutiebant, implicitus, per tempus aliquod sede sua est deiectus, sed restitutus A. MCCCXXIX. finem vivendi fecit A. MCCCXLII. d. 24. Sept. Lib. XII. 21) *Gerhardus Domarus*, Generalis societatis est electus A. MCCCXLII. nec ita multo post Cardinalis. Avenione ultimum diem vidit A. MCCCXLIII. d. 27. Sept. 22) *Venturinus Bergomensis*, natus Anno MCCCIV. populos et principes ad expeditionem adversus Turcas excitavit, quibus seipsum adiunxit, atque passim in oriente, potissimum Smirnae, praedicavit: occubuit A. MCCCXLVI. d. 28. Mart. 23) *Annibal Tolomeus*, *Michael et Aeneas Tolomei*. Primus, juvenis non optimam egit vitam, sed inde ad meliorem frugem conversus, virtutibus eminebat, et passim praedicando multos ecclesiae adiunxit; qua re motus Honorius IV. A. MCCLXXXV. ipsum nuntium apostolicum per Siciliam declaravit; inde ablegatus in orientem. Decessit tandem Avenione A. MCCCXX. d. 24. Jun. Michael et Aeneas, eidem adscripti societati, vivere deserunt A. MCCCXLVIII. 24) *Hugolinus de S. Marco*, Parmensis, episcopus Cremonensis factus Anno MCCCXXVII. m. Mart. qui, quoniam se Ludovico Bava-ro opponebat, multa perpeffus est. Munere se suo abdicavit A. MCCCXLIX. inque monasterium secessit, mortuus A. MCCCL. 25) *Guilielmus Dulcinus*, Montalbanaensis, nuntius apostolicus per Italiam declaratus Anno MCCCXXVII. episcopus Lucensis A. MCCCXXX. decessit A. MCCCXLIX. d. 12. Aprilis. 26) *Guilielmus Laudunensis*, Gallus, natus circa A. MCCLXX. magister sacri pala-

tii nuncupatus A. MCCCXII. archiepiscopus Viennensis in Gallia A. MCCCXX. a pontifice in Franciam missus A. MCCCXXIII. ut discordias familiae regiae sopiret, post translatus ad sedem archiepiscopalem Tolosanam. 27) *Ioannes de Molendino*, magister sacri palatii ab A. MCCCXLV. ad MCCCXLIX. quo supremus praefectus societatis est electus, Cardinalis dictus d. 17. Dec. A. MCCCL. Vitae finem nactus est Avenione d. 23. Febr. A. MCCCLIII. 28) *Ioannes Tauterus*, Germanus, vitae luce donatus A. MCCXCIV. Multo ardore virtutem pietatemque christianam promotam cupiit, suis concionibus non Argentorati solum, verum etiam per totam Germaniam, celebris. Obiit Argentorati d. 17. Maii A. MCCCLXI. secundum Echar-dum A. MCCCLXXIX. 29) *Humbertus II*, illustri principum Delphinatus prosapia oriundus A. MCCCXII. Mortuo fratre, principatus ad ipsam est devolutus, quem etiam adiit, et multa cum laude administravit. Interfuit et expeditioni adversus Saracenos: sed principe filio mortuo, posteaquam de terris suis cum rege Galliae pactus esset, monasterium est ingressus A. MCCCXLIX. patriarcha Alexandrinus denominatus, A. MCCCLII. administratio etiam ecclesiae Remensis ipsi est demandata, obiit A. MCCCLV. d. 22. Maii. 30) *Angelus Acciaiolus*, Florentinus, natus A. MCCXCVII. Invitus episcopatum in urbe Aquila suscepit A. MCCCXXVIII. inde arcessitus ad sedem Florentinam Anno MCCCLII. a rege Neapoleos titulo magni cancellarii honoratus est A. MCCCXLVIII. obiit d. 6. Oct. A. MCCCLVII. 31) *Nicolaus Rosselli*, in lucem editus A. MCCCXIV. d. 30. Nov. Provincialis ordinis sui per Hispaniam designatus, itemque inquisitor generalis Anno MCCCLVI. Innocentius ipsi locum in purpuratorum senatu dedit A. MCCCLVI. denatus A. MCCCLXII. d. 28. Mart. 32) *Petrus et Alexander Strozzi*, illustres Florentini, quorum ille, ubi multa cum laude Parisiis et Florentiae docuerat, societatis praefectus est adpellatus, et obiit

A.

A. MCCCLXII. d. 22. Aprilis. - Alter, a pietatis exercitiis et concionibus laudatus omnibus, decessit A. MCCCLXXXIII.

33) *Henricus Anandus Sufot*, Suevus, per omnem vitam vacavit exercitiis spiritualibus. Diem supremum obiit A. MCCCLXV. d. 25. Ian. 34) *Ioannes de Tambacho*, natus in Alfatia A. MCCLXXXVIII. Cum A. MCCCXLVII. academia Pragensis aperiretur, ex primis nascentis scholae professoribus fuit, sacri palatii magister factus A. MCCCLXVI. Decessit Friburgi d. 30. Ian. A. MCCCLXXII. 35) *Ioannes Schadenland*, A. MCCCLIX. episcopus Culmenfis creatus, inde translatus Hildesiam, quo munere vero se abdicavit circa A. MCCCLXV. post episcopus Vormationensis constitutus, expiravit Constantiae A. MCCCLXXIII. 36) *Guilielmus Sudeg*, Gallus, A. MCCCXLVIII. provincialis dioeceseos Tolofanae est electus, anno sequenti factus sacri palatii magister, A. MCCCLXI. episcopus Masiliensis, purpuratus ecclesiae Romanae A. MCCCLXVI. obiit versus finem A. MCCGLXXIII. 37) *Carolus Alenconienfis*, munus archiepiscopale Lugduni adiit A. MCCCLXV. fato functus A. MCCCLXXV. d. 5. Iul. 38) *Hugo Gaspot*, Anno MCCCXLIX. episcopus Cenedensis in Marchia Tarvisina est constitutus, post ut legatus apostolicus Constantinopolin missus, decessit A. MCCCLXXVI. 39) *Andreas de la Tour*, quem Urbanus V. A. MCCCLXVII. poenitentiarium suum adpellavit, sed non ita multo post archiepiscopus Genuensis est electus d. 21. Febr. A. MCCCLXVIII. vivis exemptus d. 6. April. A. MCCCLXXVII. Lib. XIV. 40) *Catharina Senenfs* cui inter viros illustres locum concedit A. quoniam et alii scriptores ecclesiastici eius meminerunt. Huius animi dotes, virtutes, prudentiam, praedictiones, miracula, amplis verbis dilaudat. Mortua A. MCCCLXXX. d. 9. April. in sanctorum concilium relata a Pio II. Lib. XV. 41) *Philippus Gezza Rufinus*, Romanus, quem Clemens VI. poenitentiarium apostolicum in ecclesia S. Petri Romae constituit, non multo post episcopum Iseriae dictum A. MCCCXLVIII. unde A. MCCCLXVII. ad sedem Tiburti-

nam est translatus, tandem Cardinalis factus, mortuus A. MCCCLXXX. 42) *Thomas*, Anglus, confessionarius regis Angliae Richardi II. post Cardinalis. 43) *Nicolaus a S. Saturnino*, Gallus, provincialis per Provinciam creatus A. MCCCLXVI. magister sacri palatii factus A. MCCCLXXVI. mortuus A. MCCCLXXXII. d. 21. Jun. 44) *Ioannes Aldobrandinus*, Florentinus, episcopus Gubienfis, quam tamen dignitatem post sponte sua missam fecit. 45) *Simon Lingonensis*, Gallus, quem Clemens poenitentiarium suum elegit A. MCCCL. et ordinis sui per Franciam Superiorem dixit, A. MCCCLXVI. m. April. constitutus episcopus Nannetensis. Tandem senio confectus, munere se suo abdicavit, inque monasterium fecesit. 46) *Nicolaus Mofchimus Carnaciolus*, ad cardinalitiam adfurrexit dignitatem d. 18. Sept. A. MCCCLXXVIII. mort. d. 29. Jul. A. MCCCLXXXIX. 47) *Elias Raimundus*, Tolosan. vulgo dictus, A. MCCCLXVI. vicarius generalis ordinis sui factus, tandem Superior generalis, decesit A. MCCCLXXXIX. d. 31. Dec. 48) *Thomas Casatenfis*, Pedemontanus, confessionarius ducis Sabaudiae A. MCCCLXXXIII. Cardinalis a Clemente VII. creatus, expiravit A. MCCCXC. d. 17. Ian. 49) *Ioannes de Novo Castro*, Cardinalis nominatus a Clemente VII. d. 23. Dec. A. MCCCLXXXIII. denatus A. MCCCXCVIII. d. 4. Octobr. 50) *Guido Maranaldus*, generalis inquisitor per regnum Neapolitanum, expiravit d. 25. Jun. A. MCCCXCI. cui ob miraculorum frequentiam per longum satis tempus cultus publicus in regno Neapolitano est exhibitus. 51) *Nicolaus Eymericus*, Catalonus, natus A. MCCCXX. inquisitor generalis per Arragoniam factus A. MCCCLVI. defunctus A. MCCCXCIX. d. 4. Ianuar. 52) Ex illis, qui e Graecis ecclesiae latinae et Dominicanorum familiae adscripti fuerunt, A. nominat 1. *Simonem*, Constantinopolitanum, qui celebrem se reddidit illa tempestate, qua latini imperium orientis tenuerunt, vita decesit A. MCCCXXV. 2. *Philippum de Pera*, qui celebritatem aliquam consecutus est disputationibus aduersus graecos. 3. *Emmanuellem Calecam*,

lecum, qui ob disputationes et scripta contra graecos Constantinopoli est expulsus. Lib. XVII. §3) *Raymundus Capuensis*, post diversos labores in emolumentum ecclesiae exantlato, Gregorius XI. ipsum A. MCCCLXXVI. poenitentiarium suum nominavit, A. MCCCLXXIX. factus est provincialis per Langobardiam, fato succubuit A. MCCCXCIX. m. Octobr. §4) *Andreas de Franchis*, nobilis Florentinus, A. MCCCLXXVII. episcopus Pistoienfis electus, quo munere se abdicavit postea ob senium, inque monasterium se contulit, ultimum diem clausit A. MCCCCI. d. 26. Maii. Memoria et reliquiae eius apud Pistoienfes magna fuerunt in veneratione, qui semel atque iterum flagitarunt, ut sanctorum catalogo infereretur; titulum *beati* ipsi dedit Benedictus XIII. eique statuam marmoream poni curavit. §5) *Ioannes Benedictus*, nobilis Venetus, A. MCCCC. patriarchatus Gradenfis ei decernebatur, sed ut munus hoc adiret, nullis precibus, nec adhortationibus flexi potuit. §6) *Vincentius Ulyssiponenfis*, circa A. MCCCLXXVIII. constitutus provincialis societatis per Lusitaniam et Castellam, itemque inquisitor per totam Hispaniam. Ioannes I. rex Lusitaniae eum A. MCCCLXXXV. adpellavit concionatorem suum, confessionarium, et consiliarium. Denatus A. MCCCCI. d. 14. Iul. §7) *Thomas Firmanus*, Italus, generalis superior societatis electus A. MCCCCI. m. Maio, obiit d. 27. April. A. MCCCCXIII. §8) *Ioannes Dominicus*, illustris Florentinus, procreatus A. MCCCLVII. vel secundum alios A. MCCCLX. archiepiscopus Ragusanus, tandem Cardinalis. In concilio Constantiensi opera ipsius fuit plane eximia, et Imperator Sigismundus consiliis eius in gravissimis negotiis est usus. Viventium numero est exemptus A. MCCCCXVIII. vel ex aliorum sententia d. 10. Iun. MCCCCXIX. Index rerum memoratu dignarum singulis Tomis est subiectus. Chartae et typorum nitor se harum elegantiarum studiosis facile commendabunt.

NOVA

NOVA LITTERARIA.

In omnium doctorum manibus versantur, meritaque celebrantur laude, Benedictinorum e S. Mauri Congregatione *Novi Commentarii de Re Diplomatica*, (Nouveau Traité de Diplomatique,) de quibus nos quoque in his Actis, recensendo Tomum eorum I. et II. diximus. Sed cum maiori pretio vendatur hoc opus a librariis, quam ut in bibliothecas mediocri fortuna hominum pervenire possit, praetereaue emendationum et supplementorum nequaquam impatiens videatur: convertendi eius in theoticum sermonem consilium suscepit Vir doctus, *Ioh. Christoph. Adelung*, in Gymnasio Evangelico Erfurtano Professor, et hoc ipso tempore primi Voluminis versionem eadem in urbe publicavit. Non solum autem diligenter ille et accurate vertit, sed adnotationes etiam plurimas subiecit bonae frugis, quibus partim corrigit Auctorum narrationes, partim auget. Ut commodius legerentur hi commentarii, in fronte Sectionis cuiusque synopsis argumenti posuit, contextumque continuum in paragraphos diremit. Iubet etiam nos Supplementorum Tomum unum et item alterum sperare, quibus cum aliorum auctorum de re diplomatica observationes selectae, tum, quas hic desideres adhuc, de patriae nostrae diplomatibus, disquisitiones proponantur. Hac vero opera quin libri utilissimi, neque tantum, quod imperiti forsitan existiment, ad diplomata cognoscenda, sed ad omnem litterarum historiam imbibendam aptissimi, praestantia, non contemnendam nanciscatur accessionem, dubitari non potest.

❁   ❁   ❁

INDEX AUCTORUM,

quorum Libri, aut Inventa, in hoc
Volumine recensentur:

I. Libri Theologici et ad Historiam Eccle- siasticam spectantes.

- A**m-Ende (Joach. Gottlob) *Christeis, hoc est, Acta Apo-
stolorum e lingua originali in latinam translata, et car-
mine heroico expressa, notisque subiunctis illustrata.* p. 69
- Basilii Magni *Oratio de humana Christi natura, gr. et lat. ex
recensione Iuliani Garnier, in Sectiones primum descripta,
nova versione, argumento, et notulis aucta, per Ioh. Bened.
Carpzov.* 35
- Magnum Bullarium Romanum, seu eiusdem Continuatio, quae
Supplementi loco fit editionibus omnibus. Cum Rubricis,
Summariis, Scholiis, et Indicibus. Pars XIII. s. Tomus
XIX.* 481
- Chais (Caroli) *Sacra Biblia cum commentario expositionis lit-
teralis, ex optimis, Anglis praesertim, interpretibus con-
cinnato. Tomi V. Pars Prior.* 422
- Cremeri (Bern. Sebast.) *Fata Ecclesiae Christianae, inde ab
Ecclesia Apostolica usque ad initia Reformationis; sive Com-
mentarii in Apocalypsin Iohannis, Partes duae. Editae a
filio successore, Franc. Lud. Cremero.* 324
- Farlati (Danielis) *Illyricum Sacrum:*
Tomus I. *Eccles. Salonit. a Sec. I. ad IV.* 593
Tomus II. *a Sec. IV. usque ad excidium Salonae.* 625

Yyyy

de

I N D E X

de Haas (Gerhardi) <i>Specimen criticum in loca quaedam Evangelistica.</i>	380
Hartzheim (Iosephi) <i>Concilia Germaniae, a Schannato magna ex parte collecta, iam aucta, continuata, illustrata.</i> Tomus I.	227
Heumanni (Christoph. Aug.) <i>Emendationes Operum Tertulliani, et Analysis Libri Tertulliani de Praescriptionibus.</i>	97
— — — <i>Earundem Continuatio Prima</i>	241
— — — <i>Continuatio Secunda</i>	433
— — — <i>Commentariorum in Novi Foederis Libros divinos Pars Decima, priorem Pauli ad Corinthios Epistolam complexa.</i>	193
Kulenkamp (Gerh.) <i>Διόκρισις modesta Quaestionis philologico-hermeneuticae, circa ellipsin litterae vel particulae interrogantis in Codice Hebraeo Biblico motae, num ea sit omnino eliminanda, an vero, sed non tenere, — admittenda?</i>	612
Masculi (Ioh. Bapt.) <i>Encomia Coelituum digesta per singulos anni dies, una cum veterum fastis.</i>	120
Michaelis (Ioh. Dav.) <i>Syntagma Commentationum.</i>	337
Millii (Dav.) <i>Miscellanea Sacra, Iesaiæ Cap. LIV. Psalm. CXXI. et CXXII. aliaque argumenta, tam theologica, quam exegetica, enucleantia.</i>	293
Pfaffii (Christoph. Matthaei) <i>Lectiones Academicae super Idea Theologiae Anti-Deisticae.</i>	273
<i>Rituale Romanum, Caeremoniale Episcoporum, ac Pontificale Romanum, S. S. D. N. Benedicti Papae XIV. iussu edita et aucta.</i>	123
Sulpicii Severi <i>Opera ad MSScos Codices emendata, notisque, observationibus, et dissertationibus illustrata, studio et labore Hieron. de Prato.</i> Tomus I.	248. 353
Tomus II.	529

II. Libri Iuridici.

Boernerii (Georg. Gottlob) <i>de modis sancienti foedera pacis Imperii R. G. Commentatio.</i>	430
	Kip-

A U C T O R U M

- Kippingii *Tractationes omnium Iuris Canonici partium, ex Hist. Ecclesiast. et Conciliis ac Ordinationibus Principum perpetuo illustratae.* 267
- Vicat (*Philippi*) *Vocabularium Iuris Utriusque ex vtrius ante editis, praesertim ex Alexandri Scoti, Ioh. Kahl, Barn. Brissonii, et Ioh. Gottl. Heineccii accessionibus concinnatum.* 636

III. Libri Medici et Physici.

- Aepini (*F. V.*) *Sermo Academicus de similitudine vis electricae et magneticae.* 234
- Albini (*B. S.*) *Academicarum Annotationum, Liber Quartus.* 306
- Commentarii Societatis Regiae Scientiarum Göttingensis*
 - Tomus I. ad A. MDCCLI. 124
 - Tomus II. ad A. MDCCLII. 212
- Commentarii Novi Academiae Scientiarum Imperialis Petropolitanae. Tomus III. ad A. MDCCL. et A. MDCCLI.* 312
- Delectus Cochlearum et Concharum, aliorumque animalium crustaceorum. Auspiciis et iussu Pot. Daniae-Regis, ad naturae veritatem picta. In aes incidit, et coloribus suis illuminavit* Franc. Mich. Regenfus. 289
- De recondita Febrium intermittentium, tum remittentium, natura, et de earum curatione, Libri Duo.* 161
- Gesneri (*Conradi*) *Historiae Plantarum Fasciculus. Ex Bibliotheca* Christoph. Iac. Trew edidit et illustravit Casim. Christoph. Schmidel. 117
- Klein (*Iac. Theod.*) *Stemmata avium, XL. tabulis aeneis ornata, cum Nomenclatore Latino-Polono. Edidit I. D. Titius.* 210
- Kraufe (*Car. Christ.*) *Dissertatio de Quaestione ab Academia Petropolitana A. MDCCLVI. proposita: quaenam sit causa proxima mutans corpus foetus, non matris gravidae, huius mente a causa quadam violentiore commota, et quidem cur id fiat in ea parte corpusculi foetus, ad quam in suo corpore*

I N D E X

<i>pore mater manum applicat? Accedit Ioh. Georgii Roederer de eadem quaestione disputatio.</i>	41
<i>Quaestiones Medicae Parisinae, ex bibliotheca Georg. Frid. Sigwart.</i>	487
<i>Roederer (Ioh. Georg.) Icones Uteri humani, observationibus illustratas.</i>	392
<i>Roncalli (Franc. Comit.) in Variolarum inoculationem Disseratio epistolaris ad D. Sylvestrum Antonium Ponticelli.</i>	29
<i>Schreberi (Ioh. Christ. Dan.) Lithographia Halensis. Praefatus est Ioh. Ioach. Langius.</i>	109
<i>Tralles (Balth. Ludov.) Usus Opii salubris et noxius in morborum medela.</i>	21
Sectio I.	
Sectio II.	205

IV. Libri Mathematici.

<i>Academiae Scientiarum Imperialis Petropolitanae Novi Commentarii. Tomus III. ad A. MDCCL. et MDCCLI.</i>	312
<i>Commentarii Societatis Regiae Scientiarum Göttingensis.</i>	
Tomus I. ad A. MDCCLI.	124
Tomus II. ad A. MDCCLII.	212
<i>Kaestneri (Abrah. Gotth.) Infinitomii ad Potentiã Indefinitam elevati formula.</i>	61
<i>Steplinus (Ios.) Solutio directa Problematis de inveniendocentro oscillationis.</i>	14

V. Libri Historici, Geographici, Numismatici recentiores.

<i>Acta Lubilaei Secundi Gymnasti Gedanenfs, A. MDCCLVIII. d. 13. Iunii solemniter celebrati.</i>	607
<i>Arkenholzii Commentarii de Rebus Christianae, Sueciae Reginae, plura ab ipsa scripta continentes. Tomus III.</i>	279

Boehmii

AUCTORUM

- Boehmii (*Ioh. Gottlob*) de *Augustino Olomucensi et Paterea aurea, in Numophylac. Seren. Princ. Reg. Elect. Dresdae adservata. Commentariolus. Accedit eiusdem Paterae delineatio, adornata a Guil. Ern. Tenzelio.* 514
- Britannicarum gentium historiae antiquae Scriptores tres: *Ricardus Corinenfis, Gildas Badonicus, Nennius Bancho- rensis. Recensuit, notisque et indice auxit Car. Bertra- mus.* 590
- Commentarii Diplomatici Novi, a duobus Monachis Benedic- tinae Congreg. S. Mauri scripti, Germanice versi, et notis in- fructi, a Ioh. Christ. Adelung.* 720
- Dalini (*Olof*) *Historia Regni Sueciae, ordine Annalium scripta, e Suecico idiomate in Germanicum verterunt I. C. Daehnert et Ioh. Benzeltierna. Tomus I.* 498
- Desericii (*Ioseph. Innocent.*) *de Initiis ac Maioribus Hungaro- rum Commentaria; quibus accedit insigne et perantiquum MSctum, ex Vaticana Bibliotheca depromptum, hactenus de- sideratum. Tomus I.* 510
- Diplomataria et Scriptores Historiae Germanicae Medii Aevi, cum Sigillis aeri incisiss, opera Christ. Schoettgenii et Georg. Christoph. Kreyfigii. Accedit Praefatio Christ. Gottlieb Buderii. Tomus I.* 376
- Tomus II.* 445
- von Doebeln (*Ioh. Iac.*) *Historia Regiae Academiae Lunden- sis.* 622
- Elogium Ioh. Frid. Christii, Poes. Prof. Ord. in Academ. Lipsensf.* 133
- — *Ioh. Ern. Hebenstreitii, Med. D. et Prof. in Acad. Lipsf. Ordinisque sui Decani perpetui.* 179
- — *Christiani Wolfii, Academiae Fridericianae Cancel- larii.* 449
- Gogüeti (*Anton. Yves*) *de Origine Legum, Artium et Scien- tiarum, earumque progressu apud veteres, Libri Tres.* 49
- Grafshofii (*Beni. Christoph.*) *Commentatio de Originibus atque Antiquitatibus S. R. I. Liberae Civitatis Muhlhusae Thuringorum, monumentis adhuc ineditis illustrata.* 662
- Yyyy Hirschii

I N D E X

- Hirschii (Ioh. Christoph.) *Archivi Monetalis Imperii Germanici*
 Pars V. 58
- Klefscheri (Ioh.) *Curae Geographicae, cum Mich. Richeii*
Dissertatione Episcopica de loco Hochbuch. Edidit, et de in-
crementis Geographiae recentissimis praefatus est, Ioh. Georg.
 Buesch. 574
- Malleti *Introductio in Historiam Daniae, cum Supplementis, in*
quibus Edda. 15
- — *Historia Daniae, inde ab origine Monarchiae, usque*
ad tempora Celsiff. gentis Oldenburgicae. Tomus I. 64
- Mercatoris (Prosperi) *Lexicon Historicum, seu Commentarii*
de vita et operibus hominum illustrium, quorum pars maior
eruditionis laude floruit. Tomus Alter. 145
- Touron (A.) *Historia virorum illustrium Ordinis S. Dominici,*
qui Societatem hanc inde a morte primi conditoris ad Ponti-
ficatum usque Benedicti XIII. P. M. plurimum illustrarunt.
 Tomus I. et II. 704

VI. Libri Philosophici, Antiquarii, Clas-
sici, Philologici, Miscellanei.

- Anthologia veterum Latinorum Epigrammatum et Poematum,*
sive Catalecta Poetarum Latinorum, in VI. Libros digesta,
etc. cura Petri Burmanni Secundi, qui perpetuas adnota-
tiones adiecit. Tomus I. 673
- Claud. Claudiani, *quae exstant, varietate lectionis et perpetua*
adnotatione illustrata a Ioh. Matthia Gesnero. 166
- Cochini et Bellicardi *antiqua Herculani monumenta, litteris*
lineisque ex aere ductis descripta, cum observationibus, et de-
scriptione antiquitatum in Neapolis confinio. 111
- Commentarii Societatis Regiae Scientiarum Göttingensis.*
 Tomus I. *ad A. MDCCLI.* 124
 Tomus II. *ad A. MDCCLII.* 212
- Corradi (Sebast.) *Quaestura, Partes duae: altera de Cicero-*
nis Vita et libris, item de ceteris Ciceronibus; altera libros
Ciceronis emendans. Editio Nova. 32
- Floer-

A U C T O R U M

- Floerchen (*Angeli*) pro *Beroso Anniano*, ut vocant, eiusque *Antiquitatum Opusculo, Apologia vindictaria.* 441
- Haltaus (*Christ. Gottlob*) *Glossarium Germanicum medii aevi, maximam partem e diplomatibus, instructum. Praefatus est Ioh. Gottlob Boehmius. Tomus Prior et Posterior.* 559
- Hentichii (*Ioh. Jac.*) *Meditationes de Harmonia Mentis humanae cum corpore sibi iuncto, cuius causae exquiruntur.* 551
- Heusingeri (*Jac. Frid.*) *indicatio aliquot de Cornelio Nepote bene merendi subsidiorum Bibliothecae Guelpherbytanae.* 93
- Lepicü *Enarratio critica tabularum, quae in Regis Gallorum adservantur Museo, cum brevi pictorum vita:*
 Tomus I. *Scholam Florentinam et Romanam continens,* 385
 Tomus II. *Scholam Venetam et Longobardicam complexus.* 644
- Flavii Mallii Theodori, de Metris liber, ex antiquissimis membranis Bibliothecae Augustae Guelpherbytanae descriptus, animadversionibusque brevibus emendatus, a Iac. Frid. Heusingero.* 38
- Marmora Taurinensa, Dissertationibus et Notis illustrata. Pars Altera, cui addita est Appendix Inscriptionum quae perierunt, et quarum memoria ab uno nobis Pingonio servata.* 655
- Menetreei (*Claud. Franc.*) *Columnna Theodosiana, quam vulgo Historiatam vocant, in XVIII. tabulas distributa et explicata.* 74
- Michaelis (*Ioh. Dav.*) *Syntagma Commentationum.* 337
- Mulleri (*Ferd. Christ.*) *Chrestomathia Platonica.* 572
- Cornelii Nepotis Vitae excellentium Imperatorum, e recensione atque cum animadversionibus Ioh. Andreae Bosii; libellum variarum lectionum, et praefationem addidit Ioh. Frid. Fischerus.* 285
- Pisturae antiquae, ex Herculano et vicinis locis erutae, atque in aes incisae, cum animadversionibus. Tomus Primus.* 1
- Platonis Dialogi quatuor: Euthyphro, Apologia Socratis, Crito, Phaedo; graece, e recensione Henr. Stephani, varietate*

INDEX AUCTORUM

- te lectionis animadversionibusque criticis brevibus illustrati a*
 Ioh. Frid. Fischero. 524
- Reiske (Ioh. Iac.) *Animadversionum ad Graecos Auctores*
 Volumen II. quae Lyfias et Plutarchi opuscula miscellanea
 pertrahantur. 419
- Ruinae urbis Balbec, quam et Heliopolim dicunt, in Coelofy-*
ria. 577
- Semleri (Ioh. Sal.) et Simonis (Ioh.) *Enarratio Antiquita-*
tum Hebraicarum, adiunctis tabulis ex aere ductis. 699
- Serenii (Iac.) *Lexicon Anglicum et Suecicum. Editio nova,*
plurimis accessionibus locupletata. 46
- Sermones pro et contra reductionem usurarum pecuniae natura-*
lium. Ex Anglico Francogallice versi. 238
- Stolpiani *Legati Curatorum Programma.* 335
- Struchtmeyeri (Ioh. Christoph.) *Hercules Symbolicus, sive de*
procreatione et pueritia ficti huius dei Liber singularis,
quo demonstratur, quae de eodem praedicentur, ea omnia
ex prisca doctrinae de Christo veluti per manum facta tra-
ditione repetita esse. Ex Mscto Latino Belgice conversus a
Petro Lucretio, filio. ● 399
- Verneii (Aloys. Anton.) *de Re Logica, ad usum Lusitanorum*
Adolescentium Libri VI. Editio altera, auctior et
emendatior.

II

INDEX

I N D E X
RERUM NOTABILIORUM.

A.

- A**cademiae Regiae Lun- Agrippinensis Synodus Anno
densis historia. 622 CCCXLV. celebrata an fi-
dem mereatur? 228
de Accentibus Hebraeorum
quaedam. 620 ex Alberti Abbatis Stadenfis
Troilo specimen. 96
Acta Apostolorum carmine He-
roico expressa et illustrata. 69 de Frans. Albano pictore. 654
Albionis nomen unde ortum?
592
Admensum quomodo dicatur?
640 de Alcmena Herculis matre.
403
Aegyptiae leges antiquae. 50 de Alexandro Veronensi picto-
re. 650
Aegyptii Iehovam pro Cnuphi
seu Demiurgo habentes. 131 Am-Endii in vertendis carni-
ne heroico Actis Apostol.
elegantia. 70
Aequationes differentiales al-
tiorum graduum integrandi
methodus ulterius promota.
312 — — ad eundem poeseos re-
vocantis illum adclamatio. 73
de Aera septentrionalium po-
pulorum. 503 America septentrionalis ab Is-
landis detecta. 17
Aesculapii in marmore laudes.
223 de Amphitryonis cum Pterela
bello. 405
Aethiopum color unde oria-
tur? 497 Anatomicae, physiologicae,
pathologicae annotationes.
306. 323
de Aetio edendo consilium irri-
tum: 186 de Andrea de Longjumeau. 707
in Africam iter, scientiae na-
turalis augendae causa sus-
ceptum. 182 Anglicae et Suaeicae linguae
Lexicon. 46
- Z z z
- Anglo-

I N D E X

- Anglorum quorundam pro et
 contra reductionem usura-
 rum pecuniae naturalium
 sermones. 238
- Animorum immortalitas ex
 Moysi libris demonstrata. 345
- pro Anno Kiterbiensi, Bero-
 si Antiquitates edente, vin-
 diciae. 441
- Antiquitatis eruditae suavitas
 et utilitas commendata. 133 f.
- — — — — studiosi, ab iis
 quae obici illis solent, de-
 fensi. 138
- — — — — studium per-
 quam difficile. 139
- — — — — reliquiae in Africa. 183
- Antiquitates Hebraicae a Sem-
 lero et Simone explicatae.
 669
- Antoninus Pius an Heliopoli
 templum Iovi exstruxerit.
 585. sq.
- de Petreio Aperbaccho. 517
- in Apocalypsin S. Iohannis
 Commentarius mysticus.
 324. sqq.
- de Apyrexia eius quae causis. 162
- Aquilex et Aquilicia quid?
 641
- in Arabia deserta pulcherrima
 coeli, foedissima terrae spe-
 cies. 589
- de Archivorum Germaniae
 praecipuorum detrimentis.
 379
- Ardiniensis panis quis? 641
- Argenti usus in Palaestina an-
 tiquissimus. 217
- de Argento vivo calorem cele-
 riter recipiente, et celeriter
 perdente. 319
- de Arteriae membranis et va-
 sis. 309
- de Artium origine et progressu
 apud veteres. 49. sqq.
- de Ascelino seu Anselmo, Do-
 minicano. 707
- Afinorum antiqua honestas.
 216
- Assyriaca instituta antiquissi-
 ma. 50
- de Astronomia veterum obser-
 vatio. 57
- de Petro de S. Asterio. 708
- Atheismi accusatus Christianus
 Wolfus. 466
- Athenaei locus illustratus. 132
- Auctorum veterum edendorum
 vera ratio. 285
- Augusti II. Poloniarum Regis
 in litteras amor, exemplo
 declaratus. 181
- de Augustini Orlomucensis vita,
 scriptis, et palera aurea, di-
 ligens narratio. 514
- Aurum in Galliae montibus ex-
 quirendum. 239
- Avium familiae et genera, no-
 va methodo distincta. 209

B.

RERUM. NOTABILIORUM.

B.

de *Babylonica turri.* 545
Balbeci urbis ruinae, et status antiquus, descripta, 577. sqq.
 de *Baptismo super mortuis apud S. Paulum sententia Heumannii.* 203
 de *Georgio Barbaerello, pictore Veneto.* 647
 C. *Barthii Emendationes carminum Tertulliani.* 439. sq.
Basilii M. oratio de humana Christi natura, edita et illustrata. 35
 de *Iac. Dupont, Bassano dicto.* 648
 de *Batavis eruditis iudicium.* 702
Anton. Bavii lepidi versus Francogallici. 150
 de *Gentile et Iohanne Bellinis, pictoribus.* 82. 634
Bello captorum a Romanis militum diversa conditio. 90
 de *Benedicto XI. Pont. max.* 711
Benedicti XIV. P. M. Constitutiones plurimae. 481
Berengarius de Langore, Dominicanus. 713
 pro *Berolo Anniano, eiusque Antiquitatum Opusculo, vindiciae.* 441
Bibliorum versiones theotiscaae, ante Lutheri tempora, quae-

dam, descriptae et notis illustratae. 337
 de *Bileami asino.* 276
 de *coactis a S. Bonifacio Synodis.* 232
 de *Par. Bordono pictore.* 645
Ioh. Andr. Bosii, in Cornel. Nepotem Animadversiones laudatae. 286
Botanicae observationes. 225
 de *S. Brigitta quaedam.* 284
Britannicarum gentium historiae antiquae Scriptores tres editi et illustrati. 590
Bullarii Magni Romani continuatio. 481
Petr. Burmannus Secundus notatus. 690. sqq.
 — — *contra eundem pro loco horum Actorum quodam vindiciae.* 701. sq.

C.

Vitia in Cadaveribus post febres intermittentes reperienda. 164
 de *Paulo Cagliari Veronensi, Pictore clarissimo.* 649
 de *ratione Calorum, et ratione densitatis radiorum directorum ad diversitatem per lentem refractorum definienda.* 320
Cameli vox unde deducenda? 381
 Zzzz 2 de

I N D E X

- de Francisco et Richardo Carne-*
rinis, Dominicanis. 714
- de Canibus venaticis, in mo-*
nasteriis olim pastis. 566
- Ludovicus, Augustinus, Anni-*
bal et Antonius Carachii,
 pictores clari. 650
- Mich. Ang. Mericus Carava-*
gius. 653
- Carolus V. Imp. Titiano Pisto-*
ri famulari. 647
- — XII. Reg. Sueciae, Lun-
- dinum venientis laudes.* 623 f.
- — *Regis utriusque Sici-*
liae, iam Catholici, lauda-
tio. I. 2. 137.
- de S. Catharina Senensi.* 717
- Caussarum occasionalium syste-*
ma examinatum et improba-
tum. 553
- Cayli Comitis in operibus anti-*
quis spectandis elegantia.
 134
- Centauricae species in coetu*
saltatricum pictae, 5. 10.
- Cherubi, equi tonantes He-*
braeorum. 128
- Chrestomathiarum Graeca-*
rum quae ratio ineunda sit?
 573
- de Christi Servat. mortis tem-*
pore. 542. sqq.
- — *humana natura oratio*
Basilii M. edita. 35
- — *eiusdem historia e fa-*
bulis veterum de Hercule ex-
sculpta a Struchtmehero.
 399. sqq.
- Christiani ad Coenam Domini*
quibus argumentis obligen-
tur? 301
- Christianissimi Regis titulus*
Sueciae Regi tributus. 509
- Ioh. Frid. Christi vita, mo-*
res, scripta. 133
- — *eiusdem in Tertulliani*
Apologeticum emendatio.
 434
- Paulus Christiani cum R. Mose*
Gerundensi disputans. 710
- de Christinae, Sueciae Regi-*
nae, rebus gestis, commen-
tarii varii. 279
- de Chronico Eusebio Hiero-*
nymiano disputatio. 537. sqq.
- de Ciceronis vita et scriptis*
liber, et ad eius libros emen-
dationes. 32
- Cl. Claudiani Carmina edita a*
Gesnero et illustrata. 166
- — *de eiusdem vita et eru-*
ditione observationes. 167
- Cochlearum, Concharum, alio-*
rumque animalium crusta-
ceorum delectus, in aes in-
cisus, et coloribus illustratus
pulcherrime. 289
- Coelituum encomia turgido, et*
male ingenioso stylo scripta.
 120
- Coenobiorum veterum in rem*
Christi.

RERUM NOTABILIORUM.

<i>Christianam bene merita.</i>	608	<i>de Curtorum chirurgia insuffi-</i>	
<i>Colardafus an haereticus fue-</i>		<i>tuenda narratio.</i>	494. sqq.
<i>rit?</i>	104		
<i>Columnae Theodosianae, f.</i>		D.	
<i>Historiatae, descriptio et il-</i>		<i>Olof Dalini historia Sueciae</i>	
<i>lustratio.</i>	74	<i>egregie scripta.</i>	498
<i>de Cometis quid veteres senserint?</i>	168. 169.	<i>de Dalmatiae nomine, populis,</i>	
<i>Concilia Germaniae collecta, et</i>		<i>aliisque rebus ad eam perti-</i>	
<i>observationibus stipata.</i>	227	<i>nentibus.</i>	599. sq.
<i>Consulum varia genera inde a</i>		<i>ad Daniae historiam introdu-</i>	
<i>Caesaris aetate.</i>	658	<i>ctio.</i>	15
<i>in S. Pauli ad Corinthios epi-</i>		<i>— — eiusdem regni historia</i>	
<i>stolam primam commenta-</i>		<i>coepta.</i>	64
<i>rius.</i>	193	<i>Danorum veterum mores.</i>	17
<i>Corporis et animi humani com-</i>		<i>— — Regum antiquiorum</i>	
<i>mercium cuius generis fit?</i>	551. sqq.	<i>facta.</i>	65. sq.
<i>— — humani diversus ad</i>		<i>Dani Suecos antiquissimis re-</i>	
<i>Opium habitus.</i>	26	<i>rum suarum monumentis</i>	
<i>— — partes sensiles et</i>		<i>privant.</i>	498
<i>irritabiles.</i>	221	<i>de Decalogi distinctione.</i>	546
<i>de Corporibus morbofis obser-</i>		<i>Defensorum Ecclesiae historia.</i>	528
<i>vationes.</i>	226	<i>in Defunctorum aetate notan-</i>	
<i>Seb. Corradi de Ciceronis vita</i>		<i>da in titulis sepulchrorum,</i>	
<i>et scriptis liber editus.</i>	32	<i>veterum diligentia.</i>	659
<i>de Paulo Corregio, pictore.</i>	650	<i>adversus Dei sapientiam obie-</i>	
<i>Craniuin quomodo crescendo</i>		<i>ctiones Deistarum.</i>	275
<i>accommodet se iis quae con-</i>		<i>contra Deistas disputationes</i>	
<i>tinet?</i>	306	<i>Christoph. Matth. Pfaffii.</i>	273
<i>de Iac. Crescentino.</i>	708	<i>Demetrii Phalerei locus illu-</i>	
<i>de Creta terrestri testaceorum.</i>	110	<i>stratus.</i>	130
<i>de Crocotis, pestibus,</i>	9	<i>Deus Tertuliano Summum</i>	
		<i>magnum distus.</i>	243
		<i>Diadameni nomen in marmo-</i>	
		<i>re, quid notet?</i>	256
		Zzzz 3	de

INDEX

- de Dialectis *Germaniae*. 349
 de Dietherio *Nassavio*, *Dominicano*. 712
 Diocletiani *Imperatoris historia*. 633
 de Divisoribus *numerorum indagandis*. 316
 in Doloribus *mitigandis usus opii*. 208
 Dominicanorum *illustrium historia usque ad Sec. XIV.* 704. sqq.
 de Ioh. Dominico, *Archiepiscopo Ragusino et Cardinali*. 719
 S. Domnius, *Episcopus Salonae primus, an Metropolita fuerit?* cet. 601. 604. sq.
 Dudaim in *Genesis* quid? 51

E.

- Ecclesiae Christianae omnis aevi fata ex Apocalypsi eruta*. 325
Ecclesiarum Christianarum reconciliatio perdifficilis. 347
Ecclesiastici Iuris, non constituti, sed constituendi, explicatio. 269. sqq.
Eddae collectiones, editiones, versiones. 18
 — — *Specimen*. 19
 de *Electricae et magneticae vis similitudine*. 234. sq.
Elegantia recte in omni vita sectanda. 135. 136.
- de *Elisabetha Seniore, Landgravia Thuringiae, et Margravina Misniae*. 447
 de *Ellipfi litterae vel particulae interrogantis in Codice Hebraeo Biblico, an admittenda, et de ellipsis in univ. versum*. 612. sqq.
Emendationes Tertulliani. 97. 241. 433.
 — — *Sulpicii Severi*. 257
Epigrammatum, aliorumque poematum veterum latinorum anthologia adornata a Petro Burmanno Secundo. 673
 — — *eorum collectiones antiquiores enarrantur*. 674. sq.
 — — *plurima illorum emendantur et illustrantur*. 682. sqq. 694. sqq.
Epieteti locus emendatus. 434
 Ioh. Aug. Ernesti de *litteris humanioribus merita*. 33
 de *Erudita pietate*. 305
 de *Evangelicae et Reformatae Ecclesiarum unione quaedam*. 348
 in *Evangelistarum quaedam loca specimen criticum*. 380

F.

- Fati vocis variae significationes*. 637
 in *Febribus usus opii*. 207
 de *Febrium intermittentium*. tum

RERUM NOTABILIORUM.

- tum remittentium natura eturatione.* 161. 488
Feminae regnandum non esse, feminae ipsius confessio. 280
adversus Floerchenium, Berosi Antiquitates vindicantem, disputatio. 442. 199.
Flori locus emendatus. 305
Florentinae scholae pictores. 391
de Foederum pacis Imperii Rom. Germ. sancientorum modis. 430
Foetus in situ suo naturali descriptio. 393
in Foetus corpore, non matre gravida, mutationes, admota ab illa ad partem quandam manu, unde? 41. 199.
de Nicol. de Freauville, Dominicano. 712
Friderici V. Regis Daniae laudes. 289. 290.
Frigidi styli exempla. 122
Frothonis, Regis Daniae, leges. 16
Fungus, vaginae gladii finis. 9
Fürspracher apud Germanos medii aevi quis? 561
Futuri seculi argumenta ex Mose collecta. 345
G.
Galinthias in mustelam vel felam conversa quid designet? 410. 411.
Gedanensis Gymnasiae Iubilaeum secundum quomodo celebratum? 607
de Simone Genuensi seu Ianuensi. 157
Geographicarum Tabularum ingens et praestans copia collecta et illustrata. 574
de Georgio, Salonitano Episcopo. 605
Germaniae ea dialectus, qua in sacris faciendis et scribendis libris utimur, quomodo ad hunc principatum pervenerit? 349. 199.
— — Concilia collecta et illustrata ab Harzheimio. 227
Germanicae historiae medii aevi diplomataria et scriptores. 376. 199. 445. 199.
Germanici Imperii monetales constitutiones opere uno comprehensae. 58
— — modi foederum pacis sancientorum. 430
Germanicum medii aevi Glossarium, ab Haultausio scriptum. 559
Conr. Gesneri reliquiae botanicae edi coepatae. 117
Ioh. Matth. Gesneri in Claudiano edendo elegantia. 166
Gildae Badonici de excidio Britanniae liber querculus in lucem editus. 591

S. Gilles

I N D E X

- S. Gilles de Ste Irène, Dominicanus.* 706
- Q. Glitii, P. F. nomen in mare servatum.* 658
- S. Petrus Gonzalez, vulgo dictus Tehnus.* 706
- S. Gonzalez dictus Amaranthus.* ibid.
- Goettingensis Academiae Scientiarum Commentarii.* 124. 212
- Graecae voces et phrasae explicatae.* 71. 177. 194. 199. 214. 296. 297. 381. 399. 526. 548. 700
- With. Iac. S' Gravesande vita.* 155. 199.
- Grelotii, de Gallo, columnam Theodosianam ascendente, narratio lepida.* 77
- de Ioh. Francisc. Barbieri, dicto le Guerchin, pictore.* 654
- H.
- de .71 interrogantis apud Hebraeos ellipsi.* 612. 199.
- in Haemorrhagia usus opii.* 206
- Hafniae prima mentio A. 1167.* 67
- de Christ. Gottl. Haultaufii vita et Scriptis.* 560
- contra Haereticos disputatio Tertullianea, libro de praescriptionibus, explicata.* 106. 199.
- Harmoniae praestabilitae systema examinatur et reuicatur.* 555
- Ioh. Ern. Hebenstreitii vita, mores, ingenium, scripta laudata.* 179
- Hebraicae antiquitates figurarum ex aere ductarum ope illustratae.* 669
- — *voces et phrasae explicatae.* 132. 217. 218. 278. 295. 301. 303. 342. 347. 352. 427. 499. 547. 591. 616. 619.
- Heliopolis in Coelosyria ruinae.* 577
- Heraclito et Hippocrati notae animae spermaticae.* 127
- Herculanenses picturae editae et illustratae.* I. 199.
- Herculanensia monumenta lineis et observationibus declarata.* III. 199.
- de Hercule Symbolico disputatio, quae omnem herois illius nativitatis et infantiae historiam ad Christum trahit.* 399. 199.
- de Hermaphroditis observationes variae.* 125. 199.
- de Hesychio, Salonitano episcopo.* 628
- Christoph. Aug. Heumannii in Tertullianum Emendationes et observationes.* 97. 199. 241. 199. 433.
- Christoph.*

RERUM NOTABILIORUM:

Christoph. Aug. Heumanni in priorem S. Pauli ad Corinthios epistolam Commentarius. 193. fqq.
adversus I. F. Heusingerum, Cornelio Nepoti fragmenta duo adscribentem, disputatio. 94
Hieronymi locus in versione Chronici Eusebiani illustratus. 540
 — — *de eiusdem patria observatio.* 513
de loco Hochbuchi Hamburgo vicini. 576
Homeri loca explicata. 177.
 178. 700
de Homicidii poena disputatio. 341
Horatii loca Herculanensibus picturis illustranda. 7
 — — *locus explicatus.* 115
 — — *emendatus.* 383
circa Horologii marini constructionem observationes. 322
Hugo de S. Claro, Dominicanus. 708
de Humberto II. Delphinatus Principe ultimo. 716
de Hungarorum initiis ac maioribus Hunnis. 510
de Hydrope pectoris. 489
Hygeae in marmore laudes. 224
de Hymene observationes. 310

I.

de Iazygibus quaedam. 512
Ichthyolithi exemplum memorabile. 110
Iehovah pro Cnuphi ab Aegyptiis habitus. 131
de Illeacrae vel Ilairae nomine. 8
Illyrici historia antiquior. 597. fqq.
Illyricum sacrum a Farlato scribi coeptum. 593. 625. fqq.
Imperii Rom. Germ. in saeculis foederibus pacis ratio. 430
de Inficiali argumento. 9
Infinitomii ad potentiam indefinitam elevati formula. 61
de Inflammatione observationes. 491
Influxus physici systema confirmatur. 556
de Innocentio V. Pontif. Rom. 709
Inscriptio raritate insignis. 635
Inscriptiones explicatae. 660. fqq.
 — — *quinam collectas ediderint?* 674. fqq.
de Infectione variolarum. 29. f.
de Interrogantis litterae vel particulae in Codice Hebraeo Biblico ellipsi. 612. fqq.
Invidiae summa ingenia infectantis exempla. 462

Aaa aa

Iohan.

I N D E X

Johannes Teutonicus, Domini-
canus. 706
de Iove, supposito Herculis pa-
tre, eiusque cum Alcmena
congressu. 401. 406. sq.
de, Iphicle ab Alcmena edito.
 408
de Irritabilibus corporis huma-
ni partibus. 221
Isocratis locus illustratus. 387
Israelitarum de poena homici-
dii leges. 342
 — — *adversus Phoenices*
belli iustitia. 352
Iudaei Cameræ Imperialis ser-
vi fiscalini. 567. sqq.
de Iugo observatio. 177
Iuridicæ voces et phrasæ quæ-
dam difficiiores indicatæ.
 643
Iuris utriusque Vocabularium.
 636
 — — *Canonici partium o-*
mnium tractationes. 267
Iurisprudentia Germaniæ me-
dio ævo illustrata. 565
de praxi incongrua doctrinæ
Iuris Romani de restitutione
in integrum ex capite metus
et dolæ. 609

K.

Καπτήρα, quæ Cicero fugit,
quid? 35
Kiranides, liber magicus. 146

Iac. Theod. Kleinii methodus
avium genera conservandi
novæ, eiusque scripta anec-
dotæ. 210. 212.

L.

Labium leporinum in puero re-
cens nato. 311
de Ioh. Lanfranco, pictore. 654
de Ioh. Lannelio. 146
Lapidem pingere quid? 5
Lapidum circa Halam Saxo-
num reperiendorum systema-
tica digestio et descriptio.
 109
Laternæ magicæ emendatio.
 321
Latinae orationis in Corn. Ne-
pote habitus examinatus. 95
 — — *voces alio sensu a Ter-*
tulliano usurpatæ quam vul-
go solent. 97. sq.
Latina vocabula et phrasæ ex-
plicatæ. 100. sqq. 175.
 177. 263. sqq. 689.
de Laude Dei per septem voca-
les. 130
de Legum origine et progressu
apud veteres. 49. sqq.
Leibnitii de C. Wolfio senten-
tia. 458. sqq.
de Lentium sphaericarum ab-
errationibus. 129. 222
de Leon. Utinensî sermoni-
bus. 146

Lexicon

RERUM NOTABILIORUM.

<i>Lexicon Anglicae et Sueciae linguae.</i>	46	<i>de Ludov. Maio.</i>	148
— — <i>historicum virorum illustrium.</i>	145	<i>Malalae testimonium de Antoino Pio.</i>	585
<i>de Ioh. Licaragó.</i>	147	<i>Fl. Mallii Theodori de Metris liber primum editus et illustratus ab Heusingero.</i>	38. fqq.
<i>de Lithontriptici Anglorum remedii virtute.</i>	487. fqq. 491	<i>Margarethae, Sueciae, Daniae et Norvegiae Reginae, res gestae.</i>	68
<i>de Logica praefans Verneii liber.</i>	11. fqq.	<i>de Maris rubri traiectione.</i>	549
<i>Longobardicae scholae pictores.</i>	650	<i>Marmoris Cassellani explicatio.</i>	223
<i>de uxoris Loth culpa et poena sententia probabilis.</i>	547	<i>Marmora Salonitana illustrata.</i>	635
<i>de Luciani de dea Syra libello.</i>	585	— — <i>Taurinensa observationibus declarata.</i>	655
<i>Lucillii versus explicatus.</i>	688	<i>de Martini Turonensis obitu.</i>	354. 358
<i>Lundenfis Academiae historia.</i>	622	<i>de Theodoro et Davide Martini.</i>	147
<i>Lutherus dialectum Mithnicam per Germaniam promovens.</i>	350	<i>Joh. Bapt. Masculi encomia coelituum recusa et figuris ex aere ductis exornata.</i>	120
<i>in Lysiam animadversiones.</i>	419	<i>Mafutius, Bocatianarum fabularum imitator.</i>	148
M.		<i>de Gualtero Mauclerck.</i>	706
<i>Godofr. Arnold. Maas praemio donatus a Curatoribus Legati Stolpiani.</i>	335	<i>de B. Mauritio, Principe Hungariae, dein monacho.</i>	714
<i>de Machinis in genere.</i>	318	<i>Maxillae petresfactio.</i>	110
<i>Magneticae et electricae vis similitudo.</i>	234	<i>Medicae quaestiones in scholis Parisiis disputatae, iam conjunctim editae.</i>	487
<i>Magorum Aegyptiorum adversus Mosen artes explicantur.</i>	132	<i>de Meleagro et Atalanta, quaedam.</i>	417
		<i>de Mensura spatii et magnitudinis</i>	Aaaaa 2

I N D E X

- divinis apud Germanos mediis asvi.* 564
de Mentis humanae cum corpore sibi iuncto harmonia. 551
de Petro Merlino. 149
Meteorologicarum observationum exiguis adhuc usus. 126
de Metris pedibusque Latini carminis. 38. sqq.
de Migrometri campo extendendo consilium. 126
Microscopii solaris emendatio. 321
a Millenariorum errore vindicatus Sulpitius Severus. 367
de Mola. 225
de Ioh. Monelario quaedam. 149
Monetalium decretorum Imperii Germanici collectio. 58
de Monetis Muhlhusanis. 667
Monochromata in marmore. 5
Moraviam exeunte Sec. XV. quoniam docti illustrarint? 515
de Ioh. Morello. 149
de Mortuorum combustione et humatione apud Hebraeos. 352
in Mosis libris immortalitas animorum et futurum Seculum docetur. 345
de Matthia de Moya. 150
de Muhammede II. Turcarum Imp. 82
Muhlhusae urbis origines et antiquitates explicatae. 662. sqq.
Thomae Murneri Chartulidum Logicum. 151
Mursiphilus Imper. Graecus e columna Theodosiana deiectus. 80
de Musculis nonnullis rarioribus. 308
Musea conchyliorum copias servantia in Dania plurima. 290. 291
Musetus poesis Francogallicam ad leges Graecae Romanaeque adstringere conatur. 150
de Hieronymo Mutiano. 649

N.

Naeavorum maternorum in foetibus origo explicata. 42. sq.
de Narium polypis tollendis. 493
de Natali hora observatio. 449. sq.
de Navibus διπρωγεις et διπρωμεις. 132
Nennii Banchoresis Elogium Britanniae. 591
Corn. Nepotis fragmenta duo edita, sed ei non facile vindicanda. 93
Corn.

RERUM NOTABILIORUM.

<i>Corn. Nepotis nova edito a Fischero curata.</i>	285	<i>de productis ab Opio in corpore humano phaenomenis.</i>	23, sq.
<i>Nicaenum Concilium I, utrum Salonae aliique Dalmatiae Episcopi inviserint?</i>	626	— — <i>correctiones eius mutiles et imaginariae.</i>	27. 28
<i>de Nitriensibus monachis Originis causa Aegypto puls.</i>	372	<i>Orationum sacrarum ad populum habendarum exempla quomodo e Patribus petenda?</i>	36
<i>Noacho qualis lex de poena homicidii divinitus lata fuerit?</i>	341. 344.	<i>Ortlof medicus Seculi XV.</i>	151
<i>de Nomadibus Palaestinae.</i>	352	<i>problematis de Oscillationis centro inveniendae solutio directa.</i>	14
<i>de Numerorum partitione.</i>	316	<i>in Offe sacro diversitates.</i>	311
<i>de Numis quibusdam rarioribus, deque numis in univ. sum, observationes.</i>	148	<i>Ossium fossilium insolita magnitudo.</i>	223
<i>Numismatica bibliotheca promissa.</i>	60	<i>Gad de Oueiu, Dominicanus Seculi XIV.</i>	151
<i>Nymphae Bacchi amicae et comites.</i>	697	<i>Ovidii locus explicatus.</i>	178
		<i>de Ovidii Medea.</i>	680

P.

<i>O.</i>		<i>de Pagis Germaniae.</i>	575
<i>Occasionis imago in marmore.</i>	657	<i>Iacobi Palladini Processus Luciferi contra Iesum.</i>	152
<i>de Oculi punctione seu paracentesi.</i>	492	<i>de Ferrante Pallavicino.</i>	ibid.
<i>Odini praecepta quaedam moralia.</i>	20	<i>de Posidepaseie in univ. sum, et Socratis inprimis, observata.</i>	215. 159.
<i>de Opii natura, usu, etc. commentarius amplissimus.</i>	21. 159. 205. 159.	<i>de Iac. Palma utroque.</i>	650
— — <i>eiusdem analysi physico-chemica.</i>	25	<i>de Petro de Palude.</i>	715
		<i>Papaveris lacryma.</i>	21. 159.
		<i>de Parallaxi reticuli Astronomici.</i>	223
		<i>Pari-</i>	

I N D E X

<i>Parifinae Quaestiones Medicae collectae.</i>	487	<i>Picturae Herculanenses editae et explicatae.</i>	I. fqq.
<i>de Patera aurea Augustini Olu-mucensis.</i>	519	<i>Picturarum veterum restitutio et imitatio.</i>	135
<i>de Patribus Ecclesiae iudicium.</i>	36	<i>Pili humani anatome.</i>	226
<i>S. Paulus et S. Petrus an Illy-ricum et Dalmatiam adie-rint?</i>	600	<i>Piscatoris prodigium Venetiis.</i>	645
<i>de Pendulorum compositorum motu tautochrono.</i>	319	<i>de Christina Pizan.</i>	153
<i>de Perpetuo Mobili Casselano.</i>	156	<i>Placentae situs naturalis.</i>	393
<i>de Corticis Peruviani usu.</i>	165	<i>de Planetarum motus pertur-batione, ab eorum figura non sphaerica oriunda.</i>	317
<i>de Philosophiae studio et emen-datione.</i>	452. fqq.	— — <i>eorundem figurarum un-de ortae?</i>	56
<i>Philosophiae Wolfianae exa-men regio iussu institutum.</i>	472	<i>Plantarum fasciculus observa-tionibus illustratus.</i>	118
<i>de Philosophis hodiernis.</i>	11	<i>Platonis locus illustratus.</i>	213.
<i>de Philosophorum novis, quae traduntur inventis, non no-vis, liber promissus.</i>	168	— — <i>dialogi quatuor editi a Fischero.</i>	214 524
<i>Phrasium ad Auctt. veteres inutilis coacervatio.</i>	690. fq.	<i>Platonica Chrestomathia.</i>	572
<i>Pictores Romani Graecis infe-riores.</i>	115	<i>Plinii maioris locus explicatus.</i>	512
— — <i>scholae Florentinae, Romanae, Venetae, Longob. celebriores.</i>	391. 644	<i>in Plutarchi Opuscula miscella-neâ animadversiones.</i>	419
<i>Picturae artis laudes, et de ea sectanda praecepta quae-dam.</i>	385. fqq.	<i>Poematum latinorum minorum catalecta.</i>	673
— — <i>an illa Poesi praeferenda?</i>	390	<i>Poetica vetus diutius incorrup-ta mansit quam eloquentia.</i>	169
		<i>Poloniae Regnum ambiens Christina, Sueciae Ex-Regina.</i>	283
		<i>de Ioh. Meræo Poltroto, Gui-si Ducis percussore.</i>	153

Poly-

RERUM NOTABILIORUM.

Polyphemus *tribus oculis in
pictura vetere.* 8

Ponere *pro dicare.* 691

Pontificum Romanorum *in Ri-
tuali, Ceraemoniali et
Pontificali emendando et
perficiendo labores.* 123

Cn. Popilius Laenas, *Cicero-
nis percussor, non parricida.*

*de Ioh. Anton. Regillo, dicto
Pordenon.* 34
647

Hieron. *de Prato laudatus hinc,
illinc notatus.* 248. 533

*de Principe Officii et Officio-
rum.* 630

*de Principum iure dispensandi
de homicidarum poena.* 343

de Sylv. Prieriate. 148

Probatio *per aquam frigidam
unde orta?* 16

Problematis *geometrici solu-
tio.* 317

*de inveniendis in Prophetiis
certis personis.* 327

Profodica *observatio.* 173. sq.

Protestantium *cum Ecclesia
Romana unio minime sua-
denda.* 347

de Protonotariis Apostolicis. 638

Puræ *manus quæ? observatio
ingeniosa.* 690

Q.

*de Quantitatibus imaginariis
construendis.* 317

R.

Guil. Rancini *opus de Concilio
Tridentino recudendum.* 153

Erh. Ratdolt, *typographus
clarus.* 154

Raymūdi *de Pennaforti vi-
ta et labores.* 705. sq.

Abbas *de S. Réal.* 154

*de Guil. Rebolo, Romae ca-
pite plexq.* ibid.

Francisc. Mich. Regensfusi *in
imitandis arte corporum na-
turalium foecibus admiran-
da felicitas.* 289

Regneri *Lodbrog, Regis Da-
niae, Ode.* 20

Ioh. Inc. Reiske *explicandorum
et interpretandorum vete-
rum scriptorum ratio.* 419.
420

Religio *septentrionalium anti-
qua.* 15

de Guido Reni, pictore. 633

*de Resistentia hominum morosa
adversus gratiam Dei.* 607

de Restitutione in integrum. 609. 610

Ricardi

I N D E X

Ricardi <i>Corinensis, antiqui Scriptoris Britannici, libelli duo.</i> 590	<i>de Saxonica Germaniae dialecto.</i> 349
<i>Phil. Riceputi consilium, Historiam Illyrici Ecclesiasticam scribendi.</i> 593	<i>de Scenographia veterum, seu pictura perspectiva.</i> 4
Ritualis <i>Romani nova et auctior editio.</i> 123	<i>de Andr. Schiavon, pictore Veneto.</i> 646
Rolandi <i>statuae, quas per Germaniam sparsae videntur, quid designent?</i> 563	<i>Christ. Schoettgenii et Kreyssigii laudes.</i> 377
Romanae <i>Scholae pictores celebriorés,</i> 391	<i>Scholaris militia, et Scholares alae.</i> 374
Rutheni <i>nomen Advocatis de Plauen inde ab aliquot Saeculis haerens.</i> 447	<i>Andr. Schottus num Auctor Bibliothecae Hispanae?</i> 152
S.	<i>Schwarzburgicum chronicon editum.</i> 378
Sacrificii <i>cuiusdam in marmore explicatio.</i> 657	<i>de Scientiarum origine et progressu apud veteres populos.</i> 49. sqq.
Salonitanae <i>Ecclesiae historia ab ortu eius usque ad Saeculum IV.</i> 593. sqq.	<i>Scriptorum mediæ aevi ad Historiam Germaniae facientium collectio.</i> 377. 445
— — — — — <i>a Saeculo IV. usque ad exsidium Salonae.</i> 625. sqq.	<i>Scripturae S. loca explicata aut illustrata:</i>
<i>de Petro Saltarello, Episcopo Pisano.</i> 715	<i>Genes. III.</i> 345
<i>in priorem Samuelis librum commentarius, Anglorum praecipue interpretum.</i> 422	<i>IV, 23. 24.</i> 128
<i>de adparente Saulo spectro observationes.</i> 423. 425. sq.	<i>VI, 2.</i> 545
	<i>IX, 5. 6.</i> 341
	<i>27.</i> 296
	<i>XVIII, 12.</i> 617. 620
	<i>XIX, 6.</i> 647
	<i>XXII.</i> 345
	<i>XXIII, 16.</i> 217
	<i>XXX, 14. 15.</i> 51
	<i>XXXII, 3.</i> 199
	<i>XXXVI.</i> 351

Exod.

RERUM NOTABILIORUM.

<i>Exod. III, 5.</i>	346	<i>Pfalm. LXXXII.</i>	346
<i>VIII, 26.</i>	618	<i>XCIX.</i>	128
<i>XXI, 12. 18. 19.</i>	342	<i>CIV.</i>	129
<i>Levit. XXIV, 17.</i>	ibid.	<i>CXIX.</i>	329
<i>Numer. XXIII, 10.</i>	346	<i>CXXI.</i>	299
<i>XXXV, 16. 31.</i>	342	<i>CXXII.</i>	300
<i>Deuter. II, 12—22.</i>	351	<i>Iesai. XLVIII, 19.</i>	218
<i>XIV, 1. 2.</i>	346	<i>LIV.</i>	294. 199.
<i>XIX, 11—13.</i>	342	<i>Ierem. XXV, 29.</i>	616
<i>XXI, 1—9.</i>	ibid.	<i>Ezech. I, 1. 19.</i>	128
<i>XXVII et XXIII.</i>	346	<i>XXXIII, 25.</i>	616
<i>XXXII, 5.</i>	613	<i>Matth. V, 17.</i>	278
<i>Judic. XVIII, 30.</i>	340	<i>35.</i>	341
<i>1 Samuel. I, 2. 5.</i>	427	<i>VI, 11.</i>	339
<i>II, 1—10.</i>	ibid.	<i>XIX, 12.</i>	71
<i>III, 13. 21.</i>	ibid.	<i>24.</i>	380. 19.
<i>VI, 2. 11. 19.</i>	428	<i>Marci I, 31.</i>	339
<i>X, 1.</i>	ibid.	<i>X, 24.</i>	381
<i>XI, 12.</i>	620. 19.	<i>Lucæ IX, 62.</i>	548
<i>XVI, 14.</i>	429	<i>XVI, 9.</i>	204
<i>XXI, 14. 15.</i>	ibid.	<i>XVII.</i>	549
<i>XXVIII, 11. 12.</i>	423.	<i>Iohan. I, 13.</i>	ibid.
	425	<i>Act. Apost. I, 8. et plurib. lo-</i>	
<i>XXX, 8.</i>	618	<i>cis.</i>	71. 72
<i>2 Sam. XIV.</i>	343	<i>Rom. XV, 19.</i>	600
<i>XVI, 17.</i>	615. 620	<i>1 Corinth. I, 1. 8. 10. 12. 13. 17.</i>	
<i>XVIII, 29. 32.</i>	617	<i>25.</i>	194
<i>1 Reg. XX, 34.</i>	352	<i>II, 3. 4. 9. 16.</i>	195
<i>XXIV, 9.</i>	547	<i>III, 13—15.</i>	196
<i>2 Reg. II, 20.</i>	ibid.	<i>IV, 6. 7.</i>	ibid.
<i>IX, 30.</i>	297	<i>V, 1. 19.</i>	ibid.
<i>XIX, 11.</i>	616	<i>7. 8.</i>	197
<i>2 Paralip. XIII, 17.</i>	340	<i>VI, 1—3.</i>	ibid.
<i>Iob. XXX.</i>	351	<i>12—20.</i>	198

Bbbbb

1 Corinth.

I N D E X

<p><i>1 Corinth. VII.</i> 198 <i>IX, 18.</i> ibid. <i>21.</i> 199 <i>X, 9. 16. 17. 28.</i> ibid. <i>XI, 1. 4. 10.</i> ibid. <i>14. 19. 23-25.</i> 200 <i>XII, 2. 3. 8-10. 28.</i> 201 <i>XIII, 1. 12. 13.</i> ibid. <i>XIV, 21. 22.</i> ibid. <i>34.</i> 202 <i>XV, 2. 5-7.</i> ibid. <i>8.</i> 203. 526 <i>16. 20. 28.</i> 203 <i>29.</i> ibid. <i>32. 41.</i> 204</p> <p><i>Galat. IV, 22-26. 294.</i> 295 <i>Ephes. II, 10.</i> 296 <i>Apocalyps. III, 1.</i> 131 <i>V, 6.</i> ibid. <i>9.</i> 129</p> <p><i>de Scythis et Gothis, honoribus auctis a Theodosio M.</i> 87</p> <p><i>Seculo V. cur nulla Synodus ecclesiastica in Germania celebrata fuerit?</i> 231</p> <p><i>de Seiritis Troglodytis in Arabia.</i> 351</p> <p><i>Senecae Philosophi de cometis sententia probabilis.</i> 168. 169</p> <p><i>de Sensilibus corporis humani partibus.</i> 221</p>	<p><i>de Sensu ordinis, decoris et pulchritudinis, hominem a brutis animantibus secernente, litteris graecis et latinis, monumentisque antiquitatis doctae unimando</i> 136. sq.</p> <p><i>Septentrionales poetae et chronographi.</i> 18</p> <p><i>Septentrionalium linguarum cognatio.</i> 47</p> <p><i>Septimius Severus templum Heliopoli aedificans.</i> 587</p> <p><i>de Serierum determinatione.</i> 313 — — <i>quarundam singularibus proprietatibus.</i> 315</p> <p><i>de Ioh. Serrani vita et scriptis.</i> 155</p> <p><i>Servi memorabilis de Polyphemo locus.</i> 8</p> <p><i>de Sibyllis nonnulla.</i> 444</p> <p><i>de Siclo Hebraeorum ante exilium Babylonicum.</i> 216</p> <p><i>de Similitudine praecepta dialectica.</i> 400</p> <p><i>Socrates sanctus paederasta.</i> 213. sq.</p> <p><i>Sodalitates litterariae, Seculo XVI. in Germania variae.</i> 525. sq.</p> <p><i>de Sole et Luna stantibus in Scriptura S.</i> 277. 278</p>
---	---

Solis

RERUM NOTABILIORUM.

- Solis et reliquorum siderum
cultus apud Orientales un-
de natus sit? 588. sq.
de Soverani vita et scriptis.
158
de Speculatoribus ab ethni-
cis in coetus Christianos mis-
sis. 200
Spermatice animalcula Hera-
clito et Hippocrati nota.
127
Statii locus emendatus. 686
Henr. Stephanus laudatus,
idemque notatus. 527
Stolpiani legati praemium.
335
adversus Iohann. Christoph.
Struchtmeyerum disputa-
tio. 418
Studiorum humanorum varie-
tas tabulis expressa. 6
Sueciae historia egregie scri-
pta, indeque excerpta pluri-
ma. 498. sqq.
Suecicae linguae lexicon. 46
Suecis promissa pace West-
phalica pecunia an soluta
fuerit? 282
Sulpicii Severi nova editio et
illustratio, multis locis no-
tata. 248. 353. sqq.
529. sqq.
— — de eiusdem Editioni-
bus et Codicibus MSctis.
250
- Sulpicii Severi loca emendata,
explicata. 257. sq. 531. sq.
de Superficierum fluidarum
figuris. 133
de Henrica Colinaea, Comite
Sulae. 158

T.

- de Tabernaculo Moysi, re-
busque ad illud pertinenti-
bus. 302. sqq.
Tabularum in Museo Regio
Christianissimi adservatarum
enarratio critica cum vitis
pictorum. 385. 644
de Ioh. Taulero, Dominica-
no. 716
de Taxa S. Cancellariae et
Poenitentiariae Romanae et
Apostolicae. 159
Telesphori in marmore lau-
des. 224. 225
Tendinum futura dissuadetur.
490
in Tertulliani Opera emenda-
tiones et observationes Heu-
manni. 97. sqq. 241. sqq.
433. sqq.
— — eiusdem Libri de Prae-
scriptionibus analysi. 106
Tertulliani locus explicatus.
680

Lapsus operarum quidam:

Pag. 109. lin. 22. pro *sua* lege *suae*; pag. 204. lin. 13.
pro *V.* lege *XV.* pag. 289. addendum est indici li-
bri de Cochleis et Conchis, eum non Latino, sed
Germanico et Francogallico sermone scriptum esse;
pag. 377. lin. 29. pro *lex* lege *ex*; pag. 524. lin. 1.
pro *Tab. III.* lege *Tab. II.* pag. 579. lin. 3. pro
ante lege *post.*

